MIRCEA ELIADE

HULIGANII

Prefaţă de Dan C. Mihăilescu

JURNALUL NAŢIONAL

Bucureşti: Litera Internaţional, 2010

Cronologie şi referinţe critice de Mihai Iovănel

Jurnalul Naţional

ISBN 978-973-675-958-1 Mihăilescu, Dan C. (pref.)

821.135.1-31

Cronologie

1907 – Pe 13 martie se naşte, în Bucureşti, Mircea Eliade (dar primele amintiri vor fi legate de Râmnicu Sărat, unde tatăl se mută cu serviciul, la câteva luni după naşterea lui Mircea). Este fiul Ioanei (născută Stoian) şi al lui Gheorghe Eliade. Despre familia lui oferă date în *Memorii-.* „Fratele meu, Nicolae Remus, se născuse cu un an mai înainte, iar după patru ani a venit pe lume Cornelia. Tatăl meu era moldovean din Tecuci şi, înainte de a-şi schimba numele în Eliade, se numise Ieremia. Dicţionarul francez-român pe care l-am folosit tot timpul liceului era semnat: Gheorghe Ieremia.

Tata era cel mai mare din patru copii. Al doilea băiat, Costică, era, ca şi tata, ofiţer; dar făcuse Şcoala de Război, ajunsese ofiţer de stat-major şi a înaintat până la gradul de general de divizie, în timp ce tata, mai înţelept sau mai nepriceput, n-a reuşit să treacă de gradul de căpitan. Fratele cel mai mic, Pavel, după aventuri despre care familia nu vorbea niciodată, intrase funcţionar la căile Ferate. Ultima oară când am aflat veşti despre el, ajunsese şef de gară. L-am întâlnit de foarte puţine ori. Era brun, ca şi tata, dar nu-şi pierduse părul şi părea mai frumos. Singura lor soră murise curând după ce se căsătorise cu un învăţător. N-am ştiut niciodată cum arătase, unde trăise şi ce făcuse. (...) N-am ştiut niciodată de ce tata şi cu unchiul Costică şi-au schimbat numele din Ieremia în Eliade, nici de ce celălalt frate s-a încăpăţânat să rămână Pavel Ieremia. Tata spunea că au făcut-o din admiraţie pentru Eliade-Rădulescu! Cât despre familia [bunicului] de la Bucureşti muncise argat la grajdurile de la barieră, ajunsese vizitiu de diligenţă, apoi geambaş, şi în cele din urmă cumpărase nu ştiu câte hectare de grădină şi-şi clădise hanul. Nimeni nu ştia exact să-mi spună de unde venise străbunicul. „De la Dunăre, spunea unchiul Mitache. De la Olt, pretindea una din mătuşi, şi-mi spunea chiar numele satului: Arvireşti."

1912 – Tatăl este mutat la Cernavodă (unde familia va rămâne până în 1914, când se reîntoarce în Bucureşti). Mircea urmează în această localitate clasa I.

1917-1925 – Eliade este elev la Liceul Spiru Haret. Îşi descoperă pasiunea pentru ştiinţele naturii, dar rezultatele la învăţătură sunt mai degrabă mediocre şi oscilante (în primul an de liceu rămâne corigent la română, franceză şi germană). În 1919-1920 îşi improvizează un laborator de chimie în mansardă.

1921 – Pe 21 mai, debutează cu articolul de popularizare a cunoştinţelor ştiinţifice *Duşmanul viermelui de mătase,* publicat în *Ziarul ştiinţelor populare şi al călătoriilor,* sub semnătura Eliade Gh. Mircea.

Tot în această perioadă primeşte de la *Ziarul ştiinţelor populare şi al călătoriilor* premiul I pentru povestirea *Cum am găsit piatra filosofală.* Începe să scrie *Romanul adolescentului miop,* sub influenţa lui Giovanni Papini.

1925 – Se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie. Aici îi va avea profesori pe P. P. Negulescu, Constantin Rădulescu-Motru şi Nae Ionescu. Acesta din urmă îi devine mentor.

„Nae Ionescu nu vorbea ca un profesor, îşi aminteşte Eliade în *Memorii,* nu ţinea o lecţie, nicio conferinţă. Începuse o convorbire şi ni se adresa direct, fiecăruia în parte, parcă ar fi povestit ceva, ar fi prezentat o serie de fapte, propunându-ne o interpretare şi aşteptând apoi comentariile noastre. Aveai impresia că lecţia întreagă e doar o parte dintr-un dialog, că fiecare din noi era invitat să ia parte la discuţie, să-şi mărturisească părerile la sfârşitul orei. Simţeai că ce spune Nae Ionescu nu se găsea în nicio carte. Era ceva nou, proaspăt gândit şi organizat acolo, în faţa ta, pe catedră. Era o gândire personală şi, dacă te interesa acest fel de gândire, ştiai că nu o puteai întâlni altundeva, că trebuie să vii aici s-o primeşti de la un izvor.

Omul de la catedră ţi se adresa direct, îţi deschidea probleme şi te învăţa să le rezolvi, te silea să gândeşti."

1926 – Publică în *Revista universitară*, pe care o îngrijeşte, un articol teribilist-critic la adresa lui Nicolae Iorga, stârnind un scandal, începând cu luna noiembrie, e angajat de Pamfil Şeicaru redactor la ziarul *Cuvântul,* unde scrie şi Nae Ionescu. Aici Eliade desfăşoară o publicistică abundentă şi agresivă.

1927 – în primăvară călătoreşte în Italia, unde îl întâlneşte pe Giovanni Papini.

În septembrie, Eliade începe să publice seria de articole *Itinerariu spiritual*, manifest al generaţiei sale.

1928 – în octombrie obţine licenţa cu o teză despre filosofia Renaşterii.

Pe 20 noiembrie, pleacă spre India, unde primeşte o bursă de la maharajahul Manindra Chandra Nandy de Kassimbazar. Ajuns, la sfârşitul lui decembrie, la Calcutta, începe să studieze gramatica sanscrită şi filosofia hindusă, sub îndrumarea profesorului Dasgupta.

1930 – Se mută în casa lui Dasgupta: aici o cunoaşte pe Maitreyi, fiica profesorului.

În septembrie, se produce ruptura de Dasgupta, provocată de povestea de dragoste dintre Eliade şi Maitreyi. Dat afară din casa mentorului său, Eliade pleacă în Himalaya, unde se adăposteşte, până în martie 1931, în câteva mănăstiri.

În ţară e publicat romanul *Isabel şi apele Diavolului*, debutul editorial al lui Eliade.

1931 – Revenit la Calcutta, părăseşte India, în decembrie, pentru a-şi satisface serviciul militar în ţară. Plănuieşte să se întoarcă.

1932 – Apare micul volum de eseuri *Solilocvii.*

1933 – în mai, apare *Maitreyi.* Romanul câştigase un concurs de manuscrise, fiind premiat de o comisie formată din Perpessicius, Cezar Petrescu, Mihail Ralea, Şerban Cioculescu, G. Călinescu.

„Cu câteva zile înainte de publicarea rezultatului, bănuiam că voi avea premiul. Şerban Cioculescu venise entuziasmat să mă vadă. Căci anonimatul fusese, în cazul meu, iluzoriu: toţi membrii comisiei ştiau că eram singurul care ar fi putut scrie, cu o asemenea patetică «autenticitate», despre Maitreyi şi despre viaţa la Calcutta sau în Himalaya.

Când am citit în ziare că am fost premiat, m-am dus imediat la «Cultura naţională». Directorul editurii, Alexandru Rosetti, m-a felicitat şi mi-a înmânat cecul de 20 000 de lei. Mă credeam pe altă lume. Puteam, între altele, să-mi cumpăr două costume de haine. *Maitreyi* a apărut la începutul

lui mai, cu o superbă copertă: un cap de indiană tânără, inspirat după o frescă de la Ajanta. Primii cititori au fost entuziasmaţi. (...) Ediţia s-a epuizat la sfârşitul lui iunie, şi chiar în vara aceea cartea a fost retipărită şi epuizată, în toamnă a apărut ediţia a III-a.

Până la Crăciun, se vânduseră aproape 10 000 de exemplare. Mulţi îmi preziceau că voi ajunge tot atât de «popular» ca şi Ionel Teodoreanu sau Cezar Petrescu.

Dar cărţile pe care aveam să le public, într-un ritm tot mai precipitat, în anii următori aveau să corecteze sever această popularitate", îşi va aminti Eliade.

În iunie îşi dă doctoratul cu lucrarea *Yoga. Psihologia meditaţiei indiene* (în care fructifică studiile din India) primind calificativul *Magna cum laude.*

Din noiembrie, Eliade e suplinitorul lui Nae Ionescu la Facultatea de Litere şi Filosofie.

1934 – La începutul lui ianuarie, *Cuvântul* este interzis, în urma asasinării de către legionari a prim-ministrului I.G. Duca, iar Nae Ionescu, directorul publicaţiei, considerat instigator moral al crimei, e arestat.

Tot în ianuarie, Eliade se însoară cu Nina Mareş.

Apar romanele *Întoarcerea din rai*, prima parte dintr-o proiectată serie despre aspiraţiile tinerei generaţii, din care va reuşi să mai scrie doar *Huliganii* (1935) şi *Lumina ce se stinge*, carte de factură joyceană pe care mai târziu o va renega, socotind-o „ilizibilă”.

Publică volumele de eseuri şi studii *Oceanografie, India* şi *Alchimia asiatică.*

1935 – Apare *Şantier*, „roman indirect” sub formă de jurnal.

1936 – Eliade îşi publică, la Bucureşti, cu titlul *Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne,* lucrarea de doctorat. Apare romanul cu vampiri *Domnişoara Christina*, care va atrage autorului acuzaţia de pornografie şi îndepărtarea din învăţământ.

1937 – îngrijeşte două volume de *Scrieri literare, morale şi politice* din opera lui B.P. Haşdeu, în care vede un model, precum şi *Roza vânturilor*, o amplă antologie din publicistica lui Nae Ionescu, căreia îi adaugă o consistentă postfaţă.

Apare în volum nuvela *Şarpele-,* de asemenea, vede lumina tiparului volumul ştiinţific *Cosmologie şi alchimie babiloniană.* Sub influenţa lui Nae Ionescu, se accentuează alunecarea lui Eliade spre extrema dreaptă.

1938 – Pe 14 iulie, Eliade este arestat şi, pentru că refuză să se desolidarizeze public de Mişcarea Legionară, este închis în lagărul de la Miercurea Ciuc, alături de Nae Ionescu şi de numeroşi alţi legionari. Pe 25 octombrie este eliberat din motive medicale.

Pe 29 octombrie, Eliade semnează totuşi o declaraţie în care se desolidarizează de Mişcarea Legionară *(cf.* Dora Mezdrea, *Nae Ionescu. Biografia,* vol. IV, Editura Istros – Muzeul Brăilei, 2005, p. 268);

Cu prof. Hori, episodul nu va fi amintit în *Memorii, la Kyoto, în 1958* Apare, la sfârşitul anului, *Nuntă în cer,* roman scris în lagăr; „prima ediţie, de 4 000 de exemplare, s-a epuizat destul de repede. Romanul a fost, cum se spunea pe atunci, «bine primit de critică şi de public». Dar, deşi s-a retipărit de două ori, n-a atins popularitatea de care se bucuraseră *Maitreyi* şi *Huliganii*”, va scrie Eliade în *Memorii.*

1939 – Publică volumul de eseuri *Fragmentarium.*

1940 – Pleacă la Londra, ca ataşat cultural. Apar *Secretul doctorului Honigberger* şi *Nopţi la Serampore.*

1941-1944 – Din februarie 1941, Eliade este consilier cultural în Portugalia, la Lisabona.

În acest răstimp publică *Mitul reintegrării,* lucrarea cu tentă propagandistă *Salazar şi revoluţia din Portugalia* (1942), *Comentarii la legenda Meşterului Manole* şi *Insula lui Euthanasius* (1943). Asupra acestei perioade dă seama *Jurnalul portughez,* publicat pentru prima oară în limba română în 2006 (Editura Humanitas).

1944 – Moare Nina Eliade.

1945 – Neputând să se întoarcă în ţara ocupată de sovietici, de teama represaliilor pentru trecutul său de „dreapta”, Eliade ajunge la Paris, în septembrie. Ţine un curs la Ecole des Hautes Etudes, la invitaţia lui Georges Dumézil. Perioada aceasta este extrem de critică pentru Eliade din punct de vedere material.

1946-1949 – Ţine cursuri la Sorbona. Are numeroase contribuţii în

publicaţiile ştiinţifice pariziene, în 1948, îi apare, la Editura Gallimard, *Techniques du Yoga.*

1949 – Publică, la Paris, *Tratat de istorie a religiilor*, lucrarea sa de căpătâi şi pilonul sistemului său teoretic.

Începe să lucreze – în limba română, în care a continuat să scrie literatură – la romanul *Noaptea de Sânziene.*

1950 – Se căsătoreşte cu Christinel Cotescu. Desfăşoară, acum şi în anii următori, o bogată activitate internaţională de conferenţiar, fiind invitat la numeroase universităţi, congrese şi seminare. Apare *La Nuit Bengali*, traducerea franţuzească după *Maitreyi.*

1951 – Apare monografia despre şamanism – *Le Chamanisme et les techniques archaïques de l'extase.*

1954 – Publică, în Franţa, *Le Yoga. Immortalité et liberté.*

1955 – Apare traducerea franţuzească a romanului *Noaptea de Sânziene,* cu titlul *Forêt interdite.* Cartea, socotită de Eliade capodopera lui literară, va apărea în limba română abia în 1971, într-o editură a exilului, fiind publicată în România abia în 1991, sub îngrijirea lui Mircea Handoca, devotatul biobibliograf al lui Mircea Eliade.

1957 – Ajunge, caprofesor, la Chicago. Va rămâne aici până la moarte, continuând însă să îşi petreacă o parte a anului la Paris. Apare, în germană, versiunea originală din *Sacrul şi profanul* (traducerea franceză va fi publicată în 1965).

1963 – Apare *Aspects du mythe,* la Gallimard. La Madrid publică în română un volum de *Nuvele.*

1966 – Este ales membru al Academiei Americane de Arte şi Ştiinţe şi devine Doctor Honoris Causa al Universităţii Yale. La Madrid apare, în română, primul volum de *Amintiri: Mansarda.*

1968 – în România apare, în revista *Luceafărul,* un interviu luat de Marin Sorescu. *Întâlnire la Paris, cu Ionel Jianu alături de Ioan Petru Culianu*

1969 – Continuă recuperarea românească a scrisului exilatului; la Bucureşti apar două volume Eliade: *Maitreyi. Nuntă în cer,* cu o prefaţă de Dumitru Micu, şi antologia de proză fantastică *La ţigănci şi alte povestiri* (studiu introductiv de Sorin Alexandrescu; în sumar figurează: *Domnişoara*

Christina, Şarpele, Secretul doctorului Honigberger, Nopţi la Serampore, Un om mare, Douăsprezece mii de capete de vită, Fata căpitanului, Ghicitor în pietre, La ţigănci, Adio! şi *Podul).*

1972 – în revista *Contemporanul* apare un amplu interviu luat lui Eliade de Adrian Păunescu; deşi autorităţile comuniste depun eforturi pentru a-l convinge pe savant să viziteze România, interviul este cenzurat, fapt care stârneşte furia lui Eliade.

1973 – La Gallimard apare primul volum din jurnalul lui Eliade *(Fragments d'un journal, 1945-1969*); volumul al doilea va apărea în 1978, iar al treilea, în 1986.

1976 – Lui Eliade i se acordă, la Sorbona, titlul de Doctor Honoris Causa.

E publicat, în franceză, primul volum din *Istoria ideilor şi credinţelor religioase* (vol. II, 1978; vol. III, 1983); traducerea românească a trilogiei, semnată de Cezar Baltag, e publicată la Bucureşti între 1981 şi 1988.

1977 – Apare, la Paris, în română, la o editură a emigraţiei, *În curte la Dionis,* culegere de nuvele fantastice.

1978 – În România este publicată traducerea *Aspecte ale mitului* (traducător Paul G. Dinopol).

În franceză apare o traducere după *Şarpele* şi volumul de convorbiri cu Claude-Henri Rocquet, *L'Epreuve du labyrinth (Proba labirintului).*

1980 – Apare, la Bucureşti, traducerea – realizată de Maria şi Cezar Ivănescu – *De la Zalmoxis la Genghis Han.*

În franceză e publicat primul volum de memorii *Mémoires, I (1907-1937). Les promesses de l'equinoxe* – versiunea engleză apare în 1981, cu titlul *Autobiography.*

E publicat, la o editură românească din Paris, miniromanul *Nouăsprezece trandafiri.*

1981 – La Bucureşti apare masiva antologie *În curte la Dionis,* cu o postfaţă de Eugen Simion. Din cuprins fac parte – pe lângă câteva texte deja incluse în culegerea *La ţigănci* – nuvelele *Pe strada Mântuleasa, Les trois graces, Şanţurile, Ivan, Uniforme de general, Incognito la Buchenwald, în curte la Dionis* şi *Tinereţe fără tinereţe. Î*ntr-un „Cuvânt înainte al autorului", Eliade vorbeşte despre „concepţia mea despre

literatura fantastică”, deosebită „de cea a romanticilor germani, a lui Edgar Allan Poe sau a lui J.L. Borges. (...) e solidară de concepţia mea despre gândirea mistică şi universurile imaginare pe care le fundează, universuri paralele lumii de toate zilele şi care se disting în primul rând printr-o altă experienţă a timpului şi a La *festivitatea de acordare a diplomei spaţ*iului. De *Doctor Honoris Causa (Sorbona, 1976) c*eea ce nu înseamnă, evident, că prozele fantastice pe care le scriu sunt inspirate de cercetările mele de istorie comparată a religiilor, nici că n-ar putea fi înţelese decât de cititorii familiari cu asemenea studii. Nu-mi aduc aminte să fi folosit vreodată documentele mitologice sau semnificaţia lor simbolică scriind literatură. De fapt, descopeream subiectul romanului sau al nuvelei pe măsură ce scriam. Universurile paralele pe care le dezvăluia povestirea erau rodul imaginaţiei creatoare, nu al erudiţiei, nici al hermeneuticii pe care o stăpânea istoricul religiilor comparate."

1985 – Catedra de Istoria Religiilor din Chicago primeşte numele „Mircea Eliade”.

1986 – Mircea Eliade moare pe 22 aprilie, fiind incinerat a doua zi. În cadrul ceremoniei funerare citesc fragmente din opera marelui dispărut apropiaţii lui Eliade – Saul Bellow, Paul Ricoeur, Wendy O. Flaherty şi Ioan Petru Culianu. Un martor al evenimentului avea să-şi amintească: „Am fost cu adevărat surprins să văd câtă lume venise să asiste la slujbă. Erau opt-nouă sute de oameni. Era ca un pelerinaj. Am revăzut atunci oameni pe care nu-i mai văzusem de ani de zile. Din cauza numărului lor mare fusese aleasă pentru ceremonie Rockefeller Chapel, întrucât capela care se afla lângă Divinity School era prea mică. A fost o alegere bună. Pentru oricare alt istoric al religiilor de astăzi, Rockefeller Chapel ar fi fost prea mare” (citat în Florin Ţurcanu, *Mircea Eliade. Prizonierul istoriei,* traducere din franceză de Monica Anghel şi Dragoş Dodu, prefaţă de Zoe Petre, Editura Humanitas, Bucureşti, 2005, p. 642-643).

1987 – Apar cele 16 volume din *The Encyclopaedia ofreligions*, pe care Eliade le-a coordonat şi îngrijit în calitate de editor, în ultimii ani ai vieţii.

1988 – Apare în franceză al doilea volum de *Memorii.*

1989 – Este publicat, la Bucureşti, un volum cuprinzând scrierile de

tinereţe *Romanul adolescentului miop* şi *Gaudeamus.*

După revoluţia din 1989 începe acţiunea de recuperare sistematică a operei lui Mircea Eliade în România. Cărţile lui, beletristice şi ştiinţifice, se vând în sute de mii de exemplare.

DESPRE CRUZIMEA ŞI RISCURILE LIBERTĂŢII

Un roman aşa de bine scris, atât de rotunjit şi de complet şi care este revelaţia putregaiului nostru, a ratării noastre ascunse, a fatalităţii noastre secrete. Huliganii *m-afăcut să-mi dau seama cât suntem de pierduţi, cât ireparabil ascund frământările generaţiei noastre, în ce măsură suntem condamnaţi*[1]*.*

Emil Cioran

Multă vreme am crezut că reproducerea în cerc generaţionist a opiniilor şi verdictelor (socio-estetice, morale, ideologice, religioase) – cel puţin în cazul paşoptiştilor, junimiştilor, criterioniştilor, şaizeciştilor sau optzeciştilor – este mult mai fidelă spiritului acelor confrerii, decât citarea comentariilor sobru indiferente, ipocrit participative sau, dimpotrivă, acid pamfletare, provenind dinspre alte vârste, alte gusturi, alte opţiuni politice, alte orientări culturale.

Mult mai firesc mi se părea să-l citez pe Ion Ghica la Alecsandri, pe Maiorescu despre Eminescu, pe Gherea despre Caragiale, pe Iorga despre Sadoveanu, pe Noica despre Eliade, pe Nicolae Manolescu despre Nicolae Breban, pe Mircea Cărtărescu şi Radu G. Ţeposu despre Florin Iaru şi T. T. Coşovei, decât să fac apel la cutare şi cutare voce critică situată în afara fiecărui perimetru congener. În fond, cum să-l înţeleagă pe Eliade mai adecvat şi mai intens G. Călinescu şi Şerban Cioculescu, faţă de empatia profundă, aproape viscerală, a lui Cioran? Cum să palpite Iorga la Arghezi, E. Lovinescu la I. L. Caragiale şi Alexandru Piru la *Faruri, vitrine, fotografii?*

Ei bine, cu timpul, cel puţin în cazul scriitorilor diabolizaţi de propaganda comunistă, m-am deprins să relativizez monovalenţa simpatetică a

1 *Mircea Eliade şi corespondenţii săi,* vol. I, ediţie de Mircea Handoca, Ed. Minerva, 1993, p. 189

congenerilor, mai ales când am observat cum se folosesc de ea politrucii culturii.

Să vin direct la subiectul nostru, ca să vă scutesc de digresiuni obositoare.

S-a identificat (flagrantă, mârşavă uniformizare!) generaţia ’27 cu legionarismul? Da. S-a decretat că Mircea Eliade este marele exponent al acestei generaţii? Bun, atunci toate romanele lui vor fi citite prin această grilă. Vom identifica *trăirismul* şi *experienţialismulcu* „sfânta moarte legionară” şi „cultul morţii”, dându-i la o parte pe Gide, Papini, Huxley, Montherlant, Malraux, D. H. Lawrence, John Dos Passos, care obsedau psihologismul efervescent al epocii *criterioniste.* Vom tăia legăturile prozei eliadeşti – atât de naturale, sincere şi adânci – cu tot realismul psihologic interbelic, îi vom da la o parte pe Cezar şi Camil Petrescu, pe Gib Mihăescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Ionel Teodoreanu şi toată constelaţia ideatic-stilistică în care Eliade se integrează firesc, vital şi fermecător, pentru a proclama – şi înfiera – legătura de sânge a romanelor lui cu vitalismul fascist, propaganda nazistă şi anarhismul bolşevizant.

Aşa se face că toată încărcătura sufletească, fervorile senzoriale, dilemele morale şi mulţimea obsesiilor, a furiei sexuale şi a libertăţii ca suprem ax al fiinţei, ce caracterizează esenţa multor personaje ale prozei eliadeşti, au fost – rapid şi vinovat – supuse aceluiaşi proces de diabolizare prin care propaganda comunistă, deopotrivă în dejism şi în ceauşism, a maximalizat ideologicul şi politicul, minimalizând esteticul.

Săfie, oare, fervorile senzoriale numai travestiuri ale ideologiei?

„Oasele ideologiei răzbat prin pielea romanului, la fel de tezist” (ca în *întoarcerea din rai),* scrie Nicolae Manolescu în *Istoria* sa[2].

Pregnant verdict, dar prea ghilotinant pentru un om al distincţiilor subtile. Însuşi criticul notează imediat puzderia elementelor fiziologice, violent opuse tezismului, adică terorismului ideologic: mondenitatea în răspăr, răsfăţul iresponsabil, egoismul cumplit şi nepăsarea adeseori agresivă a acuplărilor, „moravurile cu desăvârşire libere (...) Niciunul dintre romanele epocii nu e, în această privinţă, atât de îndrăzneţ ca

---

2 Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române,* Ed. Paralela 45, 2008, p. 861

Hul*iganii. Nu* există nicio umbră de romantism ori de idealism în comportamentul personajelor lui Eliade”.

După care, totuşi, Nicolae Manolescu cedează prim-planul comentariului – nu spun că deliberat, dar, în tot cazul, contaminat de prejudecăţile istoriei (politico-) literare – vechilor marote bolşevice privind huliganismul profesat de Dragu-Pleşa-Anicet-Eleazar qqq 20 & co. drept marcă exclusivă de anarhism în plan social, neglijând peisajul strict uman, psihomoral, circumscris şi determinat de acesta.

Concluzia: „între dezmăţul ca experienţă de viaţă şi această «moarte colectivă» este distanţa de la revolta juvenilă, individualistă şi imoralistă, proclamată deja în *Itinerariu*, la viziunea apocalipsei hitleriste şi staliniste”. Iată agenda! Două epitete, acestea din urmă, care desfigurează ireversibil fizionomia ansamblului comentat şi dezorientează irepresibil căutările cititorului.

Adevărul este că mai avem mult de lucrat şi de aşteptat întru eliminarea uriaşelor aberaţii de genul celor „semnate”, cu laşitate anonimă, „Str.”, în gazete ca *Şantier*, pentru care romanul *Huliganii* însemna, pur şi simplu, o „încercare de a da Gărzii de Fier o justificare ideologică”!!![3]

Dar, chiar, haideţi să citim cu (nemeritată) răbdare notaţiile anonimului comunist din „crunta ilegalitate” a lui 1936.

El ştie că romanul s-a dorit – şi a fost citit ca – o radiografie a „tinerei noastre generaţii intelectuale”. Bun. Dar asta nu-l interesează. „Nu ştiu şi nici nu mă interesează dacă e vorba numai de Garda de Fier sau de huliganismul românesc în general, adică de psihoza fascisto-şovinistă care a cuprins o parte din tineretul nostru intelectual. În orice caz, e vorba de acest fenomen de psihologie socială şi în al doilea rând abia de problema general-omenească a tinereţii.”

Aici mă blochez. Lasă că romanul nu are nicio adiere de... fascisto-şovinism, dar cu ce drept treci tu, comentator, în prim-plan propriile-ţi fantasme, împingând în plan secund însuşi miezul cărţii, respectiv: „problema general-omenească a tinereţii”?!?

E chiar aşa o bagatelă? Adică străvechea metafizică din bibliografia

3 *Dosarele” Eliade,* vol. I, 1926-1938, ediţie de Mircea Handoca, Ed. Curtea Veche, 1998, p. 119 ş.u.

luptei sufletului cu ispitele cărnii, problema răului la Dostoievski şi a milei la Tolstoi, imoralismul gidian şi triumfurile papiniene ale Credinţei ca Faptă, conflictul (nu doar turghenievian) dintre tineri şi bătrâni, postularea energetismului nietzscheean al Eului, amestecată cu libertinismul filmelor hollywodiene din anii ’30, resurecţia *Sturm und Drang-uhii* romantic, asociată nu doar cu „batalioanele de asalt”, dar şi cu expresionismul *Strigătului* lui Munch, existenţialismul încorporat deopotrivă în utopia „omului nou”, a Proletarului jiingerian, parabola gogoliană a „sufletelor moarte”, şi *diavoliada* bulgakoviană... şi câte altele – toate acestea să fie „o diaree”?!?

Pentru comisarul „Str.”, toţi eroii eliadeşti „rămân nişte bieţi rataţi, pentru care, cu toată diareea discuţiilor înalte, singura realitate este femeia şi beţia!”. Pe scurt: „lipsa de idealuri care stăruie în tineretul burghez”. Un verdict pereche expectoraţiilor cazone care echivalau vizionarismul eminescian cu sifilisul, geniul caragialian cu cinismul mercantil grec, fanariotismul antiromânesc ş.a.în.d.

În fapt, dacă e să-l acuzăm totuşi de tezism, atunci, recitit la rece după mai bine de şapte decenii, *Huliganii* se revelă un roman cu „agendă” *morală*, nicidecum politică. De altfel, impulsul terapeutic (şi exemplar) al scrierii a fost cinstit mărturisit de autor: „Ultima parte am scris-o cu greutate, aproape bolnav. Brutalitatea anumitor scene, cruzimea unor personaje mă îmbolnăviseră. Dar mi-era peste putinţă să renunţ la ele sau să le atenuez sălbăticia. Voisem să scriu romanul «huliganilor» şi nu mai puteam da înapoi (...) Hul*iganii era*, şi trebuia să fie, o carte violentă, iar, inconştient, mă răzbunasem, scriind-o, împotriva existenţei potolite, aşezate, pe care o acceptasem. Era un protest al unei părţi din mine împotriva celui care hotărâse să trăiască acest fel de viaţă.”[4]

Furia simţurilor ca lecţie de resemnare şi de eşec

Esenţială în acest citat este formula „Huliganii era, *şi trebuia săfie, o carte violentă...”*

Adică de ce „trebuia” să fie? De unde – şi de ce – atâta amar de impulsuri violatoare, de misogină, feroce şi revoltătoare umilire a

4 Mircea Eliade, *Memorii,* 1967-1960, ediţie de Mircea Handoca, Ed. Humanitas, 1991, p. 334

feminităţii, de cinism antivirginal, sarcasm adulterin, indolenţă autodisolutivă, fanatism răzbunător, sadomasochism ameţitor, inconştienţă multiplu acuzabilă, „apologie a virilităţii" şi deghizare a insurgenţei sociale în tiparele neodandysmului excentric, iresponsabil, paradoxal şi, finalmente, revoltător?

Huliganii este un roman unic, prin *amoralism,* în literatura noastră, atât de apăsat moralizatoare, obsedată de puritate, dăruire şi pudoare, de iradierea benefică, spiritul (etic) constructiv şi de exemplaritatea paideică.

Dar, atenţie: cruzimile, imoralitatea, patosul violentărilor şi febrilitatea sadomasochistă nu sunt niciodată nevinovate. Nu sunt gratuite, ci conţin invariabil un „ce" demonstrativ. Nu se fac la modul narcisiac, de dragul şocării *mains tream-ulm* şi-al „epatării burghezilor". *Huliganii* exaltă mitul libertăţii ca totalizantă ipostaziere a voinţei de putere. O voinţă exprimată inclusiv la modul autodemolator, ca strigăt suprem de revoltă şi de eşec, ca triumf prin destrămare şi împlinire prin sfâşiere.

Recitiţi, vă rog, rândurile lui Cioran aşezate ca *motto: putregaiul nostru, ratarea* ascunsă, *fatalitatea* secretă, abia*frământările* şi conştiinţa *condamnării* ne dau adevărata măsură. Un triumf paradoxal, aşa cum, cu amarnică dreptate, este însăşi esenţa românităţii în viziunea lui Sorin Alexandrescu.

Revin însă la mirarea scandalizată de mai sus: ce legătură are întreg arsenalul psihomoral, obsesiv, psihanalizabil, sociopatologic din hora de cupluri aiuritoare, de părinţi atrofiaţi şi de copii debusolaţi, a *Huliganilor,* cu Garda de Fier şi anarhismul bolşevico-nazist?!?

La rigoare, desigur, totul e *demonstrabil* într-un peisaj exegetic în care, în blagianul Avram Iancu, s-a descifrat chipul lui Corneliu Zelea-Codreanu, în *Cruciada copiilor* s-a citit „sfânta moarte legionară" ş.a.în.d.

În fond însă, sarabanda patologiei, cuprinsă aici, şi chiar nesaţiul demonstrativ al ideii „huliganice", vizează, repet, umanitatea, juventofilia, gerontofobia şi cultul interbelic al freneziei barbare, faţă de care gardismul, legionarismul nu sunt decât nişte vremelnice întrupări mai mult sau mai puţin conjuncturale. Haideţi să ne uităm la *huliganii* de aici. Mai întâi, să observăm că percepţia noastră este adânc viciată de conotaţiile

actuale acordate termenului *hooligans* în stadioanele britanice. Un înţeles numaidecât raliabil, sunt gata să recunosc, la rebeliunea legionară. Dar care nu are nimic în comun cu realismul psihologic vecin cu proza lui Duiliu Zamfirescu, G. Călinescu, Cezar Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu etc., din care se nutreşte forţa eliadescă plăsmuitoare de situaţii şi caractere până la *Noaptea de Sânziene.*

Dar ce-au a face „cultul cărnii şi-al sângelui”, anarhismul şi antiţarismul slavofiliei de veac nouăsprezece, ori demenţa criminală a „nopţilor de cristal”, cu sadismul ludic şi cinismul omniacaparant ale lui Petru Anicet, gelozia dementă şi mania vindicativă ale lui Mitică Gheorghiu, evreitatea aburoasă, reflexiv-sagace, a domnului Baly, disponibilitatea erotică a doamnei Lecca, intelectualismul problematizant al lui David Dragu şi contorsionismul lui Alexandru Pleşa?!?

De ce să descifrez ca năucul subsoluri hitlerist-gardiste în tulburătoarea frumuseţe morală a Anişoarei, în alcoolismul şi sinuciderea doamnei Anicet, în dăruirea (dostoievskian) exasperată a Norei, în impulsurile obscure ale unei Teddy Lupescu, în fixaţiile lui Anastase Lecca, în mania distructivă a Adrianei, donjuanismul nevinovat al lui Jean Ciutariu, lirismul narativ, lejer (ori acuzat) iresponsabil al unui Anton Dumitraşcu, narodnicismul exploziv al lui Eleazar, exultarea gorkian-stalinistă a lui Cezar Tomescu, bovarismul arghirofil al lui Dinu Paşalega, nonşalanţa sentimental-alintat-debusolată a Marcellei Streinu, frivolitatea exhibiţionistă a Irinei Pleşa, sinuciderea din amor a Vioricăi Parasebivescu, în fobia solară a unora, aventurismul sadic şi voyeurismul altora, plus hedonismul iresponsabil al tuturor?

De ce să recurg la microfonul electoral de la masa unui prezidiu oarecare, pentru a blama drept insurecţie inabil mascată o însumare psihologică obsedată de spectrul ratării existenţiale? De ce să *politizez* cu orice preţ alcătuirea *sufletească* a unei dezorientări *intelectuale?*

Să (re) citim definirea huliganismului eliadesc şi să-i urmărim cu mintea eventualele prelungiri „gardiste”. Nimic mai neavenit, mai degradant manipulat, mai grotesc-acuzabil şi, în final, mai stupid.

„Dacă ai şti cât vă invidiez pe d-ta, pe Petru, pe toţi huliganii...” exclamă

Dragu, spre mirarea lui Alexandru. „De ce ai spus huligan?” replică acesta. „Nu e nicio insultă, nu te teme, îl lămuri Dragu, blând. Cuvântul acesta e frumos [...] Şi cuprinde foarte multe lucruri [...] Există un singur debut fertil în viaţă: experienţa huliganică. Să nu respecţi nimic, să nu crezi decât în tine, în tinereţea ta, în biologia ta, dacă vrei... Cine nu debutează aşa, faţă de el însuşi sau faţă de lume – nu va crea nimic, va rămâne sterp, timorat, copleşit de adevăruri. Să poţi uita adevărurile, să ai atâta viaţă în tine încât adevărurile să nu te poată pătrunde, nici intimida – iată vocaţia de huligan...”

„în ruseşte – scria Pericle Martinescu, în ianuarie 1936 (romanul lui Eliade apăruse la 6 dec. 1935) – *huligan* e cu totul altceva decât ceea ce se înţelege la noi. Mircea Eliade dă acestui cuvânt semnificaţia rusească în cartea sa şi nu pe cea românească, falsă şi curentă. *Huligan* înseamnă pentru Mircea Eliade o structură, o vocaţie specială de a intra în viaţă şi de a se comporta faţă de viaţă, care constă într-o ignorare totală a convenţiunilor sociale, a moralei oficiale, a părerii oamenilor celorlalţi, care, mai precis, porneşte dintr-un egocentrism orgolios şi plin de vitalitate, de fertilitate, de optimism şi încredere oarbă în sine. Nu ştiu în ce măsură supraomul lui Nietzsche nu s-ar putea supranumi şi huligan, în această privinţă, după cum, pe alt plan, bineînţeles, toţi adolescenţii lui Gide şi tot amoralismul acestuia, influent în *Huliganii* în mod foarte evident!”[5]

într-un interviu acordat, în decembrie 1935, revistei *Rampa,* Eliade specifica: *„huligan* este în primul rând un om viu, adică un om tânăr stăpânit numai de biologia lui, fascinat de puterea lui obscură, de libertatea tinereţii sale, şi care nu recunoaşte, nu poate recunoaşte nicio rigoare din afară, nicio morală, nicio superstiţie legitimă. Acesta este sensul pe care i l-au dat poeţii ruşi, îndeosebi cei revoluţionari, şi acesta este şi sensul pe care îl accept şi eu (...) Nu ţin prea mult la acest termen, dar mi se pare că nu există în nicio limbă europeană un al termen similar, care să exprime acel moment grandios de spargere, de rupere a tuturor limitelor exterioare, de negare a valorilor, de încredere oarbă în tinereţea

5 Pericle Martinescu, în *L'Indépendance Roumaine,* 9 ianuarie 1936, apud *„Dosarele” Eliade,* vol. IV, 1929-1936, ediţie de Mircea Handoca, Ed. Curtea Veche, 2000, p. 208

ta, în forţa ta, în destinul tău, încredere care justifică pentru tine orice crimă şi orice violenţă.”[6]

De acord: ultimul rând miroase a pucioasă şi riscă să ne trimită din Gide către Goebbels. Dacă lipsea, cu inadmisibila sa încărcătură „dostoievskiană”, totul ar fi fost perfect încadrabil în marea temă a libertăţii tinereşti, care fascina literatura interbelică a întregii Europe. Dar chiar şi aşa văzând lucrurile, repet: a descifra în „apologia (eliadescă) a virilităţii” iconoclaste, în consumarea exacerbată a libertăţilor tipice „zgomotului biologic” exclusiv idealul „sfintei morţi legionare”, este dovada unui procustianism vinovat şi păgubitor pentru toată lumea.

După ce amendează ferm atari opinii venite dinspre extrema stângă, Mac Linscott Ricketts pune punct capitolului dedicat *Huliganilor,* în excepţionala sa lucrare din 1988 (curat pionierat în domeniu) dedicată „rădăcinilor româneşti” ale operei lui Eliade: „Nu găsesc nimic în *Huliganii* care ar putea să fie interpretat ca propagandă la ideologia legionară: din contră, vederile lui Eliazar, dar şi cele ale lui Piesa, care sunt cele mai apropiate de Legiune, sunt, evident, respinse de personajele care reprezintă propriile vederi ale lui Eliade. Totuşi, interpretările greşite ale romanului, formulate în anii treizeci, au fost întreţinute câteva decenii, până la «reabilitarea» lui Eliade în 1967. *Huliganii* a fost văzut ca un roman fascist, glorificând violenţa şi moartea, iar adevăratul său mesaj a fost aproape trecut cu vederea.”[7]

Libertatea ca pasiune supremă

Care să fie acel „adevărat mesaj”?

Am ezitat puţin dacă să scriu, în loc de *libertate – manie,* în sensul etimologic, grecesc, al termenului *mania.* Adică nebunie, patimă oarbă, curaj fără limite, dus până la isterie, crimă ori sinucidere. Adevărul este că multe dintre resorturile, mai mult sau mai puţin (ne) văzute, ale lui Alexandru Pleşa, Petru Anicet ori Mitică Gheorghiu acţionează în virtutea acestei inconştienţe cultivate, a virulenţei deliberate. O agresivitate aparent dezorientată, dar vizând, în fapt, topirea oricăror limite, nu doar a

6 Interviu nesemnat, în *Rampa,* 7 decembrie 1935, p. L, apud Mac Linscott Ricketts, *Rădăcinile româneşti ale lui Mircea Eliade*, Ed. Criterion, 2004, p. 289

7 Ibidem, p. 310 (p. 1035, în ediţia americană)

simplelor convenienţe sociale, şi pe care *pasionalitatea* vieţii interbelice româneşti (şi nu numai), cu otrăviri, dueluri, crime şi sinucideri din amor mereu la ordinea zilei, o presupunea şi o susţinea din plin.

Mult sadism masculin, dar şi mult masochism feminin în *Huliganii.*

Faţă de senzualitatea frizând isteria, deopotrivă a fecioarelor şi a prostituatelor, dilemele lui Alexandru privind libertatea individuală („imperfectă") şi cea colectivă („a speciei umane, grandioasă, euforică") ţin de conversaţiile de salon ale adolescenţilor acneici. Cum să nu gândească Dragu („cu ură"), aflând decizia lui Pleşa de-a se însura cu prima fată care-i iese-n cale, că are de-a face cu „un imbecil frumos, care-şi născoceşte probleme de conştiinţă"? „Senzaţia de frig, de umezeală, de singurătate ajunsese insuportabilă." Şi tot el conchide: „Fiecare om vrea să fie liber în viaţă, dar toţi fug de consecinţele libertăţii lor."

Dincolo de „extraordinara abundenţă vitală şi imensa bogăţie de forţe şi sentimente" din proza lui Mircea Eliade, Mihail Sebastian vedea în *Huliganii* o „geografie umană foarte colţuroasă", decupând cu admiraţie scena recepţiei de la familia Baly şi clanul Lecca.[8]

Ambiţia – erotică şi socială – a bărbaţilor, dorinţa, frenezia dăruirii şi gelozia femeilor, analogiile dintre Petru Anicet şi Raskolnikov, „nişte ambiţioşi exacerbaţi de mizerie", răspândirea energiei confesive eliadeşti în aproape toate personajele, paralel cu voinţa lui de obiectivare, riscurile libertăţii asumate monomaniacal, dar mai ales „romanul lui Petru şi al mamei sale" ca „moment de profundă creaţiune" – aveau să-l facă pe, altminteri, antigeneraţionistul G. Călinescu, să concluzioneze că Eliade „este un stăpânitor al talentului celui mai viguros, de la care putem aştepta capodopere".[9]

Iată-l şi pe sobrul, echilibratul Pompiliu Constantinescu, pentru care Eliade este „cel mai complex, cel mai tulburător şi divers romancier al generaţiei sale", iar *Huliganii* „un roman antiburghez, un roman al destrămării familiei, căutând o nouă etică a vieţii", romanul „prăpastiei

---

8 Mihail Sebastian, în *Rampa,* 21 decembrie 1935, apud *„Dosarele" Eliade,* vol. II, 1928-1944, ediţie de Mircea Handoca, Ed. Curtea Veche, p. 78

9 G. Călinescu, *în Adevărul literar şi* artistic, 15 decembrie 1935, apud *„Dosarele" Eliade,* ed. Cât. P.203

între generaţii, între bătrâni şi tineri, şi conştiinţa încă haotică a acestora”. Cât despre libertatea văzută ca delimitare sexuală, aceasta „n-are altă semnificaţie decât aceea a unei frenezii în derivă, dar care îşi explică ruperea zăgazurilor prin aceeaşi căutare de sine”.[10]

Exact cu această nimerită, întreită formulă – „frenezie în derivă”, „ruperea zăgazurilor”, „căutare de sine” – prefer să-mi închei şi eu nevinovatele glose, bucurându-mă că tinerii şi adulţii cititori ai *Jurnalului Naţional* au avut şansa ca într-un singur an, 2010, să-şi sprijine aşteptările, plictisul sau, dimpotrivă, neliniştile (şi chiar furia) pe trepiedul realismului psihologic eliadesc format din *întoarcerea din rai, Huliganii* şi *Noaptea de Sânziene.*

Iar dacă tot am început cu acea „revelaţie a putregaiului nostru”, detectată de Cioran în *Huliganii*, să citim, în aceeaşi scrisoare, şi urmarea acesteia: „M-a apucat o dorinţă frenetică de ascetism, de post, de singurătate metodică, de chin organizat, de sfâşiere sistematică. Poate că sunt singurul dintre prietenii tăi care să înţeleagă accesele tale de furie, dorinţa de suprimare a continuităţii vieţii, pasiunea unei rupturi. Mi-e frică uneori ca toată tortura să nu fie decât o tentaţie satanică, o demonic subterană. Înţeleg prea bine îngerii şi mi-e teamă să nu fie căderea cea care mă apropie de ei...”

Ei, aşa da! Abia acum pot să vă urez: lectură plăcută!

Dan C. MIHĂILESCU

PARTEA ÎNTÂI

I

Petru Anicet ajunse la lecţie cu o jumătate de ceas mai târziu. Anişoara îl aştepta, ca întotdeauna, în faţa ferestrei mari care se deschidea în parc,

10 Pompiliu Constantinescu, în *Vremea,* 12 ianuarie 1936, apud ibidem, p. 259

cu amândouă mâinile rezemate de zid. Părea palidă, emoţionată, ca şi cum apropierea lui ar fi hotărât asupra unor lucruri foarte grave. Pianul era deschis, cu un caiet de Czerni pe pupitru; alături, pe mescioară, nelipsitul vas cu flori proaspete.

— Iar a rupt Adriana un tablou! şopti îndată ce Petru deschise uşa. L-am ascuns aici, mama nici nu ştie!...

Îi luă mâna şi-l trase către fundul odăii, mai întunecat, mai straniu prin acele candele vechi şi niciodată aprinse, atârnate de tavan şi înşirate pe policioarele colţarului. Anişoara îi strângea mâna fără sfială; acum nu avea de ce să se teamă, Adriana rupsese un nou tablou. Putea să-l atragă alături de trupul ei, putea să-l simtă aproape.

— De-abia ieri îl pictase...

Îi arătă tabloul; fără nicio noimă şi inutil de fantastic, ca toate tablourile dnei Lecca. Pânza avea desigur o legendă, dar Anişoara nu se pricepea s-o lămurească. Petru privi cu oarecare melancolie peisajul acela fantomatic, cu pomi înalţi şi golaşi, care semănau atât de mult cu castanii parcului. Deasupra scheletelor arborilor fâlfâia o arătare himerică, un soi de fantomă cu o aripă de înger şi cu un braţ gol de femeie, înfăşat cu o bandă pe care se putea descifra semnul Crucii Roşii.

— Mama spune că a vrut să picteze simbolul lui „Inter Arma Caritas”, îşi aminti Anişoara.

Petru găsi prilejul să-şi elibereze mâna. Apucă bucăţile tabloului rupt şi le ridică pe rând la lumină. Exact în patru bucăţi; ca şi celelalte, ca şi celebrul „Mister al mănăstirii într-un picior”, tablou rupt chiar în săptămâna angajării sale ca profesor de pian în familia Lecca. Domnişoara Adriana nu oboseşte lesne. De astă iarnă – mai exact din acea seară de 16 ianuarie, când Petru a intrat pentru întâia oară în Vila Tycho Brahe – domnişoara Adriana a rupt aproape douăzeci de tablouri. Le rupea îndată ce erau gata, cu pasta încă umedă. De tablourile din perete – unele mari şi înspăimântătoare ca nişte cearceafuri spurcate – nu se atingea. Asupra lor nu-şi recunoştea niciun drept. Dar nu cruţa niciuna din pânzele umede, niciuna din acele pânze micuţe (dna Lecca renunţase în ultimii ani la subiectele prea alegorice, la spaţiile prea vaste) asupra cărora îşi

surprindea mama pregătindu-se să semneze. (Dna Lecca alegea cu multă cazně locul unde îşi punea semnătura. Câteodată distribuia literele pseudonimului său de pictoriţă – Lelia – pe linia rotundă a unui curcubeu, pe eşarfa unui înger, pe valurile unei ape paradisiace. Căutarea locului nimerit pentru semnătură dura uneori câteva zile. În acest timp intervenea gestul Adrianei.)

— De ce tremuri? întrebă Petru brusc, privindu-şi eleva drept în ochi.

Anişoara tremură mai tare, gata să izbucnească în lacrimi.

— D-ta nu ştii cât sufăr, şopti ea, nici nu poţi bănui cât de mult sufăr în casa asta...

Petru Anicet zâmbi; „în casa asta”, îşi amintea el, era expresia favorită a domnişoarei Adriana. Aşa ţipase şi atunci, în seara de 16 ianuarie, zece minute numai după ce îi fusese prezentat noul profesor de pian. „Am să înnebunesc în casa asta”, ţipase ea. Şi apoi, câteva săptămâni în urmă: „Şi d-ta ai să înnebuneşti, repede, repede, dacă ai să vii aici de două ori pe săptămână!” Rămăsese atunci împietrit; nu ştia la cine să privească, ce ochi sănătoşi să caute. Apoi s-a obişnuit şi niciun glas din casa Lecca nu-l mai sperie. Nişte maniaci pitoreşti şi inofensivi, îşi spunea el prin martie, când se topise zăpada în parc şi începuse să iubească toţi acei arbori crescuţi sălbatic, cu crengile înlănţuite, ca într-o luptă omenească. În serile de ianuarie însă, Vila Tycho Brahe îl intimida. Amintirea primei vizite stăruia, şi de câte ori se apropia ceasul fixat pentru lecţie, Petru se simţea indispus, nervos, aproape febril. Domnul Baly – prietenul tatălui, patronul lui Pavel şi protectorul familiei Anicet după moartea amândurora – l-a recomandat dlui Anastase Lecca, printr-o scrisoare călduroasă şi nenumărate convorbiri telefonice. „Este puţin maniac, bătrânul – îl prevenise dl Baly. Neam de neamul lui au fost boieri şi astronomi, iar Anastase a fost chiar profesor la Politehnică, înainte de război. Nu e ramolit; aşa arată din tinereţe, aşa cum ai să-l vezi...”

Petru găsise anevoie Vila Tycho Brahe. Strada era slab luminată, şi în acel colţ uitat al Bucureştilor trecătorii erau rari; cei pe care îi întâlnise nu-i puteau da nicio lămurire. Dar adevăratele greutăţi le-a întâmpinat după ce a găsit vila. Poarta era larg deschisă şi fixată astfel probabil, pentru toată

iarna, căci troienele atingeau vârfurile de lance ale grilajului. Dl Baly îi spusese să se prezinte la 5, dar rătăcise multă vreme şi ajunsese aproape de 6. Întuneric deplin; înainta pe aleea bătătorită, oarecum la întâmplare. Se temea să nu fie înşfăcat, pe la spate, de vreun câine. Totul îl făcea să creadă că se află într-una din acele case boiereşti, pline de dulăi ciobăneşti. A grăbit pasul când a zărit, printre pomi, o lumină. Nimerise în bucătărie.

— Sunt noul profesor de pian, vorbi Petru. Nu se vede nicio lumină, nicăieri, adăugă el, cu un aer plictisit.

Se aştepta ca jupâneasa să-l conducă prin intrarea principală, dar fata i-a făcut semn să coboare în subsol – de asemenea luminat – şi de aici l-a scos într-o încăpere goală, cu un covor ţărănesc adunat sul într-un colţ şi cu un singur scaun.

— Marchiza e înzăpezită, l-a lămurit jupâneasa. D-voastră cu cine vreţi să vorbiţi? Cu dl profesor sau cu coniţa?...

Petru ar fi avut poftă să-i răspundă obraznic, că nu mai vrea să vorbească cu nimeni şi să plece apoi trântind uşile. Era umilit, furios pe întâmplare şi pe el însuşi.

— Anunţă că a venit noul profesor de pian, răspunse el.

Se plimbă apoi prin odaie, până ce jupâneasa îl pofti în salon.

— Lăsaţi-vă aici paltonul, îi spuse arătându-i scaunul.

Petru îşi puse paltonul şi pălăria pe scaun, îşi netezi hainele şi deschise uşa fără să mai bată. În salon nu era nimeni. Îl întâmpină un miros muced de încăpere neaerisită, de uleiuri râncede.

Avu timp să observe că salonul era vast, încărcat de tablouri ca o sală de muzeu, aşternut cu covoare româneşti de la un capăt la celălalt.

— Coniţa e dincolo, pictează, îl lămuri jupâneasa. Intraţi d-voastră, i-am spus că aţi venit...

Petru mai deschise o uşă şi îl întâmpină acelaşi miros închis şi rânced, dar parcă mai puternic. Dna Lecca, în halat alb, cu o vizieră prinsă în jurul capului, picta sub un glob electric. În cameră se aflau câteva şevalete, un pian şi doi ficuşi enormi, cu vârfurile îndoite de tavan. Pereţii erau tot atât de încărcaţi cu tablouri ca şi în salon.

— Apropie-te, apropie-te, tinere, îl invită dna Lecca. Ai întârziat. De când te aşteptăm cu ceaiul... Eşti colegul Adrianei, nu e aşa?...

Petru roşi, încurcat. Din fericire, dna Lecca îşi aminti precizarea jupânesei, şi izbucni în râs.

— Ba nu, d-ta eşti noul profesor de pian al Anişoarei. Oricum, ai să bei ceaiul cu noi. Nu înţeleg de ce-a întârziat Adriana şi Liza. Le mai aşteptăm, Teddy?

Petru observă cu o stupidă spaimă că din spatele său se înalţă o doamnă cam de aceeaşi vârstă cu gazda, care rămăsese până atunci înfundată în fotoliul din umbră. Doamna se repezi spre el şi îi strânse viguros mâna. Avea părul scurt, deşi aproape cărunt, o faţă osoasă, luminată numai de nişte ochi mari, copilăreşti, care priveau fix şi turburător, parcă s-ar fi minunat de orice lucru întâlnit în cale.

Doamna deschise capacul pianului şi făcu gestul acesta cu o inutilă vehemenţă. Petru băgă atunci de seamă că era încălţată cu ghete. Amănuntul acesta îl turbură.

— Poţi să-mi spui ce-am cântat acum, dle profesor de pian? întrebă aspru doamna.

Fusese o melodie banală, sincretică, fără nicio culoare – care amintea lui Petru atât arii mediocre, încât nu-şi putea preciza niciun nume. Ridică din umeri, enervat şi umilit.

— Nici n-ai avea de unde să ştii, îl lămuri doamna; e o compoziţie de-a mea!...

Izbucni apoi într-un hohot de râs care părea exasperant de fals, dar pe care dna Lecca îl cunoştea probabil prea bine, pentru că nici nu întoarse capul; continua să picteze, în faţa şevaletului, ca şi cum ar fi fost singură.

— Sunt mai bună compozitoare decât profesoară, adăugă; eu am învăţat-o pe Adriana la pian, dar s-a lăsat după doi ani; n-avea talent şi nici ureche. Anişoara e cu totul altceva, ai să vezi; e un mic miracol. Prima muzicantă în familia Lecca...

Petru zâmbea prosteşte, întrebându-se unde o fi eleva, întrebându-se mai ales cât va dura scena aceasta pe care nu o prevăzuse nici în cele mai pesimiste socoteli ale sale. Nu-şi putea lua ochii de la ghetele dnei Teddy

(o chema Lupescu, a aflat mai târziu aceasta). Erau ghete bărbăteşti, negre, cu şireturi; nici măcar nu avea scuza de a fi bocanci pentru sicy. Se vedea că peste ciorapul de damă, erau încălţaţi alţi ciorapi, scurţi, de lână, care atârnau deasupra ghetelor.

— Copii, să mergem în sufragerie, spuse dna Lecca scoţându-şi halatul. Se răceşte ceaiul.

Apoi, către Petru:

— Vii şi d-ta, ai să-ţi cunoşti mai bine eleva.

Sufrageria era alături. Petru se învăţase cu mirosul de cameră neaerisită, aşa că îl lovi plăcut aerul curat şi rece din sufragerie. Probabil că ferestrele fuseseră de curând deschise. (Mai târziu află că Anişoara era aceea care deschidea pretutindeni ferestrele, pretutindeni, în afară de cele două trei odăi în care dna Lecca picta şi îşi primea prietena.) Numai farfuriile şi ceştile de pe masă îl turburară. Totul părea incert, aproape murdar, de la faţa de masă la feliile de cozonac gata tăiate, la ceainicul acoperit cu un puişor de pernă, ca să nu se răcească, la şervetele făcute sul în brăţări de lemn pirogravat. Petru descoperi la capătul mesei, liniştit aşezată, o fetiţă bălaie, de vreo şaisprezece ani, care îl privea cu vie curiozitate.

Se făcură prezentările. Fata nu părea intimidată de tinereţea atât de făţişă a noului profesor de pian. Îl chemă chiar să se aşeze lângă ea, ca să-i spună în timpul ceaiului tot ce lucrase cu dl Matei, celălalt profesor de pian. (După cum a descoperit mult mai târziu, predecesorul său fusese concediat înainte de Crăciun, de Adriana, care îl surprinsese într-o seară, după lecţie, în odaia slujnicei.)

Conversaţia tânjea; dna Lecca nu vorbea decât cu Teddy şi Anişoara nu spunea lucruri prea însemnate. Petru hotărî să refuze de-aici înainte orice invitaţie la ceai în casa noii sale eleve. (Şi totuşi, de câte ori a trebuit să-şi calce hotărârea, în cursul iernii; de câte ori nu găsea pe Anişoara în faţa mesei, aşteptându-l, cu acelaşi ceainic acoperit cu puişorul de pernă, ameninţându-l că nu face lecţie dacă nu va bea şi el cel puţin o ceaşcă cu ceai, fără nicio felie de cozonac. Cozonacul nu se sfârşea niciodată în casa Lecca şi întotdeauna era adus la masă în felii gata tăiate.)

— Iată şi pe profesor, vorbi pe neaşteptate dna Lecca, privind către odaia cu ficuşi.

Petru întoarse capul, dar nu zări pe nimeni. În acea clipă, Teddy Lupescu îl apucă de braţ şi-i şopti, atât de aproape de ureche, încât Petru simţi un gâdilat insuportabil:

— Tycho Brahe, astronom ilustru, 1546-1601. Are să te întrebe şi pe d-ta şi e bine să ţii minte: 1546-1601... îi face plăcere.

(în seara aceea totuşi nu l-a întrebat. De abia peste câteva săptămâni, întâlnindu-l în salonaşul cu candele – unde fusese adus pianul, ca să nu mai deranjeze pe dna Lecca – profesorul l-a întrebat de Tycho Brahe. Fireşte, uitase data naşterii şi a morţii; i-a amintit-o dl Anastase Lecca, explicându-i, de asemenea, de ce a fost astfel botezată vila.

— Eu nu sunt astronom; bunicul şi tatăl meu au fost buni astronomi. Specialitatea mea este mecanica superioară. Carevasăzică, mecanica superioară; nu orice fel de mecanică. În ultimul timp însă fac cercetări asupra Cavalerilor Teutoni. Numai cercetări, deocamdată... Vila a clădit-o părintele meu, Eustaţiu Lecca, şi i-a pus numele lui Tycho Brahe, aşa ca un omagiu. Deci, să ne înţelegem, Tycho Brahe 1546-1601.)

Petru a privit de mai multe ori uşa odăii cu ficuşi, dar nu apărea nimeni. În cele din urmă, se ivi un omuleţ slab, în redingotă, cu părul alb, foarte corect îmbrăcat, care se scuză că nu va lua ceai. Avea picioare subţiri şi ţepene, se observau prin pantaloni când umbla. Ocoli încet masa şi în dreptul lui Petru îşi puse ochelarii cu ramă de aur.

— N-am avut onoarea, spuse el politicos.

Îl prezentă Teddy Lupescu, precizând:

— Un camarad al Adrianei, de la Universitate, şi profesorul Anişoarei.

Petru se ridică de pe scaun, şi se surprinse cu părere de rău că se trudeşte – prin gesturile lui sobre şi corecte – să facă o bună impresie asupra bătrânului.

— Mi se pare că de d-voastră mi-a vorbit dl Baly? spuse Anastase Lecca, pronunţând limpede şi rar. Dacă veţi fi într-adevăr atât de înzestrat după câte îmi scrie dl Baly, veţi ajunge foarte departe. Mă bucur, domnul meu. Ţara are nevoie de oameni excepţional înzestraţi...

— După ceai am să-ţi arăt tablourile mele, întrerupse dna Lecca. Am să ţi le explic eu. Te pricepi cumva în pictură?

Dl Anastase Lecca îşi lăsă sora să vorbească. Văzând că Petru nu răspunde decât printr-un zâmbet modest, tuşi puţin şi începu el.

— Constat, domnul meu, că formăm o societate întru totul armonioasă: muzica, filosofia, pictura şi ştiinţa. Fiţi binevenit în mijlocul nostru...

Privi în jurul mesei, parcă ar fi căutat ceva.

— Dar unde e Adriana? întrebă.

— A plecat de la trei la patinaj, cu Liza, şi nu s-a întors nici până acum, lămuri Teddy.

— Domnişoara Adriana este singura noastră excepţie; nici Artele, nici Numerele. Adriana cultivă filosofia; ca şi Hypathia. Să ne înţelegem, Hypathia era filosoafă şi totdeodată geometră. Adriana cultivă numai filosofia...

Petru asculta oarecum aiurit lămuririle acestea care îl priveau atât de puţin. Dna Lecca îl invită să se aşeze pe scaun şi să-şi bea ceaiul. Ceaşca era într-adevăr aproape rece. Dl Anastase Lecca îşi termină plimbarea în jurul mesei şi se retrase apoi liniştit, fără să mai scoată un cuvânt.

Aproape de 7, când Petru se întreba ce formulă va trebui să inventeze ca să se poată retrage corect – aflând în acelaşi timp zilele fixate pentru lecţie şi, dacă s-ar putea, şi onorariul – uşa din salon se deschise brusc şi năvăliră gălăgios cele două fete, Adriana şi Liza. Petru o ghici lesne pe cea dintâi; avea fruntea ovală şi nasul drept, formând între sprâncene unghiul specific „Lecca”.

Era mult mai înaltă decât Anişoara, era brună şi din părul negru, bogat, picurau stropi de apă. Probabil că-şi scuturase în cap un pom întreg, bine nins; bascul îi era acoperit de zăpadă, gulerul de blană şi umerii de asemenea. Cealaltă, Liza, avea o figură puţin obişnuită; izbitor de blondă, cu părul lipit de tâmple, cu o faţă prelungă, scandinavă. Avea privirile moi, deşi desenul ochilor era dur. Dna Teddy Lupescu făcu repede prezentările, căci dna Lecca părea profund cufundată în gândurile sale... Liza tresări când auzi numele lui Anicet. Se îndreptă către Petru şi îi strânse călduros mâna.

— De când voiam să te cunosc, vorbi Liza, să te cunosc măcar pe d-ta. Fratele meu, Dav, era cel mai bun prieten al fratelui d-tale, Pavel...

Apoi adăugă, întorcându-se către Adriana.

— Ştii, e fratele lui Pavel Anicet, prietenul lui Dav, pe care l-a cunoscut şi Felicia...

Ezită să precizeze mai mult. Dar Petru ghici ceea ce privirile Lizei încercau să ascundă; „Ştii, acel Pavel Anicet care s-a sinucis acum doi ani, băiatul acela înalt şi mândru, pe care îl plăcea şi Felicia, despre care s-a vorbit atâta”... O clipă, lui Petru îi fu teamă că se actualiza din nou – pentru a câta oară? — atmosfera aceea de compătimire şi curiozitate imperfect voalată, pe care o crea întotdeauna amintirea lui Pavel. Suferea de câte ori trebuia să dea lămuriri, să mintă, inventând fel de fel de cauze prin care să-i explice sinuciderea. Şi suferea mai cumplit atunci când ceilalţi evitau făţiş să-l întrebe asupra morţii, dar îl compătimeau, îi făgăduiau orice fel de ajutor... Mult timp, Petru a fost „fratele sinucigaşului”, fratele „cazului Anicet” (despre care au vorbit şi gazetele literare, deşi Pavel nu publicase nimic, iar acele câteva inedite editate de David Dragu nu fuseseră remarcate aproape de nimeni). De aceea Petru evita să se întâlnească cu prietenii fratelui său; ca să nu mai audă acelaşi stupid refren: „Dar de ce, domnule, de ce?!”...

De data aceasta, lucrurile au fost mult mai simple. Nimeni din jurul mesei, nici măcar Adriana, nu se arăta emoţionat de descoperirea Lizei. Petru auzise foarte vag de această soră a lui David Dragu. N-o văzuse niciodată, şi David, în rarele şi recile lor întâlniri, nu-i vorbise niciodată de ea.

— Să bem ceaiul mai bine, reteză Adriana efuziunile Lizei. Ia te uită ce ceai ne-a rămas...

Îşi turnă o ceaşcă şi privi cu scârbă conţinutul.

— Şi d-ta ai băut tot din ceaiul ăsta? întrebă ea pe Petru. Fii mai prudent altă dată...

Teddy Lupescu şi dna Lecca izbucniră în hohote.

— Draga de ea, spuse dna Lecca.

Adriana le aruncă nişte priviri rele, oţelite. Liza îşi alese o felie de

cozonac; era calmă, părea obişnuită cu asemenea scene. Petru socoti că e momentul potrivit să se retragă. Prezenţa Lizei îl înviorase, îi dăduse curaj; în orice caz destul curaj ca să poată privi aproape amuzat în ochii Adrianei. Ce greu ar fi fost dacă ar fi întâlnit-o singură, fără Liza.

— Cum aţi petrecut la patinaj, fetelor? întrebă Teddy. (Abia acum constată Petru că dna Lupescu fusese aproape singura cu care vorbise – care vorbise în orice caz cu rost – în această-seară. Îi fu recunoscător. Se obişnuise cu ochii ei prea mari, cu râsul ei fals, teatral.)

Fetele nu răspunseră. Dna Lupescu privi cu înţeles către gazdă; dna Lecca zâmbi, clătinând capul.

— Draga de ea! exclamă dna Lecca.

Liza continuă să mănânce în linişte, privind atentă chipul lui Petru. Îşi amintea o sumă de lucruri, o sumă de nimicuri triste şi vesele în acelaşi timp; Petru era sigur de asta. Prezenţa Lizei era din ce în ce mai reconfortantă. Petru începu să vorbească tare cu Anişoara despre programul lecţiilor de iarnă, ca să-şi pregătească retragerea. Poate cu acest prilej se va isca vorba şi despre onorariu. Poate chiar Liza îl va ajuta în această privinţă. Baly nu-i spusese nimic precis; doar că dl Lecca este bogat, şi-şi creşte fetele foarte larg. Deodată, Adriana i se adresă, cu un glas care nu trăda nicio urmă de umor:

— D-ta ştii cine e duşmanul meu de moarte?

Nu-i lăsă timp să răspundă.

— Iată! O ai aici, în faţa d-tale, şi arătă cu mâna întinsă spre dna Lecca.

Petru nu îndrăzni să-şi ridice privirile. Avu din nou senzaţia că e înconjurat de maniaci. Uită chiar şi prezenţa calmă a Lizei. Se aştepta ca, din clipă în clipă, să izbucnească scandalul. Spre mirarea lui, dna Lecca se mulţumi să râdă, privind semnificativ către Teddy Lupescu. Numai Liza interveni.

— Adriana, fii fată cuminte. Sperii oamenii!...

O clipă, Adriana păru că înţelege şi se controlează. Dar pauza nu dură decât foarte puţin. Adriana se ridică brusc de la masă.

— Ăsta-i ceai? Asta-i primire?... Doamne, cât sufăr în casa asta, cât sufăr! Am să înnebunesc şi eu...

Vru să se trântească pe canapeaua de lângă bufet, dar Liza şi Teddy alergară lângă ea şi o prinseră în braţe. Încercau s-o scoată cu blândeţe din cameră. Adriana se agăţase de Liza, gata să plângă. Dna Lupescu voi s-o dezlipească, şi pentru că Adriana se strângea mai puternic, o lovi peste braţ, cu ură.

— Asta nu, Teddy, asta nu! ţipă Liza.

Adriana plângea de-a binelea. Liza a deschis uşa şi a purtat-o spre camera ei, urmată de dna Lupescu. Se distingea bine pasul ei pe scară; parcă ar fi călcat un bărbat.

În tot timpul scenei, Anişoara rămase mută, cu ochii în farfurioara pe care se fărâmase cojile de cozonac. Dna Lecca încercă să liniştească pe Petru.

— Nu e nimic grav. Aşa e obiceiul ei. I-a intrat în cap că sunt nebună...

Spuse ultimele cuvinte cu un zâmbet de imperceptibilă ironie, privind plin de înţeles pe Petru.

— În orice caz, astăzi nu mai e timp de lecţie, nu e aşa, copii? adăugă ea.

Petru înţelese, cu bucurie, că e invitat să plece...

Aşeză cele patru sferturi ale tabloului unul lângă altul şi se îndreptă către pianul deschis, hotărât să evite orice nouă confesiune.

— D-ta nu ştii cât sufăr, repetă fata, urmărindu-l şi încercând să-i apuce mâna.

— Domnişoară Anişoara, să facem întâi lecţia, şi apoi vom sta de vorbă, răspunse Petru sec.

— Aş vrea să am un prieten, un suflet care să mă înţeleagă, mărturisi Anişoara, stăpânindu-şi anevoie emoţia. D-ta eşti atât de orgolios; te crezi un geniu.

Petru zâmbi, silindu-se să pară cât mai puţin ironic. Izbucnirile acestea ale Anişoarei îl exasperau prin concluziile lor. Eu care mă cred un geniu şi refuz să fiu „prietenul” care s-o înţeleagă, s-o consoleze... Ideea era cu desăvârşire absurdă. Prostiile astea cu geniu şi celelalte nu-l interesaseră niciodată; avea însă certitudinea absolută că de tot ce compune el se va ţine odată seama în istoria muzicii româneşti. Ştia că e un gânditor, un

compozitor care nu e nici inspirat, nici laborios – ca aproape majoritatea compozitorilor. El gândea, experimenta mai mult mental – în luptă cu tehnicile, cu locurile comune – decât propriu-zis muzical. Se va ţine seama de compoziţiile lui pentru că sunt experimente neîncercate de nimeni altul. Poate că muzica nici nu va profita după urma acestor experienţe; gândirea, în orice caz, va profita... Şi domnişoara Anişoara care stă aici gata să plângă, şi îmi explică severitatea mea profesională prin orgoliul meu... Avea poftă s-o certe.

— Spune drept, de ce mi-ai arătat tabloul? o întrebă el, simţind o ascunsă voluptate chinuind-o.

Nu-i răspunse nimic. Privi multă vreme în jos, cu pumnii strânşi, apoi se aşeză repede la pian şi începu lecţia. Era şi timpul, în câteva minute se termina ora, şi putea intra oricând dna Lecca sau altcineva al casei. Cu o săptămână mai înainte intrase ca o furtună Adriana. Se aşezase într-un colţ al salonului, pe un taburet, şi ascultase tot timpul cu bărbia rezemată în palmă. Anişoara ajunsese nervoasă, greşea clapele, se răsucea pe scaun. Scena aceasta îi aminti lui Petru timpurile când Pavel se strecura pe nesimţite în odaia lor, când era încă mic, şi-l asculta exersând la pian, improvizând sau cântând cu glas timid.

— Curaj, te înţeleg foarte bine, şoptise el atunci, zâmbind.

Adriana părea că nu aude nimic. Asculta, cu ochii pierduţi.

Anişoara, dimpotrivă, a fost fericită întreaga săptămână pentru aceste cuvinte „te înţeleg!” I se părea că se apropie acum timpul de mult aşteptat, când Petru îi va deveni prieten. A fost fericită şi pentru alt motiv: că lui Petru nu-i plăcea Adriana, pe care ea o ura, câteodată, fără să înţeleagă bine de ce; o ura poate pentru că o trata întotdeauna ca pe o fetiţă, o neştiutoare, şi nu-i vorbea niciodată serios, o numea „păpuşa mea dulce” şi-i făcea cadouri ridicole, bune pentru copii. Lui Petru nu-i plăcea Adriana, şi asta îi era de-ajuns...

Petru o asculta cu ochii îndreptaţi spre fereastră. Deşi părea concentrată în descifrarea sonatei (căci Petru obişnuia să-şi pună elevii să descifreze bucăţi de mare fineţe chiar sub ochii lui, ca să poată înţelege ce era nativ şi ce era contrafăcut în talentul lor muzical), Anişoara îl observă şi se

întrerupse brusc.

— E ceva dificil în pasajul ăsta? o întrebă Anicet.

Anişoara nu-i răspunse. Privea încăpăţânată clapele, cu mâinile pe genunchi.

— De ce nu te oboseşti măcar să-mi răspunzi? o întrebă el, aspru.

— D-ta de ce priveşti pe fereastră? Ştii foarte bine că nu e nimeni acolo...

Petru nu-i răspunse. Era obişnuit cu panica şi bruscheţele elevei sale. Şi când nu era într-adevăr preocupat de o melodie, şi nu era prea plictisit – gesturile acestea îl amuzau. Luă creionul şi-i indică pasajul care trebuia repetat. Anişoara începu, fără să spună nimic.

— Fa diez! fa diez! urlă el disperat, căci greşeala era atât de stridentă, încât numai o mână încăpăţânată, care voia să-l exaspereze, ar fi fost în stare s-o facă.

Anişoara o luă de la capăt, tăcută, cu ochii strânşi.

Aceeaşi greşeală. Repeta măsura; parcă degetele s-ar fi poticnit într-adins, atât de violent sunau notele false. Petru se stăpâni.

— Destul pentru astăzi! spuse el, închizând caietul. Să vedem teoria.

Sfertul de ceas de „teorie” era cel mai agreabil pentru Anişoara. Putea atunci privi chiar în ochii lui Anicet, fără teamă, fără grabă. Era un fel de a sta de vorbă; şi sub explicaţiile pedagogice, ea ghicea subînţelesuri care o făceau fericită. Multă vreme, în aceste sferturi de ceas, când Anicet îi vorbea cu căldură, o privea adânc, o bătea pe umăr, îşi spunea: „Este timid şi el, tot atât de timid ca şi mine...” A înţeles mai târziu că se înşelase; a început să creadă atunci că sufletul lui era îngheţat.

Astăzi însă sfertul acesta de ceas nu-i aducea nicio bucurie. Se ridică de la pian cu faţa neclintită, cu ochii în jos, şi se aşeză cuminte pe scăunaş, lângă Petru. Asculta continuarea la teoria Sonatei. Ce delicii i-ar fi dăruit, altădată, frazele robuste ale lui Petru, cu atâtea cuvinte pe care nu le înţelegea, şi care i se păreau cu atât mai impresionante şi mai plăcute. Anişoara credea că înapoia acestor silabe necunoscute se ascund libertăţi noi, libertăţile unei vârste în care va pătrunde şi ea odată – şi asculta cuvintele tehnice, neînţelese, cu un respect amestecat cu voluptate.

Din întâmplare, dna Lecca pătrunse în salon tocmai când lecţia i se părea mai insuportabilă.

— Închipuiţi-vă că Adriana refuză să-şi dea examenele, izbucni ea înainte ca Petru să aibă timp s-o salute. Copilul ăsta este nesuferit.

Se aşeză pe canapea, dând semne de neobişnuită agitaţie. Anicet cunoştea destul de bine nervozităţile şi crizele întregii familii; i se păru totuşi că niciodată dna Lecca nu i se înfăţişase atât de agitată. Se simţi destul de încurcat; ce Dumnezeu să-i mai spun şi femeii ăşteia?...

— Adriana are s-o termine rău de tot cu Liza, adăugă dna Lecca, mai încet, ca şi cum şi-ar fi vorbit sieşi.

Începu să povestească, pripit, fracturând frazele, fără să privească direct nici pe Petru, nici pe Anişoara. S-a convins, acum, că Adriana nu vrea să-şi dea examenele din cauza Lizei; fata asta i-a băgat în cap că frumuseţea studenţiei e să studiezi întruna, fără să te grăbeşti să ajungi undeva. (Are dreptate, reflectă Petru, în fond, de ce i-ar trebui ei o licenţă în filosofie, de care nu se va folosi niciodată?...) Liza este o egoistă, continuă dna Lecca; se gândeşte că, după licenţă, Adriana ar putea pleca în streinătate şi ar rămâne atunci singură; sau s-ar putea mărita...

— Dar tu de ce asculţi? o întrebă brusc pe Anişoara, parcă şi-ar fi dat de abia atunci seama de prezenţa ei în salon.

— Eram aici, îmi facearn lecţia, se scuză ea.

Dna Lecca privi în jurul ei puţin uimită. Într-adevăr, Anişoara nu era de vină; fata îşi făcea lecţia. Iată şi pianul, iată şi pe dl Anicet.

— Ştii că Adriana ţi-a rupt încă un tablou? o întrebă Anişoara observându-i încurcătura.

Se ridică de pe scaun şi alergă în colţ, în faţa mesei. Figura dnei Lecca se posomorî, dar numai pentru câteva clipe. Cercetă cu atenţie şi mare blândeţe cele patru frânturi.

— Se poate repara, vorbi ea, adresându-se lui Petru. N-o să poată fi pus în ramă, fireşte, dar poate sta foarte bine pe o masă... Anişoara, să nu te atingi de el că-i poţi strica marginile... Ţin foarte mult la margini, adăugă privind spre Petru.

Lecţia se sfârşi aici. Dna Lecca nu mai pomeni nimic de Adriana, de

hotărârile ei ultime (care, lui Anicet, i se păreau mult mai puţin fantastice decât atâtea alte gesturi şi episoade care n-o uimiseră pe dna Lecca). Se retrase tot atât de neaşteptat cum intrase, fără să spună nimic. Era obiceiul ei cunoscut şi tolerat de toţi ai casei.

Petru se pregătea să plece. Simţi însă o turburare ciudată, enervantă; parcă aştepta să se întâmple ceva, să afle ceva, o durere, o bucurie nouă. Anişoara îl privea în ochi, şi de data aceasta înţelegea tot ce-i spun privirile ei arzătoare, sincere, directe. Poruncile acelea obscure şi multiple nu i se mai păreau simple necuviinţe de adolescentă sentimentală. Aveau o tărie necunoscută. Petru fu nevoit să plece ochii, să inventeze un gest de care nu avea nevoie, ca să se poată retrage decent. Dar Anişoara se apropie mai mult de el, aşteptând parcă un răspuns precis.

— Nu acum, murmură Anicet cât putu mai încet. Altă dată...

II

— N-ai avut nicio părere de rău, spune drept, niciuna? îl întrebă Irina.

Alexandru o privi în ochi, mirat, câteva clipe, apoi îşi pironi privirile în nisip. Un nisip murdar, amestecat cu praf, nelalocul lui în această grădină simplă şi îngustă.

— Spune-mi, te rog, tot ce-ai simţit, adăugă Irina fără să-i dea timp să răspundă.

O fată, un amor nenorocit, o sinucidere! Şi eroul dramei era chiar vărul ei, Alexandru Pleşa. Irina îl adusese aici pretextând că e un loc minunat să-şi bea cafeaua; de fapt, ca să-l poată descoase în voie, numai ea singură. Dincolo, în casă, familia toată îl privea cu teroare. De azi-dimineaţă, de când venise din provincie, nu-i vorbise aproape nimeni. Zvonul sinuciderii drei Viorica Paraschivescu îl precedase. Mâine vor scrie poate şi ziarele din Capitală, după cum au scris cele locale. Iarăşi scandal, iarăşi numele Pleşenilor ajuns notoriu.

— Desigur, îmi pare rău, vorbi Alexandru, îmi pare mai ales rău de părinţii ei, de băieţaşul ăla care îmi spunea „Nene”... Era o familie atât de

cumsecade...

Ar fi voit să adauge: „Cine ar fi crezut?”, dar îşi dete seama cât de vulgară este toată conversaţia aceasta, ce neverosimil cancan, la trei zile numai după moartea Viorichii. Să fii nevoit, acum, să explici unei verişoare curioase, să faci psihologie...

— Dar tu n-ai bănuit nimic? Cum, aşa deodată?!...

Alexandru o privi din nou. Ce idioţenii întreabă fata aceasta, gândi el, puţin mâniat. Adevărul era că ar fi trebuit să bănuiască... „Am să mă omor, Sandule! Am să mă omor, dacă pleci fără mine!” Aşa i-a spus; dar nu s-a emoţionat, nu auzea pentru întâia oară asemenea ameninţări.

— Nimic! Părea o fată foarte liniştită...

Îşi aminteşte foarte precis scena; venise, ca de obicei, după ora 6, îmbrăcat în hainele de flanelă gris, care îi flatează umerii şi şoldurile. Ea îl primise cu aceeaşi bine ştiută îmbrăţişare. Totul se întâmplă ca de obicei; ca într-una din nenumăratele lor seri de dragoste. (Singurele lui ceasuri libere, căci de la Regiment scăpa abia la patru, şi avea drum lung de la gazdă până la casa Paraschiveştilor.) Poate doar soarele bătuse cu mai multă tărie în acea zi. Sfârşitul după-amiezii de vară stăruia încă în grădina umbrită şi bine adăpostită de ziduri.

— Dar atunci i-ai spus tu ceva, reluă Irina, probabil că ai jignit-o într-un fel sau altul...

Proştii ăştia tineri şi îngâmfaţi nici nu ştiu cum să se poarte cu o femeie, după ce-au avut-o, îşi aminti Irina. Atâtea amintiri, atâtea jigniri... Irina le curmă brusc. Repetă fraza, mai aspru:

— ... Probabil că ai jignit-o...

Probabil... Nici nu se lungise bine pe divan, în odaia ei, şi îi spusese, cu cel mai firesc ton, că pleacă peste câteva zile. Avea concediu de la Regiment; şi-apoi, ultimele luni de armată le va sfârşi la Bucureşti. I-a aranjat asta un prieten...

— Nu cred. I-am spus că vin la Bucureşti pentru vacanţă...

„Am să mă omor, dacă pleci fără mine!” Aşa spun toate femeile...

Îşi aminti de reflecţia asta idioată şi confortabilă, pe care o făcuse de mai multe ori în seara aceea. Ce ghinion să nu fie nimeni acasă, îşi

spusese atunci, nici măcar puştiul. Într-adevăr, nu era nimeni acasă; era joi, ziua bine ştiută pentru scăldat şi masă pe iarbă verde la malul gârlei... Viorica se scuzase, ca de obicei. Altădată, cu ce sete aşteptau amândoi frânturile acestea de libertate deplină, când aveau chiar odaia Viorichii pentru dragoste...

— Şi nu i-ai spus nimic altceva?...

Dacă ar fi bănuit că e capabilă de o asemenea faptă, ar fi procedat poate altfel. Ar fi plecat fără s-o vadă sau i-ar fi scris că e chemat telegrafic la Bucureşti, că se va întoarce după o săptămână, două, trei... Şi-apoi ea l-ar fi uitat, aşa cum o va uita el pe ea. Poate că ar fi fost mai bine... Dar pe Alexandru gândul acesta îl irita; nu-i plăcea să se gândească la eventualităţi (ce-ar fi fost dacă m-aş fi născut miliardar, sau la Barcelona, sau dacă mi-aş fi rupt un picior la ski). Răspunse aspru, plictisit:

— Ce era să-i spun? Că plec la Bucureşti, şi gata... Trebuia să spun asta în versuri?...

Irina îl privi cu dezgust, ca pe o slugă obraznică. Ar fi avut atâtea de adăugat, atâtea de comentat. Dar îşi înfrâna toate dorinţele acestea. Era mult mai interesant să-l asculte pe Alexandru. Oricum, s-a întâmplat un lucru extraordinar cu el. O sinucidere din dragoste...

— Bine, dar tu nu ştiai ce fată este, ce fel de suflet are?

— Era o fată ca toate fetele de nouăsprezece ani, răspunse Alexandru sec şi cu o exagerată vulgaritate. În plus, era fecioară şi la urmă de tot am descoperit că era şi foarte sentimentală...

Trebuia să răspundă astfel. Irina asta, care aşteaptă de la el confidenţe amoroase, care, poate, e gata să-l mângâie şi să plângă împreună cu el, la cel dintâi semn...

— N-ai iubit-o deloc, atunci? întrebă Irina fără să-i pese de răspunsurile lui stupid ironice.

Nu, în asta n-a crezut niciodată. N-a iubit deloc până acum, n-a iubit ca ceilalţi tineri, în niciun caz nu aşa cum a fost iubit de Viorica. S-a întrebat de multe ori dacă aşteptările sale de astă-iarnă erau străbătute de altceva decât de voluptate. Era sigur: numai voluptate, numai dragoste blândă, directă, necomplicată.

— Îmi plăcea, îmi plăcea foarte mult... I-am spus-o şi ei. De altfel, chiar ea...

Desigur, ea a fost aceea care l-a vrut întâi. Viorica a ales doar ziua, ceasul, locul. Şi el care credea că va fi o simplă întâlnire, şi s-a dus cu albituri de trei zile, cu o sută de lei în buzunar... (Era îmbrăcat în costumul gris-fer, care îi plăcea atâta de mult Viorichii. Părea un bărbat în ele; îi ascundea linia prea fină a gâtului, îi scotea în evidenţă umerii.) Dar Viorica i-a spus: „M-am dat unui bărbat care a fost mai tare ca mine!” Probabil că orice femeie crede că s-a dat unui bărbat mai tare, care a luat-o, a stăpânit-o, se gândise atunci Alexandru. În fond, lucrurile acestea n-au nicio importanţă; să afli dacă femeia vrea sau dacă a fost silită să vrea, dacă a fost subjugată... Ce pot interesa toate acestea?...

— Un simplu flirt, atunci? întrebă Irina, fără să înţeleagă.

— Aşa credeam şi eu, la început... Apoi, cum să-ţi spun?

A început să mă iubească sufocant, apăsător, să mă iubească pasional, cum spuneţi voi, femeile...

Alexandru recursese şi acum la o stupiditate, ca să evite tonul prea confidenţial. Toate acele accese de pasiune gravă, supremă, exasperată... Nu le-ar fi bănuit niciodată. Lucrurile începuseră normal, ca un flirt repede transformat în luptă senzuală. „Ai fost mai tare ca mine!” în fond, chiar mărturisirea aceasta era destul de clară, destul de sănătoasă. Pentru el, întâlnirea aceasta cu Viorica Paraschivescu nu s-a deosebit prea mult de celelalte numeroase şi pitoreşti întâlniri cu fete, la Bruxelles, la Paris, la Londra. A plăcut-o de la început pentru că era tânăr şi ea era frumoasă, abia ieşită din adolescenţă. De la început s-a stabilit între ei conştiinţa jocului şi a cărnii. Viorica a descoperit că e băiat inteligent, după ce i s-a dat. Conversaţiile lor au fost foarte puţin serioase. N-au vorbit despre oraşe şi cărţi (şi atunci, cu câte ezitări din partea lui Alexandru) decât după ce intraseră în faza victorioasă de amanţi bine ştiuţi unul altuia. Alexandru bănuia de la început că Viorica nu se asemănă întocmai cu Renée Bouihlet, fata care nu pretinsese vreodată că i-a rămas ceva dator, nici cu Gladys Smith, care „nu mai fusese de mult fecioară”, cum i-a mărturisit cu umor după prima lor noapte de dragoste. Ezitase chiar

câteva zile, până ce Viorica i s-a dat pe neaşteptate. După acest gest, credea că totul s-a limpezit în raporturile lor. Nici virginitatea, nici amorul nu mai puteau fi implicate cu eventuale obligaţii morale. Niciodată nu-şi făgăduiseră iubire eternă.

— Dar bine, vorbi Irina puţin nervoasă, de ce-ai lăsat să crească o pasiune atât de mare? Dintr-un simplu flirt nu se ajunge atât de repede la sinucidere. Tu n-ai făcut nimic să împiedici pasiunea asta care te ameninţă?!...

Oh! dacă ar trebui să-i spun toate!... Alexandru îşi aminti cât de sincer luptase ca să păstreze „atmosfera calmă” a celor dintâi întâlniri. El, căruia îi plăcea să vorbească mult şi nepretenţios în asemenea împrejurări agreabile, nu i-a ascuns niciuna din legăturile tinereţii lui. Făcea chiar anumite comparaţii, flatând-o, fireşte, căci cunoştea regulile jocului. O necăjea, prevestindu-i prieteni viitori din elitele oraşului; tânărul judecător Miciora, băiatul prefectului, care are costum de călărie, irezistibilul său comandant de companie, căpitanul Isopescu...

— Nu i-am spus niciodată că fără ea aş muri, răspunse Alexandru sec. Nu i-am încurajat niciun gest absolut, nicio fervoare. Dimpotrivă, eram câteodată vulgar cu ea, vulgar şi prost, ca să se dezguste, să mă poată uita după despărţire...

Observase că glumele lui cu pretendenţii irezistibili o fac să sufere. A crezut atunci că Viorica suferă din cauza lipsei sale de gust, de indecenţa lui; şi asta l-a bucurat. A sili pe o femeie tânără să te creadă mai vulgar decât eşti, îşi spunea, este o faptă bună; o ajuţi să se depărteze de tine, o inviţi să te dispreţuiască şi despărţirea definitivă va fi mai uşoară pentru ea...

— Este un lucru imoral, continuă Alexandru, să-ţi păstrezi o imagine perfectă în memoria unei femei. O izolezi, prin asta, o rupi de viaţă; atâţia bărbaţi de care s-ar fi apropiat liberă, poate fericită, dacă ai fi avut grijă să faci ordine în memoria ei, să te prezinţi amintirii destul de mediocru şi de vulgar, ca ea să nu fie nevoită să te regrete...

Convins că face o faptă bună, Alexandru revenea mereu asupra eventualelor aventuri ale Viorichii, după plecarea lui. Nu bănuia deloc că,

în ochii ei, glumele acestea nu sunt vulgare, ci monstruoase; că, departe de a-i ofili imaginea în memoria ei, i-o fac să crească odios, ca o teroare. Alexandru nu ştia că pasiunea gravă şi supremă a Viorichii o face să nu mai doarmă, să nu mai vorbească cu nimeni, să nu mai poată vorbi cu nimeni. Nopţile ardea lampa în odaia ei până târziu. Şi se auzeau paşi, cărţi trântite cu furie, se auzeau mai ales paşii ei de somnambulă, aşternuţi cu grijă pe covor, ca nu cumva să-şi deştepte părinţii...

— ... Credeam că are să înţeleagă, aşa cum înţelege orice fată inteligentă, şi are să se resemneze...

Viorica începuse într-adevăr să se resemneze; nu să-l piardă – căci lucrul acesta nu şi-l putea imagina – ci să sufere. Ea socotea dragostea, după cele dintâi valuri de voluptate, ca un destin pe care trebuie să-l primească. Se simţea fericită iubind şi fiind iubită de Alexandru, dar şi foarte nenorocită. Obiceiul lui sălbatic de a vorbi mereu despre femeile pe care le cunoscuse (Viorica nu-şi putea închipui că Alexandru o aşază în acelaşi rând cu ele, că nu e decât o verigă la un lanţ de-abia început); cinismul lui faţă de propriile sale sentimente (Viorica credea că Alexandru o iubeşte profund, dar că-şi bate joc de această pasiune dintr-un stupid orgoliu bărbătesc) – toate acestea o făceau să sufere. Se resemnase totuşi să-l iubească pe Alexandru aşa cum era. De altfel, nu era ipocrită şi recunoştea că, alături de aceste suferinţe morale, iubirea lui îi aducea şi nesfârşite bucurii, pe care nu le-ar fi aflat cu niciunul din tinerii oraşului.

— Bine, dar ce fel de om eşti tu, îl întrerupse Irina, să nu înţelegi că nenorocita aia te iubea nebuneşte, că poate aştepta să vă logodiţi?...

— Nu i-am făgăduit niciodată nimic, răspunse Alexandru. Şi asta nu din laşitate, ci pur şi simplu pentru că nu înţeleg cum s-ar putea făgădui ceva. Trebuie să existe între oamenii inteligenţi un minim de bună-credinţă. Dacă aş fi bănuit că se poate ajunge atât de departe, natural, aş fi fost mai prudent. Dar aşa, nu vezi şi tu, de unde să-mi închipui?...

— Dar dacă ţi-ar fi spus că se sinucide, acolo, în faţa ta? îl întrebă brusc Irina, amintindu-şi una din scenele ultime ale dragostei sale cu Dinu.

— Aş fi trântit uşile, fireşte, răspunse Alexandru, ridicând ochii din nisip. Asemenea şantaje sunt groaznice, nu crezi şi tu?

Irina se roşi. Adăugă repede.

— Când ai plecat, n-ai bănuit nimic?

— În niciun caz, un asemenea gest. Îmi închipuiam că va suferi, fireşte, că va plânge...

Şi cât a plâns, acolo în odaia lor, şi apoi la poartă, cu toată groaza ei de a fi zărită de slugi... Când Alexandru i-a anunţat plecarea, şi a fost limpede (Viorica era sigură că niciodată nu fusese limpede până atunci, că dacă nu vorbea de căsătorie şi de dragoste eternă, o făcea din cinism sau din orgoliu) – a fost incapabilă să-şi înţeleagă nenorocirea până în adevăratele ei graniţe. Alexandru, cu toate că o văzuse plângând şi zbătându-se, nu asistase decât la cele mai superficiale emoţii. Viorica a început a înţelege de-abia după plecarea lui. Îşi dădu seama că este singură, că a rămas singură, că orice s-ar întâmpla nu se va mai întâlni cu Alexandru – şi sentimentul acesta de ruptură definitivă, de moarte, o făcu să plutească repede spre o nouă conştiinţă: de totală zădărnicie a tuturor lucrurilor, de cumplită oboseală a cărnii şi a sufletului. Hotărârea pe care a luat-o n-a fost hotărâre: ci a primit primul gând de salvare care i-a trecut prin cap, prima licărire de speranţă. Să mă pot odihni, să pot uita, să nu mai ştiu de nimic...

Când a aflat, Alexandru se gândi întâi la el, la consecinţe. Îi fu teamă de familia Viorichii, de comandanţii Regimentului. (Câţiva dintre camarazi ştiau de legătura lor; îl felicitaseră chiar de mai multe ori; era cea mai frumoasă fată a oraşului, şi tată-său avea moşie.) A trebuit să facă repetate eforturi ca să se poată controla. Îl înspăimânta numai un singur lucru: scandalul, discuţia publică în jurul numelui său. Izbuti totuşi să apară grav şi cumpănit în faţa colonelului, ca să se prezinte înainte de plecare şi să-şi ia foaia de drum. Grav şi cumpănit, ca cineva care e mişcat de moartea unei prietene, nu prea intime; ca cineva care trebuie să exprime simplu, sentimental: „Sunt foarte mâhnit de moartea scumpei noastre prietene, dar trebuie să fim tari şi discreţi”. Alexandru nu trecea exact prin asemenea stări sufleteşti. Era încă prea confuz şi prea puţin informat asupra nenorocirii ce-l lovise (mai precis, a unui fapt care se putea transforma în câteva ceasuri într-o adevărată nenorocire). Din

fericire, aproape nimeni nu ghici cauzele sinuciderii Viorichii. Versiunea familiei, că fata şi-a pus capăt zilelor într-o criză de nervi, fusese acceptată. Ce discreţie, gândise Alexandru, ce uluitoare decenţă pentru o fată ca ea, cu pasiunea exasperată ca o adolescentă! Nicio scrisoare, niciun rând, nimănui. Doar o carte, un roman obscur, pe coperta căruia scrisese în fugă: „Nu vreau să înnebunesc. Iertaţi-mă!” Ar fi trebuit să mă interesez, să ştiu şi eu cum se numeşte romanul acela, îşi spusese mai târziu Alexandru. Avea obiceiul să se exprime laconic, Viola. O revăzu, întreagă, vie; revăzu colierul de mărgele mari, verzi, ca nişte pupile împietrite, în care îşi încurca întotdeauna privirile când o îmbrăţişa...

Până să-şi dea seama că nu are de ce să se teamă, Alexandru îşi recăpătase siguranţa de sine, luciditatea, limpezimea conştiinţei. Făcând şi refăcând socotelile, fără niciun sentimentalism, nu se găsi vinovat. Îşi aminti foarte precis că niciodată nu avusese o atitudine echivocă faţă de Viorica. S-au dat unul altuia, aşa cum se întâmplă peste tot pe faţa pământului. Nu o iubea, şi lucrurile trebuiau sfârşite aici. Altminteri, ar fi început viaţa cu o minciună (exagera, ca să se consoleze), ar fi purtat o dublă sarcină: o iubire care nu exista, o femeie de care nu avea nevoie. (Fusese puţin brutal, atunci: Asta e bună! Îşi închipuia, blânda mea Viola, că am să-mi leg buturuga de picioare la douăzeci şi doi de ani!... Excelentă idee! Să rămâi toată viaţa cu băiatul pe care l-ai iubit şi cu care te-ai culcat întâia oară. Pat*erfamilias!... Se recu*lesese însă repede. N-avea nicio mustrare de cuget, nicio melancolie – dar amintirea Violei trebuie păstrată pioasă. Atât timp cât o va păstra memoria, fireşte...). Cu cât se gândea, cu atât se găsea mai nevinovat. Cunoscuţii cu care se întâlnise păreau că nu ştiu mai mult decât spunea lumea. Singura lui teamă stupidă – de scandal, de cancanuri – era astfel înlăturată. Alexandru se îmbrăcase din nou în hainele de flanelă gris şi pornise spre gară, sigur şi liniştit ca un om ce nu are nimic să-şi reproşeze. Şi apoi, deodată, acel stupid articol din gazeta locală, care îi fusese trimis de cine ştie ce binevoitor unchiului Dem şi care ridicase toată casa împotriva lui...

— Era frumoasă? întrebă Irina după o lungă tăcere.

Alexandru ezită câteva clipe. Ce vulgare sunt fetele astea, ce lipsite de

tact...

— Era foarte frumoasă; şi era, mai ales, inteligentă... Din partea mea, m-am silit tot timpul să par mai puţin inteligent decât ea... Ştii, e foarte confortabil să nu pari inteligent cu femeile. Nu e o tactică, asta; de altfel, cum nu mă interesează nici femeile nici amorul, nu am niciun fel de tactică în asemenea împrejurări. Mi-e groază de orice complicaţie sentimentală, de acele orori fără sens. Mă interesează cu totul altceva în viaţă. În ceea ce priveşte iubirile sufocante, apăsătoare...

— ... Şi de asta ţi-a fost frică, îl întrerupse Irina, de o asemenea iubire sufocantă, apăsătoare... Prudent sau laş, ai fugit... Nu, să-ţi aduc apă proaspătă, asta din pahar s-a încălzit...

Într-adevăr, arşiţa ajunsese şi aici, sub umbrar. Irina se îndreptă spre fereastra bucătăriei şi ciocăni de câteva ori.

— Să aduci o cană cu apă de la gheaţă, spuse ea, foarte demnă.

Se apropie iarăşi de Alexandru. Să fie oare şi el tot atât de vulgar ca oricare alt tânăr de vârsta lui, ca Dinu de pildă? Îl cunoştea încă prea puţin, dar i se păruse întotdeauna deosebit de ceilalţi; avea o asprime a lui, o voinţă extraordinară de a-şi păstra drumul ales, împotriva oricăror ameninţări şi obstacole. Atunci când a renunţat să mai urmeze Finanţele la Bruxelles, după doi ani de studii strălucite, cu toate examenele luate, cu câtă cerbicie luptase împotriva întregii familii, şi până la urmă izbutise, rămăsese liber, să plece unde-i place să înveţe ce va voi...

Alexandru o privea cu destulă curiozitate. Nu ştia încă ce înţelege vară-sa prin „iubire”. N-o mai văzuse din vacanţa Crăciunului, şi atunci fusese singura dată când au vorbit mai mult împreună. Până atunci, se dispreţuiau reciproc în scurtele răstimpuri pe care Alexandru le petrecea în casa unchiului Dem, din strada Batistei. Irina, care în ultimii ani de pension trecea periodic prin crize de catolicism acut şi de frivolitate mondenă, i se părea tot atât de stupidă şi de neinteresantă ca şi restul familiei, ca şi vărul Mircea, ca şi tante Aristie. Singurul pe care îl iubea era unchiul Dem. Ceilalţi, îngâmfaţi şi seci; Mircea, care studia Dreptul şi se pregătea pentru diplomaţie, începuse să chelească şi semnele acestea de maturitate precoce îl încântau, îi justificau aerul lui grav, pretenţios, de vastă şi

victorioasă mediocritate; tante Aristie, veşnic obsedată de cinstea familiei, nu-i putea ierta că părinţii lui creaseră cândva o tristă notorietate numelui de Pleşa; Irina îl dispreţuia o lună pentru că era prea laic, şi altă lună pentru că era prea serios, după cum se întâmpla să fie stăpânită de misticism sau de frivolitate. Nu găsea nimic interesant în crizele acestea de isterie sentimentală, cum le numea el pe atunci. A început totuşi să-i placă Irina, cu câteva zile înainte de ultima lui plecare în streinătate. Se afla cu unchiul Dem în Bucureşti; era sfârşitul lui august şi familia nu se întorsese încă de la mare. Atunci, un cunoscut i-a povestit ultima aventură a Irinei. O ştia plecată într-o stare pioasă, hotărâtă să se călugărească îndată ce va împlini douăzeci şi unu de ani. Şi totuşi, Irina participase la o petrecere faimoasă, fugind noaptea pe fereastră, fără ştirea dnei Piesa sau a tânărului Mircea. A doua zi de dimineaţă, vilegiaturiştii matinali au putut-o vedea pe plajă, goală, înconjurată de un grup de tineri beţi, încercând să echilibreze trei pahare de şampanie pe bucata de piele dintre sâni şi buric. Dna Pleşa n-a aflat decât vag despre orgia din timpul nopţii şi s-a mulţumit să-şi pedepsească fiica destul de aproximativ, ţinând-o în cameră trei zile de-a rândul. Altminteri, dacă ar fi ştiut amănunte de la Cazinou şi de la plajă, ar fi părăsit imediat localitatea. În orice caz, n-a scris nimic soţului despre această escapadă. Cu atât mai mult cu cât Irina, după cum aflase Alexandru, îşi reluase lecturile religioase şi tânjea iarăşi după sihăstria din care anevoie izbutiseră părinţii s-o scoată la Bucureşti.

Aventura aceasta neaşteptată îl făcuse atunci pe Alexandru să regrete că pleacă fără să-şi revadă verişoara. Niciodată crizele de frivolitate ale Irinei nu ajunseseră atât de departe. Alexandru crezuse că e osândită şi ea să rămână în acelaşi cerc de mediocritate pe care îl crease tante Aristie. Pe atunci, Alexandru era sigur că mediocritatea şi suficienţa ultimelor vlăstare Pleşa se datoreşte invaziei de sânge balcanic adusă de tante Aristie. Era şi asta o explicaţie; căci toţi Pleşenii fuseseră oameni dintr-o bucată, mândri şi mânioşi. Drama familială de tristă notorietate cu zece ani înainte, care făcuse pe tante Aristie să sufere atâta, era o dovadă. Părinţii lui Alexandru au divorţat imediat după război, când el era încă în clasele primare. Fosta dnă Pleşa s-a căsătorit din dragoste, la câteva luni

după divorţ. Tatăl său a făcut acelaşi lucru, şi pentru că a doua soţie, bolnavă de nervi, nu putea suferi copiii, Alexandru a fost dat intern la pensionul Schewitz. Şi apoi, la şase ani după aceasta, se întâmplă acea neînţeleasă tragedie. O criză de gelozie retrospectivă, au spus unii; dl Pleşa şi-a ucis fosta soţie şi apoi s-a sinucis, pe scara hotelului. Familiile se întâlniseră fără ştire, într-o localitate de băi, şi fosta dnă Pleşa arăta foarte frumoasă, foarte îndrăgostită...

Alexandru suferise mai puţin din cauza acestor morţi dramatice (pe tatăl său îl vedea foarte puţin, iar pe maică-sa aproape o urâse, cu mult înaintea divorţului, de când descoperise noua sa dragoste vinovată) cât suferise din cauza tristei glorii pe care i-o dăruise evenimentul. Scandalul, comentariile, reportajele (gazetarul obraznic care pătrunsese odată până la pension, ca să-i ia un interviu...), compătimirile camarazilor – toate acestea îl făcuseră să sufere mocnit, disperat, muşcându-şi pumnii ca să nu plângă, nopţile, în dormitorul comun. Un an întreg s-a culcat mângâiat de gândul că-şi va putea schimba într-o zi numele. Îşi alegea necontenit nume noi: Alexandru Odobescu, Alexandru Ispilanti, Alexandru Mavrogheni... După câţiva ani, numai, după ce-şi luase bacalaureatul şi stătuse câtva timp în casa unchiului Demetru Pleşa, începu să aprecieze gestul tatălui său. Îi plăcea acum hotărârea aceea nebunească, bărbătească. I se părea că asta n-o poate face decât un oltean de viţă, un vlăstar din veritabilii Pleşeni.

În cele două luni cât locuise în casa din strada Batistei, cunoscuse destul familia unchiului Dem ca să fie fericit că o părăseşte repede şi pleacă la Bruxelles. În afară de unchiul Dem – care îi spunea de câte ori venea vorba despre tatăl său: „Aşa suntem noi, toţi Pleşenii!”, şi-l bătea pe umeri, lăcrămând – nu-l iubea nimeni. Şi lăsau să se vadă foarte limpede asta. Alexandru îşi explica şi mediocritatea verilor lui şi răceala întregii familii a unchiului Dem faţă de el, prin sângele balcanic al lui tante Aristie, care era născută Stoica, dintr-un neam destul de bogat, dar foarte josnic. Marea mândrie a dnei Aristie Pleşa era rangul social la care izbutise să-şi înalţe soţul. Marea sa fericire era superioritatea Pleşenilor asupra tuturor familiilor Stoica. Se răcise complet şi de surorile şi de fraţii săi, căsătoriţi în

familii de ofiţeri inferiori şi funcţionari mediocri. Avea un zâmbet de uluită satisfacţie de câte ori primea vreo invitaţie la nuntă sau la botez de la grupul Stoica. Citea tare şi de nenumărate ori numele bisericii, numele miresei şi al naşului, silabisea cu o prefăcută uimire numele noii familii cu care de-aici înainte avea să se înrudească. „S-o păstrăm şi p-asta, ca să nu uităm şi să facem vreo gafă”, spunea, şi aşeza invitaţia într-un sipet special, consacrat grupului Stoica.

Alexandru socotise multă vreme pe Irina iremediabil mediocră, asemenea fratelui ei Mircea; cât de curat ar fi fost sângele oltenesc al lui Demetru Pleşa, tot ereditatea albaneză şi bulgărească a lui tante Aristie răzbise. Pe Alexandru îl amuza foarte mult, pe atunci, această explicaţie prin sânge. Irina i s-a părut totuşi mai dezgheţată cu prilejul celui dintâi scandal în familie, când, după doi ani de studii la Bruxelles, Alexandru se înapoiase pe neaşteptate, anunţând că renunţă să continue Finanţele şi Comerţul Superior, şi se va apuca de ce-i va trece prin minte în primul oraş european în care se va afla. Toţi primiseră hotărârea lui ca o glumă proastă; în cel mai bun caz, ca un capriciu de băiat de douăzeci de ani, care trăieşte în nori şi crede că „sufletul lui idealist nu se poate coborî până la Finanţe” (aşa se exprimase tante Aristie), capriciu împotriva căruia binefăcătorii lui sunt datori să lupte. Unchiul Dem nici nu voise să-l asculte. Tante Aristie îi dăduse a înţelege foarte clar că nu va mai primi niciun ajutor dacă nu se va reîntoarce la Bruxelles, să-şi dea examenele. Alexandru aflase însă că nu era chiar atât de sărac şi că nu fusese ţinut în şcoală şi trimis în streinătate prin mila unchiului Dem. Aflase că are două case în Bucureşti, lăsate de tată-său, din venitul cărora va putea trăi după ce va împlini douăzeci şi unu de ani; fireşte, dacă nu va trebui să vândă una din ele ca să achite eventualele datorii pe care le-ar avea faţă de unchiul Dem. Lucrul acesta îl ajută să răspundă ferm protectorilor şi să nu cedeze.

În orice caz, atmosfera din strada Batistei era insuportabilă. Atunci a început a se apropia puţin de Irina, care se făcuse mai frumoasă şi mai ascunsă în aceşti doi ani. Numai Irina vorbea cu el. Mircea Pleşa îşi dezaproba vărul printr-o semnificativă tăcere, prin priviri uşor mioape,

fixate întâmplător asupra lui Alexandru şi urmate de o imperceptibilă surpriză, întotdeauna aceeaşi. Mircea era fiul ideal şi studentul eminent, mândria dnei Pleşa. Îşi dădea examenele cu aceeaşi atenţie cu care cultiva societatea mondenă şi aristocratică a Capitalei. În timpul acelor zile furtunoase, dna Pleşa i-l dădea de nenumărate ori drept exemplu. În oricare alt tânăr, faptul acesta ar fi provocat o inevitabilă pornire de ură sau o feroce invidie. Dar Alexandru fusese întotdeauna nepăsător faţă de calităţile sau succesele altora. Nu invidia şi nu ura pe nimeni; nu era nici măcar dispreţuitor, nici măcar ironic. Privea cu atenţie, cu sinceră curiozitate, capul vărului său. S-ar fi bucurat de succesele sale diplomatice cu spontană (deşi uşor indiferentă) bucurie, după cum s-ar fi întristat dacă i-ar fi mers prost. În acele zile, în faţa coaliţiei întregii familii (până şi unchiul Dem se dovedea dintr-odată un mic tiran, nervos şi absurd), ar fi ajuns bun prieten cu Irina, dacă nu întâlnea întâmplător, într-o librărie, pe Petru Anicet, cu care s-a împrietenit repede şi statornic. În cele din urmă izbutise, şi plecase în august la Londra, tocmai când aflase de aventura Irinei de la mare. S-a întors în ţară după un an, ca să-şi facă armata, şi plecase – aşa dorise el – într-o garnizoană de provincie. A avut prea puţine zile libere ca să stea de vorbă cu Irina. Îşi petrecea aproape tot timpul cu Petru. S-a întors însă acasă în vacanţa de Crăciun, şi atunci de-abia a început s-o cunoască mai bine. Irina îi făcea confidenţe şi îi dădea să înţeleagă că aşteaptă de la el acelaşi lucru. Îşi schimbase în orice caz părerea proastă pe care o avusese la început. Oricum însă se întreba acum: ce înţelege ea prin dragoste?...

— ... Nu e nimic de făcut cu tinerii de vârsta voastră, curmă Irina lunga tăcere. Ca să mai găseşti dragoste trebuie să iubeşti un bărbat de la patruzeci de ani în sus. Fiecare dintre voi are o teorie, o pasiune abstractă, o idee originală, în sfârşit, ceva care trece cu mult înaintea dragostei...

Vorbise cu tristeţe, cu un glas moale, obosit. Toţi, absolut toţi sunt la fel. Dinu, de pildă, care o primeşte aiurit, ascunzându-şi repede hârtiile în sertarul biroului, strângând-o în braţe veşnic absent, veşnic arzând de dorinţe nerealizate.

— Foarte bine fac, vorbi Alexandru. Asta e o dovadă că cel puţin

generaţia noastră a început să vadă realitatea, că are curajul de a o privi în faţă... Se întâmplă atâtea lucruri mari lângă noi, mor atâtea mii de oameni de prostie şi de foame, suferim, răbdăm, şi tu vrei să mai credem în iubire eternă, în pasiunea absolută, în mai ştiu eu ce superstiţie... Dar toate astea nu numai că nu au nicio valoare sufletească, dar sunt şi primejdioase. Sunt forţele întunericului, Irina, sunt puteri demoniace. Crede-mă, nu e deloc de glumit cu ele. Nu poţi glumi cu dragostea, cu sentimentele acestea care te întunecă, te umilesc, te macerează... Iartă-mă că trebuie să-ţi spun tocmai ţie lucrul acesta, ţie care ai datoria să crezi în dragoste, s-o provoci, s-o nutreşti... Părerea mea, însă, este că femeia care te iubeşte absolut e stăpânită de o forţă demonică, puternică, obscură, care sfârşeşte prin a te strivi. O asemenea femeie te anulează, te descompune. Este o forţă mult mai tare decât tine. Şi tu crezi că a evita asemenea forţe demonice e o dovadă de laşitate sau de prudenţă?...

Alexandru vorbise cu o convingere crescândă, ca şi cum s-ar fi apărat de o bănuială. Irina îl asculta uimită, fără să-l înţeleagă. Din repetatele ei crize catolice învăţase că aproape toţi oamenii respectă dragostea, că orice ai crede despre alte lucruri, despre dragoste trebuie să crezi numai bine. I se păru că Alexandru vorbise aspru, brutal, paradoxal. I se păru că recunoaşte în frazele lui aceeaşi aplecare către fraudă şi ieftin paradox pe care o întâlnise la mai toţi colegii ei, care ţineau să se arate inteligenţi. Totuşi, Alexandru spunea lucrurile acestea crude tocmai astăzi, câteva zile numai după ce o nefericită se omorâse pentru el... Nu ştia ce să-i răspundă.

— Sunt şi alte lucruri esenţiale pentru un tânăr, continuă Alexandru. Sunt lucruri care îl privesc mai direct decât dragostea. Majoritatea oamenilor de astăzi sunt umiliţi de societate, sunt jucaţi de evenimente. Aproape nimeni dintre noi nu mai poate creşte în voie, nu-şi mai poate împlini destinul lui...

Ideile care circulă astăzi fără a mai întâmpina vreo rezistenţă, sentimentele-tipar, mari şi sterpe, care ne copleşesc – atentatul acesta la fiinţa noastră e mult mai grav. Tu nu crezi că avem şi alte datorii decât de a iubi o femeie până la moarte?...

Irinei i se păru că întrebarea era ironică, amară.

— Bine, dar ce spui tu despre bărbaţi ni se potriveşte întocmai şi nouă, femeilor, răspunse ea. Destinul nu e numai al vostru; nu numai voi aveţi de realizat o viaţă mai liberă, mai plină pe acest pământ...

— Fireşte, ne înţelegem de minune, o întrerupse Alexandru. Cel puţin cu tine mă înţeleg perfect. Nenorocirea este că nicio femeie nu-şi păstrează aceeaşi înţelegere faţă de omul pe care îl iubeşte. I se pare că ea e întotdeauna o excepţie; că prezenţa ei lângă acel bărbat este salvarea lui, că fără ea omul n-ar cunoaşte fericirea pe pământ etc...

Irina roşi brusc. I se păru că Alexandru bănuieşte ceva, că poate chiar cunoaşte anumite lucruri precise.

— Atunci nu mai are niciun rost dragostea? întrebă ea, sfios.

— O anumită dragoste, desigur. Dar oamenii au dreptul să iubească în felul lor, aşa cum le place, pe cine le place. Fetele sunt libere să se culce cu cine vor. Trebuie să existe şi o anumită prietenie, o foarte aleasă înţelegere, desigur, fără de care erotica ar ajunge dezgustătoare... Dar în niciun caz demonismul acela feminin, dragostea aceea întunecată, absolută.

— Bine, dar atunci nu va mai exista nici morală, nici responsabilitate. Ne vom întoarce la barbarie, la hoardă...

— Nu cred. Omul liber e mult mai pur decât ne-am putea noi închipui, noi care suntem întunecaţi de superstiţii şi de lanţuri. Dar, ca să-ţi răspund la întrebarea ta, de ce responsabilitate poate fi vorba în legătură cu dragostea şi sexualitatea? Tu nu observi că legea, datoria, obligaţia, toate acestea sunt idei sau sentimente create de femei, de prezenţa femeilor, de apropierea lor fizică?... Este destinul femeilor de a umili, de a îngenunchea, de a robi. Starea de lucruri de astăzi este starea care convine de minune femeilor. Nu te uita că există comuniste înfocate, revoluţionare şi celelalte specii. Asemenea specii aparţin extazului; sunt femei exaltate, unele din ele foarte artificiale. Nu trebuie să judeci lucrurile după ele...

— Vasăzică ne urăşti? întrebă Irina puţin palidă.

Alexandru râse sincer. Ultima parte a conversaţiei îl stimulase; nu

vorbise cu nicio femeie asemenea lucruri, şi avea parcă bucuria tonică a unui examen început victorios.

— Nicidecum, scumpa mea Irină. Nu sunt deloc misogin, nu sunt nici vicios. Îmi plac foarte mult femeile; chiar mai mult decât îmi plac sportul, arta, cărţile... Dar, în acelaşi timp, nu sunt matriolatru, ca majoritatea contemporanilor noştri...

Irina voi să-l întrerupă, să-i răspundă ceva – dar o servitoare se apropie de ei.

— Vă pofteşte domnu...

Alexandru se ridică, zâmbind. Îşi dădu deodată seama că s-a făcut cald, că soarele ajunsese şi aici, sub umbrar. Trecuse destul de mult timp, şi nu făcuse nimic, nu izbutise nici măcar să afle de la Irina cum i-ar putea linişti pe cei bătrâni...

— Se apropie judecata, spuse el încet Irinei.

Fata îl privi în ochi.

— Ţi-e frică? îl întrebă ea, neştiind ce ar putea spune altceva.

Alexandru avu un gest plictisit. Ăştia mă cred copil, cred că e vorba de o lecţie neştiută sau de un examen pierdut. Dădu din umeri. În fond, îi priveşte ce cred despre mine, despre ei, despre viaţă...

— Numai de n-ar fi şi Mircea acolo, spuse el, asta m-ar plictisi...

O mai privi o dată, apoi începu să alerge spre verandă.

Ce plăcut e să asculţi formal ordinele, îşi spuse el, să creadă că eşti un bun soldat şi totuşi să rămâi şef... intră în biroul dlui Pleşa zâmbind, foarte dispus să nu supere pe nimeni.

Un ceas în urmă, Irina bătu sfioasă la uşa biroului. Venea să ceară bani, căci dna Pleşa o refuzase. Toţi erau atât de nervoşi astăzi, atât de brutali...

Îşi găsi părintele lângă fereastră. Alexandru stătea pe fotoliul din faţa biroului. Nu părea deloc mâhnit, nici măcar enervat.

Dl Pleşa se întoarse brusc, când auzi uşa deschizându-se, şi Irinei i se păru că-i zăreşte o sticlire umedă în ochi. Dar ar fi fost atât de absurd să plângă, la vârsta lui, dintr-un asemenea fleac...

Dl Pleşa scoase portmoneul şi îi dădu o mie de lei, cât ceruse.

— Şi vezi, mai ai şi tu grijă de Alexandru, adăugă el mângâind-o pe

obraji. E băiatul în vacanţă... Nu-l mai exasperaţi...

Irina îl privi uluită. Alexandru parcă n-ar fi auzit că e vorba de el. I se păruse, chiar în acea clipă, că zăreşte un obraz cunoscut, undeva, în faţa ochilor, între bibliotecă şi fereastră. O prezenţă streină, şi pe care totuşi ar fi putut-o recunoaşte. Poate n-ar fi trebuit să vorbesc atât de stupid despre ea, îşi spuse, deşi iluzia care-l încercase o clipă nu semăna deloc cu Viorica. Şi dl Pleşa, şi Irina, avură atunci senzaţia precisă că Alexandru se gândeşte la moartă, şi tăcură amândoi deodată, privind în jos, încurcaţi.

III

Şi în acea dimineaţă, Mitică Gheorghiu plecă să se antreneze fără niciun chef. Ajunse târziu pe teren; îi rămâneau patruzeci şi cinci de minute de joc. Asta, în cazul când se hotăra să se ducă la birou cu maşina. Îşi găsi antrenorul aşteptându-l cu priviri ostile, reci. De-abia îl salută. Trecură grăbiţi şi tăcuţi în careu. Trebuie să mă decid s-o văd şi să-i vorbesc, orice s-ar întâmpla, îşi spuse Gheorghiu. Rată o minge şi înjură în gând, cu furie: pe antrenor, pe Marcella Streinu, soarele care îl orbea. Îşi trase viziera mai jos, la jumătatea frunţii. Trebuie s-o văd, să-i vorbesc, să se termine într-un fel sau altul. Ori da, ori ba – dar să ştiu odată ce are de gând cu mine...

Mitică Gheorghiu ştia de mult ce are de gând cu el Marcella Streinu. I se părea totuşi că are dreptul să uite fiecare nou refuz şi să spere împotriva tuturor evidenţelor. Ultima scrisoare, primită cu o zi mai înainte, nu era numai categorică; era şi înţelegătoare. „Scumpul meu Mitia, îi scria, de ce nu putem noi rămâne buni camarazi, legaţi prin stimă şi prietenie spirituală, acea prietenie spirituală care înnobilează două suflete distinse şi înalte?” Marcella meditase îndelung asupra acestei fraze. O scrisese de mai multe ori, ştergând şi adăugând mereu, silindu-se să pară cât mai blândă şi totuşi cât mai feminină; de o feminitate discretă, cerebrală, aleasă. Feminitatea cerebrală era ultima şi cea mai hotărâtoare descoperire a Marcellei Streinu. Să fii femeie şi spirit în acelaşi timp, să-ţi păstrezi intacte toate izvoarele pasiunii şi ale senzualităţii, dar să le

ghidezi prin inteligenţă, prin nuanţe, prin fantezie... Tânărul Gheorghiu, sportsman şi funcţionar de bancă, nu va înţelege niciodată aceasta; Marcella era sigură că nu va înţelege. La început, când a aflat de pasiunea înflăcărată a lui Gheorghiu – a ghicit-o mai mult, căci el nu îndrăznea să i-o mărturisească – s-a lăsat şi ea păcălită. Îi accepta tovărăşia, îl lăsa să-i telefoneze de câte ori avea prilejul pe zi, îi primea darurile, îşi spunea că, poate, după un timp mai îndelungat, va izbuti să-l placă. Mitică Gheorghiu nu-i cerea nici atât. Îi cerea să nu-l dea afară, să nu-i trântească receptorul când îi auzea glasul – şi, după un an, să-i primească cererea în căsătorie.

Nici Marcella, nici el, nu crezuseră că lucrurile pot ajunge atât de departe. Se întâlniseră cu cinci luni în urmă, în mijlocul iernii, la un ceai în familia Carabella. Marcella de-abia i-a reţinut numele; mai târziu, îşi amintea vag de silueta lui sportivă, de capul lui prelung, cu ochi căprui şi cu un început incert de chelie. (Păstrase viu un singur amănunt; că, la acea serată de iarnă, venise în haine gris, cu gaică la spate şi cu buzunare largi, în care îşi înfunda cu plăcere mâinile. Ăsta era un semn de originalitate, şi Marcella iubea originalitatea). Gheorghiu, de asemenea, nu bănuia pasiunea de mai târziu. Nimic nu-l atrăgea la această fată puţin cam grasă, cu nasul în vânt şi părul oxigenat, care trăia în medii de bohemi şi de snobi, justificându-şi atitudinea tăioasă prin premiul I obţinut la producţia de fine de an a Conservatorului. Premiul îl luase cu un an mai înainte, dar de atunci nu jucase decât întâmplător, prin teatre particulare: câteva roluri de subretă, de Miss la copii, de damă de companie care vorbeşte stricat româneşte şi se îmbracă demodat. Numele îi apăruse în gazete datorită amiciţiilor înjghebate în casele pe care le frecventa; case în care veneau cabotini şi literaţi, fel de fel de tineri în aşteptarea gloriei şi a carierei. Lumea spunea că avea talent, iar Marcella anunţa, de câte ori avea prilejul, că va pleca la Paris, să-şi completeze studiile. Gheorghiu aflase toate acestea mai târziu, când începuse să se intereseze de ea, de viaţa ei, de planurile ei. Aflase că Marcella Streinu e un pseudonim şi că adevăratul ei nume e Elena Dumitraşcu, fiica unui farmacist din Bârlad. Alte amănunte adunase chiar din mărturisirile ei, căci, de câte ori se întâlneau, Marcella era nevoită să vorbească tot timpul, ca să rupă tăcerile

penibile şi să poată uita gravitatea privirilor lui, ochii aceia căprui încremeniţi parcă de o mare spaimă. Ştia, după câteva întâlniri, că Marcella luase de două ori premiul la concursurile Tinerimii Române, că venise atunci în Bucureşti şi fusese găzduită la o familie necunoscută, aşa cum se obişnuieşte. În acea familie – care avea o fată de vârsta ei, la Centrală – a întâlnit pentru întâia oară dragostea. Fratele fetei, Sorin, era student la Litere, şi pe el l-a iubit o vară întreagă, scriindu-i scrisori pe care nu i le trimitea, visându-se studentă, audiind aceleaşi cursuri ca şi el. (Marcella nu i-a spus însă, cum nu a spus nimănui, că Sorin a surprins-o odată singură, chiar în ziua plecării, şi a sărutat-o atunci apăsat pe gură, i-a umblat pe sub rochie, fără ca ea să poată spune ceva, într-atât era de înspăimântată, de fericită.) Mai ştia din mărturisirile Marcellei că avea doi fraţi, mai mari (ea îi spusese că nu împlinise douăzeci şi doi de ani, dar în realitate avea douăzeci şi patru), unul ofiţer într-o garnizoană din Basarabia, celălalt profesor de liceu la Bârlad, tânăr de mare talent, dar înfrânt de viaţă. (Anton Dumitraşcu, profesor de limba şi literatura română, publica sub diverse pseudonime, prin revistele de provincie, versuri şi proză; iar de mai mulţi ani lucra la un roman de vaste proporţii, intitulat *Prăbuşiri în lut,* roman anunţat mereu de revistele la care colabora; şi care – după lămurirea autorului – trebuia să fie „oglinda fidelă a tinerei generaţii de intelectuali sacrificaţi de viaţă”. Adevărul era că Anton începea să scrie romanul în fiecare vară, îndată ce lua vacanţă, dar renunţa după câteva nopţi de luptă cu inspiraţia, scuzându-se faţă de soţie – care îi fierbea cu emoţie cafeaua în antret, călcând în vârful picioarelor ca să nu-l turbure – că n-a adunat încă destul material, că nu şi-a clasat definitiv observaţiile.) Mitică Gheorghiu ajunsese să cunoască toate rubedeniile, toate familiile prietene din Bârlad – şi le spunea pe nume (Nenea Tache, Tanti Lenuş, Mira, Leul), le judeca şi le lua chiar partea în faţa Marcellei, când aceasta avea una din obişnuitele ei crize de revoltă împotriva familiei...

— Inutil, n-am niciun chef astăzi, vorbi enervat Gheorghiu, şi zvârli mingea, lovind-o în plin cu racheta.

— Atunci, nu ne mai prezentăm la campionat, îl ameninţă antrenorul,

apropiindu-se.

— Nu ne mai prezentăm...

Dl Ludovic, antrenorul, ştia că nu are niciun sens să-l contrazică. Gheorghiu se supărase din cauza Marcellei, şi orice discuţie l-ar fi iritat şi mai mult. Ar fi izbucnit poate chiar o nouă ceartă, aşa cum se întâmplase în săptămâna Paştilor, când Gus îi spusese: „Domnul Mitică Streinu”, şi primise două palme în văzul tuturor. Ştiau toţi, acum, de amorul lui Gheorghiu. Ştiau cum îşi aşteaptă el iubita la coafor, câte două ceasuri, plimbându-se prin faţa Salonului, fumând îndesat şi citind atent toate afişele ziarelor expuse la tutungeria din colţ. Ştiau că îi duce flori în fiecare dimineaţă, le lasă la portar, ca să n-o deştepte, căci Marcella se trezeşte târziu, după ora 10, când Gheorghiu este de mult la birou. Amănuntele circulau şi se amplificau. Gus, băiatul de la bufet – care ştie franţuzeşte, înţelege chiar puţin englezeşte, şi îşi permite familiarităţi cu toţi membrii clubului – le afla printr-un amic de la Bancă. De altfel, le ştia toată lumea. Mitică Gheorghiu nu-şi ascundea nicio fază a acestei iubiri neverosimile. Când primea un răspuns net, era întunecat şi furios (avea obiceiul să o ceară în căsătorie aproape săptămânal, şi Marcella era nevoită câteodată să-l refuze brutal). Când i se părea că are din nou speranţe, era volubil, „băiat vesel”, juca şase partide la rând şi împărţea bacşişuri princiare. Totul se întâmpla ca mai înainte, când Mitică Gheorghiu era doar un şef de birou la Bancă, sportsman cunoscut în toate cercurile bucureştene, tânăr cu avere de la părinţi şi mare viitor politic. (Aşa se credea pe atunci, că Mitică va călca pe urmele părintelui său, Paraschiv Gheorghiu, inare elector în Buzău, fost în atâtea rânduri deputat.)

De altfel, când au răsuflat primele zvonuri despre acest amor cu o absolventă de Conservator, nimeni din cercul lui Mitică n-a vrut să-i dea crezare. Îl cunoşteau destul de bine, îl ştiau şi din Facultate – unde schimba dragostele tot atât de repede ca şi ceilalţi colegi bogaţi – îl ştiau şi de la Paris, unde a pierdut un an nefăcând nimic, mâncând numai la restaurantul românesc, vorbind tot timpul româneşte cu amici de cafenea şi ocupându-şi zilele şi nopţile cu amoruri facile. Zvonul revenea totuşi prea stăruitor ca să fie cu desăvârşire inventat. Şi-apoi, chiar Mitică

Gheorghiu s-a trădat repede. Avea toate simptomele îndrăgostitului, şi încetul cu încetul a abandonat şi serile la Corso, şi nopţile la cabaret.

Dl Ludovic, ca şi ceilalţi de la club, ştia acum cum stau lucrurile. Mitică nu trebuia contrazis. Nu se va retrage de la campionat, este sigur de asta. Dar ar fi inutil să-l silească, astăzi, să joace – când a ratat şi mingile cele mai simple, când şi-a smuls de atâtea ori viziera, fără rost.

— Mai ai timp de o cafea, îl asigură dl Ludovic, văzându-l că se îmbracă să plece. E de-abia opt fără un sfert...

Mitică păru că reflectează cu o stranie şi exagerată seriozitate. În fond, aş putea să mă duc şi mai târziu. Tot au să mă plictisească dobitocii ăia până la 1... Se retraseră amândoi către bufet. Mitică ceru două cafele negre, amare.

— Te-ai făcut nervos, de la o vreme, şefule, îi spuse dl Ludovic.

— Da, aşa m-apucă pe mine, răspunse Mitică fără să-l privească. Acum mi-a venit să mă-nsor şi nu-mi găsesc astâmpăr...

Dl Ludovic se făcu că nu ştie nimic. La o asemenea destăinuire fără nicio introducere nu se aştepta.

— Nu mă las până nu mă-nsor, adăugă el privind în jos, pe pietrişul umed. N-o să fie greu...

Zâmbi tainic, unei imagini groteşti şi balsamice: el, Mitică Gheorghiu, sportsman şi crai, însurat din dragoste cu o fată de la Conservator... A trebuit să treacă multe luni până ce Gheorghiu să accepte gândul acesta. La început – chiar atunci când înţelegea că „se întâmplă ceva serios”, şi îşi spunea „fac un nou amor” – nu dorea şi nu iubea pe Marcella altfel decât a dorit şi iubit până atunci.

Mai fuseseră femei în viaţa lui, şi cu fiecare din ele Mitică crezuse că se începe sau se sfârşeşte ceva definitiv. Era firesc să creadă astfel şi despre Marcella. Cu timpul însă, a observat că este vorba de cu totul altceva. Din prea stupidă iubire sau din prea ridicolă timiditate, Mitică Gheorghiu nu ştia ce să-i spună, nu avea curajul să-i vorbească deschis. Chiar atunci când petreceau ceasuri împreună, abia dacă spunea câteva banalităţi fără niciun haz. Nici măcar despre tenis nu se mai pricepea să discute. Era mult mai dispus s-o asculte el, vorbind despre familia din Bârlad, despre arta

dramatică sau despre orice altceva. Şi atunci o asculta oarecum extatic, sorbind-o cu ochii săi căprui dilataţi, încremeniţi.

Hohotea de câte ori zâmbea Marcella; intra în panică la orice îngândurare a ei. Pentru Marcella Streinu – obişnuită să întâlnească numai tineri obraznici sau vicioşi, care îi vorbeau ironic sau încercau să-i pipăie sânii un ceas de la prima întâlnire – prezenţa aceasta atât de blândă şi de onestă o flata. Îi accepta cu oarecare mândrie tovărăşia. Nu ştia nici ea unde vor ajunge. De Mitică nu-i era în niciun caz teamă...

Atunci a intervenit un fapt care a precipitat limpezirea situaţiei. Pe la începutul lunii aprilie, Gheorghiu se hotărî brusc să-i mărturisească totul. Se întâmplau cu el lucruri care îl depăşeau. Niciodată nu simţise o asemenea oarbă, stupidă, nesfârşită pasiune. Nu mai avea poftă de nimic, nicio tovărăşie nu-l mai odihnea. Ajunsese să urască oamenii, să nu fie mulţumit decât alături de Marcella. Dar şi atunci, ce stranie paralizie, ce neînţeleasă lipsă de orice iniţiativă, de orice voinţă. Amâna mereu declaraţia. Prefera s-o asculte – şi să viseze apoi ceasuri întregi, lungit în pat, să şi-o închipuie amantă, femeie deplină alături de el.

Când se hotărî să-i spună totul, ştia că nu va avea curajul să vorbească alături de ea, în faţa ochilor ei. Şi nici nu se pricepea să scrie. O scrisoare l-ar fi chinuit prea mult, şi ar fi spus prea puţin. Alese atunci o cale mijlocie; se hotărî să-i telefoneze. Ideea i s-a părut şi amuzantă şi eficace. Şi pentru că nu avea telefon, iar într-o cabină publică n-ar fi găsit inspiraţia necesară – se gândi să împrumute într-o după-amiază garsoniera unui prieten, a luijean Ciutariu, care era destul de discret şi se pricepea în asemenea treburi. Nu-i spuse nimic precis; îl rugă numai să-i împrumute garsoniera pentru câteva ceasuri. Ciutariu nu-l refuză; îl anunţă în treacăt că albiturile nu sunt prea curate, dar Gheorghiu îl asigură că nu va primi nicio femeie, că are nevoie de garsoniera lui pentru o simplă vizită de afaceri.

Mitică Gheorghiu îşi aminteşte cu multă strângere de inimă acea după-amiază de aprilie. A ezitat mult înainte de a lua receptorul ca să formeze numărul pensiunii unde locuia Marcella. Îşi pregătise amănunţit primele fraze. După aceea, cum va da Dumnezeu, în niciun caz nu-şi va spune numele, dacă nu va reuşi să mărturisească totul. Nu se aştepta să-i

răspundă chiar Marcella.

De cele mai multe ori răspundea gazda sau fata din casă, şi treceau câteva minute bune până când auzea glasul Marcellei. Când a înţeles că la capătul celălalt al firului este Marcella, a tuşit şi a închis telefonul. A mai aşteptat câteva minute şi a format din nou numărul. De data aceasta se hotărî să dea faptului un ton de farsă. Să se facă o declaraţie ca din partea unui necunoscut, îndrăgit de Marcella Streinu de la teatru. Cu câteva săptămâni mai înainte jucase; primise un rol de subretă, şi toată lumea fusese de acord că avusese joc de scenă şi celelalte. Începu, e drept, pe un ton de glumă: „Domnişoară, scapă-mă, nu mai dorm nopţile, şi când dorm te visez! Domnişoară Marcella, ai milă de un spectator îndrăgostit, care te-a văzut în fiecare zi, care te urmăreşte, care te aşteaptă!...” Marcella, la început, n-a priceput nimic. I s-a părut, apoi, că e o farsă, şi se pregătea să închidă telefonul – când o lovi un ton de subită sinceritate: „Marcella, Marcella, de ce mă chinuieşti?!” Pauză. „Ce vrei, dle?” „Marcella!...” Mitică Gheorghiu îi ţipase numele cu disperare, apoi acoperi gura receptorului cu palma şi înjură de mamă, înjură viaţa şi ghinionul lui. I se păru atât de ridicol şi de ruşinos ceea ce făcuse, încât îşi făgădui atunci solemn în gând să nu mai vadă niciodată pe Marcella, să se rupă din această stupidă fascinaţie, să se culce în fiecare noapte cu o femeie ieftină, până o va uita cu desăvârşire...

Marcella fusese impresionată de ţipătul acela disperat. Rămase câteva secunde cu receptorul la ureche. O declaraţie de dragoste spusă într-un asemenea ritm şi cu o asemenea tensiune, nu e lucru de fiecare zi. Ascultase până acum prea puţine mărturisiri, şi niciuna de felul acesta. Şi-apoi, o nedesluşită, iritantă şi totuşi plăcută curiozitate o îndemnă subit să afle cine îi vorbise. De la Telefoane i se dase numărul şi numele: Jean Ciutariu. Marcella auzise vag de un domn Ciutariu, care era ceva pe la Operă, în orice caz în anumite relaţii cu lumea artistică. Nu putea fi al lui glasul pe care îl auzise cu câteva minute mai înainte. Ciutariu n-ar fi procedat atât de copilăreşte. Dar Marcella îi păstră în orice caz numele.

Gheorghiu nu s-a ţinut de cuvânt. După câteva zile – în care timp încercase să se îmbete în fiecare seară – s-a întors lângă Marcella. Tot atât

de timid, de tăcut, de ineficient. N-a cutezat să pomenească nimic de declaraţie. De altfel, chiar el o socotea o glumă eşuată. Şi pentru că nu vedea altă scăpare, se hotărî s-o ceară în căsătorie. Îi destăinui lucrul acesta brusc, pe stradă, în faţa unei parfumerii în care Marcella se pregătea să intre.

— Ascultă, ce-ai spune dacă ţi-aş cere mâna? în mod propriu, nu la figurat, desigur...

Marcella se opri în prag şi se trase doi paşi îndărăt. Nu înţelegea nimic. Bănuia totuşi că Mitică nu face glume cu asemenea subiecte. Îl privi râzând.

— Nu e nevoie să-mi răspunzi acum, îi spuse el, privind în caldarâm. Îţi dau 24 de ore ca să te gândeşti...

Şi o împinse în parfumerie. În restul plimbării fu mai volubil ca niciodată. Dar o privea anevoie în ochi. A doua zi, Marcella – care încercase să pară preocupată şi gânditoare toată seara, convinsă că e vorba de o problemă serioasă şi responsabilă – îi mărturisi că nu va putea face pasul acesta curând. Cariera, studiile, Parisul şi celelalte.

De-atunci, Mitică o întrebă de mai multe ori pe săptămână dacă şi-a schimbat gândul. Găsise soluţii la toate dificultăţile. Vor pleca un an la Paris, el va demisiona de la Bancă şi va intra în politică la întoarcere, îi va da deplină libertate în viaţa artistică etc. Marcella refuza necontenit. Dar o flatau stăruinţele lui. Şi avea grijă să nu-l refuze atât de brutal ca să-l gonească definitiv, Il refuza caritabil, cu zâmbete, cu o glumă. Între timp, Mitică îi făcea cadouri tot mai scumpe şi mai necesare: ciorapi de mătase, parfumuri, costume de plajă, genţi din cea mai bună piele etc. Marcella scrisese acasă că o curtează un tânăr de familie bună, băiat de deputat, şi că e „oricând asigurată în cazul când n-ar avea un contract favorabil la un mare teatru din Capitală”.

Cu puţine săptămâni în urmă însă Marcella făcu cunoştinţă cu Jean Ciutariu. Dacă Gheorghiu ar fi avut încă un rest de luciditate, ar fi înţeles chiar din conversaţia Marcellei ce a însemnat pentru ea această întâlnire. Ar fi descoperit chiar în scrisoarea ei ultimă anumite preocupări şi chiar un anumit stil interior, care era mai mult al lui Ciutariu decât al ei. Dar

Gheorghiu n-a avut răgaz să cerceteze, nici măcar curiozitatea să se îndoiască. Iubirea lui pentru Marcella era atât de turbure şi de totală, încât nici nu cunoştea gelozia. Îşi spunea câteodată că nu-l interesează necredinţele Marcellei. Era dispus să-i lase chiar un amant, numai să accepte să-l ia în căsătorie. Gheorghiu însă a observat altceva: o nouă şi totală rezistenţă din partea Marcellei. Ultimele lor întâlniri erau chiar foarte reci. Marcella încerca să fie blândă, consolatoare: îi vorbea de „sublimarea pasiunilor”, îl invita să o socotească o soră – dar sub această blândeţe compătimitoare, Mitică bănuia o hotărâre fermă de a-i nărui nădejdile, de a-l izola definitiv într-un sentiment de vagă „camaraderie spirituală”. Această nouă şi mult mai primejdioasă formă de rezistenţă îl făcu nervos, îl sili să-şi iasă din obişnuita lui ascultare extatică şi să se roage, să-i vorbească brutal. „Soră, nesoră, ai să mergi odată cu mine în faţa altarului”, îi spuse cu puţin mai înainte. Marcella, care spera încă într-o despărţire corectă, prietenească, nu-i răspunse decât indirect. „De ce vrei să mă jigneşti, Mitia!?” îl întrebă ea, privindu-l în ochi, cu o privire tristă şi adâncă, aşa cum obişnuia de câteva săptămâni, de când îl cunoscuse pe Ciutariu. Dar se hotărî să-i explice pe larg într-o scrisoare. Chiar Jean Ciutariu o sfătui să recurgă la un asemenea mijloc de clarificare. „Nu face pentru bietul Mitia, care e băiat bun, să sufere din cauza noastră”, i-a spus el într-o seară, când îndrăznise mai mult şi, mai ales, înţelesese că poate îndrăzni oricât. Marcella lucrase atunci o după-amiază întreagă şi se oprise în cele din urmă la un text destul de lung şi de blând, care avea însă un final explicit: „Scumpul meu Mitia, *cest a vous de choisir:* ori rămânem buni camarazi şi prieteni, şi atunci ne putem revedea – ori te încăpăţânezi pe vechile poziţii, şi atunci vom deveni iarăşi doi necunoscuţi, care nu au de ce să-şi dea bună ziua, doi streini, aşa cum eram astă iarnă...”

Finalul acesta – care nu mai îngăduia niciun echivoc şi nicio nădejde – înspăimântă şi totodată exasperă pe Mitică Gheorghiu. Petrecu o noapte urâtă, încercând să scrie epistole insultătoare şi dramatice, ameninţând-o că se va sinucide în faţa casei ei sau o va urmări şi o va împuşca şi pe ea, înainte de a-şi pune capăt zilelor. Înjura cu furie şi cu multă tristeţe, după fiecare pagină ruptă. Se hotărî să o vadă a doua zi, la ora mesei sau

imediat după masă. Se hotărî, de asemenea, să procedeze mai brutal, mai bărbăteşte ca de obicei. Nu mă las până n-o fac să spună „da”, se mângâia tot timpul. Nu mă las până nu mă-nsor...

Refrenul acesta s-a ivit de mai multe ori, confuz şi lapidar, în lânceda conversaţie cu dl Ludovic. Antrenorul n-a înţeles mare lucru; şi n-a aflat nimic nou în afară de cele ce bănuia din zvonurile retransmise de Gus. Când Mitică Gheorghiu plăti cafelele şi se ridică de plecare, dl Ludovic era aproape vesel: Mitică uitase de hotărârea de a renunţa la *match* şi făgădui serios că a doua zi va fi pe teren la orele ştiute.

*

Orele de Bancă n-au fost nici mai plicticoase, nici mai plăcute ca în alte zile. Gheorghiu se temuse inutil de această dimineaţă lungă, de acest interval de lucru care îl despărţea de întâlnire. Directorul îl ţinu aproape tot timpul în biroul său. Mitică putu astfel evita fără niciun efort privirile enervante ale colegilor. Pe la 11 jumătate telefona Marcellei. „Ai avut noroc, îi răspunse ea. Chiar în momentul acesta plecam de acasă.” Vestea aceasta avu un efect stenic asupra lui Gheorghiu. Găsi spontan un glas mai bărbătesc, mai hotărât. „Poţi pleca unde vrei, dar trebuie să te întorci la unu. Vreau să-ţi răspund verbal la scrisoarea de ieri.” Marcella se scuză, căci era invitată la o masă într-o familie, dar îi dădu întâlnire la trei jumătate la cofetăria Nestor. Gheorghiu simţi deodată că ultima şansă de a fi învingător îl părăseşte. Amânarea aceasta nu făcea altceva decât să-i slăbească puterile, să-i consume nervii. Trebui totuşi să accepte. Plecă să mănânce fără niciun chef, ca tot ce făcea de câteva zile. Porcăria asta nu mai poate dura la infinit! Îşi spuse el amintindu-şi că şi astăzi, ca întotdeauna, Marcella avusese ultimul cuvânt. Îşi descărcă furia pe chelner, trânti farfuria cu zgomot pe masă, refuză scandalizat untdelemnul pentru salată. Izbucnirea asta îl răcori. Oamenii de la mesele vecine îl priveau cu curiozitate şi admiraţie, şi toţi ochii pe care îi simţea aţintiţi asupra-i îl stimulau, îl sileau să se regăsească, să reînvie acel Mitică Gheorghiu de altădată. Aprinse o ţigară cu vădită satisfacţie. La plată privi în ochii chelnerului cu o prefăcută mânie, ca un profesor care încearcă să fie aspru şi-şi muşcă buzele să nu râdă. Privi ceasul; trei fără un sfert. Se

trezi deodată fără nicio părere de rău, cu o uşoară melancolie în suflet, dar foarte liber, foarte încântat că trăieşte; un sentiment incert, ca acea bucurie ascunsă care te ispiteşte după ce te întorci de la cimitir. Plecă spre Nestor la trei şi câteva minute. Mergea agale, făcându-şi vânt cu pălăria, oprindu-se în faţa vitrinelor fără să privească nimic precis. Calea Victoriei era pustie, fierbinte, înăbuşită. În dreptul Palatului grăbi pasul, ca să ajungă mai înainte la întâlnire şi să aibă timpul să mănânce o îngheţată fără grijă. Uitase aproape tot ce avea de spus Marcellei. În asemenea ceasuri se simţea destul de gol, dar destul de fericit. Parcă era din nou Mitică Gheorghiu dinainte, eternul Mitică Gheorghiu. Uitase că iubeşte, că e nenorocit în dragoste, că fata lui îi trimisese o scrisoare dureroasă, la care trebuia să răspundă cu grijă, căci de acest răspuns atârna însăşi fericirea lui. Fericirea era un lucru care nu-l interesa în asemenea ceasuri. Înţelese toate aceste adevăruri grave foarte vag, oarecum pe deasupra, şi le izgoni din minte. Intră la Nestor făcându-şi vânt cu pălăria.

IV

Alexandru plecă pe la ceasurile cinci să-şi vadă prietenul. Petru Anicet locuia într-o casă veche şi mică, la sfârşitul străzii Mătăsari. În faţă era o grădină neîngrijită, cu o cişmea legată cu cârpă, ca să nu picure continuu. Trei odăiţe scunde, mirosind a lemn ud şi a bucătărie. Într-una, cea care da în curtea din dos, Petru îşi aşezase pianul, patul şi cărţile rămase de la frate-său. (O bună parte fuseseră vândute, laolaltă cu mobila, îndată după moartea lui Pavel, când au trebuit să se mute aici. Petru vânduse apoi, pe furiş, câte o carte mai scumpă, ca să aibă cu ce plăti biletele de cinematograf, pentru el şi Nora. Până să-şi găsească meditaţii, au dus-o greu, cu tot ajutorul lunar pe care îl primeau de la dl Baly. Pe vremea aceea totuşi la orice putea renunţa în afară de plimbările de fiecare seară cu Nora.)

În dosul casei se întindea o curte largă, noroioasă, cu un grajd aproape surpat, pe care dna Anicet îl închiriase totuşi unui căruţaş din mahala. În

fund, lângă gard, erau câţiva vişini şi gutui crescuţi sălbatic, printre bălării şi floarea-soarelui. Mai la o parte, o movilă de cărămizi sparte, tablă ruginită şi moloz, rămasă de la dărâmarea hanului vechi – pe care crescuseră buruieni. În cel dintâi an, Petru se hotărâse să pună aici, în fundul grădinii, răsaduri de zarzavat. Lucrase chiar câtva timp cu sârg la curăţirea locului şi o dată îl ajutase şi Alexandru. Amândoi, în cămăşi cu mânecile sumese, smulgeau bălăriile, scoteau cărămizile, ridicau molozul cu o roabă găsită în grajd – şi făceau toate acestea foarte concentraţi şi voioşi, îmbătaţi de voluptatea stenică a lucrului manual. Petru a trebuit totuşi să renunţe, pentru că nu ştia ce să facă cu acele grămezi informe pe care le scotea din moviliţă, nu avea unde să le zvârle; nu era niciun maidan prin apropiere, nicio curte părăsită. Movila şi-a vindecat repede rănile, găurile acelea săpate în pântecele ei.

Buruienile au crescut după cea dintâi ploaie. Toamna, ajunseră înalte cât arbuştii.

Alexandru cunoştea bine casa din fundătura Mătăsari. Cunoştea şi tragedia familiei Anicet, moşieri din moşi strămoşi, siliţi acum să se mute într-un fund de mahala şi să trăiască din ajutorul unui strein. Îl iubise mai mult pe Petru, aflând cu câtă simplitate acceptase această vertiginoasă cădere. „îmi place foarte mult aici, îi spuse el, îmi place această lungă linie de tramvai Nr. 14, care mă aduce în colţ, şi toată strada asta plină de vişini şi gutui. Când am venit noi, la Sf. Dumitru, era mohorât, plouase în ajun. Dar niciodată n-am întâlnit un parfum mai puternic de gutui ca atunci. Şi primăvara, câţi vişini în floare...” Nici dna Anicet nu-şi arătase durerea şi umilinţa. Se trezise greu după moartea lui Pavel, dar descoperise atunci o nebănuită putere de-a se resemna. Atât timp cât Petru era încă mic, fără niciun sprijin, nu-şi îngăduia să se dea bătută. Nu plângea niciodată în faţa lui. În tot timpul mutării glumise şi vorbise franţuzeşte cu Petru; era un fel de a rezista mizeriei din fundătura Mătăsari, de a opune între ei şi zidurile părăginite o anumită nobleţe. Reg*arde, Pierrot, comme ţafait beau, les marroniers!... Trecuse* totuşi destul de mult de atunci. Din rarele scrisori ale lui Petru, Alexandru înţelesese că anumite lucruri se schimbaseră în fundătura Mătăsari.

Strada era caldă, prăfuită. Crezuse că îl va găsi pe Petru acasă, dar îi deschise dna Anicet. Nu avea sonerie, şi Alexandru trebui să bată în geamul marchizei; un geam spart la colţ, lipit cu hârtie de jurnal. Dna Anicet apăru într-un capot de casă, *mauve,* cu mânecile scurte; avea faţa schimbată, puţin mai buhavă, şi părul aproape cărunt îi aluneca neîngrijit pe tâmple. Alexandru nu-şi putu stăpâni un gest de uimire; poate am deranjat-o din somn; o femeie de clasa ei nu umblă astfel prin casă.

— Petrişor încă nu s-a întors, îi spuse.

Îi pofti în antret; o odaie cu podeaua puţin surpată, anevoie ascunsă de covoare. Câteva scaune cu spetează aurită şi perna de catifea, roase, schiloade. În fund, lângă fereastră (şi aici era un geam spart, lipit cu hârtie verde, decolorată de soare), o canapea în acelaşi stil, acoperită cu o învelitoare albă, prăfuită.

Lui Alexandru i se părură mai mizere, mai triste, resturile acestea de mobilă elegantă. Nu le mai văzuse de astă-toamnă. Umezeala, sărăcia le măcinau mai repede decât şi-ar fi închipuit.

— Să-ţi fac o cafea, hotărî dna Anicet fără să-l mai întrebe.

Aduse din odaia alăturată – care era sufragerie şi în acelaşi timp dormitorul ei – o tavă de argint şi serviciul de cafea, începu să-i vorbească, volubil, întrebându-l, întrerupându-l, plângându-i-se. Se plângea mai ales de Petru.

— Trăieşte tot cu târfa aia...

Îşi şterse ochii cu mâneca. Alexandru plecă privirile umilit. S-a întâmplat ceva în casa asta, s-a schimbat ceva. Se descompun sufletele, se macină în mizerie, ca şi mobila lui Francisc Anicet.

— Când are un ban mai mult, iese cu ea în oraş, o duce serile la cinematograf...

Alexandru se întrebă de unde ştie toate acestea, căci Nora nu venea niciodată în casă, şi, după spusele lui Petru, locuia în altă parte a oraşului. Dar dna Anicet era perfect informată. A ieşit cu Nora sâmbătă şi ea l-a aşteptat la masă până la 11 noaptea, până ce a adormit cu lampa aprinsă. Petru s-a întors la 3 dimineaţa şi nici nu şi-a cerut iertare. A trecut direct în odaia lui şi a început să cânte la pian, pe întuneric. Nu s-ar fi oprit până a

doua zi, dacă nu ar fi lătrat toţi câinii mahalalei şi nu s-ar fi trezit vecinii. Dna Anicet, din pat, îi auzea cum zgâlţâie poarta, cum îl înjură. Cine ştie ce s-ar fi întâmplat dacă nu înceta...

— Şi-a ieşit din minţi băiatul ăsta...

Începu să plângă de-a binelea. Alexandru şovăi; nu ştia ce trebuie să facă. Se apropie de scaunul ei, îi luă mâna.

— Nu e nimic, doamnă, nu e nimic...

Plânsul se transformă repede în hohot. Alexandru încercă s-o mângâie, filial, pe umeri.

— Sunt greşeli de tinereţe, spuse el fără convingere. Petru are să se îndrepte, fiţi fără grijă...

Dna Anicet încetă brusc să plângă, îşi şterse ochii cu mâneca, şi-şi apropie faţa de Alexandru.

— D-ta trebuie să-l scapi, dle Pleşa, trebuie să faci ceva pentru el...

Vorbise patetic, dar Alexandru simţi în nări un foarte uşor miros de ţuică. Amănuntul acesta penibil îl umili, şi îl făcu deodată mai blând, înduioşându-l; de-abia acum începea să-l doară toată mizeria aceea din jurul lui. Dna Anicet continua să vorbească, să-l implore (observă că frazele se rotunjesc, îşi leapădă vulgaritatea, bâjbâiesc după o pierdută nobleţe) şi Alexandru verifica tot mai precis mirosul de ţuică. Nu-şi ridică ochii din podea. Încerca să se împotrivească puhoiului de imagini care îi destrămau atenţia.

— ... I-am spus de atâtea ori: Copilule, ai să mă găseşti într-o zi spânzurată!...

...Au făcut călătoria de nuntă în Belgia şi Olanda. Aşa i-a spus Petru. Dna Anicet era pe atunci bogată, în casă se vorbea numai franţuzeşte, aveau moşia de la Arvireşti. Şi toate astea s-au putut întâmpla, toate, de la moartea lui Francisc Anicet la această fundătură Mătăsari. Lui Alexandra i se păru că îşi aminteşte un roman citit demult, un sce*nario de* film: alcool, mizerie şi decădere umană, rusisme, drame eterne... îi treceau prea multe imagini prin cap şi jocul acesta mental îl enerva, îl depărta de prezenţa tristă a femeii de lângă el. Ar fi vrut să se emoţioneze mai mult, să-i fie milă din toată inima, să se revolte...

— De Sf. Gheorghe n-am avut nici jumătate din chirie. A trebuit să mă duc eu la Baly, să-i cer banii pe două luni înainte... Le era ruşine de mine, venisem fără pălărie, şi a ieşit Felicia, ea mi-a dat...

Începu să povestească întâlnirea cu Felicia, discuţia, tânguirile ei, acolo în *holul Palace*-ului. Dna Anicet căpătase un rol declamatoriu, prea tragic. Pare o ducesă în mizerie, reflectă Alexandru.

— Francisc, dacă ar fi trăit Francisc! i-am spus...

...Şi toate celelalte. Au ajuns la capătul puterilor. Au început să se umilească în faţa unor bogaţi parveniţi. Se pierde orgoliul Aniceţilor... Alexandru se simţi deodată obosit, dezgustat, inert. Spectacolele acestea n-au nicio morală, nu servesc la nimic. Să faci binele pe pământ, să ajuţi oamenii... Dar câţi oameni poţi ajuta, pe câţi îi poţi susţine deasupra mizeriei?... în fond ce mă interesează pe mine toate astea? Lasă-i să sufere...

— ... Şi dacă nu ne-ar face de ruşine şi numele! Dar parcă e fermecat de aia, de târfa aia... Simt câteodată...

Izbucni într-un hohot spasmodic, cu faţa ascunsă în palme, aşa cum plâng bărbaţii. Alexandru se ridică şi îi puse blând mâna pe umăr. Din nou mirosul de ţuică, mai accentuat, mai turbure.

— Nu e nimic, doamnă, Petru e tânăr, şi...

Se întrerupse; ar fi vrut să spună: Petru e tânăr şi va ajunge. Ce stupid! Unde va ajunge? Cine va răscumpăra toată mizeria asta prezentă, cumplită, definitivă?...

— Eu nu-l mai aştept, adăugă el repede, depărtându-se. Am puţină treabă în altă parte. Spuneţi-i că am venit şi mai trec pe aici, zilele astea...

Deschise uşa de la marchiză; ar fi vrut să alerge, dar păşi calm, cu ochii pe cer. Dna Anicet rămase pe acelaşi scaun, cu braţul drept rezemat de tâmplă. A plecat şi el. Ce bine ar fi, ce bine ar fi să mori, aşa, deodată...

*

De-abia când a ajuns la capătul străzii, Alexandru începu să se mustre de brusca lui plecare. I se părea că s-a lăsat prea mult impresionat de mirosul acela de ţuică. Se gândi la dna Anicet cu căldură. Numai de n-ar afla Petru, îşi spuse, ar fi prea penibil...

Prietenia lor dura de aproape doi ani, dar nu se văzuseră decât în timpul verii. Alexandru îl cunoscuse câteva luni numai după moartea fratelui său, Pavel Anicet, şi Petru era încă foarte turburat, avea gesturile nesigure, gata oricând să exagereze, să jignească, să mintă. S-au înţeles totuşi repede; întâmplările prin care trecuseră, fiecare, îi apropiau. Alexandru şi-a dat seama mai târziu, când ajunseră buni şi nedespărţiţi prieteni, că Petru era puţin altfel decât aşa cum îi apăruse în acea după-amiază din vara lui 1932, în librăria unde se cunoscuseră. Anicet îşi îndulcise bruscheţea gesturilor, şi ieşirile lui nervoase, false, stridente, se răriseră. Petru se schimba de la o săptămână la alta. Nu-l mai teroriza imaginea fratelui mort, pe care o actualizau întâlnirile cu atâţia oameni pe stradă, în casele prietene, la concerte. Se aşezase, de asemenea, serios pe muncă; studia compoziţia, nu se mai juca la pian, compunând la întâmplare, acompaniindu-şi capricios dibuielile glasului său pe care vârsta începea să-l schimbe.

Toamna, Alexandru plecase în streinătate, să studieze ce vrea; obţinuse lucrul acesta de la unchiul Dem. Făgăduise lui Petru că îi va scrie, şi într-adevăr i-a trimis scrisori lungi de la Londra şi Cambridge. Petru răspundea mai rar; căci, îi explicase el într-o scrisoare, prieteniile au nevoie de prezenţă, şi acum sunt prea departe unul de altul ca să poată comunica altfel decât prin imaginaţie şi amintire. Îi mărturisise totuşi odată, că îi simte lipsa în acest Bucureşti atât de neînţeles lui, unde oamenii – chiar cei mai buni – au întotdeauna ceva de făcut, se trudesc necontenit să ajungă undeva, departe, dincolo de ei. „Nu vezi cât se opintesc oamenii de la noi, îi scrisese atunci, ca să *facă* ceva? Sunt obsedaţi de acţiune, şi totuşi nu fac nimic. Mi se pare că lucrul esenţial nu e acţiunea, ci găsirea de sine. Când vei înţelege cât de departe se întind hotarele fiinţei tale, atunci poţi face totul, şi într-un chip mult mai uşor. Dar eu n-am întâlnit încă pe nimeni care să priceapă acest lucru simplu...”

Alexandru primise scrisoarea aceasta într-un timp când gândul lui îi era la cu totul alte lucruri. Se hotărâse, tocmai atunci, să se întoarcă în ţară şi să-şi facă armata. I-a scris lui Petru aproape zece pagini mari asupra dorinţei lui de a-şi înţelege contemporanii. „A face armata aşa cum trebuie

făcută, nu cu proptelele şi privilegiile intelectualilor. Poate voi înţelege acest straniu fenomen, pe care l-am observat în toate părţile pe unde am trecut: setea tineretului pentru *esprit de corps,* pentru disciplina militară, pentru viaţa asociată dusă la extrem.” Lui Petru i s-a părut naivă această dorinţă. Vine rândul tuturor mizeriilor umane, reflectase el atunci, de ce să le anticipezi?... Oricum, îi păruse bine că Alexandru se întoarce în ţară şi că-l va putea vedea din nou toată vara.

Într-adevăr, a doua vară a fost mai spornică pentru prietenia lor. Alexandru cunoscu atunci îndeaproape pe dna Anicet, care îi vorbea mereu de Pavel şi i se plângea necontenit că Petru trăieşte cu „o femeie ordinară”, una „fără nicio condiţie socială”, care îl face să-şi piardă vremea. Un rest de sfială îl opri să-şi întrebe prietenul asupra acestei întunecate probleme. Căci, de fapt, toată lumea ştia de legătura lui Anicet cu Nora, pe numele ei adevărat Lenuţa Ionescu, fată extrem de suspectă, care practicase chiar un început de prostituţie clandestină, iar acum era manechin la o casă de mode. Legătura dura de trei ani, de când Petru era în clasa a şaptea de liceu. Cu Alexandru nu vorbea aproape niciodată despre lucrul acesta. O singură dată fusese mai precis:

— Este o fată pe care o iubesc. Pentru o a treia persoană e plină de defecte, dar astea n-au nicio importanţă pentru mine. Sunt defecte morale; ea nu e de vină. A prostituat-o întâi maică-sa, apoi fraţii, în mahalaua ei, când era mică. Încolo, e frumoasă şi foarte sănătoasă... în general vorbind, fireşte, căci altminteri a avut toate bolile sexuale posibile...

Alexandru tresărise numai la auzul acestui ultim amănunt. I se păru deodată că vede un spectru oribil, ca într-un afiş de propagandă antisifilitică la sate.

— N-avea nicio grijă, adăugă zâmbind Petru, înţelegându-i gândul. În privinţa asta, îşi face regulat injecţiile. A fost unul mai prudent înaintea mea care i-a deschis ochii...

De atunci, nu pomenise decât întâmplător de Nora. Dar Alexandru afla necontenit veşti, fără să le ceară, de la dna Anicet. Se gândise, atunci, că poate e mai bine pentru părinţii lui că au murit de mult, căci ar fi fost şi ei

tot atât de nemulţumiţi de libertatea pe care luptă să şi-o păstreze acum faţă de unchiul Dem. Gelozia părinţilor pentru viitorul copiilor, gelozia celor mari pentru cei tineri este generală, îşi spunea el atunci. „Să nu repetaţi şi voi greşelile tinereţii noastre, să profitaţi de experienţa pe care am făcut-o noi!” Alexandru ştia, ca şi ceilalţi camarazi de vârstă, că sfaturile acestea bune au şi un alt scop, secret, nemărturisit: voi, ăştia tinerii, să nu muşcaţi din aceleaşi mere dulci din care am muşcat noi la vârsta voastră; voi să fiţi mai cuminţi ca noi; mai puţin liberi. Alexandru se gândise adesea, pe timpul când era încă la Bruxelles, la această ascunsă invidie pe care oamenii maturi şi bătrânii o au asupra libertăţii celor foarte tineri, care îşi pot încă face de cap, pot greşi şi păcătui după pofta inimii. Libertatea asta de a greşi – ce cumplite suferinţe aduce pierderea ei...

Cu Petru vorbea mult despre fratele lui mort; alături de Alexandru, Petru simţea că amintirea lui Pavel nu-l terorizează, nu-l umileşte. I-a dat să citească o parte din caietele rămase de la Pavel, ceea ce l-a făcut pe Alexandru să fie într-adevăr trist de moartea lui. A încercat chiar să-l convingă pe Petru să le tipărească, mai ales că l-ar fi ajutat şi prietenii lui Pavel Anicet.

— Opere postume! exclamase Petru. Nu l-ai cunoscut, altminteri n-ai fi spus asta. Pavel era cu desăvârşire deosebit de ceilalţi oameni. Pe el îl interesa opera pe care n-a putut-o face tata şi pe care el de-abia o începuse, căci după moartea tatii nu-l mai interesa creaţia... Ai citit tu singur, scrise cu mâna lui, toate acestea... Singurul care va crea ceva desăvârşit, voi fi eu, adăugă Petru fără să schimbe glasul; dar asta mai târziu, mult mai târziu...

...Se înserase, şi Alexandru îşi amintea atâtea din convorbirile sale cu Petru, încât se hotărî deodată să-l aştepte în colţul străzii. Ştia că trebuie să vină cu tramvaiul Nr. 14. Avea multe să-i spună, astă-seară. Acasă s-ar fi simţit prost dacă n-ar fi petrecut în prealabil câteva ceasuri cu Petru. Convorbirea cu Irina îl enervase; mizeria din casa Aniceţilor îl întristase. În colţ, chiar în faţa staţiei de tramvai, se afla o mică grădină de vară, cu câteva mese afară, pe trotuar. Alexandru se aşeză acolo şi ceru o bere, aşteptându-l.

Îl zări după vreo jumătate de ceas, venind agale, cu servieta sub braţ, cu capul gol.

— De ce nu m-ai aşteptat acasă? îl întrebă după ce-şi strânseră mâinile.

Nu-l lăsă să răspundă. Adăugă zâmbind.

— Te pisa mama, nu e aşa? Se plângea de mine...

Lui Alexandru i se păru mai crescut, mai maturizat. Ar fi vrut să pornească amândoi pe stradă. Iată cineva care nu mă va pune să repet povestea Viorichii...

— Ei, ce-ai făcut cu milităria? îl întrebă Petru, puţin batjocoritor. Ţi-a revelat vreo tehnică, vreo metafizică?... Acel esp*rit de corps, via*ţa de turmă în uniforme, cu drept, stâng şi respectarea superiorului?...

— N-am avut noroc, răspunse cu jumătate de glas Alexandru. M-au copleşit protecţiile şi acolo, în provincie. Nu m-au primit să dorm la regiment, cu şaizeci de băieţi de popă şi tineri meseriaşi, camarazii mei... Dar am să-ţi spun altădată...

Nădăjduia totuşi că îl va întrerupe şi îl va îndemna să i le spună acum. Avea o serie întreagă de gânduri pe care nu ştia cui să le împărtăşească. Se hotărâse să facă milităria într-un oraş depărtat, ca să poată cunoaşte o viaţă aspră, impersonală, colectivă. Să se deştepte în zori pe un pat tare, să-şi ia duşul în spălătorul îngheţat, alături de alţi şaizeci de tineri ca el, să facă marşuri şi exerciţii istovitoare, să asculte de orice gradat. Se gândea cu o stranie plăcere la toate acele ordine ridicole pe care va trebui să le execute. Se gândea mai ales că îi vor putea comanda oameni fără nicio cultură, fără nicio valoare intelectuală. Ce voluptate, să asculţi, să dispari în faţa superiorului, să te pierzi într-un grup... Din nefericire, nu cunoscu aproape nimic din toate acestea. În afară de exerciţiile de la cazarmă, trebui să suporte aceeaşi viaţă civilă şi mediocră de provincie. Aceeaşi bine cunoscută gazdă, aceeaşi odaie cu vaze de flori la fereastră, şi, în cele din urmă, inevitabila iubire cu o domnişoară de familie bună... Dar astăzi Petru părea preocupat, distrat, puţin batjocoritor; ca în cele mai nerelevante ceasuri ale sale. Urmărea parcă un gând, pe care nu izbutea să-l limpezească sau să-l accepte. Asculta neatent; apoi, îl întrerupse deodată.

— Vrei să vii cu mine?

— Unde?

— La Nora. E acasă la ora asta. N-am văzut-o nici eu de două zile. O să-i facă plăcere să te cunoască, sunt sigur...

— Dar dna Anicet? îl întrerupse Alexandru. Iar o faci să te aştepte... Nu e deloc frumos din partea ta...

— N-are nicio importanţă. Stăm puţin; de altfel, nu e nici şapte. Noi mâncăm de-abia la nouă...

Hotărârea îl făcuse dintr-odată extrem de volubil. Se întoarseră din drum şi grăbiră pasul. Ajungând în bulevard, Petru făcu semn unui şofer.

— Nora îmi plăteşte maşinile, spuse el îndemnându-şi prietenul să se urce. Dacă nu te-aş fi întâlnit pe tine, nu m-aş fi dus nici astăzi s-o văd. Nu pot s-o sufăr de câtăva vreme...

Fără să se stânjenească de şofer, mărturisi lui Alexandru că e dezgustat de orice femeie.

— De orice feminitate, preciză el. O cunosc destul de bine pe Nora, acum. Nu e mai vulgară, mai egoistă sau mai stupidă decât oricare altă femeie. Şi cu toate acestea, nu mă pot despărţi de ea. M-am obişnuit cu ea, asta m-a dezgustat de toate femeile. Dar o păstrez, până m-o goni ea pe mine. Am o anumită datorie morală faţă de ea. Zău, nu râde...

Alexandru nu era deloc ispitit să râdă. Întâmplarea nu-i făcea nicio plăcere. Cu rarii lui prieteni nu vorbea aproape niciodată despre femei, despre amor, despre sexualitate. I se păreau lucruri fără mare importanţă, lucruri care merită să fie discutate numai cu tinerii cunoscuţi în tren sau în vilegiatură. Acum era cu atât mai stânjenit, cu cât de-abia trecuseră două ceasuri de când vorbise cu dna Anicet.

— Dar mai e ceva, adăugă Petru, devenit deodată serios. Sunt foarte liber faţă de ea. Nu ştiu cum să-ţi explic asta. Mă simt atât de liber, după câte am îndurat pentru ea, încât aş putea face orice. Nu m-ar putea învinui nimeni de ticăloşenie sau laşitate. Am cucerit sentimentul acesta absolut...

Întoarse faţa către Alexandru şi aproape îi urlă.

— Absolut!... Să ştii, să simţi că poţi face orice, pentru că ai răbdat totul, pentru că te-ai umilit, ai provocat suferinţă în jurul tău. După toate câte

am suferit eu şi mama din cauza Norei, cine m-ar putea opri să mă răzbun, s-o părăsesc, s-o ucid chiar?... Mi-este îngăduit orice... Ce extraordinară libertate!... Tu ai simţit vreodată aşa ceva?...

Alexandru era puţin mohorât. Vizita la Nora îl indispusese. Ar fi vrut să-şi petreacă altfel această seară, după toate plictiselile din casa unchiului Dem. Răspunse deci fără interes.

— Vom mai sta noi de vorbă asupra libertăţii. Deocamdată, nu prea te înţeleg bine. Să poţi face totul pentru că n-ai făcut nimic până acum, pentru că n-ai existat ca personalitate, ca voinţă... Mi se pare cam confuz...

— N-are nicio importanţă, îl întrerupse Petru. Tot ce gândesc eu pare confuz. De aceea mi-am propus să nu mai gândesc. Mă voi mulţumi să creez, atât. Şi *să fiu-,* să fiu pe deplin eu însumi în toate împrejurările, cu tine, cu Nora, cu lumea cealaltă. Prefer să mă analizez simplu în jurnalul meu, să povestesc anumite fapte, să-mi aduc aminte stările sufleteşti prin care am trecut. De ce să fac teorii, să gândesc serios asupra lor?... Opreşte la numărul 18, mai sus, pe stânga...

Maşina se opri în faţa unei case zugrăvite în galben deschis, de pe strada Aurelian. Alexandru o privi cu oarecare uimire. S-ar fi aşteptat să vadă o locuinţă tot atât de umilă ca şi casa din fundătura Mătăsari.

— Nora are două camere şi pensiune aici, îl lămuri Petru. Stă de-abia de un an. Înainte, ce plictiseli a avut cu proprietarii pe unde a fost...

Era o casă mediocră, fără stil nici vârstă, aşa cum erau până la război majoritatea caselor din Bucureşti. Destul de bine îngrijită însă, cu gardul vopsit proaspăt, cu brazde de flori. Un mic trotuar, stropit din belşug cu apă, traversa curtea întreagă, până în fund, la bucătărie.

Petru intră în curte şi bătu la geamul primei odăi. Se întoarse apoi repede în stradă, unde rămăsese Alexandru, şi-i şopti:

— Nora are o idee stupidă, cu care mă pisează mereu; s-o trimit pe mama la azil. Ai să vezi... Ţi-am spus ca să ştii, să nu ţi se pară prea din cale-afară...

O uşă se deschise, şi apăru o femeie tânără, izbitor de frumoasă, îmbrăcată într-o rochie albă, închisă la gât, parcă ar fi fost o uniformă. Se

repezi flămândă la Petru, îl prinse în braţe şi-l sărută pe gură, apoi pe amândoi obrajii.

— Dă-mi patruzeci şi şase de lei, pentru maşină, îi spuse Petru, desprinzându-se din braţele ei fără jenă, dar şi fără părere de rău.

Alexandru rămăsese în stradă, pe trotuar, privind. Era puţin enervat că şoferul trebuia să aştepte şi să asiste la toată această scenă de dragoste. Dar Petru îi interzisese, cu o stupidă exaltare, să plătească el maşina. „Asta e datoria şi bucuria Norei”, spusese el mai înainte. Şi repetă acelaşi lucru în timp ce Nora intrase în cameră să caute bani. Se întoarse repede cu o monedă de-o sută. Petru plăti, apoi luă pe Alexandru de braţ şi-l aduse în faţa Norei.

— Ăsta e Alexandru Pleşa, prietenul de care ţi-am vorbit...

— Îmi pare bine, răspunse Nora, puţin stingherită. Haidem în casă... Petruţă, păstrează tu banii.

Petru scoase punga şi dădu drumul monedelor.

— Nora îmi dă întotdeauna bani pentru ţigări, spuse el râzând, deşi nu fumez. E foarte discretă, după cum observi...

Intrară într-o odaie cu o masă mare la mijloc şi câteva fotolii noi în colţuri. Alexandru se miră că nu întâlneşte inevitabila mobilă degradată de mahala. Nu erau decât două tablouri mici, de inegală valoare, dar în niciun caz execrabile. Covorul din perete era scump şi cu gust lucrat.

— Camera de consiliu, explică Petru, aşezându-se pe fotoliul apropiat mesei. Ai să înţelegi mai târziu ce înseamnă asta...

Nora râse. Apoi invită înspăimântată pe Alexandru să se aşeze. Era întâia oară când Petru venea însoţit de cineva. Şi asta după atâtea zile de absenţă...

— De ce n-ai venit ieri? îl întrebă, sărutându-l din nou pe obraji şi mângâindu-i părul.

— Am stat cu Alexandru toată ziua, minţi liniştit Petru.

Alexandru plecă ochii în jos, încurcat. Fata îl privi zâmbind, dar cu o uşoară mustrare.

— Am stat şi am vorbit despre tine, continuă Petru tot atât de liniştit. El îţi lua apărarea; întotdeauna face aşa faţă de absenţi; e cavaler...

Nora începu să râdă. Alexandru părea tot plictisit.

— Tu m-ai vorbit de rău, Petruţă?

Petru nu-i răspunse. Se ridică din fotoliu şi se apropie de Alexandru.

— Nu m-am exprimat bine în maşină, începu el. Este vorba de cu totul altceva. Nu numai de a fi liber, liber cum nu a fost niciodată un om din timpurile noastre. Ci mai ales de a fi demn, de a restaura demnitatea umană... Asta am încercat eu să restaurez în Nora, făcu arătând-o cu mâna. S-o fac atât de demnă, încât niciunul din defectele ei actuale să n-o umilească, să n-o poată devaloriza în propriii săi ochi... După cum vezi, Nora e vulgară, incultă, prost-crescută şi celelalte, continuă Petru cu un semn de dragoste făcut spontan femeii. Dar ce-are a face, dacă ea are deplina conştiinţă a plinătăţii ei, a demnităţii ei umane? În fond, noi suntem de vină faţă de ea cum suntem faţă de toate fiinţele care au rămas inferioare, nedemne, larvare. Noi, adică societatea noastră, profund antiumană, societate crescută pe superstiţii...

— Ca toate societăţile, dragul meu Petru, îl întrerupse puţin plictisit Alexandru. Văd că faci teorii, şi asta înseamnă că te contrazici. N-a trecut nici jumătate de ceas de când...

— Ştiu, ştiu ce vrei să spui, se apără Petru. Dar n-ai dreptate. Astea nu sunt teorii. Vezi şi tu că Nora nu este o concepţie de viaţă, ci o experienţă. O experienţă din cauza căreia era să mă elimine din liceu acum trei ani, era să fug de-acasă, şi pentru care m-am certat cu bietul Pavel... Nu-ţi mai spun de mama...

Alexandru privi pe Nora. Observă că era foarte stânjenită; ar fi făcut orice să schimbe vorba.

— Să lăsăm deoparte pe dna Anicet, vorbi atunci Alexandru, aspru. N-are ce căuta într-o asemenea discuţie...

Sunt cu totul de părerea ta, îl întări Petru. Regret că Nora se încăpăţânează să susţină contrariul...

Spunând asta, se apropie de fată şi îi petrecu braţul peste talie. Era un gest aproape conjugal, care miră încă o dată pe Alexandru. Privi cu mai multă atenţie pe Nora. Nu-şi putea da seama de unde îi vine frumuseţea aceea izbitoare, uneori fascinantă. Avea o figură aproape vulgară, cu

bărbia groasă, buzele prea cărnoase, fruntea îngustă. Ceea ce era însă într-adevăr neaşteptat de fin era conturul obrazului; pometţii păreau atât de dulce desenaţi, încât oricine era ispitit să-i mângâie faţa. Ochii, de asemenea, fără să fie prea mari sau prea luminoşi, purtau cu ei un foc lăuntric, ameninţător, chiar când era copleşit de zâmbetul întregii feţe. Vocea era singurul lucru strident în făptura remarcabilă a Norei, constată Alexandru. Vocea, pe care cuvintele scurte o mai puteau masca, dar pe care râsul sau o frază spusă repede o dezvăluiau în toată oribila stridenţă.

— Nora are idei cu desăvârşire absurde, continuă Petru, păstrând braţul drept bine strâns pe talia fetei. După cum am avut prudenţa să te anunţ, Nora îmi dă mereu a înţelege că ar trebui să internez pe mama la un azil de bătrâne, ca să putem noi...

— Nu e adevărat! Nu e adevărat! Strigă fata smucindu-se din strânsoare. Eşti un mincinos!...

— Ionescu Lenuţa! se răsti Petru, cu gravitate, Ionescu Lenuţa zisă Nora şi zisă în alte multe feluri, te invit să nu mă faci mincinos... Nu mă jenez deloc faţă de bunul meu prieten Alexandru. Îţi voi repeta cuvânt cu cuvânt tot ce...

— Petruţă, ştii că nu e adevărat...

Fata aproape scâncea. Nici nu cuteză să-l privească pe Alexandru. Rămăsese cu amândouă mâinile pe masă, cu bărbia în piept.

— Ce discuţie idioată, interveni brusc şi aspru Alexandru, ridicându-se din fotoliu. Dacă aveai de gând să te cerţi, nu înţeleg de ce m-ai luat şi pe mine. Dra Ionescu s-ar fi simţit mai bine fără martori...

— Nici eu nu-l înţeleg astă-seară, spuse Nora, timidă. De obicei, Petruţă e cel...

— Da, aveţi dreptate, spuse Petru cu un ton sincer. Să vorbim despre altceva... Nora, să-ţi aduc veşti de la patronii mei, familia Lecca... Dar dă-ne întâi ceva de mâncare... Nu ai nimic pe aici? Pui fript rece, salam, ceva...

Intră direct în odaia vecină ca să caute în dulapul cu sârmă eventuale resturi de la masa de prânz. De cele mai multe ori, Nora îi păstra friptură rece, mezeluri, o sticlă de vin la gheaţă; ştia că mai întotdeauna vine pe

înserate. Când îl văzu intrând, Nora tresări şi plecă din nou capul în jos. Alexandru crezu că e intimidată pentru că a rămas singură cu el, după o scenă atât de penibilă, şi ca să curme atmosfera de stinghereală începu să-i vorbească, familiar:

— Petru ăsta e un mare zăpăcit. Aşa se poartă cu toţi, brutal şi violent. Dar încolo, cine îl cunoaşte...

Se auzi o uşă de dulap trântită în odaia cealaltă. Petru apăru în prag şi privi lung la Nora. Fata nu spuse nimic.

— Nu e nimic de mâncare, spuse Petru. Să trimitem să ne ia ceva... Apr*opos, făcu* apropiindu-se de Nora, spune ăluia să plece... Ce dracu, nu mai e chip să te găsesc singură...

Apoi, adresându-se lui Alexandru, care îl privea uluit, în timp ce Nora plecase aproape fugind din odaie:

— Închipuieşte-ţi, *mon cher,* că Nora are un admirator extraordinar. Vine în fiecare zi, la orice oră, şi stă cât poate. Şi dacă ai şti cum stă; prin dulap, pitit după uşă, ascuns sub pat... Vino aici, făcu el, luându-l pe Alexandru de braţ şi aducându-l în colţ, să ne facem că nu-l vedem când va ieşi... Din nefericire, odăile astea n-au decât o singură ieşire...

Nora băgă capul pe uşă, apoi făcu un semn. Necunoscutul păşi repede, înfricoşat, de-a lungul odăii, spunând şoptit: „Bună seara!”

— I-aş fi răspuns, dar trebuia să mă prefac că n-am auzit nimic, făcu Petru după ce omul ieşise din cameră şi traversa grăbit curtea. Altminteri l-am fi jignit, nu e aşa, Nora?

Fata era tot atât de încurcată şi de timidă ca şi necunoscutul care trecuse cu câteva secunde mai înainte prin odaie.

— Cum spuneai că-l cheamă? întrebă din nou Petru.

— Iorgu, răspunse Nora, cuminte şi supusă, Iorgu Zamfirescu.

— Tu ai o sută de lei? întrebă Petru adresându-se lui Alexandru. Am impresia că suta pe care mi-a dat-o adineauri Nora o primise de la acest Iorgu Zamfirescu. Trebuie să i-o dau înapoi. Ea e liberă să primească omagiile întregii mahalale, căci nu sunt gelos, nici monogam, dar nu e mai puţin adevărat că nu pot accepta să fiu peşte...

Foarte liniştit, luă moneda pe care i-o întinse Alexandru şi i-o dădu

Norei. Fata îşi freca mâinile, răsufla greu, aproape să plângă.

— Nu primesc decât bani din leafa ta de model, o consolă Petru mângâindu-i părul. Tu poţi primi de la cine îţi place; ştii că eşti cea mai liberă iubită din România... Ceea ce e mai grav, e că nu avem nimic de mâncare. Trimite pe Guţă să ne cumpere ceva...

— Ar fi mai bine să plecăm, făcu Alexandru, e şi târziu... Ce să mai deranjăm...

— Îi face plăcere, te asigur eu, vorbi Petru. Acum e încă puţin intimidată de tine; dar ai să vezi mai târziu... Mai dă-mi încă o sută de lei, să ne ia ceva...

Fata începu să plângă, cu palma uşor proptită deasupra ochilor. Alexandru rămase uluit în mijlocul camerei.

— Haide, fii fată cuminte, interveni Petru. Ţi-am spus de atâtea ori că îmi face mare plăcere să mănânc cu tine, dar nu din banii lui Iorgu Zamfirescu. De ce te superi atunci?...

— Nu sunt banii lui, făcu Nora. Am şi eu bani, ştii... Am luat şi eu leafa...

Petru ezită o clipă. Căuta ochii lui Alexandru. I se părea că e un lucru prea important, ca să nu-i ceară şi lui părerea.

— De ce eşti atât de rău astă-seară? izbucni Nora, acoperindu-şi faţa cu amândouă mâinile.

— *Elle est affreuse, la petite!* făcu Petru către Alexandru. Nora se trânti pe unul din fotolii şi continua să plângă. Se simţea după cutremurarea trupului că luptase multă vreme împotriva plânsului, că acum căzuse copleşită.

— Bine, dacă spui tu aşa, mâncăm din banii tăi. Să-l chem pe Guţă...

Ieşi în curte şi se îndreptă spre bucătărie. Alexandru încercă din nou să rupă tăcerea.

— Nu vă pierdeţi firea, domnişoară...

— M-am simţit insultată, explică Nora printre lacrimi. Alexandru aproape că era să zâmbească, ascultând dintr-odată izbucnirea asta de vulgaritate. Glasul Norei îşi recăpătase registrul său firesc iniţial. Emoţia, plânsul, care izbutiseră să facă din ea aproape o fiinţă gingaşă, nu mai ajutau cu nimic acum. Nora redevenise fata de mahala pe care o bănuise Alexandru, prin

simpla mărturisire că „s-a simţit insultată.”

— Iată-l şi pe Guţă, spuse Petru din prag, cu mâna pe umerii unui băieţaş în picioarele goale. Nora, dă-i bani...

Fata îşi aranjă repede părul, îşi şterse ochii şi căută într-o geantă pe care o aduse din odaia vecină.

— Petru, crezi că mai putem rămâne? E aproape opt jumătate, făcu Alexandru.

— Trebuie, ştiu eu ce spun. Îi facem mare plăcere... Nu e aşa, Nora? Faţa femeii, îndată ce dădu bani băiatului desculţ, se lumină deodată. Acum râdea cu urme de lacrimi în ochii strălucitori, incendiaţi parcă de o flacără lăuntrică. Îl sărută zgomotos pe Petru şi începu să aşeze masa. Lucra cu zor, cu o extraordinară bucurie.

— Acum îmi pare bine că nu v-am dat dulceaţă, spuse ea. Mi-e mai drag la masă...

— Petru, dar te aşteaptă dna Anicet cu masa, îi aminti Alexandru. Nora se prefăcu că nu aude. O foarte uşoară umbră îi întunecă faţa câteva clipe.

— Mănânc de două ori, răspunse Petru, aşa sunt eu. Acasă nu mă satur niciodată. Dacă ai şti tu ce suntem noi nevoiţi să mâncăm...

Alexandru se resemnă. Nora se apropie de el şi-i spuse tânguitoare:

— Nu ne iubeşti deloc, dle Pleşa...

Îl privi în ochi. Alexandru descoperi deodată în privirile ei o tărie neobişnuită, o lumină sticloasă, mândră, stranie. Fata asta poate porunci la o sută de bărbaţi, se gândi Alexandru. Înţelese de ce se poartă Petru atât de brutal cu ea, atât de neomeneşte.

— Ia spune mai bine ce-ai învăţat la armată, vorbi Petru.

Apoi, arătându-l Norei cu un gest fals, teatral:

— Priveşte-l, ăsta iese sublocotenent!...

Nora se îmbujoră. Din fericire, sosise băiatul cu pachetele de la prăvălie şi trebui să le desfacă.

— Dacă aş fi avut şi un pian aici, vorbi Petru, cât aş fi fost de fericit!... îţi aduci aminte, Nora, când am vrut să fug de acasă şi să mă mut la tine, aducând pianul?...

Nora clătină din cap, fără să-l asculte. Se simţea încă intimidată de

Pleşa. Băiatul îi susţinuse privirea cu o căutătură dispreţuitoare, severă.

— ... Cât de mult am suferit eu între aceşti patru pereţi, continuă Petru, şi alţi patru pereţi, şi alţii, pretutindeni unde era fata asta şi nu era pianul...

Nora îi anunţă că masa e gata.

V

„Un chef cu dame, îşi spuse Mitică Gheorghiu, un chef cu prieteni şi dame ar face acum minuni...”

Pornise să caute vreun prieten în vreun restaurant de vară. S-ar putea aranja ceva. O masă bună, cu vin mult, cu femei, cu băieţi care ştiu să trăncănească. Toate acestea l-ar fi făcut să uite ce s-a întâmplat: căci încântarea care îl stăpânise câtva timp, după furioasa lui izbucnire contra Marcellei, se risipise de mult.

Intrase în câteva grădini şi nu întâlni pe nimeni. Se făcuse aproape zece; se simţea mahmur, enervat. Nimic de făcut. O luă atunci la întâmplare pe străzi, cu mâinile în buzunarele pantalonilor, cu ţigara aprinsă între buze. Nu mai avea chibrituri şi se hotărî deodată să umble aşa în neştire, fără să-şi aprindă ţigara; să vadă cât de mult se poate chinui. Era într-adevăr o enervare surdă, ameninţătoare, care, cu timpul, îl făcu să-şi strângă pumnii, să calce apăsat, să respire zgomotos pe nări. S-ar fi simţit mult mai uşurat, fireşte, dacă ar fi putut suferi o durere fizică acută; dacă s-ar fi lovit până la sânge sau şi-ar fi strivit pumnul de ziduri, şi-ar fi sfâşiat carnea...

Neavând nicio asemenea violentă durere la îndemână, Mitică se mulţumi să umble aproape un ceas cu ţigara neaprinsă. Asta, cel puţin, îl împiedica să-şi dea seama de profunzimea şi întinderea disperării care îl stăpânea. Faptul că mai putea, încă, suferi de un lucru atât de mărunt – de un lucru la care nu participa Marcella – era o alinare; se bara astfel sentimentul apăsător şi neînduplecat al ireparabilului...

După un ceas se trezi cu ţigara muşcată şi frământată jumătate între

dinţi. O scuipă cu dezgust; gura îi era amară, otrăvită. Şi-o limpezi cum putu, scuipând copios, apoi îşi şterse buzele cu batista, aproape frecându-le. Batista păstra încă parfumul

Marcellei, nu-şi amintea cum. Probabil i-o împrumutase o clipă. Mitică revăzu din nou ultima scenă, simţi încă o dată otrava ultimului cuvânt pe care i-l spusese iubitei (căci suferea mai ales de ceea ce făcuse el iremediabil, de prăpastia pe care chiar cuvântul lui o săpase între ei) şi ezită o clipă, dacă trebuie să-şi ascundă batista în buzunar, sau e mai bine s-o arunce. O aruncă totuşi mânios, ca şi cum cu această nouă despărţire ar fi întărit mai solid stratul izolator dintre ei. (Mitică suferea simultan de ruptura iremediabilă de Marcella şi de conştiinţa că totuşi mai există legături între ei; mai există memorie, mai există prezenţa lor în acelaşi oraş, în acelaşi „timp”. Ar fi fost cu totul altceva dacă Marcella, după despărţire, s-ar fi aflat într-o ţară depărtată – sau, şi mai bine, cu zece ani înainte sau în urma lui.) Aruncă batista într-o curte cu grilaj şi grăbi pasul; să se depărteze cât mai repede şi mai mult de acest ultim martor al pasiunii sale.

Furia lăsă locul disperării lucide. Mitică înţelese deodată că s-ar fi putut întâmpla altfel, că ar fi putut fi iubit el în locul lui Jean Ciutariu. La început, numele prietenului nu-i trezea nicio gelozie. De multe ori s-a gândit foarte serios că Marcella ar putea să-şi ia un amant, după ce îi va deveni şotie. Era timpul fervoarei duioase, când Marcella i se părea încă accesibilă, şi credea că îi poate scuza orice, numai să se hotărască odată să fie a lui. Când Marcella i-a vorbit de Jean în maşină, a fost numai abătut; el sau altul, îi era indiferent, odată ce iubeşte pe altcineva. Furia care l-a cuprins câteva minute în urmă, în timp ce Marcella încerca să-i explice şi să-şi scuze dragostea ei pentru Jean, n-a fost o izbucnire de gelozie. Simţise atunci că totul e pierdut, iremediabil pierdut, şi asta îl făcuse să-şi iasă din fire. Nu şi-a mai dat seama ce spune; nu şi-a dat seama cât de definitiv îl despart de Marcella acele cuvinte cumplite... De mai multe ori de-atunci, Mitică îşi aminti că Jean e iubit de Marcella; gândul nu i se opri totuşi niciodată prea ascuţit asupra acestui amănunt. Îşi închipui însă că, probabil, Marcella l-a cunoscut pe Jean după ce el i-a telefonat din

garsoniera prietenului. În orice caz, întâlnirea lor a fost recentă, căci Marcella nu-i vorbise niciodată de el, nu-i spusese măcar că-l cunoaşte. Probabil că s-au amuzat chiar de telefonul acela stupid pe care i-l dăduse din garsoniera lui Ciutariu. Imaginându-şi scena – Jean povestindu-i în glumă cum i-a cerut garsoniera „pentru o vizită de afaceri”, ea, râzând cu hohote, imitându-i glasul: „Marcella, Marcella, de ce mă chinuieşti?...” – imaginându-şi prezenţa lor împreună, caldă, erotică, plină de certitudini, Mitică simţi brusc o fierbinte ură împotriva prietenului. Fu ispitit, câteva clipe, să-l caute ca să-l pălmuiască, să-l bată crâncen, frângându-i oasele. Furia împotriva lui însuşi îşi găsise o nouă abatere de siguranţă în ura împotriva lui Ciutariu. Dar mai puternică decât ura, era imaginaţia, era gelozia. Orişicât de amănunţit vedea el pe Jean călcat în picioare şi primind palme, tot mai amănunţită, mai precisă i se împlânta prezenţa lui Jean alături de Marcella. În aceeaşi garsonieră din care îi telefonase el, desigur, îşi reaminti subit culoarea cafenie a tapetului, mobila lui aproape nouă; impresia globală a garsonierei, amestec de lumină şi mirosuri obscure (mirosea mai ales a ceară roşie şi a coji de lămâie); îşi aminti divanul scund; „cu lenjeria neschimbată”, cum îl informase Jean, atunci. Probabil că pe acelaşi divan a trântit-o şi pe Marcella, ca pe toate celelalte vizitatoare, actriţe debutante şi coriste de la Operă. Mitică îşi închipui scena cu exasperante amănunte. Marcella singură a mărturisit că-l iubeşte; ea nu ştie, proasta, cine e Ciutariu, ce afemeiat ordinar este. A venit desigur în garsoniera lui. Mitică fu tentat, câteva clipe, să-şi explice această vizită prin inocenţa Marcellei; o fată simplă şi curată, care nu bănuieşte ce lichea este Jean. Dar renunţă repede la această ipoteză; ar fi fost un compromis faţă de furia lui, de gelozia lui, care se cerea dezlănţuită total, compact, fără nicio rezervă. Se convinsese deci că Marcella nu venise la Jean din inocenţă. Venise pur şi simplu pentru că voia să i se dea. Regreta, atunci, că fusese atât de prost, atât de timid, faţă de ea. I-ar fi fost atât de simplu, şi lui, pe vremea când Marcella avea o încredere oarbă în el, să o aducă în apartamentul lui şi s-o violeze. Probabil că aşa îi place. Probabil că nici nu e fată, nu fusese niciodată fată. Imaginaţia îi oferi prompt fel de fel de certitudini; desigur că Marcella se

culcase cu vărul ei încă de la paisprezece ani, se culcase apoi cu toţi colegii de Conservator, se culcase şi pe bani, pe 200 de lei, de pildă. Sunt atâtea fete în Bucureşti care par cinstite şi inocente, şi se culcă totuşi pe 200 de lei. Îşi aminti deodată, cu plăcere, că un coleg de Facultate avusese o aventură similară. Se îndrăgostise de o studentă, pe care o credea atât de inocentă, încât nu îndrăznea nici s-o sărute la despărţire, şi află totuşi la câteva luni, că fata aceea se culcă pentru 200 lei cu oricine, bineînţeles discret, şi numai în cazuri excepţionale la hotel. Un coleg de la Medicină îi deschisese ochii. Îi spusese atunci lucruri îngrozitoare: Cămine de studente cu tarif special, fete care se duc la cursuri cu irigatorul în servietă. Toate aceste amănunte i se împrospătară acum în memorie şi le reconstituía cu savoare. Nu mai avea nicio îndoială că Marcella fusese la fel ca toate celelalte. Numai un dobitoc ca el ar putea crede tot ce-i dăduse a înţelege Marcella; că n-a sărutat-o nimeni pe gură, şi celelalte. Desigur că şi ea a început din liceu, cu veri, cu fraţii prietenelor ei, cu elevii din Şcoala Militară. Fără îndoială că Bârladul are un parc, şi în fiecare seară Marcella se izola într-un boschet cu una din acele lichele curajoase. Mitică îşi aminti nenumărate întâmplări personale; tot ceea ce făcuse şi el în şcoală, la Facultate. Ce simplu se putea culca cu fetele, ce rare erau fecioarele prin acele părţi ale oraşului...

Îi trecură prin faţa ochilor scene de mult uitate, frânturi din bagajul frivol şi tragic al oricărui tânăr. Revăzu întâmplarea din clasa a V-a de liceu, când nu avea decât cincisprezece ani, şi când fata cu care jucase cărţi nu avea nici atât. „Cine câştigă are dreptul să sărute unde vrea!”, aşa îi spusese fata. Cum Dumnezeu o cheamă? Roza, Anetta? Era din vecini, îşi aduce foarte bine aminte chipul ei rotund, cu părul tăiat scurt, cu uniforma cenuşie. A câştigat el, şi i-a fost aşa de uşor s-o trântească în pat. „N-avea nicio grijă, i-a şoptit ea, văzându-l că ezită după ce o dezvelise, nu e întâia dată!” O revede, în patul strâmt din camera lui de licean, foarte îmbujorată, cu carnea foarte albă. Şi nici nu o sărutase până atunci. Atât era de uşor... „Mai facem şi altădată!” i-a făgăduit ea.

Şi tot ce s-a întâmplat în urmă, în cariera lui de licean, siguranţa cu care apuca sânii fetelor şi le ridica rochiile – toate aceste viziuni uitate îl

invadau otrăvitor. Marcella, în uniformă de şcoală, lua de mână elevi de vârsta ei şi se ascundeau în pivniţă, în parc, în odaia servitorilor. „Haide să-ţi arăt ceva!” probabil că aşa le spunea. Nu probabil, ci sigur. Şi nu numai atât; cunoştea fel de fel de cuvinte porcoase, învăţate de la elevii de Şcoală Militară, şi le spunea la ureche. „Vai, ce bine!” exclama ea, desigur că aşa exclama la Bârlad. Iar când a ajuns la Conservator, făcea ca şi celelalte, nu se mai jena să se dezbrace în faţa tinerilor cărora li se da. (Mitică hotărâse că, niciodată până la Bucureşti, Marcella nu se dezbrăcase în faţa tinerilor. Îşi pierduse virginitatea într-un boschet, în grabă, aşa cum ştia şi el din spusele amicilor din provincie, din romane.) La Conservator, se făcuse mai pricepută. Acum era cocotă. Nu numai băieţi frumoşi şi îndrăzneţi, dar şi cu franci. Probabil că se culca mai ales cu negustori bogaţi, cu colegii lui de la Bancă. (Acum, de-abia acum, înţelegea atâtea din privirile lor ironice: „Cum, ăsta iubeşte pe Marcella? Dar e un imbecil. Pe asta o avem noi pentru 200 de lei!” Nu pentru 200, e prea puţin, pentru 500. „Pe asta o avem noi pentru 500 de lei!”, aşa spuneau exact privirile colegilor, asta vorbeau între ei, în lipsa lui.) Fără îndoială că avea şi amanţi de inimă, un Ciutariu, de pildă; dar grosul amanţilor erau colegi din instituţii bogate, bănci, ministere etc. Cincizeci, o sută? Mai mult, infinit mai mult. Câteva sute de amanţi, poate cinci sute. Marcella nu-i păstra, nu-i cultiva. Aduna de la fiecare cât putea, pentru fiecare ceas de dragoste; de la 200 de lei în sus. Şi repede, *mon cher,* că am treabă; am un iubit care mă aşteaptă afară! Întocmai aşa, el o aştepta în faţa coaforului, convins că se coafează; iar sus, la etaj, sau poate dincolo, în gang, era casa de *rendez-vous* clandestină, unde Marcella îşi avea orele ei de servici, tariful ei, fotografiile ei – goală, în posturi erotice, ca să excite pe domnii senili...

Nu, simţea că-şi închipuie prea mult şi gelozia nu-i mai îngădui să crească vertiginos numărul amanţilor Marcellei. Era mult mai dureros să ştie că a avut-o numai Ciutariu, că fusese chiar fecioară până la el, decât să-şi închipuie că a fost păcălit de o cocotă, că a fost înşelat pentru a suta oară. Se reîntoarse deci cu gândul, la garsonieră. Se reîntoarse lent, imaginându-şi fiecare amănunt, ghicind fiecare îmbrăţişare. Acum,

Marcella – deşi nu era chiar o inocentă care căzuse victimă unei lichele – era totuşi destul de pudică; se apăra destul de decent, căci îl iubea pe Ciutariu, dar îl iubea sentimental, sufleteşte (nuanţa aceasta îl făcea să sufere crâncen, şi de aceea o aducea mereu la lumină). De pildă, când, îndată ce a închis uşa înapoia lor şi Ciutariu a voit s-o sărute pe gură – ea l-a respins, blând desigur, aproape zâmbind, dar destul de ferm. (Gheorghiu ar fi preferat să se lase îmbrăţişată de la uşă, să se termine repede cu nevinovăţia ei – dar simţea o stranie plăcere să sufere mai viu, închipuindu-şi reticenţele ei, rezistenţele ei înfrânte victorios de Ciutariu.) Totuşi, ştia de ce a venit în garsonieră, ştia ce o aştepta, şi, dacă întârzia deznodământul, o făcea numai pentru a exalta decorul primei îmbrăţişări, pentru a da o mai neuitată savoare abandonării. Încet, încet, Ciutariu a luat-o în braţe. Aici, închipuirea lui Gheorghiu ezită. Nu cunoştea nimic din tainele trupului ei. Şi dacă ar fi purces să le descopere cu imaginaţia, ar fi suferit mai puţin; curiozitatea erotică ar fi biruit. De asemenea, era greu să-şi închipuie trupul Marcellei la fel cu al oricărei alte femei. Fără îndoială că erau umbre şi ascunzişuri inedite; şi apoi, farmecul întreg îl dădea totalitatea corpului ei, magia care se lega de prezenţa caldă a Marcellei. Voi să-şi închipuie un viol obişnuit – dar nu izbuti. Se trezi deodată nefericit, bolnav, puţin înspăimântat. Îl cuprinse o furie oarbă împotriva lui însuşi: ar fi voit să facă ceva grav, ceva urgent, să alerge până la capătul pământului, să sară într-o apă adâncă, să se lovească de ziduri. Simţea că se sufocă. Grăbi pasul şi merse astfel vreme îndelungată, strigând şi desfăcând pumnii, în neştire...

Târziu după miezul nopţii, i se făcu dor de parfumul Marcellei, de obrazul ei, pe care ar fi voit să-l vadă cel puţin câteva clipe. Nu-şi mai dădea bine seama ce se întâmplă cu el. Simţea o căldură plăcută şi turbure în tot trupul, o oboseală care-i liniştea nervii. Se trezise deodată cu o dorinţă năprasnică de a relua un contact concret cu orice fragment din prezenţa carnală a Marcellei; cu parfumul ei, cu umbra ei, cu glasul ei. Nu-şi amintea prea bine cum se trezise. Căci, de mult, gândul îi rătăcise prin zone turburi din trecutul său. Refăcuse o vacanţă întreagă, petrecută ca cercetaş într-o tabără la malul mării, îşi amintise o sumă de scene fără

sens şi fără legătură (examene, o excursie în Italia, certurile familiale din anul I, prima noapte la Paris, când i-a venit să plângă pentru că îl durea stomacul şi era singur) – şi apoi, brusc, ca printr-un iureş, îi reveni în minte figura Marcellei. I se păru acum cu totul alta. Dispăruse orice furie, orice urmă de gelozie. O dorea, o iubea; atât. Ar fi vrut cât de puţin, s-ar fi mulţumit şi cu o privire, oricât, numai să se mai afle o dată alături de el. Ceasurile petrecute împreună i se păreau acum o fericire de care nu-şi dăduse seama. Relua mental fiecare întâlnire cu Marcella. Reîmprospăta fiecare gest, găsea infinite beatitudini în orice fragment de conversaţie pe care şi-o amintea. (Şi îşi amintea nenumărate asemenea fragmente. Cum de a putut trece pe lângă ele fără să le soarbă, fără să înţeleagă că a fost fericit? Acea dimineaţă când Marcella i-a luat braţul şi i-a spus: „Mitia, ţie îţi plac păsărelele?" Lunga după-amiază când ea i-a povestit drama unchiului Leu, care a avut un fiu erou de război, sinucis totuşi în preziua armistiţiului pentru că pierduse nişte planuri şi îi fusese teamă să nu fie socotit spion – acea după-amiază când Marcella era atât de emoţionată de povestire şi încântată de talentul ei de a o spune frumos, încât i-a vorbit şi l-a privit mult mai dulce ca de obicei, gata să creadă şi ea că începe să-l iubească...)

îşi aminti deodată că avusese o batistă îmbibată cu parfumul ei, batistă pe care o aruncase stupid, iremediabil. Tot ce făcuse astăzi era stupid şi, mai ales, iremediabil. Posesiunea unei asemenea batiste i se părea o extraordinară fericire. Trebuia numaidecât s-o caute. Era acolo Marcella, ar fi avut-o din nou aproape, sorbindu-i parfumul ei, amintindu-şi căldura ei. (De altfel, amănuntele căpătau acum cu totul altă valoare. Lucrurile fără nicio însemnătate i se păreau esenţiale. Nu-i păsa prea mult dacă Marcella s-a culcat sau nu cu Ciutariu – îl interesa însă grozav dacă portarul de la locuinţa ei avea cameră la subsol, dacă ar fi existat deci vreo posibilitate de a comunica cu el fără să sune, fără să rişte să-l afle ceilalţi.) Trebuia numaidecât să găsească batista. Hotărârea aceasta îi dădu puteri noi. Ştia destul de vag casa şi strada unde o aruncase, dar păstrase limpede în memorie zidurile casei, forma grilajului. Aproape alergă, ca să caute un taxi. Orice minut pierdut ar fi putut însemna o catastrofă. Orice întârziere

ar fi produs poate ireparabilul. Hotărârea îi dăduse o forţă sigură, o anumită seriozitate. Trebuia ca măcar acest lucru să se întâmple altfel, împotriva destinului, după voinţa lui.

În acele câteva ceasuri de umblet în neştire, ajunsese aproape de Atelierele CFR. Grădina unde azvârlise batista se afla într-una din străzile dinapoia Facultăţii de Medicină. Distanţa nu era prea mare, pentru timpul care trecuse. Dar Gheorghiu bătuse străzile la rând, luând-o spre dreapta sau spre stânga, după cum se nimerea, şi refăcuse de mai multe ori circuitul Cotrocenilor. Se sui în maşină şi spuse şoferului să-l ducă la podul Elefterie. De-acolo se va putea descurca singur. Deşi trebuia să fie cu mare băgare de seamă, să nu piardă un timp prea preţios şi prea scurt. Aprinse în maşină o ultimă ţigară, cu o figură aproape refăcută. Parcă avea de îndeplinit un lucru foarte important, foarte responsabil...

Plăti şoferului şi, după ce-l lăsă să pornească înainte pe bulevard, începu să alerge. Recunoştea străzile; recunoştea mai ales stările sufleteşti pe care le abandonase pe aici cu câteva ceasuri mai înainte, şi care acum îl întâmpinau cu fiecare imagine ştiută, întâlni umbra unui castan uriaş; îl străbătu din nou toate gândurile care îi treceau prin cap atunci când o zărise întâia oară, la începutul nopţii. Recunoscu, lângă un colţ, foişorul unei vile. Ştia că de-aici trebuie să cotească la stânga, ca să întâlnească strada casei lui... Casa lui. Ar putea să se mute aici, ar putea să închirieze chiar acele camere în faţa cărora... Dar nu era deloc timp de închipuiri. Orice clipă ar putea schimba cu desăvârşire totul. În orice clipă, cartierul acesta prieten, strada asta atât de scumpă – ar putea deveni tot atât de neutră ca şi celelalte. Dacă, din întâmplare, n-ar mai găsi batista...

Nicio ţigară. Şi totuşi, o ţigară ar fi făcut minuni, acum. L-ar fi ajutat să suporte mai lesne exaltarea, să-şi controleze mai sigur febra. Trebuia să fie atent, să recunoască fiecare casă, să-şi amintească orice amănunt. I se păru că se află drept în faţa curţii căutate. Simţi în tot trupul un şoc cald, şi obrajii i se îmbujorară deodată. Dar după ce pipăi grilajul, înţelese că se înşelase. Porni mai departe, aţâţat, înfierbântat, aşteptând ca la fiecare pas să-i răsară casa lui în faţă, şi totuşi temându-se să nu creadă prea repede, să nu se iluzioneze. Ajunse la capătul străzii, şi începu să creadă

că se rătăcise. Avea în orice caz o speranţă; strada „adevărată” încă n-o atinsese. Asta însemna că batista ar putea fi la locul ei, că are încă şanse să o regăsească...

Ce tâmpit am fost s-o zvârl! se gândi Gheorghiu pornind pe o stradă paralelă. Insulta îi făcu bine, şi o repetă. Ajunse chiar să şi-o spună cu glas tare. Dar se opri brusc, pentru că zări o pereche întârziată, îndreptându-se spre el. Îşi ritmă atunci pasul şi-şi luă o poziţie severă, ca un om grăbit şi serios, care se întoarce acasă după o discuţie serioasă, într-o familie de elită. Se şi închipui; venea de la un magistrat superior, unde se discutase politica economică a ţării şi legea şomajului. Câteva clipe, după trecerea perechii, Gheorghiu continua să se creadă întors de la o asemenea petrecere serioasă, păstrându-şi acelaşi pas sever. Dar îşi aminti deodată de ce se află pe aici, şi începu să alerge. I Se părea că puţinele minute pierdute fuseseră decisive, că în acest răstimp se hotărâse soarta batistei.

Alergând, întorcea repede capul, de pe un trotuar pe celălalt, ca să nu-i scape nicio curte cu grilaj. Cum i se părea că întâlneşte vreuna, se oprea şi o cerceta cu luare-aminte. Nu zărea nicăieri curtea a cărei imagine perfectă o păstra încă pe retină. Nu zărea nicăieri fragmentul acela de întuneric, înlăuntrul căruia se închipuia atât de precis introducându-se, şi ieşind apoi cu batista Marcellei.

După ce străbătu astfel trei străzi, începu să dispereze. Oboseala îl lovi din nou, de astă dată puternic, copleşitoare. În câteva clipe, trupul întreg îşi pierdu prezenţa obişnuită, şi îl simţi stâlcit, intoxicat, pe alocuri absent. Mitică Gheorghiu se rezemă puţin de un zid şi-şi frecă fruntea şi ochii cu furie. Asta îl mai învioră puţin; dar imediat îşi simţi genunchii tremurându-i. Roti privirile de jur împrejur. Nicăieri nu era o bancă, un loc de odihnit. Trebuia să meargă înainte, până va întâlni vreo maşină. Porni foarte încet, cu mâinile căzând inerte alături de trup, cu capul plecat. Descoperi deodată că e mult mai comod să mergi aşa, cu capul plecat, cu bărbia aproape lovindu-ţi pieptul. Poţi merge fără să mai simţi oboseala, poţi merge aşa la nesfârşit, fără să mai gândeşti, fără să-ţi mai aminteşti ceva, aproape fără să ştii că exişti...

VI

Marcella se deşteptă deodată, cu sentimentul că se petrece ceva dezagreabil alături de ea. Câteva secunde nu înţelese nimic, nu-şi aminti nici măcar unde se află. Auzea un huruit înfundat, cu ritm nesigur, întrerupt la răstimpuri de sughiţuri bruşte. Vru să întindă mâna, să aprindă lampa de la capătul patului, dar se lovi de perete. Îşi dădu de-abia atunci seama că nu se află în patul ei, că e într-o odaie streină. În odaia lui Jean...

Îl simţi atunci lângă ea, sforăind, cu braţele răsucite, dormind adânc. Îl ascultă, jenată şi uluită, fără să îndrăznească totuşi să se mişte. L-ar fi putut deştepta, şi n-ar fi vrut. Aştepta să se deştepte singur, prin simplul fapt că s-a trezit ea. Prima noapte de dragoste; ar fi fost inuman să nu se simtă, măcar acum, instinctiv unul pe altul, să nu ştie fiecare de mişcările celuilalt...

Minutele treceau, lungi, monotone – şi Marcella asculta acelaşi neîntrerupt sforăit al tânărului de lângă ea. Neastâmpărul îi creştea. Ar fi vrut să se întâmple ceva, un zgomot pe stradă, un fulger din senin, ca să se deştepte Jean; s-o găsească trează lângă el, gata să plângă, s-o ia din nou în braţe, s-o mângâie... Nu şi-ar fi închipuit niciodată că va petrece prima ei noapte de dragoste lângă un amant întins comod la marginea patului, dormind (fără s-o ţină măcar în braţe)... Un tânăr atât de sensibil, atât de artist, deosebit întru totul de ceilalţi tineri, vulgari şi inculţi... Tot ce s-a întâmplat se datoreşte mai ales încrederii pe care a avut-o în sufletul nuanţat şi pur al lui Jean Ciutariu. Un asemenea tânăr, fin şi artist, nu se găseşte decât excepţional de rar în această Capitală vulgară, gândise de nenumărate ori Marcella... îl privea acum cu nelinişte şi dezamăgire; Jean dormea cu capul răsturnat, cu gura deschisă, şi parcă sforăiturile creşteau cu cât se căsca mai nefiresc gura... îi zărea foarte vag corpul şi revăzu mental, fără nicio tresărire, nuditatea lui deplină şi foarte uşor obeză sub pijama. (Cât de jenată a fost când, cu câteva ceasuri înainte, Jean se dezbrăcase de-a dreptul în faţa ei, fără să stingă lumina... Şi, după ce i s-a dat, gestul acela obscen, de a se rezema cu picioarele de perete şi a-i

pune capul pe pieptul lui, mângâindu-i părul, spunându-i: „Puico!”) Cât de schimbate îi păreau acum toate formele acestea virile, cât de puţin seducătoare prezenţa amantului, caldă, la un braţ de ea...

Toate trebuiau să se întâmple astfel, dar Marcella n-ar fi crezut că au să se întâmple atât de curând; în niciun caz în noaptea asta. Dacă n-ar fi intervenit incidentul acela stupid cu Mitia, dacă n-ar fi auzit cuvântul acela groaznic chiar din gura lui... Poate că n-ar fi trebuit să întârzie chiar atât de mult; de la trei şi jumătate la cinci jumătate. Mitică Gheorghiu consumase nenumărate cafele şi îngheţate în aceste două ceasuri de aşteptare, în care timp, după cum îi mărturisise, trecea de la disperare la furie, de la o prefăcută indiferenţă la cele mai corozive închipuiri. Când a zărit-o, a rămas câteva clipe privind-o uluit, buimac, o privire în care puteai citi şi furie şi încântare. I-a luat totuşi braţul cu bucurie şi au pornit spre Şosea. Pentru că era foarte cald şi voiau să ajungă mai repede, Gheorghiu a oprit un taxi. Îşi aducea bine aminte figura copios transpirată a şoferului. În faţa Arcului de Triumf a întrebat: „Ocolim sau o luăm înainte?” Cât de precis i-au rămas toate amănuntele acestea în minte; glasul gros al şoferului, doica în rochie cadrilată, traversând în panică aleea pietonilor, un început de nor alburiu, crescut deodată în direcţia Otopenilor...

— Trebuie să-mi răspunzi acum, chiar acum!

Adevărat, Mitia îmi vorbeşte de un sfert de ceas; trebuie, de data aceasta trebuie... Gândurile îi erau răvăşite. Se despărţise de Jean abia la ora cinci. Îl iubesc, sunt sigură că îl iubesc – şi totuşi Mitia, băiatul ăsta bun, care e încă în stare să sufere...

— Să rămânem prieteni, Mitia...

Veşnica ei scăpare; să evităm, să nu ne certăm, să nu ne umilim...

— Iubesc pe altcineva, adăugă.

Nu-l priveşte; ar vrea să capete un glas mai cald, mai prietenesc, să-i ia de-abia atunci mâna şi să-i spună: „Iubesc un prieten de-al tău, pe Jean”... Gheorghiu tace.

— Nu te superi, nu e aşa?

Întoarce faţa spre el.

— Tu ne înţelegi...

Glasul e cald, poate să-i apuce acum mâna şi să-i spună: „Ştiam că...” Ce lucruri frumoase i-ar fi spus. Ştiam că suntem cu toţii oameni fini, suflete mari, care ne înţelegem unii pe alţii şi cu toţii înţelegem viaţa... I-ar fi spus toate acestea, şi poate şi altele – căci o căldură nelămurită o străbătea, era aproape fericită, era emoţionată şi bună. Ar fi vrut ca toate să se sfârşească frumos, elegant, prieteneşte... Şi, deodată, glasul lui Mitia, de nerecunoscut:

— Curvă! Asta eşti tu, o curvă!...

Aproape că nu-i venea să creadă. Cuvântul acela hidos, ochii lui Mitia, holbaţi sângeros, sălbatic. Îi luase mâna şi i-o strângea. O durea, îi venea să plângă, să ţipe. Ar fi vrut să oprească maşina, să dispară undeva, să nu-l mai audă. Şi atunci Gheorghiu făcu semn şoferului, înghiontindu-l. Deschise uşa şi aproape o îmbrânci afară, pe marginea şoselei. Coborâse fără să-şi dea seama, şi îşi puse automat mâna pe pălărie; i se părea că bătea vântul. Cu capul scos pe geam, Mitia o mai înjură o dată, mai brutal, apoi maşina o porni mai departe, cu un zgomot care o umili mai mult decât toate insultele. I se părea că aiurează, că toate lucrurile acestea s-au întâmplat într-un vis rău. Dar trebui să se tragă îndărăt, ca să n-o strivească o maşină care venea în urmă. Începu atunci să plângă de furie, de umilinţă. Aproape alergă spre alee, să dispară mai repede între pomi, să n-o mai vadă toată lumea insultată şi umilită, acolo, la marginea şoselei. Îi era silă de ea, se simţea bolnavă, zdrobită. Nu ştia ce să facă mai întâi; dacă ar fi alergat înapoi, până la o maşină, ar fi riscat să se întâlnească din nou cu Gheorghiu. Traversă atunci mai multe alei şi ajunse istovită în şoseaua Jianu. Găsi un taxi şi îi dete adresa lui Ciutariu. N-ar fi putut rămâne singură pentru nimic în lume. Şi ce noroc că l-a găsit acasă.

Marcella făcu o mişcare bruscă. „Iubitule!”, şopti ea, „iubitul meu!”. Zgomotul nu deşteptă pe Jean. Continua să sforăie, mai răguşit, dar tot atât de ritmic. Marcella simţi o apăsare stupidă în coşul pieptului; abia putea să respire. „Jean”: îi şopti numele de mai multe ori...

„Iubirea e înainte de toate prezenţă!”, aşa spusese Ciutariu în ziua când s-au cunoscut, când Marcella fusese fermecată de bărbăţia lui atât de

personală, de conversaţia lui bogată, stranie, paradoxală. Marcella căuta de mult un tânăr superior, unul care să aparţină cercului ei de artişti şi publicişti, dar să se distingă şi prin frumuseţe virilă şi prin spirit. Mai ales prin „spirit”; adică să fie inteligent, original, înclinat chiar spre paradox (asta îi plăcea îndeosebi, căci considera paradoxul treapta supremă a inteligenţei), şi să iubească într-un fel sau altul arta. După ce se informase mai amănunţit şi aflase că Jean Ciutariu este autorul *Predicilor Sfântului Sebastian,* care s-au cântat în primăvara anului 1932, iar acum are un post de viitor la Direcţia Operei – admiraţia i-a crescut brusc şi sentimental. În primele ei reverii, Marcella îşi închipuise un iubit de geniu, dar extrem de sărac şi necunoscut. Un pictor, un scriitor, un compozitor – trăind într-o mansardă, fără bani de chirie; un talent atât de extraordinar, încât întâmpină pretutindeni rezistenţă şi duşmănie. Pe un asemenea geniu l-ar fi iubit Marcella, pentru izbânda operei lui ar fi luptat, ducându-se în fiecare seară în mansarda lui friguroasă cu un pacheţel de mezeluri şi o lămâie pentru ceai... Ar fi mâncat amândoi, acolo, pe masa lui de lucru, şi apoi ar fi privit pe fereastră, strânşi bine unul lângă altul, luminile oraşului pe care îl va cuceri într-o zi... Cine ştie, poate chiar iubitul ei va scrie o piesă de teatru, o piesă extraordinară, în care ea va avea rolul principal. Seara premierei; succes colosal; autorul e chemat la rampă; e îmbrăcat în haine negre, e palid, cu fruntea mare descoperită. Apar împreună; ea, interpretă principală, într-o rochie de mătase albă, îl trage de mână de după cortină, cu un zâmbet fericit şi complice adresat publicului. Aplauzele nu mai contenesc, lumini orbitoare de rampă; buchete de flori, cascadă. El îi sărută pasionat mâna. Ea râde; nu şi-o retrage. Publicul, în picioare, aplaudă nebuneşte: Bravo! Bravo!...

Întâlnirea cu Jean Ciutariu atrase după sine modificarea acestui *scenario.* Marcella se convinse repede că Jean rămâne artist cu toate succesele sale mondene şi financiare. Nu mai avea de luptat ca să fie recunoscut. Avusese noroc de la început; nu era, de altfel, singurul debutant norocos. Şi DAnnunzio avusese succes de la douăzeci de ani, îşi amintise Marcella. Jean putea fi iubit, cu toată lipsa lui de sărăcie, cu toate victoriile lui artistice. Marcella l-a iubit repede. Se întâlneau în fiecare

seară, la spectacole sau la Operă, unde Jean avea deseori acces în loja directorială. Discutau cu patimă, îşi comunicau unul altuia impresii şi păreri artistice; dar, mai ales, se analizau. Plăcerea pe care Jean Ciutariu o găsea în tovărăşia Marcelei era aplecarea asta către analiză. „Să-ţi spun eu cum eşti d-ta...”, aşa începeau, în prima lună, cele mai multe discuţii dintre ei. Pe Jean îl fermecau analizele astea la care îl supunea noua sa prietenă. „Eşti prea sensibil, John” (căci, de comun acord, se învoiseră să înlocuiască pe vulgarul Jean cu corespondentul lui englezesc. De altfel, erau amândoi pasionaţi cititori ai romanelor englezeşti contemporane pe care le cumpărau în traducere franceză, şi şi le comunicau cu adnotări marginale. „Exact!”, scria Marcella pe marginea anumitor pagini de analiză. „N-ai simţit şi tu acelaşi lucru, John?!”).

Marcella nu i-a ascuns niciodată supărătoarea încurcătură sentimentală a lui Gheorghiu. „Vreau să fiu sinceră cu tine, i-a spus privindu-l în ochi, prietenul tău Mitia mă iubeşte!” Ciutariu n-a înţeles de la început, căci toţi îi spuneau lui Gheorghiu pe adevăratul lui nume, Mitică. Aflând, a izbucnit în râs. Nu şi-l putea închipui pe Mitică iubind.

„Exagerezi, ţi se pare ţie...” i-a răspuns. „Nu, John, ceea ce îţi spun e foarte serios, e foarte grav. Bietul băiat e îndrăgostit nebun de mine. Dacă ai şti câte n-am încercat...” Făcu un gest de eroică oboseală. „Tu îl ştii mai bine, ţi-e prieten. Îţi închipui, bietul Mitia cum e el tenisman şi lipsit de orice cultură...” Jean interveni: „E un băiat foarte bun, în orice caz...” Pe Marcella a emoţionat-o generozitatea lui Ciutariu. I-a povestit deci toate întâlnirile cu Gheorghiu. „Dacă ai şti cât mă ancombrează!” ofta ea, adeseori. Ciutariu însă lua totdeauna apărarea prietenului: „E o inimă de aur, e un suflet rar...”

Marcella îi citise ultima sa scrisoare către Gheorghiu, şi Ciutariu o acceptase întocmai. „E mai bine să fim clari”, i-a spus. „Să nu creadă bietul băiat că abuzăm de încredere.” (Cu toate acestea, Gheorghiu nu bănuia că se întâlnesc atât de des, căci Marcella nu-i vorbise niciodată precis despre prietenia sa cu Ciutariu.) „De altfel, a adăugat, să nu crezi că iubirea pentru tine l-a făcut dintr-odată sfânt. Te rog să nu-i spui că ţi-am spus eu, dar Mitică a făcut o dată uz de garsoniera mea, la ore

neobişnuite!” Pe Marcella o bucură şi o în tristă totodată vestea aceasta; o bucură pentru că se simţea mai liberă faţă de Gheorghiu, putea avea oricând curajul să-i mărturisească iubirea ei pentru Ciutariu; o întrista însă, pentru că o cobora, pentru că prin aventura aceasta Gheorghiu dovedise că nu e cu desăvârşire sclavul unei singure iubiri. „Ce porci sunteţi voi bărbaţii, adăugă ea cu o uşoară trivialitate în glas (adeseori afecta trivialitatea tocmai pentru că i se părea că asta fortifică expresia, îi dă o ţinută sigură, personală), ce porci vulgari sunteţi. Declaraţi iubire eternă, şi în acelaşi timp împrumutaţi garsonierele prietenilor...” Spunându-i asta, Marcella se gândea puţin şi lajean, care, deşi nu-şi mărturisise dragostea, o iubea şi totuşi continua să aibă legături cu anumite „femei uşoare”. (Marcella îşi făgăduise că dacă iubirea lor se va realiza complet, va cere lui Ciutariu să renunţe definitiv la orice aventură. „Sunt gesturi urâte pentru un artist, pentru un creator mai ales” – aşa se pregătea ea să-i spună într-o bună zi.)

După întâmplarea de la Şosea, Marcella îi căzuse în braţe cum intră pe uşă. „Iubitule, iubitul meu scump!” exclamase ea, lăsându-se sărutată. Avu o criză de plâns. Îi povesti cu oarecare greutate umilinţa primită. Cum, în acel ceas, ura pe Gheorghiu, s-ar fi aşteptat ca Jean să se scandalizeze şi să se declare gata de a se răzbuna, pălmuindu-şi prietenul în plină stradă. Dar Ciutariu se dovedi mult mai împăciuitor. „Să evităm orice scandal, i-a spus. Îl ştii cum e el; dacă a fost în stare să-ţi spună murdăriile alea, e capabil şi de nebunii mai mari. Şi, ştii, situaţia mea nu-mi permite... Să-l dispreţuim amândoi, e o răzbunare mai virulentă, să nu-l mai cunoaştem; dar să trecem pe lângă el aşa ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic...”

Dacă a evitat să-i dea o asemenea capricioasă şi primejdioasă satisfacţie (cum spunea el), Ciutariu a avut totuşi infinită delicateţe faţă de starea ei de suflet. A sărutat-o atât de blând pe obraz, încât Marcella credea că o mângâie. A oprit-o la el să mănânce ceva improvizat, şi în timp ce Marcella se odihnea pe canapea, potolindu-şi suspinele – Ciutariu a alergat în stradă şi s-a întors încărcat: căpşuni la gheaţă, o cutie de sardele, pesmeţi englezeşti, şvaiţer, măsline marinate, limbă afumată,

friptură rece şi două sticle de vin negru, înfundat. Cu prilejul acesta s-a oprit şi câteva secunde la portar, să-l roage să nu primească pe nimeni; „dl Ciutariu e invitat astă-seară la dl director”, aşa să spună.

În timpul mesei, datorită mai ales euforiei lui Jean, Marcella a uitat cu totul de întâmplare. La al treilea pahar de vin, au început să se sărute pe gură. Marcella observă cu înfiorată surprindere că sărutările nu mai sunt asemenea unor blânde mângâieri de prieten. Căpşunile mari şi le luau de pe buze. Jocul acesta s-a dovedit atât de turburător, încât Jean a prins-o cu braţul drept de talie şi a adus-o lângă el. Marcella i-a simţit mâna pe sâni, fără să se mai poată mira. Totul trebuia să se întâmple; şi era fericită că se va întâmpla. O turburau numai etapele acestea necunoscute, bogate în surprize.

Au ascultat apoi o muzică bună la gramofon. Jean i-a pus bucata ei favorită, *Simfonia neterminată,* de Schubert. (Marcella iubea bucata aceasta pentru cuvântul „neterminată”. I se părea simbolic; i se părea că niciun geniu nu-şi poate termina opera pe pământ, tocmai pentru că destinul lui e prea grandios, e prea inuman.)

— Simţi aripile, i-a şoptit înfiorată Marcella, simţi cum se zbate, cu aripile prea mari?!...

Avea lacrimi în ochi.

— *Ses ailes de géant l’empêchent de marcher... com*pletă, tot în şoaptă, Jean.

— Taci, e prea mult pentru mine!... exclamă Marcella, aproape plângând.

Ciutariu alese apoi, din bogata lui discotecă, *Boléro.* Era placa pe care o punea totdeauna când se pregătea să se culce cu o nouă femeie.

— Să ascultăm „raţa sălbatică”, îi spuse el.

De obicei spunea: „Să ne ascultăm sângele”. Îi plăcu expresia nouă pe care o întrebuinţase astă-seară şi adăugă:

— E atâta nisip în noi, Marcella!...

Îşi dădu de-abia atunci seama că Marcella era înfiorată, cu ochii turburi.

— Dă-misă beau!

Ciutariu îi umplu paharul. Ah, să te poţi dărui bărbatului pe care îl

iubeşti, cu o asemenea muzică lângă tine, cu asemenea ritm în sânge, gândi Marcella. Îl sărută pe gură, şi rămaseră îmbrăţişaţi tot timpul *Boleroului.* Jean schimba plăcile şi se întorcea repede pe canapea, reluându-şi locul, mereu mai aproape de carnea ei, îndrăznind mângâieri tot mai curajoase. Marcella era fericită, visătoare, turburată. Când s-a terminat *Boleroul,* Jean a început s-o dezbrace, fără grabă, cu lumina aprinsă, mângâind-o şi sărutând-o.

Farmecul a durat vreo două ceasuri. Şi Jean, descoperind că a avut prima fecioară din viaţa lui, a fost într-adevăr fermecător. Vorbea despre extazul erotic, despre bucuriile simple ale cărnii, despre muzica braţelor ei. Începuse însă să-i spună „Puică”, şi amănuntul acesta o făcea să sufere cumplit pe Marcella. Îl văzuse, de asemenea, dezbrăcându-se în faţa ei, şi-şi afundase atunci capul în perne. Nu din pudoare, ci din groaza pe care o avea de orice imagine vulgară, în închipuirile ei erotice şi sentimentale, nu vedea pe bărbat decât gol sau în pijama. Avea oroare de acei bărbaţi care rămân în vestă, sau merg în papuci prin casă. Ea şi-i închipuia păşind în sandale romane sau în pantofi de mătase neagră. „Iubirea carnală este înainte de toate ceremonial”, mărturisise odată lui Ciutariu, şi el trăsese concluzia de aici că prietena lui a cunoscut destui amanţi şi că poate fi fără grijă. Ciutariu avea obiceiul, îndată după ce făcea dragoste, să se rezeme cu picioarele goale de perete şi să-şi mişte pe rând degetele. Gestul acela o înfioră pe Marcella. Îi displăceau chiar pulpele lui Jean, bine acoperite cu păr, căci se răsese ani de-a rândul, în epoca lui mistică, şi părul creştea acum abundent, negru, aspru. (Cinci-şase ani în urmă, Ciutariu avusese o pneumonie şi petrecuse câteva luni într-un sanatoriu de munte. Era convins atunci că e tuberculos şi că va muri în cea dintâi primăvară. S-a întors perfect sănătos în Bucureşti, însă obişnuia să spună fetelor că e definitiv condamnat. Atunci a avut şi o criză de misticism, la început catolică, apoi ortodoxă. Tot ce a compus în acea epocă a fost pur religios. În casă umbla într-o sutană albastră-întunecat, dar se depila; „cât mai departe de bestie!”, era, pe atunci, formula sa de justificare.)

Nu ştie la ce oră au adormit. Ciutariu dădea de mult semne de oboseală. Marcella, dimpotrivă, avea un început de insomnie. Îi reveneau mereu

scene apropiate în minte. Trecea foarte repede de la fericirea extatică la o stare de panică. Tresărea la orice pas pe scară. Începu să se întrebe ce va spune gazdei a doua zi.

— Dormi, puică! o îndemna Jean.

Ea îi zâmbea afectuos, îl săruta, se ascundea la pieptul lui. Îi era însă peste putinţă să doarmă. I se părea că făcuse ceva atât de responsabil, atât de important; nu putu trece direct în somn, în beznă. Chiar carnea ei o durea. Totul începea să fie altfel, greu de precizat, dar altfel...

Şi cu toate acestea a adormit. Jean adormise înaintea ei; lampa o stinsese de mult. S-a trezit sub sforăiturile iubitului. Dar nu sforăitul o deşteptase; ci o prezenţă streină, căldura bărbătească de alături. Marcella stătu multă vreme cu privirile aţintite asupra lui Ciutariu, căutând să-i distingă cât mai precis trăsăturile în semiîntunericul din odaie, aşteptând să-l vadă deşteptându-se şi luând-o în braţe. I se părea câteodată că e singură, că îi e frică – şi atunci apuca mâna somnoroasă de alături. O săruta uşor, o mângâia. Degetele se strângeau o clipă, îi apucau carnea. Apoi mâna îşi relua libertatea, se depărta, trântindu-se inertă pe cearceaf. Marcella începu să plângă. Lacrimile au venit la început rare şi pline, apoi o perdea i s-a lăsat deasupra ochilor, şi şi-a înfundat capul în perne. Nu putea nici ea înţelege de ce plânge. De ruşine, de singurătate sau de dorul trupului de alături pe care de-abia acum, după ce dezgustul şi indiferenţa trecuseră, îl simţea sexual şi încă necunoscut. Ce noapte de dragoste ar fi putut începe...

VII

„Ioana Cantemir, Ioana Barbara Cantemir, Ioana!...” Anton Dumitraşcu repetă rar, cu glas tare, cu ochii fixaţi în tavan, bine întins pe canapea, numele eroinei romanului său Pră*buşiri în lut. Mân*a dreaptă atârna moale, aproape atingând podeaua; mâna stângă se oprise nervoasă pe frunte. Alături, pe o măsuţă scundă de alamă, o ţigară fumega uşor pe buza scrumierei cu porumbei de Veneţia. Tot pe măsuţă, un bloc deschis şi două

creioane bine ascuţite aşteptau.

„Ioana Barbara Cantemir!”, continuă tot atât de rar Anton Dumitraşcu. Fată de boieri vechi, moldoveni. Crescută la Paris; cunoaşte de copilă cele mai neînchipuite orori ale oraşului putred. Se afla acum din nou în ţară; la moşia părintească, în castelul străbunilor săi. Acolo se află şi meditatorul fratelui ei mai mic, tânărul student... Firul gândului se rupse brusc. Anton Dumitraşcu nu se fixase încă asupra numelui personajului principal. La început înclină către Axente Dumbravă. Era un nume frumos, dintr-o bucată, asemenea eroului său, care venea de-a dreptul de la ţară; fiu de răzeş, luptase cu nenumărate greutăţi până ce izbutise să ajungă student la Facultatea de Litere şi Filosofie din Iaşi. I se păru însă că Dumbravă este un nume prea comun în literatura contemporană. Creă atunci alte trei, între care ezita de mai multe zile. Horia Greabăn, Haralamb Vântu, Pântea Căldare – toate îi plăceau. Erau nume aspre, rurale, impresionante. Alese totuşi provizoriu pe cel care i se părea mai armonios: Horia Greabăn... în parc, într-o după-amiază de septembrie, când Horia Greabăn se plimba cu elevul său, ultimul vlăstar masculin al neamului Cantemir, zăreşte pe neaşteptate pe Ioana.

Îmbrăcată într-o robă albă, închisă până la gât, cu părul scurt şi dat după urechi – Ioana Barbara colindă parcul ca deşteptată dintr-un vis urât. Glasul pământului; nu, e prea banal, hotărî brusc Anton Dumitraşcu. Glasul gliei, glasul străbunilor, glasul... Toate, toate acestea erau cunoscute, arhicunoscute. Anton apucă ţigara şi trase adânc. Se deşteaptă morţii! exclamă mental, dând drumul fumului în rotocoale. Nu, şi asta e prea banal. S-a mai scris de-atâtea ori.

În orice caz, n-are nicio importanţă acum. Se va vedea la scris. Privi din nou blocul deschis, cele două creioane bine ascuţite. Prelungise cam mult reveria pe canapea. De obicei, se gândea la roman atâta timp numai cât îşi sorbea cafeaua şi sfârşea de fumat a doua ţigară. Se aşeza apoi la birou, şi începea să lucreze. Fragmentar, desigur, căci nu se hotărâse definitiv asupra acţiunii romanului. Scrisese şi transcrisese pe curat prima parte; copilăria eroului (se numea atunci Axente Dumbravă), până la intrarea lui în Universitate.

Viaţa de ţară, suferinţele lui la oraş, dorul lui de câmpul înflorit, de iarba verde, de căsuţele albe din satul lui natal... Anton Dumitraşcu evocase cu mult lirism această copilărie tristă a eroului său, macerată necontenit de nostalgia vetrei părinteşti; cu toate că nu era fiu de ţăran, ci se născuse în Bârlad, din părinţi cu stare, şi făcuse Universitatea la Iaşi, în condiţii agreabile, la o gazdă bună şi cu bani destui de buzunar. Dar i se părea că trebuie să pregătească astfel conflictul central al romanului: viaţa curată şi sfântă a ţăranului, în luptă cu decadenţa civilizaţiei urbane. Conflict ce avea să se realizeze atât în iubirea sălbatică dintre Axente Dumbravă şi Ioana Barbara Cantemir – cât şi între toţi prietenii eroului principal, fii de oameni sărmani, intelectuali şi visători, zvârliţi în prada vieţii îndată după ce şi-au luat licenţa. „Tragedia unei generaţii”, aşa ar fi compus Anton Dumitraşcu banderola volumului. Pentru că nu era vorba numai de drama fiului de ţăran care iubeşte şi e apoi jignit de o descendentă din vechi boieri moldoveni – ci trebuiau să apară în acest voluminos roman numeroşi tineri eminenţi, rămaşi pe drumuri cu diplomele în buzunar, tineri idealişti înfrânţi din cea dintâi luptă cu viaţa. Pră*buşiri în lut, era* un roman psihologic şi social în acelaşi timp...

Dar lucrul mergea greu. În afară de cele şaizeci de pagini ale copilăriei la ţară, Anton Dumitraşcu nu scrisese decât fragmente, nu adunase decât fişe; la care renunţa repede, de altfel, pentru că un episod anula pe celălalt, o acţiune nouă înlocuia, în planul lui, o acţiune veche. Îndată după masă, se închidea în birou, se lungea pe canapea cu cafeaua şi blocul de hârtie alături, meditând. Fuma astfel o ţigară, două; apoi începea să scrie. Scria încet, concentrat, alegând bine cuvintele. Cel dintâi lucru care contează este limba, îşi spunea Anton Dumitraşcu, limba românească în care scrii.

Astăzi însă se afla la a cincea ţigară, cafeaua era de mult sfârşită, şi întârzia încă pe canapea, cu ochii fixaţi asupra tavanului. Petele astea s-au făcut de astă-iarnă, înainte nu erau... închise ochii; ce prostii gândesc... Ioana Barbara Cantemir – e cam lung... Ioana Clara Cantemir; la pension, la Paris, i s-ar fi putut spune Jeanne-Clai*re... Ideea i s-a păr*ut bună. Apucă creionul şi scrie pe prima foaie a blocului: Ioana Clara, Jeanne-Claire, *Paris,*

pension.

Auzi în acea clipă o timidă ciocănitură în uşă. E Maria, fără îndoială. Era puţin iritat; dna Dumitraşcu nu-l deranja niciodată când scria.

— E un plic pentru tine, Tonny. A venit un băiat cu el, de la Mânzat. Spune că e cineva acolo, care te aşteaptă...

Anton Dumitraşcu deschise uşa cu un gest controlat. Desfăcu plicul; o carte de vizită „Dem. I. Gheorghiu, subdirector la «Banca Industria» Bucureşti, roagă pe dl profesor Anton Dumitraşcu să-i acorde o scurtă întrevedere la bodega Mânzat.”

— Tu înţelegi ceva? îşi întrebă Anton soţia, întinzându-i cartea de vizită.

Maria citi acele câteva rânduri cu o nelămurită emoţie. Cine ştie, vreo conferinţă literară, vreun editor. Poate un loc la Bucureşti...

— Şi nici nu sunt ras, adăugă Anton, iritat! Trebuie să mă îmbrac din nou... încă o după-amiază pierdută... Şi, în fond, nici nu-l cunosc...

— Poate o fi vreun coleg de al tău de la Universitate, crezu Maria. Sau, cine ştie, cineva care vrea să-ţi ofere...

Nu găsi cuvântul. S-ar putea atâtea oferi, atâtea lucruri de mult aşteptate.

— E un domn venit acum de la Bucureşd, adăugă ea. Nici n-a tras la hotel, aşa mi-a spus băiatul. A venit direct la Mânzat; poate o cunoştea dinainte. Acolo a întrebat de tine. Şi nici nu stă mult, aşa a spus. Se întoarce la noapte...

Toate acestea sunt destul de stranii, destul de neaşteptate, gândi Anton Dumitraşcu. Să vină cineva, special pentru mine, cineva de la Bucureşti. De, mai ştii?...

Trecu repede în dormitor, să-şi schimbe hainele.

*

Câteva ceasuri în urmă, dna Dumitraşcu trimise slujnica la Mânzat. Anton încă nu se întorsese, şi nu dăduse niciun semn de viaţă. Ieşise nerăbdătoare în grădină, aşteptând răspunsul.

— Domnu’ profesor stă la masă cu un domn, stă sub umbrar...

Aşa îi văzuse femeia, şi nu cuteza să-i turbure. Anton Dumitraşcu nici nu o observase. În acel moment explica noului său prieten psihologia

intelectualului de provincie.

— ... Simţi cum te destramă viaţa, mediocritatea. Orice ideal se macină, orice gând frumos... Am să-ţi povestesc un caz...

S-a încurcat urât băiatul, gândi Mitică Gheorghiu din ce în ce mai fericit de alcool. Ce dracu mă pisează el cu nenorocirile şi trăsnăile lui? Ce-mi arde mie de toate astea?...

— ... Să lupţi? Dar pentru cine să lupţi? Crezi că te încurajează cineva, crezi că intelectualul are vreo căutare într-un biet oraş de provincie, unde toată lumea face politică, unde...?

Începea să i se încurce limba. Cu totul neobişnuit pentru asemenea împrejurări, îşi dete repede seama Gheorghiu. Îl ghicise de cum a dat cu ochii de el: belfer proaspăt, încă plin de visuri studenţeşti. Mitică nădăjduise să găsească un confident, care să-i asculte povestea lui de dragoste, să-l ajute, să intervină direct pe lângă Marcella. Se aşezaseră la o masă, ceremonioşi, dar după prima sticlă de vin – pe care o oferise încurcat Mitică – începuseră să-şi vorbească de la inimă. Mitică îi rezumă întreaga lui dragoste pentru Marcella; de altfel, l-a încurajat chiar Anton Dumitraşcu, care de-abia atunci îşi aminti că soru-sa le-a scris despre el, şi le-a menţionat chiar o eventuală căsătorie cu Gheorghiu. E adevărat, lucrurile acestea le scrisese într-o scrisoare veche de o lună, dar Gheorghiu fu cuprins de o subită bucurie şi căpătă din nou speranţe, auzind de ele. Repetară consumaţia, şi începură să-şi spună „iubite prietene”. Mitică îi mărturisi confidenţial că a venit la Bârlad ca să cunoască pe bătrâni şi să le ceară fata în căsătorie, îi vorbi de călătoria de nuntă la Paris, de luna de miere pe Riviera. „Am s-o ţin numai în blănuri şi în maşină”, spusese el.

— ... M-am hotărât să scriu toate acestea într-un roman de mari proporţii, la care lucrez de mult, continuă Anton umplându-şi din nou paharul. Am să scriu acolo, frate Mitică... Aşa îţi spune ea, Mitică?

Gheorghiu tresări.

— Îmi spune Mitia. Ştii, mă cam răsfaţă...

Amândoi râseră, cu râsul sincer şi nestingherit care se cuvine între buni şi vechi prieteni.

— Aşa e ea, vorbi Anton. E o fată foarte bună, mare talent... Şi, ştii, îmi pare bine... Eu te-am văzut de la început, mă pricep la oameni...

Mitică deveni puţin visător. Oboseala din tren, adăugată la oboseala celor două nopţi, aproape nedormite, începea să-l cuprindă acum ca o plăcută aromeală. Capul i se clătina, membrele i se înmuiaseră. Fusese o zi caldă, astăzi. Alcoolul pe care îl înghiţise lacom îl făcuse să spere din nou într-o împăcare cu Marcella, dar în acelaşi timp îl turburase. Ascultă anevoie rezumatul romanului *Prăbuşiri în lut,* pe care Anton Dumitraşcu îl începuse de mult, şi pe care fusese nevoit să-l întrerupă de câteva ori, ca să lase loc divagaţiilor.

— ... îţi place numele ăsta: Ieronim Vanghele? Îl întrebă deodată.

— Ceecu el?

— Pseudonimul meu literar, explică Dumitraşcu. Am mai avut eu şi altele, dar, drept să-ţi spun, niciunul nu-mi plăcea. Căutam ceva mai sobru, mai...

— Înţeleg, făcu Gheorghiu. Voi ăştia, literaţii, vă ştiu eu...

Începeau acum să vorbească liber, aproape fără să se asculte unul pe altul. Mitică încerca mereu să aducă vorba despre îndoielile lui, despre umbrele care încă nu trecuseră definitiv din calea fericirii sale, cum spunea.

— N-ai nicio grijă, s-a făcut! îl linişti Anton. Aşa sunt artistele, ezită mult în faţa unui mariaj... Se gândesc la libertatea lor, la carieră, la câte altele... Dar dacă îţi spun eu că ne-a scris nouă, acasă, şi ne-a anunţat...

Se întorcea repede la povestea romanului, tocmai când Gheorghiu prindea mai mult curaj.

— ... Vechiul conflict, dragă, eternul conflict, aş putea spune...

Să nu se fi întâmplat nimic, să fi fost acum bun prieten cu Marcella, să fi vizitat Bârladul numai noi doi, şi seara să fi mâncat cu bătrânii, în grădina lor, la o masă mare cu becul atârnat de o prăjină... Gheorghiu simţi încă o dată că sunt anumite lucruri care nu se mai pot întâmpla, cât ar fi fost ele de simple, de la îndemâna tuturor. Ar fi fost atât de simplu să fie împreună cu Marcella, prieteni, iubiţi chiar... Am făcut mai bine că am rămas aici, că n-am primit să mă duc la el acasă. Cine ştie, aş fi fost prea aproape acolo,

prea mult deodată. Se mira puţin: cineva care e fratele Marcellei, şi poate să fie totuşi interesat de lucruri atât de streine de iubirea lor, de drama lor. Cineva care povesteşte un roman, în loc să-i povestească pe îndelete copilăria ei, amintirile ei de acasă, să-i spună pe ce străzi se juca, prin ce grădini umbla...

— Ce face Nenea Tache? întrebă el deodată, nemaiputând răbda.

Anton Dumitraşcu îl privi puţin mirat.

— E bine... Dar de unde îl cunoşti?...

— Îl ştiu de la Marcella, explică Gheorghiu, stimulat deodată, îi ştiu toată viaţa, şi coteţele, şi legătura aia roşie de carte...

— Şi p-asta o ştii? se minună Anton. Eşti teribil... Acum s-a terminat cu legătura roşie, s-a uzat atât de mult, încât de abia o mai poţi ţine în mână... Are să-şi facă alta, tot din piele de măgar, aşa cum ştie el...

Lui Gheorghiu i se făcu dor să vadă strada, măcar strada unde au stat ei. Refuzase de mai multe ori până atunci invitaţia lui Anton de a veni la el, sau la bătrânul Dumitraşcu, farmacistul. „Nu, am venit special pentru d-ta, pe d-ta vreau să te cunosc întâi, vom vedea pe urmă unde om merge!” îi spusese el. Dar acum ar fi mers bucuros, oriunde. Ar fi vrut să vadă mai ales odăiţa de lângă farmacie, unde se jucase Marcella când era mică, unde se păstrau esenţele pentru lichioruri. Sau grădina din spatele casei, cu leagănul de frânghie, de unde căzuse rău de tot când era în clasa a patra primară...

— A început să vină lume, vorbi Anton. Nu vrei să plecăm? Trecem şi pe-acasă, s-o cunoşti pe Maria, nevastă-mea. A fost prietenă bună cu Elena, cu Marcella, cum îi spui d-ta...

Se ridicară amândoi, şi Gheorghiu observă că noul său prieten calcă puţin şovăitor. Amănuntul acesta i-l făcu şi mai drag.

— Frate Anton, îi spuse el îndată ce ieşiră în stradă, frate Anton, nici nu-ţi închipui ce bucurie mi-a făcut să te cunosc...

Dumitraşcu îi luă braţul, prieteneşte. Începuse să se însereze; se făcea răcoare, era vacanţă, întâlnirea cu Gheorghiu îl stimulase, şi se simţea fericit. Câte alte lucruri nu se vor întâmpla, apoi; un editor, prieteni printre lumea scriitorilor bucureşteni, şi altele.

— Ce frumos e la voi, acum, pe seară, spuse Mitică puţin visător. Şi, dragă, e o linişte...

— Patriarhală, completă Anton, ironic. Foarte patriarhală. Oamenii se culcă la zece, nu sunt teatre, nu e nicio viaţă intelectuală, nu citeşte nimeni nicio carte... îţi place pentru că nu stai decât câteva ore în el... Dar ia să putrezeşti ca mine, ani de-a rândul... Nădăjduiesc şi eu, totuşi... Când voi publica romanul...

— Vii la Bucureşti, oricând vrei, îl asigură Gheorghiu. Tata are o sumă de cunoştinţe, se face repede...

— Totuşi, nu e atât de simplu, adăugă Anton.

Începu să vorbească din nou, cu căldură, despre durerile intelectualului de provincie. Gheorghiu nu-l mai asculta. Cu fiecare pas pe care îl făcea, i se părea că se apropie mai mult de Marcella, de o Marcella mai vie, mai concretă, mai bună decât cea pe care o cunoscuse el. Aici, toată făptura iubitei îi apărea altfel; calmă, blândă, de o senină feminitate.

— ... Uite, ne aşteaptă în poartă, exclamă Anton, zărindu-şi soţia departe şi, făcându-i semn cu amândouă mâinile deodată...

*

După miezul nopţii, Mitică Gheorghiu îşi aduse aminte că ultimul tren trece prin Bârlad aproape de două, şi că noii lui prieteni încă nu ştiau că el a rămas hotărât să plece. Toată lumea era excelent dispusă; ar fi putut să dispară fără ca nimeni să-l observe, dar nu voia să se poarte chiar atât de urât cu familia Dumitraşcu. Deja, tot ce se întâmplase după venirea lui în casa lui Anton îl nelinişte destul de mult.

— Îţi prezint pe logodnicul Lenuţei, logodnicul celebrei artiste Marcella Streinul, aşa vorbise Anton, ţinându-l strâns de braţ şi arătându-l soţiei sale.

Dna Dumitraşcu de-abia avu timp să se scuze; că o găsesc îmbrăcată de casă, nepieptănată etc.

— Nevastă de belfer, spuse Anton zâmbind. Belfer şi belferiţă, adăugă el aproape fericit, mângâindu-şi soţia pe obraji.

Îl invitară în casă, dar nu au rămas decât o jumătate de ceas.

— Să mergem la bătrâni, hotărâse repede Anton. Îi găsim tocmai bine la

masă, în grădină. Nici noi nu i-am mai văzut cam de mult, Mărie, adăugă privind spre dna Dumitraşcu.

— Dar să nu le spuneţi nimic, vă rog. Să-i lăsăm Marcellei plăcerea de a le face surpriza asta...

Gheorghiu se rugase aproape plângător, copilăreşte. Amândoi soţii făgăduiseră solemn; dar îndată ce intrară în grădina din spatele farmaciei – unde, într-adevăr, după cum ştia Mitică din povestirile Marcellei, familia bătrânului se adunase în jurul unei mese luminate printr-un bec atârnat într-o prăjină – Anton îi luă braţul şi schiţă cu mâna cealaltă un gest larg, teatral.

— Vă prezint pe logodnicul Lenuţei, domnul Demetru Gheorghiu, subdirector de Bancă...

Mitică îşi aminteşte foarte vag scena. Erau o sumă de persoane strânse în jurul mesei, din care n-a putut identifica în grabă decât două sau trei. Erau mai ales foarte mulţi copii, fetiţe de doisprezece-treisprezece ani, un băiat de liceu, un elev de la şcoala militară... I-au fost prezentaţi cu toţii: verii şi verişoarele Marcellei, veniţi în vacanţă de la Iaşi. I-a prezentat Maria Dumitraşcu, zâmbind şi foarte emoţionată, căci bătrânul farmacist nu-şi venea în fire, după surpriza avută.

— Aşa, fără să ne spună nouă, fără să ne scrie măcar o carte poştală...

Gheorghiu se simţi ridicol, cu tot alcoolul pe care îl înghiţise neîntrerupt de câteva ceasuri. Anton, dimpotrivă, era foarte comunicativ. Se aşezase lângă bătrân, şi ceru să i se umple paharul, cu vin, fără sifon.

— E teribil, îl cunoaşte şi pe Nenea Tache, zău, ştie tot despre legătura roşie... I-am spus că s-a hotărât să-şi facă una nouă...

Maria Dumitraşcu încercă să poarte conversaţia cu Mitică.

— La ce teatre mai joacă Lenuţa acum?

Gheorghiu făcu un semn vag cu mâna, ezitând.

— A refuzat câteva angajamente, vorbi el în cele din urmă. Cred că a făcut mai bine. Are timp destul să decidă...

— Închipuieşte-ţi, spunea Anton bătrânului, o duce pe Riviera, visul meu!... Auzi, Mărie, repetă el, pe Riviera, pe Coasta de Azur. Aşa călătorie de nuntă zic şi eu...

Începu să râdă, amintindu-şi lucruri vechi, foarte vechi, de pe vremea studenţiei.

— Mi-a scris zilele trecute, vorbi farmacistul, mă ruga să-i mai trimit ceva bani... Spunea că nu mai vine acasă, de vacanţă... Aţi fi putut veni totuşi împreună...

Vorbea rar, dar tare, privind drept în ochii ascultătorului. Era un bătrân zvelt, cu capul albit, cu mustaţa încă neagră...

— Am rugat-o şi eu, minţi Gheorghiu, dar spunea să nu afle lumea, ştiţi... Cred că a făcut mai bine...

Capetele copiilor erau toate îndreptate asupra acestui tânăr pe jumătate pleşuv, care îi intimida şi care îi atrăgea totuşi cu vorba lui muntenească, cu gesturile sale sigure, aproape aristocratice. Căci, într-adevăr, Mitică se controla îndeaproape, şi se silea să facă cea mai bună impresie. Îşi trăgea des manşetele ca să i se vadă butonii de aur încrustaţi cu două safire mari, ţinea capul sus şi mâna făcută pumn. Era de asemenea foarte politicos şi spunea mereu „Pardon”, cu un uşor accent franţuzesc. Cu cât trecea timpul însă cu atât atmosfera se încălzea şi ajungea mai familiară. Mitică acceptă să mănânce ceva. Anton continua să bea vin, fără sifon. Maria îl privea la răstimpuri mirată, puţin umilită că Anton nu-şi mai putea controla reflexele, dar încântată în acelaşi timp că-l vede atât de fericit, atât de însufleţit. Începuse acum şi Mitică să vorbească mai mult, fără să mai aştepte să fie întrebat, vorbind mai ales de Marcella, de cunoştinţele ei din Bucureşti, de planurile lor de viitor. Nunta o vor face la Bârlad, chiar în grădina asta. Vor veni toţi prietenii din Bucureşti.

— Avem unde să-i găzduim, vorbi Anton. Pot dormi şi în farmacie!..

Râse puternic şi zgudui braţul bătrânului. Au râs, de asemenea, verii şi verişoarele. Zău, are să fie atât de frumos, în grădina asta, luminată cu lampioane japoneze, aşa cum a văzut el la Paris... începu să creadă şi el că nunta e apropiată, că Marcella va fi a lui, că toţi oamenii din jurul lui îi vor ajunge în curând rude, îi vor spune pe nume, îl vor felicita de sărbători... Cu cât vorbea mai înfierbântat de nuntă, cu atât i se părea mai reală, mai apropiată.

— Ştii, îmi pare rău că n-am adus-o şi pe Marcella, exclamă el în cele din

urmă, întorcându-se brusc către Anton.

— Eu ţi-am spus de la început... Ar fi fost şi mai mare surpriza.

Într-adevăr, lui Gheorghiu îi părea foarte rău că nu se afla acum alături de Marcella, chiar la masa asta, înconjurată de ai ei. Credea sincer că lucrurile s-ar fi putut întâmpla, chiar după cearta lor, după tot ce îi despărţise.

O parte din copii plecaseră să se culce, şi-şi luaseră noapte-bună foarte respectuoşi.

— Ne mai vedem şi mâine, îi spusese o fetiţă.

Aşa crezuse toată lumea; că Gheorghiu va rămâne noaptea asta în Bârlad. În niciun caz nu putea pleca cu trenul de două; ar fi fost prea obositor, prea inconfortabil. Mitică nu îndrăznise să refuze. I se pregătise chiar odaia la bătrânul Dumitraşcu, deşi Anton ceruse să fie găzduit la el.

— Am mai fi stat de vorbă, explica Anton.

Gheorghiu ştia însă că nu va rămâne. I se părea că venirea dimineţii l-ar fi descoperit, că după ce întunericul şi aburii alcoolului vor fi trecut, Anton şi bătrânul, măcar ei, vor ghici cum stau lucrurile. Gheorghiu nu se gândea deloc la cele ce se vor întâmpla după plecarea lui. Nu ştia nici măcar dacă va încerca să se scuze printr-o scrisoare, sau dacă va ruga pe Marcella, tot prin scrisoare, să nu-l descopere brusc. Se simţea fericit deocamdată, uitase tot ce se întâmplase în ultimele trei zile, era atât de aproape de Marcella.

Trecuse miezul nopţii şi trebui să se hotărască. Rămăseseră puţini în jurul mesei, dar erau cu toţii încălziţi de vin. Chiar Maria Dumitraşcu, îmbujorată, cu ochii luminoşi, care mărturisea:

— Nu mă pot hotărî să-i spun pe nume... Şi are un nume foarte frumos... Mitia...

— Aşa îi spune ea, ştii, explică Anton bătrânului, îl răsfaţă...

Gheorghiu se ridică în picioare, zâmbind.

— Scumpii mei, eu vă las!... îmi pare din suflet rău, dar sunt nevoit să plec...

Rămaseră toţi surprinşi, privindu-l. Încercară să-l reţină; nu le-a spus nimic până acum, erau înţeleşi să doarmă aici...

— Mi-am adus aminte că mâine am de rezolvat o afacere urgentă şi importantă. Dacă ar fi fost măcar directorul în Bucureşti. Dar, ştiţi, e la Constanţa, are o vilă acolo... Sunt singur...

Ceilalţi tăceau mâhniţi.

— Ei! exclamă Mitică, silindu-se să zâmbească, eu nu sunt liber ca d-voastră!...

Începu să strângă mâinile repede, deşi mai era încă timp destul. Dar i se părea că despărţirea trebuie făcută brutal, căci altminteri, cine ştie... Bătrânul îi strânse lung mâna, ţinând-o cu amândouă palmele, foarte emoţionat. Avea ochii umezi, glasul moale.

— Spune-i că mi-e dor de ea...

Ezită câteva clipe, apoi adăugă repede, mai ferm:

— ... Şi să vă ajute Dumnezeu!...

Gheorghiu porni însoţit de soţii Dumitraşcu. O lăsară, pe dna Dumitraşcu în faţa casei.

— Sărut-o din partea mea, îi spuse ea la urmă.

— N-avea nicio grijă, ştie el ce să facă, exclamă Anton, râzând zgomotos.

Avea o excelentă părere despre sine în seara aceasta. I se părea că găseşte întotdeauna replica promptă, că are o inteligenţă lucidă şi totuşi comunicativă. Regreta că n-au fost şi câţiva dintre colegii lui de la liceu, sau alţi prieteni din oraş, ca să-l asculte. Îi mersese vestea că e mohorât şi pedant.

Gheorghiu sărută foarte corect mâna dnei Dumitraşcu, apoi luă braţul lui Anton şi porni, cu pas mai repede, condus de acesta spre gară. Capul începu să-l doară deodată. Şi îi era grozav silă de sine, silă de destinul lui...

VIII

Petru plecă de-acasă istovit, fără gânduri, fără voinţă. Ar fi renunţat la lecţie şi ar fi dormitat până seara închis în camera lui, gol, cu ferestrele bine astupate – dar era ziua lefii. Trebuia să se ducă în orice caz, pe o

asemenea arşiţă, până la marginea cealaltă a Bucureştiului, şi să mai rabde încă un ceas claviatura Anişoarei – ca să se poată întoarce seara cu banii acasă. De două zile mâncaseră numai ciorbă de fasole cu salată verde, şi el şi maică-sa. N-au avut nici măcar obişnuitul lapte cu pâine prăjită, seara. Contul la lăptărie era neplătit de două săptămâni. Dna Anicet nu-i spunea nimic, şi tăcerea aceasta îl umilea, îl exaspera. Ar fi făcut orice ca să curme mizeria aceasta lâncedă, continuă, deprimantă. Dl Baly plecase în streinătate, domnişoara Felicia era în vilegiatură – şi apoi, ajutorul lunar îl primiseră până în septembrie. Nu puteau aştepta de la Baly decât un ajutor în plus, peste pensie, şi cu atât mai umilitor...

Petru ceruse încontinuu bani de la Nora; câte o sută de lei, chiar câte patruzeci de lei, la câteva zile. Nu cheltuia deloc din ei; îi dădea dnei Anicet, spunându-i că i-a rămas din leafă sau minţind-o că sunt onorariile partiturilor pe care le transcria nopţile. Adevărul era că Petru încercase de mai multe ori să obţină partituri de copiat – dar nu i se oferise niciodată mai mult de zece lei pagina şi refuzase cu scârbă.

— Douăzeci de lei ora şi un leu amendă pentru fiecare greşeală! Asta revine la vreo doisprezece-treisprezece lei ora de lucrul.. Ah, mai bine mă fac peşte!

Trântise uşa şi plecase fluierând. Se întâlni cu Nora în acea seară şi-i spusese râzând:

— Nora, ştii că m-am hotărât să mă fac peşte! O bucată de vreme se înţelege, până ce voi fi destul de tare...

Nora îl luă în braţe şi-l sărută pe obraji, mâhnită.

— Şi acum sunt tare, continuă Petru degajându-se absent din braţele fetei, dar vremurile sunt prea grele... Are să treacă, are să treacă...

Din nefericire, nici Nora nu avea prea mulţi bani. Iar de la Iorgu Zamfirescu, singurul ei adorator cu stare, Petru îi interzisese să mai primească ceva. Iorgu se mulţumea să-i trimită daruri concrete: pui, ouă, mezeluri, vin. Din când în când, Nora primea şi câte o bancnotă de 500 lei, parfumată cu apă de colonie şi legată cu un şnur de mătase – împreună cu o scrisoare de dragoste – dar de banii aceştia nu pomenea nimic lui Petru. Îi dădea direct maică-sii...

Era foarte cald, o căldură uscată, comprimată, care parcă rarefiase aerul. Petru înainta în neştire, ferindu-se zadarnic – pe lângă zidurile caselor – de arşiţă. Ca să ajungă la vila Tycho Brahe trebuia să schimbe trei tramvaie. Nu avea bani decât pentru două, şi de aceea pornise mai devreme de acasă. Când era în dreptul Universităţii, observă că înapoia lui se înnourase. Coborî; bătea un vânt cald, alergând nori de praf. Începu să prindă curaj; începu să respire, cu tot praful care-l plesnea peste obraji în dreptul staţiei de tramvai. Cerul se întunecă repede, complet. Un cer de oţel călit, cu o stranie sclipire. Petru se sui în al doilea tramvai, din ce în ce mai binedispus. Parcă aştepta şi el ploaia, ca un arbore, ca o brazdă arsă. Sângele îi bătea mai vioi, începea să-şi simtă iarăşi corpul străbătut de o uşoară nervozitate. Privea pe fereastră aproape fericit. Nu începuse să plouă; vântul bătea mai slab, văzduhul se încinsese iarăşi, se auzeau tunete încă prea depărtate. Să fii acum la câmp, să ai toată roata cerului deschisă deasupra capului tău, să poţi sorbi... Firul gândului i se curmă brusc. O vâlvătaie roşiatică izbucni de undeva, de deasupra sau din spatele său, şi parcă inima şi-ar fi întrerupt bătaia pentru o fracţiune de secundă. Simţi deodată un gol cumplit în coşul pieptului. Auzi apoi tunetul, ca o despicare de cremene. Închise ochii şi-şi muşcă buza. Era palid; câţiva din jurul lui se închinară fricos.

— A trăsnit pe-aproape, auzi un glas.

Şi totuşi, încă nu ploua. Două, trei picături mari loviseră geamul cu o staţie înainte, apoi cerul se închise iar, metalic. Suspendarea aceasta începea să-l enerveze. Zări iar, aproape reflectat, un fulger. O uşoară strângere de inimă, în aşteptarea bubuitului. De ce dracu întârzie atât de mult? Ceea ce îl irita nu era zgomotul, nici lumina – ci intervalul acela, aproape halucinant, dintre fulger şi tunet. Nu putea gândi nimic, atunci; nu putea simţi nimic. Toată fiinţa lui aştepta, înfiorată – ca să poată iar respira în voie, să poată redeveni ea însăşi. Fulgerele se înmulţeau, se apropiau. Începuse să picure; picături rare, mari, grele. Petru se gândi dacă n-ar fi mai bine să meargă în acest vagon până la capătul liniei, ca să nu-şi ude hainele. I se păru însă că ghiceşte dedesubtul acestui gând o mică laşitate: să nu rămână singur pe stradă, singur sub un cer atât de întunecat, de

unde în orice clipă ar putea porni un trăsnet. Se coborî deci la staţia ştiută. Începu să alerge pe stradă, la fel cu ceilalţi oameni, mulţi, care-şi căutau adăposturi. În câteva clipe, ploaia se dezlănţui cu o îndelung zăgăzuită furie. Strada încărunţi deodată, sub revărsarea cumplită. Petru fu nevoit să se lipească de o vitrină, alături de alţi câţiva pe care îi găsise acolo. Streaşina apăra cam o jumătate de metru de trotuar de-a lungul zidului. Părea o fâşie neutră, neverosimilă, aşa cum se zărea, gălbuie şi uscată, alături de trotuarul băşicat de ploaie, de strada repede inundată. Petru avu timp să-şi zărească vecinii; o doamnă aproape bătrână, cu umbrelă, în stânga; un comisionar şi un băiat de prăvălie, cu un coşuleţ acoperit cu muşama, în dreapta. Câteva clipe în urmă, o vâlvătaie verde, palpitând, îl orbi, urmată imediat de o explozie care îl zgudui odată cu zidul, cu trotuarul. Parcă s-ar fi surpat casa. Petru duse instinctiv mâinile la ochi şi-şi plecă umerii, să nu-l lovească ceva. Un gol cumplit înlăuntru, în piept, în pântece, în grumaz; parcă toată făptura lui s-ar fi golit deodată, suptă de sânge; genunchii începură să-i tremure; nu-şi mai simţea niciun os, nicio verticalitate. Făcu un efort să se controleze. Ridică ochii şi, prin ploaie, zări chiar în faţa lui, pe trotuarul celălalt, un tânăr zgribulit, înfipt în zid, ca într-o nişă. Era singur. Se apăra inutil de ploaie, căci vântul bătea chiar în faţa lui. Şi cu toate acestea, stătea lipit şi privea drept înainte.

Lui i-o fi frică? se întrebă Petru. Îi fu ruşine de spaima sa stupidă şi încercă să-şi oprească tremurul picioarelor, înţepenindu-şi genunchii. Ploaia cucerise centimetru cu centimetru fâşia uscată de trotuar de lângă zid. Picăturile mari şi repezi cădeau acum atât de aproape, încât îi stropeau vârfurile pantofilor. Petru privea cu mirare pânza aceasta vie care îi trecea atât de aproape de faţă, de corp, abia atingându-i picioarele. În curând îl va lovi în obraji, îl va cuprinde şi pe el ca pe necunoscutul din faţă. Întoarse încet capul, să vadă ce-i fac vecinii. Doamna din stânga deschisese umbrela, tinerii din dreapta se lipeau de zid. Petru se simţi uşurat, fortificat; nu era singur, se aflau şi alţii aproape de el, atât de aproape, încât i-ar fi putut atinge cu mâna... Totuşi, sentimentul acesta de siguranţă nu-i liniştea panica animală care pusese stăpânire pe corpul lui. Nu izbutea cu niciun preţ să-şi oprească tremurul genunchilor. Înţepenea

un picior bine pe pământ, şi-l oprea; dar celălalt tremura înainte, din şold, un tremur dârdâit, ca de spasm. Petru se simţi faţă în faţă cu o viaţă streină, care crescuse brusc în trupul lui, care era mai tare decât orgoliul lui, decât nervii lui.

Se trudea să rămână calm cel puţin în partea de sus a trupului; să respire normal, să ţină capul drept, să privească înainte, numai înainte, prin ploaie. Dar o nouă licărire verde şi un nou trăsnet îi zdrobi rezistenţa. Se simţi de astă dată complet izolat (ploaia începuse să-l înfăşoare), condamnat. „Ce moarte stupidă!” izbuti să articuleze, în şoaptă. Să mori aşa, turtit la perete!... Şi n-am făcut încă nimic, n-am scris încă nimic!... Prin minte îi trecură vertiginos scene, amintiri, nume. Se simţea pierdut, ştia că mai are foarte puţin de trăit, poate câteva secunde, poate până la al doilea trăsnet... Totul i se părea atât de absurd, atât de lipsit de sens. Îşi făcuse atâtea planuri, înainta atât de lent în viaţă, număra anii cu o siguranţă de dement – şi acum, deodată, să te vezi la sfârşitul vieţii, când porniseşi să-ţi faci numai una din obişnuitele lecţii de pian... I se părea atât de depărtat timpul când se afla într-o odaie, la adăpost, între patru ziduri groase... Să părăseşti, absurd, un asemenea adăpost...

Nu îndrăznea să ridice capul. Poate în orice moment va trăsni, chiar aici, la doi paşi, poate chiar în el... Nu se mai putea gândi la ceilalţi oameni, ascunşi ca şi el pe lângă uşi, lipiţi de ziduri...

Era singur, cu desăvârşire singur... Aşa va fi, probabil, în război. Aşa vor simţi cu toţii, sub bombardament; că sunt condamnaţi, că cel dintâi obuz se va sparge în ei... Imaginea războiului îl umili. Acolo, cel puţin e cu totul altceva; acolo eşti condamnat la sigur... Oare toată lumea asta de lângă mine este tot atât de fricoasă? se întrebă Petru. Doamna din stânga îşi făcea cruce, bolborosind. Cei doi din dreapta priveau ploaia. Unul spusese, cu câteva secunde mai înainte:

— Asta e o rupere de nori...

Ce stupidă observaţie! reflectase Petru atunci. Să constaţi un lucru împotriva căruia nu poţi face nimic, să te mulţumeşti că ştii ce te ameninţă, că ai aflat numele unui capriciu cosmic care te poate în orice clipă ucide... Totuşi, oamenii de lângă el nu erau paralizaţi de spaimă.

Petru înţelese lucrul acesta după privirile lor, după gesturile lor de apărare; comisionarul îşi mişca necontenit piciorul, ca să nu i se ude pantalonul. Asta dovedeşte siguranţă, calm, gândi Petru. Era tot mai umilit, de fricile acestea animale pe care le descoperise pe neaşteptate în suflet. Începu să-şi dea seama de tot ridicolul situaţiei; să-ţi fie teamă de trăsnet, când atâtea milioane de oameni au înfruntat obuzele... Simţea totuşi că e altceva, căci oamenii aceia poate mai nădăjduiau, dar lui îi era interzisă orice nădejde, el era condamnat, şi în fiecare clipă ar putea... Ei şi, ce e dacă mă va lovi? Am să crap şi are să se termine odată!... O dârzenie nouă îi schimbă faţa. Privi în sus, chiar în clipa când cerul se mai aprinse o dată. Simţi acelaşi gol în piept, dar nu cedă. Cu un gest brusc, îşi ridică gulerul de la haină şi se repezi în mijlocul străzii. Nu simţi nici apa care îl stropise până la genunchi, nici ploaia care îl orbise; nu simţi decât o furie cumplită împotriva lui însuşi, un dispreţ desăvârşit faţă de laşităţile lui. O luă la fugă. Îşi aminti o vorbă de-a maică-sii: să nu fugi niciodată când trăsneşte; se fac curenţi de aer şi fulgerul vine după tine... Lasă să vină, las' să mă trăsnească. Dacă o să mor acum, cel puţin să nu fiu laş... Fugea, evitând pe cât putea băltoacele, şi efortul îl încânta, paşii prea mari îi dădeau o senzaţie de forţă, de tinereţe. Se simţea curajos, gata să moară în orice clipă cu zâmbetul pe buze, se simţea erou. Şi cu cât răsuflarea i se accelera, cu atât sentimentul superb îl invada. Nu se mai putea opri. Orice nou fulger îi biciuia voinţa. Aproape că-l bucurau tunetele.

Se opri după vreo zece minute, şi intră răsuflând greu într-un gang.

*

Ajunse la vilă udat până la piele, cu pantalonii stropiţi de noroi, cu părul răvăşit. Ploaia se oprise, dar din arbori picurau încă stropi mari, sticloşi. Anişoara îl aştepta la fereastră. Cum îl zări, în alee, alergă să-i deschidă.

— Ce frică mi-a fost că n-ai să vii! îi spuse ea.

Îşi dete seama apoi că Anicet e ud, şi-i luă braţul.

— Ai să răceşti! Vino repede şi scoate-ţi haina...

Vorbea puţin sugrumat, aproape în şoaptă. Petru o urmă fără nicio împotrivire. Se simţea obosit, moleşit, şi cu toate acestea o fundamentală încântare îi străbătea întreg trupul. Ar fi vrut să se trântească pe o

canapea, să se odihnească. Din salon ieşi dna Lecca. Îl privi înmărmurită câteva clipe, apoi zâmbi.

— Eşti fenomenal, îi spuse ea, eşti cel mai conştiincios profesor de pian din România...

Petru se plecă ceremonios, oarecum în glumă. Începea să fie binedispus.

— Dar trebuie să te schimbi imediat, imediat...

Accentuă şi repetă cuvintele, ca o profesoară.

— Anişoara, du-l în camera ta... Dezbracă-l, la piele, şi apoi fă-i un duş!...

Vorbise foarte serios, deşi zâmbea. Anişoara roşi toată şi plecă ochii în jos.

— Ba nu, am să-l dezbrac eu, adăugă dna Lecca gânditoare. De mult voiam să te pictez gol... Nădăjduiesc că nu ţi-e ruşine? Îl întrebă ea brusc, aspru.

Petru ezită o clipă, dacă trebuie să mintă ori nu.

— De corpul meu nu mi-e ruşine, vorbi el calm. De albiturile şi hainele mele, poate da... Am alergat câţiva kilometri prin ploaie şi prin noroi...

— Du-te mai repede şi schimbă-te, vom vedea mai târziu... Anişoara, cu ce-l îmbrăcăm? Adu o pijama a profesorului...

Anişoara se codi.

— Dar n-are să-l încapă, maman, murmură ea.

Doamna Lecca deveni din nou gânditoare.

— Trebuie să-i găsim ceva, n-are să umble gol prin casă...

— Doamnă, nu e nevoie, interveni Petru, îmi trimit hainele la bucătărie şi se vor usca într-un sfert de ceas...

— Şi până atunci? îl întrebă dna Lecca. Ai să răceşti... Lasă că am să-ţi dau o rob*e de chambre... Anişoar*a, du-l la duş şi vino apoi la mine...

Fata îl călăuzi tăcută, supusă, vrăjită. De-acum, nimic nu o va mai putea împiedica... îl are chiar la ea, în odaia ei... Petru intră în odaie cu un sentiment viguros, de stăpân necontestat şi adulat. Se simţea tare, viril, dispreţuitor, în casa aceasta de femei... Cunoştea odaia Anişoarei mai de mult; chiar ea i-o arătase, şi îl invitase de câteva ori să rămână de vorbă aici, numai ei singuri. Era o cameră mare, cu pereţii zugrăviţi în roz pal, cu

un pat înalt, de lemn alb şi virginal. Anişoara îşi avea aici pupitrul de studiu, o bibliotecă şi o oglindă veneţiană, prea încărcată. Alături era odaia Adrianei, iar în fund, baia.

— Dezbracă-te aici, îi spuse Anişoara. Am să-ţi arunc o *robe de chambre* prin uşă...

Îl privi însă în ochi, tremurând, foarte palidă. Petru simţi o căldură ciudată străbătându-i spatele, urcându-se spre ţeastă, înecându-l. Descoperi în acea clipă prezenţa sexuală din faţa lui; pentru întâia oară văzu foarte clar sânii mici şi rotunzi ai fetei, răzbind vii prin bluza de mătase albă. Cei trei ani petrecuţi cu Nora îi neutralizaseră simţurile faţă de orice altă femeie, îl dezgustaseră aproape de orice carne nouă. Simţea acum un sentiment ciudat, de putere şi evanescenţă în acelaşi timp, de dorinţă şi resemnare. Anişoara îl privea adânc, înspăimântată şi totuşi voluntară.

— Bine... du-te, îi spuse în cele din urmă Petru.

Începu să se dezbrace repede, cu furie, şi alergă în odaia de baie înainte ca să se poată întoarce Anişoara. Intră sub duş direct, şi se lăsă biciuit cu încântare. Oboseala aproape îi pieri când se uscă cu un ştergar enorm, alb, brăzdat cu dungi portocalii. Începu să-şi dea seama de-abia atunci că se află în odaia de baie a două fecioare, că aici, între aceşti patru pereţi, în faţa oglinzii acesteia, se dezgolesc zilnic două trupuri nevăzute de niciun ochi bărbătesc până acum. Simţi o înfiorare amintindu-şi că s-a spălat cu acelaşi săpun ca ele, că se şterge cu un prosop care le mângâie în fiecare zi umerii. Parcă ar fi săvârşit un viol, parcă ar fi străbătut bărbăteşte nu în odaia de baie a două tinere fete – ci în taina unei esenţe, fecioria. Sentimentul acesta turburător şi stenic îi dădu o siguranţă de sine compactă, aproape brutală. Se uită în oglinda lor, le folosi periuţa de unghii, pieptenele, ciupicii. Se duse apoi la uşă şi ascultă. Nu era nimeni; putea ieşi în voie. Îşi înfăşură totuşi un ştergar de mână în jurul coapselor, şi intră astfel în odaie, fluierând.

Anişoara bătu în uşă.

— Ţi-am adus... îi şopti ea. Pot să intru?...

A fost o singură clipă – dar lui Petru i s-a părut mult mai lungă, mai

chinuitoare şi dulce, ca un coşmar erotic.

— Da, spuse el cu un glas pe care îl voia cât mai ferm, aruncându-şi în acelaşi timp ştergarul pe pat.

Anişoara intră repede, îl zări – brun, înalt, cu stigmatul de foc către care tânjise în atâtea insomnii şi atâtea vise – şi rămase palidă, lipită de uşă. Petru simţea un puhoi de doruri năvălindu-i fiinţa; o extraordinară curiozitate pentru tot ce s-ar putea întâmpla; o voluptate neîntâlnită, să violeze astfel privirile unei fecioare; bucuria de a-şi stăpâni poftele, de a le biciui, aşteptând în loc de a îndrăzni.

— Nu vrei să mi-o dai? întrebă el, privind-o şi întinzând braţul.

Fata se apropie fascinată. Revelaţia goliciunii fusese prea copleşitoare, imaginea sexului o împietrise. Nu mai era dorinţă, acum; nu mai era emoţia vinovată cu care îl condusese în odaia ei, febra cu care alergase cu o *robe de chambre* în braţe, ca să-l vadă mai repede. Era stăpânită, terorizată, de autonomia acelei imagini centrale. În simţurile ei, în gândurile ei, Petru Anicet era acum cu totul separat de ceea ce aflase prin revelaţia nudităţii lui.

Îi întinse haina, tremurând.

— Adriana e alături, în odaia ei, şopti.

Îmi spune asta ca să n-o violez, gândi Petru... N-ai nicio grijă, fetiţo... Se îmbrăcă cu mişcări bruşte; haina îi ajungea de-abia o palmă dincolo de genunchi, descoperindu-i pulpele zvelte, cu muşchiul lung. Petru se privi în oglindă, zâmbind. Iată-mă acum de-al casei, iată-mă acum intrat în familie... într-adevăr, tot ce se întâmplase în ultimele zece minute îi dădea senzaţia că şi-a cucerit drepturi concrete în casa Lecca, a devenit dintr-odată stăpân; nu mai era profesorul de pian, nu mai era salariatul tolerat la ceai, tânărul strein şi protejat.

— Mama te aşteaptă în salon, vorbi Anişoara. Spune să vii aşa... Să iei ceva cald.

Când îl văzu intrând, dna Lecca se ridică brusc din fotoliu şi exclamă:

— Profesorul are să aibă de-aici înainte coşmaruri. I-ai infectat haina cu tinereţe. Nu e nimic... Câţi ani ai, Anicet?

— Am împlinit nouăsprezece în februarie, răspunse Petru grav.

Dna Lecca îl privea uimită. Îi dăduse cel puţin douăzeci şi trei de ani, atât era de înalt, de spătos, de bine legat. Îşi aminti, de-abia acum, ce-i spusese Baly, prima dată când a întâlnit-o după angajarea lui Petru ca profesor de pian: „Este un băiat precoce, ca şi frate-său, care s-a omorât. Toţi Aniceţii sunt aşa: cresc înalţi ca brazii şi se maturizează la douăzeci de ani. Aşa a fost şi bătrânul Francisc Anicet, prietenul meu...”

— Vă rog să mă iertaţi, adăugă Petru, văzând că dna Lecca îl priveşte cu ochii holbaţi, fără să spună nimic.

Nu ştia nici el dacă îşi cere iertare pentru că avea numai nouăsprezece ani şi jumătate, sau pentru că se afla acolo, gol şi fierbinte, despărţit de cele două femei numai prin haina de lână rară a profesorului.

— Ce vrei să bei? îl întrebă dna Lecca în cele din urmă. Un ceai sau o cafea neagră?

— O cafea.

Sună servitoarea; femeia avu un gest de amuzată surpriză, zărindu-l pe Anicet într-o haină care de-abia îl acoperea, cu sandalele domnişoarei Adriana în picioare.

Anişoara continua să-l privească amuţită. Trupul gol, cu centrul lui de foc, îi rămăsese înfipt pe retină. Petru îi întâlni ochii; „e adevărat, tot ce-ai văzut e adevărat; ăsta sunt eu!” păreau că spun privirile lui. Anişoara simţea, în acelaşi timp, o schimbare neplăcută în fiinţa mamă-sii. Parcă respira altfel, acum, parcă ar fi fost turburată şi ea de carnea tânără, de prezenţa virilă de lângă ea. În clipa aceea simţi o ciudă nespusă împotriva mamă-sii; gândul că ar putea să-l picteze gol, că ar putea deci să-l privească ceasuri întregi, în voie – o exaspera. I se păru că maică-sa ar putea ghici atunci, de la cea dintâi privire, spaima cu care îi sorbise ea goliciunea.

— Nu te duci nicăieri în vara asta? îl întrebă dna Lecca.

Petru se posomorî. Era a treia vară pe care trebuia s-o petreacă în Bucureşti. Se simţi umilit şi răspunse aspru.

— Nu. N-avem bani.

O privi pe Anişoara, fără să-şi dea seama de ce.

— De-abia putem trăi în Bucureşti, adăugă el, cu un glas gros, fără

umilire, ca şi cum ar fi vorbit despre altcineva.

— Păcat, vorbi dna Lecca. Ai fi avut un corp mai frumos, ars de soare... Ar fi ieşit un tablou minunat...

Parcă nici nu observase remarca lui Petru asupra sărăciei. Anişoara însă o simţise ca un fior rece, prin tot trupul. De aceea mă dispreţuieşte el, pentru că mă crede bogată, mă crede mai presus de el. În timp ce Petru îşi bea cafeaua, intră Adriana.

— M-au exasperat trăsnetele, exclamă ea. N-am putut citi o singură pagină! Mi-am pus toate pernele pe cap...

Dădu cu ochii de Petru. Se întoarse brusc către maică-sa.

— De ce l-aţi îmbrăcat aşa? întrebă ea, foarte aspru.

— Nu putea rămâne gol, explică dna Lecca, zâmbind cu obişnuitul ei zâmbet nefiresc.

Adriana îl privi câteva clipe, atentă, ca şi cum s-ar fi silit să înţeleagă un lucru foarte complicat.

— Este extraordinar de caraghios!...

Petru rânji, continuând să-şi soarbă cafeaua. Dna Lecca îi făcu semn. Numai Anişoara păli, privind înspăimântată către soru-sa. Adriana se apropie de ea şi o apucă în braţe, sărutând-o.

— Pasărea mea scumpă! îi şopti la ureche.

Anişoara se desprinse, palidă, dispreţuitoare. Se aşezară amândouă pe canapea, în stânga lui Petru.

— Închipuieşte-ţi, îl încap pantofii mei de baie, observă Adriana râzând.

Se ridică şi veni în faţa lui Anicet, privindu-i cu atenţie pulpele. Simţi o enervare cumplită, fără sens. Apoi părăsi odaia repede, fără să adauge vreun cuvânt. Petru nu se nelinişti; o cunoştea destul de bine, îi ştia gesturile ei bruşte, incoerente. Adriana se întoarse cu o pereche de pantofi albi, fără tocuri.

— Vrei să-mi faci plăcerea să-i schimbi cu ăştia? îl întrebă ea cuviincios, aşezându-i corect pantofii pe covor.

Petru îi schimbă fără să spună vreun cuvânt. Se simţea însă şi el antrenat într-o enervare dulce, poate sexuală. Răsuflarea celor trei femei era puţin agitată. Ochii nu li se dezlipeau de pe corpul lui. Nu-l stânjeneau

privirile lor, dar îl încărcau cu o căldură streină, îl magnetizau. Anicet se ridică de pe scaun pentru că trebuia să facă ceva; nu mai putea sorbi răsuflările acelea feminine de lângă el.

— Cred că mi s-au uscat hainele, spuse el trudindu-se să pară calm. Să mă îmbrac şi apoi să ne facem lecţia...

Se adresase mai mult Anişoarei. Mulţumi d-nei Lecca şi se îndreptă spre camera fetei. Era nervos, îi tremurau genunchii. Trebuie să se întâmple ceva, îşi spuse el. Numai de aş lua mai repede banii... Ar fi fugit apoi atât de uşor, ar fi putut scăpa chiar de lucrul acela teribil care se apropia, care trebuie să se întâmple... îşi găsi rufele uscate şi aşezate pe un scaun. Pantalonii erau curăţaţi şi călcaţi, dar nu-şi văzu nici haina, nici pantofii. Se pregăti totuşi să se îmbrace, când auzi o ciocănitură slabă la uşă. Nu avu timp să spună ceva, şi Anişoara intrase, palpitând. Era îmbujorată, îşi ţinea palma dreaptă uşor strânsă deasupra sânului stâng.

Sângele năvăli turbure, dureros, chinuit, de-a curmezişul trupului lui Petru. Fata se apropia de el cu paşi rari, ca şi când s-ar fi temut să nu fie auzită. Se opri la un braţ de trupul lui gol. Nu-l mai privea; nu privea nici ochii; nu privea nicăieri. Simţea un gol în coşul pieptului, o uşoară şi plăcută ameţeală, o emoţie care îi uscase gâtul, ameninţând s-o sufoce din clipă în clipă. Ştia că poate muri; ştia că poate învia, călcând moartea...

— Ce vrei? îngână ea.

Petru o apucă brusc cu braţul drept de mijloc, o trase spre el şi o sărută pe gură. Au închis amândoi pleoapele. Buzele erau amare, uscate. În acea clipă nu şi-au mai simţit carnea; au simţit numai o febră cumplită care i-a zvârlit brusc în nopţile de boală ale copilăriei. Îşi încolăceau braţele tot mai strâns, sufocându-se, încercând mereu alte drumuri în carnea celuilalt. Petru avea mădularele grele, parcă o febră ascunsă îi surpase oasele. Anişoara îşi lăsase capul pe spate, răsuflând bolnav, înspăimântat. Nu simţea nici voluptate, nici chin – ci o plutire nefirească, parcă trupul întreg i s-ar fi risipit.

— Mă iubeşti, nu e aşa? întrebă Petru. Spune-mi că mă iubeşti...

Vorbise sugrumat, între sărutări; buzele ei începeau acum să-şi schimbe gustul; şi obrajii ei aveau o aromă necunoscută. Carnea ei întreagă părea

a fi făcută pentru a fi muşcată, sorbită, prin buze, prin nări.

— Mă iubeşti de mult, nu e aşa? repetă el, vrăjit de propriile cuvinte.

Vorbele biciuiau şi mai mult voluptatea. Vorbele; orice vorbe...

— Spune, vrei să te sărut mult, vrei să te dezbrac?...

Anişoara de-abia mai putea îngâna o stinsă acceptare. Cuvintele lui Petru, glasul lui plin exasperau aşteptarea. Părea că numai acele cuvinte îi aminteau că se află în braţele lui Petru, că nu visează, că nu visează, că nu e prinsă în plasa propriei sale închipuiri; numai ele precizau prezenţa lui Petru.

— Mă laşi să fac tot, mă laşi?... îngâna el în neştire. Mă laşi să te dezbrac?...

De fapt, începuse s-o dezbrace fără ca să-şi dea seama. Dezgolirea i se părea atât de dulce, atât de nefirească, încât nu se putea hotărî s-o precipite. Petru nu cunoscuse nicio altă femeie în afară de Nora, pe care o găsise aproape goală, şi pe care o avusese fără nicio taină. Ceea ce îl exaspera în trupul Anişoarei erau amănuntele fecioarei, bluza, sânii, pulpele. Nu întâmpina nicio rezistenţă, dar întâlnea necontenit misterul. Niciodată nu văzuse un alt trup de femeie. Niciodată nu văzuse un trup de fată. Şi trecuse până acum atât de nepăsător, atât de dispreţuitor pe lângă Anişoara... Totul i se părea tainic, nemaiîntâlnit. Zărise din cea dintâi clipă sânii Norei, şi ei nu l-au mai emoţionat apoi niciodată. Sânii Anişoarei i se păreau cu totul altfel, substanţial altfel. Şi pântecul ei, mic, bine arcuit; şi coapsele ei pe care le mângâie, pe care le simţi fierbinţi, zvâcnind. Totul, totul, ca la un început de lume... Zvârlise hainele, una câte una. Voia s-o vadă goală; înainte de toate, asta era foamea lui cea mare. Să vadă o fecioară, să vadă un pântec curat, un sex crud. O aşeză în pat. Îi rămăseseră numai ciorapii. Picioarele strânse, coapsele lipite spasmodic, una lângă alta, făceau şi mai virginal, şi mai pur începutul de umbră de la rădăcina pântecului. Ochii lui Petru sorbiră toată această dezvelire neverosimilă. Anişoara răsufla stins, cu ochii închişi, cu gura rănită. E atât de frumoasă, aşa cum stă în faţa mea, sub ochii, sub mâinile mele... De ce trebuie mai mult, de ce trebuie mai mult? se întrebă el, în răstimp de o clipă. Cu toată foamea lui sexuală, regreta că formele vor fi strivite,

volumele răsucite, echilibrul acesta atât de fascinant, stricat. Gândul luminos îl stăpâni o singură clipă. Îl sugrumă apoi o poftă grea, bolnavă, turbure. Îi mai mângâie încă o dată coapsele, când auzi o bătaie uşoară în uşă. Se deşteptă de gheaţă; îşi opri răsuflarea.

— Eşti înăuntru? şopti Adriana.

Îi recunoscu glasul, cu toate că venea de departe şi era aproape schimbat.

— Nu m-am îmbrăcat încă, sunt gol! spuse Petru înspăimântat, împiedicând cu braţul pe Anişoara să se ridice din pat.

— Nu face nimic, auzi din nou glasul schimbat al Adrianei. Vreau să te văd gol...

Rămaseră amândoi, o clipă, livizi, fără să răspundă nimic.

— Nu vreau eu, vorbi în cele din urmă Petru, aspru, uscat.

Câteva clipe lungi, de tăcere. Apoi Adriana îi strigă, răstit:

— Imbecilule!...

Se auziră paşi pe coridor şi apoi uşa de la odaia Adrianei se trânti. Petru şi Anişoara se priviră încremeniţi, cu o licărire veştedă în ochi. Fata era albă, ca de marmoră, şi carnea îi tremura. I se făcu deodată ruşine de goliciunea ei, şi se acoperi cu cearceaful. Petru se aplecă deasupra-i, s-o sărute. Anişoara se înspăimântă şi-l ţintui cu braţele, departe de ea.

— Nu-ţi fie teamă, şopti Petru zâmbind. Nu se va întâmpla nimic, acum... E prea urât...

Se îmbrăcară amândoi, cât putură de repede, fără să se privească. Anişoara ieşi cea dintâi, muşcându-şi buzele. Petru sfârşise tocmai de îmbrăcat şi se întreba cât va mai aştepta pentru haină şi pentru pantofi – când uşa se întredeschise şi Adriana i le zvârli în odaie. Petru era foarte încurcat. Oare a bănuit ceva Adriana, dacă n-a lăsat servitoarea să bată la uşă? Sau poate chiar servitoarea, venind cu haina şi pantofii, va fi observat şi i-a atras atenţia. În orice caz, întâmplarea era tristă şi gravă. Ar putea să-şi piardă postul, să rămână pe drumuri... Gândul acesta îl umili şi-l făcu brutal. Se încălţă aproape înjurând. Foamea lui sexuală de adineaori se transformase acum într-o furie oarbă, împotriva Adrianei, a familiei Lecca, a Anişoarei chiar. Dintr-o prostie, ar putea să-şi piardă lecţiile;

aproape singurele lecţii care i-au mai rămas, şi cele mai bine plătite... Şi încă, dintr-o prostie pe care n-a dorit-o el...

Se îndreptă spre salon, cu paşi mari şi viguroşi.

— Începem lecţia, domnişoară, se adresă el către Anişoara, pe care o găsi lângă pian, extraordinar de palidă, cu mâinile strângând muchea de lemn negru ca să nu tremure.

Dna Lecca era încă în salon. Era şi ea tot atât de turburată, îl privea pe Anicet, încontinuu, încruntată.

— Eu am să plec mai târziu, să mă schimb, îi spuse ea. Să nu uit leafa...

Petru răsuflă uşurat. Aşadar, până acum, nu s-a observat nimic... Luă plicul şi-l băgă în buzunar, mulţumind. Se întoarse apoi către Anişoara.

— Poftiţi, domnişoară, o invită el zâmbind.

Lecţia începu. Dar după vreo cinci minute, Anişoara se ridică de la pian.

— Aş vrea să-i spun ceva mamei, dacă nu te superi...

Ieşi repede din salon. Prezenţa lui Anicet i se părea strivitoare, insuportabilă. Se opri în odaia vecină, pe un fotoliu, şi rămase cu mâinile la tâmple, privind în gol. Simţea că nu se mai poate reîntoarce în salon, şi cu toate acestea dorea atât să nu-l jignească pe Petru, să nu-l umilească.

Nu înţelegea deloc ceea ce se petrece cu ea. Ultima frază a Sonatei îi cânta încă în minte. Făcuse atâtea greşeli adineauri şi el nu spusese nimic. Poate nici n-o ascultase... „El”; chiar cuvântul acesta părea că sună acum alt*fel, că* exprimă cu desăvârşire altceva... îşi dădu seama că o înconjoară un miros strein, un foarte vag şi totuşi foarte distinct miros. Îşi apropie obrazul de braţ, de umărul bluzei. Fără îndoială, rămăsese încă învăluită în parfumul trupului „celuilalt”; începea să distingă şi o nuanţă familiară, feminină, probabil săpunul cu care se spălase şi Petru, un ceas mai înainte... I se păru că parfumul acesta bărbătesc îi intrase în carne, că violul se săvârşise chiar fără voia lor. O copleşi deodată o frică stupidă, o crâncenă părere de rău. Începu să plângă fără să înţeleagă de ce. Plângea lin, sfios, cu braţul acoperindu-i faţa...

Petru înţelesese de cum s-a ridicat de la pian că Anişoara nu se duce să vorbească cu dna Lecca. Se bucură şi el de prilejul acesta de a rămâne singur. Se întâmplaseră prea multe într-un singur sfert de ceas, şi prea

repede... Dar întârzierea fetei începu să-l neliniştească. Se gândea cu oarecare strângere de inimă că ar putea s-o găsească dna Lecca, sau Adriana, şi cum în casa aceasta toate se întâmplă într-un chip ciudat, s-ar putea ca ea însăşi să-şi mărturisească aventura... îşi pipăi plicul în buzunar. Dacă ar pierde lecţiile... Probabil că nu i-ar rămâne altceva de făcut, atunci, decât să fure... Gândurile negre îl făcură din nou stăpân pe sine. Se apropie de fereastră, scoase plicul şi numără bancnotele. De obicei, nu făcea operaţia aceasta decât în stradă, după ce se depărta de vilă. Tresări, i se păru că e o mie de lei mai mult.

Numără din nou; nu greşise. Erau trei mii cinci sute, în loc de două mii cinci sute de lei. Rămăsese cu hârtiile în mână, şi privind pe fereastră. Nu ştia ce să creadă. O greşeală; sau poate chiar dna Lecca îi dăduse mai mult, ca să-l încerce, sau poate pentru altceva... Nu era nici jignit, nici supărat. Toate i se puteau întâmpla. În acea clipă, intră dna Lecca, îmbrăcată de stradă.

— Nu ştiu ce are Anişoara, mi-a spus că o doare capul şi nu mai poate face lecţie azi, vorbi ea repede.

Petru se întoarse brusc, cu bancnotele în mână. Roşi.

— Observ că mi-aţi dat o mie de lei mai mult, şopti arătându-i cele două hârtii.

Dna Lecca începu să râdă şi-i puse mâna pe umăr. (Pentru întâia oară îşi îngăduia un asemenea gest.)

— Anicet, să lăsăm gluma la o parte. Ăştia sunt bani care nu se văd; înţelegi, care nu se văd. Degeaba mi-i arăţi. Trebuia să te faci că nu i-ai observat, aşa cum nu i-am observat nici eu... Închipuieşte-ţi la urma urmelor că ţi i-am dat pentru maşini, în loc să vii pe jos, ai putea veni cu cea mai elegantă maşină... Dar n-ai fantezie nici de doi bani...

Petru o asculta zâmbind prosteşte. Nu ştia ce să răspundă. Parcă ar fi primit palme, multe şi usturătoare.

În definitiv, dacă te superi, pot să-i iau înapoi adăugă dna Lecca. Eu nu mă supării luă într-adevăr înapoi şi-i băgă repede în poşetă. Gestul încântă pe Anicet. Prinse deodată curaj, şi vorbi...

— Când voi avea nevoie de maşină, am să vă spun eu...

Dna Lecca ieşise. Era singur, liber, fericit. Parcă ar fi trecut un examen greu, parcă ar fi evitat o nenorocire. Se îndreptă spre pian şi începu să cânte.

Cânta din ce în ce mai aprins, mai izolat în fericirea lui neînţeleasă, trecând din Debussy în Chopin şi Mozart, fermecându-se de prăpăstiile acestea adânci pe care le sărea. În cele din urmă, se opri câteva clipe, cu mâinile deasupra clapelor, parcă ar fi încercat să-şi amintească ceva, şi începu să cânte suita lui de lieduri, *Stele căzătoare.* Erau compoziţiile pe care nu le auzise încă nimeni şi pe care încă nici nu le transcrisese în întregime.

Se născuseră în nopţile din iarna aceasta, când renunţase la jurnalul lui intim; le compusese mai ales pentru el şi pentru Nora. Gândul că Nora nu-şi va recunoaşte prezenţa în toate aceste melodii, deşi crescuseră chiar în după-amiezile lor, îl entuziasma.

Cântând, înălţându-şi uneori vocea, acolo unde noutatea sunetelor pe un pian strein îl nelinişte a – Petru nu auzi uşa deschizându-se şi nu observă intrarea celor două domnişoare Lecca. Fetele rămaseră lângă uşă, ţinându-se strâns de mână, nemişcate. Nu înţelegeau prea bine ce aud. Adriana, de altfel, nu se pricepea deloc în muzică, şi era fascinată de orice melodie organică. Anişoara bănuia că liedurile erau compuse de Petru, căci prea erau indiscrete, prea brutale uneori în sinceritatea lor – dar mai departe nu putea pătrunde. O înmărmurea la răstimpuri glasul lui – de cafenea bucureşteană, sau de băiat necioplit, cântând ca să-şi amuze prietenii într-o excursie. O foarte tristă vulgaritate năpădea câteodată prin melodiile acelea atât de înaripate, atât de limpezi.

Petru continua să cânte, fericit. Terminase ultimele „stele căzătoare” şi reluase bucăţile din mijloc, care îi plăceau mai mult, care erau mai mult ale sale. Apoi se opri brusc. Simţise prezenţa celor două fete alături de el. Altădată, spionajul acesta l-ar fi înfuriat. Dar acum i se părea firesc. Totul i se părea firesc pentru fericirea lui. Ar fi putut veni chiar păsările, pe marginea ferestrei...

Se îndreptă spre Anişoara.

— Ţi-a trecut capul? o întrebă el cât se poate mai prieteneşte,

mângâind-o pe obraz.

Era acum aproape întuneric în odaie şi nu-i putea vedea paloarea feţei. Adriana îl privea uluită, cu aceeaşi expresie de om care se opinteşte să înţeleagă un lucru simplu.

— D-ta ai făcut-o să sufere, îi spuse ea.

Petru nu răspunse nimic. Le strânse mâinile şi se pregătea să plece, când Anişoara îl reţinu.

— Te conduc puţin...

Mergeau amândoi fără să-şi vorbească, prin parc. Anişoara îi apucă braţul.

— Ştii, îi spuse ea calmă, ai putea veni în odaia mea, în orice noapte. Uite, pe fereastra asta...

Petru se opri, ca să vadă mai bine despre care fereastră e vorba. O privi lung, atent. Părea că nu-l surprinde deloc invitaţia Anişoarei. Parcă s-ar fi cunoscut de mult, parcă ar fi fost de mult amanţi.

— E mai bine aşa, vorbi el în cele din urmă, aplecându-se asupra fetei şi sărutându-i gura.

Porni apoi singur, cu pasul mai iute, fără să privească înapoi. De-abia după ce-a ajuns în stradă îşi dete seama că e foarte târziu şi că poate maică-sa l-a aşteptat până acum, în poartă, flămândă.

IX

Mitică Gheorghiu se întoarse de la Bârlad extenuat, aproape bolnav. Nu s-a dus la slujbă trei zile, în care timp n-a ieşit decât o singură dată din odaia lui, ca să-şi cumpere de mâncare. Mâncarea i-a adus-o, apoi, slujnica unui vecin de apartament. Prima zi a dormit tot timpul; un somn greu, intoxicat, străbătut de vise care îl făceau să plângă, să ţipe. I se părea c-o vede pe Marcella agăţată de portiera unui vagon, gata să cadă, şi trenul nu putea fi cu niciun mijloc oprit...

I se părea, apoi, că Marcella e chiar în odaia lui, alături de el, dar că nu vrea să-l deştepte – şi întindea mâinile prin întuneric s-o apuce, întâi s-o

apuce bine, şi-apoi să deschidă ochii ca s-o vadă... O visă continuu, îndată ce adormea, şi niciodată Marcella nu-l certa în vis, nu era aspră cu el; nu era nici măcar tristă, îi zâmbea, îl mângâia pe frunte, şi-i spunea: Pau*vre Mit*ia!...

A patra zi, Mitică se deşteptă cu o scârbă cumplită de sine, de dragoste, de toate întâmplările de la Bârlad. Aproape că ura pe Marcella. Îl chinuia din nou dorul de răzbunare. Dacă ar fi putut-o găsi o dată singură, dacă ar fi putut-o aduce în camera lui, sau oriunde în altă parte, ca s-o umilească, s-o facă să sufere... Se plimbă mult pe stradă, trimise o notă la Bancă anunţând că vine a doua zi, şi mâncă la Continental, cu doi cunoscuţi. Le povesti cu amănunte precise toată dragostea lui pentru Marcella, şi povesti, de asemenea, o sumă de fapte imaginare pe socoteala Marcellei; că ea l-a părăsit pentru bani, că l-a înşelat cu un pianist dintr-un jazz oarecare, că are câţiva amanţi bogaţi, unul bancher, altul la Siguranţă, altul la Bursă. Pe unul din ei îl cunoştea personal, şi ştie că suferă de boli venerice. Şi să iubeşti o asemenea femeie!...

— Mă, dacă aţi şti măcar cât am iubit-o!... Şi voiam s-o iau de nevastă, pe onoarea mea, chiar dacă n-a fost fată. Ce, mi-am spus, parcă asta mai are vreun rol în ziua de azi?... Dar când am aflat!... Şi cu cine, mă? Cu unul bolnav...

Începu să-i înjure pe toţi; pe Marcella, pe prietenul de la Siguranţă care o îmbolnăvise, pe bancher. Simţea totuşi că, dacă va continua să bea, ar putea face ceva ireparabil. Ar putea arunca o sticlă în orchestră, ar putea să-şi bată prietenii de la masă... Făcu un efort.

— Hai să mergem, vorbi cu greutate, hai să mergem să căutăm nişte dame...

Era încă devreme, de-abia unsprezece. Amicii îi propuseră să aştepte terminarea unei reviste de vară. Sunt destule fete tinere şi vesele; nu aşa, ordinare, ca pe stradă... S-ar putea încinge o beţie faimoasă; ceilalţi băieţi ar putea fi repede găsiţi. Amicii lui Gheorghiu erau într-adevăr convinşi că fac o faptă bună organizând o petrecere cu fete, muzică şi vin bun. Bietul Mitică, după câte a suferit el, numai o beţie îl mai poate face să uite...

— Lasă, mă, aşa-i viaţa! îl consolă serios Ionel Sergescu, fost, ca şi

Gheorghiu, student în Drept la Paris, acum funcţionar şi înscris de curând într-un partid politic.

Au intrat la Modern ca să aştepte terminarea revistelor de vară. Au cerut cu toţii coniacuri la gheaţă.

— Parcă cine din noi n-a trecut prin asta?! vorbi din nou Ionel Sergescu.

Dar pe Gheorghiu îl enervau consolările acestea globale. Nu se simţea deloc adolescent, prima dragoste, prima durere, şi celelalte.

— Cel puţin ai... cu vârf şi îndesat? se interesă celălalt prieten, Rudescu.

— Hai sictir! îi reteză vorba Gheorghiu.

Începu să privească în grădină. La câteva mese depărtare se aflau câţiva cunoscuţi. Între alţii, Eleazar, prietenul lui Jean Ciutariu, care domina masa cu glasul lui puternic, cu râsul fără sens, în care izbucnea din cinci în cinci minute. Eleazar era cunoscut de tot publicul restaurantelor, al cafenelelor şi cenaclurilor artistice. Avea întotdeauna o revoluţie de propovăduit, o reformă de promovat.

Faptul că era prieten cu Ciutariu, îl făcea acum odios în ochii lui Gheorghiu. Mai înainte îl plăcea foarte mult, pentru sinceritatea lui şi vorba lui brutală. Dar nu putea uita că îi fusese prezentat chiar de către Ciutariu. Îi aşteptă deci privirile şi, când Eleazar îl salută, întoarse capul fără să-i răspundă.

— Are să iasă bătaie, spuse în glumă Sergescu. Ăsta e nebun...

— Asta aştept şi eu, vorbi aspru Gheorghiu. Poate că, dacă m-aş bate cu cineva, m-aş linişti...

Dar nu se întâmplă nimic. Eleazar era destul de ocupat la masa lui; i se auzea şi glasul şi râsul şi bătaia pumnului.

— Dragă, eu nu mai am răbdare să se termine revista, izbucni Mitică chemând plata. E prea complicat. Am şi alte resurse...

Clipi din ochi, dar faţa îi rămase tot înăsprită. Ieşiră din grădină şi porniră în jos, pe strada Sărindar. Prietenii erau puţin nedumeriţi. Mitică refuza să fie consolat, şi devenea tot mai nervos.

Ajunseră în bulevard şi traversară spre Dâmboviţa. Gheorghiu părea că se grăbeşte să ajungă undeva prin apropiere, dar zărind un taxi îi făcu semn să oprească. Sergescu îl întrebă unde merge.

— Ce-ţi pasă? răspunse sec Mitică.

Apoi, către şofer.

— O iei înainte, îţi spun eu...

Părea misterios numai ca să-şi necăjească prietenii. Aprinse o nouă ţigară, fără să scoată un cuvânt. Maşina urcă pe Izvor.

— Apuci acum la dreapta...

Se opri în faţa unei case oblonite. Tovarăşii rămaseră în maşină. Mitică sună, şopti ceva portarului, apoi dispăru în gang. Se întoarse după vreo zece minute cu două fete fără pălărie, cu şalurile înfăşurate în jurul umerilor. După glas păreau foarte tinere. Se înghesuiră anevoie în maşină.

— Unde mergem? întrebă din nou Sergescu.

— Ce-ţi pasă?!...

Gheorghiu îşi dădea seama că ajunge încăpăţânat şi ridicol, dar nu putea rezista ispitei de a enerva oamenii de lângă el, de a-i sili să fie şi ei brutali şi iritanţi. Era un fel de a-şi domoli nervozitatea absurdă care îl stăpânea, de care începea să se teamă.

— N-ai mai fost de mult pe la noi, vorbi una din fete.

— Am fost amorezat, o lămuri Mitică. Am fost şi eu o dată amorezat în viaţa mea!... Dar acum mi-a trecut...

Fata se alintă. Îşi apropie obrazul de al lui.

— Era mai frumoasă ca mine?...

Sergescu începu să râdă, dar Mitică privi fata câteva minute la lumina bulevardului, parcă ar fi cântărit bine cele două frumuseţi – apoi spuse, sigur:

— Era ca tine...

Opriră în faţa unei bodegi şi cumpărară vin, lichior, fructe şi răcituri. Apoi maşina îi duse la garsoniera lui Mitică. Plătise el totul, pretutindeni. Fetele urcară încărcate cu pachete; prietenii duceau sticlele, iar Mitică alerga înainte, ca să deschidă şi să lumineze.

— Nu vă fie teamă, îi asigura el, călcaţi şi vorbiţi cât vreţi de tare. Toată lumea doarme la ora asta...

Una din fete începu să râdă. Mitică o prinse în braţe şi o sărută pe gură.

— Marcella! spuse el, tare.

Vru să mai adauge ceva, dar se răzgândi, şi dădu drumul fetei din braţe. Intrară cu toţii în cameră, aşezară pachetele, şi tinerii începură să-şi privească atent tovarăşele. Una din ele, blondă, foarte mică, stătea timidă în mijlocul odăii.

— *Don't look so silly!* îi spuse cealaltă, care era mai înaltă, cu părul roşcat.

Tinerii se priviră unul pe altul, uimiţi şi încântaţi în acelaşi timp. Mitică începu să râdă.

— Vă aşteptaţi la o asemenea surpriză? Domnişoarele au fost în Anglia, au făcut şcoală acolo... Hai, Marcella, vino să te sărut...

Blonda se codi, zâmbind. Cealaltă se apropie de Gheorghiu, alintându-se.

— Şi eu sunt Marcella, îi spuse sărutându-l.

— Oricine e Marcella, făcu Gheorghiu filosofic. Hai, dezbrăcaţi-vă!...

Fetele ezitară. Cea blondă înlemni lângă perete.

— Nu aşa, de la început, zău, dle Gheorghiu, se rugă cealaltă. Hai să bem, mai bine...

Sergescu desfăcu câteva sticle la rând. Rudescu servi fetele cu fructe. Era puţin intimidat de purtarea lor, de figurile lor curate mai ales, şi le făcea puţină curte.

— Unde aţi învăţat engleza, dră? întrebă el, foarte politicos, pe cea blondă.

— Ne-am născut la Devonshire, în timpul războiului. Şi am făcut şcoala primară acolo, răspunse fata, corect.

Gheorghiu era încântat de surpriză. Îşi privea prietenii pe rând, orgolios.

— Sunteţi deci surori? întrebă Rudescu.

— Un fel de verişoare mai mult, zâmbi cea blondă, plecând ochii în jos.

— E o chestie foarte complicată, am să v-o spun altă dată, întrerupse Gheorghiu interogatoriul care părea că stânjeneşte pe cele două fete. Dar am să vă cer un lucru: cel mai desăvârşit secret! Mă, tu, Sergescule, te ştiu eu cum eşti tu...

Băieţii făgăduiră tot ce li se va cere. Erau fascinaţi de descoperirea lui Mitică; două fete atât de drăguţe, de rafinate, pe care le poţi avea oricând,

fete probabil de familie bună... Discreţia, mai ales, pe care le-o cerea Gheorghiu, îi făcea să privească cu alţi ochi noua aventură. Cu timpul, cu alcoolul pe care Sergescu li-l servea prompt, fetele ajunseră foarte intime, chiar şi cea blondă. Au cântat romanţe englezeşti, au dansat după gramofon. Numai Mitică părea că nu se amuză destul de bine. Se trântise pe sofa, cu ţigara fumegândă, cu ochii aproape închişi.

— La mine să veniţi numai după ce v-oţi dezbrăca, le spuse el. Până atunci, puteţi să dansaţi...

— Eşti un porc! râse fata roşcovană.

— Hai sictir! o înjură Gheorghiu, îmbufnat deodată.

Observă că mica blondă îl priveşte puţin speriată. Se ridică, se apropie de ea şi o luă în braţe.

— Iartă-mă, Marcella, n-am vrut să te jignesc! îi spuse el, blând. Dar, în fond, îmi ceream dreptul meu, nu e aşa? Ce să mai umblăm cu englezisme, parcă am fi la Devonshire!...

I se păru că spusese un lucru de mare haz, căci râse singur, cu poftă, şi-l repetă:

— I-auzi, parcă am fi la Devonshire!... Eu am plătit!...

— Taci, măi Mitică, ne strici serata! interveni Sergescu.

Mitică îl privi deodată crunt. Avea o poftă nebună de ceartă, cu oricine.

— Tu să nu te-amesteci, că nu-i serata lui tac-tu. Astea-s damele mele, pe care le-am găsit eu, şi care au venit în casa mea... Cui nu-i place...

Perechile se opriră din dans, plictisite. Mitică umbla prin odaie, fără haină, cu cămaşa descheiată la gât, şi nu privea pe nimeni.

— Dragă, dacă te-ai îmbătat, n-ai decât să ne arăţi uşa, şi-am plecat, spuse Sergescu, pe un ton distins. Suntem oameni politicoşi.

— Hai, termină cu vorba, hai mai bine să bem câte un *cointreau* cu porumbiţele astea...

Gheorghiu se stăpâni încă o dată. Îşi umplură păhăruţele şi le sorbiră pe rând. Mitică prinse cele două fete, pe fiecare cu un braţ, şi le sărută pe obraji. Era foarte emoţionat.

— Marcella numărul unu, spuse el după ce sărută pe cea blondă. Marcella numărul doi, adăugă după ce sărută pe cea roşcovană. Iertaţi un

porc beat ca mine!... Am băut ca să uit dragostea, d-aia am băut. Prietenii ăştia ai mei pot să vă spună!...

Le sărută iar, dar cum fetele râdeau destul de tare, se trezi puţin şi se controlă. Se îndreptă către gramofon şi căută o placă.

— Asta e, *Dans tes bras... exc*lamă el fericit.

O aşeză, învârti manivela cu furie, ca nu cumva să slăbească tonul chiar pe placa aceasta, şi se întinse pe covor, lângă gramofon, ca să asculte mai bine. Toţi cunoşteau romanţa, şi începură s-o fredoneze. *Dans tes bras, je me sens sipeti-tee... Mit*ică închisese ochii, plecase capul, rezemându-se aproape cu bărbia de piept, şi mormăia începuturi de vers, fericit. Lumina îi bătea chiar deasupra capului, lăsându-i jumătate de craniu dezgolită, scoţând şi mai bine în evidenţă această stranie şi precoce calviţie, care îi împărţea aproape în două capul; o zonă luminoasă, cu o frunte enormă, şi alta întunecată, cu păr scurt şi gros, crescut neregulat, des, ţepos. Dan*s tes bras, je me sens şi peti-tee...*

Revăzu terasa Lafayette unde ascultase ultima dată acest cântec, cu Marcella. Îl privea atunci în ochi, îi strânsese chiar mâna, fredonând aceleaşi versuri de-acum. Crezuse tot timpul că se gândeşte la el, cântând, că pentru el îi strălucesc ochii, căci într-adevăr s-ar fi simţit atât de mică în braţele lui de vlăjgan...

Deschise pe jumătate ochii şi văzu cele două perechi mai strânse ca la începutul romanţei. Blonda era în braţele lui Rudescu, roşcovana pe genunchii lui Sergescu. Mitică zâmbi lung, cu toată carnea lui dezgustată, şi închise din nou ochii.

— *Is he în love?* întrebă cea blondă.

Gheorghiu ridică deodată capul, şi spuse răspicat, pronunţând corect, aşa cum îşi amintea din cele câteva luni de limbă engleză pe care le urmase cu un profesor particular.

— *Yes, I am în lovei...*

Toţi izbucniră în râs.

— Bravo, Mitică, exclamă Sergescu. Te-ai englezit!... A la Devonshire, carevasăzică?...

Fetele râseră din nou. Tinerii le strânseră mai aproape şi cu mai multă

precizie. De altfel, preliminariile erau trecute. Rămânea de văzut ce va spune Mitică. Dar Mitică nu spunea nimic. Rămăsese în acelaşi loc, pe covor, în faţa patefonului, şi ceruse doar să se repete placa. În tot timpul acestei repetiri, cele două perechi se sărutau lacome, aprinse de alcool. Sergescu stinsese lumina cea mare, şi lăsase numai două veioze, una deasupra capului lui Gheorghiu, alta lângă noptieră, aproape ascunsă.

Când se termină a doua oară romanţa, Mitică deschise ochii, turburat, dezgustat, obosit.

— Haide, *mon cher,* că am înnebunit aici! îl strigă Sergescu.

Se auziră chihăituri, râsete scurte, foşnete. Gheorghiu zâmbi alene şi trecu pe dinaintea patului fără să aibă curiozitatea să afle care din fete se află acolo, aşteptând încă, aproape dezbrăcată. Se apropie de uşă.

— Eu am o idee, le spuse. Mă duc să mă plimb puţin... Mă întorc eu mai târziu, n-aveţi grijă...

Porni cu mâinile în buzunar, în jos, pe scări. Strada era pustie, răcoroasă. Se auzeau din mai multe părţi deodată cocoşii. Era un trâmbiţat care îl învioră, care venea de foarte departe, din excursiile lui de licean, din plecările lui în vilegiatură, când se scula înainte de zori, ca să poată savura mai bine emoţia aşteptării.

Se îndreptă spre colţul cel mai depărtat al străzii. O luă apoi pe o altă stradă, mai lungă, şi începu să rătăcească aşa, cu mâinile în buzunar şi ochii în pământ, până ce-şi dădu seama că s-a luminat de-a binelea şi că se întâlneşte cu măturătorii de stradă veniţi la lucru. Hotărî atunci să se întoarcă acasă. Găsi uşa încuiată. Proştii nici nu şi-au dat seama că e Yale, reflectă Mitică amuzat, începu să bată, la început încet, apoi din ce în ce mai tare... Au adormit; au făcut dragoste şi-au adormit, îşi spuse el. În cele din urmă, auzi paşi de picior gol şi o mână bâjbâind la uşă. Era una din fete; transperantele erau trase şi n-a putut observa care din ele. Dar îi zări corpul gol, alb-mat, îndreptându-se repede spre sofa. Şi forma, şi culoarea lui mată, îi aminteau lui Gheorghiu o sumă de acte precise. O recunoscu în sfârşit; era roşcovana, Marcella nr. 2... Se uită în cameră. Prietenii plecaseră, probabil, căci nu-i putea zări nicăieri. Tot atunci au închis şi uşa. Descoperirea şi interpretarea acestui amănunt îl bucură. Se îndreptă spre

fotoliu şi începu să se dezbrace, fără zgomot. Dar, oricât ar fi păşit el de prudent, tot întâlni o sticlă, lăsată acolo din timpul petrecerii. Se deşteptă din nou roşcovana.

— Haide, Mitică, haide, frate, termină odată, să dormim şi noi...

Se culcă lângă ele, frăţeşte, cu amândouă braţele întinse către amândouă trupurile.

*

Trei zile după această întâmplare, Mitică Gheorghiu zări într-o seară pe Bulevardul Academiei pe Marcella şi Irina Pleşa. Fetele se pregăteau să traverseze şi nu l-au observat. Gheorghiu rămase câteva secunde nedecis, dacă trebuie să le urmărească sau să apuce în altă direcţie. Pe Irina nu o cunoştea personal. Ştia de la Marcella că sunt prietene, destul de vag de altminteri, căci se întâlneau rar. Îl străbătu atunci gândul că prietena aceasta i-ar putea împăca, ar putea cel puţin să transmită Marcellei câteva cuvinte din partea lui, silind-o să le asculte. Începu deci să le urmărească, la o distanţă destul de mare. Fetele au mers împreună până aproape de statuia Take Ionescu. Marcella s-a despărţit, apoi, şi s-a îndreptat spre staţia de tramvai. Gheorghiu simţi o căldură bruscă năpădindu-i pieptul. Ar fi putut să-l vadă, căci se întorsese cu faţa spre el. O zări o clipă; avea figura mai puţin mobilă, dar mai fragedă, mai fardată. Tramvaiul veni repede. Nu fusese văzut. Gheorghiu începu să alerge pe bulevard în sus, după Irina. Alerga cu paşi mari, aproape sărind, ca să nu pară ridicol. Când se apropie, încetini pasul.

— Vă rog să mă iertaţi, domnişoară Pleşa, începu el timid, dacă mă prezint astfel... V-am zărit în tovărăşia prietenei mele, Marcella, şi am îndrăznit...

Nu mai găsea cuvinte. Privi în jos puţin stânjenit. Îl ajută Irina. Îi spuse că îl cunoaşte, că îi vorbise de el chiar Marcella, demult. Gheorghiu se aprinse.

— Ştiu cât de bune prietene sunteţi, o întrerupse el. Altminteri n-aş fi avut curajul... Dar trebuie să vă spun că acum ne-am certat. Dintr-o prostie, fireşte... Ea nici nu ştie cât de mult sufăr, cât de mult o iubesc!... Aş fi vrut să fac ceva, să-i spun, poate să-i scriu... Nu ştiu ce să fac...

Vorbise repede, încălzit, privind-o cu ochi lacomi, parcă ar fi aşteptat de la un singur gest al ei scăparea. Irina era emoţionată; nu atât din cauza deznădăjduitei înflăcărări a lui Gheorghiu, cât pentru amintirile pe care le împrospătau asemenea mărturisiri. Cele dintâi luni ale iubirii, faţă de marmura rece a lui Dinu, ochii lui întotdeauna pierduţi în contemplarea unor lucruri nevăzute Irinei...

— Atât de mult v-aş ruga, continuă Gheorghiu.

O rugă să intervină pe lângă Marcella, să o convingă, dacă se poate, să-l primească o dată la ea acasă.

În Irina se treziră toate sentimentele caritabile de soră, de mamă, de prietenă. I se păru că nu o simplă întâmplare i l-a scos în cale pe Gheorghiu; că i s-a indicat o misiune, pe care trebuie cu orice preţ s-o ducă la capăt. A plecat acasă cu o exaltare nouă. Se regăsise în suferinţele lui Gheorghiu; îşi regăsise însă mai ales, vechea sa patimă de a consola, de a îngriji, de a se devota. Se gândi să o vadă chiar în seara aceea pe Marcella. Îi telefonă, şi i se răspunse că domnişoara încă nu s-a înapoiat, că poate va lua masa în oraş. De fapt, Marcella se dusese la Jean Ciutariu, cum se ducea în fiecare seară. Nu a putut-o întâlni decât a doua zi. S-a dus s-o ia de acasă, după cum aranjaseră prin telefon. A găsit-o plângând, gata să aibă o criză de nervi. Primise chiar atunci o lungă şi caldă scrisoare din Bârlad, în care bătrânul Dumitraşcu îi vorbea despre vizita lui Gheorghiu, despre impresia excelentă pe care i-o făcuse tânărul – dar mustrând-o că nu le-a spus nimic şi că s-a logodit prin surprindere... Irina citi această patetică scrisoare aproape nevenindu-i să-şi creadă ochilor. Băiatul ăsta e nebun, îşi spuse ea. Nici nu mai îndrăzni să-i povestească de întâlnirea de pe bulevard. Marcella era scuturată de plâns.

— Ce mă fac, acuma? Ce mă fac? gemea ea.

Irina încercă s-o mângâie, dar gesturile erau reci, false, cu toate eforturile ei de a se emoţiona. În timp ce-i mângâia părul, observă că Marcella era în picioarele goale (pantofii de casă, de mătase, cu puf roz la vârf, îi alunecaseră pe covor) şi că avea degetele răsucite, deformate de bătături, şi vinele groase în jurul gleznei.

— Am să-l împuşc! ţipă brusc Marcella, m-a compromis, m-a făcut de

râs...

Plânsul o urâţea, o îmbătrânea. Şi gâtul i se îngroşa, când era înecat de hohote. Irina nu se putu abţine să n-o găsească dizgraţioasă, în *babilleul* de mătase ieftină care îi desena prea precis formele.

— Nu-l iubeai deloc? o întrebă, ca să spună ceva.

— Îl urăsc! gemu Marcella. Cum l-aş fi putut iubi!... Nu l-am iubit niciodată...

Irina îşi aminti: „în sufletul ei mă iubeşte, dar e capricioasă şi se supără din orice fleac.” Aşa parcă îi spusese Gheorghiu, în lunga lui spovedanie. Omul ăsta ori e vicios, ori e nebun...

— Lucrul nu e prea grav, vorbi Irina. Le scrii celor de acasă că ai stricat logodna... Asta, mai târziu, se înţelege... Nu aşa, deodată, ca să dai de bănuit...

Marcella îşi ceru voie să se întindă pe canapea; se simţea extenuată. Cele două fete rămaseră câteva ceasuri împreună. Irina o ajută să-şi ia baia, să se îmbrace, să se fardeze.

— Nu-ţi pune prea mult *rouge,* o sfătui ea.

— Dar sunt atât de palidă, şopti Marcella.

Mitică Gheorghiu, care aştepta de la Irina un telefon la birou, primi a doua zi, printr-un comisionar, o scurtă scrisoare: „Stimate dle Gheorghiu. Prietena mea mi-a comunicat câteva lucruri uluitoare despre d-ta. O scrisoare primită de la Bârlad, unde se pare că d-ta te-ai prezentat drept logodnicul ei, i-a cauzat nefericitei mele prietene câteva ceasuri cumplite. Nu ştiu cum vei înţelege d-ta să repari această gravă nedelicateţe. Evident, în faţa unei asemenea surprize, am renunţat să-ţi mai pledez procesul d-tale pasional. Nu-ţi mai spun cât de încurcată am fost. Cu stimă, etc.”

Gheorghiu sperase neînţeles de mult în intervenţia Irinei. Sperase fără niciun motiv, împotriva tuturor evidenţelor, căci ştia că cei de la Bârlad vor scrie curând Marcellei, şi că prin această scrisoare toate posibilităţile de împăcare se vor exclude de la sine. Când citi rândurile Irinei, se în tristă cumplit: Marcella se depărtase iar. Nu-i mai rămânea nimic de făcut decât s-o fure... Ieşi din casă, deprimat, fără să ştie ce să facă, unde să se ducă.

La clubul său sportiv nu mai călcase de câteva săptămâni; toţi de acolo cunoşteau întâmplările cu Marcella, şi le cunoşteau într-o versiune prin care Gheorghiu ieşea de-a dreptul ridicol. Rămase deci în faţa porţii, cu mâinile în buzunare, întrebându-se dacă n-ar fi mai bine să se ducă la părinţi, renunţând astă-seară la o companie mai frivolă. Când se hotărî să traverseze, văzu un comisionar intrând în gang. Se emoţionă ca un licean şi alergă după el. Poate i-a scris Marcella... Comisionarul avea într-adevăr o scrisoare pentru el, cu răspuns – „Scumpe Mitică, dă-ne numărul precis şi strada cu nume şi prenume, de la misterioasa casă din Devonshire. Am înnebunit amândoi. Mâncăm la Modern şi te aşteptăm. Dacă nu poţi veni, trimite adresa exactă prin comisionar. Yours, *Ionel S*ergescu.”

Gheorghiu citi repede biletul şi-l rupse enervat.

— Nu e niciun răspuns.

Porni apoi, cu paşi mari şi grei, spre casa părinţilor. Ştia că găseşte acolo exact lucrul de care avea nevoie; să fie mustrat, să fie umilit, să i se ofere planuri mari pentru viaţa pe care trebuia să şi-o organizeze.

De câte ori avea răgazul, în zilele următoare, Mitică trecea prin faţa casei Marcellei, ori pe la Ciutariu. S-ar fi mulţumit chiar numai s-o zărească. Odată a aşteptat până târziu noaptea, ca să se aprindă lumina în odaia ei. A văzut-o venind, pe la două, cu o maşină. Probabil că o adusese Ciutariu acasă. Gheorghiu stătuse ascuns, lângă un gard, vreo patru ceasuri. Fumase ţigară după ţigară, până ce gura îi ajunse amară şi începuse să-l doară capul. Când auzi maşina oprindu-se în faţa casei – era gata să se repeadă şi să se ia la bătaie cu însoţitorul Marcellei. Se stăpâni cu greu. Fu cuprins de o silă nespusă, şi după ce zări lumina aprinzându-se în odaia ei, porni spre casă, cu paşi împleticiţi, fără niciun gând, scuipând des.

O întâlni odată pe neaşteptate, dimineaţa, la câţiva paşi în faţa lui. Erau atât de aproape unul de altul, încât nu mai aveau timp să se retragă. O singură clipă, Gheorghiu o văzu cum se albeşte la faţă şi cum pasul ei şovăie – dar trecu înainte, calm, privind-o în ochi şi totuşi prefăcându-se că n-o vede. Fu destul de mândru de această stăpânire de sine, dar suferi cumplit – căci figura Marcellei, palidă şi cu ochii speriaţi, i se întipărise

acum mai viu, mai adânc. În acea seară se duse direct acasă şi bău până târziu; mai puse o dată placa *Dans tes bras... şi* apoi o sfărâmă, adunând cu grijă bucăţelele într-un jurnal şi ducându-se să le zvârle chiar el în cutia de gunoi a clădirii.

X

Timp de aproape două săptămâni, Petru şi Alexandru s-au întâlnit zilnic. De cele mai multe ori, Alexandru venea în fundătura Mătăsari, căci la el în cameră Petru se simţea mai bine, putea să întrerupă conversaţia ca să se aşeze la pian, putea să-şi rezeme picioarele de perete şi să azvârle scrumul ţigărilor pe unde nimerea. În lungile lor discuţii, Alexandru evita să vorbească despre Viorica Paraschivescu, iar Petru despre Nora. De câteva ori, Alexandru găsise pe dna Anicet singură, şi ascultase aceleaşi tânguiri pe care le cunoştea. Le răbdase totuşi cu mai mult respect şi dăduse dreptate dnei Anicet cu mai multă căldură, fericit că nu mai întâlneşte în mizeria din casă şi acel uşor miros de alcool, care îl deprimase în cea dintâi vizită. Se ferise totuşi să pomenească ceva despre tânguirile dnei Anicet, lui Petru. Erau lucruri pe care le înţelegea, dar în care nu-şi găsea nicio cădere să se amestece. Invitase pe Petru să vină cu el la Movila, deşi ştia că va fi refuzat. Anicet avea lecţii şi, cum vara aceasta erau mai săraci ca întotdeauna, nu şi-ar fi putut lăsa mama singură în Bucureşti.

În ultimul timp însă cei doi prieteni nu se mai vedeau deloc. Sfârşiseră, în atâtea ceasuri petrecute împreună, tot ce aveau de dat şi de luat unul de la altul. Au simţit amândoi că încep să vorbească la întâmplare, puţin obosiţi de vehemenţa cu care se consumaseră.

— Am o groază de lucruri pe cap, până la plecare, i-a spus Alexandru.

Petru era mulţumit de formula cu care se despărţiră pentru toată vara. Într-o singură seară ar fi vrut să fie împreună cu Alexandru: după întâmplarea neaşteptată din vila Ticho Brahe. Dar se întorsese acasă destul de târziu, iar a doua zi n-a mai simţit nevoia să-i mai povestească

aventura. I se părea destul de stupidă, de altfel.

Alexandru începu de-abia atunci să vină regulat la mese, mai ales la cele de seară, şi să aplece o ureche atentă la discuţiile din familia Pleşa. Până atunci, în afară de ceasurile petrecute cu Petru, rămânea închis tot timpul în odaia lui sau se plimba pe străzi, în pofida căldurii. „îl mustră conştiinţa”, gândiră toţi ai casei, chiar Irina. Unchiul Dem izbutise să înăbuşe scandalul cu sinuciderea domnişoarei Paraschivescu. Izbutise, de asemenea, să-şi mute nepotul la un serviciu auxiliar, unde putea avea concedii lungi şi repetate. Dna Pleşa rămăsese tot atât de neînduplecată, dar Irina o convinsese că nu trebuie să-şi păstreze severa ei răceală faţă de un tânăr chinuit de remuşcări cum era Alexandru.

Într-o seară, Irina veni în odaia lui şi-i ceru voie să stea puţin lângă el. Avea nevoie de o „prezenţă”, de un prieten, mărturisi ea. Era gata să plângă; Dinu nu se hotărâse încă să vină la Movila, aşa cum îi făgăduise de astă iarnă, ca să petreacă două luni împreună. Alexandru nu ştia nimic despre acest Dinu Paşalega.

— Ai să-l cunoşti şi tu, exclamă însufleţită Irina, ai să vezi ce om extraordinar este.

Îi povesti cum l-a cunoscut, acum un an, la un picnic cu automobilele, afară din oraş. Dinu era îndrăgostit pe-atunci de Felicia Baly.

— Aşa pretindea el, adăugă Irina, cu un cochet dispreţ. Toţi băieţii erau pe vremea aceea îndrăgostiţi de Felicia Baly, şi ea se prefăcea că nu observă nimic. Mi-a plăcut de la început şi mi-am spus: de ce oare nu s-ar îndrăgosti de mine?...

Irina povestea cu un glas pe care încerca să-l facă neutru; ca şi cum toate lucrurile acestea s-ar fi petrecut la întâmplare sau printr-un simplu capriciu. Povesti cum l-a invitat singură pe Dinu la dans şi cum tot ea a fixat întâlnirea în oraş, a doua zi. S-au văzut mereu după cursuri. Dinu era în ultimul an la Politehnică („îşi dă proiectul la toamnă”, adăugă Irina), şi avea o sumă de lucruri de învăţat. Rămânea şi ea, câteodată, până la miezul nopţii în odaia lui, minunându-se cu cât sârg lucrează.

— Fireşte, m-am dat repede, şi fără nicio pretenţie, preciză Irina, exagerând tonul de nepăsare şi frivolitate.

Alexandru o privi zâmbind; în general nu-i plăcea acea banală frivolitate şi limbajul direct în materiile sexuale, pe care le afectau fetele; dar pronunţate de Irina, asemenea cuvinte apăreau de-a dreptul ridicole.

— Mi-am dat seama că-l iubesc, vorbi ea repede. Restul n-avea nicio importanţă...

Aştepta ca Alexandru să observe această subliniere şi s-o aprobe. Dar vărul său continua s-o privească, fără să spună un cuvânt.

— Trebuie neapărat să-l cunoşti şi tu, exclamă Irina pregătindu-se să plece. Ai să vezi ce bine am ales... Dar dacă ai şti câte greutăţi, ce absurde obstacole întâmpin...

Făcu câţiva paşi şi se opri chiar lângă Alexandru.

— Mama ştie numai un lucru: că-l iubesc. Şi am înţeles că nu s-ar împotrivi, ştii, la o eventuală...

Îi fu ruşine să termine fraza. Îşi aminti brusc de mărturisirea lui Alexandru, din ziua întoarcerii sale, când au întârziat amândoi de vorbă în chioşc.

— Deşi, adăugă ea repede, deşi sunt alte atâtea stupidităţi care o copleşesc... Pretinde că nu şi-a încheiat studiile, că e prea tânăr... Eu nu spun nimic; o las să gândească ce vrea. Nici nu mă gândesc mai departe. Ştiu că îl iubesc, şi atât...

Alexandru înţelesese că spusese ultimele cuvinte mai mult pentru el şi se grăbi să o încurajeze.

— Foarte bine faci...

Irina nu-şi putu stăpâni o privire recunoscătoare.

— Cu tine mă înţeleg mai bine, mărturisi ea. Suntem doar de aceeaşi vârstă... Deşi şi tu ai nişte prejudecăţi absurde împotriva dragostei...

Încercă să râdă, dar nu izbuti. Se îndreptase din nou spre uşă. Simţea că sufletele lor nu comunică, nu se întâlnesc. O asemenea confesiune ar fi trebuit să provoace o sumă de întrebări din partea celuilalt... Alexandru, dimpotrivă, se mulţumea s-o încurajeze cu privirile, şi s-o aprobe câteodată cu un gest.

— Greutatea e însă în altă parte, reveni Irina. E tatăl lui Dinu, bătrânul Paşalega, ştii, inginerul care vrea să construiască un avion...

Alexandru nu ştia nici despre el nimic, dar de astă dată Irina nu avea prea multe de spus. Îl cunoştea destul de vag; de aceea se temea atâta de el. Îl văzuse de mai multe ori în odaia lui Dinu, venit, ca şi ea, în vizită; căci bătrânul locuia singur, într-o casă din Dealul Spirii, cu pod şi şopron încăpător pentru avionul lui. Nu-i plăcuse privirea lui vitregă, rece, tăioasă. Avea o faţă brăzdată, cu pomeţii osoşi, scoşi şi mai bine în evidenţă de o ascetică slăbiciune. Un bătrân înalt, cu umerii gârboviţi, cu mâinile puternice şi tăbăcite, de lucrător. Numai glasul era cald, blând, moale – glasul lui Dinu.

— Visul lui, din tinereţe şi până acum, îşi încheie Irina descrierea, a fost să construiască un avion. E puţin maniac, recunoaşte şi Dinu. Dar, pe deasupra, e şi patriot. Are un fel de sistem foarte complicat de apărare naţională printr-un aeroplan robot, pe care l-a numit „Tudor Vladimirescu”. Dar e atât de naiv... închipuieşte-ţi un avion „Tudor Vladimirescu”...

Irina încercă iar să râdă. Ştia însă prea multe despre dl Paşalega, ca să poată râde din inimă. Ştia că pusese pe Dinu să jure, în săptămâna când a rămas văduv, că-şi va închina viaţa realizării visului său: avionul „Tudor Vladimirescu”. Dinu i-a mărturisit cât e de legat prin acest jurământ. Nici nu ştia dacă tatăl său îi va da vreodată voie să se însoare. Chiar după moartea lui, îi lăsase cu limbă de moarte să ducă la bun sfârşit acest „grandios monument, care va arăta lumii întregi, peste veacuri, măreţia geniului românesc”, cum spunea el.

— În sfârşit, mie puţin îmi pasă, adăugă ea, îl iubesc şi mă iubeşte. Deocamdată mi-e de-ajuns...

Irina plecă zâmbind, dar cu o cumplită îndoială în suflet. Dacă aş fi sigură că mă iubeşte puţin în felul meu... Se simţea tristă, enervată, aproape regretând că-i spusese atât de multe lui Alexandru. Avu o noapte turbure; nu putea uita glasul cu care Paşalega spusese, de mai multe ori, „fătul meu, hei, fătul meu are o misiune mare de îndeplinit în lumea asta. N-o să aibă timp nici de culcuş, nici de păcat”. Un glas blând, rugător – purtând asemenea cuvinte...

Câteva zile în urmă, Alexandru întâlni pe Dinu. Era un tânăr bine legat, înalt, cu faţa osoasă şi totuşi foarte tânără, cu fruntea dreaptă, în care erai

îndemnat să citeşti numai cuburi şi pârghii. O figură de inginer; numai ochii păreau nelalocul lor în acest chip voluntar şi viril; ochii melancolici, flămânzi, câteodată surprinzător de trişti.

Au pornit câteşitrei – Irina, Alexandru, Dinu – să se plimbe la întâmplare pe străzi. Aveau două ceasuri libere. Apoi, Dinu trebuia să se ducă în Dealul Spirii; cina cu bătrânul în astă-seară şi cu prietenul său, un oarecare Steriu. Pentru că nu vorbea nimeni, Dinu începu să povestească viaţa acestui prieten de-al tatălui său, om foarte bogat pe vremuri, crescut la Zurich, căsătorit din dragoste cu o lăptăreasă şi plecat de tânăr în Brazilia, ca să se ocupe cu plantaţiile de cafea.

— Este un om interesant, plin de surprize. Am descoperit, într-o zi, că ştie chimie, citeşte şi latineşte, vorbeşte frumos despre muzică... E dintr-o familie veche şi bogată, din Moldova. Şi totuşi s-a însurat cu prima fată pe care a avut-o, o lăptăreasă germană... Mi-a spus atâtea lucruri despre Rio dejaneiro. Spunea ceva despre cer...

Se întrerupse brusc şi privi puţin încurcat pe Alexandru. Simţea foarte precis că nu-l ascultă; poate că îl dispreţuia pentru vorbăria lui. Irina îi strânse nervos braţul.

— Cum era cerul? Spune, cum era cerul la Rio dejaneiro?...

Dinu ezită.

— Probabil foarte albastru, vorbi Alexandru. Aşa am auzit şi eu; un cer foarte albastru, ca o mare...

Ridică ochii şi privi pe deasupra caselor. Ce prostii vorbesc trei oameni inteligenţi, când sunt siliţi să stea laolaltă fără voia lor, să se asculte şi să se prefacă încântaţi de cunoştinţă...

— Alexandre, tu ai vrea să fii acum la Rio de Janeiro? întrebă Irina.

N-o recunoştea. Părea o fetiţă care se afectează, care încearcă să spună prostii şi naivităţi fermecătoare. Probabil pentru că e îndrăgostită, şi se află alături de iubitul ei, reflectă Alexandru. De fapt, Irina vorbea în neştire, pentru că cei doi tineri nu spuneau aproape nimic, rămâneau izolaţi, reci, fără nicio comunicaţie între ei – şi senzaţia aceasta inconfortabilă o exaspera.

— De ce numaidecât la Rio de Janeiro? răspunse Alexandru. Este atât de

frumos şi aici...

— Steriu spunea un lucru de care mi-aduc aminte întotdeauna cu emoţie, vorbi Dinu. Spunea că debarcase cu o sută de mii de franci, în monede de aur, şi îi era teamă să nu fie observat. Se prefăcea atunci că sacul în care îi ascunsese era uşor, şi-l purta aproape în glumă, cum se poartă un sac cu mâncare sau cu fructe... A umblat aşa câţiva kilometri. A observat apoi că muşchii îi atârnau ca nişte frânghii descusute... Într-adevăr, ca nişte frânghii descusute...

Se opri, visător. Continua să se gândească la ceva turburător, căci zâmbi.

— Cam câte kilograme de aur erau acolo? întrebă Irina.

— Ce-mi pasă de greutate, vorbi Dinu brusc cu un glas aspru. Erau acolo o sută de mii de franci aur, peste cinci milioane în valoarea de astăzi. Să poţi avea un sac cu cinci milioane de lei, să ştii că porţi într-o singură mână atâţia bani, atâta putere...

Alexandru tresări. Dinu vorbise pasionat, ca despre o femeie.

— Ah, să poţi avea atâţia bani, să fie numai ai tăi!... adăugă Dinu, ca şi cum n-ar fi observat prezenţa celor doi de alături.

— Ai vrea să fii bogat, dle Paşalega?

Dinu îl privi mirat.

— Nu bogat, ci miliardar, arhimiliardar!... Nu există altceva pe lume, nu cred că poate exista altceva pe lume...

Clătină capul şi se controlă.

— În afară de dragoste, adăugă privind zâmbitor către Irina... Dar sărăcia e umilitoare şi când iubeşti... E o stare de larvă, o stare extraumană, prenaturală, cum spunea nu ştiu cine...

Au vorbit despre aur, până ce s-a apropiat ora despărţirii.

Irina avea ochii plini de lacrimi.

*

Anişoara se simţea foarte singură îndată ce cădea noaptea. I-ar fi plăcut să se plimbe prin parc, dar o înspăimântau umbrele acelea prea vii, o înspăimântau mai ales zgomotele surde, şi foşnetele, şi suspinele pe care le auzea de jur împrejur îndată ce cuteza să pătrundă adânc între pomi.

Adrianei nu-i plăcea deloc să iasă noaptea din casă. Se închidea în odaia ei şi citea până târziu – sau se certa cu maică-sa. Anişoara rămânea singură, îndată ce se sfârşea masa de seară. Dl Lecca se retrăgea în biroul său de lucru, dna Lecca trecea în salon, cercetând efectele de lumină artificială asupra ultimelor ei pânze, iar slugile se culcau devreme. La zece metri depărtare de casă, chiar pe aleea principală, Anişoara se simţea izolată, singură, oricând în primejdie de a fi înghiţită de întuneric, prinsă în braţe de arbori. Aceiaşi copaci, atât de prietenoşi în timpul zilei, o înspăimântau noaptea; parcă le creşteau pelerini şi aripi, parcă scoarţa lor rânjea şi chihotea. Totul se schimba în jurul ei; iarba lucea, ca unsă cu argint viu, pietrişul scârţâia singur, fără să fie atins, trunchiurile trosneau altfel decât în timpul zilei, ca şi cum ar fi gemut un om... Anişoarei i-ar fi plăcut atât de mult să aibă pe cineva alături de ea, pe oricine, şi să pătrundă emoţionată, ţinându-şi răsuflarea, pe lângă trunchiurile cele mai groase, acolo în miezul parcului, unde se înălţa moviliţa cu liliac sălbatic. Trebuia totuşi să se resemneze şi să privească de la fereastră, în cămaşă de noapte, cu pieptul aplecat întreg pe pervaz; aşa nu îi era frică; ştia că oricând poate aprinde lumina, oricând poate alerga în braţele mamei.

Masa se sfârşise la zece, şi toţi se retraseră – astăzi parcă mai repede ca de obicei. La masă, Adriana nu vorbise deloc. Se plănuise o excursie în Munţii Făgăraşului, şi Liza o invitase să vină şi ea. Dar dna Lecca nu voia cu niciun chip s-o lase. Cearta a durat câteva zile, în care timp Adriana nu scotea un cuvânt cât durau mesele. Şi astă-seară, deodată, înainte de a se ridica de pe scaun, dna Lecca îi spuse râzând.

— Poţi să te duci, scumpa mea. Am vrut numai să te necăjesc, să văd la cine ţii mai mult: la maică-ta cea bună sau la o prietenă... La o prietenă ca Liza, fireşte...

Dl Lecca de-abia acum află că mama şi fiica au fost supărate, şi nu şi-au vorbit atâtea zile. Toţi se ridicară de la masă binedispuşi. Dl Lecca îşi pofti familia în salon.

— Doamnă, domnişoarelor şi scumpele mele fiice, îndrăzniţi să luaţi acest pahar din mâna mea...

Era un vechi ritual al familiei. La orice zi mare, onomastică sau

sărbătoare, ziua de naştere a câtorva astronomi iluştri, dar şi în alte zile fericite, pe care le fixa unul din cei doi soţi – dl Lecca îşi chema familia în salonul cel mare, aprindea toate luminile şi scotea din pivniţă o sticlă de Porto, din colecţia moştenită şi agonisită de el în tinereţe.

— Doamnă, domnişoarelor şi scumpele mele fiice, îndrăzniţi să luaţi acest pahar din mâna mea...

Anişoara cunoştea formula aceasta de foarte multă vreme, de când încă nu avea voie să guste din Porto, ci asista numai la ceremonie. Primul pahar l-a primit cu puţini ani în urmă, când a împlinit paisprezece ani. De-atunci bea regulat; ca şi restul familiei, bea însă numai în asemenea împrejurări. În copilărie, i se părea ceremonialul mult mai misterios şi mai fascinant. Privea atunci cu emoţie cum tatăl se îndrepta spre fiecare, cu paharul întins în mâna stângă, cu sticla prăfuită – ţinută într-un şervet de pluş galben – în mâna dreaptă. De câţiva ani, mâinile dlui Lecca tremură prea tare. Paharele de-abia sunt umplute până la jumătate.

Adriana, deşi s-a împăcat cu maică-sa, a plecat totuşi imediat în odaia ei. Trebuia să se pregătească repede; chiar a doua zi era plecarea. Dna Lecca s-a dus de astă dată să se culce. Anişoara a rămas singură în salon. S-a luat atunci după dl Lecca. L-a văzut cum străbate odaie după odaie, cu pas măsurat, sigur, fără să se ciocnească de mobile prin semiîntuneric. A ajuns în bibliotecă, şi după ce a aprins lampa mare, cu *abat-jour* de sticlă verde, de pe birou, s-a aşezat cu luare-aminte în fotoliu, să nu-şi prindă cozile jiletcii lungi şi negre pe care o purta. Nici nu-şi observă fiica, deşi îl urmărise la câţiva paşi numai, şi se oprise în mijlocul biroului, aşteptând parcă să fie văzută ca să îndrăznească a vorbi. Dl Lecca deschise încet un dosar care se afla pe birou, ridică o filă şi o apropie de lampă, apoi căută repede într-un repertoriu alfabetic legat în piele neagră, care rămânea întotdeauna pe birou, originea documentului copiat şi trimiterile la toate volumele unde se găsea reprodus şi discutat. Nopţile nu făcea decât munca de clasificare a documentelor pe care le adunase asupra cavalerilor teutoni, în special, şi asupra tuturor ordinelor religioase militare, în general. Îşi scoase ochelarii şi batista albă de la buzunarul jiletcii, ca să-i şteargă. Dădu cu ochii de Anişoara. Tresări; aşa cum stătea fata, înaltă şi

palidă, cu mâinile aduse la spate, părea o arătare nefirească, apărută răzbunător în mijlocul bibliotecii.

— Ce-i, fetiţa mea?

Anişoara nu răspunse nimic. Se apropie de birou, păstrându-şi mâinile la spate, privindu-l cu ochi foarte trişti. Dl Lecca se ridică din fotoliu, cu oarecare greutate. Ar fi vrut să facă ceva, poate s-o mângâie, să-i spună un cuvânt bun, dar nu îndrăznea.

— Ai nevoie de ceva, Anişoara?

Fata dădu din cap. Cum ar fi putut să-i spună că ar vrea să se plimbe în parc, că e singură, că îi e aproape frică?

— Venisem să te văd, papa, vorbi ea încet. Îmi dai voie să stau puţin lângă tine?...

Dl Lecca avu un gest de plăcută surpriză, dar era totuşi extrem de încurcat. Nu obişnuia să vină nimeni, până acum, în biroul lui de lucru, la o asemenea oră. Anişoara se aşeză pe scăunaşul de piele de lângă biblioteca turnantă. Dl Lecca rămase în picioare; nu ştia ce trebuie să facă.

— N-aş vrea să te deranjez, adăugă Anişoara cu mai multă siguranţă în glas. Lucrează, te rog, înainte...

Zâmbise cât se poate de dulce. Dl Lecca se aşeză în fotoliu, frecându-şi mâinile osoase şi albe. Luă din nou copia documentului din dosar, şi se prefăcu că o citeşte. *Omnem nostram possessionem, cum omnibus hominibus communem habemus...*

Nu înţelegea însă nimic. Zvârli ochii la sfârşitul documentului extras: Landulfi, *Hist. Mediolanensis,* p. 65. Era vorba de *catari,* se înţelege, de acei eretici medievali din Italia şi Sudul Franţei. Dar, prin boarea luminoasă a lămpii verzi, pătrundeau până la el ochii Anişoarei, prezenţa ei, întrebările ei nespuse şi neînţelese...

— Ce e cu tine? o întrebă el deodată. Nu ţi-e somn?...

Anişoara strivi un început de lacrimă, care se rotunjea pe nesimţite la colţul ochiului. Pupilele arătau acum mai mari şi mai strălucitoare, atât. Dl Lecca nu observase altceva.

— N-am nimic, răspunse ea. Mi-era dor să te văd...

Dl Lecca roşi; nu se aşteptase deloc la o atât de stranie mărturisire. Ar fi

trebuit să răspundă ceva; să spună, de pildă, „Fetiţa mea scumpă”, să se ridice de la birou şi s-o mângâie pe obraji. Dar se mulţumi să zâmbească încurcat, aproape paralizat.

— Oh, la, la! exclamă el cu oarecare greutate, începând iar să-şi frece mâinile.

Anişoara se apropie de birou.

— Ţi-a spus mama că l-am îmbrăcat pe dl Anicet cu haina ta de casă?

I se păru că faptul acesta este extrem de important, şi că trebuie neapărat comunicat tatălui. Dl Lecca o privi cu o surpriză prefăcută; în fond, nu înţelegea nimic, dar era încântat că Anişoara găsise ceva de comentat, ceva la care putea în orice caz răspunde prin cuvinte.

— Plouase tare, continuă aprinsă Anişoara, şi pentru că era ud până la piele, mama l-a trimis să facă duş şi l-a îmbrăcat apoi cu haina ta de casă... Vezi, nu ţi-a spus!...

Dl Lecca recunoscu, cu o prefăcută părere de rău, că nu ştia nimic de această întâmplare. Ceru lămuriri; ce s-a făcut apoi cu haina de casă? n-a răcit cumva Anicet? etc. Dar pe Anişoara n-o mai interesa discuţia; nădăjduise o clipă că s-ar fi putut întâmpla altceva, că tatăl ar fi putut să o întrebe altceva. Rămaseră amândoi tăcuţi, privindu-se pe deasupra lămpii.

— N-are să-ţi fie frică să dormi singură, după plecarea Adrianei? o întrebă dl Lecca, târziu, ca să spună ceva.

— Oh! nu! exclamă Anişoara cu o căldură neobişnuită în glas.

Căci nu va dormi singură, ştia prea bine asta. Petru va fi cu ea, va trebui să fie cu ea, în fiecare noapte... închise puţin ochii, şi tremură, de frică, de plăcere, de nerăbdare.

— Ţi-e frig? întrebă di Lecca.

— Nu papa, nu mi-e frig deloc, dar deloc... Am tresărit aşa, fără motiv...

Dl Lecca zâmbi şi începu să-şi mişte încet degetele pe coperta de piele neagră a repertoriului; întâi două degete, apoi trei, apoi din nou două degete. Se privea cu atenţie; părea că jocul acesta nevinovat îl amuză. În orice caz, scăpa astfel de prezenţa turburătoare şi neînţeleasă a Anişoarei.

— Te las, văd că nu poţi lucra când sunt eu aici, vorbi fata.

Dl Lecca tresări. Ar fi vrut să se scuze, să spună ceva, dar Anişoara se

apropie de birou şi-i întinse obrazul.

— Noapte bună, papa...

Dl Lecca o sărută, apucându-i capul cu amândouă mâinile. Nu i se mai întâmplase niciodată asta, să vină una din fetele lui, să vină singură şi să-i ceară să fie sărutată... Simţi o emoţie bruscă, o căldură ciudată năvălindu-i spre cap. Îşi apucă fruntea şi şi-o rezemă în palma dreaptă, privind cum Anişoara traversează cu paşi uşori biblioteca, fără să se mai uite înapoi.

*

A doua zi, Petru, venind la lecţie, întâlni în salon pe Adriana, şi i se păru că îl priveşte dispreţuitoare. Se întâlneau pentru întâia oară de la aventura lui după furtună. Îi susţinu totuşi privirea, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

— Adriana pleacă astăzi, într-o excursie, şopti Anişoara înainte de a începe lecţia. Acum poţi să vii... Te-am aşteptat în fiecare noapte, de atunci... Dar acum trebuie să vii, trebuie...

Glasul ei, de obicei timid şi rugător, se schimbase, devenise ferm, aproape poruncitor.

Petru ezită să răspundă. Îi făcu semn să înceapă. Ar fi vrut să-şi păstreze tonul lui sec de profesor, glasul acela impersonal pe care îl întrebuinţa când cerea un bilet de tramvai, de pildă. Dar apropierea fetei îl turbura, acum; o turburare stupidă, senzuală şi mentală în acelaşi timp. Nu-şi putea desprinde ochii de pe ceafa pe care o vedea acum pentru întâia oară; atât de copilărească, încă, şi totuşi atât de fascinantă. Ar fi vrut s-o mângâie, şi se stăpâni anevoie. Când intrase în odaie, privirea i se oprise pe sânii ei, pe care îi văzuse goi cu atât de puţine zile înainte...

— Spune-mi că vii, astă-seară, chiar astă-seară...

Anişoara se îndreptase spre el. N-o mai putea alunga. Nu se mai putea împotrivi. O prinse de cap şi o sărută pe gură aspru, aproape muşcând-o... Fata îşi răsuci repede trupul pe scăunaşul din faţa pianului, şi îşi continuă sonata, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat. Petru era mult mai uluit, mult mai descompus decât ea.

— Trebuie să vii, repetă ea în timp ce cânta. Ştii că poarta rămâne totdeauna deschisă... Ştii că nu te poate vedea nimeni...

Pe drum, regândind scena, Petru se miră puţin de exaltarea atât de precisă şi de hotărâtă a Anişoarei. Nu uitase niciun detaliu; „poarta rămâne totdeauna deschisă"... Ar fi vrut să nu vină, deşi făgăduise şi jurase, deşi Anişoara îi spusese că nu va dormi toată noaptea dacă nu vine... Îl irita impresia că ascultă un ordin, că e împins la aventură nu din voia sau nebunia lui, ci din curajul unei fetiţe. Se hotărî de mai multe ori să nu se ducă. Totuşi, aproape de unsprezece noaptea, ieşi din casă, îşi luă cheia de la intrare, şi porni spre staţia de tramvai. Cu cât trecea timpul, cu atât devenea mai nerăbdător. Aşteptă al doilea tramvai în centru, muşcându-şi buzele ca să nu înjure tare întârzierea. Când se apropie de vilă, începu să alerge. Fu totuşi extrem de prudent. Aşteptă în colţ, să vadă dacă trece cineva. Strada era pustie, ca de obicei. Deschise portiţa dintr-o smucitură, apoi se furişă sub pomi. Acum nu-i mai era teamă de nimic. Ceasurile erau aproape douăsprezece. Dormeau, fără îndoială, cu toţii; poate singur profesorul veghea încă în bibliotecă, dar tocmai la capătul celălalt al vilei. Fereastra Anişoarei era deschisă. Înainta încet pe sub pomi, prin cea mai deasă umbră, cu ochii fixaţi asupra ferestrei. Zări o pată albă, aplecată pe pervaz. Îl aştepta, deci. Grăbi pasul şi se apropie de zid. Inima îi bătea să se spargă; începea chiar să-i fie frică, deşi ştia bine că nu poate fi văzut de nimeni. Se târî puţin de-a lungul zidului, până ce ajunse în faţa ferestrei. Anişoara îl zărise şi se dădu la o parte astupându-şi cu palma un ţipăt. În clipa următoare, Petru era în odaie, răsuflând greu, bâjbâind cu mâinile ca să nu se lovească de ceva. Cunoştea foarte aproximativ odaia Anişoarei. Dar o simţi repede alături de el, într-o cămaşă lungă, albă, de mătase. Fata se apropie sfioasă, tremurând.

— Te-ai lovit? o auzi întrebându-l.

Nu-i răspunse. O prinse toată în braţe şi o sărută lung, înăbuşind-o. Pe Nora n-o sărutase aproape deloc. Îl săruta mai mult ea pe el şi, cum o cunoscuse de-a dreptul trupeşte, sărutările Norei nu-i spuneau nimic, îl enervau chiar. Sărutarea Anişoarei era cu totul altceva. Îl înnebunea gândul că e fecioară, că e numai a lui, că nu a fost niciodată a altuia. Îl exaspera mai ales carnea aceea pietroasă, înspăimântată, necunoscută.

Nu şi-au vorbit mult timp. Se păstrau în braţe, unul pe altul, sorbindu-se.

Apoi Anişoara îl conduse încet spre patul din fundul odăii. Întunericul o ajuta să fie curajoasă. Îşi alunecase mâna pe pieptul lui, pe sub cămaşă.

— Dezbracă-te şi tu, îi şopti ea.

Îşi imaginase de atâtea ori apropierea carnală a lui Petru, încât acum nu se mai temea de nimic. Îl ajuta să se dezbrace, mângâindu-i muşchii, carnea întreagă. Îl aduse lângă ea, în lungul patului.

— Aş vrea să te mai văd gol, pe lumină, ca atunci, şopti.

Rămăsese şi ea goală, cu pulpele strânse, cu sexul ascuns.

Întunericul îi întărâta pe amândoi. Nu-şi puteau vedea feţele, şi îndrăzneau fiecare mângâieri noi. Petru era exasperat de taina care îl întâmpina pretutindeni, de fecioria care îi rezista chiar când îl invita. Încercă de mai multe ori s-o ia, dar Anişoara îl oprise cu sărutări, cu mângâieri.

— E atât de bine încă, şopti ea. E atât de bine...

I se dete pe jumătate beată, când trupul fusese atât de mult aproape de al lui, încât n-o mai sfâşie nimic, nu o mai umili nimic.

XI

— Ţie ţi-ar plăcea să mori înecat? întrebă Irina pe Dinu care privea către valuri, tăcut, aproape absent, cuprins ca şi ceilalţi de o stranie fermecare.

— Nu, e mult mai bine să mori pe pământ, în casa ta, pe moşia ta, să fii îngropat alături de casă, vorbi liniştit Dinu.

Ceilalţi tăceau, ca şi cum n-ar fi auzit nimic. Cunoşteau cu toţii povestea tinerilor acestora care se iubeau, şi pe care numai dragostea îi putuse apropia, într-atât păreau de deosebiţi. Îi lăsau să vorbească, ei singuri.

— Dar e mult mai bine să mori în mare, reîncepu Irina. Pluteşti aşa, fără să te ştie nimeni, şi în cele din urmă te faci şi tu apă... Un nimic curat şi muzical, apă...

Soarele bătea prea puternic. Soarele o lovea în creştet, şi revărsarea de foc o strivea, o risipea. Asta îi făcea bine; acum putea spune ce-i plăcea; putea cânta cuvintele ca într-un poem.

— Nu, eu prefer să mor bătrân, foarte bătrân şi bogat, pe moşia mea, mărturisi Dinu. Să ştiu că rămân alături de lucrurile pe care le-am adunat, de locul unde am respirat... Nu e aşa?

Se adresase lui Cezar Tomescu, şi acesta întoarse capul leneş, distrat. Era ars cumplit de soare. Fruntea şi braţele jupuite, pieptul înroşit. Parcă ar fi căutat într-adins o suferinţă nouă şi fără rost, ca să îndrăznească să-şi arate atât de curând trupul său rănit, soarelui.

— În mare e foarte trist, vorbi el, rar, ezitând, ca şi cum s-ar fi exprimat într-o limbă streină. Căci nu te prefaci în apă într-un nimic muzical, cum crede Irina, ci ajungi în foarte scurt timp pe mal, descompus, desfigurat. E tristă, mohorâtă moarte. Dar şi în pământ, îţi dai seama ce înseamnă să rămâi singur atâtea zile în pământ?!...

Întoarse capul către Dinu, ca şi cum ar fi spus un lucru revelant, necunoscut de nimeni, ca şi cum lumina şi marea dimprejurul lor ar fi făcut peste putinţă de închipuit singurătatea rece şi întunecată a mormântului săpat în pământ.

— Am spus-o de atâtea ori, reluă Tomescu cu fervoare, găsesc un singur sens vieţii acesteia, de-aici. Să poţi fi sigur că cel puţin un om nu va dormi în noaptea aceea, ştii, în noaptea îngropării tale; că se va găsi cineva care nu te va lăsa singur... O, să poţi muri cu certitudinea asta, că va rămâne o fiinţă care să reziste şi somnului, şi oboselii, şi durerii, şi va petrece noaptea aceea gândindu-se la tine, atât numai: gândindu-se la tine... Nu e nevoie să te plângă, să te regrete... La ce folosesc toate acestea? La ce foloseşte că eşti plâns şi regretat în timpul zilei, iar noaptea, tocmai noaptea, când eşti cu desăvârşire singur, te uită toţi şi adorm?...

Lucu Antonovici ascultase numai începutul acestei neaşteptate mărturisiri. Încet, prudent, priceput, îşi apropia trupul de Luiza; la început braţul, apoi umărul, apoi coapsa. O simţea tot atât de fierbinte ca el, o ghicea tot atât de turburată. Ca din întâmplare, îşi abandonă mâna pe spinarea ei. Nu observă nimeni. Toţi aveau ochii îndreptaţi spre mare.

— Cum de ţi-a ajuns nisipul până aici? întrebă Lucu prelingându-şi uşor mâna spre sâni. Azi nu bate vântul...

Femeia îl privi; fără zâmbet, cu o dogoare ciudată în obraji, cu albul

ochilor dilatat.

— ... Dacă cineva m-ar iubi vreodată, continuă Tomescu, nu i-aş cere decât acest lucru: să nu mă lase singur în prima noapte, să vegheze cu mine...

Irina se întoarse ca să-l privească mai bine. Era deşirat, cu gâtul osos, cu părul decolorat. Umerii, pieptul, faţa, erau aproape o rană, hidoasă; pielea se jupuise de mai multe ori, descoperind porţiuni mai roşii, ca o erupţie de plăgi. Cezar Tomescu topise pe trupul lui rănit aproape un sfert de kilogram de unt de cacao. Se încăpăţânase totuşi să stea şi astăzi la soare. „Dacă l-ar iubi vreodată o femeie...”, gândi Irina. Nu ştia ce să creadă. Şi totuşi, şi asemenea oameni pot fi iubiţi, şi pentru asemenea oameni suferă şi se ofilesc femei. Zări atunci mâna lui Lucu aproape de sânul Luizei. O clipă, gestul o dezgustă. Dar indignarea îi trecu repede. De ce nu face acelaşi lucru şi Dinu, de ce nu are el niciodată iniţiativa? Ea trebuia să vorbească întâi, ea trebuia să-l sărute întâi. Şi cu toate acestea, ce tânăr voinic şi viril, ce figură de şef are... îl privi cum stă tolănit, aproape obosit de odihna prea lungă a mădularelor, cu ochii sorbiţi de pânza albăstruie a mării. Se uita în mijlocul apei, nici în zare, nici la început, acolo unde încep să se formeze valurile. Se uita direct în mijloc, într-o bucată pe care numai prin efort o puteai păstra în ochi. Nu era deloc firesc să priveşti tocmai acolo...

— ... Iar dacă mor ziua? Întrebă Lucu, dându-şi deodată seama că a fost observat şi retrăgându-şi uşor mâna. Mor în timpul zilei, într-o zi frumoasă, pe o lumină ca asta de-acum. Ce mai ştiu eu până seara? Dacă am murit, am murit; în clipa aceea am terminat şi cu singurătatea şi cu întunericul... Ce-mi mai pasă?...

Luiza îi apucă braţul.

— La ce prostii te gândeşti! exclamă ea puţin speriată, încercând să pară cât mai supusă, cât mai mică şi mai feminină. (Avea treizeci şi unu de ani, dar se îmbrăca întotdeauna ca o şcolăriţă, şi afecta vârsta de nouăsprezece ani; se prefăcea capricioasă, speriată, inocentă.) Şi vouă, ce v-a venit să vorbiţi de moarte, întunecaţilor! exclamă din nou, întorcându-se către Irina şi Dinu.

Irina tăcu brusc; i se păru că mai auzise odată acelaşi glas, aceeaşi stupidă întrebare, tot pe plajă, odată demult, într-un timp pe care nu-l putea identifica.

— Eu sunt de vină, zâmbi Tomescu, eu care m-am apucat să le explic un lucru prea greu chiar pentru mine... Şi asta, pe un soare...

Zâmbi stupid, privindu-i pe toţi la rând; pe toţi, cu capetele anevoie apărate de arşiţă, cu trupurile bine întinse, goale, aproape inerte. Nimeni nu observă zâmbetul lui stupid şi ironic în acelaşi timp. Iată, iată, am ajuns să fac filosofie şi aici la plajă, între mondeni!... Şi încă n-am ajuns să-i cunosc bine...

— De altfel, am şters-o la bufet, adăugă el. Au trecut douăzeci şi cinci de minute. Mâine mai mult, dacă voi mai trăi...

Se ridică şi-şi îmbrăcă halatul. Lucu îl privi. O foarte slabă tresărire a obrazului, când ţesătura păroasă i-a atins umerii. Atât.

— Nu te doare deloc chestia asta? îi arătă Lucu umerii.

— Ba da, dar ce să fac dacă sunt blond şi limfatic? Nu pot sta în casă. N-am decât cincisprezece zile concediu, şi nu-mi pot permite să pierd niciuna... Cine mai vine?...

Se ridicară numai îndrăgostiţii, Irina cu Dinu. Irina, puţin stânjenită de urâţenia jupuită şi roşie a lui Tomescu, stânjenită, de asemenea, de picioarele lui lungi şi păroase, de halatul lui vechi, sărăcăcios.

— Pleşa de ce nu vine niciodată cu noi, aici, în soare? întrebă Tomescu.

— S-a împrietenit cu tânărul acela, îl ştii, scriitorul, David Dragu, răspunse Irina. Stau toată ziua împreună, discută, se amuză. Şi Dragu suferă grozav de ochi, nu poate suporta lumina prea puternică, ştii. L-ai văzut, el iese pe plajă dimineaţa de tot, şi apoi numai când apune soarele.

— Îmi pare rău de amândoi, vorbi Tomescu. Trebuie să răbdăm toată conversaţia gugumanilor ălora... Domnule, şi nu poţi în niciun chip scăpa de ei; sunt de o sensibilitate extraordinară...

— Marea e de vină, glumi Irina.

— Nu, domnişoară, nu e marea de vină. Ăştia au ajuns sensibili pentru că sunt inculţi, sau mai precis sunt semidocţi. Sensibilitatea e o stare suspectă, o stare de suspensie... Eu am o teorie...

Nu mai avu timp s-o expună. Ajunseseră la bufet. Se îndreptară direct către masa unde zăriseră pe Dragu, Alexandru Pleşa şi Anton Dumitraşcu. Păreau foarte agitaţi. David Dragu vorbea, cu ochelarii alunecându-i pe nas, cu altă pereche de ochelari, negri, în mână, gesticulând. De-abia le răspunse la salut.

— ... Să se termine odată cu legenda asta a provinciei care ucide talentele şi înăbuşă inteligenţa. Am fost şi eu în provincie, doi ani, şi acum de-acolo viu. Dar nu oraşul e de vină, nu mediul. Oamenii se ratează pentru că sunt mediocri, pentru că sunt ei înşişi sterpi şi nesubstanţiali...

Noi-veniţii îşi căutau loc pe scaune, înghesuindu-se în jurul mesei. Tomescu îşi scoase halatul; jupuiturile păreau mai cumplite acum, la umbră. Anton Dumitraşcu îl privi puţin plictisit, semnificativ; zgomotul scaunului îl enerva, liniştea cu care

Tomescu se dezbrăca acolo, în văzul lumii, şi căuta un cuier să-şi agaţe halatul, părea aproape ofensatoare.

— Ce înseamnă aia influenţa mediului de provincie asupra intelectualului? continuă Dragu. Un adevărat intelectual rezistă oricărui mediu. M-am exprimat greşit; nu un adevărat intelectual, ci un adevărat om, substanţial, a cărui fiinţă nu o poate nimeni şi nimic anula în afară de moarte. Dacă eşti tu însuţi, înainte de toate *tu însuţi,* dacă ai rădăcinile adânc împlântate în viaţă, în concret, nimic nu te poate atenua, nimic nu te poate rata. Rămâi tot atât de perfect şi de real, şi la New-York, şi la Paris, ca şi la Turnu-Măgurele sau într-un sat din Basarabia. Un Newton, un Dante, un Kant ar fi supravieţuit şi ar fi creat în oricare oraş de provincie românesc. Nu oraşul e de vină, ci sufletul oamenilor, superstiţia care-i domină pe toţi că un oraş luminat cu electricitate te ajută să fii idealist şi optimist, pe când unul plin de băltoace te deprimă şi te ratează. Omul trebuie să rămână el însuşi în orice mediu; într-un asemenea om cred. Care n-are nevoie de decor ca să viseze, n-are nevoie de confort ca să se simtă fericit, n-are nevoie de mediu ca să gândească...

Alexandru îl ascultase cu o neînţeleasă bucurie. I se părea că îi limpezeşte gânduri cu care se luptase şi el, în repetate rânduri, de câte ori se întreba dacă întoarcerea definitivă în ţară i-ar putea stăvili creşterea,

dacă există oraşe şi ţări care ratează oamenii sau dacă ratarea aceasta este predestinată, este în om, iar nu în afara lui.

— Totuşi, sunt atâtea greutăţi pe care le întâmpină viaţa intelectuală de provincie, vorbi Anton Dumitraşcu, roşind puţin. Nu are cine să te înţeleagă, să te încurajeze, să te ajute... într-un cuvânt, n-ai mediu, asta e, lipsa de înţelegere, lipsa mijloacelor de lucru...

— De ce ai d-ta nevoie să fii înţeles, şi încurajat, şi promovat de cei din jurul d-tale? îl întrerupse David Dragu. Asta te face pe d-ta? Picioroangele astea, premiile pe care ţi le dau oamenii din jurul d-tale? Nu pricep ce are a face încurajarea şi înţelegerea cu inteligenţa şi geniul!

— Atunci rişti să nu te cunoască nimeni, răspunse Anton Dumitraşcu. Rişti să rămâi înmormântat toată viaţa într-un...

— Dar, pentru Dumnezeu, ce-ţi pasă d-tale dacă te cunosc sau nu te cunosc oamenii? Nu înţelegi că asta are o importanţă secundară, că realizarea d-tale perfectă se face autonom, prin simplele d-tale forţe sufleteşti, fără încurajarea sau patronarea nimănui? Toată confuzia de aici porneşte: că în provincie nu există mediu favorabil. Ei şi, ce e dacă nu există mediu favorabil? Există în orice caz oameni, şi oamenii se pot realiza oriunde, cu sau fără mediu. Nu observaţi că în nicio literatură din lume nu s-a pus atât de stăruitor şi de dezastruos ca în literatura românească problema aceasta a oraşului de provincie, cimitir al iluziilor, baltă fără fund şi mai ştiu eu cum? Cred că în Rusia ţaristă au fost oraşe de provincie mai deprimante ca cele din România modernă, şi totuşi literatura rusă nu le-a deplâns în cincizeci de volume, şi nimeni nu şi-a justificat ratarea prin ele. Dimpotrivă, în acele oraşe de provincie rusească se căleau suflete extraordinare, se întâmplau tragedii, conflicte, se crea chiar o filosofie... Deci, nu oraşul de provincie e de vină, ci insuficienţa tânărului care sucombă după doi-trei ani de luptă. Provincia e un mijloc de selecţie; oamenii adevăraţi, oamenii vii şi întregi, rezistă, rămân ei înşişi şi-şi realizează viaţa lor – ceilalţi, mediocri şi atenuaţi, dispar... Oraşul de provincie e un mijloc de selecţie naturală. E şi un mijloc de verificare a rasei noastre. Rămâne de văzut câţi rezistă, câţi oameni pot fi ei înşişi, într-un oraş de provincie, şi câţi se grăbesc să parvină, să ajungă prin

politică.

David Dragu vorbise neobişnuit de mult şi de repede. Anton Dumitraşcu, deşi puţin intimidat că i se respinge atât de vehement teza favorită, era totuşi flatat de această lungă ieşire a lui Dragu. Îl cunoscuse de puţin timp, şi de atunci îl urmărise cu înverşunare, de câte ori îl zărea că iese din camera lui. Nici nu bănuise un asemenea noroc; să cunoască şi să se împrietenească tocmai cu unul dintre cei mai interesanţi autori tineri. Dragu publicase de curând un volum de critică şi altul de proză, care îi aduse din nou numele în publicistica bucureşteană. Debutase cu mulţi ani în urmă, ca foiletonist al unei mari gazete, şi fusese chiar de-atunci remarcat. Timpul trecea însă fără ca David Dragu să depăşească stadiul de veşnic debutant, semnând ani de-a rândul articole vehemente şi glose filosofice prin toate revistele vremii.

Lumea începuse să creadă că fusese şi el numai o speranţă, ca şi atâţia alţi tineri care obosesc după câţiva ani de activitate publicistică. Prietenii îl socoteau ratat, mai ales că de doi ani plecase din Capitală, renunţase să mai publice şi se mulţumea cu o catedră de limba franceză şi filosofie într-un oraş obscur de provincie. Câţiva vorbiseră atunci de un al doilea caz Anicet; îşi amintiră încă o dată de tânărul acela care făgăduia în primii săi ani de studenţie să brăzdeze ca o zăbală de foc zarea culturii româneşti, şi care se dase deodată la fund, refuzând să publice, refuzând să lucreze, risipindu-şi timpul şi sfârşind prin a-şi pune capăt zilelor. Ca şi Pavel Anicet, căruia îi fusese cel mai bun prieten, Dragu renunţase la orice ambiţie, la orice efort. Aproape doi ani, nimeni n-a mai ştiut nimic de el. Şi deodată, când prietenii din Capitală îl credeau abrutizat de provincie şi melancolie, David Dragu publică două cărţi: *Morala animalului politic* şi *Ape de primăvară.* Cea dintâi era un tratat de etică modernă, la care Dragu lucrase încă din timpul când era corector de noapte la un cotidian bucureştean, şi din care publicase fragmente. Nimeni nu credea însă că-l va scrie în întregime. Nimeni nu bănuise, mai ales, măreţia planului său. Amândouă volumele se bucurară de neaşteptat succes.

— ... Mijloc de selecţionare, vorbi atunci Cezar Tomescu, de verificare a rasei... Nu e puţin exagerat? S-ar putea folosi şi alte mijloace; de pildă, o

sanitaţie bine pusă la punct, o cultură serioasă... Să vedem dacă românul poate rămâne el însuşi când va începe să se spele în fiecare zi... Eu nu cred. Cineva observase că ortodoxia e primejduită în satele unde se introduce săpunul; ţăranii se convertesc la adventism odată cu spălatul propriu-zis. Sectele mergmână-n mână cu higiena... Dar când vom introduce şcoli înalte, biblioteci, medii culturale, cum spune dl Dumitraşcu? Dumnezeu ştie ce se va alege atunci din fiinţa noastră românească.

Dragu îl ascultase uimit, pipăindu-şi de mai multe ori ochelarii.

— D-ta vorbeşti enormităţi, îl întrerupse el. D-ta crezi că fiinţa românească, şi nu numai ea, ci şi orice fiinţă, se poate judeca după modificările superficiale produse de cauze tot atât de superficiale? Ce importanţă are dacă săpunul aduce după sine sectele?

Crezi că dispare ortodoxia? Dimpotrivă; după o sută de ani, sectele vor deveni ortodoxe, se vor pierde în marea şi singura religie colectivă, iar ţăranul se va alege şi cu săpun, şi cu electricitate...

Tomescu începu să râdă zgomotos. I se vedeau dinţii prea albi, prea frumoşi, aproape nefireşti pe faţa lui rănită.

— Nu ştiu dacă ai dreptate, spuse el. În orice caz, e grozavă imaginea pe care ne-o prezinţi: eternul ţăran român, păcălind sectele şi industriile moderne, şi păstrându-şi „fiinţa”... Ar fi grav, foarte grav. Să nu-l poată schimba nimic, domnule, nici săpunul?

— Dar de ce vrei d-ta să se schimbe? îl întrebă Alexandru, puţin iritat că discuţia se abătuse iar.

— Pentru că am o idee mai bună despre om, răspunse leneş Tomescu. Îţi mărturisesc că iubesc foarte mult românul aşa cum e astăzi; dar îmi iubesc mai mult neamul, în eternitate. Mi-e teamă că va pieri, dacă nu se va schimba... Omul perfect, din nenorocire pentru noi, nu vrea să se oprească la gradul de român...

— E absurd, e absurd şi enorm, interveni Dragu. Ce poate însemna „omul perfect!” Ce-mi veniţi cu eterna abstracţie, cu eterna...

Rămase o clipă cu braţul în aer, căutând un cuvânt tare, o expresie abjectă. Tomescu îl întrerupse.

— Scumpul meu prieten (îmi dai voie să-ţi spun aşa?), scumpul meu

prieten, omul, omul perfect nu e o abstracţiune, şi nu poate fi o utopie. Din nefericire pentru noi, omul ăsta perfect a existat de câteva ori pe pământ, şi nu avem niciun motiv să credem că va înceta să mai apară. Omul perfect nu e un *summum,* nu e o culme. Dimpotrivă, el apare în orice epocă, bună sau rea. A apărut timp de vreo sută de ani (în anumite părţi ale lumii, fireşte), imediat după Iisus Hristos. A apărut, apoi, pentru scurt timp, în prima Cruciadă. A trăit, de asemenea, în câteva oraşe din timpul Renaşterii, a trăit la începutul secolului al XIX-lea, da, al nouăsprezecelea... A trăit şi înainte de Hristos, pe timpul lui Buddha, de pildă, sau al tragicilor greci...

— Bine, bine, îl întrerupse iar Dragu, văd că îmi înşiri aici etapele principale ale istoriei lumii...

— Nu toate etapele, zâmbi trist Tomescu. Din nefericire, nu toate etapele esenţiale în istoria lumii au cunoscut omul perfect.

Numai unele din ele; unele. Acelea în care o colectivitate, mai mare sau mai mică, şi-a dat seama de un fapt simplu, foarte simplu: că există moarte.

Vorbise afectat, teatral; vorbise rar, cu virgule şi puncte, privind pe rând în ochii tovarăşilor. Făcuse toate acestea ca să-i enerveze, să silească zâmbetul; dorea cu furie, în acea clipă, să se simtă singur alături de atâţia oameni tineri, să se simtă izolat, ţinut la distanţă prin zeflemeaua lor, şi să le spună totuşi tot ce credea el despre această problemă gravă.

— Dacă mi-aţi da voie, interveni Dumitraşcu, v-aş spune că în toate timpurile oamenii şi-au dat seama că există moarte...

— Inexact, zâmbi fals Tomescu, cu totul inexact. Nu e vorba despre moartea biologică sau despre toate superstiţiile legate de această moarte. M-am referit la altceva; la obsesia morţii, la o colectivitate care începe să sufere, să se întrebe, să spere, să creeze gândindu-se la moarte. Cât de mică ar fi acea colectivitate, chiar dacă ea ar fi numai o elită, influenţa ei jur-împrejur e enormă. Şi o asemenea influenţă creează omul perfect. Să-ţi dai seama că ai să mori, *să ştii* lucrul acesta, nu să-l *constaţi... Aşa* au fost primele generaţii după Buddha şi după Hristos, aşa au fost timpurile tragicilor greci, ale primilor cruciaţi... Oamenii trăiau altfel, ştiind că există

moarte; n-are nicio importanţă dacă sperau o altă viaţă, în Cer, ca creştinii, sau dacă se îndoiau de ea, ca grecii şi budiştii...

— Ce te faci atunci cu Renaşterea, cu începutul secolului XIX? întrebă Alexandru.

— Tocmai, zâmbi Tomescu, tot atât de teatral, văd că îmi pui întrebarea pe care o aşteptam de la d-ta. În Renaştere, elitele au făcut cel mai mare efort de a suprima faptul morţii. Gloria, erotica, aventura, toate aceste idealuri au devenit instrumente pentru suprimarea morţii, *instrumente...*

Roti ochii în jur, ca şi cum ar fi aşteptat o rumoare generală. Continuă pe un ton mai sec.

— ... Iar la mijlocul secolului al XIX-lea, s-a întâmplat acest lucru grav, grav şi foarte trist: Spiritismul... Au început oamenii să-şi imagineze o viaţă post-mortem confortabilă, cu apariţii ca pe scenă, cu convorbiri aproape telefonice, cu manifestaţii pozitive, căci doară pozitivismul era atunci la modă... Dar, oricum, a fost atunci o scurtă perioadă în care a putut trăi omul perfect. Cât de vulgar îşi imagina el moartea, totuşi şi-o imagina... În alte epoci nu şi-o mai imaginează nimeni...

Lasă ochii în jos, ca şi cum s-ar fi ruşinat brusc de toate câte vorbise. Anton Dumitraşcu dădea semne de nerăbdare, privea necontenit spre plajă...

— ... Uite, acum, în Rusia sovietică, reîncepu Cezar Tomescu, se petrece un lucru uimitor. Se încearcă uitarea completă a acestei realităţi, a morţii. Vor să obţină oameni care să accepte moartea tot aşa de simplu ca un divorţ... Asta e foarte grav. Dacă omul va uita cu desăvârşire că există moarte, că există un sfârşit*, riscăm* să ne reîntoarcem la maimuţe. Explicaţia este simplă: omul activ, omul creator, este excitat mai ales de ideea că într-o zi se va termina totul, că va avea un sfârşit, o odihnă definitivă. Cultivă la maximum conştiinţa acestui sfârşit, şi vei obţine de la oameni cele mai extraordinare eforturi. Cine ştie că într-o zi va muri, cine ştie asta înconti*nuu, este în* stare să ridice munţii, este în stare de cele mai crâncene libertăţi, de cele mai curajoase acte. Tot voi muri, îşi spune el, cel puţin să fac acum cât mai mult şi cât mai liber... Ruşii vor ca oamenii să uite semnificaţia morţii, să o ia drept un fapt oarecare. Ei bine, în

câteva generaţii oamenii lor vor deveni leneşi, nepăsători, inconştienţi aproape. Nu vor mai şti că au un sfârşit... Vor *simţi asta* instinctiv, ca animalele, nu o vor transforma în energie, în construcţie... E foarte grav...

Vorbise mirându-se el însuşi că nu-l întrerupe nimeni. Dragu îl ascultase foarte atent. Dar i se părea o problemă prea gravă ca să o discute; să o discute mai ales acum. Plecase de la alte lucruri, mai simple. Alexandru se juca cu un creion, pe o margine de jurnal. Îl cunoştea prea puţin pe Tomescu. I se părea totuşi un simplu intelectual, unul care discută despre orice, cu oricine. Anton Dumitraşcu se ridică brusc.

— E ceva de speriat, domnule. O aştept de două ceasuri. Ce Dumnezeu o fi făcând până acum?

Irina îl privi amuzată, zâmbind. Anton se scuză, roşind din nou.

— Mă iertaţi că vă întrerup discuţia, şi mai ales tocmai acum...

Dar trebuie să-mi caut nevasta...

*

O găsi în odaia lor, întinsă pe pat, palidă.

— Nu am nimic, îl linişti ea, zâmbind. Mi s-a făcut rău, acum vreun ceas, dar acum mă simt foarte bine... Din cauza aerului, probabil...

Peste câteva zile, Anton Dumitraşcu o găsi iar în cameră, în timp ce o aştepta pe plajă, discutând cu David Dragu despre romanul modern. Stătea lungită, cu capul rezemat de toate pernele puse una peste alta. Părea foarte obosită; avea o figură îmbătrânită, veştedă.

— Dragă, tu eşti bolnavă, exclamă Anton apucându-i mâna.

— Îţi jur că nu am nimic, pe conştiinţa mea... Mă simt puţin obosită, atâta tot.

— Să chemăm un doctor...

Maria Dumitraşcu se împotrivi cu violenţă. O duc atât de greu, viaţa e atât de scumpă aici, în vilegiatură, şi el se mai gândeşte să risipească bani pe doctori, pentru vizite inutile?... Adevărul era că Maria aflase, de-abia la o săptămână după sosirea lor la mare, că e însărcinată. Primul semn îl avusese chiar pe plajă, în timp ce-şi căuta soţul, şi o duseseră câteva doamne în odaia ei. Le rugă să nu spună nimic lui Anton. Voia să-i facă această surpriză ea singură. De fapt, se întreba încă dacă trebuie să-i

spună. Anton o asigurase de mai multe ori că nu i-ar conveni deloc copii, acum, la începutul carierei sale de profesor şi scriitor.

„Să termin întâi *Prăbuşirile”,* o rugase el. Se gândea: copil mic, ţipete, scutece, boli, s-a dus liniştea biroului meu, s-au dus visurile tinereţii... Şi apoi, dacă i-ar fi spus acum, tocmai când Anton e atât de mulţumit, când şi-a găsit un cerc de amici cu care poate discuta ziua întreagă – fără îndoială că l-ar fi indispus.

Începu să-i fie teamă când se repetă leşinul; după câte ştia din auzite, lucrurile n-ar fi trebuit să se întâmple astfel. Dar ezita să-i mărturisească lui Anton, iar pe de altă parte se temea să se arate unui doctor, ca nu cumva să-i găsească vreo complicaţie şi să fie nevoie să se înapoieze la Bârlad. Anton şi-ar fi ratat vacanţa. Părea atât de stimulat, atât de fericit aici, încât o întoarcere înainte de vreme acasă l-ar fi întunecat pentru foarte multă vreme.

Anton se întâlnea zilnic cu grupul Pleşa, care cuprindea pe Alexandra, Irina, Dinu Paşalega, David Dragu, Tomescu, Lucu, Luiza. Începu să cunoască mai bine pe Irina, pentru că era prietenă cu soră-sa, Marcella Streinu. I se plânse de insulta primită de întreaga familie, din partea lui Mitică Gheorghiu, care le-a înşelat atât de stupid buna-credinţă. Marcella nu venise la băi, de ruşine; cel puţin aşa le scrisese lor, nefericită. (Adevărul era că Marcella aştepta concediul lui Jean ca să poată pleca amândoi la Poiana Sibiului, unde Ciutariu voia să-şi petreacă luna august ca să compună.) Anton ar fi vrut să se împrietenească mai bine cu David Dragu. Totul îl atrăgea către acest tânăr, numai cu doi ani mai mare decât el şi care părea totuşi atât de matur, atât de personal. Conversaţiile cu Dragu erau reconfortante, chiar atunci când îl iritau şi îl umileau. Dragu avea un fel aspru de a vorbi cu oamenii; o asprime care uneori părea dispreţ. Numai cu Alexandru Pleşa se purta altfel, îi vorbea foarte familiar, îi lua braţul, mânca la masa lui. Îl cunoscuse şi pe el de puţină vreme, dar în alte împrejurări decât banala intimitate dintr-o vilegiatură. David Dragu trimisese lui Petru Anicet câte un exemplar din cele două cărţi ale sale. În scrisoarea care întovărăşea pachetul, Dragu îl informa că petrece luna iulie la Movila şi că în toamnă se va stabili din nou în Bucureşti, unde

fusese transferat de altfel fără voia lui. Alexandru veni la Movila mai ales pentru a-l întâlni şi a-l cunoaşte. Deşi venise cu tante Aristie şi Irina, petrecea aproape tot timpul cu Dragu, iar la masă mâncau împreună, lăsând singuri pe dna Pleşa, Irina şi Dinu, care trecea aici ca logodnicul oficial al Irinei. Anton Dumitraşcu tânjea după această intimitate. Îi plăcea foarte mult Dragu; şi apoi, era tocmai timpul când cărţile lui Dragu se bucurau de o inexplicabilă popularitate, şi prietenia lui l-ar fi ajutat să-şi găsească un editor pentru *Prăbuşiri* sau să i se primească manuscrisele la marile reviste bucureştene. Oricât de mult îl urmărea însă nu izbutea să obţină acea intimitate pe care o ghicea între Dragu şi Alexandru sau Tomescu. Anton simţea rezerva aceasta, de altfel foarte francă, dar nu renunţa. Ceilalţi din grup observaseră de mult interesul atât de viu al lui Dumitraşcu pentru David Dragu, şi-l porecliseră „piatra de la mare”. Pentru că Dragu nu putea suporta soarele, Dumitraşcu renunţase să facă plajă la orele obişnuite şi cobora la malul mării numai când ştia pe Dragu în odaie. Anton avea întotdeauna ceva de întrebat, o părere sau un detaliu, şi de câte ori intra în vorbă încerca să dea impresia că a venit numai pentru a-şi lămuri lucrul acesta, că va pleca repede, deoarece nu-l interesează discuţiile vagi şi nesfârşite, mai ales acum, când are de lucru. Rămânea totuşi, până ce se despărţea grupul. Nu se făcea nicio plimbare cu barca, noaptea, fără el. Ar fi vrut să meargă cu maşina lui Balcic şi Caliacra, dar Maria refuzase, pe motiv că suferea de căldură, şi a fost nevoit să renunţe şi el. În ziua aceea a rămas tot timpul în cameră, scriind. Maria a fost fericită; îl simţea lângă ea, şi-l simţea creând, chiar acolo, în prezenţa ei.

Într-o seară, Anton întâlni pe Luiza, Lucu, Irina şi Dinu, tocmai când coborau dealul.

— Am fost până la Tuzla, îi spuse Lucu.

— Ce bine ai făcut că n-ai venit cu noi, adăugă Irina. Tinerii aceştia te-au vorbit de rău...

Anton Dumitraşcu zâmbi foarte încurcat. Încercă un gest de surpriză agreabilă, care nu-i reuşi.

— Spuneau că îţi neglijezi nevasta, adăugă Irina. Ca toţi intelectualii, de

altfel... Mă întreb de ce vă mai căsătoriţi, d-voastră, intelectualii, scriitorii, filosofii...

Irina vorbise cu oarecare asprime. Vorbise pentru Dinu, căci menajul Dumitraşcu o interesa prea puţin. Sus, pe deal, în timp ce se întorceau de la Tuzla, Dinu avusese o purtare echivocă, învinuind pe Anton că-şi ţine soţia toată ziua închisă în cameră, dar pe de altă parte apărând libertatea integrală a oricărui bărbat. Cea dintâi datorie a omului e faţă de sine, spusese atunci Dinu.

— ... Dar nu mi-o neglijez deloc, se apără stângaci Anton. Aşa e ea, nu-i place societatea... Şi acum este şi puţin bolnavă.

— Ce are?

— Nu ştiu, nu vrea să-mi spună...

Luiza îl privi în ochi şi-l întrebă puţin ironic, puţin bănuitor.

— Eşti sigur că nu ştii ce are?...

— Pe onoarea mea! exclamă sincer Anton.

— Ei, atunci să-ţi spun eu, se aprinse Luiza. N-am vrut să le-o spun copiilor ăstora, pentru că eram sigură că d-ta ştii...

Ezită câteva clipe.

— Pe onoarea mea dacă ştiu ceva! se jură încă o dată Anton. Am vrut să chem doctorul, dar nu m-a lăsat ea...

— Ai face bine să-l chemi, şi cât de curând, vorbi Luiza sec. Îmi pare rău că tocmai eu trebuie să-ţi spun asta... Soţia d-tale e însărcinată...

Anton Dumitraşcu o privi năuc, roşindu-se, apoi privi pe rând feţele celorlalţi. Simţea atâtea lucruri deodată; groaza că Maria poate fi rău bolnavă, umilinţa de a afla un amănunt atât de intim de la nişte necunoscuţi, întâlniţi din întâmplare pe o muche de deal, ciuda că Maria nu-i ascultase rugăciunea şi că va avea un copil fără voia lui... Ceilalţi erau tot atât de încurcaţi; nu bănuiseră deloc un asemenea lucru, nu se aşteptaseră, mai ales, ca Luiza să-l mărturisească faţă de ei, şi atât de brutal. Numai Luiza era nepăsătoare, şi foarte serioasă.

— ... A trebuit să-ţi spun, pentru că ştiam că soţia d-tale nu vrea să-ţi strice vacanţa, şi se jena...

— Bine, dar e imposibil! vorbi în cele din urmă Dumitraşcu... E o

copilărie... Să nu-mi spună nimic... O să mă iertaţi... Trebuie să am să chem imediat...

Luiza îl opri. Părea acum mult mai severă, mai îmbătrânită. Masca ei de copilă dispăruse. Avea şi glasul schimbat.

— ... Te rog, nu-i spune că ştii de la mine. Am aflat şi eu de la o doamnă, vecină cu d-voastră... O înţeleg foarte bine, dar oricum, trebuia să afli odată, şi cât mai curând... întreab-o d-ta, e mai bine...

Anton mulţumi tot atât de roşu şi plecă, încercând să obţină un pas repede, dar sobru, un pas de bărbat hotărât, cu ochii duri, dar cu inima bună.

— Ce-am ajuns! vorbi Luiza puţin tristă, puţin zeflemitoare. Ce mai tinereţe!...

— În fond, poate nu e el de vină, interveni Lucu. De unde vrei să ştie, în sfârşit?...

Luiza îl privi cu un imens dispreţ. De altfel, de când venise să doarmă în odaia lui, îl privea aproape întotdeauna dispreţuitoare. Nici ăsta nu e amantul care-mi trebuie; nici ăsta nu ştie să adoarmă o femeie după ce-a îmbrăţişat-o...

— Desigur, răspunse Luiza, ar trebui să vi se spună totul, de-a gata!... Dar bine, un bărbat trebuie să aibă imaginaţie, să fie prezent, mai ales prezent... Dumnealui îmi face romane psihologice, şi nu ştie de ce îi e nevasta bolnavă!... Nu vă scandalizează zăpăceala asta generală? Trăiţi cu toţii în vânt, trăiţi cu câte o idee, sau o obsesie...

Irina o întrerupse, fericită că a găsit încă o aliată. Era veşnica ei temă: egoismul bărbatului. Egoism în dragoste, egoism în confort, egoism în suferinţă. Să refuzi chiar să fii mângâiat, atunci când eşti trist şi eşti singur – poate fi dovadă mai abjectă de egoism masculin?...

— ... Asta e o lege generală, vorbi ea, încercând să pară liniştită. Bărbatul nu poate cunoaşte niciodată mai mult decât îi permit instinctele. Şi are nişte instincte...

Râse, clipind şiret, semnificativ.

— ... Pe când femeia, adăugă ea, e ispitită totdeauna de o cunoaştere împotriva instinctelor ei, de o experienţă care o face să sufere,

înto*tdeauna.*

Accentuă ultimul cuvânt. Privi spre Luiza, dar ar fi vrut să privească spre Dinu.

— ... Femeia n-are instinct de conservare, asta e, continuă Irina. Când iubeşte, nu mai păstrează niciun colţ din suflet în care să nu introducă prezenţa iubitului. O femeie îndrăgostită nu e niciodată distrată...

Se gândi la Dinu, la Alexandru, atât de senin şi de „el însuşi”, după sinuciderea nefericitei aceleia. Să poţi fi sigură pe gândurile unui bărbat, să ştii că înapoia frunţii nu păstrează atâtea taine în care tu nu vei pătrunde niciodată, că eşti tu acolo, numai tu...

Ah, de ce suntem blestemate să iubim „intelectuali”, de ce nu ne-am născut în alte clase, unde bărbaţii n-au gânduri, unde femeile n-au îndoieli, unde dragostea e simplă şi monotonă?...

— ... Femeia e tot atât de stăpânită de instincte, vorbi Paşalega. Şi mai ales de instinctul de conservare al speciei, care, după cum ştii, e mai puternic decât acel al conservării individuale. Asta explică de ce dragostea, la femeie, e atât de absolută; se uită pe sine, se uită până la anihilare, ca să poată păstra iubitul, masculul, tatăl aşteptat al copilului...

Irina roşi. Dar nu e asta, pentru Dumnezeu, nu e asta! De ce confunzi atât de lamentabil?...

— ... Dragostea bărbatului se consumă mai repede. Îndată ce instinctul de conservare al speciei a fost satisfăcut, celălalt instinct capital, de conservare individuală, capătă din nou supremaţia... Bărbatul rămâne din nou singur, departe de iubită... Toate gândurile acelea, care vă exasperează pe voi, toate gândurile şi închipuirile lui, în care nu vă primeşte decât foarte rar, şi atunci cu reluctanţă, nu sunt decât formele instinctelor individuale. Bietul om vrea să rămână singur, adică să rămână viu, intact. Dragostea absolută e un mic atentat biologic. Nimeni nu poate rezista... Singurătatea bărbatului o fi ea egoistă, dar tot atât de egoistă este dorinţa femeii de a fi întotdeauna alături de iubitul ei, în carnea lui, în sufletul lui, în visurile lui chiar...

Pe Lucu îl plictiseau discuţiile prea lungi pe teme prea banale. Privi cu atenţie marea. Se întunecase bine.

— Vine cursa de la Constantinopole, vorbi el, rar.

Ceilalţi se opriră câteva clipe, cu capetele întoarse spre punctul roşu pe care îl indicase Lucu. Irina se simţea tristă, obosită. Să-mi vină tocmai el, cu argumente învăţate în liceu; conservarea individuală, conservarea speciei!...

— Copii, vorbi Luiza, să nu spuneţi la nimeni... ştiţi, întâmplarea cu Dumitraşcu... Mi se pare că e destul de grav...

*

Anton Dumitraşcu bătu la uşă, apoi încercă clanţa. Era încuiată. O fi dormind, îşi spuse el. Dar la ora asta?... încercă din nou. Îi răspunse un glas stins dinăuntru.

— Iartă-mă, Tony, nu sunt încă îmbrăcată... îţi deschid numaidecât...

Dar uşa nu se deschise multă vreme. Dna Dumitraşcu se simţea prea slăbită şi, cu toate eforturile ei, nu găsea puteri ca să se ridice şi să cureţe locul unde vomitase. Anton bătu încă o dată.

— ... Dragă, deschide-mi aşa cum eşti, nu e nimeni pe sală...

Aşteptă multă vreme răspunsul. Începu să-l frământe îndoiala; dacă i s-a întâmplat ceva? dacă a leşinat?... îl fulgeră un gând: avortul... I se făcu deodată frică. Bătu iar.

— ... Nu mă pot da jos din pat, răspunse foarte stins Maria.

Anton simţi că i se taie brusc picioarele. Se rezemă de perete. O văzu o clipă într-o baltă de sânge, avortând. Toate lucrurile acelea misterioase, în legătură cu naşterea, pe care le cunoştea foarte vag, foarte turbure, i se păreau acum extrem de primejdioase, aproape fatale. Se plecă spre gaura cheii, deşi ştia că uşa e încuiată pe dinăuntru. Trebuia spartă; sau s-ar putea încerca ceva la fereastră. O zgâlţâi; era şi ea închisă. Alergă buimac la proprietar.

— I s-a făcut rău neveste-mii în cameră şi e uşa încuiată...

Avea o figură descompusă, îi tremurau picioarele. Niciodată nu trecuse printr-o asemenea panică. I se părea că lucrurile sunt grave, şi în gând se oferea să plătească oricât aceluia care va deschide uşa şi va putea salva pe Maria.

A trebuit să fie scoasă fereastra. Anton sări cel dintâi înăuntru. Îl lovi un

miros neplăcut. Îşi găsi soţia palidă, cu ochii încercănaţi, muşcându-şi buzele ca să nu geamă. Deschise uşa, şi trimise pe cineva după doctor. Se întoarse apoi lângă pat, şi îi apucă mâna. Îi venea să plângă, să cadă în genunchi, să o roage să-l ierte.

Maria îl privea cu o privire sticloasă, urmărindu-i fiecare gest. Îi strânse deodată, puternic, mâna. Anton înlemni. Se va întâmpla ceva, acum, chiar acum, se va putea întâmpla ceva?... Femeia gemu şi se făcu mai palidă. O vecină, care auzise de întâmplare, intrase cu săruri. Îşi dădu repede seama că sunt inutile.

Doctorul, care era numai un doctor de boli venerice, îi spuse după o foarte superficială examinare:

— Cred că e o criză de apendicită...

Anton Dumitraşcu se apropie.

— Ştiţi, e însărcinată...

Medicul îl privi deodată speriat, în ochi. Rămaseră amândoi tăcuţi, privindu-se unul pe altul, ca şi cum soarta bolnavei ar fi depins numai de tăcerea aceasta, numai de secretul acesta înspăimântător.

*

În seara aceea, la masă, Cezar Tomescu fu cel dintâi care observă absenţa lui Anton.

— I s-a îmbolnăvit nevasta, spuse Lucu, încercând să pară afectat de faptul acesta.

— Iată că tot sunt bune soţiile la ceva, vorbi Tomescu. Măcar când se îmbolnăvesc, îşi ţin bărbaţii acasă.

Apoi, întorcându-se către Alexandru Pleşa:

— Cum are să fie în Statul viitor? Monogamic sau deplină libertate?

Pleşa îi răspunse mirat.

— N-are nicio importanţă chestiunea asta sexuală şi sentimentală. Nu mă pricep deloc în ceea ce d-ta numeşti Stat viitor, dar sunt sigur că ne îndreptăm către o eliberare completă de orice fel de şantaj pasional...

— Alexandre, eşti monstruos! vorbi Irina, care îl ascultase de la masa alăturată.

— Vorbeam numai pentru bărbaţi, răspunse Alexandru sec.

Dinu îl privi, şi începu să râdă. I se părea ciudată logica aceasta bună numai pentru bărbaţi. De ce n-ar fi şi o morală, şi o metafizică, şi o estetică, valabilă numai pentru bărbaţi?

— Dar de când ai devenit revoluţionar? întrebă el pe Alexandru. De când te ocupi cu Statul viitor?...

— E o perfidie a lui Tomescu, chestia asta cu Statul viitor. Nu mă interesează; Statul se face singur, întotdeauna. Dar sunt totuşi revoluţionar, cum e orice om viu care vrea să-şi trăiască viaţa liber...

— Ce e atunci cu experienţele d-tale militare? îl întrebă din nou Tomescu, căruia Alexandru îi explicase mai de mult de ce făcuse armata într-o garnizoană de provincie. Este şi asta un fel de viaţă colectivă, şi încă foarte riguroasă. Cum o împaci cu viaţa liberă?...

Alexandru ezită câteva clipe înainte de a răspunde.

— Am sentimentul vag că libertatea individuală este o stare imperfectă de libertate, vorbi el în cele din urmă, puţin plictisit. Recunosc, un foarte vag şi aproximativ sentiment. Cred însă că o libertate colectivă, a speciei umane dacă se poate, sau măcar a unei anumite ramuri a acestei specii – este mult mai grandioasă, mult mai euforică...

Irina, care îl ascultase zâmbind, îl întrerupse:

— Alexandre, adu-ţi aminte ce fel de experienţă colectivă ai cunoscut tu la regiment...

În fond, sunt exasperanţi băieţii ăştia care fac teorii peste teorii, şi când sunt supuşi în faţa unei realităţi, când trebuie să spună „da” sau „nu” – o iau la goană. Alexandru îmi vorbeşte despre libertatea colectivă, şi el lasă să moară o fată pe care a iubit-o...

— Bine ai spus „libertate euforică”, adăugă Tomescu. O libertate colectivă, a speciei umane... Desigur... Există libertatea dionisiacă, o turmă perfect şi egal intoxicată, alergând noaptea prin păduri şi văi, ca să sfâşie animalul sfânt... Acum, că ne-am civilizat, libertatea speciei umane se va obţine în regimente perfect şi egal intoxicate de un mit colectiv... Ce uniformă aţi ales voi, soldaţii libertăţii euforice?...

Alexandru începu să râdă cu poftă.

— Ai dreptate, spuse el, ai perfectă dreptate. Lucrurile acestea, când

sunt spuse la o masă cu fructe şi vin bun, într-o staţiune climaterică scumpă, cu prieteni inteligenţi, par întotdeauna ridicole sau cel puţin absurde. Lucrurile acestea nu trebuie spuse niciodată, *aici...*

Sublinie ultimul cuvânt, şi obrazul se întunecă.

— Poate că trebuie spuse numai în lagăre sau pe câmp în faţa regimentelor euforice, vorbi Tomescu.

— Nu, nici acolo. Trebuie spuse numai atunci când viaţa-ţi este în primejdie, când libertatea îţi este ameninţată... Când eşti umilit, când eşti micşorat de oamenii din jurul tău...

Vorbise neaşteptat de amar şi de serios pentru obişnuitele lor conversaţii pe jumătate glumeţe, pe jumătate fade.

— Scumpul meu prieten, adăugă Tomescu, află că libertatea colectivă, pe care o visezi, nu se poate realiza decât în beţia colectivă, într-o exaltare uniformă... Sunt epoci când asemenea exaltări uniforme ating într-adevăr culmi extraordinare. De pildă, exaltarea cruciaţilor, sau a mulţimilor care fugeau din faţa barbarilor... Dar asemenea exaltări colective nu sunt euforice, cum prea bine te-ai exprimat adineaori, sunt reale, corespund unei experienţe asociate reale. Erau „libertăţi colective” perfecte, pentru că oamenii erau stăpâniţi de sentimentul morţii, de care se temeau, sau către care se îndreptau cu bucurie. Era prezent acolo un sentiment grandios: moartea. Sentiment care îi făcea să-şi răscumpere toată bestialitatea şi mediocritatea vieţii lor de până atunci... Ştiau că îi aşteaptă moartea, şi asta îi înălţa de-a dreptul de pe planul biologic, al prea fecundelor mamifere, pe planul uman, pe planul omului perfect... Dar d-voastră, colectivii, îmi propovăduiţi astăzi libertatea colectivă în numele burţii sau al rasei.

— Foamea e umilitoare, îl întrerupse aspru Alexandru. Foamea umileşte mai mult pe om decât moartea. Nu-mi pasă de moarte, de ce are să se întâmple după ce am să crăp; dar îmi pasă grozav de toate acele obstacole care mă umilesc, care mă micşorează în propriii mei ochi...

— Greşeşti, vorbi calm Cezar Tomescu. Foamea nu umileşte decât pe un om ca d-ta, care-ţi pui problema umilinţei. Pe ceilalţi, oamenii care aparţin biologiei, foamea nu-i umileşte, după cum nu umileşte nici pe animale. Ai

văzut animal flămând umilit? Nu; l-ai văzut lihnit, execrabil sau revoltat. Oamenii cărora le e foame sunt oameni revoltaţi prin stimul biologic, nu prin idei morale sau sociale. Un om înfometat omoară, ca un lup, şi apoi mănâncă...

— Foamea degradează în orice caz, vorbi Alexandru. Chiar faptul ăsta, pe care îl recunoşti, că întoarce pe om în biologie, e degradant.

— Nu-l întoarce, zâmbi Tomescu. Omul era acolo de mult; se simţea ca la el acasă. Când nu-i era foame, nu omora, e adevărat, dar viola, fura şi minţea.

— Discutăm în vânt, se enervă Pleşa. Dacă era sau nu mai dinainte acolo, nu mă interesează. Eu constat că *este* acum, şi asta mi-e de-ajuns. Azi puţin îmi pasă, pentru că am ce să mănânc şi-mi permit să rămân eu însumi. Dar mâine, dacă nu voi mai avea de mâncare, risc să devin *altul,* să-mi schimb ideile, să-mi modific sentimentele. Asta e intolerabil, asta e umilitor: să ştii că, din cauza burţii, poţi fi azi geniu şi mâine prost, azi filosof şi mâine şef de instrucţie, azi să-ţi placă Paul Valéry şi mâine Ehrenburg! Poţi tolera asemenea umilinţe?!

— De ce nu? răspunse, tot atât de liniştit, Tomescu. Nu numai foamea umileşte pe om; orice îl umileşte, îl ameninţă în fiinţa lui. Nu găseşti umilitor că ai fi putut fi cu desăvârşire *altul* dacă te-ai fi născut la New York în loc de a te naşte la Bucureşti? Noi toţi, suntem *din întâmplare* aşa cum suntem. Am fi putut citi alte cărţi în liceu, am fi putut cunoaşte alţi oameni, am fi putut călători în alte ţări, am fi putut iubi alte femei... Dumneavoastră toţi care iubiţi – (făcu un gest vag cu mâna, deasupra lui Alexandru, Lucu, Irina, Dinu) – nu vă simţiţi umiliţi în absolutul dragostei d-voastră gândindu-vă că din *întâmplare aţi* întâlnit partenerul sau partenera prin care s-a realizat această magnifică experienţă?... Aşa că, nu problema umilinţei joacă rolul principal în discuţia noastră. Ci o problemă mai simplă: ce aduce pe om faţă în faţă cu realitatea? Ce-l face să gândească, din toată fiinţa lui, să iasă din biologie, să iasă din psihologie chiar? Un singur lucru: contemplarea morţii, aşteptarea morţii, gândul ei, cum vreţi să-i spuneţi. Numai atunci când un grup uman îşi pune direct şi arzător această problemă – un grup uman, precizez, nu un simplu individ – numai

atunci se obţine şi libertatea, şi revoluţia, şi sensul existenţei, toate lucrurile acestea după care alergaţi d-voastră... Dar, după câte observ eu, lumea modernă nu cunoaşte deloc asemenea experienţe colective stimulate sau alimentate de prezenţa morţii, de sentimentul că omul e pieritor, că există un suflet, că există cel puţin o moarte. Experienţele colective de astăzi pornesc din burtă... Vai de ele!...

Dinu îl ascultase fascinat. Ce debit, la un om atât de moale, câte probleme grave la un biet impiegat de CFR. Nimeni nu ştia prea multe despre Cezar Tomescu. Aflaseră, din spusele lui, că e funcţionar la economatul gării Craiova, că a fost un an la Bucureşti, numai un an, dar s-a plictisit repede şi a cerut să fie mutat din nou în provincie. Ştiau că învăţase engleza şi rusa singur, fără profesor, şi că suferă de insomnie. „A trebuit să învăţ mereu ca să nu mă sinucid”, le spuse el odată. „Între cultură şi neurastenie, am preferat pe cea dintâi.” Câte talente zac pretutindeni, neştiute de nimeni, reflecta Dinu. Ce oameni excepţionali trec pe lângă noi, anonimi, şi noi admirăm prosteşte atâţia neghiobi, numai pentru că au vorbit de ei presa şi „opinia publică”, numai pentru că le-a popularizat numele politica şi literatura...

Alexandru Pleşa se pregătea să răspundă, de astă dată serios, pentru că Tomescu abătuse discuţia pe alte căi – când în restaurant intră Luiza. Veni la masa lor, destul de preocupată.

— Ştiţi, doamna Dumitraşcu e destul de rău bolnavă. Mâine o duc cu cel dintâi tren la Constanţa. Trebuie să-i facă operaţie, de urgenţă...

Toţi se repeziră cu întrebările. Luiza ezită.

— Nu se ştie precis, probabil o sarcină extrauterină...

Se făcu deodată tăcere. De la o masă vecină se auzi glasul unui bariton, pe care conversaţia de aici îl astupase complet până acum.

— N-are nicio importanţă, i-am spus eu, n-are nicio importanţă dacă are să fie vama scumpă. Dumneata cât dai, pe loc?...

Irina se alarmă. Întrebă repede, speriată.

— E grav? E vreo... vreun risc?...

Glasul de bariton se auzi iarăşi, foarte aproape, foarte clar.

— L-am văzut imediat unde vrea s-ajungă. Nu, zic, în d-astea nu mă

bag...

Luiza trase scaunul mai aproape de masă.

— E destul de grav... Biata femeie... Unde mai pui că, până la Constanţa...

O nouă pauză. Cineva răspundea în sfârşit, la masa de alături.

— ... Depinde cum vrei s-o iei. Să fi fost în locul dumitale, i-aş fi retezat-o scurt...

— Bine, frate, dar băiatul ăla, Anton, n-a bănuit nimic până acum? întrebă Tomescu amintindu-şi deodată ce rău se purtase cu el, cât de stupid se bucurase la începutul serii de boala nevesti-sii.

Luiza oftă şi făcu un gest de semnificativă oboseală.

— Tinerii... spuse ea, dând din umeri.

Alexandru se simţi deodată deprimat; o inefabilă, absurdă tristeţe. Voi să se scuture; la dracu’ cu sentimentalismele astea!... Dar nu izbuti. Privea în fundul paharului, abandonându-se stării acesteia de stupidă vacuitate, fără nicio împotrivire.

Îi părea mai ales rău că nu a avut timp să răspundă lui Cezar Tomescu. Îi părea rău că ultimul cuvânt îl avusese adversarul. Avea atâtea de răspuns, atâtea lucruri de precizat... Şi toate acestea au fost iremediabil îndepărtate printr-o veste stupidă, printr-un fapt care face pe om trist fără ca să-i dea nimic în schimb, fără ca să-l îndemne cel puţin către contemplaţie... Ce inutil să afli despre nenorocirile unui om...

Pe lângă ei trecu o pereche, foarte tânără. Ea mergea înainte, râzând: un râs de scenă sau de extraordinară sinceritate.

— Zău nu mi-e frică, crede-mă! înot de când aveam zece ani... Şi niciodată până acum...

Luiza rupse tăcerea, enervată.

— N-o cobiţi, că e semn rău... Continuaţi-vă discuţia...

XII

Câteva zile în urmă, Cezar Tomescu îşi termină concediul. Plecă într-o

maşină deschisă, nesalutat de nimeni, căci era încă prea devreme, de-abia 8 dimineaţa. Angajase maşina împreună cu Anton Dumitraşcu, care se ducea la Constanţa să-şi vadă soţia, după operaţie. Nu ştia încă nimic despre ea. Ar fi vrut să rămână la Constanţa, să o poată vedea încontinuu, dar sfârşise banii şi nu primise mandatul poştal de la Bârlad, cerut telegrafic. Se întoarse deci la Movila, ca să se poată împrumuta şi, în acelaşi timp, să facă oarecare economie; camera tot era plătită...

— Crezi că e grav? întrebă el pe toată lumea. Poate fi într-adevăr atât de grav?...

Aştepta să fie mângâiat şi întărit de toţi, dar imaginaţia îi ţesea necontenit aceeaşi scenă: Maria, pe masa de operaţie, albă, cu mâinile încrucişate pe piept. Nu îndrăznea să-şi precizeze imaginea, să-şi spună mental: e moartă! Amănuntele se amestecau incoerent în scena pe care o filma; Maria era pe masa de operaţie, înconjurată de medici în halate albe, şi totuşi mâinile îi erau încrucişate pe piept.

— Crezi că s-ar putea întâmpla ceva? întrebă el pe Tomescu, îndată ce porni maşina.

Desigur că se poate întâmpla, desigur... Oamenii aceia îmbrăcaţi în alb, cu măşti pe faţă – aşa cum văzuse în nenumărate filme de cinematograf – au ceva sinistru în mişcările lor. Iată că se apleacă deasupra Mariei (Anton nu-şi putea imagina poziţia ei pe masa de operaţie; clipea din ochi, scutura capul, de câte ori icoana trupului gol al soţiei începea să i se precizeze în poziţia grotescă, prealabilă operaţiei), se apleacă şi o cercetează cu instrumentele acelea de nichel în mâinile lor înmănuşate. (Vor atinge, vor tăia, vor pătrunde limbile acelea ascuţite de metal în carnea Mariei?...)

— ... Fii fără grijă, îşi încheie Tomescu lunga şi filosofica lui consolare. Nu ştiu în ce măsură există o ştiinţă medicală, dar sunt sigur că chirurgia este singura ramură cu adevărat ştiinţifică, unde progresele se pot observa de la an la an...

— Să dea Dumnezeu! exclamă Anton cu un oftat.

...Şi totuşi Maria a rămas acolo, albă şi nemişcată, pe aceeaşi masă de operaţie. Doctorii se retrag; o lasă singură. De ce oare i-or fi aşezat braţele în cruce pe piept?...

— Ce-ai de gând să faci? îl întrebă din nou Tomescu. Te apuci să-ţi scrii romanul?...

— Să scap întâi de coşmarul ăsta, răspunse pripit Anton, s-o văd pe Maria însănătoşită... O să mergem apoi la via unui prieten, lângă Tecuci...

Deveni visător. Se mai pot întoarce lucrurile aşa cum au fost odată?

Tomescu privea câmpul, fără să clipească. Faţa i se înnegrise, acum, urâţenia îi era atenuată. Numai nasul rămăsese acelaşi, mare, jupuit, lucios. Să laşi pe un copil nemernic ca Lucu să se culce cu Luiza! Să o vezi cât e de umilită, şi dezgustată de acest tânăr cretin – şi să nu faci o încercare de a o cuceri, să te mulţumeşti cu mici convorbiri inteligente, să o priveşti cum se depărtează (poate se duce direct la el în cameră?...), să o doreşti nopţile, fără a îndrăzni nimic, nimic... Şi toate acestea pentru că celălalt e mai tânăr şi infinit mai frumos. Să-ţi fie teamă de a fi refuzat de o femeie pe care nu o vei mai întâlni apoi niciodată; să-ţi fie teamă că-ţi va râde în faţă de toată inteligenţa şi filosofia ta, pe care ai desfăşurat-o numai ca să-i atragi atenţia, numai ca să-ţi sapi un drum mai sigur spre carnea ei... Şi-atunci, să te resemnezi stupid, să-ţi continui discuţiile inteligente, prefăcându-te că nu te interesează nici Luiza, nici celelalte trupuri crescute sub soare. Să-ţi creezi o mică glorie şi o mică profesiune din inteligenţă, să fii admirat de femei pentru memoria şi spiritul tău critic, şi să nu faci niciun alt gest, un gest bărbătesc, de teamă că vei fi refuzat şi vei cădea ridicol de pe piedestalul tău superior...

Cezar Tomescu îşi opri cu greu o mişcare de scârbă cumplită faţă de sine, care l-ar fi îndemnat să scuipe. Şi pe nenorocita asta de Maria am dorit-o; credeam că e obişnuită cu belferii, că are un respect profund faţă de inteligenţă, şi aş fi putut avea oarecare şanse... Se întoarse către Dumitraşcu, deprimat, umilit.

— Cel puţin dacă ţi-ai putea relua lucrul cu aceeaşi bucurie... Ştii, accidentul acesta...

Îşi dete seama că începe un mic discurs asupra accidentului şi se opri brusc. Zâmbi numai pentru el, un zâmbet trist şi intim. Dumitraşcu îi respectă reveria. Avu impresia că Tomescu se gândeşte la un lucru grav, personal, aproape solemn – şi nu îndrăzni să răspundă.

N-au vorbit aproape deloc până la Constanţa. Maşina se îndreptă direct spre gară. În gând, îşi făceau amândoi socoteala: voi scoate punga şi voi încerca să plătesc eu cursa întreagă; voi spune: „lasă, monşer, eu tot veneam la Constanţa!”...

La gară, Tomescu îl salută foarte prieteneşte şi îl rugă să-i scrie o carte poştală, să-l informeze cum merge dna Dumitraşcu.

— Scrii numai atât: Craiova, Economatul gării.

Cu aceste vorbe se despărţiră.

*

Alexandru Pleşa către Petru Anicet:

După cum ştii, am venit aici mai ales pentru ca să-l întâlnesc pe Dragu. Fără el, nu ştiu ce m-aş fifăcut, deşi am mai întâlnit un tip interesant, un oarecare Tomescu, funcţionar într-o gară de provincie, foarte citit şi foarte mucalit, în acelaşi timp. Seamănă cu un raisonneur *din romanele englezeşti. Ştiu că tu ai marea virtute de a nu citi romane, dar sper că mă vei înţelege ce vreau să spun. Acest Tomescu este un om cu desăvârşire necunoscut. Mă gândesc că într-un Stat bine gospodărit nu i s-ar permite să rămână necunoscut. Ar trebui pus la locul care i se cuvine, chiar împotriva voinţei lui. Poate se simte mai confortabil aşa cum e acum, dar asta e un fel de a trăda colectivitatea, deci şi pe tine, şi pe mine în acelaşi timp. Să întâlneşti oameni ca aceştia la locuri de slugi, în timp ce toate lucrurile merg prost în ţară – iată o singură constatare care te face revoluţionar.*

Mă trezesc vorbind singur, şi eu mă apucasem să-ţi scriu ţie. Voiam să-ţi scriu mai ales de Dragu, pe care îl găsesc mai interesant chiar decât cărţile sale; mă mir cum de nu mi-ai atras atenţia mai devreme. Nu ştiu cum n-aţi devenit voi mai buni prieteni. El îmi vorbeştefoarte cald despre tine, deşi mi se pare că nu prea te cunoaşte. Am stat mult de vorbă cu el. Nu e un om perfect, se înţelege, şi mă despart multe lucruri de el. Dar trebuie să recunosc că are o capacitate mentală impresionantă. Deşi, deşi... Dragul meu Petre, de ce oare ne nemulţumesc pe noi aceşti tineri numai cu cinci, şase ani mai mari ca noi, în care sunt adunate atâtea însuşiri, şi de care ar trebui să ne simţim legaţi şi prin vârstă, şi prin

*ideal?... Nu-ţipot ascunde că de multe ori simt pe Dragu aproape un strein. Simt că nu poate înţeleg*e anumite *lucruri, care mie mi se par atât de evidente. Cred că în fundul sufletului său regretă că s-a născut în timpurile noastre. Deşi a scris atâta despre morală, uneori îmi face impresia că nu ştie precis cum trebuie pusă problema aceasta. Dacă ar cunoaşte un trist episod din viaţa mea, m-ar declara „imoral”. Cred chiar că mă suspectează pentru ceea ce numeşte el „fluiditatea” mea. Nici prin gând nu-i trece că această „fluiditate” se leagă de o anumită concepţie a libertăţii şi deci a demnităţii...*

Cazul tău îl cunoaşte imperfect, dar te admiră; mă aşteptam. Despre Nora a auzit foarte vag. M-a întrebat odată: „Crezi că nu e niciun risc pentru sănătatea lui?” I-am dat toate lămuririle, în privinţa aceasta, şi tu, şi el, şi eu – suntem destul de cinici. Dacă ai şti ce formidabil plebeu este câteodată Dragu, ce limbaj necuviincios şi de-a dreptul biblic întrebuinţează... Are un talent grozav să spună oamenilor adevărul în faţă. E amuzant să-i vezi ce mutre subumane arată, ascultându-l...

Nu te mai întreb cefaci, pentru că ghicesc. Vară-mea, Irina, este colegă la Facultate cu una din domnişoarele Lecca, Adriana mi se pare. Îmi spune că e foarte interesantă; citeşte chiar pe Pascal. Şi eu care nu ştiam nimic... Trebuie neapărat să mi-o prezinţi. Pascal este o veche pasiune a mea. Şi mă simt apărătorul lui de câte ori nefericita sa operă ajunge confort spiritual domnişoarelor noastre. Pe vară-mea o scuz, pentru că de vreo şase ani e aproape catolică, şi a citit chiar pe Sfântul Thomas cfciquin, cum spune ea.

Am avut într-o seară o lungă discuţie asupra graţiei. Irina furase tot din cursurile lui Nae Ionescu, şi a dat-o de gol Dragu, care ne-a uluit cu citatele latineşti. A fost o scenă superbă. Irina, aproape plângând, susţinea că tot ce priveşte problema graţiei este fără drept de autor; că esenţialul este să înţelegi problema, şi că n-are nicio importanţă cine te-a ajutat s-o înţelegi. Oare de câte ori faci uz de tabla înmulţirii trebuie să menţionezi numele institutorului care ţi-a băgat-o în cap?... Are humor catolica şi îndrăgostita mea vară.

Eu n-am citit nimic, şi n-am scris aproape deloc în jurnalul meu intim,

deşi îmi cumpărasem un nou caiet, special pentru asta. În schimb, am discutat câte cinci, şase ceasuri în şir. S-au întâmplat şi o sumă de lucruri amuzante. Un oarecare Dumitraşcu, romancier şi profesor, care are nevastă, idealuri şi crize de conştiinţă – m-a făcut să retrăiesc ceasurile de groază din liceu, când trebuia să citesc cărţi cu ţărani şi cu intelectuali înfrânţi de viaţă. Iubesc România pentru extraordinara sa bogăţie de tipuri umane. În aceeaşi clasă socială – să spunem, a „intelectualilor" – întâlneşti oameni care s-au oprit la gustul şi cultura de la 1870, de la 1890, de la 1900 şi aşa mai departe. Mai există astăzi, în „elite", problema sămănătorismului, a expresionismului în artă, a artei cu tendinţă şi celelalte! Este extraordinar. Oamenii aceştia nici nu bănuiesc că se face o lume nouă, cu alţi oameni, cu altă viaţă mentală... Am avut multe de învăţat dintr-o asemenea vilegiatură. Sexul nu m-a interesat deloc vara asta. Dau chiar foarte de bănuit câtorva fete. Le-am spus că am sifilis şi că mă tratez cu o metodă nouă...

Scumpe Petru, mis-afăcut dor de tine, şi dacă nu eşti prea obosit, scrie-mi câteva rânduri.

*

Petru către Alexandru:

Am primit scrisoarea ta într-una din puţinele mele zile extatice. M-am exprimat precis: extatice, de la extaz. Nu mă interesează nimic din vilegiatura ta, nici măcar David, asupra căruia nu ai de ce să-mi faci reproşuri că nu ţi l-am prezentat mai devreme, căci tu însuţi recunoşti cât e de departe de noi, cu veşnicile lui agonii, şi probleme, şi polemici, şi studii latineşti. Dragu e un belfer profetic, şi atâta tot. N-are nimic în cap, decât reminiscenţe livreşti şi teorii ciupite din mai multe limbi pe care noi nu le cunoaştem. Deci, nu-mi mai vorbi de capacitatea lui mentală. Pavel îl iubea foarte mult; spunea că are un suflet foarte bun, o mare voinţă, şi cel mai pornografic limbaj pe care îl poate întrebuinţa un puritan. Aceeaşi părere o am şi eu. Cu deosebirea că eu nu-l iubesc. De aceea nici n-am vrut să-i dau manuscrisele lui Pavel să le publice. Urăsc cultul morţilor, gloria postumă, prefeţele elogioase şi celelalte. Ce au ei cu Pavel, de ce vor să se amestece ei într-o dramă al cărei erou principal a dispărut

bărbăteşte, prin propria lui voinţă, şi a încurcat cu desăvârşirefirele, ca să nu-l mai poată nimeni înţelege? Atât despre Dragu, şi, asta, o dată pentru totdeauna.

Dar, Alexandre, ce zi, ce extraordinară zi, ce noapte nefirească! În două cuvinte ar fi: o dezvirginare. Într-o mie de cuvinte, ar fi: Anişoara! Anişoara! Anişoara! etc. O iubesc? Nu ştiu, nu-mi pasă. Dacă ai şti ce-am atins, ce-am descoperit, ce-am cunoscut! O altă morală, ai spune tu. O altă tinereţe, poate. Un alt sex, în orice caz. Alt, altceva, altundeva şi celelalte cuvinte cu „alt”, cu non-eu, cu tot ceea ce poate fi dincolo de mine şi de tine, dincolo de glorioasa, dar monovalenta noastră masculinitate. Există un singur bărbat pe pământ, din punct de vedere sexual, şi tu cu mine şi cu toţi ceilalţi bărbaţi suntem, din nefericire, unul singur. Unul singur, *iubite Alexandru. Dar există mai multe sexe lângă sau alături de noi. Ceea ce numesc donjuanii „specii” sau „varietăţi” e o prostie. Nu e vorba de variaţie, de nuanţă, de diversitate. Este total şi organic* altceva. *O femeie se deosebeşte de o altă femeie tot atât de mult cât se deosebeşte de un bărbat. Noi nu ne dăm seama de asta, pentru că noi, de obicei, suntem tâmpiţi. Să nu aprobi prea repede insulta aceasta, pentru că te priveşte şi pe tine. Şi tu ai trecut din femeie în femeie, ca fluturele, crezând că te învârteşti între specii şi subspecii. Şi tu, ca toţi deştepţii, ai confundat regnurile cu varietăţile. Numai cineva care a cunoscut şi iubit ani de-a rândul o singură femeie poate să-şi dea seama, iubind şi cunoscând altă femeie, că ele sunt total şi organic deosebite. Mă înspăimânt; câţi ani va trebui să iubesc pe Anişoara, câţi ani şi ce umiliri noi voi îndura lângă ea, ca să pot apoi cunoaşte un al treilea sex?*

Dacă ai şti ce extaz mi-a provocat această descoperire! Mi se părea că sunt bărbat, şi cunosc femeia, cunosc orice fel de dragoste fizică. Ce ridicol am fost! Nu se asemăna cu nimic, nu-mi amintea de nimic. Ce infinit superior am ajuns eu, deodată, şi ţie şi tuturor celorlalţi poligami clandestini! Ştiu ceea ce nici tu, nici nimeni altul pe pământ nu bănuieşte încă. E o descoperire extatică, dar înspăimântător de tristă. Noi care credeam că am rezolvat problema iubind o femeie şi culcându-ne cu cât mai multe altele!

Acum, să-ţi povestesc şi puţine evenimente. Am intrat noaptea pe fereastră, ca o lichea sau ca un Don Juan. Am crezut că fac lucrul acesta din curiozitate sau din oboseală. (Oboseala, adică, de a refuza o fecioară care mă dorea.) Dar după ce mi s-a dat, am înţeles că s-a ridicat cortina primului act dintr-o lungă tragedie. Mai întâi, inevitabilele complicaţii, generale în asemenea cazuri. Apoi, dorinţa mea subită de a-i cere bani, adică de a mă umili, şi a-i da ei prilej să mă umilească. Într-un cuvânt, de a-mi pregăti liberarea, desfacerea totală de ea. În al treilea rând, faptul că trebuie să mă despart de Nora. Aş face-o cu bucurie – căci nu simt, şi nu simte nimic; n-ar mai curge sânge. Am avut grijă, în trei ani, să-mi pregătesc până în cele mai mici amănunte liberarea. Nu e asta, deci. Dar n-o pot face, acum, pentru că nu avem deloc bani şi Nora îmi dă din când în când între patruzeci şi o sută de lei, cu care supravieţuim două eroice vlăstare din neamul Aniceţilor. Trebuie să mă despart de Nora, şi nu pot pentru că am nevoie de banii ei. „Peşte”, vei gândi tu. Habar n-am că se spune astfel. Toţi suntem, într-un chip sau altul; chiar Napoleon. Dar asta n-are nicio importanţă. Chiar dacă aş fi numai eu singur, nu m-aş da înapoi. Ăsta e drumul meu.

După cum vezi, o nouă tragedie; din care nu voi suferi eu, fireşte, ci partenerele mele. Îmi pare sincer rău. Dar extazul a rămas. Uite, acuma când închei, simt că nu am de făcut decât să deschid pianul şi să improvizez...

*

Daviddragu se închisese devreme în cameră. Îşi scoase ochelarii, şi se plimba de la un capăt la celălalt al odăii, pripit, ca şi cum ar fi avut de rezolvat o problemă gravă şi urgentă. Nu se gândea totuşi la nimic precis. Se simţea antrenat de un sentiment obscur, puternic, pe care nu-l putea preciza, în faţa căruia nu ştia cum să lupte. O vagă nemulţumire de sine, o furie stupidă împotriva situaţiei de acum – împotriva „prezentului” întreg, care cuprindea şi cariera lui de profesor şi autor, şi împrejurarea că se afla în vilegiatură, înconjurat de oameni atenuaţi, de prieteni întâmplători, de cunoscuţi de duzină. Nu ştia precis ceea ce îl nemulţumeşte şi îl umileşte. Nu ştia de unde izvorăşte sentimentul acela deprimant de ratare, de

mediocritate, de bătrâneţe. Nici n-am împlinit încă treizeci de ani, îşi spuse el ca să se liniştească. Oricând o pot lua de la început, pot porni pe alt drum, potface altceva... Dar nu aici zăcea izvorul acelui furios dezgustfaţă de el şi de prezent. Avea o vagă impresie că el însuşi e un ratat, fibrele lui intime sunt mediocre. Şi totuşi nu-şi putea preciza nimic. Simţea numai că şi el, ca toţi ceilalţi, trecuse pe lângă ţintăfără să o vadă...

Se lungi în pat. Cunoştea destul de bine crizele de oboseală şi dezgust, şi ştia că nicio judecată de valoare emisă în asemenea crize nu e justă. Fiecărui om îi apare, câteodată, lumea întreagă ca o deşertăciune şi viaţa lipsită cu desăvârşire de sens. Poate sunt şi eu obosit, acum, îşi spuse David. Îşi aminti apoi, fugar, toate câte făcuse, obstacolele prin care trecuse, morala lui neştirbită, puterea lui de muncă neistovită. Tot ce se întâmplase după moartea tatălui, furia cu care muncise ca să-şi ţină familia, intransigenţa lui intelectuală şi morală. Au trecut doi ani de atunci, şi niciodată Dragu nu-şi găsise ceva de reproşat. Păstrase aceeaşi vigoare, acelaşi optimism plebeu, aceeaşi dârzenie din vremea debutului. „Eu m-am născut ca să lupt împotriva locurilor comune, împotriva moralei truismelor”, îşi spunea el de obicei. Nimic din ceea ce emoţiona sau influenţa pe alţii nu-l pătrundea. Nu se plângea de sărăcie, de viaţa din provincie, de public, de ţară şi neam. Nu căuta nicăieri o scuză, la adăpostul căreia să se odihnească sau să trişeze. A renunţat din propria lui voinţă la o viaţă de aventuri eroice, şi a acceptat viaţa de toate zilele, de sacrificiu. Oricât de aspru s-ar fi cercetat, nu găsea nimic de care să-ifie ruşine. Şi acum se simţea totuşi mediocru, ratat, i sepărea că s-a trădatpe sine, căşi-a vândut sensul adevărat al existenţei sale...

Sări din pat şi începu să umble iar prin odaie. Îşi puse ochelarii, aprinse lampa; încercă să citească ceva, o revistă, o carte; să răsfoiască măcar una din cărţile sale favorite, pe care le adusese (Balthasar Gracian, Dante, Faust. *Dar nemulţumirea împotriva lui însuşi stăruia. Să las toate – şi familia, şi şcoala, şi cărţile pe care trebuie să le scriu – şi să plec undeva, departe, singur... Sau mai bine să mă stabilesc la Bucureşti, să intru salahor la vreo mărime, şi să scot o revistă a mea, numai a mea, unde să pot spune iarăşi tot ce am pe suflet, aşa cum făceam altădată... Dar*

simţea bine că nu din cauza aceasta este atât de dezgustat de el însuşi; nu din lipsa unei reviste proprii, unde ar putea înjura douăzeci de oameni, în loc de zece, cât poate înjura acum la revistele amicilor săi. I se părea şi polemica inutilă, şi critica, şi pamfletul; tot era inutil, ineficient, ridicol. El ar fi putut face şi altceva. El ar fi putut crea şi altceva decât cărţi şi critici... Altceva, dincolo de inteligenţă şi de cultură, chiar dincolo de morală... Un om nou, aşa cum l-a întrevăzut de atâţia ani, aşa cum îl gândeşte şi Pleşa, cum îl aşteaptă toţi... Să poţi tăia drumul acestui om nou, să poţi schimba lumea din temelii, să poţi interveni într-adevăr eficace în mersul istoriei... Poate asta vrea şi Pleşa. Asta voiam şi eu, când aveam douăzeci şi cinci de ani. Un ideal prometeic, eroic. Pentru care eram gata să sacrific tot; şi mamă, şi surori, şi sănătate... Şi totuşi a renunţat la acest ideal, odată cu moartea tatălui. S-a întors în realitate, în „concret”. Îi venea să râdă. Fusese ridicol, absurd de ridicol... îşi dete seama că Pleşa voia acelaşi lucru ca şi el; că lucrul pe care îl aşteaptă şi doreşte Pleşa, l-arfi putut realiza de mult el... Doi ani pierduţi. O tinereţe întreagă îngropată în pământ... Poate din cauza asta e atât de dezgustat de sine. Tot ce a făcut până acum, arfi pututface oricine altcineva în locul lui. Nimic personal, nimic inimitabil, aşa cum visase în primii ani ai tinereţii. Şi viaţa curge înainte, oamenii se zbat în aceleaşi drame stupide şi toţi aşteaptă un om ca el, un om aşa cum arfi putut ajunge el...

Auzi un ciocănit în uşă. Tresări; şi se bucură. Poate vine cineva, şi mă ia afară... Deschise.

— Ştii, am venit să-ţi aduc o veste bună. A scăpat dna Dumitraşcu, a scăpat din operaţie...

Alexandru vorbise uluitor de cald, de entuziasmat.

— Bieţii oamenii... Dacă ai şti cât îmi pare de bine... Mă simţeam puţin vinovatfaţă de ei, îi credeam proşti pe amândoi, şi ţii minte cum glumeam în spatele lor...

Pauză. Pleşa ar fi vrut să adauge ceva, dar îl văzu pe Dragu preocupat.

— Lucrai ceva? îl întrebă, puţin intimidat. —Nimic. Mă pregăteam să ies. Haidem spre plajă... întoarse butonul electric cu ciudă. Cel puţin dacă aş avea bunul-simţ să nu fac confidenţe...

*

Alexandru către Petru:

La ce să-ţi răspund mai întâi, dragul meu Petru? În niciun caz nu voi încerca să-ţi schimb proasta părere pe care ţi-ai făcut-o despre David. Ai să ţi-o schimbi singur, la toamnă, când îl vei cunoaşte mai bine.

În privinţa celorlalte evenimente, nu prea ştiu ce să-ţi spun. Mi-e teamă să nu te văd şi pe tine îndrăgostit. Cu Nora era altceva; era o anumită „morală”, multă suferinţă, demnitate, salvare. Nu era dragoste sentimentală, nu era nici pasiune fizică. Din scrisoarea ta bănuiesc că Anişoara te-a incendiat mult mai grav. Nu ştiu la ce să mă aştept. La suferinţă stupidă şi mediocră, în orice caz. Mă nelinişteşte lipsa ta de bani, care te sileşte să comiţi atâtea imprudenţe. N-ai vrea să primeşti aceşti bani de la mine? Nu sunt prea bogat, dar am destul ca să pot fi liber. Scrie-mi şi-ţi voi trimite cât ceri tu, cu multă bucurie.

Mă întorc mereu cu gândul la Anişoara. Nu mi-ai spus nimic despre ea; cum este, cât de mult te iubeşte, ce vrea de la tine? Bagă de seamă, Petru, primejdia cea mare poate fi încă evitată. Dacă ţii puţin la ea, fii crud de pe acum, jigneşte-o cât mai adânc, n-o lăsa cu niciun chip să te idealizeze.

Nu e un sfat prietenesc acesta. Este sfatul unui camarad, îmi închipui că suntem amândoi pe front (ştii, iar am început să mă gândesc la război!) şi tu nu ştii încă să te aperi de obuze. Îţi arăt cum să te trânteşti la pământ, atât. Nu accepta niciun şantaj, nu te îndupleca în faţa niciunei suferinţe. Amorul e o invenţie feminină; lasă femeile să sufere cât vor; cine le-a pus să descopere această jucărie drăcească? Nu uita lucrul acesta: tu nu ai nicio obligaţie, eşti liber, eşti stăpân. Restul e literatură sau şantaj. Spune-ţi în fiecare zi: peste bord cu Anişoara, peste bord cu ea!...

Iartă-mă, Petru, dacă ţi-am scris lucrurile acestea. Ştiu că tu le cunoşteai şi le practicai de mult. Dar e un strigăt pe care nu m-am putut stăpâni să nu-l articulez. Prea era aproape primejdia. Dacă ai şti cât de puţini tineri valizi întâlnesc în jurul nostru! De-abia Dragu, Tomescu şi cu tine. Oameni care trăiesc pentru altceva decât pentru pâine sau dragoste. Aici, la Movila, este o groaznică promiscuitate sentimentală. Perechi de amanţi

îndrăgostiţi, priviri umede de fete care aşteaptă să devină mame etc, etc.

Vară-mea suferă şi ea de pe urma unui oarecare Dinu Paşalega, băiat bun şi încă viu, care luptă cum poate contra oceanului pasional al Irinei.

Câte agonii, câtă pasiune, ce senzualitate oarbă! Am ajuns să urăsc marea, plaja, soarele ăsta lubric, luna aceasta sentimentală. Aş prefera de o mie de ori să mă aflu într-un sat de munte, cu cerul sumbru, cu oamenii aspri, între vânturile ostile şi reci. Aici m-a înecat promiscuitatea.

Sunt ridicol, făcând oarecare literatură ca să-ţi arăt câteva fapte atât de simple. În ceea ce priveşte marea ta descoperire a pluralităţii sexelor, evit s-o discut aici. S-o lăsăm pentru prima noastră întâlnire la Bucureşti. Am o vagă impresie că e numai o tristă iluzie. Că tu erai virgin, nici nu mai încape îndoială, Nora a fost pentru tine orice altceva decât dragoste şi senzualitate. Ai pierdut şi ai descoperit acum ceva cu desăvârşire nou. Asta e tot...

*

Petru către Alexandru:

Nu-ţi răspund ca să discut ceea ce mi-ai scris tu. N-am nici timp, nici poftă pentru asta. Vroiam să-ţi spun numai un singur lucru: n-ai înţeles nimic. Marea te-a prostit, aşa cum prea bine recunoşti şi tu. Toate chestiile acelea cu primejdia dragostei n-au niciun rost; mă întreb foarte serios de ce mi le-ai scris. Ca să te justifici pe tine, probabil; să-ţi justifici concepţia ta personală asupra acestor lucruri – în niciun caz pentru a mă ajuta pe mine. Căci, tu mă ştii prea bine, eu nu numai că nu am nevoie de ele, dar nici nu le înţeleg. Ştiu că nu există decât două lucruri pe lume primejdioase într-adevăr: boala şi moartea. De nimic altceva nu mi-e teamă. Nici de dragoste, nici de suferinţă morală, nici de sărăcie, nici de compromisuri. Deocamdată, atât asupra acestor lucruri.

Ai vreun pian prin apropiere? repetă de mai multe ori fraza aceasta: si, si bemol, la, la bemol; la bemol, fa diez. *Înainte de* fa diez, *o scurtă pauză. (Mai clar decât atât, nu sunt în stare să-ţi scriu.) Este exact ceea ce simt eu acuma. Poate şi din cauza scrisorii tale. Poate din cauza întâmplării de azi-noapte. Ştii că dorm regulat la Anişoara. Mă întorc acasă în zorii zilei. Alaltăieri am rămas însă ziua întreagă închis în odaia ei şi în baie. În timp*

ce se scutura camera Anişoarei, eu eram închis cu ea în baie. Iubita mea era atât de emoţionată, încât eram ispitit s-o fac să ţipe de voluptate, să văd ce se va întâmpla. Nu s-a întâmplat însă nimic, până azi-noapte. Eram amândoi în pat; în patul ei cu desăvârşire virginal. Şi deodată se deschise uşa.

— Te-ai speriat, Anişoara? o întrebă dl Lecca. Te-am auzit vorbind prin somn...

Atât ne-a spus. Anişoara era de gheaţă; o simţeam lângă mine; nici nu mai avea putere să tremure. Nu ştiu ce-a răspuns. Eu rămăsesem la locul meu, pregătit pentru orice eventualitate. Dar am observat un lucru: nu mi-era deloc frică, nu mă gândeam nici măcar la leafa pe care aşpierde-o. Eram curios să văd ce figură va face bătrânul astronom, dacă va aprinde lampa şi ne va descoperi pe amândoi, goi şi foarte frumoşi. Din fericire pentru Anişoara, dl Lecca n-a aprins lampa şi s-a retras repede.

— M-am gândit că poate ţi-e frică, de când a plecat Adriana, i-a spus înainte de plecare.

Ce admirabilă noapte! Spaimă, emoţie, voluptate, aşa cum n-am întâlnit niciodată până acum. Povestirile lui Boccaccio. Să poţi declanşa asemenea emoţii eroice şi comice, să păstrezi erotica pe hotarul dintre tragic şi humor, ca în Boccaccio şi în povestirile din Halima, *iată o vacanţă perfectă! Mă simt de cincisprezece ani.*

Fireşte, toate dificultăţile rămân în picioare. Anişoarei nu i-am cerut până acum bani. În schimb, am cerut mai mulţi Norei. I-am spus, în treacăt, că m-am culcat cu o fată. A îngălbenit şi a început să plângă. Dar nu putea să-mi facă ceva.

— Pe mine nu mă mai iubeşti? a întrebat.

— Nu e vorba de asta, i-am răspuns eu.

Într-adevăr, ce are de-a face una cu alta? Nora s-a resemnat, şi cred că ar fi tot atât de fericită avându-mă lângă sine, chiar dacă aş „înşela-o”, cum spune ea. Îmi închipui însă că nu voi mai putea rămâne eu.

Am început să compun o simfonie. Nu te speria, nu am scris nicio frază din ea, dar am început-o magnific în cap. Încerc un lucru cu desăvârşire nou: Ereticii. *Erezia ca normă, ai traduce tu – şi ai face inevitabilele*

legături cu viciul, cu Gide, cu Dostoievski etc. Nimic din toate acestea. O simfonie a „Ereticilor”, aşa cum există una a păstorilor, a iubirii, a tristeţii, a eroilor. Să pot traduce firea lor, drama lor umană – fără nicio alegorie, fără nicio apologie. Există eretici, după cum există oameni blonzi sau miopi. Să arăt organicitatea universului lor. Eretici iubind, eretici trişti, eretici murind. Este o logică nouă, care mă ispiteşte şi mă încântă. În fond (pregăteşte-te să citeşti o prostie, dar o prostie care mi-e scumpă), nu există altceva pe lume în afară de omul liber şi de muzică. Restulnu mă interesează; nici ştiinţa, nici adevărul, nici Dumnezeu, nici dragostea, nici societatea. Dar există ceva real, *Alexandre, ceva înspăimântător de* real: *omul care îşi poate face de cap – şi muzica pe care o poate gândi el. Mă cutremur, câteodată, de tăria acestor două realităţi. Cred că tu mă înţelegi.*

*

— De ce râzi? îl întrebă Dragu.

Alexandru arătă scrisoarea.

— Primisem ceva de la Petru, răspunse el. Şi iată cum termină: „Există ceva *real,* ceva înspăimântător de real: omul care îşi poate face de cap – şi muzica pe care o poate gândi el”... În paranteză fie zis, Petru nu admite nicio altă realitate; nici adevărul, nici Dumnezeii, nici iubirea...

Înfăşură scrisoarea şi o puse în buzunar, cu toate că i se păru că Dragu ar fi voit s-o citească în întregime. Se făcuse aproape întuneric, de altfel. El însuşi o citise cu greutate, acolo, pe malul mării.

— Vorbeşte şi el prostii, ca toţi ceilalţi, spuse Dragu, cu glas aspru. Ce poate însemna „omul care îşi poate face de cap”?... Ce interesează un asemenea om?...

Alexandru nu răspunse imediat. Era încă fermecat de aventura lui Petru. Iar, pe de altă parte, vorba lui Dragu i se păru streină, răutăcioasă, ironică. Se simţi iar singur, izolat, lângă acest om cu care se înţelegea de cele mai multe ori atât de bine. Îşi lăsă privirile pe mare, să se odihnească. Dragu se întinse şi el pe nisip. Era atât de bine acum, atât de bine fără soare, cu apele liniştite, cu cerul blând...

— În fond, e încă un copil, continuă Dragu. Spune ceea ce spuneam şi

noi la vârsta lui...

Se opri o clipă, apoi se întoarse brusc către Alexandru şi vorbi repede, înflăcărat.

— Dacă ai şti totuşi cât îl invidiez, dacă ai şti ce greu de purtat sunt aceşti opt ani care ne despart... Primii ani după debutul în viaţă sunt oribili, sunt crânceni. Ai făcut ceva, şi totuşi n-ai realizat nimic temeinic. Ai făcut ceva, şi asta te-a limitat, te-a sărăcit. La optsprezece ani eşti încă liber, în opinii, în acte, liber chiar pe teoria pe care ţi-o vei alege în interpretarea vieţii...

La douăzeci şi cinci de ani, după ce ţi-ai spus primul cuvânt – şi orice ai face, la acea vârstă, nu e decât un cuvânt – eşti deja secat, fixat. Trebuie să rămâi tu însuţi, să fii tu însuţi, să te realizezi, să creezi... Dacă ai şti cât vă invidiez, pe d-ta, pe Petru, pe toţi huliganii...

Alexandru tresări. Îl întrerupse zâmbind, dar cu glas serios:

— De ce ai spus huligani?...

— Nu e nicio insultă, nu te teme, îl lămuri Dragu, blând. Cuvântul acesta e frumos, e un cuvânt foarte frumos... Şi cuprinde foarte multe lucruri... De aceea îmi place, şi-l întrebuinţez des... Există un singur debut fertil în viaţă; experienţa huliganică. Să nu respecţi nimic, să nu crezi decât în tine, în tinereţea ta, în biologia ta, dacă vrei... Cine nu debutează aşa, faţă de el însuşi sau faţă de lume – nu va crea nimic, va rămâne sterp, timorat, copleşit de adevăruri. Să poţi uita adevărurile, să ai atâta viaţă în tine încât adevărurile să nu te poată pătrunde, nici intimida – iată vocaţia de huligan...

Se opri puţin şi privi marea, zâmbind lung.

— Te-am ascultat vorbind mereu în ultima vreme şi mă întrebam: de ce simţi nevoia să te justifici printr-o morală, printr-un ideal social? De ce cauţi „adevăruri” prin care să-ţi justifici acţiunea d-tale morală, experienţa d-tale vitală?... Ce-ai d-ta nevoie de adevăruri, de morală, de misiune colectivă? Eşt*i sau* nu *eşti? Te s*imţi complet, rotund, vital, robust? Te simţi creator, în viaţa d-tale intimă şi în inteligenţa d-tale? Atunci, ce-ţi pasă de adevăruri?... Rămâi întreg, rămâi huligan!...

— Nu ştiam că se spune aşa, vorbi zâmbind Alexandru. Credeam că se

spune un om liber, un om demn, un om *nou,* dacă vrei...

— Astea toate sunt glose. Un singur cuvânt le cuprinde în întregime; este cuvântul acesta, atât de frumos, „huligan”.

— Ştiam că huligani sunt numai spărgătorii de geamuri, râse Alexandru.

— Sunt şi ei huligani, fireşte, răspunse Dragu, serios. Între ei şi d-ta nu e nicio deosebire calitativă. Aveţi aceeaşi structură, fireşte, aceeaşi vocaţie. Totala ignorare a adevărurilor, a ordinii, a maturităţilor. Unii sparg geamuri, alţii afirmă că lumea începe prin ei. Ce superb! Ce vitalitate orgolioasă! Să împarţi lumea în vii şi morţi – sau în răi şi buni, aşa, cu o simplă judecată de valoare, sau cu un singur geam spart – îţi dai seama ce violentă afirmare vitală înseamnă gestul acesta? Din punct de vedere administrativ, aş spune, un huligan de stradă e primejdios pentru că sparge geamuri – iar un huligan ca Petru Anicet sau ca d-ta, este o valoare, pentru că amândoi sunteţi intelectuali aşezaţi şi veţi contribui pozitiv la creşterea spirituală a acestei ţări... Dar din punct de vedere al structurii, toţi sunteţi la fel. Toţi ignoraţi adevărurile stabilite, ordinea stabilită, oamenii stabiliţi. Toţi credeţi că lumea începe cu d-voastră, sau, mai modest, că d-voastră puteţi echilibra lumea...

Se ridică în picioare, nervos.

— Eu nu vă judec, adăugă. Şi eu am fost aşa. Şi acei ani au fost singurii mei ani creatori...

Roti un gest larg, cu mâna, peste mare, peste dealuri.

— Atunci puteam face orice voiam. N-aveam nici tată, nici surori, nici prieteni. Nu mă simţeam legat de nimic. Acum există o sumă de lucruri mari, grave, responsabile, în jurul meu. Există în primul rând acest teribil David Dragu pe care îl vezi, acest erou cu leafă la Stat. Ei bine, îţi pot spune acum că îl dispreţuiesc şi îl urăsc pe acest David Dragu, că mă piş pe el! Înţelegi? Asta simţi când depăşeşti experienţa huliganică; o cumplită silă de tine şi de lume – şi o cumplită nostalgie după vârsta de patruzeci de ani. Aş vrea acum ori să am numai douăzeci în loc de douăzeci şi nouă de ani, ori să am direct patruzeci. Ori huliganism, ori moartea pasiunilor. Dacă ai şti cât am luptat!... Dacă ai şti ce te aşteaptă şi pe d-ta, când vei descoperi că nu înseamnă nimic omul nou al d-tale, nici morala d-tale

colectivă – că totul s-a făcut pe acest pământ, şi s-a făcut prost, întotdeauna pe jumătate, întotdeauna cu apă caldă... Asta simt eu acum! Câte aş fi putut face eu, dacă nu m-aş fi deşteptat atât de devreme, dacă n-aş fi descoperit că sunt oameni care mă iubesc, oameni pe care eu nu i-am iubit, şi faţă de care m-am simţit dator, cu trupul şi cu gândurile mele... Şi apoi mai este altceva. Este ieşirea asta a doua din adolescenţă, descoperirea adevărurilor, şi pe urmă a inutilităţii adevărurilor...

Şi huliganii socotesc adevărurile inutile. Dar au altele, mult mai teribile, mult mai fertile... Eu nu mai am nimic. Eu aştept vârsta de patruzeci de ani, ca să încep maturitatea adevărată...

Alexandru îl ascultase uimit, necutezând să-l privească. Simţea o imensă milă şi o mare dragoste faţă de acest om care se mărturisise atât de sălbatic, cu toate mizeriile şi înfrângerile sale. Pe nesimţite, se făcuse întuneric. David Dragu se lungise din nou pe nisip, privind cerul.

— Probabil că sunt mai multe stele decât pot vedea eu, spuse foarte încet.

Alexandru îşi înălţă şi el privirile. Din toate părţile sclipeau stele mici şi reci, lumini depărtate.

— Adevărul este că toate acestea n-au nicio importanţă, adăugă Dragu liniştit deodată. Singurul lucru important este faptul că trăiesc şi stau aici lângă d-ta, care nu mă cunoşti, nici nu mă înţelegi, şi că totuşi prezenţa mea nu te exasperează... Asta e miraculos; că deşi suntem amândoi oameni, nu te ridici acum şi nu încerci să mă arunci în mare...

PARTEA A DOUA

I

Domnişoara Felicia Baly hotărâse definitiv data marii serate: 15 noiembrie. Mai erau până atunci trei săptămâni. Toamna se arăta însă

foarte caldă, şi limpezimea nostalgică a cerului, văzduhul prea blând şi prea melodios, iritau adânc pe Felicia. Îi aminteau parcă anumite peisaje italiene – şi asemănarea cu ceva care e departe sau e trecut o făcea întotdeauna să sufere. Felicia ar fi vrut o toamnă rece, ploioasă, neguroasă. Ar fi vrut să treacă prin ploaie cu gulerul *trenchcoatului* ridicat, cu bărbia aplecată spre piept, cu ochii aproape închişi – şi să ajungă acasă stropită de noroi, udă, tremurând, bucurându-se că îşi va putea încălţa pantofii moi de pâslă şi va putea bea câteva ceşti cu ceai fierbinte, ghemuită în fundul divanului. Felicia iubea toamnele bucureştene, le iubea mai ales către sfârşitul anotimpului, când arborii se curăţau cu desăvârşire de frunze, şi ciorile începeau să se înmulţească. Pentru asemenea zile de ploaie rece se întorcea întotdeauna în ţară, în cursul lunii octombrie, şi nu pleca decât după sărbătorile Crăciunului, când se aşternea destulă zăpadă ca să o răzbească iar dorul Coastei de Azur.

Acum era însă destul de cald şi oamenii plecau şi veneau de la lucru în haină, fără să tremure. Felicia se deştepta în fiecare dimineaţă cu spaimă; aştepta perdeaua turbure a norilor, aştepta răbufnirile vântului. Toamna frumoasă de afară îi stingherea şi serata. Ar fi vrut ca în noaptea petrecerii să fie umed şi frig, iar invitaţii să sosească tremurând, scuturându-şi hainele de ploaie. Felicia ştia că serata sa e cea dintâi a sezonului. Celelalte urmau de abia după şase săptămâni. La 15 noiembrie nu era încă zăpadă, şi petrecerea din Strada Grigore Alexandrescu trebuia să se deosebească de toate câte îi urmau, în sezonul bucureştean de iarnă.

Serata Feliciei Baly se deosebea, de altminteri, şi prin invitaţii pe care îi aduna laolaltă. Veneau, în afară de mondeni şi câţiva oameni politici – invitaţi de dl Baly – nenumăraţi scriitori, gazetari şi studenţi. Dl Baly folosea de mulţi ani câţiva secretari, aleşi dintre tinerii intelectuali săraci şi merituoşi. După moartea lui Pavel Anicet, locul de secretar personal rămase vacant; Dl Baly nu mai găsise un alt tânăr de încredere, şi priceput în acelaşi timp. În schimb, mărise numărul celorlalţi secretari, tineri care lucrau în biblioteci sau la ei acasă, şi nu veneau decât rar în Strada Grigore Alexandrescu. Dl Baly era încă ocupat cu redactarea *Instituţiilor vechi româneşti,* şi avea nevoie de nenumăraţi colaboratori, pe care îi plătea, şi

care erau însărcinaţi să-i adune materialele necesare marii sale opere de sinteză. De la moartea lui Pavel Anicet însă, redactarea mergea foarte greu. Avea obiceiul să discute cu Anicet o problemă, pe baza documentelor adunate de ceilalţi colaboratori, şi apoi îl lăsa să scrie singur paragraful respectiv. Dl Baly se mulţumea să corecteze textul şi să-i găsească locul precis în planul general al operei. După moartea lui Pavel, observă că niciunul dintre secretari nu e capabil să facă singur această muncă de redactare. Se mulţumea, de-atunci, să supravegheze munca de adunare a materialelor, amânând mereu completarea *Instituţiilor,* deşi găsise de mult editor la Oxford.

Felicia a început să se intereseze şi chiar să iubească cercurile de studenţi, intelectuali şi scriitori, după ce l-a cunoscut pe Pavel Anicet. S-au întâlnit însă numai de câteva ori. Aflase, apoi, pe neaşteptate – dimineaţa, când era încă în pat şi-şi lua ceaiul – de sinuciderea lui Pavel. Avusese întotdeauna groază şi dezgust de moarte. Ea nu vedea decât cadavrul, carnea galbenă şi rece, şi nu-şi imagina moartea decât prin gesturi de înmormântare, de tânguire, prin lumânări aprinse, şi coborâre în pământ; când vorbea de moarte, simţea în nări mirosul cadavrului şi al tămâiei. Dar vestea sinuciderii lui Pavel o lovi mai profund. Îl văzuse cu puţine zile în urmă, şi i se păruse că tânărul începe să-i facă oarecare curte. Îi plăcuse de la început şi se gândea chiar la o eventuală aventură. De câţiva ani, Felicia privea cu imensă silă şi dispreţ pe bărbaţi. Avusese până atunci o singură dragoste; un tânăr şi sportiv italian, student la Politehnică, pe care îl întâlnise într-o expoziţie din Roma, şi care o dusese apoi cu maşina lui la Ostia.

I se dase chiar în acea noapte. Au trăit câteva zile de delir. Felicia nu ştia nimic despre el, despre familia lui, şi era fericită că îşi pierduse fecioria într-o asemenea aventură superbă, transformată atât de neaşteptat în pasiune. A patra zi, tânărul dispăru cu maşina, fără să lase nicio scrisoare şi fără să achite contul la hotel. Felicia se simţi nefericită, căci îl iubea, şi deşi ştia că o atât de magnifică întâmplare nu poate dura prea mult, nu-şi închipuise totuşi că va fi atât de repede curmată. Foarte puţine zile în urmă însă constată că frumosul său amant o îmbolnăvise cu

o boală venerică de care Felicia nici nu auzise. S-a înapoiat disperată la Roma, hotărâtă să se sinucidă. Din întâmplare, s-a întâlnit chiar în gară cu o camaradă, ziaristă elveţiană, şi criza de plâns pe care a avut-o atunci a fost repede urmată de o destăinuire completă. Felicia intră a doua zi în tratamentul unui medic din Corso Emmanuele, şi-şi prelungi astfel şederea la Roma cu încă două luni. „Expoziţia de pictură de aici e pur şi simplu prodigioasă”, scrisese dlui Baly. „Trebuie să rămân mai mult decât mă aşteptam. Am găsit de ocazie o sumă de antichităţi. Trimite-mi bani mai mulţi...”

Felicia a păstrat de atunci o silă aproape carnală faţă de orice bărbat. Crezuse chiar că aventura asta o va vindeca de pasiunea ei pentru Italia, lucru pe care l-ar fi regretat. Dar pasiunea a rămas aceeaşi. Se întorcea în fiecare an în Italia, deşi iubea acum mai mult locurile singuratice, puţin cunoscute, şi porturile Adriaticei. Când l-a cunoscut pe Pavel Anicet, a început să nădăjduiască într-o prefacere totală a fiinţei ei. Îl plăcea pentru ceea ce i se părea masculinitate concentrată, inteligenţă şi pasiune, în privirile şi vorba lui, în prezenţa lui chiar. Vestea sinuciderii lui Pavel aproape a îmbolnăvit-o. N-a avut curaj să-l vadă, cu atât mai mult cu cât i se spusese că e desfigurat; glonţul îi sfărâmase cerul gurii, nasul şi ochii. Dar a cunoscut atunci pe dna Anicet, pe Petru, pe David Dragu. Nu plângea, deşi avea ochii sticloşi, cu priviri fixe. A stat aproape tot timpul alături de Liza şi de David, şi cum venise îmbrăcată în negru şi părea înspăimântată, cineva a şoptit lângă ea: „Iată, asta e logodnica lui Pavel!” Felicia s-a simţit atunci neaşteptat de emoţionată. A crezut că e îndrăgostită de Pavel, că el de asemenea o iubea şi că un destin crâncen i-a despărţit, înainte chiar de a-şi fi destăinuit dragostea. În timp ce se abandona acestor emoţii şi închipuiri, a zărit o femeie tânără, înaltă, cu un voal negru ascunzându-i faţa, încercând să se strecoare în camera mortuară. A ştiut îndată că tânăra este iubita lui Pavel, şi aştepta chiar cu spaimă să o audă ţipând, dincolo, în clipa când se va apropia de catafalc. S-au scurs cinci lungi şi penibile minute fără să se întâmple nimic. Apoi necunoscuta îi trecu din nou prin faţă, călcând încet, cu greutate. Felicia observă că are ochii umezi şi îi ţine aproape închişi. Mâna dreaptă o apăsa

discret deasupra inimii. După ce a dispărut, auzi pe David Dragu, şoptind Lizei, cu furie:

— Asta e Una... Din cauza ei s-a sinucis...

Felicia era ispitită să alerge după necunoscută şi să-i cadă în genunchi, să-i sărute mâinile, să plângă. Avea nevoie să facă un singur gest, dar unul decisiv, nebunesc. Simţea o extraordinară dragoste şi admiraţie pentru acea necunoscută, care şi-a stăpânit atât de frumos durerea, riscând să fie insultată de prietenii lui Anicet, la câţiva paşi în urma ei. Ar fi vrut să o cunoască, să afle mai mult despre Pavel, să plângă împreună. Şi-a controlat totuşi această neaşteptată criză sentimentală şi a încercat să afle cine este Una. Nici Liza, nici David nu ştiau mai mult. O veche dragoste a lui Pavel, care dura de câţiva ani, şi pe care o păstrase departe de cancanuri. Nici cel mai bun prieten al lui Pavel nu putea spune mai mult decât că o cheamă Una şi e bogată. Felicia ar fi vrut s-o întâlnească, dar cum ea nu s-a dus la înmormântare, n-a mai putut-o vedea a doua oară. De altfel, a uitat-o repede, plecând din ţară, după cum a uitat chiar „dragostea” ei cu Pavel. Când s-a întors din streinătate, era mai senină şi mai fermecătoare ca niciodată.

A păstrat însă un viu interes tuturor prietenilor şi cunoscuţilor lui Pavel. L-a întâlnit de mai multe ori pe Petru, dar nu i-a plăcut. I se părea nesincer, crispat, retoric. Petru, de asemenea, nutrea faţă de Felicia o inexplicabilă antipatie şi nu se silea deloc să şi-o ascundă. Atât dl Baly, cât şi Felicia încercaseră să-l păstreze pe Petru cât mai aproape de ei, invitându-l des la ceai şi la masă. Se vorbea însă încontinuu de Pavel, de tatăl lor, Francisc Anicet, şi lui Petru toate aceste comentarii postume îi erau nesuferite, îşi îngăduia atunci glume de prost-gust asupra iubirii misterioase a lui Pavel şi zâmbea vulgar de câte ori venea vorba despre geniul nerealizat al bătrânului Francisc. În câteva săptămâni, izbutise să se facă atât de antipatizat, încât Felicia a fost extrem de mulţumită văzând în locul lui, în ziua pensiei, pe dna Anicet. De-atunci, numai dna Anicet continua să-i viziteze.

S-a întâlnit de câteva ori cu David Dragu, şi ajunseseră buni prieteni, dar în toamnă David a fost numit profesor la un liceu din provincie, şi de-

atunci nu l-a mai văzut decât foarte rar. Felicia a păstrat însă aceeaşi prietenie Lizei Dragu. Pe ea o cunoscuse cu mulţi ani în urmă, în streinătate, într-un timp când nu ştia nici de David, nici de fraţii Anicet. O întâlnise într-un bar, şi i se păruse că Liza o urmăreşte pretutindeni cu ochii, o fixează cu priviri stranii, stăruitoare, neînţelese. Urmărirea aceasta a neliniştit-o şi a amuzat-o în acelaşi timp. Era ceva cu desăvârşire nou, o aventură nemaiîntâlnită. Privirile Lizei au amorţit însă îndată ce s-au cunoscut. Ochii au redevenit calmi, adânci; pierise expresia aceea carnală, mobilă, aproape intoxicată. Felicia a descoperit în Liza Dragu o fată inteligentă, liberă şi creatoare. Felicia purta de mult în suflet o nostalgie a creaţiei; s-ar fi voit artistă dramatică, scriitoare sau cel puţin pictoriţă. După ce Liza i-a arătat pânzele ei cele mai proaspete, admiraţia Feliciei a crescut brusc. A şi încercat, pe ascuns, să picteze, să deseneze. A trebuit să renunţe repede; îi era ruşine de Liza. Şi-a propus atunci să scrie, şi a început prin a-şi ţine un jurnal intim, în care îşi nota conversaţii, peisaje şi – printr-un lexic secret, al cărui cifru îl ştia numai ea – senzaţiile sale cele mai intime, experienţele nepermise. Îşi propusese să compună, cu ajutorul acestor documente autentice, un mare roman asupra femeii moderne. Nu l-a început însă niciodată, căci, întocmai ca şi dl Baly, Felicia nu plănuia decât lucrări vaste, sinteze universale, pe care nu le putea duce în niciun chip la bun sfârşit singură.

Prietenia Lizei a apropiat-o tot mai mult de cercurile artistice şi intelectuale, atât cele din Bucureşti, cât şi cele din streinătate. Liza avea prieteni în aproape toate marile capitale europene.

Felicia ajunse astfel să cunoască un număr considerabil de scriitori şi artişti tineri, la Roma, la Viena, la Zurich, la Paris. La seratele sale din Bucureşti, organizate întotdeauna către sfârşitul toamnei, veneau mai ales tineri necunoscuţi, gazetari şi scriitori debutanţi, fete de Conservator. Felicia era încântată de asemenea tovărăşii. În celelalte cercuri mondene ale Bucureştiului i se dusese vestea că suferă de mania părintelui său, că pozează şi ea în Mecena, că a adus snobismul intelectual din streinătate. Zvonurile acestea făceau deliciul Feliciei. La seratele din toamnă invita întotdeauna şi câţiva membri ai cluburilor de elită, câteva domnişoare din

cercurile aristocratice, ca să se poată transmite apoi în cele patru colţuri ale Capitalei cele mai bizare zvonuri asupra „bohemei” din strada Grigore Alexandrescu. Prin Liza, Felicia ajunse repede să cunoască familia Lecca, prietenele şi colegele de Universitate ale Adrianei, şi alte grupări de studenţi sau tineri intelectuali. Fără să-şi dea seama, reconstituise mediul în care trăise Pavel Anicet, şi adăugase necontenit alţi cunoscuţi, alţi camarazi. Cele câteva luni pe care le petrecea în Bucureşti le dedica aproape în întregime întâlnirilor cu asemenea tineri. Dl Baly privea cu bucurie această nouă pasiune a Feliciei, mai ales că fiică-sa pretindea că se interesează de lucrările sale şi se oferea deseori să-l ajute.

În afară de Liza, Felicia nu avea însă nicio prietenă intimă în ţară. Crezuse un timp că se va lega mai strâns cu Irina Pleşa. Aflase din zvonuri de pornirile ei religioase, de pasiunea Irinei pentru catolicism – şi ar fi vrut-o prietenă, mai ales că de catolicism se lega una din cele mai obscure şi mai triste amintiri din copilăria ei. Dl Baly, descendent dintr-o bogată familia evreiască, fusese creştinat pe când era un copil de clasele primare, şi crescuse aproape terorizat în cea mai pură ortodoxie. Ajuns în Universitate, a devenit un ateu îndârjit şi, cum era moda pe atunci, socialist revoluţionar. De abia când şi-a luat doctoratul în ştiinţele sociale la Paris şi s-a hotărât să se însoare cu descendenta unei nobile familii din Sudul Franţei, şi-a amintit că e creştin. De astă dată, confesiunea în care fusese crescut era un obstacol în căsătoria sa cu domnişoara Jeanne-Marie Beauharnais, căci aceasta era o catolică ferventă. Familia logodnicei îi ceru ca nunta să se împlinească după ritualul catolic. Dl Baly acceptase lucrul acesta surâzând, căci pe atunci afirma că „toate religiile sunt la fel” şi că „Iisus a fost cel mai mare dintre oameni”. Felicia s-a născut în Franţa şi a fost botezată într-o catedrală din apropierea Parisului.

Căsătoria s-a dovedit însă, foarte repede, dezastruoasă pentru ambii soţi. După ce tânăra doamnă Baly venise în ţară şi cunoscuse pe părinţii soţului, descoperind astfel obârşia lor evreiască, vlăstare obosite din familii de bancheri – începuse să-şi dispreţuiască soţul. Dispreţul acesta, grefat pe confesiune şi descendenţă socială, era alimentat de nenumărate alte cauze. Dl Baly refuza să facă politică, mulţumindu-se să călătorească

şi să se ocupe cu istoria trecutului românesc, cu sociologia şi filosofia, nădăjduind că i se va oferi o catedră universitară de sociologie.

Tânăra dnă Baly, care crezuse că va ajunge în curând soţie de ministru, îşi arătă repede nemulţumirea. Şi pentru că pretextul cel mai obiectiv era religia, dna Baly provoca nesfârşite controverse – uneori terminate în ceartă – asupra confesiunii ortodoxe şi originii evreieşti a soţului. Fără să vrea, dl Baly ajunsese un sincer apărător al ortodoxiei. Începuse să se informeze, să citească istorie bisericească, să poarte lungi discuţii cu câţiva înalţi prelaţi din Capitală. Dogmatica îl interesa peste măsură, mai ales că dna Baly plângându-se confesorului ei de nesfârşitele controverse teologice din casă, acesta îşi ceruse voie să asiste din când în când, şi opunea dlui Baly o serie întreagă de argumente dogmatice. Confesorul era un bătrân abate belgian, peste măsură de politicos şi diplomat, dar bine pregătit pentru orice discuţie religioasă. Dl Baly ieşea de cele mai multe ori înfrânt, şi fără îndoială că aceste plictiseli – adăugate la multele dezastre ale menajului – au contribuit real la desfacerea căsătoriei. Dna Baly a divorţat în primăvara anului 1916, când Felicia avea nouă ani, şi la o lună după divorţ dl Baly şi-a botezat fetiţa în rit ortodox, la Biserica Domniţa Bălaşa. Felicia şi-a adus multă vreme aminte de scena botezului, când a rămas câteva minute goală, tremurând, muşcându-şi buzele ca să nu plângă, speriată de întunericul bisericii, de mirosul tămâiei, de lumânările aprinse. Ani de-a rândul a obsedat-o coşmarul acelei ceremonii, pe care nu a înţeles-o niciodată. Cum câteva luni în urma acestei întâmplări a izbucnit războiul şi Bucureştiul a fost bombardat de avioanele duşmane, mintea Feliciei a legat strâns împreună spaima botezului cu spaima bombardamentului aerian şi cu tot ce a urmat după aceea: retragerea în Moldova, fuga la Odessa, spaima de bolşevici. Este drept că dl Baly nu i-a impus o educaţie strict religioasă. Interesul său pentru ortodoxie s-a atenuat într-un interes larg pentru tot ceea ce priveşte viaţa sufletească şi economică a ţăranului român din toate timpurile. După război, dl Baly s-a trezit stăpânul unei considerabile averi, lăsate de părinţi şi de doi unchi. Renunţând la ambiţia unei catedre universitare în ţară, dl Baly şi-a propus să obţină un doctorat onorific la una din marile

universităţi europene, publicând o grandioasă sinteză, în limba engleză, asupra vechilor instituţii româneşti. De-atunci şi-a împărţit timpul în călătorii şi în lucrări cu secretarii. A publicat chiar o revistă trimestrială de studii sociologice şi filosofice. În fundul sufletului însă, continua să păstreze o nestinsă ciudă împotriva catolicismului...

Felicia ar fi fost curioasă să afle ce o îndemna pe Irina să se convertească la catolicism. Poate ei i-ar fi povestit amintiri şi experienţe intime, pe care nu le mărturisise încă nimănui. Dar Irina se arătă foarte rece, foarte rezervată. Ei i se părea că Felicia vrea să-i seducă iubitul, pe Dinu Paşalega, şi evita să viziteze casa din strada Grigore Alexandrescu, locul de întâlnire al atâtor tineri. Felicia a regretat câteva zile această răceală pe care n-o putea înţelege, apoi a uitat-o. Tot ceea ce privea oamenii tineri din jurul ei n-o putea face să sufere adânc; nici dragostea, nici pierderea dragostei lor nu o turbura. Felicia suferea foarte puţin de pe urma oamenilor. Pentru ea, aveau mult mai mare însemnătate semnele, întâmplările semnificative, destinul pe care nu-l putea pătrunde. Cea mai mare spaimă a ei a fost coşmarul cu fum de tămâie. Cea mai mare suferinţă a ei a fost umilinţa, întâmplarea cu amantul frumos şi sportiv ar fi uitat-o repede, dacă n-ar fi fost şi acea profundă umilire a fiinţei ei, boala. Oamenii vii din jurul ei o făceau foarte puţin să sufere.

*

Irina îi prezentase de curând pe Alexandru Pleşa. Erau amândoi încă arşi de soarele mării, şi Felicia tresărise puţin strângând mâna acestui tânăr înalt, cu privirea atât de inteligentă pentru corpul înalt şi muşchii lui.

— S-a întors din streinătate ca să-şi facă armata, o lămuri Irina. Ce spui de el?...

Felicia ar fi vrut să-şi amintească cine i-a mai vorbit o dată despre armată şi în ce împrejurări. Câteva clipe rămase cu ochii pierduţi, încercând să alunece printre valurile memoriei, dar nu descoperi nimic, şi renunţă. Îl place şi pe el, gândi cu oarecare ciudă Irina. L-a uitat pe Dinu. Cu atât mai bine.

— Mi-ar face plăcere să ne mai întâlnim, îi spuse Felicia, despărţindu-se.

Se despărţi puţin visătoare, întrebându-se cu cine seamănă Alexandru.

— Ai să mergi s-o vezi, vorbi Irina lui Alexandru. E bună prietenă cu David.

— Trebuie să fie inteligentă, atunci, spuse Alexandru. Mi-ar plăcea să-i văd împreună; el, atât de aspru, ea atât de muzicală.

Irina zâmbi trist şi adăugă, aproape în şoaptă:

— Ai s-o găseşti în curând frumoasă... Ce repede ai uitat...

Umblară câtva timp împreună, fără să-şi vorbească.

— La cine te refereai, adineauri? întrebă Alexandru brusc.

— La Viorica... De altfel, ştiai şi tu...

Toate aceste urmăriri şi reproşuri îl amuzau. Irina vrea să păstreze în veci memoria Violei, îşi spuse el. Ea este femeia care nu uită. Tot sau nimic. Femeia care iubeşte şi moare. Toate astea o flatează, de altfel.

— Te-am admirat destul, continuă Irina, că n-ai flirtat la mare... Văd că nici aici nu ai încă nicio legătură. Este aproape un record, nu e aşa, Alexandre?...

Acum e ironică. Femeia care suferă şi glumeşte cu lacrimi.

— Probabil că iar te-ai certat cu Dinu, observă Alexandru fără s-o privească. Cu ce ţi-a mai greşit, bietul băiat?

Irina gândi: ce extraordinară solidaritate există între bărbaţi. Cum se scuză şi se apără unul pe altul.

— N-am nimic cu el, adăugă. Vrea să facă şi el un aeroplan, ca bătrânul Paşalega. Atât...

Un avion cu care să se îmbogăţească. Să ajungă milionar, miliardar. Şi eu, eu?!...

— Nu este Felicia Baly fata de care se îndrăgostise Dinu? întrebă Alexandru.

— Ea este, dar n-are nicio importanţă, răspunse repede Irina.

Continuau să meargă alături, evitând să-şi vorbească; fiecare urmărind alte gânduri.

— Ai s-o înşeli curând? rupse brusc tăcerea Irina. Pe Viorica, fireşte.

— Ce prostii vorbeşti tu, Irina, răspunse Alexandru apucându-i prieteneşte braţul. Ce importanţă poate avea dacă mă voi culca cu una sau cu o sută de femei? Ce poate însemna asta, pentru oamenii care trec

acum pe lângă noi, pentru soarele ăsta obosit, care se va stinge curând în iarnă? Tu nu simţi nimic altceva, Irina, nu simţi decât dragostea pentru Dinu şi spaima Viorichii?...

Irina răspunse aspru, privind în jos.

— Nimic altceva. Asta ca s-o ştii şi tu...

Porniră mai departe, foarte strânşi unul de altul.

*

Ajungând acasă, Felicia se trânti pe divan, bucuroasă că, în sfârşit, vremea ameninţă să se strice. Ar fi vrut să se facă mai repede frig, ca să se încingă caloriferele, să se poată dezbrăca, să se lungească pe blana mare de urs din faţa divanului, să bea ceaiuri fierbinţi.

Ce bine e să trăieşti, ce bine e să strângi în braţe un băiat brun, cu buze roşii, aşa, aşa...

Se simţea fericită, şi totuşi o cumplită disperare o învăluia. Simpla ei prezenţă carnală, pe care o putea perfect distinge, pe care o putea oglindi ca pe a unui alt ins, strein – purta cu sine o disperare sălbatică, fundamentală. Să poţi întâlni repaosul, acum, în mijlocul vieţii, gândi Felicia. Să poţi opri curgerea vremii până ce-ţi vei găsi şi tu fericirea... Să poţi trăi şi iubi în acelaşi timp, coborându-te până în adânc, până în inima lucrurilor vii, în esenţe... Oh, Doamne, Doamne!...

II

Dna Anicet îşi stăpânea anevoie lacrimile. Se împlineau nouă ani de la moartea lui Francisc şi parcă era aceeaşi zi mohorâtă de noiembrie, ca şi atunci. Se dusese de dimineaţă la biserică, apoi la cimitir. Mormântul Aniceţilor era aproape părăginit, fără candelă, cu iarba crescută în voie. Dar toată această tristeţe, care o năpădise la întoarcere, fusese răscolită de o neaşteptată şi prea puternică bucurie. Dna Anicet îşi stăpânea lacrimi de bucurie. Aproape de casă, auzise paşi de femeie alergând sfios în urma ei şi un glas rugător strigând-o:

— Madam' Anicet!...

Întoarse capul, tresărind. De când nu se mai putea îmbrăca bine şi era nevoită să iasă cu aceeaşi veche haină neagră fără blană, suferea de câte ori întâlnea pe cineva pe stradă; mai ales că se afla acum chiar în fundătura unde locuia. Privi femeia care o strigase, fără s-o recunoască. Tânăra era elegant îmbrăcată, dar avea faţa plânsă, descompusă.

— Eu sunt Nora... Lenuţa, şopti ea stins. Nu ştiu ce are Petruţă cu mine... Nu ştiu ce are...

Începu să plângă în hohote. Încercă să-i apuce braţul, dar dna Anicet şi-l trase cu silă. Ochii i se aprinseră brusc, cu o lumină rea, sălbatică.

— Nu vrea să mă vadă, continuă Nora plângând. Şi nu i-am făcut nimic, zău că nu i-am făcut nimic! Aş vrea să-l văd, o dată, să-l mai văd o dată!...

Dna Anicet simţi atunci întreaga povară a umilinţelor pe care le îndurase trei ani, îşi aminti plânsul şi deznădejdea din primele nopţi, când Petru întârzia, ceas după ceas, şi ea era neputincioasă, slabă, singură.

— Şi ce vrei, madam?! izbucni cu un glas aspru, vulgar. Nu mi l-ai purtat destul pe drumuri? Nu ne-ai făcut destul de râsul lumii?...

Nora începu iar să plângă cu hohote. Dar chiar plânsul îi era acum obosit, sleit. Vru să spună ceva, ridică mâinile, ar fi vrut să le înalţe spre cer. Obrazul ei prelung era umflat de plâns, palid şi umed. Încercă încă o dată să se apropie de dna Anicet, să-i apuce mâinile şi să i le sărute – dar nu izbuti. Dna Anicet deschise portiţa.

— Târfa ordinară! îi ţipă, exasperată de durerea femeii, fără să se mai poată controla. Dacă te mai prind pe aici, te dau pe mâna poliţiei!...

Trânti portiţa şi se îndreptă spre casă. Tremura de ciudă, de emoţie, de bucurie. Ar fi vrut totuşi să se întâmple mai mult, să o poată pălmui, să o poată insulta în văzul trecătorilor. Dar mizeria şi umilinţa celeilalte aproape o dezarmaseră. Dna Anicet era exasperată mai ales de chipul devastat de durere al Norei; asta o făcuse s-o urască, o orbise cu o ură animală.

— ... Zău, nu i-am făcut nimic, auzi glasul stins de lângă gard, urmat de un nou hohot.

Dna Anicet intră în casă, ştergându-şi lacrimile. Ce femeie vulgară, ce nenorocire pe capul nostru!... Doamne, de s-ar sfârşi odată!...

— Te-ai întâlnit cu Nora? o întrebă Petru, venind din odaia lui. Am văzut-o adineaori pe fereastră.

Dna Anicet începu să plângă şi-l luă în braţe.

— Petrişor, mamă, gândeşte-te puţin şi la mine...

Îi făcea bine plânsul, Petru înţelese repede asta. Plângea pentru că erau nenorociţi, pentru că se împlineau nouă ani de la moartea tatălui, pentru că afară era toamnă; plângea de asemenea de bucurie. Îl regăsea, îl avea aproape de ea; resturile din orgoliul familiei se deşteptau.

— Am terminat cu ea, mamă, vorbi Petru calm, desprinzându-se din braţele maică-sii. Nu e nevoie să plângi... Am terminat definitiv şi cu ea...

Într-adevăr, n-o mai văzuse de o lună de zile, nu-i deschisese scrisorile, şi când l-a urmărit odată pe stradă, a refuzat brutal să-i răspundă.

— M-am făcut băiat cumsecade, mamă, adăugă el zâmbind grav. N-avea nicio grijă. O să răscumpărăm Arvireştii...

Încercă să râdă, amintindu-şi câte visuri se legau de această răscumpărare a moşiei strămoşeşti. Dna Anicet continua să plângă, de bucurie, de spaimă. Simţea prin tot trupul o aromeală plăcută şi plânsul o ajută să se liniştească; înlocuia atâtea vorbe pe care nu mai avea cui să le spună, pe care Petru nici nu le-ar fi înţeles.

— Să-l aducem şi pe Francisc acolo, şi pe Pavel...

Plânsul era acum mai adânc, mai sobru. Să-i înmormântăm pe toţi acolo, la moşie, se gândi Petru; ăsta e visul mamei, idealul ei... O mângâie uşor pe cap, pe tâmple.

— Îţi jur că n-am să mai mă întâlnesc cu Nora, îţi jur, vorbi el simplu, fără să pronunţe cuvintele cu acea solemnitate pe care o aştepta dna Anicet şi care singură ar fi convins-o.

Petru ştia bine ce spune. Se hotărâse să se despartă definitiv de Nora şi orice s-ar fi întâmplat nu şi-ar fi schimbat gândul, în ultimele luni, o văzuse destul de rar şi îi respinsese brutal îmbrăţişările.

— Mi-a venit mie rândul acum să fiu bolnav, i-a spus într-o zi, râzând sălbatic.

I-a povestit, apoi, Norei o întreagă aventură inventată, cu o doamnă din înalta societate, care l-a auzit undeva cântând la pian, s-a îndrăgostit de el

şi l-a invitat la ea acasă.

— Bineînţeles m-a invitat ca să fac dragoste, completă Petru cinic. Ce-i păsa ei de muzica mea?...

Nora îl ascultase palidă, privindu-l fix, cu ochii năuci, ca şi cum n-ar fi izbutit să înţeleagă.

— Cred că ea m-a silit să fiu acum ascet, dacă cumva înţelegi ce poate însemna asta.

Zâmbi foarte corect şi adăugă:

— *A propos,* ce-ţi mai face curtezanul, domnul Iorgu Zamfirescu?...

Nora se ridicase liniştită de pe scaun şi-l privi în ochi.

— Dacă mai mă întrebi o dată, scot cuţitul şi-l bag în tine!... Te poţi întinde cu cine îţi place, dar nu-ţi dau voie să mă insulţi!...

Cu aceste cuvinte, s-au despărţit. Nora a crezut că e supărat pentru că nu l-a mai văzut aproape două săptămâni. L-a aşteptat atunci în staţia de tramvai şi i-a ieşit înainte zâmbind trist.

— Iartă-mă, Petruţă! i-a spus apucându-i mâna şi voind să i-o sărute. I-am dat pe toţi afară, pe toţi...

A început să râdă cu oarecare spaimă, pentru că Petru o privea rece, strein.

— Erau atât de mulţi? întrebă el dispreţuitor. Nora se cutremură.

— Nu era decât Iorgu şi băiatul perceptorului, Niţă. De ce mă-ntrebi? Şi acum n-am niciun ban. Am venit să-mi dai tu un pol... Şi am venit să te văd, că mi-era dor de tine, adăugă ea privind în caldarâm.

Îl rugă să rămână împreună, la o cârciumă, să mănânce şi să stea de vorbă.

— Nora, cred că noi trebuie să ne despărţim, îi spuse Petru. De ce nu te măriţi cu Iorgu?

Fata ar fi vrut să răspundă ceva, dar Petru îi tăie vorba.

— E mai bine aşa. Cu mine s-a terminat. Definitiv, Nora, dacă înţelegi ce înseamnă asta...

Vorbea crunt, cu un glas pe care niciodată nu-l auzise Nora până atunci. Şi ca să dea mai multă tărie vorbelor, îi spuse „la revedere!” şi se depărtă. Nora încercă să alerge după el, dar Petru se întoarse din drum şi-i spuse:

— Vrei să te plesnesc, aici, în stradă?...

Porni iar cu pasul hotărât, fără să mai privească înapoi, fără nicio părere de rău. Îl răzbun şi pe Pavel cu acest prilej, îşi spuse. Aşa ar trebui să se facă toate despărţirile. Dacă însă vine după mine, o plesnesc...

De-atunci nu i-a mai vorbit niciodată. N-a simţit nicio emoţie, zărind-o într-o după-amiază cu figura suptă, cu ochii în cearcăne, aproape ascunsă după gard. Iorgu, Iorgu te va vindeca şi-a spus el zâmbind, aproape binedispus. Întoarceţi-vă amândoi în haos, de unde v-am ridicat eu!...

Petru se întreba în acea vreme dacă o iubeşte cu adevărat pe Anişoara. Lângă ea simţea cu desăvârşire alte bucurii şi alte nelinişti decât cele cunoscute în apropierea Norei. După întoarcerea Adrianei s-au întâlnit însă mai rar nopţile, şi atunci cu mare spaimă. Se mulţumeau să se îmbrăţişeze în salon, în timp ce îşi făceau lecţiile de pian, sau în parc. Anişoara nu ieşea aproape deloc din casă, iar rarele vizite în oraş le făcea întovărăşită de Teddy Lupescu sau de dna Lecca. În oraş, de altminteri, nu aveau unde să se întâlnească. Petru îi mărturisise de la început că el nu are bani ca să închirieze o odaie.

— Când vei împlini douăzeci şi unu de ani, ai să mă ceri mamei, spuse Anişoara.

— Până atunci s-ar putea să murim amândoi, răspundea Petru. Ar fi mai bine să găsim bani şi să ne închiriem o odaie în oraş, unde nu ne va şti nimeni. Eu am să-mi aduc pianul acolo şi am să-ţi cânt toată ziua...

Petru visa iarăşi visul lui din adolescenţă, când fugise la Nora. Se gândea cu delicii la o cameră mică şi curată, unde să-şi aibă pianul şi un divan, pe care să dormiteze Anişoara, în timp ce el ar compune *Ereticii.* Îl urmăreau câteva fraze, un laitmotiv în *si bemol*, şi nu putea începe să scrie.

— Dar de unde să găsim noi atâţia bani? îl întrebase sfioasă Anişoara.

Petru se gândi mult, concentrat, şi apoi vorbi:

— Dacă am lua câteva tablouri, crezi că s-ar cunoaşte?

Dar propunerea i se păru repede absurdă, căci adăugă:

— Nu cred însă că le-am putea vinde... Prea sunt caraghioase, nu e aşa?...

Anişoara înţelegea greu. Îl privi în ochi, palidă, şi-i apucă mâna, încercând parcă să-şi dea seama de ceea ce se întâmplă. Nu putea crede că Petru o îndeamnă la furt...

— Nu, nu, ar trebui să găsim altceva de vândut, continuă Petru. Poate din cărţile bătrânului. Dar şi alea, cât am putea lua pe ele?...

Se plimba prin odaie, foarte preocupat. O iubea pe Anişoara, fără îndoială că o iubea, altminteri nu i-ar fi destăinuit planurile lui cele mai tainice, n-ar fi dorit atât de mult să stea cu ea împreună, cât mai repede, într-o odaie numai a lor, în care să nu-i ştie nimeni.

— Mi-e teamă că te iubesc prea mult, vorbi apropiindu-se brusc de Anişoara şi sărutând-o pe gură.

Fata îl strânse fricoasă în braţe. Nu se mai gândea la cărţile şi tablourile pe care ar fi trebuit să le vândă. Acum, când îl auzea pe Petru vorbindu-i de dragoste, ar fi fost fericită să facă un gest mare pentru el, să fure, să fugă de acasă, să nu-şi mai vadă chiar părinţii.

— Te iubesc foarte mult, şi atunci am să te fac să suferi, continuă Petru. Fără voia mea, dar am să te fac să suferi...

Ochii Anişoarei sticliră atunci, şi obrazul întreg îi fu luminat de o fervoare neobişnuită care îi topea liniile, le îndulcea ca printr-un zâmbet de neomenească fericire.

— Ah, Petru, îi şopti ea, nu mi-e teamă de suferinţă!... Aş putea suferi orice pentru tine, orice, Petru!...

În acea zi, Petru se întoarse acasă mai liniştit. O văzuse de curând pe Nora, o ameninţase şi era sigur că lucrurile se vor opri aici. Se putea gândi în voie la cămara tainică din oraş, unde îşi va duce pianul, unde se va întâlni cu Anişoara. E timpul să începem creaţia adevărată, îşi spuse el. Era sigur că îndată ce va termina *Ereticii* şi va publica fragmente din *Stele căzătoare,* îşi va cuceri un loc de frunte în muzica românească. Îl paralizau însă începuturile, aşteptările eventuale prin anticamerele directorilor, treptele umile care trebuiau urcate modest, cu răbdare, cu luptă. Petru ar fi preferat să se ridice prin alte mijloace, să ajungă bogat printr-o femeie sau printr-un furt şi apoi să aibă destulă putere ca să se poată face ascultat. Îi era penibil să sufere sau să facă vreun compromis ca artist; ca

om, nu avea niciun scrupul, nu se dădea înapoi de la nicio gravă compromitere.

Cu asemenea gânduri luminoase se aşezase imediat pe scris. I se păru însă că aude un geamăt în odaia de culcare a mamei. Se temu ca nu cumva să fie bolnavă şi intră în vârful picioarelor. Dna Anicet dormea adânc şi gemea prin somn. În odaie însă mirosea insuportabil a ţuică. Petru rămase în prag, neştiind ce să creadă. Poate i-o fi fost rău, şi s-a frecat cu rachiu... Dar somnul doamnei Anicet nu era somnul unui om bolnav. Petru ascultă câtva timp gemetele şi răsuflarea horcăită, apoi se retrase tot în vârful picioarelor. Se simţi deodată sleit de puteri, deznădăjduit, slab. Îşi frecă tâmplele cu furie, ca şi cum ar fi încercat să-şi alunge gândurile, oboseala, pustiul care îl cuprinsese. Îşi aminti atunci că, întorcându-se odată acasă noaptea târziu şi căutând ceva de mâncare în dulap, găsise acolo o sticlă cu ţuică, neîncepută.

Ei doi, la masă, nu beau nici vin. Se mirase puţin atunci, dar uitase repede. Câteva zile în urmă, maică-sa îi spuse că au rămas fără bani, că n-au de piaţă pentru a doua zi. Petru ştia totuşi că îi dăduse cinci sute de lei de curând, toţi banii lui, şi că în niciun caz nu ar fi putut să-i cheltuiască atât de repede.

— Am avut o datorie la băcan, îl lămurise dna Anicet.

Plecase atunci de acasă şi ceruse o sută de lei Norei. Din banii aceia au trăit trei zile, cu ciorbă de fasole şi lapte, până ce a putut obţine un avans din leafă.

Îşi amintea acum şi alte amănunte, pe care nu le înţelesese niciodată; de ce doarme maică-sa atât de adânc, închisă cu cheia în odaia ei, de ce nu vrea să-i deschidă când avea nevoie de ceva, de ce o auzea câteodată vorbind singură... Trebuie salvată, îşi spuse el, trebuie salvată... Dacă aş găsi mai repede bani, dacă i-aş înapoia viaţa dinainte! Petru era sigur că dna Anicet începuse să bea ca să reziste mizeriei şi tristeţii din această fundătură de mahala. Nu putea rezista altminteri, trebuia să mă aştept la asta. O credeam tot atât de tare ca şi mine. Dar ea nu mai are pe nimeni, aproape dacă se poate spune că mă are pe mine. Trebuie să fac ceva, să câştig bani, s-o salvez!... Se duse în cămară şi căută cu atenţie printre

sticle. Nu găsi nimic suspect. Auzea câteodată gemetele din odaia dnei Anicet şi semnalul acesta de suferinţă şi de mizerie îl întărâta, umilindu-l. Se simţea singur, nefericit; îi fu deodată dor de tată-său, de Pavel, şi o clipă a fost ispitit să-şi apuce capul în mâini şi să ofteze. Dar valul acesta cald de duioşenie şi tristeţe dură numai o clipă. Se regăsi foarte repede, ferm, rece, brutal. Continuă să răscolească prudent prin toate colţurile. Trecu încă o dată pragul dormitorului dnei Anicet şi o privi cum doarme gemând; îşi muşcă buzele, apoi se prefăcu că are nevoie de un foarfece şi începu să caute pe măsuţă. Înţelese repede că dna Anicet nu putea auzi nimic. Privi atunci sub pat, şi găsi aceeaşi sticlă pe care o văzuse cândva în dulap, o sticlă mare, gălbuie, încă plină pe jumătate cu ţuică. O băgă repede sub haină, palpitând, şi ieşi din odaie în vârful picioarelor. Câteva secunde şovăi, neştiind ce să facă cu ea. Se îndreptă spre closet, o deşertă până la ultima picătură, apoi ieşi în grădină şi sparse sticla zvârlind-o cu furie în movila din fund.

În acea zi, Petru n-a putut lucra deloc. Se plimbă multă vreme prin odaie, deschise de mai multe ori pianul şi-l închise, fără să fie în stare să studieze ceva. Scrise în jurnal: „Mama bea, mama bea ţuică. Şi cu toate acestea o iubesc, o respect, o venerez. Este mama mea. Este mai ales o femeie umilită. Toate acestea le voi răzbuna într-o bună zi.”

Când îl întâlni pe Alexandru, îi ceru să-l împrumute cu bani.

— Îţi cer pentru mama, nu pentru mine, îi spuse.

De câte ori intra în odaia dnei Anicet, Petru mirosea aerul, întorcându-şi capul în toate părţile. După ce descoperi lipsa sticlei, şi ghicise unde i-a fost vărsat conţinutul, dna Anicet plânse mult timp, pe ascuns, şi evită să privească în ochii băiatului. Când se întâlniră prima dată la masă, roşi şi stătu tot timpul cu ochii în farfurie. Petru fu mai blând ca niciodată şi vorbi tot timpul franţuzeşte...

— Ai plâns destul, mamă, are să te doară capul...

Dna Anicet se ridică şi se îndreptă spre odaia ei, să se dezbrace. Nici nu-şi mai amintea de ce plânsese; ştia că de mult, într-o zi ca asta, murise Francisc. Ştia de asemenea că l-au îngropat de mult şi pe Pavel. Şi apoi, o femeie tânără, al cărei glas gros şi răguşit îi străbătu deodată prin

memorie:

— Madam' Anicet!...

Se îndreptă către fereastră, să vadă dacă a rămas tot acolo. Nora nu se mişcase. Stătea lângă poartă, cu capul plecat.

— Să nu-i faci nimic, Petrişor, spuse dna Anicet, observând lumina sălbatică, izbucnită deodată în ochii lui Petru. O pedepseşte Dumnezeu!...

Trecu în odaia ei şi-şi dezbrăcă rochia de doliu. Auzi peste câteva minute o melodie plină de nelinişte, o melodie fascinantă, stranie, pe care Petru o întrerupea şi o relua mereu, concentrând-o, împletindu-i un sunet sinistru. Era un *si bemol* care revenea ca o prezenţă streină în această melodie atât de limpede şi de majoră. Dna Anicet n-a putut rezista ispitei de a se apropia de uşă, ca să asculte mai bine. Asta e bucata pe care Petrişor o lucrează acuma, gândi ea cu o profundă mândrie. Se aşeză pe un scaun şi-şi lăsă gândurile libere. Era atât de obosită, atât de tristă, atât de singură – şi totuşi o aştepta atâta fericire. Petrişor e acum liber. În curând îşi va găsi o soţie bogată. Un Anicet nu se vinde uşor. Zestre, nume, poziţie socială. Şi apoi, Petru va da un concert la Bucureşti, altul la Paris. Se vor lipi pe străzi afişe: „Marele compozitor român Petru Anicet". Se va vorbi şi la Radio... Dar toate gândurile acestea bune nu-i puteau goni obosita tristeţe din suflet. Numai dacă nu s-ar mai întâlni cu târfa aia... îşi rezemă încet capul pe braţul aşezat de-a lungul spetezei scaunului, începu să moţăie. O scară de argint, strălucitoare, ducând până la cer, ca în finalul operei Faust.

Petru deschise brusc uşa. Simţise pe cineva lângă el şi nu mai putea lucra.

— Mamă!...

Îşi dete însă repede seama că dna Anicet dormea adânc şi închise uşa cât putu de încet.

III

— Eu vă mărturisesc cinstit că nu vă înţeleg, vorbi Eleazar. Vă ascult de

o jumătate de ceas bătând apa în piuă, trăncănind despre destin, despre sensul vieţii, despre morală şi despre alte bazaconii spirituale, şi vă plâng de milă. Nu înţeleg nimic!...

Venise la cafenea când discuţia era în toi. Se mirase întâlnind pe David Dragu acolo; îl credea încă în provincie, profesor. Nu-l văzuse de aproape doi ani. Ar fi vrut să-l întrebe despre viaţa lui, despre planurile de viitor, dar David i se părea şi mai închis ca înainte. Dragu prefera să discute o problemă sau o prostie generală, când se afla în lume. Foarte rar vorbea despre sine, despre necazurile sau planurile lui. Eleazar îl ascultase o bucată de vreme şi apoi izbucnise. Vorbise cu glasul lui puţin spart, semănând câteodată cu al unei femei răguşite.

— În general, nu înţelegem nimic, îl întrerupse un tânăr bălan, care fuma ţigara aproape sugând-o. Nu înţelegem nici moartea, nici viaţa, adăugă el cu privire obosită. Asta e aproape o lege universală. De ce te mai miri d-ta?...

Eleazar îl privise uimit şi dezgustat, parcă ar fi suferit ascultându-l.

— Vorbeşti prostii, îi răspunse coborând puţin glasul, ca să-l facă mai dispreţuitor, vorbeşti prostii. Ce poate însemna asta: „nu înţelegem nimic?” Dar înţeleg foarte bine o sumă de lucruri, înţeleg o floare, înţeleg fata pe care o iubesc, soarele din cer îl înţeleg...

Tânărul bălan roşi şi îşi aşeză ţigara pe buza scrumierei pline.

— Sunt şi alte lucruri, răspunse el. De pildă ideile, visele, premoniţiile, toate aceste detalii sufleteşti pe care nu le înţelege nimeni...

David Dragu zâmbise ascultând: „detalii sufleteşti”. O viziune de garsonieră modernă, o valorificare intimistă şi decorativă a cunoştinţei; sufletul la ora ceaiului.

— Dimpotrivă, se apăra violent Eleazar, înţeleg foarte bine ideile altora când sunt clare, când sunt idei; înţeleg şi visele mele, şi simbolurile care îmi trec prin faţă. Înţeleg şi ceea ce e fantastic, domnule, şi ceea ce e abscons. Sunt foarte puţine lucruri care ne rămân nepătrunse, cu desăvârşire nepătrunse...

David Dragu ar fi vrut să adauge: până la moarte, numai până atunci. Ce clare vor deveni după aceea toate lucrurile nepătrunse de astăzi, toate

enigmele şi spaimele şi îndoielile noastre! Ar fi vrut să spună toate acestea, deşi poate le mai mărturisise de nenumărate ori. Dar se simţea stingherit alături de siguranţa brutală a lui Eleazar, de calda mediocritate a celorlalţi. Să vorbeşti despre moarte ca justificare a actelor omeneşti, şi să te întrerupă Eleazar, care e mistic şi om politic în acelaşi timp... Dragu ar fi vrut să spună ceva şi schiţase un gest vag, interogativ, şovăitor, care contrasta izbitor cu gesturile sale obişnuite, pripite şi convingătoare. Îi reteză, scurt; îşi scoase ochelarii şi începu să-i şteargă cu batista. Era un mijloc de apărare, un semn că se retrage din joc, că nu-l mai interesa discuţia.

— Dar nu e vorba de asta, continuă Eleazar, nu e vorba de neînţelegeri din motive filosofice, dacă ne putem exprima astfel...

Eleazar crede că face o glumă, gândi Dragu, prefăcându-se că-şi şterge cu foarte multă atenţie lentilele ochelarilor. Întâlnirea aceasta la cafenea, cu atâţia prieteni din vremea studenţiei şi cu alţi tineri, necunoscuţi până atunci, îl întristase. Avea senzaţia că n-a lipsit deloc din Bucureşti, că asistă la o convorbire întreruptă în ajun. Regăsea aceleaşi superstiţii, concentrate în jurul altor laitmotive. De câteva ori în cursul serii se simţise foarte strein şi foarte trist. Să reluăm aceeaşi poveste, îşi spusese atunci, să luptăm împotriva aceloraşi confuzii, împotriva aceloraşi prostii, ca acum doi ani, ca acum douăzeci sau două sute de ani...

Goni însă cât putu de repede valul acesta de tristeţe şi oboseală, îşi spuse că poate cel mai vrednic sens al vieţii este tocmai lupta aceasta continuă împotriva prostiei, a truismelor şi a întunericului.

De câte ori se simţea abătut, întâmpinând aceleaşi replici mediocre şi aceeaşi bine ştiută ignoranţă, se încuraja spunându-şi că, luptând împotriva lor, contribuie la continuitatea inteligenţei, la o nobilă solidaritate umană... Dar acum începea să fie obosit. Apariţia retorică a lui Eleazar turburase prea adânc apele. David se întrebase o clipă de ce nu intervine deloc Alexandru Pleşa, de ce continuă să-i asculte pe toţi, privindu-i pe rând, cu aceiaşi ochi calmi şi foarte discret dispreţuitori. Apoi, îi trecură prin minte alte lucruri. Se gândi la noii săi elevi de la Liceul Ferdinand I, la toamna care se stricase brusc, la sărăcia lui. Se gândea mai

ales că soră-sa Getta rupsese a doua oară logodna...

— Voi vorbiţi şi scrieţi numai pentru voi, numai între voi, continuă Eleazar mai aprins. Ce vorbiţi la cafenea, tot aia scrieţi şi în cărţi şi la gazetă: destinul omului, morala interioară, spiritualitatea şi mai ştiu eu ce erezie caraghioasă. Nu vedeţi că vorbiţi şi scrieţi numai pentru o mie de oameni suciţi, ca şi voi, că întreaga cultură românească se învârteşte între Corso, Ateneu, Fundaţia Carol şi Calea Victoriei? Ce înţeleg milioanele de români care nu vă cunosc personal şi nu vă cumpără cărţile, ce pot înţelege ei din toată flecăreala voastră spirituală? Există o singură spiritualitate: creştinismul ţărănesc, creştinismul maselor. Să ne înţelegem, nu e vorba aici despre experienţe, dogme, doctrine şi erezii filosofice, în jurul, în susul sau în josul creştinismului. Este vorba de acel creştinism pe care îl practică ţăranul de aproape două mii de ani, şi pe care nu-l interpretează, nici nu-l judecă. Voi însă chiar când faceţi pe creştinii, veniţi cu tot felul de bazaconii intelectuale şi vă pierdeţi timpul, vă trădaţi misiunea. Cine ştie de voi, de gândurile sau de creaţiile voastre? Trece viaţa pe lângă voi, viaţa atâtor milioane de oameni ofticaţi de mizerie şi de bătaie, iar voi scrieţi şi vorbiţi, ca să vă asculte sau să vă citească zece sau o sută de oameni ca voi.

Eleazar vorbise violent şi ameninţător, ca întotdeauna. Micul lui discurs impresionase şi fusese de altminteri auzit şi la câteva mese vecine. Era cunoscut însă de toată lumea şi, de când se înscrisese într-un partid politic de acţiune, era temut. Eleazar ameninţa în dreapta şi-n stânga, cu închisoarea pe viaţă, cu spânzurătoarea, cu trimiterea peste graniţe. Uneori, în mijlocul vreunui discurs vehement, avea o adevărată euforie a puterii. Se simţea tânăr, puternic, stăpân. Eleazar credea în stăpânirea sângeroasă a dreptăţii; a luminii, cum spunea el.

— Cine ştie despre dramele şi suferinţele voastre, măi? întrebase el triumfător. Cine ştie despre creaţiile voastre? Zece, o sută, o mie de oameni!?...

Dragu asculta din ce în ce mai binedispus. Discursul lui Eleazar îl mai auzise şi îl mai citise de nenumărate ori, spus întreg sau pe sfert de feluriţi oameni. Privi pe Alexandru şi se miră puţin că acesta nu intervine nici de

data aceasta. Toţi ceilalţi ascultaseră jenaţi, ca şi cum şi-ar fi recunoscut vinovăţia.

— Dragă prietene, începu calm Dragu, despre Goethe ştiu mult mai puţini oameni decât despre Ramon Novarro; despre un Eddington sau Bergson, infinit mai puţini decât despre Camera. Ce spui tu e cu desăvârşire absurd. Este firesc ca milioanele tale de români, sau de englezi, sau de ruşi să nu ne înţeleagă ce vorbim şi ce scriem. Ăsta nu e un criteriu de judecată al acţiunilor sau gândurilor noastre. Nu importă dacă te înţeleg numai o mie sau o sută de oameni, în loc de un milion. *Cine sunt* aceşti oameni, iată singurul lucru care importă, iată singurul criteriu de judecată...

— Cu atât mai rău pentru voi, intelectualii, întrerupse brutal Eleazar. Pe mine nu mă importă mia sau suta, ci milioanele.

— Dacă omenirea ar fi adoptat criteriul acesta de la începutul istoriei, n-ar mai fi existat istorie, continuă mai vehement Dragu. Nu s-ar fi descoperit nimic, nu s-ar fi creat nimic. Primatul colectivului pur, împotriva oricărei elite, înseamnă reîntoarcerea la zoologie. Aceleaşi legi economice şi biologice conduc şi o turmă de vaci ca şi o societate umană. Şi vacile luptă între ele pentru cât mai multă şi mai bună hrană, pentru libertatea sexuală, pentru minimum de travaliu. Tot ce-mi vorbiţi mie despre colectivitate, ştiam cu mult înaintea voastră, ştiam din zoologie. Suprimă mia aceea de oameni care te irită pe tine pentru că iubesc pe Eddington în loc să iubească pe Creta Garbo, şi ai să obţii o umanitate condusă numai de instincte: al foamei, al libertăţii animale, al sexului şi al cruzimii. Chemările tale eu le înţeleg prea bine; sunt chemările către biologie. Dacă te farmecă, n-ai decât să le aplici; le aplici doar pe contul tău...

— Cu alte cuvinte dispreţuieşti pe orice om care a rămas aproape de pământ, răspunse Eleazar, pe orice om incapabil să înţeleagă pe Eddington şi să guste pe Picasso?

— Nu-l dispreţuiesc deloc, se apără Dragu ridicând glasul. Cunosc de mult arma aceasta a voastră; de a socoti inteligenţa, cultura, geniul, ca mijloace subversive, de dispreţ şi opresiune a celorlalţi. Dar e o armă ridicolă. A nu-ţi trăda misiunea, misiunea cunoaşterii şi a creaţiei, nu

înseamnă că dispreţuieşti pe ceilalţi oameni din jurul tău, pe oamenii rămaşi lângă pământ, cum spui tu. Niciun om inteligent şi dramatic, niciun om care simte direct drama existenţei nu dispreţuieşte pe fericiţii care nu o simt. Dimpotrivă, poate îi invidiază câteodată. Noi, intelectualii, cum îţi place ţie să ne catologhezi, suntem izolaţi şi puţini prin destinul nostru. Cine nu poate suporta o asemenea singurătate, n-are decât să intre într-un batalion de asalt...

Grupul regăsea pe acel David de acum doi ani; prolix, vehement, neobosit. Alexandru Pleşa continua să tacă, privind în jos. De altfel, tăcerea aceasta a prietenului îndemnase pe Dragu să vorbească, să ridice glasul. Ştia că şi el împărtăşeşte anumite opinii ale lui Eleazar.

— Este tocmai ce constatam şi eu, reveni dârz Eleazar. Este spaima voastră de luptă, de responsabilitate directă, de acţiune. Fireşte, e foarte confortabil să stai la birou, nestingherit de nimeni, să citeşti cărţi, să scrii şi să-ţi spui: „Dacă n-aş fi eu, s-ar duce dracului istoria, ne-am întoarce la biologie!” Este foarte uşor, şi foarte remuneratoriu în acelaşi timp, scumpul meu Dav. Nu rişti nimic, nu superi pe nimeni. Tu rămâi cu Eddington şi Goethe, şi bietele milioane pot muri de foame, de oprelişte, de sifilis. Cel puţin, dacă aţi fi cinici şi nu v-aţi ascunde laşitatea. Măcar dacă aţi spune: puţin îmi pasă de restul oamenilor, eu am treaba mea şi amorul meu intelectual! V-aş admira în acest caz sinceritatea. Aş spune în sinea mea: sunt nişte lichele simpatice, dar v-aş admira. Voi însă inventaţi o mie de scuze ca să vă justificaţi frica voastră de luptă...

David Dragu ascultase puţin palid, cu buza de jos tremurând, cu pumnii strânşi. Izbucni deodată, fără să se mai poată controla.

— De ce luptă vorbeşti? Unde vezi tu luptă într-un partid sau o formaţiune politică? Pentru că vorbiţi la tribună sau pe câmp, în loc să vorbiţi într-o cafenea sau într-o sală de cursuri, numiţi asta luptă? Pentru că faceţi marşuri în grup, în loc să le faceţi singuri, şi răbdaţi de foame cincizeci deodată, în loc să rabzi de foame singur într-o mansardă – asta înseamnă acţiune? Unde vă este acţiunea? Orice se întâmplă în viaţa unui om este acţiune. Orice mişcare a lui, orice gând, orice iubire, totul, dar absolut totul, este acţiune, este faptă. Acţiunea politică se deosebeşte

numai prin caracterul ei colectiv. Dar nu e mai puţin eroică suferinţa unui om singur, în cămara lui, în nopţile lui de studiu – nu e mai puţin eroică decât suferinţa unui om bătut pentru o credinţă politică. Lupta unui om împotriva destinului său, împotriva morţii este mult mai grandioasă decât orice luptă politică de pe pământ...

— Este o luptă egoistă, interveni Eleazar. Nu mă interesează lupta unui om împotriva destinului său. Mă interesează numai lupta unui om împotriva destinului colectivităţii sale...

Alexandru Pleşa începu să zâmbească. Parcă şi-ar fi ascultat vorbele, parcă i-ar fi citit cineva gândurile.

— Dar e absurd ce spui, ţipă Dragu lovind cu pumnul în masă. E atât de absurd încât am impresia că mă aflu într-un trib sălbatic, undeva prin junglă, şi nu mă pot face înţeles. Ce înseamnă destinul colectivităţii? Foame, mizerie, ignoranţă şi celelalte. Dar ăsta nu e *destin*, pentru numele lui Dumnezeu, asta e *condiţie socială.* Destin înseamnă: faptul că omul e muritor, faptul că limita cunoaşterii sale e foarte strânsă, faptul că suferinţa e eternă, faptul că un suflet nu poate niciodată comunica perfect cu un alt suflet. Asta înseamnă destinul omului şi asta e experienţa dramatică a vieţii pe care o au, în toată plenitudinea ei, numai câteva mii de oameni. Restul milioanelor se resemnează, sau nici măcar nu se întreabă asupra acestor lucruri. Ei sunt ocupaţi cu condiţia lor socială, economică, sanitară. Nu dispreţuiesc deloc pe aceşti oameni, dar când îmi spui că lupta contra singurătăţii şi a morţii este egoistă, iar lupta politică este altruistă, simt că-mi plesneşte capul!...

Se ridică într-adevăr de la masă, lovind puternic cu pumnul. Simţea o furie întunecată, animală, nu împotriva lui Eleazar, ci împotriva zidului de neînţelegere şi confuzie pe care îl vedea ridicat de jur împrejurul său. Asta îi înzeci puterile, îi alungă oboseala pe care o simţise copleşindu-l la începutul serii, încăperea însă îl sufoca. Deşi afară burniţa şi bătea vântul, îşi făcu loc spre ieşire, fără să mai strângă mâinile prietenilor. Pleşa îl urmă imediat.

— Ai vorbit foarte cald, dar n-ai avut dreptate, îi spuse îndată ce-l ajunse în stradă.

Dragu îl privi brusc. Câţiva picuri de ploaie îi stropiseră lentilele. Părea puţin ridicol, în bătaia felinarului, cu macferlanul vechi strâns în jurul trupului, şi cu acele lacrimi exterioare căzute întâmplător pe sticla ochelarilor. Alexandru îi susţinu privirea, zâmbind.

— Eleazar a apărat punctul de vedere al huliganilor, continuă el, punct de vedere plin de nostalgie pentru d-ta.

— Cred că n-ai înţeles atunci ce înseamnă huligan, răspunse posomorât Dragu.

Glasul îi era puţin mai stins, cu o foarte uşoară tremurare, parcă ar fi trecut printr-o puternică emoţie.

— Oamenii aceştia sunt stimulaţi din afară, prin ordine, prin şefi şi prin coruri, continuă Dragu. Nu este o revoltă a tinereţii biologice. Este o barbarie organizată, deci cu totul altceva decât huliganismul...

Şovăi câteva secunde privind asfaltul umed, poleit de bătaia globurilor electrice.

— Şi în definitiv, ceea ce ţi-am spus atunci, la mare, a fost mai mult o provizorie melancolie a mea, decât o părere. Plecasem de la cu totul alte constatări. Cazul lui Eleazar însă reprezintă altceva...

Alexandru se pregăti să-l întrebe ce-ar putea însemna acel „altceva”, dar Dragu îl opri cu un semn.

— De altfel, nu numai Eleazar, ci şi d-ta, poate chiar şi bunul meu prieten Petru Anicet... În definitiv, vorbiţi de lipsa de responsabilitate a contemporanilor, de curaj, de ieşire din individualism – dar până acum eu n-am văzut un singur fapt concret, nu te-am văzut nici măcar pe d-ta dovedindu-mi prin fapte o nouă morală eroică, o nouă demnitate umană. Dimpotrivă, cele ce-am auzit astă-vară despre d-ra Viorica Paraschivescu nu-ţi justifică deloc doctrina eroică...

Alexandru se opri înmărmurit. Era dezgustat, era trist şi furios de această ridicolă izbucnire a lui Dragu.

— Şi d-ta ai putut crede zvonurile acelea idioate care circulau asupra mea? Ei bine, află...

— N-are niciun rost să te superi, îl întrerupse Dragu aspru şi îngheţat. N-am crezut nimic. Dar nu e mai puţin adevărat că nici d-ta n-ai avut curajul

faptei, n-ai dat dovadă de eroism, de responsabilitate... îmi închipui tot ce-ai gândit atunci, tot ceea ce gândeşte fiecare dintre noi, de altfel... Ţi-ai spus, probabil, că eşti prea mare pentru o biată fată îndrăgostită, că eşti deasupra legilor, deasupra moralei. Asta ne spunem toţi, când ne aflăm într-o încurcătură, când trebuie să ne decidem, să devenim responsabili... Ţi-ai fi spus, poate, că patetica domnişoară Paraschivescu te va rata; ăsta e laitmotivul tuturor tinerilor lipsiţi de vlagă. Pe unii îi ratează provincia, cum se plângea bietul Dumitraşcu, pe alţii îi ratează pasiunea, pe alţii căsătoria sau boala. Toate acestea sunt pretexte ca să ne ascundem insuficienţa noastră vitală, laşitatea noastră. Asta e adevărată laşitate, nu ceea ce crede Eleazar, sau ceea ce crezi d-ta... Vă e teamă de consecinţele grave ale actelor d-voastră şi atunci inventaţi o morală sau o filosofie prin care vă puteţi dispensa de ele. Dar eu nu respect şi nu admir decât pe omul care acceptă toate consecinţele actelor sale, cât ar fi ele de grave şi de primejdioase. De altfel, acesta este singurul mijloc de a verifica tăria unui om. M-am săturat de oamenii care trăiesc atenuaţi şi prudenţi, de teamă să nu-şi rateze misiunea lor, geniul sau talentul lor...

Alexandru îi apucă braţul brusc, aproape străpungându-i carnea cu unghiile. Dragu se opri, dar nu-şi trăda durerea. Îl privi, încercând să zâmbească şi să-l aţâţe în acelaşi timp.

— D-ta crezi aşadar că mi-e teamă de ceva pe lumea asta? vorbi Alexandru.

Pronunţă cuvintele rar, sonor, ameninţător. Ochii i se aprinseră cu o lumină turbure, de virilitate jignită.

— Crezi că n-aş fi în stare să fac orice, *orice* pe lumea asta, rămânând totuşi eu însumi, liber şi stăpân cum sunt acum?!...

— Nu ştiu, răspunse Dragu. Nu ştiu dacă vei rămâne acelaşi cum eşti astăzi, în cazul când vei deveni deodată sărac, de pildă, sau dacă te vei însura. Sunt sigur însă că ţi-a fost teamă de pasiunea fetei aceleia. Ţi-a fost teamă să nu te tragă la fund, să nu te oprească pe loc, să nu te rateze. Ţi-am mai spus şi altă dată ce cred eu despre acei oameni care se tem de împrejurări şi de medii, care cred că un oraş de provincie, o căsătorie sau o boală îi poate rata. Cred că sunt nişte oameni slabi şi laşi,

asta cred. Unui om tare, unui om împlinit, nu-i poate fi teamă de nimic, absolut de nimic. Poate fi şchiop, poate fi orb, poate avea o casă de copii în spinare, se poate zbate în cel mai deprimant târguşor, toate acestea n-au nicio importanţă. El rămâne viu, el continuă *să fie* şi să creeze, împotriva oricărei împrejurări.

— Mi-ai mai spus asta o dată, îl întrerupse Alexandru, nerăbdător să vorbească.

— Ştiu, şi am repetat-o înadins. Cred că d-tale ţi-a fost frică de consecinţe. Asta e. Fiecare om vrea să fie liber în viaţă, dar toţi fug de consecinţele libertăţii lor. Nu înţeleg ce libertate poate fi aceasta. Dacă într-adevăr eşti liber să faci dragoste cu oricine, apoi trebuie să te simţi tot atât de liber şi după ce apar consecinţele acestor dragoste. D-tale ţi-a fost însă teamă că pasiunea acestei fete îţi va anula libertatea. Ţi-a fost mai ales teamă că vei fi silit să te căsătoreşti cu ea!... Mai ales asta!

Începu să râdă, în ploaie, strângându-şi pumnii şi ridicându-şi fruntea. Alexandru îi apucă iarăşi braţul.

— D-ta nu-ţi dai seama de gravitatea insultei pe care mi-ai adus-o? M-ai făcut laş!

— Toţi suntem laşi, vorbi Dragu, toţi suntem, unii mai mult, alţii mai puţin. Venise însă vorba de acţiune, de faptă eroică, de responsabilitate, şi eu am vrut să-ţi amintesc că lucrurile acestea sunt extrem de rare în lumea noastră, că în orice caz nu le-ai realizat d-ta...

— D-ta crezi, aşadar, că mi-a fost teamă de o căsătorie? întrebă Alexandru, cu un ton pe care l-ar fi voit dur şi solemn, dar care păru numai sibilinic. Ce-ai spune dacă m-aş însura mâine?!

— Depinde în ce împrejurări, vorbi Dragu. O căsătorie nu este întotdeauna o verificare a tăriei unui om. Dacă te vei însura cu o fată tânără, frumoasă, bogată, cu o fată de care te poţi oricând despărţi, n-ai verificat nimic. Mâine vă puteţi foarte bine despărţi, devenind din nou liberi, fără ca d-ta sau ea să sufere. Singura verificare este să iei o fată săracă şi bolnavă, dacă se poate una catolică. Divorţul ar fi imposibil. Te vei şti legat pentru toată viaţa, vei şti că orice ai face, orice s-ar întâmpla, nu vei redeveni liber. Numai în asemenea condiţii căsătoria ajunge mijloc

de verificare a tăriei d-tale, numai atunci poate ajunge „cunoaştere”, „iniţiere”!...

— De unde vrei să găsesc o fată catolică şi tuberculoasă, ca să te conving pe d-ta că nu mi-e teamă de căsătorie? izbucni Alexandru, cu o tinerească exasperare în glas.

— Eu nici nu cer să fiu convins în felul ăsta, răspunse posomorât Dragu. N-aş suferi să ştiu că faci o experienţă atât de decisivă dintr-o supărare copilărească. Am aflat însă că o fată s-a sinucis din cauza d-tale, şi mi-e de-ajuns. De ce vrei să nenoroceşti acum pe alta? Simplul fapt că ai sărit în sus când te-am făcut laş dovedeşte că nu eşti un om tare. Un om cu adevărat tare nu pune rămăşag cu primul venit ca să-şi verifice sau să-şi justifice tăria. D-ta vrei să-ţi dovedeşti *că poţi* face o căsătorie, în orice împrejurare. Am înţeles ce fel de om eşti...

Alexandru îi apucă din nou braţul şi aproape îl trase spre sine. Era mai puternic şi era mai mâniat.

— Nu mai poţi da acum înapoi, răcni el. Te respect şi te iubesc prea mult ca să-ţi îngădui o asemenea părere proastă despre mine. Dacă altcineva decât d-ta m-ar fi făcut laş, iresponsabil şi guraliv, n-aş fi răspuns nimic. Cel mult m-aş fi năpustit cu pumnii asupra lui. D-ta eşti însă *cineva,* pentru mine. De aceea am sărit în sus, cum spui, când te-am ascultat insultându-mă...

— Nu te-am insultat deloc, repet, vorbi Dragu. Toţi suntem laşi. Toţi oamenii sunt la fel. Vorbind despre d-ta şi Eleazar, vorbeam în acelaşi timp despre mine, despre Anicet, despre oricine altul. Şi eu cred că familia mă apasă, că logodna sorei mele este o chestie decisivă, că o catedră în Bucureşti este un dar ceresc... Sunt şi eu tot atât de laş ca şi d-ta...

— Tocmai lucrul acesta cred eu că e fals, îl întrerupse Alexandru. Eu nu sunt laş, nici iresponsabil. Eu sunt un om liber, atât. Şi ca să-ţi dovedesc că nu mi-e teamă de pierderea acestei libertăţi, am să cer în căsătorie pe prima fată întâlnită la serata Feliciei Baly. Prima fată care n-o fi logodită, sau milionară. Te rog să vii şi d-ta...

— Eu veneam în orice caz, vorbi Dragu. Dar sper că vei renunţa până atunci la un pariu atât de ridicol...

— Domnule Dragu, eu m-am ataşat de d-ta tocmai pentru că mi se păruse că problemele morale au aceeaşi realitate pentru d-ta ca şi pentru mine. Nu mă joc cu vorbele, nici nu fac pariuri... Tot ce-am vorbit rămâne fireşte între noi, dar la serata domnişoarei Baly am să mă logodesc. Ai să înţelegi atunci dacă sunt sau nu huligan, în sensul prost al cuvântului...

David Dragu îşi dădu de-abia acum seama că se apropiau de Cotroceni, că înaintaseră cu pasul grăbit şi mare, discutând. Ştia că îl aştepta Getta, că maică-sa poate nu mâncase toată seara, aşteptându-l. I se părea ridicolă discuţia cu Alexandru. I se părea mai ales fără sens; să ieşi dintr-o cafenea puţin enervat de un prieten, să începi o nouă discuţie şi să ajungi la asemenea stupide concluzii... Toate acestea pentru ce, Dumnezeule, pentru ce?

— Eu tot sper în bunul d-tale simţ, vorbi în cele din urmă Dragu.

Începea să-i fie frig. Îl plouase bine, prin trenchcoatul învechit şi ros. Simţea o febră umedă, un dezgust total al ţesuturilor. I se păreau lucrurile mai triste, aşa, mai reci şi mai triste. Alexandru nu răspunse imediat. Mergea şi el cu mâinile în mantaua de ploaie, fără să ştie unde se află, încotro se-ndreaptă. Figura părea acum mai hotărâtă. Obrajii aveau un luciu mat, parcă ar fi reflectat o bogată pasiune adâncită, concentrată. Dragu îi aruncă în treacăt o privire oblică, prin ochelari, şi nu putu să nu-l admire. Era parcă mai frumos, cu fruntea pe jumătate descoperită sub pălăria moale, cu buzele strânse, cu bărbia fermă. Avea un aer de o nobilă sălbăticiune, aspru şi fraged în acelaşi timp. Un imbecil frumos, care-şi născoceşte probleme de conştiinţă, reflectă Dragu cu ură. Senzaţia de frig, de umezeală, de singurătate, ajunsese insuportabilă.

— Mă-ntreb ce căutăm noi spre Cotroceni, spuse oprindu-se deodată în ploaie.

Alexandru se opri şi el, parcă l-ar fi trezit glasul lui Dragu.

— În orice caz, suntem înţeleşi, vorbi el cu un glas mult mai cald ca înainte. În noaptea de 15 către 16 noiembrie, la Felicia Baly, mă logodesc cu prima fată săracă pe care o voi întâlni... Sper că nu trebuie numaidecât să fie şi urâtă, adăugă el aproape în glumă întorcându-se către Dragu. Gândeşte-te că am să trăiesc cu ea toată viaţa...

Dragu îl privi puţin stânjenit. Începe să-şi bată joc de mine, sau e nebun de-a binelea...

— Ştii, am impresia că trăiesc o legendă, continuă Alexandru visător. Am impresia că sunt unul din zidarii meşterului Manole, şi îmi aştept nevasta să vină la schele... Mai precis, rugându-mă să-mi iasă în cale o nevastă frumoasă şi harnică...

— Încurci legendele, vorbi Dragu, ca să spună şi el ceva.

— E foarte ciudat, continuă Alexandru ca şi cum nu l-ar fi auzit. De mâine va trebui să-mi caut casă, să-mi comand mobilă şi tot ce-mi trebuie. Vei face Crăciunul cu noi; până atunci suntem căsătoriţi... Aş vrea, numai, să aibă un nume frumos. Mia e numele care-mi place cel mai mult. Iulia sau Maria; simplu. Sunt şi nume de servitoare.

Scutură capul. Pălăria îi atârna grea, plină de apă. Parcă începuse să plouă mai tare de la o vreme.

— Nu putem rămâne aici să filosofăm, spuse tot Alexandru. Poate găsim un taxi, te las în centru...

Apoi, după o scurtă pauză:

— Pe d-ta nu te exasperează ploaia?

— Când sunt în casă îmi place, răspunse Dragu. Mă întreb ce m-a făcut să ies din casă într-o asemenea seară. N-aş fi ascultat nici manifestul lui Eleazar, nu ţi-aş fi deschis nici d-tale gustul pentru legende...

Alexandru râse şi-i luă braţul prieteneşte. Zărise un taxi şi-i făcu semn să oprească.

— Discuţia este închisă, vorbi Alexandru, aşezându-se comod şi întinzându-şi picioarele să şi le dezmorţească. Tot ce-am vorbit rămâne acum între noi. Şi dacă vii la Baly cu o jumătate de ceas după mine, am să-ţi prezint pe viitoarea doamnă Pleşa. Sunt sigur că te va plăcea...

Schimbară câteva cuvinte, la întâmplare, şi în dreptul Bulevardului Academiei, Dragu se coborî.

IV

Mitică Gheorghiu intră în magazin mai mult pentru că i se păruse că o vede pe Marcella plătind ceva la ghişeu. N-o mai întâlnise de câteva luni. Nici n-o mai dorea atât de fierbinte, de altfel. Se întâmplaseră multe în cursul verii. Se întâmplase mai întâi logodna lui cu domnişoara Veronica Barbu, logodnă pusă la cale de ambele familii, într-un *week-end în* Sinaia. Veronica Barbu era îmbrăcată în alb, în acea dimineaţă, şi ţinea la piept un buchet imens de flori de câmp.

— Semeni cu cineva, îi spuse Gheorghiu zvârlind ţigara. Semeni cu cineva, dar nu pot să-mi aduc aminte cu cine. În orice caz, îţi stă foarte bine în alb...

Prima duminică după această întâlnire s-a sărbătorit logodna, într-un cerc foarte intim. Mitică a cerut şampanie, dar a băut cu grijă. De altfel, avertizaţi din vreme de prieteni, părinţii lui Mitică l-au supravegheat tot timpul.

— Ce iubeşti d-ta mai mult şi mai mult pe lume? şi-a întrebat logodnica.

Se cunoşteau destul de puţin; erau amândoi timizi şi de-abia îşi spuneau pe nume; încă nu se tutuiau.

— Să voiajez, a răspuns Veronica Barbu.

— Eu iubesc mai mult decât orice dragostea. Când te voi iubi şi pe d-ta, ai să înţelegi ce înseamnă asta.

— Oare nu cumva iubeşti acum pe altcineva? îl întrebă mai mult în glumă logodnica.

— Ba da, iubesc pe una Marcella, dar acum totul e rupt între noi...

Avea o figură solemnă, foarte discret tristă, ca şi cum ar fi povestit o amintire tragică din copilărie.

— Închipuieşte-ţi că o iubeam din copilărie, de când eram amândoi în liceu. Ea învăţa la Notre-Dame, săraca...

Logodnica îl asculta timidă, neştiind dacă glumeşte sau o insultă. De altfel, nu-l plăcea deloc. Acceptase să-l ia pentru că era bogat, încă tânăr şi pentru că tot trebuia să se hotărască odată pentru cineva. Încercase în prima săptămână să se simtă emoţionată, dar nu izbutise, şi se resemnase. „Fac un mariaj raţional”, şi-a spus. „Toată lumea face aşa”, spunea dna Barbu. Întrebase mai demult pe o prietenă căsătorită de câţiva

ani cu un doctor: „Tu eşti fericită, Lucy?” Fusese un mariaj din dragoste. „Ce prostii întrebi şi tu”, îi răspunsese prietena. Era deci resemnată. Dar logodnicul continua să vorbească şi ea încă nu înţelegea dacă e o glumă de prost-gust sau nu.

— M-am hotărât să încerc şi cu d-ta, vorbi el, să încerc dacă pot fi fericit. De aceea îţi spuneam că iubesc atât de mult dragostea...

Logodna fu repede desfăcută.

— Mi-a trecut cheful de însurătoare, se justifica Mitică. M-am apucat iar de sport...

Într-adevăr, lucra acum foarte mult la club şi dl Ludovic începea să aibă speranţe; poate, în sezonul viitor, se va putea prezenta la campionate. La Marcella se gândea mai rar. Îşi amintea câteodată de nebuniile lui şi îi venea să zâmbească. Totuşi, când i se părea că o zăreşte pe stradă, simţea un gol fierbinte în coşul pieptului. Şovăia chiar când se întâlnea cu Irina Pleşa.

Într-o zi însă, se surprinse gândind: Dar toate acestea nu pot rămâne nerăzbunate! se gândi să provoace la duel pe Jean Ciutariu, dar ar fi fost prea complicat. Îl pândi atunci când ieşea de la Corso şi înainte ca Ciutariu să poată spune ceva îi plesni două palme. Oamenii se opriră în loc, savurând spectacolul, dar gata să intervină dacă scandalul ar fi luat proporţii.

— Ştii tu pentru ce, îi spuse Mitică.

Îşi şterse apoi palmele una de alta, cu un gest teatral, şi trecu mai departe. Era foarte încântat de sine, foarte mândru că îl priviseră atâtea perechi de ochi. Ciutariu rămase o clipă cu desăvârşire zăpăcit. Când îl zărise, ar fi vrut să-i spună: „Mă Mitică!” şi să-l dezarmeze cu un zâmbet, luându-i braţul prieteneşte. Dar Gheorghiu intervenise neaşteptat de repede.

— Nu face nimic, îi trimit martori şi-l provoc la duel! ţipă Ciutariu ca să-l audă lumea.

Porni apoi în cealaltă direcţie, cu paşi repezi, ca şi cum s-ar fi grăbit să-şi găsească martorii. Nu l-a provocat totuşi la duel.

— Nu te pune cu un nebun! l-au sfătuit prietenii.

Mitică însuşi, de altfel, s-a gândit că ar putea fi provocat la duel. Dreptul lui, şi-a spus. Aici soarta alege. Nu era laş şi, deşi nu făcuse decât foarte puţină scrimă, iar cu revolverul nu trăsese niciodată, aştepta liniştit martorii lui Ciutariu. După ce s-a convins însă, că nu-i va vedea niciodată, a fost cuprins de o furie oarbă împotriva fostului prieten. Îl căuta mereu prin localuri, pe Calea Victoriei, ca să-l poată pălmui. De multe ori, zărind un grup de tineri unde bănuia că ar putea fi Ciutariu, se ridica de la masă.

— Scuză-mă, te rog, se adresa vecinului, numai câteva secunde, am o chestie de regulat...

Se întorcea posomorât la masă. Nu-l întâlnise.

— Mi-a scăpat şi de data asta...

Jean Ciutariu nu spusese nimic Marcellei de incidentul din faţa cafenelei „Corso”. A aflat însă ea şi a şovăit multă vreme, dacă trebuie sau nu să-i ceară lămuriri. În cele din urmă, şi-a spus că l-ar jigni întrebându-l. Şi-a propus însă să aibă o discuţie cu Mitică, îndată ce îl va întâlni. Marcella îşi amintea încă de acel Mitică Gheorghiu de astă-primăvară, timid, adorator tăcut şi speriat. Ar fi vrut să-l întâlnească acum, pentru că aştepta o bursă de studii pe un an la Paris şi se simţea mult mai puternică, mult mai dârză. Cariera se vestea norocoasă. Amorul cu Ciutariu o dezamăgise sub anumite privinţe, dar o lansase mult în lumea teatrelor. Pasiunea lor a durat vreo trei luni, până ce a trecut vara. Apoi, Marcella a înţeles că John e prea tânăr şi prea artist ca să se poată dărui complet într-o singură dragoste. Marcella înţelesese de mult şi alte lucruri – de pildă că John este uneori prea superficial, uneori de-a dreptul vulgar, că nu ştie să se poarte elegant cu o femeie după ce a avut-o – dar pasiunea ei puternică o împiedica să şi le amintească. Uita repede orice, îndată ce intra în garsoniera iubitului. După trei luni însă a început să se trezească. Deşi era sentimentală, îşi păstra judecata foarte lucidă când trebuia să se gândească la cariera ei. Mai ales după scandalul lui Mitică la Bârlad, trebuia să arate familiei că nu s-au înşelat încurajându-i dragostea pentru teatru. Şi un tânăr influent ca Ciutariu nu putea fi abandonat. Stăteau de multe ori de vorbă despre viitor şi niciodată nu se închipuiau împreună. Jean găsise maniera aceasta foarte fină, foarte anglo-saxonă.

— Orice s-ar întâmpla, vom rămâne întotdeauna doi buni prieteni, îşi spuneau.

Sau:

— A fost o iubire frumoasă între noi, John! Să n-o stricăm...

Mitică se prefăcu că priveşte atent o pereche de mănuşi bărbăteşti. Se înşelase; nu era Marcella. Nici nu avea ce să caute aici, de altfel. Era un magazin cu articole bărbăteşti. Poate pentru ăla, se gândi Mitică, şi îşi simţi obrajii arzând. Pentru că îl stingherea privirea vânzătorilor, ceru nişte ciorapi şi şase batiste, lucruri de care n-avea nevoie. Plăti totul şi ieşi, înfuriat pe Marcella, înfuriat şi pe el însuşi că s-a lăsat influenţat de câteva perechi de ochi. Se îndreptă spre casă, deşi îşi propusese să facă mai multe vizite.

În aceeaşi zi află de apropiata plecare a Marcellei la Paris. Luase din întâmplare *Rampa* şi ochii îi căzură pe o notiţă asupra eventualilor bursieri ai anului. Se gândi, atunci, mai mult în glumă, că ar putea pleca şi el.

— Tot n-am mai fost de mult la Paris, îşi spuse.

Se întinse pe canapea, aprinse o ţigară şi începu să viseze. Se închipuia vizitând împreună cu Marcella un muzeu (deşi muzeele nu-l interesaseră niciodată) sau dormind în aceeaşi cameră de hotel – dar imaginile acestea, altădată atât de râvnite, nu-i făceau acum prea mare bucurie. Nu-şi privea filmul mental sorbindu-l, uitându-se pe sine. O mai mare plăcere simţea închipuindu-se brutalizând pe Marcella, bunăoară pălmuind-o sau umilind-o (să treacă pe lângă ea prefăcându-se că nu o cunoaşte, să mănânce alături de ea la masă, cu o femeie extraordinar de frumoasă şi de bogată, dacă s-ar putea o americană tânără, sau o fiică de lord englez). La Paris ar putea face şi una şi alta; ar putea s-o iubească şi ar putea s-o chinuie.

Rămase multă vreme visând, gândindu-se, făcând planuri. În cele din urmă se hotărî să se intereseze dacă Marcella pleacă sau nu şi cam la ce dată. Nu ştia unde se pot afla asemenea lămuriri. Probabil la Direcţia Teatrelor. Nu cunoştea pe nimeni acolo, dar vreun prieten ar putea să-i facă acest serviciu. I se păru totul, în câteva minute, aranjat. Se şi închipuia plecat cu Marcella. Se închipuia pe drum, mâncând în vagonul restaurant, dormind în acelaşi compartiment. Trebuia să se aranjeze, la

Bancă, să-şi ceară un mic concediu. Două săptămâni ar fi de ajuns. Dar când, când se va hotărî târfa aia să plece? O înjură cu glas tare. I se părea că-l poartă cu vorba, că vrea să-l păcălească; poate nici nu va pleca... Şi dacă ar merge şi Ciutariu?... Imposibil, el are o funcţie aici. Tocmai acum, în plin sezon teatral?...

Noaptea îl întări şi mai mult în hotărârea lui de a pleca la Paris odată cu Marcella. Era chiar nerăbdător să-şi scoată paşaportul, să facă cerere pentru valută. Toate acestea trebuiau aranjate urgent. Poate Marcella are paşaportul gata de mult. Gândul că nu va mai avea timp destul ca să poată pleca împreună îl irita. I s-ar fi părut într-adevăr că e cu desăvârşire lipsit de noroc dacă nu ar fi putut pregăti totul atât de repede ca să nu piardă plecarea. Aştepta cu nerăbdare dimineaţa. La Bancă vorbi cu directorul şi obţinu un concediu de două săptămâni.

— Voi pleca la 10 noiembrie, vorbi Gheorghiu. Plec cu o verişoară a mea, care se duce la Paris să urmeze canto...

Câteva zile, fu foarte ocupat cu paşaportul, valuta, vizele. Avea pretutindeni cunoscuţi şi îi ruga stăruitor:

— Dragă, e o chestie de viaţă şi de moarte. Ăştia îmi spun că am ulcer la stomac şi trebuie să mă operez de urgenţă...

La 7 noiembrie era gata de plecare. Şi-a adus geamantanele din piele galbenă de la părinţi şi le-a umplut din prima noapte, grăbit, aproape în panică, uitându-se mereu la ceas, deşi ştia că nu pleacă a doua zi. Se interesase la Direcţia Teatrelor, dar nu aflase nimic precis. I se păru la început că poate nu vrea să i se spună, că poate se zvonise de pregătirile lui de plecare şi Ciutariu dăduse ordin să nu i se spună nimic. Trăi câteva ceasuri deznădăjduite atunci. Începu să-şi informeze prietenii şi colegii că nu mai pleacă, că s-a răzgândit şi va pleca la Crăciun. Pe neaşteptate însă, află că Marcella şi-a luat viza franceză. Părăsise atunci orice prudenţă şi telefonă la pensiunea Marcellei, interesându-se de ziua plecării.

O clipă se gândi că ar fi trebuit să-şi schimbe glasul, să se prefacă în domnişoară, dar renunţă – şi se dădu drept un coleg de Conservator. I se spusese că ziua plecării nu e definitiv stabilită; probabil 10 sau 11 noiembrie. Gheorghiu alergă la Agenţia de Wagons-Lits, ca să oprească

două cuşete pentru această noapte. Locurile erau toate ocupate. Crezu iarăşi că îl urmăreşte nenorocul. Nu vom putea dormi împreună, îşi spuse el disperat. Nici nu se gândea că Marcella l-ar putea refuza, că ar putea să-i întoarcă spatele sau să ţipe, dacă el va încerca s-o reţină cu forţa. Se părea că simpla lui prezenţă, acolo, în acelaşi vagon, o va birui. Dacă va plânge, cu atât mai rău. Nu se emoţiona deloc închipuindu-şi-o suferind, mâhnită sau umilită.

De-atunci, punea să se telefoneze din mai multe locuri la locuinţa Marcellei, ca să ştie pas cu pas ce se întâmplă acolo. Marcella credea că sunt camarazi obscuri, sau admiratori, şi lăsase vorbă să se răspundă întotdeauna. În dimineaţa de 10 noiembrie, Gheorghiu îşi luă rămas-bun de la părinţi şi aştepta cu nerăbdare ceasul când va telefona la Marcella. I se răspunse că plecarea a fost amânată pentru ziua de 12; n-a putut lua încă valută. Gheorghiu se plimbă câtva timp ca un om bolnav. Nenorocul îl urmărea cu încăpăţânare. Nu-i veni să creadă şi se duse totuşi la gară, la ora plecării trenului, cu o singură valiză. În caz când ar fi venit Marcella, s-ar fi suit în vagon şi ar fi telegrafiat din gară să i se trimită geamantanele cu trenul următor. Aşteptă puţin în restaurant, apoi se gândi că ar putea fi păcălit şi ieşi pe peron, deşi la început îşi propusese să nu se facă deloc văzut. Se convinse că Marcella într-adevăr nu venise. Se întoarse atunci acasă abătut, simţindu-se slab şi ridicol. Cele două zile îl chinuiră şi-l obosiră ca în timpul pasiunii lui din vară. Dormi prost, şi întotdeauna aproape beat, fumă până la intoxicare, şi nu izbuti să-şi omoare timpul nici cu romanele detective. În dimineaţa de 12 noiembrie se coborî în zori din odaie şi bine adăpostit în macferlan, aproape nezărindu-i-se capul, se îndreptă spre locuinţa Marcellei. Întrebă pe portar dacă domnişoara Streinu pleacă astăzi.

— Nu ştiu nimic. Nu cred să plece... Mi-ar fi spus coniţa mare...

Se întoarse cu un zâmbet tainic luminându-i toată faţa. Vor să mă păcălească. Vrea să plece prin surprindere... Se sui la el în odaie, chemă îngrijitoarea, îi dădu un bacşiş şi-i spuse să-i aducă un taxi. Ajunse la gară cu un ceas înainte de plecarea trenului. Oprise din ajun cuşeta; de altfel, nu era cea dintâi pe care o oprise şi o plătise. Îşi sui bagajele în vagon şi el

începu să se plimbe pe peron, cu o şapcă de voiaj bine trasă pe cap, cu gulerul macferlanului ridicat, înfăşurat cu un şal şi cu o pereche de ochelari mascându-i faţa. Îşi pregătise de mult travestiul. Cumpărase o pipă şi o biciuşcă de piele, ca să semene cu un reporter strein. Cercetă de mai multe ori restaurantul. Cu cât se apropia plecarea, cu atât devenea mai nerăbdător, mai nervos, gata în orice clipă să înjure. Trei minute înainte de plecarea trenului, îşi coborî bagajele din vagon, prefăcându-se preocupat, neliniştit, ca şi cum ar fi aflat chiar atunci o veste importantă, care îl silea să rămână în Bucureşti. Întră în compartiment cu pipa în gură, răsfoind ziarele, căutându-şi buzunarele. Se prefăcu că scrie o notă urgentă, şi o scrise chiar pe culoar, pe o margine de ziar, rezemându-se pe genunchi. Simţea că e privit de ceilalţi pasageri cu mirare şi curiozitate şi asta îl făcea să scrie şi mai nervos. După ce îşi coborî geamantanele, luă un hamal şi porni spre ieşire, controlându-şi gesturile, imitând un tip de reporter aşa cum şi-l închipuia el. Trenul porni câteva secunde în urmă.

Îi era peste putinţă să se întoarcă acasă. Luă deci o cameră la un hotel din apropierea gării şi se trânti în pat aşa îmbrăcat cum era. Rămase mai mult timp aproape fără niciun gând. Când se trezi, îşi dete seama că e travestit şi se dezbrăcă cu scârbă. Se opri însă în dreptul ferestrei şi privi în stradă. Burniţa. Auzea vântul. Oamenii treceau grăbiţi pe trotuare, aproape alergând. Se întrebă ce va putea face până a doua zi. I se părea o problemă consumarea fiecărui ceas. Văzu două filme, la două cinematografe de cartier, apoi mâncă şi bău bine la o cârciumă. Ştia că fără alcool nu va putea adormi. Prea fusese o zi fără noroc.

A doua zi, veni de dimineaţă în gară. Era singurul loc unde putea aştepta cu mai multă linişte. Intră în restaurant, ceru o cafea neagră, ziare şi hârtie de scris. În restaurantul gării, continua să se creadă reporter. Îşi aprinse pipa cu un gest care nu era al său, apoi începu să citească ziarele, încruntat, prefăcându-se că-şi ia anumite note. Aşa îşi închipuia el că procedează un reporter. Scrise de mai multe ori: „având în vedere şi considerând”, şi „primiţi, vă rog, domnule Director, asigurarea deosebitei stime ce v-o port”. Bău două cafele, apoi se întoarse la hotel, plăti camera, şi-şi aduse geamantanele în gară. Nici nu se mai gândea să telefoneze

Marcellei. I se păru că se află în stăpânirea celui mai bun post de observaţie. Într-adevăr, fu cel dintâi care-şi ocupă loc în rapidul de Paris. De data aceasta îşi cumpărase şi un bloc mic de hârtie şi intră de mai multe ori în compartiment, totdeauna cu o expresie preocupată, cu blocul şi cu stiloul într-o mână, cu câteva gazete în cealaltă.

— S-ar putea ca totuşi să nu plec, spuse el îngrijitorului. Aştept un telefon la restaurant...

Sări din vagon şi se îndreptă spre restaurant. Acum descoperise alt stil de reporter: grăbit, nervos, neatent la ceea ce se petrece în jurul lui. Aproape alergă spre restaurant. I se părea într-adevăr că aşteaptă acolo un telefon, de conţinutul căruia atârna plecarea lui la Paris. Se uită de câteva ori spre cabina telefonică, deşi ştia că nu-l cunoaşte niciun chelner şi că nu-i poate telefona nimeni. De la masa lui, putea observa bine toate persoanele care se îndreptau spre trenul expres. Când avea vreo bănuială, îşi ridica gulerul, îşi înfunda şapca pe frunte şi ieşea să controleze singur.

Ajuns din nou în compartiment, scoase agenda ca şi cum ar fi vrut să-şi amintească un amănunt important. Dar azi e 13 noiembrie, îşi spuse, cum ar putea cineva porni la drum într-o zi de 13? Aproape se bucură de descoperire. Fluieră un hamal, îşi coborî bagajele şi le trimise la acelaşi hotel. Prudent, se plimbă pe peron până la plecarea trenului. Apoi alergă spre hotel, căci ploua şi îl luase cu frig. Se gândea cu destulă bucurie la camera caldă care îl aştepta.

V

Dna Lecca făcu semn servitoarei să strângă masa.

— Cred că toţi vom fi gata la şapte, spuse ea. Teddy, ce păcat că nu vii şi tu cu noi...

Teddy Lupescu îşi stinse ţigara în scrumieră. Tăcuse în tot timpul mesei. Văzuseră toţi că e supărată.

— N-o pot suferi pe Felicia, vorbi. Prea se crede inteligentă... Am să-i ţin de urât Anişoarei...

O căută cu ochii. Fata plecase, fără s-o observe cineva.

— Pe ea de ce n-o luaţi? întrebă Teddy. S-a făcut domnişoară mare acum...

— Nu vrea, răspunse dna Lecca. O indispune zgomotul, lumea, băieţii mai ales.

Zâmbi, privind în ochii dnei Lupescu.

— Asta e grav, vorbi Teddy. A crescut prea timidă. Stă închisă aici ca într-un castel fermecat...

— Se plimbă singură prin ploaie, cu capul gol, se ascunde după pomi, parcă s-ar juca cu cineva, continuă dna Lecca. N-o mai înţelege nimeni de la o vreme...

Într-adevăr, Anişoara se schimbase mult în ultima vară. Era absentă şi tăcută şi totuşi privea lucrurile cu o fervoare aproape pasională, parcă le-ar fi mângâiat. I se schimbase şi faţa; obrajii erau acum mai limpezi, mai palizi. Trăia mai mult cu plantele, printre pomi şi bălării, de cum se lumina de ziuă, până ce-o chemau slugile la culcare. În fundul parcului creşteau trandafiri sălbatici şi anul acesta înfloriseră târziu, până în miezul toamnei. Anişoara se ducea în fiecare dimineaţă să-i vadă, în picioarele goale, cu o cămaşă subţire pe ea.

— Dimineaţa de tot nu vin albine, spusese Adrianei. Ţie îţi plac florile care au albine?...

Pornea apoi prin parc, spre movila din mijloc, unde arbuşti şi ierburi groase crescuseră nestingherite. Trecea printre frunze cu faţa speriată, crispată. Îi era teamă de ghimpi, îi era mai ales teamă de plantele umede şi necunoscute de dedesubt, de covorul întunecat şi viu pe care călca. Dar spaima aceasta era aproape o voluptate. Tresărea, se lăsa îmbrăţişată de ramuri moi, lungi ca sforile, se lipea de trunchiuri.

— Ce bine e să ai flori, vorbea singură, ce bine e să bei apa din nori...

În celelalte veri, Anişoara obişnuia să-şi umple odaia cu flori culese din parc. Rupea crengi întregi, venea cu braţul plin, uneori cu flori fără culoare, flori de bălării necunoscute. Anul acesta însă odaia rămânea goală. Numai în cele dintâi nopţi când ştia că vine Petru, şi-l aştepta câteodată în zadar, împodobea glastrele, îi plăceau acum plantele cu

pământul lor dedesubt, plantele vii.

— Mamă, de ce nu mă laşi să dorm afară? întrebase odată, la sfârşitul lui august.

De când începuseră ploile de toamnă, Anişoara era şi mai pierdută. Fiecare ceas liber îl petrecea sub pomi, strânsă bine în mantaua largă a Adrianei, cu gluga acoperindu-şi capul. Trecea de la pom la pom, fluierând. Numai noaptea o îngrozea, o silea să fugă în casă. De la fereastra ei, parcul arăta atât de hain, atât de nerecunoscător; ar fi înghiţit-o, dacă l-ar fi străbătut acum, ar fi prins-o între trunchiuri, ar fi acoperit-o cu muşchi. Anişoara se mulţumea să-l privească, puţin tristă, puţin înspăimântată de vraja aceea neînţeleasă, fără îndurare, fără zâmbete...

— Am spus Anuţei să aducă un taxi la ora şapte, vorbi dna Lecca ridicându-se de la masă. Cred că ai să fii gata, domnule profesor...

Dl Lecca se ridică precipitat de pe scaun. Era întotdeauna foarte politicos şi nu-şi putea ierta neatenţia; cucoanele se sculaseră înaintea lui şi el îşi asculta soţia vorbindu-i rămas pe scaun.

— Voi fi precis, buna mea doamnă, vorbi dl Lecca rar şi melodios.

Teddy se apropie de Adriana şi o întrebă:

— Liza vine să vă ia sau vă întâlniţi acolo?

Adriana o privi cu dezgust, neputincioasă; ştia bine că nu-i poate face nimic, nu o poate nici măcar insulta. Ieşi din odaie fără să-i răspundă.

— Ce are fetiţa noastră? întrebă dl Lecca, mâhnit şi puţin speriat.

— E nervoasă, ştii, a pierdut un examen la latină, minţi dna Lecca.

Profesorul începu să râdă. Îşi frecă mâinile.

— Nevrednic părinte, exclamă el. Nevrednic părinte, care acceptă să participe la serata de astă-seară tocmai ca să discute cu Baly un amănunt de latină vulgară...

Se înveselise deodată. Se adresă dnei Lupescu.

— Ştii, vechea dispută a pieselor procesului...

Vorbea despre procesul Templierilor, dar nu se mai simţea obligat, după cincisprezece ani de studiu, să precizeze.

— Bunul meu prieten Sandu Baly, deşi nu e lingvist, precizez, deşi nu e lingvist, ar putea totuşi să-mi fie de folos... Tocmai aici (începu să râdă),

tocmai aic*i (îş*i freca mâinile, surprins el însuşi de bizara coincidenţă), unde se pricepe mai puţin ca mine...

Înţelese că vorbeşte singur, căci cele două doamne nu-l mai ascultau, şi tresări, controlându-se brusc. Îşi înălţă bustul, îşi trase redingota şi înaintă un pas.

— Bunele mele doamne, mă grăbesc să vă las singure... Nu voi uita, adăugă el adresându-se soţiei sale, nu voi uita să fiu la şapte precis în salon, gata de plecare... Până atunci eu mai am puţin de lucru...

Plecă cu paşii lui repezi, care-i trădau subţirimea de lemn drept şi uscat a picioarelor. Se îndreptă direct către bibliotecă. Dl Lecca mai avea într-adevăr ceva de lucru. Ieşea atât de rar din casă, încât fiecare vizită pe care o făcea era un eveniment. Se ducea de trei ori pe an la biserică: la Crăciun, la Paşte şi la Sfinţii Constantin şi Elena, patronii familiei sale. Vizita de două ori pe an pe Baly, unde întâlnea erudiţi şi consulta cărţi; o dată la serata Feliciei, ca să se poată închide mai confortabil cu Sandu Baly în bibliotecă, şi o dată la onomastica lui. Celelalte vizite erau şi mai sporadice; deschiderea sesiunii Academiei Române, ziua când trebuia să-şi scoată renta de la Bancă şi alte câteva. Nu pleca niciodată vara din Bucureşti. Când erau fetele mici, îşi trimitea soţia în streinătate sau la băi, singure sau cu un văr, colonel pensionar, mort de curând. De câţiva ani însă, n-au mai plecat nicăieri; nu s-a întrebat niciodată din ce motiv. I se părea că toată lumea trebuie să fie mulţumită în casa lui, încăpătoare, bogată, liniştită. Avusese o moşie în Dolj, zestrea dnei Lecca, de care nu se ocupase niciodată, pe care o trecea din arendaş în arendaş, până ce a dat-o în administraţia vărului, colonelul Lecca. Cinci ani în urmă, a trebuit s-o vândă pentru că vărul i-o îndatorase peste cap. A vândut-o fără să protesteze. Au trăit de atunci din aurul pe care, la ocuparea Bucureştiului, îl îngropase în pivniţă, din titlurile de rentă, din chiria unei case şi dintr-o vagă moştenire a unei rude din Moldova. Câteodată se gândea că Adriana trebuie să se căsătorească în curând şi simţea că totul se turbură în jurul lui, că totul se clatină. Buna mea doamnă va avea grijă şi de asta, îşi spunea însă, şi se liniştea repede. Îi voi da de zestre vila Tyho Brache. Iar Anişoarei, tot ce-o mai rămâne... Dl Lecca avea o idee foarte puţin precisă

de averea care îi rămăsese. Se socotea însă extrem de bogat, cum fusese înainte de război. Credea că lădiţa cu aur, îngropată în pivniţă în toamna lui 1916, a rămas intactă.

Se aşeză la birou şi începu să-şi cerceteze fişele. Ştia că în biblioteca de la etaj va putea pune la punct o sumă de amănunte; cărţile lui Sandu Baly erau apreciate de toţi erudiţii Bucureştiului. Dl Lecca aduna într-un dosar special lămuririle pe care trebuia să le ceară în cele două vizite anuale la Baly. Pe coli întregi de hârtie se aflau însemnate lacune, precizări, cronologie şi bibliografie, cu data când fiecare amănunt fusese necesar. „15 august, Bibliot. Baly. De consultat Anitchkoff, polemică Lot-Borodine. Vagă impresie erori fundamentale în concepţie liturgică.” O asemenea fişă amintea dlui Lecca o sumă impresionantă de texte care aşteptau să fie revăzute, o controversă nesfârşită, avută acum doi ani, cu un profesor universitar întâlnit la Baly, specializat în folclor şi în literaturile slave. O transcriere pe curat şi trecu la altă însemnare. „21 august. *Naţio* în epigrafie înseamnă *lapetitepatrie.* Cf. Texte Cavalerii Teutoni.” înţelese despre ce este vorba, zâmbi foarte mulţumit şi începu să scrie mai departe...

În odaia ei, Anişoara hotărî să se dezbrace. Ploua atât de tare, încât nu mai zărea aproape nimic prin geam. Grădina era parcă învăluită în negură. Slujnica intrase cu un braţ de lemne şi umpluse bine soba. Nu era încă nici patru după-amiază şi în odaie se făcuse totuşi aproape întuneric. Petru nu vine azi la lecţie, îşi aminti Anişoara, dezbrăcându-se. Dna Lecca amânase lecţia de pian, crezând că va merge şi Anişoara la serată. Nici n-ar fi putut veni pe o asemenea ploaie, se gândi Anişoara, intrând friguroasă sub plapumă. E mai bine aşa, te simţi mai singură în pat, învelită ca de culcare. Nu mai poate pătrunde nimeni până la tine; singură cu visul. Nici măcar muzica nu o mai ispiteşte; prea îl depărtează pe Petru. Crezuse într-o vreme că, atunci când va iubi şi va primi în carnea ei iubitul, vor comunica prin muzică, îşi vor vorbi prin lieduri şi sonate. Dar, de câteva luni, Anişoara aproape că nu mai poate suferi muzica. Pianul i se părea un ghimpe viu, înfipt între trupurile lor. Într-o zi, după ce a îmbrăţişat-o strein şi grăbit, Petru i-a spus:

— Simt o lume deasupra mea, Anişoara. Aş vrea să ajung odată atât de ferm şi inuman ca s-o pot prinde întreagă, magnifică şi eternă cum e...

O privise aproape fără s-o vadă. Niciodată nu fusese atât de departe. Niciodată nu-şi îngăduise să fie atât de sincer şi total *el însuşi* în prezenţa cuiva. Anişoara n-a înţeles că Petru o iubea şi deci nu se mai sfia de ea, că putea fi el însuşi, cu visurile şi deznădejdile lui, chiar când erau atât de aproape unul de altul.

— N-ai să mă poţi iubi niciodată? întrebase Anişoara tristă, căutându-l. (Avea senzaţia înăbuşitoare că Petru nu era lângă ea, că nu-l putea atinge.) De ce fugi atât de repede de lângă mine?...

Petru clipise atunci din ochi şi o sărutase pe obraji – dar Anişoara ştia acum cât de puţin spun sărutările. Trase plapuma până la bărbie. Nu îi era frig, dar voia să se simtă întreagă, să se adune. Ea ar fi dorit ca Petru să se gândească mai puţin la *Ereticii,* să uite mai repede lumea aceea nevăzută şi rece, de dincolo de pasiuni. Se simţea mai iubită când Petru îi vorbea despre banii pe care nu-i are, despre camera în care ar putea trăi împreună dacă ea ar găsi ceva de vândut. Se înspăimântase la început ascultându-l, dar recunoscuse apoi în vorbele şi în vocea lui Petru o mare şi caldă iubire. Niciodată nu fusese mai aproape de ea, mai decisiv al ei, ca atunci când îi vorbise de bani, de lucruri care ar putea fi vândute. Ştia că este şi ea acolo, în gândurile lui de viitor, se ghicea în camera pe care Anicet o voia pentru ei amândoi, pentru creşterea dragostei lor. Tot ce vorbea el despre bani, despre obiecte de valoare, despre furt chiar – Anişoarei i se păreau cuvinte de dragoste, pasionate mărturisiri. Se simţea atunci în inima lui, în creierul şi carnea lui. Biruia atunci *Ereticii*, izgonea atunci lumina rece şi calmă din ochii lui Petru.

Auzi o bătaie la uşă, şi intră Teddy.

— Tu dormi, Anişoara?

— Nu, mă gândeam numai...

Se apropie de pat şi o sărută.

— La ce te gândeai, gâză mică? La buruieni?...

Începu să râdă cu hohote. Îşi aprinse o ţigară şi căută cu ochii prin cameră, neştiind unde ar putea zvârli mai decent chibritul. Se apropie de

sobă şi o deschise.

— Ţie îţi place lumina de foc, Anişoara?... O să stăm la noapte noi amândouă, veghind, pe întuneric. Restul familiei va petrece în strada Grigore Alexandrescu!...

Râse din nou, cu hohotele ei false şi monotone. Anişoara se cutremură; parcă i se făcuse frig deodată.

— Tu dormi la noi, Teddy, astă-seară?

— Da. De ce te miri?

Anişoara şovăi. I se răsturnau toate planurile, pentru noaptea aceasta. Nu se gândise deloc că ar putea rămâne şi Teddy acasă, deşi lucrul acesta se întâmpla destul de des în timpul iernii.

— Nici tu nu mă mai iubeşti, gâză mică? întrebă Teddy apropiindu-se de Anişoara şi mângâind-o.

Anişoara se crispa sub pătură. Zâmbi în silă, dar Teddy nu-i văzu decât ochii lucind prin întuneric.

— Lasă, că am să-ţi ţin de urât, adăugă Teddy Lupescu. Şi tu ai să-mi cânţi la pian...

— Nu cânt la pian noaptea, vorbi îmbufnată Anişoara.

Teddy se ridică de lângă ea şi se apropie de sobă. Era o sobă mare, de teracotă. Anişoara o urmări cu ochii şi i se păru o umbră lipindu-se de zid, pierind în dreptunghiul întunecat al sobei.

— Tu de ce stai în pat? o întrebă iar Teddy.

— Gândesc mai bine aşa, răspunse Anişoara.

Teddy păru că reflectează câteva clipe, apoi coborî glasul şi privi fix spre pat.

— Adriana e în odaia ei, alături?

— Nu ştiu. Cred că da...

Anişoara vorbea plictisită, de-abia scoţând cuvintele. Nu o putea suferi pe Teddy astă-seară. I se părea că rămăsese să doarmă la ei numai ca să-i facă în necaz. I se părea că îi ghicise gândurile îndată ce intrase în odaie şi o zărise în pat, ghemuită sub pătura moale.

— Aş vrea să-ţi spun ceva despre Adriana, vorbi iarăşi în şoaptă Teddy. Cred că eşti destul de mare, acum, ca să fim prietene...

Se apropie de pat. Anişoara simţi iar că se cutremură, fără să înţeleagă de ce.

— Aş vrea să-ţi spun o taină, pe care n-am spus-o nimănui, pe care n-o ştiu decât eu şi maică-ta, continuă Teddy, foarte solemnă, aproape misterioasă. Dar nu mai puteam răbda... Am rămas astă-seară aici mai cu seamă ca să fim singure, numai noi două...

Îi luă mâna şi i-o strânse cu o căldură aproape maternă.

— Ştii, Anişoara, eu am încredere în tine, eu vreau să te fac confidenta mea...

Observă că fata închise ochii, că pleoapele îi tremurau şi buzele erau strânse, parcă şi le-ar fi mişcat ca să nu plângă.

— Ce ai? Nu ţi-e bine?

— Vai, Teddy, mi-e atât de somn!...

Se întoarse brusc cu faţa în pernă. Îşi putea şterge astfel lacrimile fără să se observe. Îşi putea ascunde astfel emoţia care îi scutura pieptul. Ştia despre ce vrea să-i vorbească Teddy; că Adriana nu are acelaşi tată ca ea, că tatăl Adrianei este acel pictor mort în război, profesorul de desen al mamei, pe care ea l-a cunoscut, şi căruia Adriana îi spunea „oncle Fred". Asta era taina pe care Teddy voia să i-o descopere, pe care ea a descoperit-o poate de mult, de când şi-a surprins odată mama privind o fotografie mică, ascunsă în palmă, privind-o şi lăcrămând. Nu înţelesese nimic atunci, n-a înţeles nimic mulţi ani, chiar după ce găsise o scrisoare – sub coperţile unui roman de d'Annunzio, tradus în franţuzeşte – în care „oncle Fred" o întreba ce face „copilul". De-abia după ce l-a iubit pe Petru, de-abia atunci a înţeles că Adriana e copilul din scrisoare: „sărută copilul", termina oncle Fred. Simţise atunci o stranie teamă de secretul mamei.

I se părea că pătrunsese fără voia ei într-un loc trist, strein, vrăjit. Au urmărit-o câteva zile imagini de mult uitate; mama plângând cu hohote în salon şi mângâind părul Adrianei, sărutându-i fruntea, spunându-i: „Ştii, oncle Fred a murit! Îţi mai aduci tu aminte de oncle Fred?" Apoi, către ea; „Tu nu l-ai cunoscut, tu nu erai pe atunci..."

I se păreau înfiorătoare şi mari toate descoperirile acestea. Adriana îi povestise de mult, când era mică, de oncle Fred; avea pantaloni albi,

pălărie cu panglică, şi-i aducea mingi de tenis. O lua în braţe şi o săruta pe obraji. Toate aceste amănunte o înspăimântau pe Anişoara. Erau atât de intime, îi aminteau atât de precis de tânăra dna Lecca, în budoar, punându-şi sau scoţându-şi corsetul, îi aminteau de parfumul dormitorului mamei, de scrinurile ei acoperite cu dantele – şi Anişoara simţea o tristă strângere de inimă, ca şi cum ar fi privit ceva nepermis sau ceva sacru, ca şi cum ar fi asistat fără voia ei la un sacrilegiu.

Şi Teddy, care ar fi voit să-i povestească asemenea lucruri... Ar fi fost prea groaznic, prea sufocant... îşi ascunse şi mai bine capul în pernă, aproape plângând. Tocmai în astă-seară, tocmai când ea se hotărâse şi aştepta nerăbdătoare să plece toţi, să adoarmă slugile, şi să încerce faptul care o ispitea de o săptămână...

*

Dl Lecca coborî cel dintâi în salon... Avea o redingotă nouă, puţin mai strâmtă, ca cele purtate în casă, şi pantofi de lac, negri. Îşi aşeză blana pe scaun; aşeză de asemenea o pălărie mare, neagră, semănând cu un joben, şi bastonul cu mâner de argint, îşi pipăi buzunarele, să vadă dacă a mai rămas ceva în ele. Găsi o panglică verde – pe care i-o dăduse dna Lecca, iarna trecută, când se întorceau de la biserică. Nu întrebase de ea, şi panglica rămăsese acolo, în buzunarul jiletcii, umilă şi mătăsoasă, ca o frunză veştedă. Dl Lecca zâmbi şi o întinse pe măsuţă, presând-o cu dosul palmei. Scoase apoi ceasul; şapte fără cinci. Aruncă o privire de jur împrejur, să vadă dacă nu cumva a intrat cineva, se aşeză pe scaun, cu multă băgare de seamă. Luă dosarul cu note şi rezemă de marginea lui bastonul, ca să fie mai sigur că nu-l uită. Începu să aştepte, calm, clipind des din ochi, fără să privească nicăieri, cu mâinile frumos aşezate deasupra genunchilor.

La şapte şi un sfert, trecu o slujnică prin salon.

— Nu ştii, mata, dacă sunt gata doamnele? o întrebă blând, aproape în şoaptă.

Aşteptă aşa până la opt fără cinci. Apăru atunci dna Lecca.

— Eşti nerăbdător, domnule profesor, îi spuse ea râzând. Nu suntem doar invitaţi la masă...

VI

Dl Demetru Pleşa apăru în capul scării. Îşi găsi fiica rezemată de canapea, cu faţa ascunsă între palme. Era îmbrăcată în rochie de mătase gris, cu pantofi brumaţi în argint, cu un colier de perle mat şi stingher în jurul gâtului gol.

— Ce e cu tine, Irina?

Fata tresări. Îşi şterse în grabă ochii. Fardul era puţin obosit.

— Nimic, papa. Îl aşteptam pe Alexandru.

— Dar Alexandru e sus, în odaia lui. Mi-a spus că te-aşteaptă pe tine...

Irina se roşi, se ridică de pe canapea şi încercă să treacă în cealaltă parte a holului. Dl Pleşa o apucă de braţ.

— Ce e cu tine? De ce nu vă duceţi? E zece jumătate... —Mai avem timp, papa. Îl aşteptăm şi pe Dinu... A telefonat că vine să ne ia...

Îşi trase uşor braţul, cu faţa întoarsă spre fereastră.

— Şi ploaia asta care nu mai stă... îmi vine să plâng... într-adevăr, începu să plângă, cu braţul gol acoperindu-şi ochii. Ştiu eu de ce nu vine, de ce n-are să vină. Îi e teamă de Felicia, de primul lui amor. A promis doar aşa, ca să scape de mine, ştiu eu. Ah, cât o urăsc pe fiinţa aceea...

— Ce-ai tu cu ploaia? o consolă dl Pleşa. Ai să mergi cu maşina. Şi are să-ţi ţină Alexandru umbrela să nu te plouă, până treci drumul...

Se prefăcu că nu înţelege supărarea Irinei. O mângâia cu mâna pe păr, zâmbind.

— Nu-l mai aşteptaţi. Poate a întârziat. Are să vină direct acolo...

Dna Pleşa coborî scara, cu Alexandru la un pas înapoia ei. Irina îşi şterse din nou faţa, dar nu mai putea ascunde nimic. Ochi îi erau turburi, pleoapele umflate, *rouge*-ul întins.

— Ce s-a întâmplat? întrebă dna Pleşa.

Glasul părea aproape strangulat de panică. Dna Pleşa se gândise în acea clipă că Irina ar putea refuza să mai meargă la serată, şi eventualitatea aceasta o înspăimântase. Dorea atât de mult ca Irina să

petreacă în astă-seară, să înceapă sezonul de iarnă cu o serată de care ştia că va vorbi tot Bucureştiul...

— Ce e cu tine, Irino? o întrebă Alexandru.

Era îmbrăcat în negru şi părea mai înalt aşa. Era totuşi mai puţin tânăr, mai concentrat, mai solemn.

— Irina e plictisită din cauza ploii, explică dl Pleşa, încercând să le facă semn.

Se aşezară cu toţii pe scaune, în timp ce Irina urca şovăind scările. Trebuia să treacă din nou prin faţa oglinzii; în niciun caz n-ar fi putut pleca aşa, cu figura plânsă.

— Prezevenghiul ăla e de vină, spuse dl Pleşa după ce auzi uşa de la odaia Irinei închizându-se. A promis că vine la nouă şi n-a venit nici până acum...

Alexandru privea pe fereastră, ca şi cum n-ar fi ascultat. Venea o lumină ciudată de afară, prelinsă pe geamuri, parcă ar fi fost o lumină umedă, ca o licoare uşor fosforescentă. Încep prost experienţa, gândi Alexandru, încep prost pe o asemenea ploaie... Rămase mut, aproape fără să se mişte, cele cinci minute cât dură revizuirea Irinei. Când o auzi coborând, se ridică de pe scaun şi ceru dnei Pleşa cheia de la intrare. Feciorul aştepta în vestiar, cu umbrela, ca să-i conducă până la maşină.

Au mers multă vreme, fără să vorbească. Priveau amândoi înainte, peste umărul şoferului. Priveau luminile galbene, murdare, desfăcându-se şi dispărând, ca să apară din nou, după câteva secunde, prin aceeaşi burniţă fină şi rece. Irina ar fi vrut să mai exclame încă o dată, exasperată, aproape cu lacrimi: Ah, ploaia asta! — dar era prea obosită, prea mâhnită, ca să mai vorbească.

— Ştii că mă însor? întrerupse brusc tăcerea Alexandru.

Irina întoarse capul ca să-l privească. Era acolo, lângă ea, frumos şi puternic, cu gândurile lui toate adunate în lumina mată a frunţii, în căldura aspră a ochilor. Nu glumea, simţea bine asta.

— Când?

— Astă-seară...

— Şi cu cine te însori?...

Alexandru era gata să răspundă sincer: „Nu ştiu”, dar zâmbi tainic şi-i spuse:

— Ai să vezi tu. Ai să vezi când m-oi logodi, chiar astă-seară la Felicia.

Irina palpită. O copleşi deodată un puhoi de imagini: Felicia logodindu-se cu Alexandru, Dinu pentru totdeauna liberat de obsesia Feliciei... îi părea bine şi totuşi suferea. Tot e adevărat că Felicia e fascinantă pentru orice bărbat, că e de-ajuns s-o vezi o dată ca să n-o mai poţi uita... Alexandru o văzuse doar o singură dată, o singură dată, Dumnezeule!

— Cu Felicia? întrebă ea sfioasă.

— Oh, nu, în orice caz nu cu ea! exclamă binedispus Alexandru. Cu o fată săracă, Irino, săracă şi gospodină. O cheamă Maria...

Zâmbi. Şi totuşi s-ar putea să fie aşa; s-o cheme Maria. Şi să fie înaltă, blondă, francă, să miroasă a curat, a trup ieşit din baie – poate chiar aşa cum era Gladys Smith.

— Cât sunt de nefericită! exclamă Irina, izbucnind în plâns.

Alexandru îi apucă braţul. Ce-aş putea face, ce i-aş putea spune?... E atât de ridicolă cu gelozia ei, cu imaginea pe care şi-o face despre Viola, căreia încearcă să-i rămână credincioasă, cel puţin ea, până la sfârşitul vieţii. Şi totuşi, sunt sigur că nu se gândeşte acum la Viola, sunt sigur că nu pe ea o plânge...

A trebuit să ocolească încă alte câteva străzi, cu maşina înaintând încet, ca să aibă Irina timp să-şi usuce lacrimile...

*

...Nora întinse paharul gol, fără să-şi ridice capul. Braţul i se lipise de masă, alb, palpitând parcă de o viaţă şi o suferinţă a lui proprie. Maică-sa umplu paharul până la buză. Era un vin roşu întunecat, mirosind a busuioc şi a scrum.

— Crezi că are să mai plouă mult? întrebă Iorgu Zamfirescu pe bătrână, ca să rupă tăcerea.

Se simţea prost, stingher. Nora nu scosese o vorbă de la începutul serii. O găsise cu acelaşi obraz palid, cu ochii ca plumbul, cu buzele muşcate. Nu-l poate uita pe puţoiul ăla de muzicant, gândise Iorgu.

— De acum tot aşa are să fie, că-i vremea ploilor, răspunse bătrâna.

Nora îşi aprinse o ţigară. Trase câteva fumuri, apoi o înecară lacrimile.

— Ah, mamă! mamă!...

Îşi ascunse faţa între braţele goale şi începu să plângă în hohote. Iorgu Zamfirescu o privi câineşte, strângându-şi măselele. Nu suferise prea mult ştiind-o că se culcă cu Petru, că-i dă bani şi iese cu el la plimbare, la cinematograf. Începuse să sufere după ce Petru a lăsat-o, şi a înţeles că Nora îl iubeşte, că se ofileşte de dorul lui. I-ar fi plăcut atât de mult – mai ales acum, când o auzea plângând – să se ridice de pe scaun şi s-o plesnească scurt peste gură... îşi strânse pumnii şi privi în jos. Bătrâna nu răspunse nimic. Continuau să bea amândoi, prefăcându-se că plânsul Norei nu mai ajunge până la ei, ca şi cum s-ar fi risipit în fumul cald din odaie, în bătaia ploii de afară.

— Ce dracu' de nu mai vin şi ăia?! exclamă brusc Iorgu Zamfirescu.

Tovarăşii de joc întârziau. Masa îi aştepta de mult, cu muşamaua alburie, frumos şi curat întinsă, cu pachetul de cărţi aşezat sub globul lămpii. Era zi de joc. Şi el cumpărase singur curcanul fript, brânza, cele trei kilograme de mere şi damigeana cu vin. Trebuiau să se adune mai repede, să înceapă jocul, să-şi împartă „chilele" (partea lor de bani, pentru mâncare, băutură şi casă).

— E de-abia zece jumătate, vorbi bătrâna uitându-se la pendula din perete. E timp berechet. Şi Surdu a avut azi servici...

Nora se oprise din plâns. Aşa făcea, de câteva săptămâni; plângea cu hohote, până o răzbea oboseala, apoi ofta lung şi rămânea cu ochii duşi, turburi; ultimele lacrimi se uscau anevoie, dar în cele din urmă se uscau. Ochii Norei păreau atunci mai întunecaţi, mai aproape de moarte. Iorgu nici n-o putea privi atunci. Pleca numai fruntea deasupra mesei şi învăluia cu amândouă palmele paharul, ţinându-l strâns aşa, ca pe un cuib.

— Nu, mulţumesc d-tale, nu mi-e foame, făcu el oprind cu mâna farfuria cu friptură pe care i-o întinsese bătrâna.

— Păcat de curcan! vorbi ea, mai mult pentru sine.

Stătu câtva timp nemişcată, privindu-şi fiica, apoi tresări şi faţa i se lumină deodată. Auzise glasuri afară şi sări să deschidă.

*

Felicia fusese fericită două zile şi două nopţi, fără niciun minut de întunecare. Pânza neîntreruptă a ploii, caloriferul arzând fără odihnă, balul care se apropia, imaginea turbure a lui Alexandru – toate erau izvoare de senină bucurie, de calmă voluptate. Anul acesta n-o interesa numai bogăţia de întâlniri, varietatea inteligenţelor şi talentelor, curiozităţile bohemei şi capriciile artistice, ciocnirile tinereşti care vor avea loc la serata sa faimoasă. Aştepta parcă şi altceva; o nouă semnificaţie, o dulce şi firească suferinţă. Felicia nu încerca să-şi ascundă dorul ei de dragoste, de miracol şi graţie carnală, setea ei de virilă tortură – dar nici nu-şi putea alunga din suflet o evanescentă crispare, aceeaşi de mulţi ani, de când suferise spaima şi umilinţa primului bărbat. Felicia se gândea la Alexandru într-un chip ciudat, neposesiv şi nefeminin. Îl socotea mai mult un destin, pe care trebuia să-l întâlnească, pe care crezuse un scurt timp că l-a întâlnit în Pavel Anicet, un destin care îi putea aduce dragostea, dar care îi aducea în orice caz o nouă şi mai desăvârşită împlinire.

Se îmbrăcase cu o rochie verde, ca iedera spălată de ploaie. Părul arămiu, aproape lung, îl răsturnase după urechi; părea un paj travestit în fată. Am douăzeci şi şapte de ani, mai sincer ar fi să spun că am aproape douăzeci şi opt; într-un an, doi, voi fi fată bătrână, dacă nu cumva mă voi salva devenind amantă. Voi creşte atunci în şolduri, voi avea probabil sânii mai copţi; carnea va căpăta miros de iulie, spic de grâu, maternitate...

Îşi mângâie gâtul în faţa oglinzii, coborând palmele uşor, până la începutul sânilor. Îmi stă încă foarte bine în verde. De ce nu-şi închipuie nimeni că sunt o hamadryadă, că sunt şi eu o plantă vie?...

Coborî repede în salon. Începeau să sosească invitaţii.

*

Mitică Gheorghiu folosise cele mai nebănuite abilităţi ca să nu fie zărit de Marcella, când ea se urcase în tren. Aveau locuri în acelaşi vagon de clasa II-a. Nici Marcella nu-şi cumpărase cuşetă în vagonul de dormit. Probabil că n-a mai găsit; poate nu are decât foarte puţini bani, socoti Gheorghiu cu satisfacţie.

A putut totuşi să observe foarte bine căjean Ciutariu o condusese la gară, împreună cu alţi câţiva prieteni, necunoscuţi lui Gheorghiu. Ciutariu

o sărutase pe gură când auzise semnalul plecării şi-i făcuse mult timp semn cu batista. La câteva ferestre înaintea lui, probabil că se arătase Marcella, răspunzând celor de pe peron – lui Ciutariu în special – cu o batistă, cu braţul scos pe geam. Probabil că are lacrimi în ochi, îşi spuse Mitică. Simţea o foarte turbure bucurie; totul se întâmplase, în cele din urmă, după voia lui. Marcella se afla în acelaşi vagon, nu avea cuşetă, va dormi noaptea întreagă lângă el, va dormi poate chiar alături de el.

Gheorghiu nu se grăbea deloc să se descopere. Nu se coborî în gara Ploieşti. Trebuia întâi să se întunece bine, să se depărteze cât mai mult de Bucureşti. Vagonul nu era prea aglomerat, în compartimentul lui se aflau trei negustori şi o profesoară; mergeau, cei dintâi până la Braşov, profesoara până la Arad. Gheorghiu continuase, două ceasuri, să se creadă reporter. Ţinea pipa neaprinsă în gură, răsfoia ziare englezeşti (pe care nu le înţelegea) şi nota din când în când într-un bloc-notes de buzunar. Aproape de Sinaia i se făcu sete şi trecu în vagonul restaurant; după ce, cu infinite precauţii, descoperise că Marcella stătea la locul ei, lângă fereastră, într-un compartiment cu un ofiţer şi două doamne. Gheorghiu nu părăsise încă travestiul; ochelari mari, negri, fular la gât, şapcă englezească, pipă. A trebuit să-şi scoată şapca şi pardesiul intrând în vagonul restaurant, şi pentru că se temea să nu-l surprindă Marcella (faţă de atâta lume streină, în plină lumină, şansele lui de fulgerătoare dominare erau minime), trecu în fund la bar. Găsi un scaun liber şi ceru coniac. Se liniştise deodată. Rămase multă vreme aşa, cu pipa neaprinsă între dinţi, cu păhăruţul înainte, ascultând ploaia. Ferestrele începeau să se aburească. Ploaia bătea mai compactă, mai grea, cu cât înaintau în inima Carpaţilor...

*

— Vai, ce ploaie, ce ploaie! exclamă o domnişoară blondă, scuturându-se. Şi la voi ce bine e, adăugă luând braţul Feliciei. Dacă ai şti cum am ajuns până aici!... Râdea şi exclama, aproape fără motiv.

— Cunoşti pe toată lumea? întrebă Felicia.

— Oh, nu! oh, nu!... exclamă din nou domnişoara blondă. David Dragu sosi chiar atunci, cu soră-sa, Liza, şi se bucură văzând că nu e primit de

gazdă chiar de la uşă. Prefera să intre direct în masa invitaţilor, fără să fie observat de la început, evitând prezentările. De altfel, cel dintâi gest pe care l-a făcut a fost să-şi acopere ochii cu palma. Lumina prea tare din salon îl orbise. Se strecură cât putu mai repede într-o odaie laterală, unde lumina era moale, voalată. Era şi mai puţină lume aici. Câteva perechi, dansând, pătrundeau în treacăt, evoluau pe parchetul gol, ocolind masa cu flori din centru, apoi ieşeau pe cealaltă uşă. Jazzul e probabil în fund, lângă bar, gândi Dragu. Anul trecut îl instalase chiar aici. Dar e mai bine aşa; acum ai unde să răsufli.

— Când ai venit, Dav?

Întoarse capul şi întâlni pe Alexandru. Îi spunea întâia oară pe nume. Părea mai nervos, mai volubil, cu toată încordarea feţei. Gura parcă îi palpita, umerii obrajilor i se îmbujoraseră foarte uşor; un roşu mai, aproape pârlit, perfectând impresia de bărbăţie victorioasă şi orgolioasă.

— Bine că ai venit, în sfârşit, continuă Alexandru. Dacă ai şti cu ce emoţii te-am aşteptat! A trebuit să dansez tot timpul... Bineînţeles numai cu doamne, legitim căsătorite, şi cu fiice de arhimilionari. Logodnica mea încă n-a sosit...

David Dragu îşi aminti brusc de pariu. Se ridică de pe scaun. Era atât de încurcat, de uluit, încât nu ştia ce să vorbească. Făcu un gest complex, violent, de mirare, plictiseală, oboseală.

— Nu te superi c-am îndrăznit să-ţi spun pe nume? întrebă Alexandru, fără să-i observe răceala. Mi-a venit aşa, deodată!...

— Dimpotrivă, îmi face plăcere, pentru că simplifică multe, răspunse David. Dar sunt surprins de memoria d-tale atât de bună. Eu şi uitasem de pariu...

Alexandru tresări; parcă era altul acum, mai puţin frivol, cu un început dramatic luminându-i faţa.

— Eu n-am uitat, răspunse el. Îmi pare bine că ţi-ai adus şi d-ta aminte. Ca să nu crezi că ezit să-mi respect întocmai condiţiile, am amânat alegerea şi te-am aşteptat. De aceea am şi dansat, cum ţi-am spus, numai cu soţii şi cu fete de milionari...

Dragu începu să râdă. Se apropie de el şi îi apucă cu mâinile amândouă

braţul, scuturându-l.

— Bine, dragă! Fie cum zici d-ta! Să-ţi dea Dumnezeu noroc!...

Era puţin nervos. Poate din cauza zgomotului, a muzicii de jazz, a prezenţelor acelea feminine, parfumate, orbitoare, din jurul lui, se gândi Dragu.

— Roagă-te puţin lui Dumnezeu, vorbi Alexandru, să nu-mi scoată în cale o urâtă!... Şi ştii, trebuie să ne hotărâm repede, căci pe urmă se aglomerează prea mult şi nu mai e chip să alegem...

Liza şi Felicia îi descoperiră. Veniră spre ei ţinându-se de talie; păreau foarte binedispuse.

— Unde te-ascundeai, Dav? îl mustră Felicia, scuturându-i băieţeşte mâna.

— Putem şti şi noi care vă e secretul? întrebă Liza.

— Este într-adevăr un secret, un mare secret, râse Dragu. Trebuie să le spunem şi lor, adăugă privind spre Alexandru. Avem nevoie de complici. Ele în orice caz sunt excluse. Liza e sora mea, şi eu am drept de veto în tot ce priveşte familia mea, iar Felicia e prea bogată.

Fetele nu înţelegeau nimic, dar erau tot atât de vesele. Ce frumoasă e Felicia astă-seară, gândea Liza. Ce aproape de mine îl simt, cât de adânc în visele mele, gândea Felicia.

— Eşti foarte frumoasă, în rochia asta neverosimilă şi totuşi verde, vorbi Alexandru. Parcă ai fi o tulpină de iederă...

— Ce fericită sunt că tocmai d-ta îmi spui asta, şopti Felicia zâmbind. Ştii, toată seara am aşteptat să vadă cineva în mine o tulpină de iederă...

Liza avu o uşoară tresărire, pe care David se prefăcu că nu o observă.

— Dar în definitiv, nu ne-aţi spus secretul, vorbi Liza, ca să întrerupă complimentele lui Pleşa.

— E puţin tragic, explică Dragu. Închipuiţi-vă că Alexandru se logodeşte astă-seară, chiar în casa Feliciei. Probabil că ai adus şi verighetele? Întrebă, mai mult în glumă, pe Pleşa.

— Da, le am aici, răspunse calm Alexandru, susţinându-i privirea, şi arătă buzunarul de sus al vestei. Evident, una din ele nu are gravat niciun nume. Am adus însă un ac foarte solid, mi l-a dat bijutierul, şi când voi

descoperi iniţiala logodnicei mele, am să încerc s-o gravez pe loc, chiar eu...

Vorbise cu un glas ferm, fără melodie, fără şovăiri. Felicia nu-şi putu stăpâni o mişcare stupidă, de frică.

— Ce prostii vorbiţi voi aici? interveni Liza. Cu cine se logodeşte Alexandru?

Se adresase lui David; îl socotea poate mai responsabil.

— Nu ştiu, răspunse David, după cum nu ştie nici el. Trebuia să se logodească cu prima fată pe care o va întâlni în casa Feliciei, exceptând cele bogate, bineînţeles. M-a aşteptat însă pe mine şi acum trebuie să inventăm un nou criteriu de a izola o fată; poate cea dintâi fată, din salonul de sus, sau de pe estradă, sau... ştiu eu? Trebuie să ne mai gândim...

Fetele începeau să-i privească mai atent, inconfortabil.

— E o glumă de prost-gust, vorbi Felicia încercând să zâmbească visător şi dispreţuitoare.

— Îţi jur că nu e nicio glumă, se aprinse David. Întreabă-l şi pe el. Este un fel de a lăsa să se împlinească destinul...

Se întrerupse o clipă, dar adăugă, adresându-se lui Alexandru.

— În definitiv însă cum ai să ştii d-ta care e fată săracă şi care e bogată? Aici, după cum văd eu, cam toate seamănă... Niciuna n-are pe ea o rochie mai ieftină de trei mii de lei, nu e aşa, Felicio?

Vorbise repede, aspru, dar fără obişnuitul lui dispreţ misogin. Astă-seară, chiar figura îşi înmuiase liniile; părea mai carnal şi totuşi mai blând. Cei care intrau în odaie nu întorceau capul să-l privească, oarecum miraţi de apariţia aceasta alpină, solitară, ascetică – cu fruntea de iobag răzvrătit –, cum se întâmpla de cele mai multe ori când David se afla în lume.

— Cred că am s-o simt imediat pe cea care e săracă, răspunse chibzuit Alexandru.

— Sunteţi ridicoli, amândoi, vorbi iar Felicia. D-ta, dle Pleşa, despre care am auzit că eşti unul din foarte rarii tineri care ştiu să preţuiască femeia cum trebuie, adică să n-o preţuiască deloc...

Nu-şi termină fraza. O suspendă vag, cu o ridicare ironică a braţului.

Părea că tulpina de iederă se înalţă, mai aeriană, aproape să dispară în lumina palidă a camerei.

— Totul a pornit de la o discuţie, explică Dragu soru-sii. Dar m-am convins că e hotărât. Şi dacă cel puţin ar fi tot atât de hotărât până la urmă...

Alexandru făcu un gest de nerăbdare şi îl întrerupse.

— Dragă prietene, e inutil să-mi mai pui a doua oară la îndoială cuvântul. Pierdem timpul degeaba... Trebuie să ne grăbim, să inventăm cât mai repede criteriul de descoperire a logodnicei mele. Ard de nerăbdare s-o cunosc!...

Spuse ultima propoziţie fără să zâmbească. Se îndreptă către cele două fete şi adăugă:

— Domnişoarele ar putea să ne ajute.

Felicia îl privi în ochi, departe, cu faţa palidă, miraculoasă.

— Pe mine să mă iertaţi, vorbi ea surâzând. Am neglijat atâta lume...

Se depărtă calmă, tristă, cu acelaşi zâmbet îndepărtat. Simţea că se întâmplă ceva hotărâtor lângă ea, şi nu-şi putea preciza ce, nu ştia unde să se îndrepte. Simţea că se desprinde o bucurie, un destin care fusese aproape de tot, aproape în carnea ei, şi că rămâne streină, vrăjită...

*

...Anişoara stătea cu ochii deschişi, adânciţi în întuneric. Nu ştia de când priveşte aşa, fără să vadă ceva, fără să înţeleagă dacă priveşte tavanul sau peretele opus al odăii. Nu ştia nici măcar dacă adormise şi s-a deşteptat. Nu se auzea decât ploaia. Slugile se culcaseră probabil de mult. Ascultă încordată, minut după minut, bătaia pendulei din antret. Auzi o singură bătaie, dar nu ştia dacă e ceasul unu din noapte, sau bătaia indicase numai obişnuita jumătate de oră. Se hotărî totuşi să se scoale.

Ar putea fi foarte târziu, şi s-ar putea întoarce lumea de la serată. Trebuia în orice caz să vadă cât e ceasul. Dacă s-ar scula Teddy... Gândul acesta o făcu să păşească încet, cât putea de încet, în vârful picioarelor. Ştia ce trebuia să răspundă dacă o va surprinde Teddy. Ştia chiar ce va răspunde la fiecare etapă a încercării din noaptea asta, dacă ar fi surprinsă. Va spune întâi că s-a sculat să caute apă. Apoi... apoi vin

celelalte motive: i-a fost frică, a crezut că s-a întors mama, a auzit un zgomot care a speriat-o etc. Anişoara se gândise la fiecare eventualitate, îndată după masa de seară, în timp ce Teddy îi vorbea.

— Ştii, Anişoaro, tu ar trebui să te măriţi devreme, aşa îi spunea Teddy.

Dar nu o ascultase. O privea în ochi şi în acelaşi timp se imagina surprinsă de această bună şi smintită Teddy, în miezul nopţii, în dormitorul mamei. Se gândise la orice eventualitate. Acum păşea cu multă luare-aminte, hotărâtă, neînfricată, apăsându-şi mâna dreaptă pe inimă. Zvâcniturile inimii nu le putea potoli. Nu-i era frică, dar emoţia era într-adevăr copleşitoare. Se gândea mereu la Petru, îi chema în ajutor obrazul, ochii, fericirea pe care o vor avea în curând amândoi. (Libertatea, odaia din oraş, unde Petru va fi al ei, va fi fericit lângă ea...) Drumul până la pendulă îl făcuse repede. Aprinse un chibrit; era douăsprezece jumătate. Poate e prea devreme, se gândi, poate Teddy încă nu s-a culcat sau nu doarme încă destul de adânc. Şovăi câteva secunde. Dacă ar fi surprinsă acum, va trebui să aştepte apoi cel puţin două ceasuri, până ce va adormi din nou Teddy. Mai bine va aştepta acum, va aştepta să audă pendula bătând ceasul unu... Se aşeză cuminte pe un scaun, tremurând, ascultând ploaia. Bâjbâi puţin cu mâna pe delături, să găsească ceva cu care să-şi acopere umerii. Nu mai îndrăznea să se întoarcă în odaie. Ar fi riscat prea mult. Parchetul scârţâie îngrozitor în dreptul uşii. De când voia mama să-l repare...

Găsi pe speteaza unui scaun un covoraş de perete, cu şireturi, îl aşeză cu grijă pe spinare, ca şi cum s-ar fi temut să nu-i audă cineva fâsâiturile lui de ţesătură aspră. Îi era tot aşa de frig.

*

Petru auzi deodată o picătură, o singură picătură, căzând ursuză şi singuratică pe podea. Ridică privirile din partitură şi căută cu ochii colţul unde o auzise căzând. Tavanul era umed, acolo; o pată diformă, galbenă-întunecat, rânjea în lumina slabă a flăcării de petrol. Petru apucă lampa de pe masă şi o ridică să privească mai bine. O a doua picătură căzu, alături, cu acelaşi zgomot de vietate moartă în clipa căderii. Pata arăta acum mai palidă, mai puţin hidoasă, la lumina ridicată a flăcării.

Petru se îndreptă spre odaia mamă-sii, cu lampa în mână. Ciocăni la uşă. Nu dormea nici dna Anicet; probabil din pricina ploii, se gândi Petru.

— Ştii că a început să pice la mine în odaie? îi spuse.

Dna Anicet sări din pat, îngrozită. Intră în cameră şi priviră încă o dată forma stranie şi umedă din tavan.

— Ar trebui să pui o farfurie, să nu se întindă pe podea.

Petru căută o farfurie, bâjbâind pe întuneric. Dna Anicet continua să privească şi să se mire.

— Ce ne facem dacă n-o sta ploaia nici mâine? întrebă, cutremurându-se.

— Mamă, d-tale ţi-e frig, spuse Petru. Du-te repede în pat...

— Ar trebui să chemăm mâine un tinichigiu...

Se opri prinsă de un fior mai puternic.

— Dar tu cum lucrezi în frigul ăsta? îl întrebă pe Petru.

— De-abia mai avem lemne pentru bucătărie, răspunse el...

Evitară să se privească. Trebuie neapărat să cer bani mâine, să cer cui o fi, lui Alexandru, Anişoarei, dar trebuie, gândi Petru.

— Fă-ţi un ceai la „Primus”, poate te mai încălzeşti, îl sfătui dna Anicet.

Se îndreptă spre odaia ei de culcare, dar se opri în prag.

— Nu e azi serata Feliciei? întrebă. Tu de ce nu te-ai dus?...

— Mă plictisea, răspunse sec Petru.

Ar fi amuzant de ştiut cu ce haine ar fi vrut mama să mă duc, şi cu ce bani, gândi Petru zâmbind. Se întoarse la masă, fixă fitilul lămpii şi începu să lucreze. Cel puţin dacă n-ar începe să ningă prea curând...

*

— Când trăiesc, nu-mi dau seama de toată zădărnicia vieţii...

Lazarovici întoarse capul, ca să-şi ascundă expresia de silă şi dezgust pe care o simţea că-i schimonosise faţa. Să vorbească asta tocmai cu el, Balaban, tânăr frumos şi elegant. Într-adevăr, Balaban era întotdeauna bine îmbrăcat, ras proaspăt, cu un mare inel florentin în deget. Înalt şi brun, cu părul lins peste cap, cu ochii vii, vesel şi cinic, avea cele mai obositoare succese.

— Când trăiesc, nu sunt atent, continuă Balaban. Când scriu însă nu mai

pot renunţa la luciditate. Văd atunci lucrurile aşa cum sunt. Văd cât de singur este omul, ce ridicolă şi tragică singurătate...

Părea că nu vorbise el. Avea un cap prea luminos, prea corect. Simţi că nu e crezut de nimeni şi zâmbi. Ce inutil ar fi să le spun mai mult...

— Cred că tot Nae Ionescu are dreptate, adăugă el ca să curme discuţia. Omul e singurul animal care-şi poate rata viaţa... Raţa rămâne raţă orice ar face, dar omul poate ajunge şi neom, se poate pierde...

Invită la dans o domnişoară brună, cu buzele violent înroşite, care se apropiase de grupul lor şi ascultase pe jumătate în glumă. Sunt destul de ciudaţi scriitorii, se gândise ea. Bine îmbrăcaţi, politicoşi, fumează mult, închizând ochii, şi vorbesc cu oricine, vorbesc despre opera lor.

— Şi d-ta eşti scriitor? îl întrebă fata.

— Mare, răspunse Balaban.

Şi cu toate acestea, ar fi vrut să spună altceva, acolo, în colţul camarazilor. Ar fi vrut să le mărturisească tristeţea care îl cuprinde după orele de lucru, singurătatea aceea nelămurită şi copleşitoare, sentimentul turbure că a ratat ceva, că a pierdut ceva care era sub puterea lui, în mâinile lui, ceva pe care îl va regreta apoi toată viaţa. Dar nimeni nu l-ar fi crezut. Cărţile lui erau disperate, inumane, fundamental triste. Pe chipul lui însă, şi în glasul, şi în viaţa lui întreagă, nu străbătea nicio nelinişte tragică. Toţi credeau că Balaban, în după-amiezile când scria coală după coală, intoxicat de propria lui sterilitate, de propria sa ratare –, în aceste după-amiezi, când nu primea pe nimeni, Balaban făcea dragoste.

— Pe mine mă cheamă Puia Colonaş şi sunt pictoriţă, vorbi fata. Semnez cu numele meu... Pe d-ta cum te cheamă?

— Balaban, şi sunt un fel de romancier...

Dansau. Se simţeau foarte bine amândoi. Ar fi fost ridicol să le spun mai mult, gândi Balaban. Cu desăvârşire ridicol, într-o asemenea lume atât de binedispusă, o lume atât de tânără... îşi aruncă privirile în jurul lui, parcă ar fi vrut să soarbă perechile. Nu e niciun bătrân, observă Balaban, nicio fată bătrână. Unde o fi găsit Felicia atâta tineret?

— Îmi dai voie să viu şi eu în grupul d-voastră? întrebă zâmbind Puia Colonaş.

Jazzul se oprise şi Balaban îi sărutase mâna în mijlocul salonului, foarte galant, pregătindu-se să se întoarcă singur.

— Îmi face chiar o deosebită plăcere, încuviinţă el, luându-i braţul. Poate mai târziu ai să-mi citeşti şi cărţile...

— D-ta când scrii, noaptea? îl întrebă Puia Colonaş, foarte aprinsă.

— Vara, vorbi Balaban afectat, vara, când mă sufoc de căldură...

Ajunseră. Se îmbulziseră mulţi către colţul scriitorilor. Balaban căută cu ochii pe Eleazar, pe Dragu. Nu era niciunul acolo.

— Eu scriu întotdeauna după ce mă documentez, vorbea Lazarovici.

Vorbea oarecum în silă. Nu-i plăcea colţul, nu-i plăceau oamenii prea vag cunoscuţi de lângă el; nu-i plăcea mai ales să vorbească despre opera lui într-un asemenea ceas din noapte când scânteiau replicile camarazilor, când începuse să se servească şampania.

— După ce mă documentez, adică după ce petrec cel puţin două săptămâni într-o fabrică...

Lazarovici se convertise la romanul proletar îndată după ce publicase *Dacia Felix.* Debutase în reportajul social şi avusese mare succes. Al treilea roman al său, *C.F.R.,* fusese câtva timp interzis de cenzură, apoi apăruse cu o copertă sângerie, provocând pretutindeni scandal. Şi totuşi, Lazarovici nu credea în acţiune şi nu activa. Există un singur lucru eficace, acum, spunea el: aşteptarea. Timpul acţiunii este încă departe...

— Nu e nimic interesant în sărăcie, vorbi Balaban sec. Nu există psihologie în sărăcie. Este o stare larvară. Şi nici măcar entomologia nu studiază larvele; studiază adulţii...

Balaban simţi îndreptaţi asupra lui o pereche de ochi insultaţi, dârji. Întoarse capul şi văzu o fată firavă, de o frumuseţe iconografică, roşind de mânie. Dar nu are nimic revoluţionar în ea, reflectă Balaban, nimic proletar. Şi nu pare nici prea săracă, îi înfruntă privirea, măsurând-o cu ochii, cinic, zâmbind, umezindu-şi buzele. Fata plecă repede privirile. Se intimidase. Nu se mai putea apăra. Nu avea nimic de spus.

— Asta e oarecum adevărat, interveni un arhitect. Voi, romancierii proşti, aveţi nevoie de psihologie, şi mizeria nu creează psihologie. Mizeria creează tragedie. Este cu totul altceva. Este revoluţie sau capodoperă. Pe

voi nu vă interesează niciuna, nici alta...

— Nu prea înţeleg bine, răspunse Balaban îmbujorat.

Improviza o frază oarecum la întâmplare. Îl sâcâia ceva.

Observase că fata cu figura ciudată, semănând mai mult cu o copie de icoană stilizată, se îndepărtase de grup. O privi o clipă, mirat, apoi se întoarse spre arhitect şi Lazarovici. Discuţia continuă.

Fata şovăi în prag. N-ar fi vrut să străbată, singură, marele hol central, plin cu perechi care dansau. O înăbuşea jazzul, mirosul de flori, de şampanie; nu recunoştea aproape pe nimeni. Auzea o sută de voci, o sută de femei, o sută de bărbaţi – şi toate vocile se asemănau, toate erau perfecte, tinere, senzuale. Făcu doi paşi spre *hali* – dar lovi o pereche, şi atunci, mai mult ca să dea impresia că într-adevăr caută pe cineva, se întoarse brusc şi porni pe scara interioară, de lemn, care ducea spre bufetul de la etaj. Înainta repede, concentrată, întrebându-se unde ar putea fi Felicia, Liza, celelalte prietene. Zări doi tineri, aşteptând-o la capătul scării. Păreau nervoşi, alarmaţi. Şampania e de vină, gândi ea, şi încercă să treacă evitându-le privirea.

— Domnişoară!...

Întoarse capul, tresărind, zâmbind totuşi tânărului; erau invitaţii aceleiaşi case.

— Îmi daţi voie... continuă tânărul, foarte emoţionat şi totuşi ferm. Numele meu este Alexandru Pleşa, şi acesta e prietenul meu, David Dragu, profesor şi scriitor...

— Pe mine mă cheamă Valentina Puşcariu, răspunse fata simplu.

— Domnişoară Puşcariu, vorbi Pleşa, voiţi să fiţi soţia mea?...

Nu-i dădu timp să se mire. Un chelner trecu prin faţa lor cu o tavă plină cu pahare de şampanie. Alexandru luă repede două cupe şi oferi una fetei.

— Acum pot să-ţi spun pe nume, Valentina, continuă. Şi acest pahar este începutul logodnei noastre. Va trebui să-mi dai voie să te sărut pe obraji...

Avea un glas schimbat, inuman, şi o magie întreagă străbătea în fiecare gest al său. Valentina nu îndrăzni să se apere; se lăsă sărutată pe obraji cu un zâmbet strivit, dureros. Sărutul a fost totuşi atât de aerian, de pur, de

ritual – încât a înţeles că băieţii nu sunt beţi.

— Felicitările mele, Alexandru, îi spuse Dragu, sărutându-şi prietenul pe amândoi obrajii. Să fie cu noroc!...

Bău cupa dintr-o înghiţitură. Se întoarse apoi către Valentina.

— Trebuie să te sărut şi pe d-ta, Valentina Puşcariu, vorbi el cu glasul înduioşat, trecându-şi mâna peste frunte. Eşti ardeleancă, nu e aşa?

Fata dădu din cap, privindu-l în ochi. Căpătase deodată încredere în Dragu, în privirea lui turbure şi totuşi pătrunzătoare, în chipul lui tăiat cu dalta. Omul ăsta nu-şi poate bate joc de mine, gândi ea. Dar nu putea răspunde încă, nu se putea scutura de magia faptului şi a glasului lui Pleşa.

— Atunci n-ai să te superi dacă am să te sărut, continuă Dragu, apucându-i capul în palme şi sărutându-i amândoi obrajii, liniştit şi fără să se pripească. Să-ţi dea Dumnezeu noroc!...

— Dar bine!... încercă să vorbească fata.

Alexandru nu-i lăsă timp să continue. Lucrurile trebuiau făcute repede, eficace, în tensiune. Scosese cele două verighete din buzunar, îi apucă degetul şi-i vârî inelul, fără ca Valentina să se poată opune.

— Pune-mi-l tu, pe ăsta, vorbi Alexandru, fără să se mire că o tutuieşte atât de curând.

De astă dată, fata se opuse. Îşi ascunse mâinile la spate.

— Valentina, nu te trezi aşa repede, strigă Alexandru, aprinzându-se deodată, şi apucându-i cu amândouă mâinile umerii. Lasă să se împlinească totul, până la urmă!...

David o rugă şi el, frecându-şi fruntea, ca şi cum ar fi încercat să şi-o netezească, deşi nu avea decât o singură dungă, adâncă, între sprâncene.

— Misterul zidirii Mănăstirii Argeşului, vorbi el jumătate în glumă.

— Pune-mi inelul!...

Glasul lui Alexandru era şi rugător, şi poruncitor. Fata îi prinse degetul şi-i vârî inelul, tremurând. Apoi vru să fugă, înspăimântată, ruşinată. Alexandru o prinse de talie şi, răsturnându-i capul, o sărută pe gură.

— Trebuie să faceţi nunta repede, vorbi Dragu. Eu vă las acum. Mă duc să le spun băieţilor...

VII

Când auzi bătaia pendulei, Anişoara tresări şi se cutremură. Timpul trecuse foarte încet. Revăzuse atât de multe lucruri în această jumătate de ceas, încât semnalul pendulei îi răvăşi cu desăvârşire gândurile. Se deşteptă parcă dintr-un foarte lung coşmar. Era aproape îngheţată. Îşi dete seama, cu oarecare uimire, că strânge în mâna stângă cutia cu chibrituri. Va avea încă nevoie de ea. Îşi frecă puţin pieptul, să se încălzească. Apoi porni cu paşi mari, cu mâinile întinse, ca să nu se lovească de mobile. Pipăi uşa de la dormitorul mamei. Apăsă clanţa încet, foarte încet, aproape fără să facă vreun zgomot. Deschise uşa şi apoi o împinse uşor, fără să o închidă.

Cunoştea bine locul scrinului. Îl revăzuse de mai multe ori în timpul zilei, deşi de atâţia ani îl ştia acolo, în odaia mamei, îl revăzuse tocmai ca să se întărească, să se decidă. Şi acum se apropie repede de el, îl pipăi, îi găsi broasca. Cheia era ascunsă într-un portofel mic de piele, pe care dna Lecca îl lăsa de obicei în cutia noptierei sau în dosul candelabrului. Anişoara găsi portofelul, scoase legătura de chei şi începu să le încerce. De-abia acum îi bătea inima, să se spargă. I se părea, acum, că aude paşi şi zgomote ciudate pretutindeni. Poate e ploaia, îşi spuse ea, ca să se încurajeze. Nu mai era timp să renunţe, acum. Se opri o singură clipă, să asculte dacă nu cumva păşea cineva prin antret, apoi continuă să încerce cheile. Una din ele se potrivi. Scrinul se deschise încet, scârţâind. Anişoara aprinse un chibrit şi căută pripit cutia cea mare cu bijuterii. O ştia unde e; cutia cu bijuterii vechi, pe care nu le mai purta nimeni, în care mama nu umblase astă-seară, înainte de plecarea la serată, în care probabil nu va umbla multă vreme. Chibritul îi tremura între degete. Răbdă flacăra până ce se stinse, aproape de tot, alături de piele. Aprinse apoi al doilea chibrit, după ce aruncă restul celui dintâi sub măsuţă. Făcuse gestul acesta de prudenţă fără să-şi dea seama. Deschise cutia (era o cutie mare, din lemn bine mirositor, cu capacul bătut în sidef) şi începu să aleagă cu ochii. Se

aflau acolo nenumărate coliere demodate, pandantive cu briliante montate grotesc, cercei grei de aur, câteva inele bătrâneşti, groase, cu pietrele căzute, ştirbe. Găsi şi şase monede de aur. Astea sunt din lădiţă, gândi Anişoara, culegându-le. Probabil că au mai rămas destule acolo... Se decise să ia o pereche de cercei cu rubine, două inele, unul fără piatră, iar altul cu un safir mare; şi o medalie imensă, de aur, pe care se mira şi ea că o găseşte aici. Le strânse pe toate în batistă şi apoi le ascunse în sân. Încuie cu mare băgare de seamă scrinul, aşeză cheile în portofelul de piele şi ieşi în vârful picioarelor.

Mai avu o singură emoţie: închiderea uşii. I se părea, acum, că zgomotele se repetă, mai aproape, mai turburi, mai neînţelese. Aşteptă câteva minute tremurând, cu urechea lipită de lemn. În antret nu umbla totuşi nimeni. Îndrăzni, închise uşa cu clanţa şi se îndreptă către odaia ei. Când ajunse în pat, îi veni deodată să plângă. Ah, Petru, Petru!... Nu mai gândea nimic, nu se simţea nici măcar tristă.

*

— Există o problemă a tinerei generaţii, vorbi foarte frumos dl Baly, ascultându-se cu desfătare. Eu, întotdeauna, am sprijinit tineretul. Dar a intervenit acum şi altceva; a intervenit...

Se întrerupse. În bibliotecă intrase ca o furtună dna Lecca.

— Profesorul e pe aici?

Îl descoperiră pe dl Lecca retras în dosul unui birou, răsfoind o carte cu legătura luxoasă, de piele vişinie. Când se auzi chemat, dl Lecca se ridică demn de pe scaun, grăbindu-se să-şi caute ceasul.

— Nu, mai e încă timp, îi vorbi dna Lecca. Dar am venit să-ţi spun ceva cu totul extraordinar. Închipuieşte-ţi, doi tineri s-au logodit jos fără să se cunoască!... Aşa, s-au întâlnit, şi-au spus numele şi s-au logodit!...

Vorbise repede, agitat, gesticulând. Întâmplarea o ameţise cu adevărat. O aflase de la o doamnă foarte bătrână, una din puţinele mătuşi pe care Felicia le tolera la serată, şi i se păruse atât de extraordinar, încât alergă după Adriana, şi-i strigă tare.

— Vezi, fata mea, dacă te-ai fi suit tu pe scări, ai fi fost acum logodită...

Dar dl Lecca se prefăcu numai că e impresionat de întâmplare. Fu fericit

că dl Baly începu să comenteze el logodna. N-ar fi ştiut ce să spună, altminteri. Nu-i plăceau deloc invitaţii de astă-seară. Lipseau erudiţii bătrâni, se răriseră controversele istorice şi lingvistice. Dl Baly discuta economie politică şi sociologie cu câţiva necunoscuţi. După un ceas de inutilă ascultare, dl Lecca îşi ceru voie să se retragă în fundul bibliotecii. Aici, cel puţin, putea consulta în voie câteva cărţi. Câteva numai, nu toate, pentru că se aşezaseră scaune pe lângă rafturi, şi dl Lecca n-ar fi îndrăznit să scoale invitaţii streini, ca să caute titlurile.

— ... Există acest fenomen, în faţa căruia nimeni nu are nicio putere, continuă dl Baly, fenomenul dezordinii necesare. Nu ştiu dacă m-am exprimat bine. Este vorba de un lucru în aparenţă foarte simplu: ordinea, pentru tinerii din ziua de astăzi, nu mai reprezintă forţă. Nicio ordine din lume nu se mai poate menţine astăzi. A fi de partea ordinii nu mai înseamnă a-ţi spori forţele, a te simţi apărat şi exaltat de o considerabilă energie, aşa cum era pe vremuri. Marile energii se găsesc astăzi în afara ordinii. Tinerii, care vor înainte de toate să se simtă puternici, care vor să li se flateze euforia vârstei, aleargă astăzi acolo unde e forţa. Cine vrea să aibă un contact de orice fel, cu forţa, cu energia, cu puterea – trebuie să fie împotriva ordinii. Acest fenomen social contemporan, eu îl numesc fenomenul dezordinii necesare. Am de gând, chiar, să scriu asupra acestei importante probleme şi să sfătuiesc pe oamenii noştri politici să nu mai facă apel la sentimentul ordinii. Nimeni nu mai e mulţumit astăzi de ordinea actuală. Până ce se va realiza o nouă ordine, noi trebuie să ne resemnăm unei lungi şi triste dezordini necesare...

Vorbise însufleţit, dar mai ales profund impresionat de propria lui vervă, de propria lui lărgime de idei şi generozitate. Un om ca mine, savant, bogat, şi destul de matur, să ia cu atâta însufleţire apărarea tinerelor generaţii neînţelese şi neîncurajate de conducători; asta dovedeşte o extraordinară prospeţime, o mare putere de primenire... Dl Baly era foarte mândru de această virtute a sa de a păstra pasul vremii, de a înţelege tinerele generaţii. I se părea că ghiceşte perfect orice gest şi orice revoltă a tânărului de astăzi. Chiar gestul nebunesc al tânărului Pleşa, pe care nu-l cunoştea, îl înţelegea foarte bine. Zâmbi; era într-adevăr mulţumit.

— Dar adevărul?! izbucni un profesor, dar adevărul?! Astăzi nu mai vrea nimeni să ţină socoteală de el? Ar putea oare să existe oameni care să uite că nimic altceva nu interesează în lume decât adevărul, că restul e sentimentalism şi barbarie, că toată nobleţea omului se află în căutarea Adevărului?!...

Pronunţase corect majuscula. Vorbea iritat, gesticulând nervos, căutând priviri care să-l aprobe.

— În fond, unde poate duce forţa şi dezordinea d-tale? se adresă el dlui Baly. În niciun caz la adevăr, care e unul şi acelaşi, imuabil, universal, etern!...

Dl Baly se pregăti de replică. Îşi drese discret glasul.

— Fireşte că Adevărul, dacă...

Se întoarse brusc spre uşă. Un servitor în livrea aştepta impasibil. Dar simpla lui prezenţă era iritantă.

— Ce vrei? întrebă dl Baly.

— Să încep să servesc şampania? Jos s-a servit de mult, dar domnişoara Felicia mi-a spus...

— Bine, serveşte-o acum... Dar nu cumva să aud vreo pocnitură... Ai înţeles?...

Se întoarse către musafiri, zâmbind.

— Ştiţi, nu pot suferi zgomotul... pocniturile acelea... Dar să ne reîntoarcem la ce spunea iubitul nostru coleg, dl Teohari. Trăim azi un trist crepuscul al legilor, al universalului, într-un cuvânt, al adevărului...

Îşi schimbase glasul. Continua să vorbească, grav, plin de responsabilitate, cu o foarte discretă încântare de sine, pe care nu i-o putea nimeni surprinde.

*

Mitică Gheorghiu o văzuse trecând spre toaletă şi ieşi din compartiment. Vagonul era aproape gol, acum. Asta înseamnă noroc, îşi spuse aprinzându-şi o ţigară şi rezemându-se de fereastra aburită. Dar se răzgândi. Căută cu ochii dacă mai e cineva pe culoar, apoi deschise uşa de la vagon şi o propti cu piciorul. Continua să plouă, dar cu mai puţină violenţă. Gheorghiu începu să răsufle mai adânc, aproape oftând. Piciorul îi

tremura, dar nu de emoţie; uşa era într-adevăr grea, parcă încerca necontenit să scape de sub strânsoarea piciorului şi să se închidă. Mitică îşi fumă ţigara până la carton, zvârli mucul afară şi aşteptă. Cu cât întârzia Marcella, cu atât era mai încântat. Când auzi foraiberul de la cabinetul de toaletă mişcându-se, Gheorghiu întoarse faţa, ca să nu poată fi observat imediat. Marcella ieşi, tresări când întâlni aerul rece şi umed şi închise uşa puţin stânjenită de prezenţa bărbatului tocmai în acel loc. Făcu câţiva paşi. Gheorghiu îi apucă braţul, fără să dea drumul uşii.

— Madam!

Fata vru să strige, înspăimântată de gestul necunoscutului. Dar când recunoscu faţa lui Mitică, îi pieri şi glasul, şi puterea, îl privea cu ochii holbaţi, cu buzele tremurând, parcă ar fi întâlnit o arătare.

— Să nu strigi şi să încerci să fugi, vorbi Gheorghiu aspru, răguşit, că te zvârl din tren!...

O privi zâmbind, cu o extraordinară satisfacţie.

Marcella nu mai recunoştea nimic. Nici glasul, nici lumina ochilor. N-ar mai fi avut nicio putere să se împotrivească, de altfel. Gheorghiu îi ţinea strâns braţul, atât de strâns încât carnea începu s-o doară. La început ca o strivitură, apoi mai adânc, parcă i-ar fi plesnit osul.

— Ştii că sunt nebun, continuă Gheorghiu, privind-o în ochi. Te azvârl, şi mă azvârl şi eu!... Şi sunt şi puţin cam băut...

O smuci brusc către el şi-o prinse în braţe. Marcella încercă în zadar să se zvârcolească, obrazul îi fu zgâriat de nasturii lui, şi apoi simţi pe buze o gură fierbinte, amară, alcoolizată. Nu se mai împotrivi. Totul se năruia în jurul ei. Nici nu-şi dădea bine seama dacă visează. Chiar în noaptea plecării, chiar aici, în uşa toaletei, în braţele unei bestii...

— Nu vrei să mă săruţi, constată calm Gheorghiu. Sau poate nu ştii; nu te-a învăţat cum trebuie Ciutariu... Lasă că am să te învăţ eu. La Paris o să stăm împreună...

Marcella vru să se desprindă din braţele lui şi să ţipe, dar Gheorghiu o prinse ca într-un cleşte, îi astupă gura şi-i şopti aproape de ureche.

— Bagă-ţi minţile în cap, Marcella; cu mine nu-i de glumit. Te azvârl din tren! Are să-ţi pară rău...

Fata se simţi deodată fără puteri, iremediabil pierdută, profund şi iremediabil jignită. Gheorghiu o strângea strivind-o de pieptul lui, sărutând-o în neştire, apăsându-i mâinile în carne. Erau atât de aproape de uşă, încât Marcella se întrebă o clipă dacă nu cumva Gheorghiu e nebun şi dacă nu vor aluneca amândoi, la cea dintâi clătinare mai puternică, afară în întuneric. I se păru chiar că Mitică e gata să se aplece spre uşă, şi atunci ţipă de frică şi se agăţă de pieptul lui.

— Draga de ea, vorbi Mitică în glumă, cât de mult ţine la viaţă!... Ţi-e frică, nu e aşa, curviştino?!... Lasă, n-ai nicio grijă, nu te omor atât de curând... Nu te omor dacă eşti cuminte... Ştii tu să fii cuminte, nu e aşa?... Ca la teatru, mă înţelegi!...

Râdea, dar nu-i dădea drumul din braţe. Cu toată euforia de care era cuprins, înţelegea perfect primejdia în care se afla. Din minut în minut, putea trece vreun pasager sau controlorul. Trebuia să profite cât mai repede, să ajungă repede şi definitiv stăpân. Deja carnea Marcellei îi intrase în nări, îi ardea palmele. De la prima îmbrăţişare, Mitică nu se sfii deloc, îi apucă sânii, îi mângâie şoldurile. Îi despicase de mai multe ori arcul picioarelor cu genunchiul lui, vârât fără teamă şi fără ruşine. Nu mai era de mult Marcella, fata pe care o iubea, care îl domina. Era o femeie ca oricare alta, o femeie cu care ştia de mult cum trebuie să se poarte; mai ales când o ura puţin şi simţea nesfârşite voluptăţi umilind-o, îngenunchind-o.

— Ca la teatru, madam! continuă el muşcându-i buzele. Să-mi arăţi şi mie ce poţi... Să văd şi să mă minunez şi eu, că destul s-au minunat alţii...

Marcella începu să plângă; de durere, de scârbă, de umilinţă, de slăbiciune. Niciodată nu ar fi putut crede că o femeie poate ajunge atât de slabă, atât de îngenuncheată; că nu poate face nimic, nu poate nici măcar ţipa, nu-şi poate măcar apăra cinstea în faţa cerului. Frica n-o părăsise. Tot ce-i spunea Mitică o întărea în spaima ei că e beat sau nebun. Nu-şi mai putea apăra trupul de mâinile lui, de îndrăznelile lui brutale. Parcă aş fi o prostituată, gândi o clipă Marcella. Nici măcar nu mai spera vreun ajutor. Îi era teamă ca, zărind pe cineva venind, să n-o arunce Mitică afară.

Dar Gheorghiu se mulţumea s-o pătrundă cu mâinile şi s-o insulte,

şoptindu-i vorbele cumplite chiar aproape de ureche. Se miră şi el de unde izvorăşte atâta curaj, atâta poftă de a umili, de a călca în picioare, de a strivi. Nu ştia ce să-i mai facă, ce cuvânt odios să-i mai spună. Începu atunci să-i rupă mătasea unde îşi înfipsese o mână. Să rupă cu voluptate, aproape cu pasiune. O voia rănită, cu orice preţ rănită şi zdrenţuită. Avea sentimentul plenar al puterii fără nicio limită, fără nicio penalitate. Pot orice, pot face orice!...

Deschise cu o mână uşa cabinetului şi o vârî înăuntru. Nici nu mai vorbi ceva. O zvârli într-un colţ şi trase fără grabă foraiberul.

Auzi un zgomot de lemn bătut în metale; uşa vagonului, lăsată liberă, alunecase încet şi se închise singură, zguduind surd geamul.

*

— Am una din cele mai bogate discoteci din Bucureşti, şopti Ciutariu, te-ar amuza să mi-o vizitezi?...

Irina făgădui. Făgăduia tot, oricui, chiar şi acestui tânăr prost, care o curtase întreaga seară. Vai, Doamne, cât e de prost, reflectase Irina după primele complimente sentimentale şi erotice.

Dar cel puţin e băiat frumos!... Nu se gândise la nimic rău, când îşi spusese că Ciutariu e băiat frumos. Cu un ceas mai înainte, spera încă în venirea lui Dinu. Îşi spunea mereu că Dinu nu va veni, că îi e teamă să întâlnească pe Felicia, şi era destul de indignată de purtarea lui – dar în fundul sufletului continua să spere că va apărea deodată în mijlocul seratei. Chiar şi-l închipuia sosind agitat, cu faţa rece de ploaie, frecându-şi mâinile...

Cu cât trecea timpul însă, Irina îşi pierdea nădejdea. Avusese aproape o izbucnire de gelozie împotriva Feliciei, când ea o întrebase mirată şi emoţionată ce s-a întâmplat cu Alexandru. Felicia se prefăcu că nu o observă sau era într-adevăr atât de turburată de logodna lui Alexandru, încât nu înţelese izbucnirea Irinei. De-atunci, Jean Ciutariu a fost nedespărţit de Irina. Îi da necontenit şampanie, îi vorbea despre muzică, despre crizele lui mistice. E dezgustător, reflectase de mai multe ori Irina. Totuşi, se simţea atrasă către Ciutariu. Dintr-o nevoie de a se răzbuna pe Dinu, dintr-o nevoie de a se murdări, de a se umili. Era destul ca Irina să

simtă câteva secunde dorinţa aceasta demonică de desfrâu, de umilinţă şi murdărie – ca să se deştepte în sufletul ei de mult adormite porniri către cea mai de jos cădere. Într-o jumătate de ceas se lăsă sărutată de Ciutariu, îl încuraja, îl provoca chiar.

— Vreau să-ţi sărut mimoza, şopti iarăşi Jean.

Ah, Doamne, ce exasperant de prost! exclamă Irina. O necăji observaţia asta; pe de o parte, pentru că Ciutariu nu izbutea să renunţe la clişee şi la sentimentalism, pe de altă parte, pentru că se descoperea încă prea lucidă, prea trează. Ceru să bea; cerea necontenit şampanie. Parcă se îmbulzeau mii de demoni, liberaţi deodată din cine ştie ce ocnă sufletească. Din timpul desfrâului de la plajă, când se culcase goală, dimineaţa, cu bustul acoperit cu pahare pline, Irina nu mai simţise o atât de puternică sete de rău, de mocirlă. Cum Alexandru era pierdut, dansând încontinuu cu logodnica, Irina îşi putea face de cap. Într-o odăiţă alăturată bufetului, se suise pe masă şi începuse să danseze. Se aflau acolo un grup de gazetari tineri, foarte mândri de cantităţile de alcool pe care le înghiţiseră. O încurajau bătând ritmic din palme.

— Bravo, Irina, strigase cineva.

— Cine e? se interesă unul.

— N-o cunosc, răspunse celălalt. Ştiu că o cheamă Irina, Irina Pleşa!

O descoperi Ciutariu, care o coborî în braţe de pe masă sărutând-o. De-atunci, nu o mai lăsă singură. Irina îi plăcea tot mai mult. E fată fină, îşi spunea el. De altfel, în noaptea asta era excelent dispus. Marcella plecase pe un an la Paris, o sumă de lucruri neclare se lămuriseră odată cu pornirea trenului din Gara de Nord, iar în casa Baly se petrecea de minune.

— Excelentă serată! exclama el de câte ori trecea pe lângă Felicia. E numai culoare, numai alcool!...

Dansase mult cu Irina. Totul se poate aranja repede, îşi spusese el. Dar nu se grăbea. Voia întâi să-i câştige încrederea. Continuă să vorbească despre muzică.

— Debussy îmi place în amurgurile prea limpezi, prea violente, spunea el. În asemenea ceasuri de febră, ca cele de-acum, îmi place

*Boléro... Cre*d că e cel mai straniu semnal al sângelui...

*

Nora se ridică de la masă împleticindu-se. Surdu o prinse de mână.

— Dă-i drumul, săraca, spuse bătrâna împărţind cărţile. Omul se supuse. Nora se îndreptă spre fereastră şi rămase aşa, privind în noapte, în gol.

— Treizeci şi unu! spuse Iorgu Zamfirescu arătând cărţile. Nora îşi făcu deodată o cruce mare şi se îndreptă spre icoane. Ţipă şi ceilalţi o priviră scuturaţi.

— Vedea-o-aş în pământ şi mânca-o-ar viermii! blestemă Nora. Să dea Dumnezeu să n-apuce Sfântul Paşte!...

Plângea, dar glasul îi era uscat, strident. Îşi îndesi crucile, mari, începute la frunte şi sfârşite la mijlocul pântecului.

— Dare-ar Dumnezeu şi Maica Domnului să n-apuce Sfântul Paşte!...

Ceilalţi se opriseră din joc. Iorgu Zamfirescu îşi încleşta din nou fălcile.

— Să n-apuce Sfântul Paşte!... horcăi încă o dată Nora, acoperindu-şi faţa cu palmele.

Bătrâna se aplecă la urechea lui Surdu:

— Las-o în pace, are ea o socoteală cu o cocoană nebună!...

*

Bătrânul Paşalega îşi continuă povestea; cum s-a prezentat la colonel şi i-a spus:

— Domnule colonel, daţi-mi două săptămâni şi eu vă fac un aparat pe care să nu-l poată doborî nimeni. Îl am aici, îl am de şase ani aici...

Îşi ciocăni rar, cu seriozitate, tâmpla dreaptă.

Dinu îi urmări mişcarea, foarte curios. Probabil că acolo îşi închipuie el că se află avionul, întreg, cu aripi şi mitralieră, cu motorul complet, gata de zbor...

— Şi colonelul mi-a spus: Mă Paşalega, dacă ar avea România zece oameni ca tine, n-am pierde războiul, mă!... Asta era înainte de Mărăşeşti, adăugă în paranteză bătrânul... Şi mi-a spus: Nu pot să-ţi dau nici trei zile, mă inginerule. Aşa am ordin, mă!... Şi nu mi-a dat. Şi am pierdut războiul, căci se cheamă că l-am pierdut, dacă am încheiat pace separată... Cine ştie, dacă aveam eu gata avionul atunci, luau altă întorsătură lucrurile...

Rostise ultima frază gânditor. În fundul sufletului său însă, Paşalega nu

se îndoia că realizarea avionului său în 1917 ar fi anticipat cu cel puţin un an harta lumii moderne. Dinu cunoştea de mult toate aceste nostalgii şi vaste ambiţii. I le mai spusese încă o dată astă-noapte, pentru că ploua de douăzeci de ceasuri, în cameră era frig şi bătrânul se simţea singur, stingher, urgisit. Steriu făcea necontenit cafele; Steriu, singurul confident al insomniilor inginerului Paşalega.

— Să fi fost la Alba-Iulia, continuă bătrânul, cu pleoapele strânse, să fi fost atunci la Alba, cu sute de avioane deasupra, şi pe toate stând scris: *Inginerul Paşalega...*

Dinu îl privea aproape fără să-l asculte. Fiecare amănunt, fiecare vis, îl mai auzise de cel puţin zece ori. Probabil că iar e surmenat, de vreme ce visează cu atâta fervoare, îşi spuse Dinu, observând că bătrânul vorbeşte necontenit de avionul care să-i poarte numele. Ambiţiile acestea şi le mărturisea nemascate numai în timp de oboseală, de descurajare. În restul timpului, mărturisea că tipul lui de avion se va numi „Tudor Vladimirescu”. Dar începuse să pară necontenit obosit în ultima vreme, remarcă Dinu cu tristeţe. Şi nu mai are nici bani, şi nu poate încerca nicio experienţă decisivă, nimic definitiv. Numai planuri, roţi şi scheletul avionului din hambar.

— Tu nu te mai duci la petrecere? întrebă dl Paşalega brusc, încercând să privească drept în ochii băiatului.

— E prea târziu acum, e două jumătate, răspunse Dinu.

Avea o senzaţie iritantă şi umilitoare că fusese prins în cursă, că bătrânul îl ţinuse atât de târziu numai ca să nu se întâlnească cu Irina. Ochii bătrânului sclipiră hoţeşte când auzi răspunsul. Dinu nici nu încercase să plece mai devreme. Sosise pe la şapte jumătate şi spusese:

— Eu nu mănânc prea mult, trebuie să o iau pe Irina la nouă. Mergem cu toţii la o serată...

Dl Paşalega era aplecat pe planşetă. Nu-i răspunse nimic. Steriu fuma liniştit, întins pe divan. Dinu îl găsea aproape întotdeauna întins pe divan, visător, sau fierbând cafelele în ibricul de alamă, pe marginea măsuţei. Era tot timpul în tovărăşia inginerului; era singurul care îi asista insomniile, ascultându-l povestind, ascultând planurile avionului.

— Şi azi mă simt prost, vorbise bătrânul la masă. Iar am să am o noapte rea...

Se odihni câteva clipe, oftând, apoi începu iar, mai grav, mai aspru:

— Vouă ce vă pasă, vouă, tinerilor din ziua de azi... Ce ştiţi voi, decât petrecere şi iar petrecere...

Când voia să-şi certe fiul, vorbea întotdeauna despre tinerii din ziua de azi. Credea că e mai obiectiv, astfel, mai impersonal.

— Probabil că nu e vorba de mine, răspunse Dinu.

Vorbea însă din silă. Tatăl îl domina întotdeauna; prin jurămintele lui, prin visurile lui la care îl chemase părtaş, prin puterea suferinţelor sale.

— Şi tu eşti ca şi ceilalţi, continuă bătrânul. Ţi-ai făcut şi tu repede culcuş. Vă suceşte capul orice muieruşcă!...

Ar fi fost inutil de discutat. Dinu înţelese repede asta. Dar un sfert de ceas după masă, bătrânului i se făcu rău. Îşi prinse capul între palme, strângându-şi tâmplele.

— Simt că se-nvârteşte totul în jurul meu! şoptise el. Steriule, ia fă-mi o cafea!...

O băuse sorbind-o în înghiţituri mari, arzându-şi buzele, îşi apăsase mâna pe inimă. Parcă ar fi numărat în gând. Dar asculta numai, încerca să prindă cât mai aproape de cuib zvâcniturile. Dinu nu vorbea. Îşi scosese haina şi examinase planşeta. O jumătate de ceas după criză, bătrânul venise lângă el, îmbujorat, cu braţele lungi şi osoase, trudindu-se să apuce ceva, să se înfăşoare de ceva.

— Cred că asta e o greşeală, spuse Dinu cu linia milimetrică în mână. În niciun caz nu poate fi aşa... Ai socotit bine?...

Socotelile au durat două ceasuri. Steriu adormea şi se deştepta şi fierbea cafelele.

— Vezi tu, fără asta aş muri, spuse odată bătrânul, după miezul nopţii.

Vorbea blând, acum. Nu se mai temea că Dinu îşi va pierde noaptea în braţele unei muieruşte. Îl ştia al lui, acum, prins între cifre, şi planuri, şi visuri. Aproape de unu, se trânti pe divan, obosit şi totuşi exilirant. Începu atunci să povestească din nou episoadele cele mai glorioase din cariera lui de inventator şi patriot. Dinu se resemnase de mult; nu se va duce, şi se

va explica a doua zi. Mi-a fost tata bolnav, va spune, era aproape să moară; un atac de cord, probabil. Dar acum ştia bine că nu fusese bolnav, că acea scurtă criză se iscase mai mult din gelozie şi necaz. Se resemnase în faţa acestei copleşitoare voinţe a tatălui. Simţea că noaptea îi era pierdută, ratată, chiar dacă ar mai fi găsit timp să plece. Rămase deci, ceas după ceas, fără să vorbească prea mult, ascultând visele tatălui, simţind treptat cum îi transmite şi lui insomnia şi dulcea nostalgie a lucrurilor mari care se vor împlini într-o zi...

*

— Cărţile sunt timp concentrat, vorbi puţin obosit Balaban. Fiecare carte, ca şi fiecare monument de artă, un tablou, un templu, o piramidă, înseamnă o vastă curgere de timp din care s-a putut smulge autorul. A renunţat să trăiască, şi a scris, sau a pictat, sau a sculptat. Nicio altă muncă omenească nu-ţi dă mai precis sentimentul acesta demoniac: revolta împotriva vieţii, a timpului care curge. Poate de aceea mă emoţionează opera vastă a câtorva scriitori. Mă gândesc, atunci, la miile de ceasuri pe care el nu le-a trăit, la dimineţile şi nopţile frumoase pe care nu le-a cunoscut, la femeile pe care le-a refuzat. Atâta curgere de viaţă, suprimată brusc, prin simplul act al creaţiei!... Gândiţi-vă la restul oamenilor, care au trăit şi s-au desfătat, în timp ce un creator muncea. Unde sunt ei, acum? Unde e timpul lor, ce-au făcut cu el?...

Şovăi câteva clipe, apoi adăugă zâmbind:

— Nu mai ştiu ce vorbesc. Voiam să precizez ceva, o idee care mi-a venit acum, şi am pierdut-o, s-a rătăcit...

Băuse multă şampanie, e drept, şi dansase tot timpul. Se întorcea din sfert în sfert de ceas în colţul scriitorilor, ca să dea o replică, să audă o glumă. Cu cât se apropia dimineaţa însă, cu atât căldura animală devenise mai compactă, oamenii mai apropiaţi unii de alţii, mai familiari, mai sexuali. Şampania, poate, îşi spuse Balaban, sau jazzul. Întâlnise pe la trei pe David Dragu, dormind cu braţul rezemat de fereastră.

— Mă dor grozav ochii, în lumina şi în fumul ăsta, spusese el.

Părea că nu se amuză. Îl aduseseră de câteva ori în grupuri de literaţi, de artişti, dar nu se lăsase antrenat. Se gândea necontenit la Alexandru;

se întreba dacă nu cumva e şi el de vină în toată întâmplarea aceasta. Nu-i plăcuse deloc reclama zgomotoasă pe care le-o făcuseră băieţii logodnicilor. Cineva se suise atunci pe o masă şi ţipase.

— Vrem marşul nupţial, vrem marşul nupţial!

Jazzul începu să-l intoneze, şi logodnicii pătrunseră în salon, ţinându-se de talie, râzând. Îi înconjurară cu şampanie, cu flori. Felicia hohotea nervos, puţin ridicol chiar, reflectase Dragu.

Băuse şi ea zdravăn. În cele şapte încăperi pline cu invitaţi, se crease foarte repede o atmosferă orgiastică, exaltată.

— Eu dansez cea dintâi cu logodnicul, strigase Felicia, apucându-l în braţe.

Valentina Puşcariu rămăsese strivită în cercul curioşilor, copleşită de întrebări, zâmbind rătăcită. Alexandru se depărtase; părea şi el foarte schimbat, ca un om care nu mai distinge graniţele, nu mai e sigur pe forme.

— Îţi place Valentina? îşi întrebă partenera.

— Te plac mai mult pe d-ta, răspunse Felicia fără să-şi dea prea bine seama ce spusese.

Nu se mai putea controla, nici nu o mai interesa reţinerea, ţinuta, stilul. Dacă ar fi putut, s-ar fi retras în odaia ei îndată după ce zărise pe Alexandru coborând, cu o necunoscută la braţ, şi-l auzise strigând:

— Vă prezint pe cea mai proaspătă logodnică din lume!...

Aşa spusese? sau spusese: „pe cea mai fericită logodnică din lume”? Felicia nu-şi aducea bine aminte. Anumite minute – unele foarte lungi, altele fulgerătoare – îi trecuseră prea turbure prin minte. Ciudat, reflectase ea, tocmai lucrurile acestea atât de importante, atât de decisive... Dar nu i se mai păreau nici ele atât de decisive.

— Te plac pe d-ta, te plac chiar foarte mult, repetă Felicia, hotărâtă să înfrunte totul, aşteptând să i se întâmple totul.

— Ştiu, dar ce pot face? răspunse Alexandru, încercând să zâmbească. Eu îmi întreb acum destinul. Nunta o fac într-o lună de zile, la 15 decembrie...

Felicia nu-l mai asculta. Nu mai simţise căldura turbure, fericirea aceea

vastă şi timidă pe care o încerca de câte ori se apropia de Alexandru. Nu mai simţea decât vârtejuri, alcool, oboseală.

— Ar trebui să te odihneşti puţin, îi spuse Liza, după ce sfârşise de dansat cu Alexandru. Ai început să semeni cu o paparudă. Eşti stropită de sus până jos...

Liza aşteptă să-i răspundă, să zâmbească măcar sau să se supere. Dar Felicia parcă nu auzise nimic. Se desprinse din mâinile prietenei şi alergă într-altă odaie, unde auzise spărgându-se ceva cu mare haz. Liza înălţă din umeri şi îşi făcu loc printre perechi, zâmbind departe. Nu se simţea deloc exaltată, nici turburată, nici siluită de zgomote, de alcool, de parfumul sexual răspândit pretutindeni. Trecea calmă şi înaltă printre perechi, privind, cu obrazul rece. Întâlni într-un colţ pe Adriana.

— De ce faci toate acestea, Liza, de ce le faci? îi strigă fata.

Buzele îi tremurau, muşcate; şi avea o privire de pasăre înspăimântată, de vânat fugărit. Liza o mângâie pe obraz şi o luă de braţ.

— Haide să-l cunoşti pe fratele meu, Adriana, pe Dav...

Îl găsiră la locul lui, apărându-şi ochii de lumină, de fum.

— Cred că s-a întâmplat ceva grav, spuse David, cred că s-a săvârşit o nelegiuire... Nu ştiu ce e în stare să facă nebunul ăla de Alexandru.

— De ce-ţi pierzi firea, Dav? îl mângâie Liza. Lasă-i liberi, să se lovească ei singuri de toate pragurile. E mai bine aşa...

Începu să râdă, cu braţul strâns pe braţul Adrianei.

— Fata asta e o sălbatică, vorbi, arătându-i-o lui David. A stat ascunsă toată noaptea, prin dulapuri, printre bătrâni. A ieşit de-abia acum... Ia te uită ce înspăimântată este!...

Adriana încercă să se desprindă, dar braţul Lizei era strâns ca un cleşte.

— Domnule Dragu, vorbi Adriana ca să spună ceva, am auzit că eşti ursuz. Trebuie să fii foarte nenorocit...

Nu era glasul Adrianei de toate zilele. Vorbea mai încet, mai fricos. Nici gesturile nu mai erau ale ei; parcă se deşteptase din somn şi se mişca la întâmplare.

— Ce vrea să spună fata asta? întrebă Dragu pe soru-sa.

— Nimic. Vorbeşte şi ea ca toţi ceilalţi, cum se nimereşte...

Adriana încercă încă o dată să scape; roşie, muşcându-şi buzele, cu răsuflarea accelerată.

— Şi voi sunteţi la fel, şuieră ea, sunteţi orgolioşi şi bolnavi. Aş vrea...

Balaban trecu atunci pe lângă ei, clătinându-se puţin, vorbind în neştire.

— ... Îmi dau seama că mă cheamă ceva şi nu ştiu ce. Simt totuşi că sunt atras, că nu sunt liber, că mă îndrept undeva unde eu nu vreau să ajung. Nu *vreau, înţ*elegi tu asta?...

Fetele îl priviră. Balaban clipi din ochi şi se înclină, puţin în glumă.

— Ăsta e Balaban, romancierul, spuse Liza. Ăsta scrie mult despre moarte şi tragism...

— Îmi place, răspunse Adriana petrecându-l cu ochii. Seamănă atât de mult cu ce scrie el...

— Dacă aş bănui ce are de gând nebunul ăla de Alexandru, vorbi nervos David, ridicându-se de pe scaun.

Ar fi vrut să întâlnească undeva o rezistenţă, o singură rezistenţă şi s-o biruie. Îi părea atât de rău de întâmplare, de ochii limpezi ai ardelencei, de sărutul acela pe obraji... Prin odaie trecură mai multe perechi, zgomotoase. David zări pe Irina, bine strânsă de mijloc de Ciutariu. Imaginea îl dezgustă. Îşi aduse aminte că nu l-a văzut încă pe Dinu Paşalega. Îşi aduse aminte o sumă de lucruri despre Irina, despre Ciutariu, despre toţi băieţii şi toate fetele pe care le cunoscuse. Sângele îi fierbea. Valentina îl sărutase pe obraji şi sărutase pe Alexandru pe gură. Făcu câţiva paşi, mari, repezi, şi puse mâna pe Ciutariu.

— Ce-i cu tine, muzicantule?

Irina închise puţin ochii. David n-o mai recunoştea. Parcă aştepta să plesnească ceva în ea, să se rupă ceva şi să curgă sânge sau alcool.

— Unde-i Dinu? o întrebă David aspru.

— N-a venit! Iubeşte pe Felicia şi n-a venit, răspunse Irina.

Poate încă vorbi, se miră David; poate încă vorbi atât de pătimaş, atât de omeneşte.

— Şi tu ce vrei cu ea, mă Jeane?! îl întrebă aproape răstit pe Ciutariu.

— El e iubitul meu, spuse Irina, râzând.

David îi privi câteva clipe pe amâmdoi, înfuriat. Îşi strângea pumnii.

Obrazul ăsta ar fi tocmai bun de plesnit.

— Să-ţi bagi minţile în cap! îi răcni Irinei. Şi tu să te-astâmperi, că o păţeşti, se adresă el lui Ciutariu. Fata asta e logodită, mă-nţelegi? Se preface stricată ca să pară inteligentă.

— Domnule Dragu! încercă să protesteze Irina.

— Să-ţi bagi minţile în cap, că te iau de urechi şi te vâr sub duş, numaidecât!...

Dragu vorbise atât de tare, atât de aprig, încât Irina simţi că o podidesc lacrimile. Se opreau perechi şi-i priveau. Ciutariu nu ştia ce să creadă. Irina lăcrăma, incapabilă să răspundă, să se trezească.

— Dacă te mai prind o dată cu fata asta, te dau afară în brânci, urlă Dragu la Ciutariu.

Mai mulţi tineri se opriseră, crezând că va izbucni şi un mic scandal. O scenă de gelozie probabil, îşi spuneau ei. A început să iubească Dragu... Ciutariu zâmbea foarte încurcat. Ar fi fost penibil să se certe cu un prieten atât de bun ca David. Dar cu ce drept mă ameninţă el că mă dă afară? Totuşi, nu se împotrivi. Dragu apucă braţul Irinei şi plecă, fără să adauge un cuvânt, în căutarea lui Alexandru. Fata îl urma, supusă. Nici n-ar fi avut puterea să fugă, de altminteri. Ciutariu o câştigase foarte uşor. Înţelegea bine că e o nelegiuire să plece cu el, la un asemenea ceas, fără să-i spună nimic lui Alexandru. Îşi dădea foarte bine seama ce face, ce vrea el să facă. Dar îi era indiferent; dacă ar fi putut, ar fi inventat un mijloc şi mai crâncen de răzbunare. Îl urâse cumplit pe Dinu, câteva ceasuri. Când Ciutariu o invitase la el, chiar în noaptea aceasta, primise pe loc. O enerva numai prostia lui Jean, care continua să-i vorbească de mimoze şi să-i spună că, în garsoniera lui, vor face muzică. Ar fi vrut, cel puţin, să fie tot atât de sincer ca ea, să privească lucrurile în faţă, să accepte mizeria aşa cum trebuia să se întâmple.

Îi găsiră pe logodnici. Valentina privi mută apariţia atât de neaşteptată a Irinei. O cunoscuse cu două ceasuri înainte şi acum era cu desăvârşire alta.

— Ai grijă de Irina, vorbi sever Dragu. Era gata să plece cu bestia aia de Ciutariu!...

— Eu fac ce vreau! şuieră Irina.

Dar nu mai avea nicio convingere în glas, nicio răutate. Începea să se simtă moale, adormită. Dragu plecă repede. Nu putea suferi prezenţa Valentinei, trupul acela mlădios şi virginal, bucuria aceea atât de crudă. Îşi făcu loc cu coatele printre perechi. Nu mai era niciun tânăr singur în toată casa; nu mai era nicio fată singură. Dacă s-ar stinge acum luminile... gândi dezgustat Dragu. Şi totuşi, distingea printre văpaia jazzului şi a alcoolului, în năvala aceea de sexualitate, o nemărturisită oboseală, o ascunsă nemulţumire. Îşi căuta un cunoscut, un grup în care să se poată odihni şi el, ascultând, vorbind. Grupul scriitorilor se fărâmiţase. Lazarovici se plimba din odaie în odaie, cu o expresie de biruinţă şi dispreţ. I se părea că asistă la o lume întreagă care se descompune, se pregăteşte de moarte.

— Eşti ridicol, îi spusese Balaban. Oamenii au fost întotdeauna aşa, când au fost femei şi alcool mult în jurul lor. Şi aşa vor rămâne întotdeauna, chiar peste zece mii de ani...

Îl zări pe Dragu, şi-i ieşi în faţă. Vorbea familiar, acum, îi spunea direct pe nume.

— Sper că nu te revolţi de cele ce vezi în jurul d-tale? îl acostă Balaban.

— Nu mă revolt deloc. Mă gândesc însă cât suntem lipsiţi de imaginaţie... Acelaşi şi acelaşi lucru, de atâţia ani; fete, dans, şampanie... Oare nu se plictisesc?

— Ar putea inventa şi altceva, fără îndoială, adăugă Balaban. Din nefericire, invenţia nu-şi are drumul liber decât în jos, înspre orgie. În sus, se înfundă repede. Ai fost puţin pe sus, în bibliotecă?... Este extraordinar să vezi cum se amuză bătrânii.

Trecu mai departe, fără să aştepte răspunsul lui Dragu. Îi plăcea să se plimbe aşa, din cameră în cameră, din pereche în pereche, cu paharul plin în mână, vorbind câte un minut cu fiecare; îl oboseau mai puţin fragmentele acestea de conversaţie, în care nu avea nevoie să se controleze, care îi îngăduiau să afirme în *hol* ceea ce negase la bufet, părând pretutindeni sclipitor şi neobosit. Balaban avea această vanitate, de a părea neobosit şi spiritual în orice petrecere, mai ales în ultimele faze, când conversaţiile lâncezesc şi buna dispoziţie începe să se

risipească. În noaptea aceasta însă, nimeni nu obosea. Dl Baly apăruse de mai multe ori în capul scării, privind invitaţii Feliciei şi minunându-se de excelenta lor dispoziţie. Odată, zărindu-l sus, cu o expresie de mirată încântare, Lazarovici se apropie de el şi-l întrebă:

— Mă iertaţi, dle Baly, este o curiozitate de artist... Aş vrea să ştiu câte sticle de şampanie s-au băut în noaptea asta... Aş vrea să-mi explic mai precis entuziasmul din sală...

Dl Baly nu s-a arătat deloc surprins de întrebare.

— N-aş putea preciza nici eu, tânărul meu domn. Felicia are însă la dispoziţia ei o sută de sticle...

Zâmbi foarte măgulit. Se aştepta ca Lazarovici să completeze: o sută de sticle din cea mai bună şampanie...

— Asta înseamnă aproximativ douăzeci şi cinci de mii de lei, exclamă Lazarovici, încercând să dea vorbelor o pondere gravă şi ironică în acelaşi timp... Câte familii...

— Greşeşti, domnul meu, îl întrerupse dl Baly. Mă pricep şi eu în sociologie, în economie politică şi am citit chiar pe autorii marxişti. Îmi permit să-ţi atrag atenţia...

Era puţin indignat de curajul tânărului. Era, pe de altă parte, bucuros că găseşte pe cineva cu care să stea de vorbă asupra unei probleme care îl interesa. Începu să vorbească, dregându-şi din când în când glasul. Pe lângă ei treceau perechi aproape alergând pe scări.

— Ăsta-i caraghiosul bătrân, auzi Lazarovici şoapta unui tânăr.

Auzise şi dl Baly, dar zâmbise discret şi continuă să vorbească.

Acolo sus, în bibliotecă, îi era peste putinţă să stea. Domnii începuseră să joace poker, iar eruditţii bătrâni dispăruseră. Veniseră puţini astă-seară. Începe să se stingă tradiţia, reflectă dl Baly puţin trist. Şi viermuiala asta tinerească de la picioarele lui, pe care ar fi vrut cu orice preţ s-o cucerească, prin verva lui, prin înţelepciunea sau puterea lui, prin banii lui măcar...

*

Spre dimineaţă, când se pregăteau de plecare ultimele grupuri, Felicia alergă înspăimântată în odaia ei. Închise uşile şi se trânti în pat, cu faţa în

perne. Crezuse că va începe să plângă îndată ce va rămâne singură, îndată ce va putea plânge. Şi cu toate acestea, niciun suspin, nicio lacrimă. Rămase aşa, lungită, inertă, răsuflând greu prin pânza pernei. Se simţea căzută într-o lume streină, într-o lume rece şi întunecată. Se simţea nenorocită, şi ar fi avut încă puterea să ţipe, să spargă ceva, să conjure nenorocirea aceasta – ar fi avut putere, dar nu simţea nici cea mai mică dorinţă s-o facă. De jos, nu se auzeau decât zgomote surde, răcnete scurte, râsete. Observă deodată că încetase şi ploaia, iar în odaie se făcuse aproape frig. Poate că va veni totuşi cineva ca să întrebe de mine, poate îşi va aduce cineva aminte de mine...

N-a venit decât Liza, târziu, după ce condusese toată lumea. Văzuse pe Felicia alergând sus, pe scări, şi rămăsese de pază. Spunea tuturor că Felicia s-a simţit extenuată şi s-a retras.

— Ce e cu tine? o întrebă punându-i mâna pe frunte.

Felicia nu răspunse. Se gândise, chiar în acea clipă, la un lucru ridicol, la o simplă vanitate: fusese cea mai dezastruoasă serată a sa, singura dată când s-a simţit nefericită, când n-a putut domina ca o regină mulţimea invitaţilor.

— Ce-a fost astăzi cu tine, Felicia? o întrebă din nou Liza, parcă i-ar fi citit gândurile.

Întrebarea aceasta o umili şi mai mult. Se ridică deodată dintre perne şi izbucni:

— M-am săturat, înţelegi tu?! M-am săturat să mă îndrăgostesc de oameni în preziua sinuciderii lor sau a logodnei lor!...

Nici ea nu bănuise că va mărturisi asemenea gânduri, pe care nu îndrăznise să şi le mărturisească nici sieşi... Vorbea cu o mânie bolnăvicioasă, vulgară. Şi sentimentul că e josnică o îndemna să spună lucrurile şi mai crud. Liza o asculta uimită. De câte ori se vorbea de bărbaţi şi despre dragoste, Liza păstra o mască placidă, impenetrabilă, cu o foarte slabă licărire de toleranţă. Dar pe Felicia nu o bănuise niciodată că va putea vorbi atât de crud, atât de vulgar chiar.

— O, Liza, Liza!, izbucni în cele din urmă Felicia. Mi-a fost şi mie o dată dor să iubesc!...

De-abia acum izbuti să plângă.

*

Alexandru se aşezase între cele două fete.

— Mi se pare că ai spus B-dul Pake, se adresă către Valentina. Te ducem întâi pe tine acasă...

Dădu adresa şoferului şi apoi petrecu braţul pe talia logodnicei. Se aplecă spre ureche, încercă s-o sărute.

— Alexandre, să nu faci porcării în maşină, căci spun tot, vorbi Irina.

Logodnica o privi, înspăimântată. Glasul de fată de-alături i se păruse hidos, bărbătesc şi gros. Poate i s-a făcut rău, sau poate s-a îmbătat, gândi Valentina. Închise puţin ochii. Se simţea puţin obosită; o moleşală dulce o îmbia să-şi rezeme capul de umărul logodnicului, să doarmă. Ce are să spună acasă? Cine are s-o creadă?... Nu-i venise nici ei a crede, multă vreme. Îşi pipăi inelul din deget. Era la locul lui, inel de aur, cu numele Alexandru. Şi e atât de tânăr, atât de bogat şi de frumos. Maşina asta e a lui. Şi umerii lui sunt drepţi, puternici. A privit-o în ochi, a sărutat-o pe gură, a ţinut-o strâns, lipită de el, în tot timpul nopţii. Când dansau, Valentina nu-şi putea da seama dacă e trează şi adevărată, dacă nu cumva lucrurile se petrec în glumă, poate în vis. Citise de mult într-o carte o poveste cu un vals, cu un bal. Dacă ar putea să-şi amintească unde a citit-o. Dacă ar putea să-şi amintească măcar numele poveştii... Era bal, şi acolo; bal, muzică, tinereţe. Lucrurile se petrecuseră prea repede, peste voinţa ei, înainte ca să aibă timp să se îndrăgostească. Şi cu toate acestea, era atât de bine lângă Alexandru, era atât de fericită lângă el...

— Ai să mă visezi la noapte?

— Dar nu mai e noapte, dragă, uite...

Îi spunea pentru întâia oară aşa. Se cutremura de fericire, de sfială, de spaimă. Iubesc, iubesc!...

— Vin mâine, adică astăzi după-amiază, să cunosc pe bătrâni, vorbi Alexandru...

Valentina îi strânse braţul cu amândouă mâinile. Ar fi vrut să-i sărute gura care vorbise, fruntea care gândise minunea aceasta. Ar fi fost fericită dacă i-ar fi sărutat măcar mâinile. Se simţea atât de mult a lui, atât de

nouă, de necunoscută sieşi. Păstrase la începutul aventurii un zâmbet transilvan, un rest de glumă tinerească; i se părea că lucrurile pot oricând să se transforme în farsă studenţească şi nu voia să pară ridicolă, în ochii săi mai ales. Dar ceasurile îi descoperiră cel mai înfierbântat logodnic. Alexandru n-o lăsa singură, o ţinea aproape tot timpul în braţe. „Draga mea crăiasă”, îi spunea el. „O să facem o sută de copii”, spunea el. „O să umplem munţii cu Pleşeni.” Era atâta solemnă graţie în vorbele lui, încât n-o făcea să roşească. Vorbea de copii cu o caldă fervoare; vorbea despre munţi, şi case şi pat.

— Aţi amorţit, îndrăgostiţilor, spuse gros Irina. Ce bine e de voi...

În acea clipă o podidiră lacrimile şi plecă bărbia în piept. Alexandru şi Valentina săriră s-o consoleze. Păreau un menaj vechi şi fericit, care întăreşte şi mângâie o nefericire în dragoste. Erau atât de siguri unul de altul, atât de familiari, încât o mângâiau aproape cu aceleaşi vorbe.

— Lasă, are să treacă...

— Lasă, cine ştie ce s-o fi întâmplat...

Păreau soţ şi soţie, şi impresia aceasta de fericire solidă, certă, conjugală, o făcu pe Irina să se simtă şi mai nefericită. Ea nu va putea fi niciodată aşa; nu se va simţi niciodată, alături de Dinu, soţ şi soţie; nu va cunoaşte bucuria aceasta simplă şi mare a unirii fireşti, a trăirii împreună. Începu să plângă mai tare, în hohote. Alexandru o luă în braţe şi Valentina îi mângâie părul.

— Taci, Irinel, îi spuse ea.

Apoi privi speriată şi cald spre Alexandru, îi căută ochii. Noi n-o să suferim niciodată aşa. Noi n-o să cunoaştem asta, durerea asta crâncenă, durerea asta fără noimă. Niciodată n-o să plângem aşa, Alexandre, iubitul meu, regele meu...

*

— Dacă ţi-e somn, poţi dormi, vorbi Gheorghiu. Mai avem până la frontieră aproape două ceasuri. Eu am să fumez...

Îşi aprinse într-adevăr o nouă ţigară. Gura îi era arsă, amară; dar trebuia să facă ceva. Nu putea dormi. Nici din cauza bucuriei, nici din teama că Marcella ar putea fugi. O adusese în compartimentul său, de mult. Dar ea

nu vorbise aproape deloc, tot timpul. Rămăsese inertă, moale, cu figura descompusă, cu fardul şters, privindu-l cu ochii holbaţi. Îi era frică de el, o frică oarbă, animală. Se temea să nu-i frângă oasele, să nu-i rupă carnea. Simţea şi acum în trup spaima adâncă şi inumană a pătrunderii lui. Niciodată n-ar fi bănuit că ar putea cădea atât de jos şi ar putea totuşi supravieţui. Era umilită, călcată în picioare, era mai ales îngrozită de puterea lui, de răutatea lui. Nu se apărase, nu se putuse apăra. Hotărâse el totul. El îi adusese bagajele în alt compartiment, el o silise să se aşeze lângă fereastră, ţinând-o strâns cu picioarele. Tot ce se întâmplase apoi, i se păruse fără nicio importanţă. Că va dormi cu el la hotel, că vor trăi împreună la Paris, că vor trăi cum va vrea el – nimic n-o mai făcea să sufere. Întâmplarea cea mare trecuse, şi orice ar fi îndurat după aceea i se părea nesemnificativ, neutru, ridicol. Supravieţuise unor lucruri infinit mai groaznice, supravieţuise violului acela bestial, cu rufăria ruptă de Mitică şi azvârlită pe geam, cu siluirea lui lentă, inumană, sângeroasă. Mă voi zvârli din tren, îşi spuse atunci, ca să nu ţipe. Nu pot face altceva, nu pot! Şi cu toate acestea a ieşit, dusă de mână de Gheorghiu, cu rochia pusă direct pe corp, căci restul fusese sfâşiat şi zvârlit de el. N-a încercat să se arunce atunci, şi ştia că nu se mai poate arunca niciodată. Era năruită, înspăimântată; Mitică putea face orice, îi putea cere orice. Când i-a cerut paşaportul, banii şi cecul, i le-a dat fără nicio rezistenţă. Ar fi putut cere mai mult. Ar fi putut-o sili să se dezbrace în compartiment, în faţa celorlalţi pasageri; ar fi putut-o prostitua acolo. Nimic nu i se părea mai grav, mai definitiv. Nimic n-ar fi putut întrece actul acela cumplit, siluirea. Tremura, de frig, de groază. Tremura de câte ori deschidea gura Mitică. Se putea întâmpla orice, în orice moment...

— Ne oprim la Viena, vorbi târziu Gheorghiu. Vreau să te văd în pat... N-ai idee ce mult vreau să te văd.

Râdea cu poftă, cu sinceritate.

VIII

Câteva zile în urmă, Petru Anicet intră la „Dragomir” şi cumpără un sfert de kilogram de icre negre, şvaiţer, banane şi două sticle cu vin. Un băiat aduse pachetele până la maşină; Petru îi dădu douăzeci de lei bacşiş. Apoi porni spre fundătura Mătăsari. Petru numără pachetele şi îşi numără banii rămaşi. Pe bijuterii şi pe cele cinci monede de aur luase douăsprezece mii de lei. Mai avea acum şapte mii şi câteva sute. Îi cumpărase dnei Anicet papuci calzi de iarnă, o haină de casă, stofă pentru două rochii şi o geantă neagră. Îşi cumpărase pentru sine o ediţie completă a poeziilor lui Rimbaud şi două pachete de ţigări „Camei”. Restul cheltuise la „Dragomir”.

Ploaia încetase. Începea să coboare o negură deasă, înecăcioasă. Trunchiurile castanilor de pe Bulevard păreau mai negre, mai scheletice. Petru era fericit. Vom avea acum lemne din belşug, voi putea lucra până dimineaţa... Renunţase la gândul de a închiria o cameră în oraş, unde s-ar fi întâlnit cu Anişoara şi ar fi putut scrie Ere*ticii. Nic*i nu-i rămâneau destui bani, de altfel. Apoi, tovărăşia Anişoarei, într-o cameră a lor, ascunsă în oraş, nu-l mai ispitea deloc acum, după ce vânduse aurul şi bijuteriile. Petru crezuse că fata va fura vreun colier de perle, sau vreo brăţară scumpă, pe care ar fi putut obţine până la o sută de mii de lei, l-ar fi ajutat să fie liber, poate chiar să plece din ţară. Douăsprezece mii de lei nu prea servesc la mare lucru, şi-a spus ieşind de la bijutier. Doar să-i fac mamei o bucurie, să mâncăm şi noi ca lumea câteva săptămâni şi să avem lemne din belşug...

Anişoara îl chemase emoţionată la ea în odaie, şi când îi dădu batista cu bijuterii începu să tremure. Era totuşi fericită. Petru înţelese repede asta. Anişoara avusese o noapte crâncenă, luptându-se cu insomnia, cu zvonurile pe care le auzea, cu închipuirea maşinii care trebuia odată să apară din noapte şi să se oprească la scara peronului. N-a auzit totuşi maşina decât dimineaţa. A izbucnit apoi glasul dnei Lecca: „Teddy, Teddy, am asistat la cea mai frumoasă logodnă din viaţa mea!”... Anişoara s-a cutremurat auzind cuvântul acesta. Nu-şi mai aducea aminte ce s-a întâmplat în urmă. A adormit istovită, în friguri... Doar chipul lui Petru putea şterge coşmarele nopţii, spaimele ei din timpul zilei. Când l-a văzut

pe Petru, l-a îmbrăţişat chiar în salon, deşi oricând se putea deschide o uşă. Îi era dor de el, de trupul şi căldura lui bărbătească mai ales. Petru ghicise după tremurul cărnii cât de mult îl cheamă... Acum, renunţând la odaia din oraş, iar vizitele în timpul nopţii fiind riscante (Anişoara nu mai dormea cu ferestrele deschise, în parc nu se mai putea ascunde), Petru se gândi că trebuie să găsească un alt mijloc de a se întâlni. Nu avea niciun prieten cu garsonieră. Poate, într-o seară, la un hotel... O dorea şi el, dar numai trupeşte. Prezenţa ei îi turbura gândurile, acum. Nu ar fi putut scrie Ereticii alătur*i de ea...*

Maşina se opri în faţa casei; Petru sări repede jos, plăti, şi alergă cu pachetele în casă.

Dna Anicet îl aştepta la masă. Nu-şi dădu seama că Petru e încărcat cu pachete, până ce nu se simţi îmbrăţişată şi sărutată zgomotos pe obraji.

— Am luat acont pe *Stele căzătoare!* spuse Petru.

Bucuria mamă-sii îl făcu să se simtă şi mai fericit. Desfăcea pachetele, anunţa conţinutul, alerga în jurul mesei.

— Icre negre moi! anunţă el solemn.

Dna Anicet începu să plângă. Şi Petru se simţi foarte uşor emoţionat (tatăl, Arvireştii, bogăţia lor de altădată), dar alungă repede amintirile şi melancolia. Era foarte stăpân pe sentimente, pe tristeţi. Destupă o sticlă de vin şi umplu paharele.

— Să bem pentru *Stele căzătoare!* ură el foarte sincer.

Dna Anicet îi luă capul între mâini şi îl sărută. Petru simţi că buzele şi obrajii îi sunt încă umezi de lacrimi.

— Să dea Dumnezeu să ai tu noroc, Petrişor! îi spuse.

— Am să răscumpăr Arvireştii, mamă! vorbi Petru cu hotărâre. Am să-l aduc şi pe tata, acolo, şi pe Pavel... Şi am să fac un castel, ai să vezi!...

Ştia în acea clipă că tot ce spune se va împlini întocmai. Ştia că nicio piedică nu-i poate rezista în cale, că nicio nenorocire nu-l poate da la fund. Dna Anicet îşi puse pe umeri stofele şi se privi în oglindă.

— Vai, Petrişor, ce calde sunt! şopti ea. Ştii de când n-am mai avut o stofă caldă?...

Îl privi câteva secunde în ochi, muşcându-şi buzele.

— Ce copil bun eşti tu, Petrişor! izbucni în cele din urmă. Cum te-ai gândit la măicuţa ta!...

Pe Petru îl iritau şi îl întunecau momentele acestea de afecţiune maternă. Se desprinse uşor din braţele mamei şi o invită să se aşeze la masă. Îi era foame. Trecu o clipă în bucătărie, şi se întoarse cu un braţ de lemne. Umplu soba.

— Avem acum de unde cumpăra lemne, câte vrem, spuse el.

Masa a fost plină de surprize. Au mâncat amândoi cu poftă, au mâncat icrele negre cu furculiţa, aşa cum făcuseră cu opt-nouă ani înainte, la o ultimă petrecere pe care o dăduse Francisc Anicet. Petru socotea că gestul acesta răscumpără toate umilinţele, că poate anula timpul mizer scurs de la moartea tatălui până acum. După ce a băut două pahare cu vin, a început să cânte; câteva lieduri germane şi apoi din suita lui de *Stele căzătoare.* Dna Anicet îl asculta visând obişnuitul ei vis. Se vedea iarăşi într-o lojă de avanscenă, într-un teatru plin cu cea mai elegantă lume, şi auzea aplauzele: Anicet! Anicet!... Poate va ajunge să dirijeze concertele Filarmonicei. La Ateneu, îmbrăcat în frac, Petru se urcă pe estradă. Bravo! Bravo!... Cineva de lângă ea spune: E un geniu muzical, îl întrece pe Enescu!

Petru cânta cu figura schimbată, cu pumnii strânşi nervos pe marginea mesei. Glasul lui era mai dulce, acum, mai bărbătesc.

— Mamă, lasă-mă pe mine să fac cafeaua! spuse el deodată, repezindu-se de pe scaun şi sărutând obrazul dnei Anicet.

Nu aştepta să-i răspundă. Dispăru iute în odaia vecină şi se întoarse cu serviciul de cafea pe o tavă.

— Dar cine îţi editează liedurile? întrebă dna Anicet.

— Societatea Compozitorilor Români, răspunse Petru privind cum tremură flacăra albastră în jurul ibricului. Am găsit un om de inimă, acolo. După ce-a citit manuscrisul, mi-a spus: „Tinere, ai un extraordinar talent. Iată zece mii de lei acont. Îmi închipui că o duci destul de prost...” Eu era să-l refuz...

— Petrişor, ai fi putut face tu asta? se miră îngrozită dna Anicet.

Petru clipi din ochi, şi zâmbi.

— Acum îmi dau seama că ar fi fost absurd s-o fac, şopti el, mai mult pentru sine.

Turnă cafeaua în ceşti. O făcuse tare; nu se gândise deloc la economie. Deschise apoi pachetul cu ţigări „Camei” şi alese una cu voluptate.

— Am să fumez şi eu, astăzi, spuse dna Anicet, surâzând. Aşa, mai mult de dragul tău...

Petru îi oferi pachetul, apoi aprinse chibritul, foarte politicos. Dna Anicet se înecă repede, şi începu să tuşească, lăcrămând.

— Mamă, ăsta-i semn bun, râse Petru.

Dna Anicet aşeză ţigara pe buza scrumierei. Petru o lăsă să ardă, încet, cu un fum subţire şi albastru, până ce se mistui singură, scrum.

*

În după-amiaza aceea, veni şi Alexandru Pleşa.

— Ştii că m-am logodit? îi spuse.

— Neinteresant, îl întrerupse Petru mahmur. Spune-mi mai bine ce faci tu...

Alexandru era încă foarte turbure. Vorbi de partidul politic pe care voia să-l creeze, partid tineresc, intitulat „Acţiunea”, vorbi de logodnica lui, regretând că n-o cheamă Maria.

— Un singur lucru mă exasperează, spuse el. Faptul că mă gândesc necontenit la Viorica...

— Cine-i Viorica? întrebă Petru.

— Viorica Paraschivescu, o fată pe care am iubit-o eu anul trecut şi care s-a omorât pentru mine...

Petru îl privi uluit. Nu-i vorbise niciodată de întâmplarea aceasta. Evident, nu-l interesau dragostele şi aventurile prietenului său, dar un asemenea episod trebuia în orice caz spus.

— De ce s-a omorât? întrebă Petru, puţin emoţionat. Cum s-a omorât pentru tine?...

— Nu ştiu, răspunse Alexandru liniştit. Cred că a făcut-o pentru că... În sfârşit, bănuia că niciodată n-aş fi luat-o de soţie... Aveam alte păreri pe atunci.

Petru rămase câtva timp privind în gol.

— Şi atunci de ce te-ai logodit cu alta? îl întrebă. O iubeşti pe asta mai mult?...

— Deloc. M-am hotărât să mă însor aşa, din principiu; ca să-mi dovedesc mie însumi că puţin îmi pasă de orice se întâmplă cu mine; ca să-mi dovedesc că sunt tare, într-un cuvânt... De aceea am şi ales la nimereală; o fată săracă şi modestă, de altfel...

Tăcură amândoi, câtva timp. Alexandru începu să se simtă nervos. Se plimba prin cameră, fără să-şi poată găsi loc.

— Ceea ce mă exasperează e prezenţa Viorichii, vorbi el deodată. N-ai idee ce mult mă obsedează... Aproape o uitasem... Tu îţi dai seama foarte bine, eu nu aveam nicio vină în întâmplarea asta. S-a omorât ea, din propria ei voinţă... Dar acum, e absurd ce spun, acum mi se pare că o iubeam pe ea, o iubeam cu adevărat...

Fără să-şi dea seama, începuse să mintă. Şi minciuna asta, pe care o amplifica şi o justifica, îi făcea bine. Îl ajuta să se depărteze de Valentina; îl ajuta să găsească tăria şi mijlocul de a rupe logodna. Încerca să se convingă singur că iubeşte pe Viorica Paraschivescu, dar de fapt nu se gândea la ea decât ca să o compare cu cealaltă, cu Valentina. Se agăţa cu toată puterea de dragostea aceasta pentru moartă. Simţea că e aici un izvor de tărie, un foarte puternic mijloc de apărare.

— I-am dat cuvântul de onoare lui David, lui David Dragu, adăugă el. Asta mă încurcă mult... Am impresia că am săvârşit o colosală gafă, ceva iremediabil... Şi totuşi, nu vreau să dau înapoi, nu vreau să fug. Aş fi nefericit toată viaţa, atunci, aş fi foarte umilit în ochii mei... Dar, înţelegi tu, imaginea Viorichii, asta mă înfurie câteodată... Parcă aş fi păcătuit împotriva ei, logodindu-mă. Parcă jertfa ei, ca să spun aşa, jertfa asta adusă libertăţii mele, hotărârii mele de-atunci, de a rămâne perfect liber, nelegat de nimeni şi de nimic, jertfa e acum inutilă. Viorica a murit în van...

Se aprindea, vorbind. Simţea pământul mai tare sub el, când vorbea despre jertfa Viorichii, despre iubirea lui postumă. Se găsea încă moral şi viril, când privea astfel lucrurile.

Petru observă repede cât de mult se schimbase Alexandru. Parcă

aştepta acum să fie întărit, aprobat, încurajat – el, Alexandru, atât de sigur pe sine, atât de dârz şi de caustic altădată.

— Nu rămâne nimic de făcut, spuse Petru, calm, decât să aştepţi să se întâmple lucrurile aşa cum trebuie să se întâmple... Las-o pe Viorica, nu te mai gândi la ea.

Privi în jos şi tăcu câteva secunde. Îşi aprinse o nouă ţigară. Alexandru observă cu uimire că fumează „Camei”, dar nu-i spuse nimic.

— Ea e moartă, acum, continuă Petru. E prea târziu pentru tine, orice ai vrea să faci, e prea târziu... Ce-ţi pasă de morţi? Eu nu mă gândesc niciodată la morţii mei. Aş vrea să-i răzbun, atât... Morţii nu cer altceva decât răzbunare... Tu mai ţii minte poveştile alea tragice cu Clitemnestra, Oreste şi ceilalţi? Eu habar n-am de ele, să-ţi spun drept, dar ştiu că sunt singurele lucruri adevărate. Tot ce au suferit morţii tăi, să faci la rândul tău să sufere pe alţii, tot ce n-au putut înfăptui ei pe pământ, să înfăptuieşti tu... Să-i răzbuni, atât.

Alexandru îl ascultase uimit. Se apropie de el.

— Mi se pare că te contrazici, îi spuse. Mă îndemni să nu mă gândesc la morţi, să-i las în pace, iar pe de altă parte îmi spui că morţii trebuie răzbunaţi... îţi dai tu seama ce înseamnă să răzbun pe Viorica?...

Se opri turburat, pe gânduri. Apoi izbucni deodată.

— Nu, e absurd! Tot ce-mi spui despre morţi n-are niciun sens... Poate eu sunt de vină, că ţi-am mărturisit exasperarea asta a mea... Dar trebuia să ţi-o spun... Aproape că nu ştiu ce să fac...

Tăcură amândoi. Alexandru luă o ţigară din pachetul de pe masă, dar nu o aprinse. Se uită câtva timp la ea, învârtind-o între degete.

— Cum de ţi-ai cumpărat tu ţigări „Camei”? întrebă el deodată.

Amănuntul acesta i se părea hotărâtor. Trebuia cu orice preţ să ştie de unde a avut Petru bani, de unde a găsit curajul să risipească atâţia bani pe ţigări scumpe, el, pentru care fiecare ban contează...

Bănuia că a fost un capriciu al lui, şi în ceasul acesta orice capriciu îl interesa, orice gest de libertate al altuia îl întărea. Petru îl lăsă să aştepte câteva minute fără să-i răspundă, mulţumindu-se să zâmbească.

— Am vândut nişte lucruri furate, vorbi el în cele din urmă. Azi-

dimineaţă chiar. Acum câteva ceasuri aveam douăsprezece mii de lei... Ştii, Anişoara a furat nişte bijuterii vechi, fără prea multă valoare, de altfel... Niciodată n-am avut atâţia bani...

Înainte ca Alexandru să poată răspunde ceva, Petru se apropie de el şi îi şopti:

— Ştii, nu trebuie să afle mama. Înţelegi cât ar suferi. Eu i-am spus că am încasat un acont de la *Stele căzătoare.* Adevărul este că am şanse să găsesc un editor, dar nu-mi va plăti nimic...

— Înţeleg, vorbi Alexandru solemn. Bătrâna ar suferi prea mult, şi nu merită...

Tăcu un răstimp, trăgând cu furie din ţigară. Apoi continuă, pe alt ton.

— Tu ai îndemnat-o să fure?

— Da şi nu. Aveam nevoie de bani. Trebuia să găsesc, cu orice risc, de oriunde. Mă aşteptam însă să-mi aducă lucruri mai de preţ, ceva pe care să pot obţine cel puţin o sută de mii de lei. Înţelegi, cu o asemenea sumă aş fi putut face minuni; aş fi putut ieşi în orice caz din încurcătură... Cu douăsprezece mii de lei, de abia avem pentru lemne şi chirie...

— E o sumă ridicolă... întări Alexandru, gânditor.

— Oh, să fi avut acum o sută de mii de lei, să pot sparge odată cercul ăsta de fier al sărăciei...

— De ce nu ceri o bursă de studii? întrebă Alexandru. Te-ar putea ajuta şi unchiul Dem, cu relaţiile sale...

— Bursă n-a luat decât Jean Ciutariu, râse Petru fără nicio urmă de invidie. Trebuie să fii călduţ şi un om cumsecade, ca să obţii vreun ajutor de undeva. Şi, drept să-ţi spun, îmi repugnă orice ajutor strein. Prefer să fiu imoral, pe contul meu. Ştiu eu cui şi cum să dau socoteală pentru asta... O nouă morală, cum spui tu, adăugă Petru râzând.

— Nu e nimic de râs, îl întrerupse Alexandru. Simt şi eu câteodată că avem nevoie de o nouă morală. Suntem oameni noi, asta e. Buni sau răi, nu ştiu şi nici nu mă interesează. Dar ştiu că suntem oameni noi, că ne deosebim fundamental de înaintaşii noştri; ne deosebim chiar de unul ca David Dragu... Am început să facem porcăriile pe contul nostru. Ceilalţi făceau porcării pe contul Statului, pe spinarea colectivităţii, şi se trudeau

să fie cât mai morali în viaţa lor privată. Lăsau să se fure miliarde, sau chiar ei delapidau zeci de milioane, dar trăiau în cea mai perfectă şi mai ipocrită moralitate; se căsătoreau în biserică, plăteau taxe la şcoli, contribuiau la societăţile de binefacere şi mai ştiu eu ce... Te înţeleg foarte bine; tu refuzi să profiţi de pe urma colectivităţii, dar îţi permiţi orice imoralitate cu oamenii singuri. De la om la om, lupta e îngăduită. Iar tu lupţi cu armele tale...

— Eu nu am niciun fel de armă, vorbi indiferent Petru. Eu am îndurat toate umilinţele, numai ca să pot fi şi rămâne liber. Poate de aceea am şi îndemnat-o pe Anişoara să fure; ca să nu fiu prea legat de ea, ca să mă dispreţuiască, sau, poate... ca să fie într-o bună zi descoperită...

— Nici tu nu poţi suporta o legătură? întrebă puţin emoţionat Alexandru.

— Le suport pe toate cu umilinţă, dar atât cât vreau eu... Răscumpăr mai dinainte orice fel de suferinţă. Mie nu mi-e teamă de nimic, nu mi-e teamă de nicio suferinţă. Oricât a suferit Nora, nu poate egala suferinţele mele. Nu mă simt deci întru nimic vinovat faţă de ea. Am plătit mai înainte, am plătit cinstit. Cu Anişoara va fi acelaşi lucru, deşi pe ea o iubesc mai mult. Până în cele din urmă, nu-i voi rămâne dator nici ei...

Tăcură amândoi, continuând să fumeze.

— Ce-ai de gând să faci cu banii? îl întrebă Alexandru ca să rupă tăcerea.

— Lemne, cafea, lapte, chirie, vorbi Petru zâmbind. Ştii, i-am făcut mamei o mare bucurie, cu nişte fleacuri, nişte stofe de iarnă... Când am să fiu bogat, am să-i cumpăr o vilă pe o plajă caldă, undeva prin Mediterana... E bine să faci oamenilor bucurie...

— Da, ai dreptate, îl întrerupse Alexandru. Dar sunt atâţia oameni care îţi cer asta, care aşteaptă de la tine bucuria asta...

— Trebuie să ştii s-alegi, fireşte. Trei ani pentru Nora, şase luni pentru Anişoara, o zi sau două pentru mama mea – toate bucuriile pe care le-am împărţit astfel, le-am plătit eu întâi, cu vârf şi îndesat..

— Dar ceilalţi, interveni Alexandru, milioanele de oameni pe care nu-i cunoşti, dar care suferă cumplit, care zac în boală, în întuneric, în umilinţă? Ce fel de bucurii le poţi aduce oamenilor acestora?

— Nu înţeleg ce vrei să spui, răspunse Petru. Cu asemenea oameni nu am niciun fel de raporturi concrete. Ei sunt pentru mine o abstracţiune, cum sunt şi eu pentru ei. Nu ne cunoaştem...

— Dar şi ei suferă...

— Ce pot face? Aflu de ei din jurnale, dintr-o conversaţie cu tine sau cu altul – tot aşa după cum aflu dintr-o carte despre suferinţele oamenilor din Evul Mediu. Mă emoţionez ca şi cum aş asista la un film sau aş reciti *Salambo.* Dar eu sunt un om viu, nu pot gândi decât pe realitatea din jurul meu. Milioanele tale aparţin geografiei, istoriei sau sociologiei – nu aparţin realităţii... De aceea n-am nicio încredere în politică, nici măcar în politica voastră. Nu mă interesează decât morala, reglementarea relaţiilor dintre oamenii vii, dintre oamenii care au între ei relaţii concrete, experimentale...

— Vorbeşti aşa pentru că nu ai fost încă antrenat într-o mare experienţă colectivă. Ce ai face dacă un grup de oameni ţi-ar ataca locuinţa?

— M-aş apăra...

— Dar ai fi biruit în câteva clipe.

— Ce-are a face? Morala mea, ca şi orice altă morală virilă, îmi cere să lupt până la limita puterilor. Nu mă obligă să fiu biruitor. Problema este să te aperi, să ai curajul luptei. Doi adversari sunt amândoi morali, deşi numai unul din ei iese biruitor... Asta, evident, într-un episod scurt, de luptă corp la corp. Într-o luptă lungă, cu viaţa, trebuie să ies învingător...

— Eşti cam confuz, Petru, îi spuse Alexandru zâmbind.

— Dacă tu crezi că, în asemenea chestiuni vitale, poate avea vreo importanţă confuzia...

— Are cel puţin o importanţă tactică...

— Mi se pare că ţi-am spus, că eu m-am nevoie de tactică...

— Ai să rămâi singur...

— Dar m-am simţit întotdeauna aşa...

Alexandru tăcu, emoţionat, plictisit.

— Nu mi-ai spus-o totuşi niciodată până acum, vorbi el cu oarecare tristeţe.

— Mi se părea că e un lucru de la sine înţeles. Niciodată nu ţi-am spus

că am stomac bun, că am talent muzical şi am sexualitatea intactă. Asemenea lucruri se subînţeleg. Numai într-un sanatoriu oamenii se întreabă dacă au poftă de mâncare, dacă le lipseşte vreun organ, dacă doctorii le-au dat voie să facă dragoste... Eu sunt un om sănătos şi normal, şi nu ţi-am spus nimic despre ceea ce cred că e fundamental în orice om...

— Atunci, prietenia mea...

— Dragă Alexandre, nici prietenia ta, nici dragostea mamei sau a Anişoarei nu mă va putea ţine un minut mai mult în viaţă, în ceasul când va trebui să mor... Asta e singurătatea.

— Pui problema greşit, interveni Alexandru înviorat. Prietenia n-are nimic de-a face cu asemenea lucruri ultime...

— Nu e problema asta, e ceva ca un organ cu care te-ai născut. E adevărat, „organul" acesta al singurătăţii nu funcţionează la toţi egal şi nu se descoperă decât la o anumită vârstă... Dar, odată descoperit, întreaga experienţă se schimbă, întreaga viziune a lumii se modifică...

— Poate să ai dreptate în ceea ce priveşte singurătatea într-o anumită moarte, vorbi Alexandru aprins, în moartea stupidă şi burgheză, moartea prin boală sau bătrâneţe. Dar moartea noastră, a tinereţii de astăzi, va fi cu totul alta, scumpul meu Petre. Noi vom muri cu toţii, milioane de tineri, vom muri strânşi unul într-altul, şi nimeni nu se va mai simţi singur în acel ceas... Tu nu observi ce frumos se pregăteşte tinerimea, în toate ţările, de moarte? Ce sunt miliţiile şi batalioanele de asalt, legiunile şi armele lumii de astăzi, decât mase tinereşti strâns legate între ele, legate mai ales prin destinul care le aşteaptă, moartea laolaltă? Niciodată lumea n-a pregătit cu mai multă izbândă oamenii tineri pentru o moarte colectivă. Într-un război, într-o revoluţie, vor muri numai tineri, şi vor muri atât de mulţi deodată, încât nici nu vor simţi că mor cu adevărat... Tu crezi că eşti singur în moarte, pentru că te gândeşti numai la tine, sau la ai tăi. Acel esprit *de corps, de care* îţi băteai joc altădată, suprimă această fundamentală singurătate a omului în ceasul morţii. Altădată, acei care puteau crede mureau cu preotul alături. Astăzi, tinerii, care cresc împreună, care se simt legaţi şi prin suferinţe dar şi prin destinul lor comun, nu vor mai avea nevoie de ajutor în ceasul morţii; vor muri mulţi,

atât de mulţi, încât va exista o singură moarte: moartea colectivă. Pe un câmp de luptă...

— Eu mă voi simţi singur şi acolo, îl întrerupse Petru. Ba nu, m-am exprimat greşit; mă voi simţi *numai* acolo, căci numai acolo voi şti că moartea e aproape de mine. În alte împrejurări, nici nu mă gândesc la moarte, pentru că e absurd să te gândeşti la asemenea lucruri când ai atâtea de făcut în viaţă...

— Nu ne înţelegem, vorbi Alexandru trist.

— Ce-are a face?! exclamă Petru. Ne iubim.

— Este un cerc vicios, ăsta, răspunse Alexandru zâmbind. Iubirea întotdeauna pare mică şi stearpă, moartea întotdeauna, prea mare. Una se cheamă pe alta.

— Eu nu le-amestec niciodată, ţi-am spus. Poate de aceea nu mi-e teamă de niciuna. De aceea nu simt nevoia să mă pierd într-un milion de oameni, după cum nu simt nici dorinţa de a muri cu un milion de oameni deodată...

— Eu, dimpotrivă. Nu mă simt încă bine maturizat, pentru că nu mă pot pierde într-un milion, cum spui tu...

— Fiecare îşi caută puterile unde crede de cuviinţă, spuse Petru. Suntem cu toţii paraziţi, într-un fel sau altul. Tu îţi cauţi siguranţa şi plenitudinea în *l'esprit de corps,* în batalioanele tale tinereşti – eu în muzică şi într-o morală personală. Au fost odată oameni mai tari ca noi...

— Ai cunoscut pe vreunul?

— Pe unul singur, spuse Petru visător. Pe tatăl meu, Francisc Anicet... Să ajung ca el, şi să-l pot întrece!... Ce-ar mai fi râs tata, dacă ne-ar fi ascultat acum vorbind despre moarte! El, care de mult ştia totul...

Amândoi tăcură deodată, ca şi cum s-ar fi înţeles din ochi să păstreze un minut de reculegere, în memoria bătrânului Francisc Anicet.

PARTEA A TREIA

I

Mitică Gheorghiu a stat patru zile la Viena. A coborât cu Marcella la braţ şi a spus direct şoferului:

— Park-HotelL.

Îşi amintea precis numele hotelului acesta, unde cu mulţi ani în urmă petrecuse câteva nopţi de holtei bogat. Ţinea foarte bine minte numărul camerei şi poziţia ei; o cameră cu două paturi, la etajul al treilea, în fundul unui coridor întunecat. De data aceasta însă, odaia era ocupată. Mitică s-a mulţumit cu o cameră vecină. A arătat paşapoartele.

— Suntem logodiţi, vom dormi în aceeaşi odaie...

Marcella avea o privire umilă, supusă. Ajunsese de mult la capătul puterilor. Tresări numai dându-şi seama că Mitică vorbeşte destul de curent nemţeşte. I se păru că ştiinţa aceasta este o tărie în plus, o primejdie mai mult. Mitică îi luă braţul şi o îndemnă spre ascensor.

— Haide, scumpa mea! îi spuse zâmbind.

În odaie, a ajutat-o foarte corect să se dezbrace. Îşi scoase şi el pardesiul şi se îndreptă spre fereastră. Era aproape aceeaşi privelişte ca şi în odaia pe care o ocupase acum câţiva ani. Aproape aceeaşi; Mitică avu totuşi o nedesluşită tristeţe privind pe fereastră. Simţi atunci că anii pierduţi nu se mai întorc; că niciodată lucrurile nu vor mai fi aceleaşi. Nici veselia de atunci nu o va mai cunoaşte. Nici dragostea stupidă pentru Marcella nu o va mai putea aprinde vreodată.

Auzi bătând în uşă. Venise băiatul cu bagajele. Îl lăsă să aranjeze cuferele fără să spună vreun cuvânt. După ce băiatul ieşi, Mitică se apropie de Marcella, care rămăsese pe canapea, cu capul în jos.

— Dacă ţi-e somn, poţi să te dezbraci şi să te culci, îi spuse el, încercând să fie cât mai blând cu putinţă.

Fata ridică ochii, speriată, şi începu să tremure.

— Nu-ţi fie teamă, vorbi din nou Mitică, aşezându-se alături, pe canapea. Aşa sunt eu, puţin nebun, câteodată...

Şovăi, apoi continuă, cu un glas schimbat.

— Ah, Marcella, dacă ai şti cât te-am iubit! Cât te-am iubit, altădată!...

Încercă să zâmbească, dar zâmbetul îi sluţi o clipă faţa, fără să i-o lumineze. Marcella îl privi atunci şi se înspăimântă. Îi fu frică să vorbească. Nici n-ar fi ştiut ce să-i spună, de altminteri. Pentru că totuşi trebuia să facă ceva, şi îi era frică de Gheorghiu (îl simţea prea aproape de ea) – ridică uşor mâna şi îl mângâie pe cap. Întâlni craniul pe jumătate descoperit, părul rar şi umed. Gheorghiu se lăsă mângâiat, ca un câine. Se simţea dezgustat până la silă de el însuşi, dezgustat de Marcella, de întâmplări. Înţelese bine cât de tristă era mângâierea fetei; tot atât de tristă ca şi sufletul lui de atunci. Deznădejdea aceasta rece în care se înfunda îl făcu deodată sălbatic, îi deşteptă furii şi pofte drăceşti. Se smulse de sub mângâierea Marcellei şi o luă în braţe. Fata se chirci, tremurând, dar nu mai încercă să se apere.

— Haide, scumpo, îi spuse Mitică, haide, iubirea mea!...

O poftă infernală de batjocorire, de umilinţă şi chin, îl cuprinse iarăşi. Simţea aproape o mare odihnă, o mare beatitudine, în cruzime; izbutea să uite, astfel, propria lui suferinţă, neastâmpărul şi groaza sa de sine. Alunecând tot mai jos în cruzime, se risipea, se desfăcea în beznă, se uita.

— Haide, comoara mea! continuă el, să te vedem la bucurie!...

Cuvântul îl exaspera, cuvântul acesta: „bucurie”, pe care îl întrebuinţase în jargon pornografic. Deveni mai brutal. Îi smulse rochia rupându-i-o în fâşii. Era cea mai mare voluptate aceasta: ruperea, sfâşierea, nimicirea. Îi satisfăcea pe deplin foamea lui întunecată şi bestială de anihilare, de descompunere şi risipire. O zvârli aproape dezgolită în pat. Se trânti şi el, aşa cum era, fără să închidă măcar uşa. Ar fi fost şi mai fericit dacă ar fi intrat atunci cineva şi i-ar fi surprins. Marcella ar fi suferit, poate, mai mult...

Au adormit apoi amândoi, unul lângă altul, în acelaşi pat. Marcella se abandonă somnului ca o bolnavă. Câtva timp după ce adormise, simţi că i se făcuse frig şi trase pe trupul gol un colţ din cuvertură. Mâna i se lovi de umerii lui Gheorghiu. Nu o miră prezenţa omului îmbrăcat, în acelaşi pat cu ea. Nu-şi dădea bine seama unde se află, ce s-a întâmplat cu ea. Nu păstrase din întâmplările ultimelor două zile decât o nefirească tristeţe, o

definitivă predare. Nici nu deschise bine ochii, nu simţise nevoia să cerceteze; nicio pudoare, nicio tresărire. Mâna întâlni umerii bărbatului de-alături, se opri câteva clipe pe carnea streină, apoi se ascunse sub cuvertură.

Mitică se deşteptă cel dintâi. În odaie era întuneric deplin. Nu se auzea de nicăieri niciun zgomot. Dibui butonul şi aprinse lampa cea mare. Lumina îl orbi; îşi frecă plictisit pleoapele. Dădu cu ochii de trupul Marcellei, înfăşurat pe jumătate în cuvertură, şi căscă. Îşi aminti toate întâmplările, toate amănuntele – şi ele nu-i făcură nicio plăcere. Dar nici nu-l indignară; îi erau aproape indiferente. Se privi, de sus până jos: pantalonii erau şifonaţi, haina boţită. Făcuse dragoste şi dormise aşa. Am înnebunit! Îşi spuse cu glas tare şi aproape cordial. Ar trebui să fac acum o baie, să-mi curăţ jegul. Dar nu ştia cât poate fi ceasul. Ceasornicul lui se oprise. Sună şi cameriera îl informă: unu jumătate.

— Pot avea acum o baie? întrebă el politicos.

Femeia plecă s-o pregătească. Mitică îşi deschise geamantanele şi-şi căută rufărie curată şi un alt rând de haine. Le aranja pe toate cu multă grijă pe pat, îşi scoase o pereche de pantofi negri şi aşteptă. În zece minute baia era gata. Mitică se aplecă asupra Marcellei şi o atinse dulce cu mâna. Se temea să n-o trezească brusc, să n-o sperie. Ar fi suferit, în acea clipă, dacă Marcella ar fi ţipat, sau s-ar fi deşteptat tremurând.

— E gata baia, micuţa mea, îi spuse.

Fata îl privi fără să înţeleagă unde se află. Vru să închidă iarăşi ochii. Mitică îi zgudui umărul, cu multă luare-aminte.

— Mi-e somn, şopti Marcella.

— Trebuie să-ţi faci baia, vorbi Mitică. E miezul nopţii, ai dormit de-ajuns. N-am venit la Viena ca să stăm închişi în hotel…

Fata ezită câteva clipe. Poate totuşi s-o îndura, poate de data aceasta, o va ierta, o va lăsa să doarmă. Îl privi în ochi, rugător, aşteptând.

— Haide, fetiţa mea, nu mai face mofturi!…

Marcella îl ascultă. Se ridică din pat ameţită, împleticindu-se, cu amândouă mâinile la frunte. Rămase în mijlocul odăii, neştiind ce să facă.

— În ce cufăr ai halatul de baie? o întrebă Mitică.

Tot el căută cheile, descuie şi găsi halatul, după ce zvârlise pe podea, cum se nimerea, albiturile. Nu ţinea prea mult ca Marcella să facă baie, dar se temea s-o lase singură. S-ar fi putut arunca pe fereastră, sau s-ar fi putut baricada, sau chiar ar fi putut evada. Nu era încă timpul s-o lase liberă; încă n-am încredere în ea, îşi spuse Mitică. O conduse deci, la braţ, în odaia de baie. Fata dormita. O dezbrăcă el şi o sili să intre ea întâi în apă, păzind-o tot timpul ca să nu i se facă rău.

— Ce bună e o baie caldă după o călătorie! vorbi Gheorghiu începând să se săpunească. Nu e aşa că-ţi place şi ţie, fetiţa mea?!...

Marcella clătină capul, ferindu-se să-l privească în ochi. Apa caldă îi făcea bine, dar o moleşea şi mai mult, o adormea. I se păru totuşi că descoperă un lucru nou: Gheorghiu nu-i spunea deloc pe nume, nu-i spunea Marcella. Observaţia aceasta îi învioră mintea câteva minute, o făcu să se simtă mai vie, o sili să gândească.

— Vrei să mergem undeva acum? întrebă ea, cu glas stins, observând că Mitică îşi schimbă cămaşa, în loc să-şi pună halatul.

Gheorghiu o răsplăti cu o privire fericită. Pentru prima dată îi vorbea fără s-o întrebe.

— Da, scumpo, mergem la *Kaiser-bar.* Să dansăm şi să bem şampanie! Suntem în voiaj de nuntă, noi doi, nu e aşa?...

Clipi din ochi cu multe înţelesuri. Vorba Marcellei îl dispusese deodată. Se apropie de ea şi o ajută să iasă din baie. O înfăşură cu prosoapele moi şi groase. O strânse în braţe, blând, uşor, protector. O, dacă s-ar fi întâmplat aşa de la început!... Gheorghiu îşi înăbuşi un suspin adânc, prefăcându-se că respiră. Marcella îmbrăcă halatul şi, automat, căută oglinda; era aburită şi trebui s-o şteargă cu mâneca halatului ca să se poată privi. Cu mâna, agale, îşi ridică puţin buclele de pe frunte şi de lângă urechi.

— Trebuie să te faci frumoasă, frumoasă ca o zână! exclamă Gheorghiu fericit.

Marcella încercă fără convingere să se facă frumoasă. Îşi alese o rochie neagră, de mătase, se pudră şi-şi înroşi buzele. Figura îi rămăsese totuşi descompusă, cu ochii adânciţi în cearcăne şi obrajii traşi. Acel sfert de

ceas cât a durat toaleta a fost o nouă fericire pentru Mitică. Îi pipăia tremurând vrafurile de albituri, le săruta, le mângâia. Regăsea aici o Marcella de mult moartă pentru el, de mult pierdută; Marcella pe care o iubise, pe care o căutase în atâtea nopţi de vară, pe care ar fi dorit-o altfel – şi pe care nimic n-o mai putea învia în lumea asta.

— Eşti frumoasă! îi strigă el scuturând-o de umeri. Vom bea şampanie multă... Ai să vezi ce bine are să fie... Ai să vezi că eu nu sunt nebun!...

Coborâră jos la ora două. Portarul îi privi cu uimire.

— Ne pregătim de nuntă! îi spuse Mitică, vesel.

Marcella tresări de data aceasta mai puţin, constatând încă o dată ştiinţa de limba germană a lui Gheorghiu. Se suiră în taxi şi Mitică spuse doar atât: *Kaiser-bar.*

— Aici petreceam când eram tânăr...

Spusese cuvintele la întâmplare. Dar simţi pe loc cât de adevărat vorbise. Nu mai era de mult tânăr, deşi trecuseră numai câţiva ani de la ultima lui vizită în Viena. Când a pierdut tinereţea asta? Când a pierdut-o?...

— Sunt doi pianişti zdraveni, vorbi el, un ungur şi o unguroaică, bărbat şi soţie... Sunt ceva teribil... Cântă zece ceasuri fără să se oprească... E ceva să te cruceşti!

Marcella privi, intrând în bar, perechea de muzicanţi scunzi şi nervoşi, care cântau tocmai atunci *Feeling alone.* Se simţea fără niciun chef; aproape că nici nu-şi dădea bine seama că se află în „streinătate”, într-un oraş pe care îl visase din adolescenţă. Nu trecuse niciodată graniţa; ani de zile se gândise la primii paşi pe care îi va face în Viena, în Paris, în Roma. Acum, nici măcar nu-şi mai amintea de gândurile acestea; nici nu-şi închipuia că s-ar fi putut întâmpla altfel. Se aşeză cuminte la masă, şi privi spre cei doi muzicanţi. Găsise ceva de făcut; ceva care o izola, o apăra de Gheorghiu. Muzica era tristă, streină, trecea prin făptura Marcellei ca o melodie de vis.

— Noroc, Marcella! îi spuse Mitică oferindu-i cupa plină cu şampanie. E mai bine să bei...

Fata apucă paharul, privind în jos. Sorbi încet, cu oarecare voluptate. De

gustul şampaniei se legau încă destule amintiri agreabile, şi cu toată întristarea ceasului, ele străbăteau până la inima Marcellei, mai atenuate, mai risipite. Gheorghiu îşi umplu repede al doilea pahar.

— Dansăm?

El dansa prost. Pe vremuri, îndrăznise destul de rar să-şi apuce iubita în braţe. Acum însă era cu totul altceva. Acum putea dansa fără teamă. Marcella se ridică tremurând. De câte ori simţea trupul lui aproape de carnea ei, o spaimă oarbă o îngheţa.

— De ce nu vrei să-mi spui nimic? o întrebă Gheorghiu în timpul dansului.

— Ce să-ţi spun? şopti Marcella, continuând să tremure în braţele lui.

— Ce vrei tu; ce simţi tu...

— N-am ce să-ţi spun...

— Dacă ai fi sinceră, mi-ai mărturisi că ţi-e silă de mine...

Fata se crispă. Glasul lui Gheorghiu tremurase puţin, şi Marcella ştia că aşa se apropiau toate cruzimile lui.

— Nu e adevărat, şopti ea, repede, ca să se apere.

— Ba da, e adevărat, continuă Mitică. Şi mie mi-e silă... Dar ce pot face? Aşa a fost să se întâmple... Dacă tu m-ai fi iubit atunci, puţin de tot dacă m-ai fi iubit...

— Dar, Mitia... încercă Marcella să şoptească.

— Ştiu că nu e vina ta, continuă Mitică pe acelaşi ton rece şi deznădăjduit. Aşa a fost să fie... Dar s-ar fi putut întâmpla şi altfel...

Se îndreptară către masa lor. Marcella se împleticea; îi era somn, o pătrundea iar oboseala, paharul cu şampanie aproape o ameţise. Se rezemă de braţul lui Mitică; îi fusese o clipă teamă să nu cadă.

— Mai bea, are să-ţi facă bine, îi spuse Gheorghiu îndată ce se aşezară pe scaun. Poate vrei să mănânci ceva...

— Nu, mulţumesc, nu mi-e deloc foame...

— Cred şi eu, rânji Mitică. Ai avut destule surprize, cum s-ar spune... Şi-o să mai ai, fetiţa mea!...

Ochii Marcellei se umplură de lacrimi. Plecă fruntea, ca să nu se trădeze celor de la mesele vecine.

— Dacă măcar mi-ai face vreo plăcere, continuă întunecat Mitică. Dar nu simt nimic cu tine... Nimic! Parcă ai fi o...

Nu-şi termină fraza. Nu găsise niciun cuvânt care să exprime complet sentimentul lui de dezgust, de umilinţă şi disperare. Simţi din nou gustul de cenuşă în toată carnea lui şi asta îl înfurie. Nu se voia deznădăjduit; nu se voia copleşit de scrum şi de scârbă. I se părea că stăruind în cruzime, în faptă – cu orice preţ, oricât de abjectă, dar *faptă* – ar putea să alunge din inima lui tristeţea şi scârba. Continuă să bea, fără să mai privească pe Marcella. Oamenii începeau să se împuţineze în bar. Marcella închisese ochii; două lacrimi stăruiau, crude, între gene.

— Haide acasă! îi spuse târziu Mitică. E aproape patru... Când se văzură din nou singuri, în odaie, Marcella începu să tremure. Dacă i-aş cădea acum la picioare? Dacă l-aş ruga în genunchi să mă ierte, să mă lase să plec, să se îndure?... Plângea, numai închipuindu-şi marea bucurie a libertăţii.

— De ce plângi? o întrebă răstit Mitică. Tot nu te-ai obişnuit?... Uită-te la mine, continuă el apucându-i braţul, şi eu am fost aşa. Şi acum mi-a trecut... Ai să te obişnuieşti şi tu. Eşti nevastă, acum...

Marcella se trânti îngrozită în pat, cu faţa între perne. Găsi o mare putere de a plânge. Se îneca în plâns, în suspine. Mitică o privi dezgustat şi începu să se dezbrace.

— Ai de gând să te potoleşti odată? se răsti el.

— Dar dacă nu mă placi, dacă nici măcar atât, gâfâi Marcella, de ce mă torturezi?... De ce, Dumnezeule?!

— Aşa vreau eu, răspunse sec Gheorghiu. Şi aşa trebuie... N-am ce face...

Înjură din toată puterea, apoi căscă, se întinse şi se duse să stingă lampa. Marcella se dezbrăcă pe întuneric.

*

Celelalte zile le-au petrecut prin restaurante şi baruri, unde o ducea Mitică. Dar nimic nu-l mulţumea, nicio muzică nu-i plăcea.

— Mi-e dor de un cântec românesc, vorbi el într-o noapte. Mi-e dor de lăutari. Mi s-a acrit de jazzurile astea...

Marcella îl privi cu aceiaşi ochi pierduţi; slăbise, se urâţise, îmbătrânise mult în câteva zile. Dar nu putea face nimic. Gheorghiu nu o lăsa niciodată singură.

— Nu ştiu dacă mai sunt lăutari de-ai noştri la Paris, continuă trist Gheorghiu. Te pomeneşti că nici măcar n-am unde să-mi vărs focul.

Îşi luă capul în palme. Îl apucă deodată dorul de ţară, dorul de vin şi muzică românească. Poate lucrurile se întâmplă altfel, într-o cârciumă, cu lăutari. Poate ţi-ajută Dumnezeu chiar să mori, dacă asculţi muzică românească. Ah, să poţi sparge sticle, să poţi sfărâma mesele, să chiui, să te frământi; să arzi sub arcuşul lăutarului! Poate numai aşa va veni uitarea, plutirea fără durere şi fără scârbă.

— Dacă măcar am putea găsi un taraf unguresc! spuse el târziu.

Chemă chelnerul şi ceru informaţii asupra unui local cu orchestră ungurească. Porni îndată acolo. Dar după zece minute, ceardaşul îl exasperă. Ar fi vrut să urle, şi nu putea. Plecă repede, trăgând pe Marcella după el.

— Mă-ntorc, spuse el în maşină. Mă-ntorc la Bucureşti. Nu mai pot!

Marcella îngălbeni. Fireşte o lua şi pe ea. Ştia că în ţară va deveni repede liberă, dar umilinţa care o aştepta acolo ar fi făcut-o să se sinucidă.

— Pe tine te las să te duci la Paris, adăugă el. Îţi dau drumul... Chiar mâine...

Marcella îşi muşcă buzele să nu ţipe. Nu ştia ce să-i spună, cum să-i mulţumească.

— Ce bun eşti tu, Mitia! şopti ea, târziu, când maşina se opri în faţa hotelului.

— Aş! făcu Gheorghiu scârbit. Sunt un nenorocit!...

Pentru prima oară, Marcella intră în cabina ascensorului cu inima uşoară. Nici n-avea curajul să se gândească la toate urmările făgăduielii lui Gheorghiu. Nu îndrăznea să se închipuie liberă, ca *înainte... în* cameră, Mitică se dezbrăcă repede, intră sub plapumă şi începu să fumeze cu ochii în tavan. Îl apucase un dor năprasnic de chef cu lăutari, de romanţe şi ţambal, de friptură, de vorbă şi cântec românesc. În acel moment simţea că numai asta îl poate face fericit, numai vinul şi muzica îl pot face să uite,

să adoarmă.

Marcella se dezbrăcă în tihnă, fericită că bărbatul nu o priveşte, nu o ceartă, nu o cheamă la el. În pijama, trecu să stingă lumina şi Gheorghiu nu o văzu. Când se făcu întuneric, Marcella se îndreptă spre paturi, ezitând. Îi era frică să se suie în celălalt pat, liber, unde nu se odihnise încă niciodată; îi era frică să nu se supere Mitică şi să-şi schimbe gândul. În acelaşi timp, ezita să se suie în patul lui, să se întindă lângă el, sub aceeaşi cuvertură; nu spusese niciun cuvânt, n-o chemase.

— Poţi să te culci singură, vorbi Mitică observând că Marcella nu se hotăra.

Fata se repezi lacomă în pat şi se înveli până la gât cu pătura moale. Simţise o bucurie atât de mare încât o podidiră lacrimile. Tremura, îşi muşca buzele ca să-şi stăpânească emoţia. Apoi îşi mângâie încet, cu amândouă mâinile, trupul tot, ca şi cum ar fi încercat să-şi tămăduiască răni nevăzute.

Mitică rămase mult timp cu ochii în tavan, fumând ţigară de la ţigară. În minte, vedea şi auzea toate cârciumile pe rând; şi în fiecare din ele se simţea fericit, în fiecare i se stâmpăra dorul.

Dimineaţa, Marcella se deşteptă înaintea lui. Se coborî din pat în vârful picioarelor şi începu să-şi aşeze rufele în cufere. Privi apoi multă vreme pe fereastră; privi cerul, întunecat şi nepătruns, privi strada pe care nu o văzuse niciodată până acum. Inima îi era strânsă de emoţie. E bun Mitia, îşi spuse...

În ziua aceea nu şi-au vorbit aproape deloc. Marcella se controla să nu-l supere; poate, dintr-o nimica toată, Mitică îşi va lua cuvântul înapoi. Au mâncat într-un restaurant decent, din apropierea hotelului. Gheorghiu era absent, slăbit, obosit.

— Ai timp să-ţi aranjezi lucrurile până diseară, la şapte, îi spuse când ieşiră din restaurant.

Marcella nu avu curajul să-i mărturisească nimic; că lucrurile sunt aproape toate pregătite, că aşteaptă să treacă fiecare ceas, că i se pare o veşnicie până la ora şapte.

— Cred că nu mai e timp să văd Viena, vorbi ea când ajunse la ascensor.

— Ai văzut-o destul cu mine, îi răspunse Mitică.

El coborî la cinci jumătate şi achită nota hotelierului. Apoi îi dădu Marcellei paşaportul, banii şi cheile de la cufăr.

— Mergem, îi spuse. Tu iei trenul de la Westbahnhof, trebuie să ajungi mai înainte...

Părea concentrat, parcă ar fi urmărit un gând pe care nu şi-l putea preciza. În gară, o ajută să-şi găsească un loc într-un compartiment. Plătise el pretutindeni. Marcella ţinea privirile în jos. În orice clipă şi-ar fi putut schimba gândul. Totuşi, acum se simţea mai puţin slabă. Oamenii aceia streini şi vioi din jur o reconfortaseră.

Mitică se uită la ceas.

— Mai ai patruzeci de minute, îi spuse el. Trenul meu pleacă de-abia mâine dimineaţă. Dracu' ştie ce-am să fac până atunci...

Marcella continuă să tacă. Ar fi vrut să găsească un cuvânt bun şi totuşi sever; ceva de care să nu-i fie ruşine mai târziu.

— Ţie nu ţi s-a făcut dor de ţară? întrebă Gheorghiu. Eu simt că înnebunesc până mâine.

— Eu aş vrea, începu Marcella, aş vrea...

N-o lăsă să sfârşească. Îl plictisea orice vorbă, îl făcea să sufere mai ales.

— Mă duc, Marcello, vorbi Gheorghiu apucându-i mâna şi sărutându-i-o corect. Să-ţi dea Dumnezeu noroc!

Fugi înainte ca fata să aibă timp să-i răspundă. (De altfel, Marcella nu hotărâse încă ce îi va putea spune.) Dar, ajuns la capătul peronului se opri şi se întoarse brusc. I se părea că trebuie neapărat s-o mai vadă o dată, măcar o singură dată. Nu se puteau sfârşi lucrurile aşa, cu o singură strângere de mână. Căută vagonul cu înfrigurare. Apoi, după ce l-a identificat, se apropie uşor, cu inima bătându-i, de compartimentul Marcellei. O zări, înainte ca ea să-l vadă; şedea cuminte pe canapea, frecându-şi amândouă tâmplele cu vârful degetelor. Gheorghiu o privi lung, parcă s-ar fi trudit s-o recunoască. Figura i se întunecă iar, curând. Porni atunci tot atât de repede spre ieşire, fără să mai privească înapoi.

A doua zi se sui în trenul pentru Bucureşti, aproape beat. Petrecuse

toată noaptea, cheltuind jumătate din banii luaţi pentru Paris. A dormit plictisit până la graniţă. De acolo, n-a mai avut răbdare, şi începu să se plimbe de-a lungul trenului. Observă că fulgi mărunţi de zăpadă se abat câteodată pe geamurile aburite. Transilvania era întunecată, umedă, rece. Gheorghiu rămase multă vreme cu fruntea lipită de geam, urmărind luminile, urmărind mai ales fulgii de zăpadă. Dacă ar începe să ningă, să ningă mult şi frumos, până ce totul va fi acoperit sub zăpadă, până ce totul se va pierde şi se va uita sub marele alb... Numai dacă n-aş muri până atunci, îşi spuse Gheorghiu cutremurându-se.

II

Alexandru se întâlnise de mai multe ori cu Valentina Puşcariu, dar nu avusese încă curajul să-i mărturisească stricarea logodnei. Sperase, primele zile după serata de la Felicia Baly, că aventura nu va lua nicio proporţie şi că tânăra ardeleancă va renunţa cea dintâi la joc. Ajunsese acasă dimineaţa; Irina plângea necontenit, nervos, extenuat, nu izbutise să adoarmă decât foarte târziu. Se deşteptă pe seară. Îşi aminti că făgăduise cuiva o întâlnire pentru acea după-amiază. Îşi aminti apoi, cu oarecare plictiseală, că făgăduise asta chiar logodnicei sale, Valentina Puşcariu. Tot ce făcuse până atunci – de la discuţia ultimă cu David Dragu şi până la îmbrăţişarea tinerei necunoscute care urcase scările în casa Baly – i se păru deodată ridicol, lipsit de sens, primejdios. Parcă se deşteptase dintr-un vis; trăise câteva zile într-o mare tensiune, în care se amestecase şi orgoliul, şi dorinţa de risc, şi aventură. Nu-i venea a crede că a făcut toate acele lucruri serios; că şi-a comandat cu grijă inelele de logodnă, că a crezut atâtea zile la rând într-o căsătorie, că a aşteptat o nouă viaţă, la întâmplare, cu toate primejdiile ei. Poate îşi va da şi ea repede seama c-a fost o glumă.

— Am auzit că te-ai logodit pe neştiute, Alexandre! i-a spus unchiul Dem în acea seară.

— A fost o glumă, răspunse Alexandru.

Se bucură că, cel puţin, nu e şi Irina de faţă, ca să-l audă. Unchiul Dem îi spuse că Dinu Paşalega a venit dis-de-dimineaţă ca s-o vadă pe Irina, că s-a întors la prânz şi a aşteptat-o să se deştepte.

— S-au împăcat! îi spuse. Nu e de vină băiatul; a avut un accident în familie...

Alexandru nu s-a dus în acea seară s-o vadă pe Valentina. A aşteptat să treacă două zile, în care timp a rămas aproape încontinuu în odaia lui, citind şi scriind. Când a întâlnit-o, a găsit-o cu desăvârşire schimbată. I-a fost peste putinţă să fie sincer, chiar de la început. Inventă deci o scuză banală.

— Ai fost bolnav şi noi n-am ştiut nimic, şopti Valentina, după ce-l ascultase.

A urmat apoi prezentarea familiei Puşcariu: mamă, tată, soră.

— Dar cum aşa? Cum aşa, deodată? se minuna bătrânul Puşcariu.

Au luat ceaiul împreună.

— Mă rog, şi ce înveţi mata? l-a întrebat dna Puşcariu. Valentina n-a ştiut să ne spună...

Alexandru se simţea acum pe un teren mai sigur. A început să vorbească despre studiile lui la Bruxelles, la Londra, la Paris.

— Ai să ieşi doctor, nu e aşa? întrebă dna Puşcariu.

Alexandru îşi amintea cu o inutilă precizie fiecare din întrebările şi răspunsurile acestei prime întâlniri de familie. Îi plăceau totuşi oamenii; îi plăceau mai ales ochii albaştri, clari, ai dnei Puşcariu, glasul ei prea puţin feminin şi totuşi cald, umerii ei drepţi de mocancă. După ce s-a întors, a rămas multă vreme în odaia lui, singur, gândindu-se la tot ce se întâmplase. Bătrânul Puşcariu fusese profesor de istorie şi limba română; ieşise numai de un an la pensie. „Hei, dumneavoastră, tânăra generaţie, cine vă mai înţelege?!” Era totuşi şi altceva decât mustrare în glasul lui; era un omagiu sincer adus tinereţii, o nemărturisită încredere în băieţii zdraveni care fură fetele oamenilor, care ies pe străzi în grupuri gălăgioase şi cred într-o Românie mare şi puternică. Sora Valentinei nu terminase încă liceul. „Eu mă fac doctoriţă!” spuse, cu mândrie. „Nu râde de ea, adăugă dna Puşcariu, e o fată cum n-am văzut alta mai harnică. Dacă ai şti că are

herbare, şi colecţii de gândaci prinşi în ace, şi citeşte tot felul de cărţi ştiinţifice.” Fata îşi privi mama cu nestingherită toleranţă. Se vedea bine că n-o mai supără laudele ei, slăbiciunile ei. Se vedea bine că spusese „mă fac doctoriţă!” în loc de „am să urmez medicina”, tocmai ca să-i arate lui Alexandru că nu mai era de mult o diletantă, că se pricepea destul de bine în asemenea lucruri savante ca să-şi îngăduie orice fel de familiaritate în vorbă.

Alexandru înţelesese nuanţa aceasta, intenţia acestui limbaj vulgar – şi o privise cu multă încredere. În ea am să-mi găsesc cel mai sigur aliat, îşi spusese în timp ce sta întins pe canapea, reconstituind scena întâlnirii cu familia Puşcariu. În acea clipă, îşi aminti de Viorica. O revăzu, îi auzi glasul; o sumă de amănunte uitate îi năvăliră atunci în minte. Viorica mirosea câteodată prea accentuat a pastă de dinţi. Probabil că se spăla cu foarte puţin înainte de întâlnire. Mirosul pastei de dinţi era puternic, era cald şi feminin. Aproape că îi fu dor de carnea Viorichii, atunci. Avea sânii foarte frumoşi, foarte bine desenaţi (o vinişoară albastră se zărea lângă sfârc; „de câte ori mă muşti, mi se irită sângele!” îi spusese odată). Au trecut de atunci şapte luni; ce s-o fi întâmplat cu ea, cu trupul ei? Foarte ciudat; nu-şi putea închipui deloc descompunerea iubitei, trecerea ei în pământ. I se părea că Viorica se află undeva tot vie şi tot plină de sânge, cu gura ei frumoasă mirosind câteodată a pastă de dinţi. Au trecut şapte luni – dar timpul acesta era un timp ca oricare altul; nu schimbase nimic, nu nimicise nimic. Şapte luni în streinătate, departe de Viorica; eu la Paris şi ea aici. I se făcuse dor; i se făcuse foame de carnea ei... Dar se trezi brusc; a murit de mult şi sunt un ticălos că mă gândesc la asemenea lucruri. Nu suferea, nu era nici măcar enervat, nu avea sentimentul că fusese nedemn, crud, imoral. Amintirea Viorichii îi făcuse bine; am iubit-o destul de mult, fără să-mi dau seama, îşi spuse.

În seara aceea, rămase mai mult de vorbă cu Irina.

— Ştii, de abia acum îmi dau seama cât am iubit-o pe Viorica, i-a spus.

Ar fi dorit atât de mult s-o audă pe Irina luând apărarea moartei, vorbindu-i de ea, rugându-l să-i povestească pe larg de dragostea lor. Dar Irina gândea: trebuie să-i spun tot despre Dinu, el mă va înţelege, numai

el. Îl privi deci în ochi, mai puţin surprinsă decât s-ar fi aşteptat Alexandru, şi-i răspunse cu un glas oarecare.

— Ai să suferi puţin de remuşcări, nu e aşa? Va trebui să spui totul Valentinei. Mi s-a părut o fată dezgheţată şi înţelegătoare...

Au vorbit o sumă de lucruri fără importanţă; au discutat câţiva din invitaţii Feliciei. Pe Balaban, de pildă, care îşi lipeşte părul cu pomadă.

— Groaznic, spuse Irina.

— Groaznic, spuse şi Alexandru.

— Am impresia că Felicia te plăcea pe tine, adăugă Irina, privindu-l în ochi.

— Da, aceeaşi impresie am avut-o şi eu, vorbi Alexandru. (Se urî, în acea clipă, pentru răspunsul lui infatuat, mediocru şi ridicol.)

Au continuat să vorbească aşa aproape o jumătate de ceas. Alexandru devenise nerăbdător; voia să orienteze conversaţia către Viorica. Dar Irina încă nu avusese prilejul să-i mărturisească ultimele faze ale dragostei sale cu Dinu. Încerca mereu: „Dinu spunea”, „Dinu are impresia...”, „Ştii, ceva interesant cu Dinu...” Dar Alexandru nu o încuraja; era nervos, puţin plictisit de capriciile conversaţiei.

— Cred că în iubire ne deşteptăm totdeauna prea târziu, spuse el.

Tocmai aşa gândea şi Irina. De abia acum înţelegea cât de adânc îl iubea pe Dinu; de abia acum, când fusese aproape să-l piardă, când se hotărâse să se abandoneze întâmplărilor, să se pedepsească, uitându-l. Irina îi fu recunoscătoare lui Alexandru pentru această frază adresată sufletului ei.

— Acum, puţin îmi pasă... Dinu a luat o hotărâre mare: să plecăm amândoi în Germania, la Charlottenburg, unde are el de lucru...

Alexandru o felicită. Aprinse o ţigară şi adăugă, foarte sobru:

— Nu mai vorbi în lume despre Valentina. Ştii, nu trebuie s-o compromitem. În definitiv, ea nu are nicio vină din afacerea asta...

Să-ţi spun drept, a fost numai o glumă...

*

— A fost o glumă! repetă dârz Alexandru. Pur şi simplu o glumă. Ce Dumnezeu?! Suntem oameni tineri! Suntem tineri şi liberi amândoi, şi

după câte îmi dau seama, nici Valentina nu e proastă! Are să înţeleagă şi ea...

David Dragu se ridică de pe scaun şi se apropie de Pleşa, cu pumnii strânşi. Tânărul îl privi fără să clipească.

— Vrei să ne batem? îl întrebă, calm.

— Încă nu, îi spuse David. Dar cred că voi ajunge şi la bătaie... Nu bănuiam niciodată că eşti atât de laş!

— Nu sunt laş, vorbi Alexandru fără să se mânieze, sunt inteligent. Nu mă predau niciunui fel de şantaj, nici măcar al cuvântului meu de onoare. Îţi repet că a fost o glumă; de prost-gust, poate, dar o glumă. Ţi-am dat cuvântul de onoare, pentru că eram încălzit, furios sau mai ştiu eu cum. Ei şi, ce e dacă ţi l-am dat? Nu sunt atât de slab ca să mă sperii de cuvinte şi să mă simt legat de o făgăduinţă.

— Nu e vorba de cuvântul de onoare, spuse Dragu. E vorba de fata aia, care acum te iubeşte...

— Ei şi? Are să-i treacă. E tânără, e frumoasă...

— Vechea poveste, spuse Dragu, vechea poveste a d-tale cu fete seduse şi invitate discret la sinucidere...

— N-are decât să se sinucidă, îl întrerupse Alexandru. Lipsa de inteligenţă se plăteşte. Dacă nu înţelege un lucru atât de simplu, n-are niciun drept să trăiască...

— Vorbeşti ca un Donjuan de duzină... Dacă ai şti ce învechit şi ce mediocru eşti. Şi mai vrei să faci un om nou, mai vrei să creezi o nouă morală...

Alexandru începu să râdă. După glasul exasperat al lui David, înţelese că bătălia era câştigată. Râdea cu atât mai multă poftă, cu cât nu înţelegea de ce se amestecă acest tânăr necunoscut într-o chestiune cu desăvârşire personală. Alexandru anunţase ruperea logodnei printr-o scrisoare măsurată şi extrem de politicoasă, adresată Valentinei. Spusese apoi pretutindeni că logodna a fost stricată din motive familiale. (îşi găsise o seamă de scrupule faţă de Valentina; nu trebuia să afle nimic care ar fi putut-o compromite.) întâlnise pe Felicia pe bulevard, râzătoare, ironică. „Am auzit că logodna din casa mea n-a fost cu noroc!”, i-a spus. „Păcat.

Dacă nu-ţi intra în cap ideea aceea comică, am fi petrecut poate de minune, amândoi”, adăugase Felicia. „Niciodată nu e timpul pierdut”, spuse Alexandru. „Ba da, timpul e singurul lucru care se pierde într-adevăr!”, spusese râzând Felicia. „Ia te uită, a început să ningă de-a binelea, deşi suntem încă în noiembrie. D-ta nu eşti trist?” Alexandru o privise foarte uşor, ca şi cum ar fi urmărit mai mult fulgii de zăpadă care o învăluiau şi se topeau uşor pe blana sură din jurul gâtului. „Nu sunt niciodată trist. Sunt un om tare, domnişoară Felicia...”

— Sunt destul de tare ca să nu mă emoţioneze acuzaţia de laşitate, spuse şi acum, răspunzând lui Dragu. În ochii d-tale îţi apar mediocru, laş şi învechit. Ei şi? Crezi că asta mă nelinişteşte? Deloc. Mă nelinişteşc numai propriile mele idei despre mine însumi, ceea ce ştiu eu că sunt. D-ta eşti sentimental, asta e marea deosebire la noi...

Într-adevăr, David Dragu îi apăruse sentimental de cum intrase pe uşă. Venise la el, în casa Pleşenilor, ca să-i ceară socoteală. *(Chevalier sans peur et sans reproche,* îşi spusese Alexandru cum l-a văzut intrând. De data asta, nu-l mai indispuneau asemenea reflecţii banale, răspunsurile sale mediocre şi ridicole. Pentru Alexandru, acum în primejdie, orice gând întăritor era bun, orice vulgaritate şi orice armă era bine-venită. Acum nu mai avea timp de ales. Nu-l mai interesau nuanţele, logica, dreptatea, omenia. Se accepta oricum – numai să rămână tare.) Dragu auzise chiar de la Felicia confirmarea ruperii logodnei. Vestea îl făcuse să sufere, aproape îl umilise. Simţea că s-a angajat şi el în logodna lui Alexandru, că are şi el o parte de răspundere în nebuniile, laşităţile sau trişările prietenului. Venise înfuriat, dispus să se bată chiar cu pumnii, cu ce o fi. Ştia că Alexandru e mai puternic decât el, dar Alexandru nu era incendiat de furia lui, de mânia care îl adusese pe ninsoare într-o casă streină. Cu cât se încingea cearta, cu atât furia şi dezgustul îl făceau să-şi piardă controlul. Ţipa atât de aprig câteodată, încât se mira singur cum nu intervine cineva din afară.

— D-ta eşti legat de legi, de rigori, de superstiţii, continuă Alexandru. Eu nu sunt legat de nimic...

— Nici monştrii nu sunt legaţi de nimic.

— Cum vrei s-o iei. Ţi-am mai spus că nu mă intimidează nicio etichetă, adică niciun şantaj. Eu sunt şi rămân aşa cum vreau eu să fiu. Pot călca orice lege, în afară de legea fiinţei mele, pe care n-o cunosc decât eu... Dar niciun şantaj nu poate avea priză asupra-mi. Nu mă las şantajat nici de milă, nici de prieteni, nici de morală, nici de cuvântul dat. Toată lumea modernă sucombă în faţa unui asemenea şantaj. Toţi tremură când li se spune: „nu eşti uman, nu eşti nou, nu eşti bun, nu eşti ca X, nu eşti ca Y!” Eu am trecut de mult peste asemenea superstiţii. Am zvârlit de mult vechiturile acestea peste bord. Peste bord cu ele, peste bord!... Rămân ceea ce nu mai poţi fi d-ta, după cum singur mi-ai mărturisit-o, rămân un perfect huligan...

— Nici măcar atâta, răspunse Dragu scuturându-şi capul, ca şi cum şi-ar fi scuturat medievale plete. D-ta fugi de răspundere, fugi pentru că eşti laş, pentru că crezi, ca toţi imbecilii, că ai o misiune prea mare ca să mai poţi rămâne onest. Fugi pentru că ţi-e teamă de ratare. Ăsta e un semn care niciodată nu-mi scapă; frica omului mediocru de ratare...

— Dacă ai şti ce puţin mă impresionează perspicacitatea d-tale, vorbi Alexandru calm. Lucrurile astea cu mediocritatea şi ratarea se vor vedea mai târziu; peste cinci ani, de pildă. Să aşteptăm cinci ani, şi apoi vom mai sta de vorbă.

Răspunsul era destul de net, dar David Dragu încă nu se putea hotărî să cedeze. Îi era aproape teamă de soarta Valentinei. O văzuse o singură dată după serata Feliciei, dar se gândise de multe ori la ea. Începuse chiar s-o iubească; o iubire de frate, se grăbea David să-şi spună. Totuşi, se gândea la ea şi o visa. Fata ar fi suferit cumplit dacă logodna ar fi fost ruptă. Liza îi povestise o sumă de lucruri despre ea; de altfel, toţi invitaţii din 15 noiembrie nu vorbeau decât despre aventura lui Pleşa. Atmosfera de bârfeală şi zvonurile de cafenea din jurul Valentinei îl exasperau pe Dragu. Cu toate necazurile lui de-acasă, suferinţa Valentinei îl chinuia destul de mult.

— De altfel, dacă e vorba să mă gândesc la dragoste, pot să-ţi spun că iubesc încă pe Viorica, adăugă Alexandru mai afectuos, pe fata aceea care s-a omorât din cauza mea, astă-vară.

— O dragoste destul de tardivă, după câte înţeleg eu, vorbi David. Tardivă, şi în acelaşi timp fără prea mari obligaţii; o dragoste aproape confortabilă...

Lovise just. Alexandru se făcuse mai palid şi ridică glasul.

— Dragostea nu e niciodată tardivă, vorbi el. E un lucru care se întâmplă; înainte sau după posesiune, înainte sau după moarte, n-are nicio importanţă. Eu simt că o iubesc de-abia acum...

Spusese ultimele cuvinte cu oarecare şovăială. Se vedea că nu era prea înfierbântat în dragostea lui pentru moarta Viorica. David Dragu îl privi în ochi, dispreţuitor.

— Nu e vorba despre dragoste, vorbi el. E vorba de un cuvânt dat. Cum spuneţi d-voastră, *un gentleman doitpayer...*

Accentuase cuvintele „cum spuneţi d-voastră”. Se gândea la familia boierească a Pleşenilor, la educaţia lui Alexandru în streinătate. Dragu continua să se mândrească de descendenţa lui umilă, de sângele său plebeu. Casa dlui Demetru Pleşa îl iritase de la intrare. Un asemenea gentleman trebuie să plătească, îşi spusese el.

— Nu sunt, nici nu ţin să fiu un gentleman, răspunse mândru Alexandru. Nu respect nicio morală din lume. Pe spezele mele, îmi creez acum o nouă morală. O morală în care vor crede toţi oamenii tineri, toţi oamenii tari...

— Îmi vorbeai cândva de colectivitate, îl întrerupse Dragu, şi mă acuzai pe mine de individualism. Nu ştiu care din noi doi respectă mai mult colectivitatea...

— Depinde de colectivul de care e vorba, răspunse Alexandru bucuros că discuţia se îndreaptă spre probleme generale. Colectivul d-tale nu mă interesează, şi-mi permit orice libertate şi orice crimă faţă de el. Nu mă interesează un colectiv în plină descompunere, un colectiv în care morala înseamnă respectarea propriilor tale prostii şi greşeli. Nu mă interesează nicio lege, nicio metafizică, nicio estetică a acestui colectiv. Faţă de d-ta, care ai rămas burghez şi apărător al superstiţiilor burgheze, pot apărea individualist, pentru că nu mă supun legilor colectivului din care faci parte. Pentru mine, d-ta eşti acela care îmi apari individualist...

— Interpretezi greşit lecţiile lui Nae Ionescu, spuse zâmbind David.

— Interpretez după nevoile fiinţei mele. Aici nu mai există greşeală; există numai forţă vitală, cum spuneai chiar d-ta odată, în mine, forţele vitale au rămas intacte. Nu le-a alterat nicio superstiţie...

— Fiecare numeşte superstiţie ceea ce nu-i convine, răspunse Dragu.

— Suntem de acord. Rămâne de văzut dacă ceea ce *nu* numim superstiţie ne ajută să creştem şi să fertilizăm, dacă ne ajută să rămânem tari până la urmă. D-ta, ferindu-te necontenit de „superstiţii”, ţi-ai secat izvoarele vieţii. Nu simţi că te usuci, că te sterilizezi?!...

— Mă simt mai tare ca oricând, răspunse Dragu zâmbind. Cu cât rămân mai singur, cu atât mă simt mai tare. Fiecare îşi soarbe tărie de unde poate...

— Da, am mai auzit o dată vorba asta şi cred că e justă. Mă tem însă că tăria d-tale e pe secate.

— Ai început să vorbeşti ca Eleazar. Probabil că în curând vei acţiona ca şi el...

— Eleazar nu acţionează deloc, zâmbi Alexandru. Eu voi acţiona... Dar despre asta, nu e locul să vorbim acum...

— Aşa e, răspunse David Dragu.

Se simţi deodată foarte trist. Nu se aşteptase să fie întâmpinat cu atâta dârzenie de Alexandru. Astă-vară era mult mai timid, mult mai atenuat, îşi aminti Dragu. Probabil că în faţa faptului găseşte mai mult curaj. Poate chiar fapta îl face atât de dârz... În acelaşi timp, Dragu era turburat de gândul Valentinei. Va trebui să mă duc s-o văd, să-i cer iertare. Hotărârea aceasta îl încânta; o va putea vedea pe Valentina, va putea sta de vorbă cu ea, o va putea mângâia. Biata fată suferă, îşi spuse Dragu cu oarecare bucurie. Îşi dete repede seama că suferinţa aceasta îl atrăgea într-un anumit sens. Valentina va avea nevoie de mângâiere, va avea deci nevoie de el...

— Crezi că are să ningă şi astăzi? întrebă deodată Alexandru privind pe fereastră.

— Ninge şi se topeşte, vorbi Dragu, ca să spună şi el ceva. N-a venit încă timpul zăpezii; nici n-am intrat în decembrie...

Tăcură iar, o bună bucată de vreme. Alexandru aprinsese lampa. În

odaie se făcuse de mult întuneric.

— Vrei să iei masa cu noi? întrebă Alexandra. Rămâne mi se pare şi Dinu Paşalega. Cu acest prilej, mai stăm de vorbă... Aş avea atunci impresia că ne-am împăcat...

— Cu d-ta nu mă pot împăca, spuse aspru Dragu.

— Mi-ar părea rău. Mă bucurasem multă vreme că ţi-am câştigat prietenia... Văd însă că şi aici eşti egoist; vrei ca oamenii cu care te împrieteneşti să-ţi împărtăşească întru totul ideile d-tale, în orice domeniu.

— Nu în orişice domeniu, îl întrerupse Dragu. Numai în cel moral...

— Singurul care contează, fireşte, şi singurul unde libertatea unui prieten nu poate ceda... Asta numesc eu egoism...

— Poate să fie numai consecvenţă, vorbi Dragu. Nu poţi fi prieten cu un laş sau cu un criminal...

— De ce nu? Adevărata iubire nu trebuie să ţină seama de nicio interdicţie morală. Ce înseamnă asta să mă iubeşti numai dacă sunt curat pe mâini, dacă mă spăl pe dinţi, mă îmbrac ca toată lumea şi nu înjur de mamă?!... O prietenie adevărată nu ţine seama decât de propriile ei legi. Iubeşti pe cineva pen*tru că îl i*ubeşti, nu pentru că e inteligent, bun, moral, bogat sau sărac...

— Este un punct de vedere, fireşte, vorbi Dragu. Poate să fie bun în dragoste. Poate în dragoste iubeşti la întâmplare, iubeşti *pentru că* iubeşti, şi nu ţii seama de nimic. În prietenie însă, trebuie să ţii seama de ceva: de inteligenţă, de suflet, de orice element care poate transforma puerila sau frivola tovărăşie dintre doi oameni într-o adevărată comuniune. Aşa cred eu, cel puţin. Prieteni în sensul d-tale găseşti cu sutele pe orice stradă. Prieteni cărora să le tolerezi crimele şi slăbiciunile, sub motiv că trebuie să-i iubeşti aşa cum sunt. Niciun om nu este atât de perfect ca să-l poţi iubi aşa cum e. Oricărui om îi poţi face serviciul de a-i atrage atenţia asupra prostiilor pe care le săvârşeşte... Dar, evident, lucrurile mărunte nu se pot discuta acum...

— Din ce-mi spui d-ta înţeleg că nu vrei să iei masa cu noi, vorbi Alexandru încercând să zâmbească.

Ce l-a făcut pe acest om să fie atât de tare, atât de inflexibil? se gândea

Dragu. Câteva săptămâni în urmă, câteva zile chiar, îl stăpâneam fără niciun efort, îl simţeam că e sub puterea mea de la primul cuvânt. Îmi răspundea aşa cum se răspunde unui om mai mare, unui om mai tare. Acum este cu desăvârşire altul.

Poate l-au întărit faptele lui, laşităţile lui... îl privi dârz, încercând să-l copleşească, să-l turbure cu privirile lui oţelite. Dar Alexandru continua să zâmbească. Irina intră tocmai atunci în odaie şi observă cu mirare cât de calm şi fericit pare văru-său...

— Mi-a telefonat Felicia, spuse ea. Probabil că se aştepta să te găsească pe tine la telefon, adăugă coborând glasul. Ştii, pleacă peste câteva zile. Îndată ce începe să ningă, Felicia se pregăteşte de plecare. Ne-a rugat să o vizităm...

— Nu mai am timp, vorbi Alexandru. Te poţi duce singură...

Irina îl privi fără să înţeleagă. Îl privi apoi şi pe Dragu.

— De ce îmi vorbeşte aşa? V-aţi certat, voi doi?

— Nu, interveni David zâmbind. Alexandru simte că nu mai e liber pe timpul lui, de aceea te-a refuzat. S-a hotărât de-acum să fie numai al „Acţiunii”. Simte că nu mai are timp; ăsta e cel dintâi simptom al bătrâneţii şi al uscăciunii. Nu mai e nimic de făcut pentru el. Va trăi de-acum înainte după agendă...

Se apropie de Irina, îi apucă mâna şi i-o scutură puternic.

— Pierde-ţi timpul, fată dragă. Iubeşte şi pierde-ţi capul. N-are niciun rost să ţi-l păstrezi de pe acum...

Apoi întinse mâna şi lui Alexandru şi i-o strânse. Ieşi repede din odaie, fără să mai privească înapoi. Figura i se înăsprise, fruntea i se întunecase – ca pe vremea tinereţii lui ascetice.

— Ce are Dav? întrebă Irina.

— Nimic precis, răspunse plictisit Alexandru. Apără pe Valentina; tot aşa cum apărai tu, astă-vară, pe Viorica. Femeile abandonate îşi găsesc întotdeauna cavalerii lor, în viaţă sau în moarte. Este şi asta o meserie... Haidem la masă.

Irina trecu cea dintâi către sufragerie. În prag se opri şi şopti.

— Alexandre, dacă te vei simţi nefericit, să-mi spui şi mie...

III

Într-o dimineaţă, în timp ce curăţa odaia Anişoarei, slujnica găsi o monedă de aur alunecată între saltea şi somieră. Anişoara îşi amintea precis că luase din sertar şase bucăţi de aur, nu cinci, câte îi dăduse lui Petru. Căutase cu înfrigurare pretutindeni, dar nu mai găsise moneda pierdută. Bănuia că îi alunecase din batistă când intrase în odaie, şi răscoli toate covoarele, dădu la o parte scaunele, căută chiar pe sub pat. În cele din urmă, renunţase. Dacă n-am găsit-o eu, nu o va mai găsi nimeni îşi spusese. Nu-i era prea mare teamă. Ştia că furtul va fi descoperit într-o zi, dar numai că va fi de mult alături de Petru în odăiţa lor, apăraţi de lume. Anişoara nu-şi imagina întâmplările viitoare decât până la ultimul epilog al aventurii sale: fuga în odăiţa închiriată de Petru. Când Petru i-a spus că n-a obţinut decât douăsprezece mii de lei – din care cheltuise aproape jumătate plătind datorii urgente – şi că banii rămaşi nu-i vor ajunge pentru chiria unei odăi mobilate în oraş (Anişoara încă nu-i destăinuise hotărârea ei de a fugi definitiv de acasă) – fata a înţeles că furtul fusese necomplet. Mai era încă nevoie de bani. Rămăseseră destule bijuterii vechi în cutie, puteau fi vândute şi ele. Anişoara îşi reproşa timiditatea ei din noaptea de 15 noiembrie. Atunci ar fi putut lua mai mult, fără nicio teamă. Împrejurările erau acum mai rare şi îngrijorător de puţin favorabile. După ce Petru o anunţase că nu va închiria camera din oraş, Anişoara trăise câteva zile din care nu-şi mai amintea aproape nimic. Era absentă, fără să fie tristă, umbla prin toate încăperile vilei, fără să caute pe nimeni, fără să dorească ceva. Nimeri odată în bibliotecă, unde dl Lecca lucra între dosare. Rămase multă vreme, mulţumindu-se să-l privească, fără să fie descoperită, în cele din urmă se apropie de birou şi puse mâna pe umărul tatălui.

— Tu eşti cel mai bun dintre noi toţi, vorbi Anişoara. Dar eşti atât de departe…

Dispăru apoi atât de repede, încât dl Lecca nici nu avu timp să-i

răspundă. Şi glasul, şi ochii fetei îl neliniştiră însă destul de mult. Părul blond al Anişoarei părea acum mai stins, mai cenuşiu; fruntea parcă era mai palidă şi ochii turburaţi, adânciţi în cearcăne. Dl Lecca rămase multă vreme cu amândouă palmele încrucişate deasupra dosarului, încercând să gândească. Poate Anişoara e bolnavă, sau poate i s-a întâmplat ceva, Doamne fereşte! Dl Lecca îşi aminti în acea clipă că Anişoara nu mai era o fetiţă, că de acum trebuie altfel păzită şi altfel întrebată. Nu putea uita tonul glasului ei, nu putea uita mai ales o ciudată impresie de tragedie, pe care i-o lăsase prezenţa fugară a Anişoarei. Îl cuprinse atunci o nelinişte care îi alungă orice poftă de lucru. Nu i se mai întâmplase niciodată asta. Se ridică de la birou şi se duse să caute pe dna Lecca.

— Ştii, draga mea doamnă, ştii, m-a speriat fetiţa noastră, Anişoara... Nu cumva e bolnavă?...

Dna Lecca îl privi mirată şi batjocoritoare. Nu-i venea a crede că l-a auzit, chiar pe profesor, coborându-se din biblioteca lui la un ceas atât de neobişnuit ca să-i vorbească despre Anişoara. Sub privirile ironice ale soţiei, dl Lecca se fâstâci, se simţi ridicol şi regretă că s-a amestecat într-o asemenea taină familială. Ar fi încercat să se scuze, să se explice, dar dna Lecca nu-i mai lăsă timp.

— Desigur că e bolnavă fetiţa! îl iubeşte pe Anicet, pe profesorul ei de pian!... îl ştii pe care, nu?!...

Dl Lecca îşi amintea foarte bine de Petru. Nu ştia însă ce trebuie să spună; nu ştia dacă e dator să se supere de această descoperire, sau să zâmbească îngăduitor. Aşteptă să se pronunţe întâi soţia.

— Cred şi eu că îl iubeşte, continuă dna Lecca râzând. Cine nu l-ar iubi? N-are nici douăzeci de ani, şi e cât un taur. Ferice de femeia lui!... Anişoara visează toată ziua la Anicet, de aceea e atât de aiurită. N-ai nicio grijă...

Vorbise în aşa fel, încât dl Lecca nu înţelese dacă pasiunea aceasta secretă a fiicei lui către profesorul de pian e o crimă sau un sentiment autorizat şi încurajat. Dl Lecca se întoarse în bibliotecă cu aceleaşi turburi presentimente. Orice s-ar întâmpla, simţea bine că el va fi de partea Anişoarei.

În aceeaşi zi, slujnica aduse dnei Lecca moneda de aur, povestindu-i

când şi unde a găsit-o. La început, dna Lecca n-a dat prea mare însemnătate acestui fapt. A aşezat banul pe masă şi a continuat să picteze, cu toate luminile aprinse. Când Anişoara a intrat în odaie, a întrebat-o, fără să ridice ochii de pe şevalet.

— Anişoara, tu ai pierdut napoleonul acesta de aur? L-a găsit femeia sub salteaua ta...

Fata s-a făcut palidă şi a rămas pironită locului, fără să ştie ce ar putea răspunde. Dna Lecca se opri din lucru şi începu să-şi pregătească o culoare.

— În fond, de unde ai fi putut tu avea un ban de aur? se întrebă deodată întorcându-se spre fată cu pensulele în mână. Vezi, nu m-am gândit la asta până acum...

— În orice caz nu e banul meu, spuse Anişoara calmă.

Apoi ieşi repede din odaie. Dna Lecca rămase oarecum surprinsă de plecarea aceasta bruscă. Se apropie de masă, luă moneda şi o privi cu luare-aminte. O recunoscu; era din mica lădiţă îngropată înainte de război în pivniţă. Lucrurile îi apărură deodată foarte grave. Sună servitoarea şi-i spuse să cheme pe domnişoara Adriana.

— Este al tău banul ăsta? o întrebă.

Adriana o privi direct în ochi, furioasă şi dispreţuitoare.

— Te rog să nu mai mă deranjezi pentru orice năzbâtie! vorbi ea răstit.

— Nu e nicio năzbâtie. Vreau să ştiu de unde a ajuns banul ăsta sub salteaua Anişoarei. Ea spune că nu e al ei, că nu l-a văzut niciodată...

Adriana ieşi trântind uşile. Dna Lecca rămase o clipă în mijlocul odăii, bătută de lumini puternice, ţinându-şi capul între mâini. Simţea o revoltă bruscă, întunecată, împotriva celor două fiice. Simţea, în acelaşi timp, o turbure nelinişte. Era peste putinţă ca cineva să fi pătruns la „comoară”, cum numea ea restul aurului rămas din 1916. Nimeni, nici măcar dl Lecca (de câţiva ani) nu mai ştia unde e ascunsă. Dacă, printr-un miracol, cineva ar fi găsit cheia şi ar fi furat banii, familia ar fi fost ruinată. De doi ani, dna Lecca vindea în fiecare lună zece piese de aur, ca să completeze bugetul necesar casei. Toate gândurile acestea o turburară tot mai adânc. Îşi aduse aminte atunci de sertarul din dormitor şi alergă într-acolo, trântind

pensulele la întâmplare pe masă.

În acest timp, Anişoara se îndrepta spre bibliotecă. Se hotărâse să spună totul dlui Lecca, totul, afară de numele lui Petru.

— Dacă am să-ţi mărturisesc un mare păcat, ai să mai mă iubeşti? îl întrebă, după ce-i apucase repede mâna şi i-o sărutase.

Dl Lecca simţi o emoţie atât de puternică, încât ochii i se umeziră şi inima începu să-i bată pripit. Niciodată nu i se mai întâmplase asta; atâtea surprize într-o singură zi; o mângâiere atât de directă şi glasul necunoscut al fetei, dragostea ei atât de vie.

— Spune-mi, micuţa mea, nu-ţi fie teamă.

Anişoara începu să plângă. Se aşezase pe genunchii bătrânului, aşa cum nu mai făcuse de mulţi ani. Dl Lecca se simţi tare, puternic, protector. O bucurie exaltată, o încredere nebănuită în el îl schimbară în câteva clipe. Trebuia acum să mângâie, să protejeze şi să ierte – şi toate chemările acestea, adresate sufletului şi puterii lui, îl întăriră. Anişoara nu plângea de frică; plângea mai mult de tristeţe, de singurătate. Totuşi, povesti furtul în cele mai mici amănunte. Dl Lecca o asculta îngrozit, mirat, parcă i s-ar fi povestit o întâmplare streină, pe care nu putea cu niciun chip s-o creadă.

— Nu mă întreba mai mult, şopti Anişoara. Lucrurile le-am dat. Nu le-am furat pentru mine. Dar să nu mă întrebi mai mult, papa!...

Îi sărută din nou mâinile. Dl Lecca începea să se convingă de gravitatea întâmplării.

— Nu le-ai dat cumva dlui Anicet? o întrebă el blând.

— Cum aş fi putut să i le dau lui? vorbi Anişoara mâhnită. Pe el îl iubesc atât de mult... Cum l-aş fi putut jigni dându-i lucruri furate?...

Dl Lecca, observând că Anişoara nu-i ascunde iubirea ei pentru Petru – iubire de care el aflase cu puţin înainte, de la dna Lecca – crezu şi cealaltă parte a mărturisirii fetei şi se convinse că Anicet nu poate fi amestecat în acest furt. Se simţea însă extrem de responsabil faţă de dna Lecca. Obiectele furate n-aveau o valoare prea mare, iar monedele de aur erau din „comoara” adunată de el; totuşi, ştia că va avea de luptat împotriva mâniei dnei Lecca şi nu mai încercase un asemenea efort de cincisprezece ani. Emoţia fetei îl întărea însă.

Glasul Anişoarei era schimbat, ochii ardeau, trupul ei mic tremura. Pentru întâia dată, dl Lecca se simţi protector şi bărbat puternic. Nu ştia însă ce cale va trebui să aleagă. Se mulţumi să-şi mângâie fata, să o sărute. Atunci se auzi venind dna Lecca. Intră în bibliotecă furtunos, ţinând cutia cu bijuterii sub braţ. Era atât de mânioasă încât îi venea să râdă, un râs isteric, înfricoşător.

— E de necrezut! ţipă ea. Am fost furaţi, am fost furaţi în casa noastră!...

Dl Lecca tuşi şi-şi agită o clipă mâinile. Degetele păreau mai lungi, acum, mai galbene, mai osoase. Se pregătea să vorbească, dar nu găsise încă cel mai bun cuvânt de început.

— Eu am furat, spuse atunci Anişoara, ducându-şi mâinile la spate, ca în faţa unei profesoare.

Dna Lecca o privi speriată, apoi începu să râdă. Se trânti pe un fotoliu.

— Era de aşteptat, vorbi ea. Aş fi putut ghici de la început. Ai furat ca să-l ajuţi pe vlăjganul ăla de Anicet!...

Anişoara se făcu roşie şi înaintă câţiva paşi spre maică-sa.

— Minţi! Nu i-am dat dlui Anicet! strigă mirându-se în acea clipă de curajul şi forţa cu care ţipase. Eu am furat, dar nu pot spune cui i-am dat...

— Ghicesc eu singură, fetiţa mea, rânji dna Lecca.

— Dacă spuneţi ceva dlui Anicet, să ştiţi că mă omor! ţipă Anişoara tot atât de puternic. Papa, îţi spun şi d-tale acelaşi lucru: mă omor!

Dl Lecca tresări, frângându-şi mâinile. Trebuia să vorbească şi el, să intervină, să-şi apere fata.

— S-o iertăm, doamnă, spuse el. E fata noastră şi ea singură mi-a mărturisit greşeala... E copilul nostru din urmă...

Îşi scoase ochelarii, cu o mână nesigură şi începu să şi-i şteargă. Putu astfel să scape de privirile crunte ale soţiei. Dna Lecca rămase câteva secunde în mijlocul odăii, neştiind ce să facă, apoi izbucni în râs.

— Sunteţi cu toţi înţeleşi în casa asta contra mea, vorbi ea. Credeam că numai Adriana mă urăşte. Dar văd acum că Anişoara fură ca să scape de mine, şi domnul profesor îi ia apărarea...

Vorbise repede, şi vorbele îi erau întretăiate de râs, ca şi cum ar fi dat o replică glumeaţă într-o piesă bulevardieră. Tot ce spunea dna Lecca părea

teatral, pronunţat de pe o scenă proastă.

— Fetele mele, fetele mele! exclamă ea cu privirile înălţate şi cu braţele ridicate în aer.

Plecă atât de repede, încât Anişoara nu ştiu dacă a iertat-o, sau se duce să-i pregătească pedeapsa. Voi face şi eu ca Adriana, se gândi atunci, mă voi apăra ameninţând-o.

— Nu cumva i s-a făcut rău mamei tale? întrebă timid dl Lecca. Poate am face mai bine s-o urmărim. Va avea nevoie de noi...

Anişoara înţelese de-abia acum că părintele ei nu cunoştea deloc scenele zilnice dintre dna Lecca şi Adriana, că nu ştia de scandalurile şi ţipetele necurmate ale celor două femei.

— ... Săruri, ceva... sau oţet aromatic, continua dl Lecca.

Era într-adevăr emoţionat de ieşirea dramatică a soţiei sale. „Fetele mele, fetele mele!”, cuvintele acestea îi străpunseră adânc inima. Se simţise deodată alături de soţie, gata s-o apere împotriva fetelor.

Anişoara se retrase în camera ei şi refuză să vină la masă. Teddy Lupescu o vizită, încercând să afle dacă într-adevăr a dat bijuteriile şi banii lui Anicet. Anişoara continua să nege, plângând.

— Am să mă omor, dacă mai mă întrebaţi!...

Totuşi, începuse să-i fie teamă. Peste două zile era lecţia de pian, şi dna Lecca ar fi fost în stare să ţipe în faţa lui Anicet. Gândul acesta o înspăimântă. Nu ştia ce ar putea face; dacă trebuie sau nu să anunţe pe Petru printr-o scrisoare. Nu putea însă, în niciun caz, ieşi din casă. Ar fi dat de bănuit, ar fi fost urmărită. Trebuia să ceară ajutorul cuiva, şi nu ştia pe cine să aleagă. În niciun caz, pe al dnei Lupescu, deşi aceasta se purta cât se poate de drăguţ cu ea, o invita necontenit să vină la masă, şi spunea că a fost iertată.

— Ai fost o proastă, îi spunea. Dacă aveai nevoie de bani, puteai să ceri, îmi puteai cere chiar mie!...

— Am să am mereu nevoie de bani, de aici înainte, şopti Anişoara.

Îi păru rău, câteva clipe în urmă, de această mărturisire. Teddy ar putea ghici că se pregăteşte de fugă. Îşi ascunse capul între palme, şi nu mai voi să spună nimic.

— Sunteţi ridicoli, se adresă Teddy doamnei Lecca, îndată ce rămaseră singure în budoar. Vă faceţi casa de râs pentru câteva vechituri furate...

Dna Lecca era îngândurată, aproape tristă. Nu mai fusese de mult aşa, din timpul războiului.

— E altceva, Teddy, vorbi ea încet. E cu totul altceva...

Se opri brusc. Avea impresia că visează. Încerca să-şi dea seama de întâmplare, s-o judece calm – dar îi era peste putinţă să scape de sufocanta impresie de vis care o stăpânea de când Anişoara o ameninţase că se omoară. I se părea că trăieşte o scenă de mult uitată, din prima ei tinereţe; că tot ce se întâmplă acum se mai întâmplase o dată, cu foarte mulţi ani în urmă. Şi totuşi, nu-şi putea aminti precis dacă chiar ea trăise un asemenea eveniment, sau dacă auzise numai vorbindu-se.

— E altceva, continua să şoptească dna Lecca.

— Tu bănuieşti pentru cine a furat? întrebă Teddy Lupescu.

— Pentru Anicet, fără îndoială... Mă întreb ce l-a făcut pe vlăjganul ăla să-mi refuze mie banii pe care am vrut să-i dau... Ştii, îmi plăcea şi mie Anicet! E o brută; îmi plăcea...

Începu să râdă deodată, dându-şi capul pe spate.

— Poate am să mă răzbun şi pe el, adăugă dna Lecca, clipind din ochi.

Teddy Lupescu se cutremură. Se apropie şi-i puse mâna pe umăr.

— Şi tu, frate, şi tu?

Dna Lecca nu-i răspunse nimic. Începuse să-şi aranjeze coafura, ca şi cum s-ar fi pregătit să iasă în întâmpinarea cuiva. Se ridicase de pe scaun.

— Am să trec de partea Anişoarei, atunci, vorbi din nou Teddy Lupescu.

— N-ai înţeles nimic, şopti dna Lecca misterios, şi nici nu vei putea înţelege nimic...

Cele două femei rămaseră câteva clipe faţă în faţă, privindu-se, încercând să se păcălească prin zâmbete. Când trecură în salon, găsiră pe dl Lecca aşteptându-le, cu pleoapele lăsate, cu mâinile amândouă bine înfipte pe muchea măsuţei.

IV

David Dragu se întoarse acasă pe jos. Ninsoarea îi făcea bine, fulgii reci i se opreau pe obraji, pe frunte (căci umbla descoperit) şi îl ajutau să-şi risipească gândurile.

— Te-a căutat un domn, îi spuse Getta, un domn profesor de la Bârlad.

David îi citi numele pe un pachet voluminos: Profesor Anton Dumitraşcu.

— Spunea că ţi-a adus un roman, adăugă Getta. E destul de gros; ai să-l citeşti tot?!...

David zâmbi, luă pachetul şi trecu în odaia lui. Îşi aducea bine aminte de Dumitraşcu: de la întâlnirea lor la mare, primise câteva scrisori. Anton îl ţinea la curent cu mersul romanului. Îi schimbase titlul; se numea acum *Prăbuşiri.* „E mai simplu şi mai evocator, îi mărturisise în ultima scrisoare. Capătă un sens universal, o valoare profund umană.” Dragu nu-i răspunsese niciodată, deşi Dumitraşcu îl anunţase că-i va trimite în curând manuscrisul complet al romanului. Am să-l dau unui prieten să vadă dacă poate găsi un editor, îşi spusese Dragu atunci. Deşi un roman care se numeşte *Prăbuşiri,* şi s-a numit la început *Prăbuşiri în lut,* nu poate fi decât o stupiditate pretenţioasă, gândise el ca să-şi scuze desăvârşita sa dezinteresare faţă de opera unui camarad. Acum însă, manuscrisul îi făcea destulă bucurie. Găsise ceva de citit, ca să-şi alunge gândurile de la discuţia cu Alexandru şi de la logodna Valentinei. Desfăcu pachetul şi începu să frunzărească filele manuscrisului. Erau pagini mici, scrise curat cu mâna, cu margini albe de amândouă laturile. Îşi aruncă ochii la întâmplare. „Femeia avea pasiunea zugrăvită în liniile figurii sale. Ea îi vorbi cu căldură.” Deschise altă pagină. „Era o linişte patriarhală. Câmpurile verzi zâmbeau razelor binefăcătoare ale soarelui.”

Păcat, îşi spuse Dragu. Nu e nimic de făcut. Încercă în altă parte, spre sfârşitul manuscrisului. „în mansarda sărăcăcioasă, cu soba îngheţată şi geamurile îngropate sub zăpadă, studentul se aşeza la lucru. «Trebuie să uit, îşi spuse el, trebuie să lupt împotriva pasiunii bolnave care mă zdruncină. Ţara are nevoie de mine. Totul pentru ţara mea!» Şi exclamând astfel, Caraman îşi prinse fruntea cu amândouă mâinile şi-şi îngropă faţa într-un tratat voluminos de medicină. Afară se dezlănţuise viforul...”

— La masă, Dav! îi strigă Getta prin uşă.

David închise manuscrisul, binedispus, stinse lumina şi veni în antretul care servea drept sufragerie. După moartea maiorului Dragu, familia se mutase într-o casă mai modestă. Trebuiau să trăiască din pensie şi din ce le putea trimite David. Liza câştiga încă prea puţin, iar Getta îşi pierduse şi a treia slujbă. Fetele mici, Viţa şi Nuţa, fuseseră adoptate de Sadina Dragu, sora maiorului, rămasă văduvă de timpuriu şi destul de bogată. Erau amândouă la Notre-Dame şi veneau foarte rar în vizită. Cu cât creşteau, cu atât păreau mai streine. David nu vorbea niciodată de ele faţă de dna Dragu. Îşi spunea totuşi că poate vor fi mai fericite la Sadina, vor creşte mai bine, în bogăţie. Nu vor ajunge ca Getta, funcţionare de la douăzeci de ani.

Se aşezară la masă; dna Dragu, Liza, Getta şi David. Liza avea cameră în oraş, dar plătea două mii de lei pe lună acasă pentru masă. De la moartea maiorului, începuse să fie tolerată. Ani de-a rândul lipsise din ţară, şi bătrânul Dragu jurase să n-o mai primească niciodată în casă. Moartea lui i-a adunat însă, din nou, pe toţi. Iar după înstreinarea celor două fetiţe, dna Dragu se hotărâse să-şi păstreze toţi copiii lângă ea, cât va putea de mult.

— Ştii că Felicia pleacă săptămâna viitoare? întrebă Liza.

— Am aflat, vorbi Dragu plictisit că va trebui să discute acelaşi lucru. Am aflat chiar de la Alexandru.

— Ce-a spus el? întrebă repede Liza. Nu pleacă şi el după Felicia?...

— Nici gând. Alexandru se apucă de politică. După ce-a făcut cu fata aceea, cu Valentina, nici n-avea alt lucru mai bun...

— A făcut ce fac toţi bărbaţii, vorbi Liza dispreţuitoare. Şi-apoi, vina e a ta, nu a lui...

David nu răspunse. Mânca liniştit, cu ochii în farfurie.

— Cel puţin, el s-a purtat mai corect, continuă Liza. Fără prea mult timp pierdut cu ritualele prealabile. Totul a durat opt sau nouă zile. Minciunile acestea durează, la alţi bărbaţi, ani întregi...

Familia continua să mănânce tăcută. Îi servea Ilie, fosta ordonanţă a maiorului din timpul războiului. Ilie nici nu mai ştia de când nu-şi mai

primise leafa întreagă. Dna Dragu îi dădea câţiva lei în fiecare zi, pentru tutun, şi cinci sute de lei la sărbători ca să-i trimită acasă, în satul lui.

— Cine e domnul ăsta, Dumitraşcu? întrebă Getta.

— E însurat, să nu-ţi faci nicio iluzie, răspunse zâmbind David.

Dna Dragu îl fulgeră cu ochii. Getta era disperată că nu se mai mărită. Doi tineri rupseseră până acum logodna, şi nenumăraţi alţi cunoscuţi începuseră s-o evite. David hotărâse să se gândească şi el destul de serios la această problemă. Dna Dragu îi ceruse în repetate rânduri să-şi cheme prietenii şi colegii la ceai. Cât lipsise din Capitală, Getta nu izbutise să cunoască decât tineri „de condiţie inferioară”, spusese dna Dragu. „Aşa se fac căsătoriile, prin prietenii şi cunoscuţii fraţilor. Dar biata Getta parcă n-ar avea un frate mai mare...” Toate aceste amănunte care, pe David, îl umiliseră şi-l exasperaseră câţiva ani mai înainte, trebuia acum să le accepte, să le judece, să le domine. Cât de mult îi repugnau intrigile matrimoniale, se hotărâse să colaboreze la ele ca să-şi poată mărita sora. Era un fel de a-şi realiza asceza pe care o dorise în prima tinereţe. Renunţase de mult la singurătatea lui dârză, orgolioasă şi amorală. Îşi propusese să rămână eroic chiar în mijlocul vieţii de toate zilele, frecându-se necontenit de obstacole mediocre, în continuă vecinătate cu frivolitatea şi cu evenimentele nesemnificative.

— Tu crezi că Felicia a fost cu adevărat îndrăgostită de Alexandru? întrebă David pe Liza, ca să rupă tăcerea.

— E absurd ce întrebi, vorbi dispreţuitor şi aspru Liza. Felicia nu poate iubi pe nimeni... L-a plăcut, câteva ceasuri. Din fericire pentru ea, a intervenit gluma ta de prost-gust cu logodna şi Felicia a renunţat la un capriciu...

David se stăpânea cu greu. Şi totuşi, trebuia să se stăpânească, pentru că era în familie. Niciodată nu-şi îngăduia să izbucnească, să ţipe sau să gesticuleze faţă de maică-sa şi de Getta. Lângă ele, era cu desăvârşire alt om; vorbea banalităţi, făcea glume şi asculta ceasuri întregi dureri mici sau intrigi de mahala. Liza însă, poate fără să-şi dea seama, îl provoca. Gluma mea de prost-gust, gândi David, toată lumea crede că eu am fost de vină.

— Ştii, vorbi el adresându-se Lizei, Valentina îl iubeşte cu adevărat pe măgarul ăla. Glumă, neglumă, ar fi trebuit să ţină seama măcar de lucru acesta...

— Puah! exclamă Liza zâmbind, toate fetele iubesc pe un băiat dacă li se atrage în prealabil atenţia că băiatul acela este sau va deveni logodnicul lor. Ce înseamnă asta: îl iubeşte cu adevărat? Putea iubi tot atât de bine pe un altul, dacă tu ai fi făcut pariul cu un alt băiat. Te putea iubi pe tine, dacă pariul ar fi fost răsturnat...

David simţi o căldură neobişnuită auzind ultimele cuvinte. Voi s-o întrerupă, dar Liza continuă, tot mai aprinsă.

— Voi, băieţii tineri, nu înţelegeţi niciodată cât de perfide sunt femeile şi cât de uşor se consolează în amor. Vă impresionează orice lacrimă, orice suferinţă. Lasă, băiete, nu te îngriji tu de soarta Valentinei. La vârsta ei, nicio durere nu lasă urme...

Liza vorbise cu mânie, cu violenţă. Îşi dete însă seama că dna Dragu o asculta foarte puţin binevoitoare şi se întrerupse brusc.

Ştiu ce am de făcut, îşi spuse David ridicându-se de la masă. Mâine trebuie s-o văd neapărat. Cel puţin Valentina să nu creadă că eu sunt de vină...

Petrecu o noapte turburată. Să nu mă prefac ca un ipocrit. O iubesc. Ei şi? Nu mai sunt la prima iubire... David îşi spunea mereu, de câte ori îi plăcea o femeie, că nu mai e la prima iubire şi că nu are deci de ce să se teamă. Ceea ce numea el prima iubire fusese o idilă nemărturisită din Facultate, care nu durase decât două luni, dar după care îşi jurase să rămână virgin. Citise atunci La V*ita nuova a l*ui Dante şi, deşi în discuţii şi în scris era excepţional de vulgar, îşi păstrase totuşi o puritate care ajunsese legendară printre prietenii lui. Moartea maiorului Dragu îl silise însă să renunţe la orice intransigenţă ascetică, de orice fel. David se grăbi să ajungă şi el ca toţi oamenii, să-şi facă legături şi să le desfacă repede. Nu reuşea întotdeauna, pentru că era brutal, fără nicio urmă de sentimentalism, şi accepta dragostea numai sub două aspecte: erotic şi moral. Era incapabil să vorbească dulce unei femei, să-i spună fleacuri sau să se plimbe cu ea pe stradă. Era incapabil chiar să ia braţul unei femei

care i se dase, sau să rămână noaptea în grădină, şoptindu-i vorbe frumoase ori privind luna. David venea deseori la întâlniri cu o carte şi citea ceasuri întregi alături de femeia iubită. Îşi alegea numai femei accesibile oricui, fără complicaţii sentimentale. Nu făgăduia niciodată nimic; nici măcar nu spunea „te iubesc!”. Singura sa declaraţie era: „îmi placi”. Credea că împacă, astfel, simţul lui moral. Mai ales că avea abilitatea să nu facă niciodată el nici primul, nici ultimul pas. După ce o femeie venea în camera lui (din oraşul de provincie unde fusese profesor), îi spunea întotdeauna: „Dacă ai remuşcări, poţi să te întorci...”

Totuşi, în noaptea aceasta, David simţea o nelinişte care nu se asemăna cu niciuna din emoţiile şi turburările lui de până atunci, încercă zadarnic să citească, să scrie. Răsfoi din nou *La vita nuova* şi se trudi să traducă în gând versetul:

perche villana morte în gentil core ha miso ilsuo crudele adoperare...

Nu izbuti, şi atunci aşeză cartea pe masă şi se culcă. Trebuie s-o văd chiar mâine, îşi spuse. Dar nu-i era deloc somn. O noapte de insomnie îl înspăimânta. Se dădu atunci jos din pat şi, în întuneric, începu să se învârtească pe loc până ce simţi că totul se clatină şi se rostogoleşte în jurul lui. Îşi repetă cu glas tare: *Es schwindelt, es schiwindelt!... Nu*-şi mai auzi glasul. Simţea că i se face rău. Se mai învârti încă o dată, apoi căzu în pat. Îşi ascunse capul sub perne. Adormi uşor, trecând de-a dreptul din ameţeală în somn.

*

A doua zi, David se întoarse acasă abătut.

— Te aşteaptă dl Dumitraşcu în odaia ta, îi spuse Getta.

— Bine, vin şi eu imediat...

...Valentina îl primise atât de cald, şi era totuşi atât de departe de el, atât de inaccesibilă. Plânsese mult, se vedea bine după ochii ei turburi, după obrazul ei palid. Ce noroc că n-au fost şi părinţii acasă, şi a evitat astfel o scenă penibilă... Valentina era îmbrăcată în gri, o rochie închisă, cu mâneci lungi, care îi strângeau încheieturile. Îi spunea până atunci Valentina, dar acum a trebuit să-i spună „domnişoară”. Era ceva în ea care îl ţinea departe, inuman de departe. Pe stradă îşi închipuise scena destul

de simplu. Se va apropia de ea, cum făcuse Alexandru, şi-i va spune: „Te iubesc, te iubesc cu adevărat. Vrei să fii soţia mea?” Altceva nu era nimic de făcut. Acesta era adevărul. Unul singur. Orice ar fi spus, orice altă explicaţie, orice jurământ, ar fi fost de prisos. Dar, după ce a văzut-o şi a auzit-o vorbind, n-a mai ştiut ce să-i spună. Valentina nu s-a plâns. Au vorbit despre o sumă de lucruri, chiar despre întâmplări de la bal. „N-a ştiut să lege bine farmecul!” spunea fata, zâmbind. „D-ta ai ochi foarte buni, foarte cinstiţi”, i-a mai spus. „Mă întreb de ce-a mai vrut să afle şi tata?” s-a mirat Valentina. Dar atât; nu s-a tânguit şi nu l-a blestemat. David avea gata pe buze: „Te iubesc, te iubesc cu adevărat!” Dar înţelegea foarte bine. Înţelegea ce ridicol ar fi fost, ceva dincolo de realitate. „Am şi eu o vină în porcăria asta, a vorbit el. Dacă nu l-aş fi provocat, poate că nu ajungea la pariu.” Valentina s-a făcut mai severă. „Dar n-are nicio importanţă pariul. N-am crezut nicio clipă în el. Important a fost că l-am întâlnit pe Alexandru.” David şovăi puţin, apoi se hotărî brusc: „Eu credeam că ai să fii supărată pe mine. Venisem să-ţi spun că m-am certat ieri cu imbecilul ăla, că eu am stăruit...” Fata se roşi şi plecă ochii în jos. „Nu numai pentru d-ta (vorbea foarte politicos, acum), dar şi pentru mine. Pentru că mie îmi eşti foarte dragă. Te iubesc şi eu, în felul meu, fireşte...” Pauză. Nu s-au privit în ochi. „Probabil însă că pe mine m-ai refuza dacă te-aş ruga să fii soţia mea...”

— Dav, te aşteaptă dl Dumitraşcu...

— O secundă, numai, o secundă, şi vin numaidecât...

„Mi-ai face rău dacă plângi, aş crede că te-am jignit...”

Fata rămăsese acolo, cu capul îngropat în perne, şi el s-a furişat laş, neştiind dacă mai poate adăuga ceva.

Privi pe fereastră. Ningea lin, des, sigur. Afară totuşi nu e atât de frig. Ce iarnă timpurie... Şi nenorocitul ăsta de Dumitraşcu, nu putea să vină în altă zi?...

— Ce bine îmi pare, îi spuse intrând în odaie.

— Mă iertaţi că v-am deranjat. Dar plec diseară la Bârlad. Ştiţi, noi dascălii...

David căută din ochi manuscrisul. Anton Dumitraşcu se roşi şi se grăbi

să se scuze.

— Oh, lăsaţi asta. Îl veţi citi, dacă veţi avea bunăvoinţă, mai târziu, când veţi găsi timp, poate în vacanţa de Crăciun...

— M-am uitat prin el aseară, spuse David.

Ar mai fi timp să-i spun adevărul, se gândi. Ar mai fi timp să evit o scenă penibilă... Dar nu mai avea puterea să fie sincer. Se aşeză pe divan.

— Lucraţi mult, păreţi obosit, vorbi Dumitraşcu.

— Nu, cred că timpul e de vină...

— O iarnă ciudată, neverosimilă aş spune...

Anton îşi căuta cuvintele. Voia să exprime mai ales nuanţele. Getta intră atunci cu tava cu cafele.

— De ce vă deranjaţi, spuse emoţionat Dumitraşcu.

— O cunoaşteţi? E sora mea...

— Am avut plăcerea, răspunse Anton Dumitraşcu zâmbind şi grăbindu-se să apuce ceaşca cu cafea din mâna fetei.

David îşi dete seama că soră-sa iar s-a stropit cu apă de colonie. Ce obicei detestabil... Observă, de asemenea, că obrajii îi erau roşiţi cu prea mult fard şi buzele exagerat vopsite. O tristă deznădejde îl cuprinse atunci, din toate părţile.

— Trăiţi în sânul familiei, vorbi Dumitraşcu. Dacă aţi şti cât vă invidiez...

— Dar şi d-ta faci la fel, răspunse David.

— Oh, la mine e cu totul altceva...

Zâmbi trist, ca şi cum şi-ar fi amintit deodată de o sumă de lucruri triste. Maria, Maria, Maria...

— E cu totul altceva, repetă el, încercând să dea cuvintelor cel mai solemn ton pe care îl avea la îndemână.

V

Petru n-a venit la lecţie şi toate planurile de răzbunare ale dnei Lecca se năruiră. Îşi pregătise un scurt şi sarcastic discurs. I-ar fi întins moneda de aur pierdută de Anişoara şi i-ar fi spus: „Anicet, nu ştii să alegi. Nu ştii nici

măcar să primeşti atunci când trebuie!” Îi oferise doar de mai multe ori bani şi nătângul refuzase. Ai mei sau ai Anişoarei, nu erau tot atât de buni, banii?!... Dna Lecca nu izbutea să înţeleagă de ce Anicet nu primise niciodată nimic de la ea. Poate a ghicit ceva, poate s-a temut... începu să râdă singură. Nu e atât de deştept băiatul...

Toţi ai casei luaseră apărarea Anişoarei, în afară de dna Lecca. Adriana rămăsese neutră. Dl Lecca şi Teddy Lupescu încercaseră de mai multe ori să afle din gura Anişoarei cui i-a dat lucrurile furate. Fata avea întotdeauna acelaşi răspuns, îndârjit:

— Am să mă omor, dar n-am să vă spun nimic... Dacă-i spuneţi un singur cuvânt!...

Dl Lecca sperase că Anicet va veni la lecţie şi va putea vorbi cu el înainte de a pătrunde în salon. Aflase ziua şi ora când trebuia să vină şi cu un sfert de ceas mai înainte îşi îmbrăcă paltonul de blană, îşi trase căciula şi ieşi în parc să-l aştepte. Dl Lecca îndeplini operaţia aceasta cu infinite precauţii. Nu trebuia să observe nimeni întâlnirea lui cu Anicet. Nu spusese nimic nici Anişoarei, nici dnei Lupescu. Ieşi prin subsol, şi alergă repede să se ascundă sub brazi. Începea să se întunece. Zăpada puţină, căzută în ajun, încă nu se topise. Norii erau încărcaţi, plumburii. Va ninge curând, gândi dl Lecca, şi va ninge din belşug... Cu toată blana în care era înfăşurat, simţi că îl ia cu frig, şi atunci începu să se plimbe, pe furiş, cu multă băgare de seamă, ca nu cumva să fie zărit din casă. Saloanele de pictură erau luminate. Doamna lucrează, îşi spuse dl Lecca, bucurându-se. Se simţea întinerit, în astă-seară.

Mirosul de zăpadă, văzduhul întunecat, plimbarea lui singuratică prin parc – toate acestea îl întorceau într-un timp pe care de mult nu-l mai retrăise. Descoperi cu emoţie că tot aşa mirosea zăpada proaspătă, acum patruzeci de ani. Profilul vilei Tycho Brahe, văzut în semiîntunericul amurgului de iarnă, îi aminti o copilărie legendară. Pe aici, printre brazi, se juca odinioară, către marchiza cu evantaiul de sticlă brumată alerga întâi, când se întorcea de la pension, acolo îl aştepta mama, tânără şi totuşi fără vârstă, aşa cum o cunoscuse întotdeauna... Dl Lecca tresări şi plecă fruntea. Ce s-a întâmplat de-atunci? Ce s-a scurs de-atunci?... Simţi

deasupra-i, mai grea şi mai nepătrunsă, bolta apropiată a norilor. Aduc zăpadă, aduc zăpadă multă, gândi dl Lecca repede, ca să abată şuvoiul amintirilor. Aduc zăpadă, şi pe urmă va ninge neîncetat, şi pe urmă va veni iarăşi soarele, şi pe urmă va fi din nou vară, din nou... Gândurile i se risipiră. Pe urmă, pe urmă?... E cam frig aici, între brazi. E multă zăpadă adunată aici. Se rezemă de un trunchi. Bradul a mai crescut de-atunci, de când se întorcea de la pension. Are să crească, aşa, mereu. Şi pe urmă?..

Zări o umbră trecând pe aleea principală şi se grăbi să-i iasă înainte. Nu ştia încă ce-i va spune lui Anicet, când îl va întâlni. Inima începu să-i bată.

— Vai, cum m-am speriat!...

Era Liza. Şi părea într-adevăr speriată, căci mogâldeaţa îmblănită îi ieşise înainte tocmai în cel mai întunecat sector al aleii.

— Ce făceaţi aici, domnule profesor? îl întrebă Liza apropiindu-se.

Dl Lecca se scuză, în şoaptă, şi îi apucă braţul ca şi cum s-ar fi pregătit pentru o gravă destăinuire.

— Îl aşteptam pe Anicet, ştiţi, pe tânărul acela eminent, meditatorul de pian al Anişoarei... Aş fi vrut să-i spun ceva, de mare importanţă, se înţelege. Dar nu trebuie să afle nimeni...

Dl Lecca încă nu ştia ce îi va spune lui Anicet. I se păru totuşi că s-a trădat, că Liza l-ar putea denunţa, şi atunci îi apucă braţul speriat:

— Nu cumva să spui ceva, sus...

Arătă către odăile luminate ale dnei Lecca. Liza îl privea mirată, neştiind ce să creadă. Pentru întâia oară îl întâlnea în parc, şi îl vedea atât de turburat.

— D-voastră nu veniţi?

— Îl mai aştept, răspunse dl Lecca. Mă întreb şi eu de ce a întârziat atâta...

Liza se îndreptă spre casă, uitându-se mereu înapoi. Dl Lecca îi făcu de câteva ori semn să nu întoarcă privirile; îi era mereu teamă că va fi descoperit...

S-a plimbat aşa vreo jumătate de ceas, până ce îşi simţi corpul îngheţat Se hotărî atunci să intre în casă, pe furiş, pe scara subsolului. Avu o adevărată izbucnire de fericire, constatând că nu l-a surprins nimeni...

Liza intrase direct în camera Adrianei. O găsi citind lungită pe sofa.

— Ce se petrece la voi? întrebă Liza.

— Nimic. Anişoara a furat nişte bani de aur şi i-a dat lui Anicet...

Liza tresări. Se apropie de sofa.

— De unde ştiţi că i-a dat lui Anicet?

Adriana o privi drept în ochi, cu nişte priviri streine. Pentru întâia oară Liza îşi dete seama că Adriana poate avea un zâmbet sarcastic.

— Cui era să-i dea? Cine altul decât el intră în casa asta de nebuni?!...

Vorbise liniştit, dar se cutremură deodată şi sări de pe canapea. Se înălţă în faţa Lizei, aproape de tot de obrazul ei.

— Şi parcă i-a dat numai bani! strigă. Dacă ai şti tu ce-am auzit eu, ce-am ascultat eu lângă peretele ăsta, uite chiar aici, la peretele ăsta!...

Începu să plângă. Liza încercă s-o culce din nou pe canapea, mângâindu-i fruntea, plimbându-şi uşor mâinile pe păr. Dar Adriana se zbătu.

— Nu mai pot, Liza! Nu mai pot!...

*

A doua zi, dna Lecca se deşteptă foarte de dimineaţă. Rămase multă vreme în pat privind drept în sus, pe tavan. Toate planurile îi eşuaseră. A prins de veste bestia aia şi n-are să mai vină la lecţie, îşi spuse dna Lecca. Gândul că nu se va putea răzbuna, că nu va putea întinde napoleonul de aur lui Petru, şi nu-l va vedea fâstâcindu-se şi roşind în faţa ei, sub puterea ei – o exaspera. A prins de veste şi nu va mai veni niciodată la lecţie... Se gândi puţin la Anişoara. Oare îl iubeşte într-adevăr? Oare poate iubi cineva la vârsta ei?... Se simţi deodată umilită, până în adâncul fiinţei ei umilită, fără să înţeleagă de ce.

Îşi petrecu ceasurile într-un chip cu totul neobişnuit. Ieşi în oraş înainte de prânz şi vizită două expoziţii de pictură fără să privească aproape nicio pânză. Cel mai bun lucru ar fi să aflu ceva de la mamă-sa, îşi spuse coborând scările celei de a doua expoziţii. Totul i se lumină, deodată. Începu să zâmbească, prelung, ca şi cum ar fi fost singură. Iarna i se păru foarte frumoasă. Străzile oraşului parcă erau mai vesele, mai vii, sub pojghiţa aceea de zăpadă de curând aşternută. Dacă ar ninge mai mult,

dacă s-ar acoperi totul cu zăpadă, până la ultimul pom, până la ultima piatră...

Intră într-o cofetărie pe Bulevardul Academiei şi scrise câteva rânduri dnei Anicet: „Având a vă comunica lucruri extrem de importante şi urgente, privitoare la viitorul fiului d-voastră, vă rog a binevoi a accepta să veniţi şi să luaţi o ceaşcă de ceai la mine, astăzi între 5 şi 6, la vila Tycho Brahe. V-aş rămâne profund îndatorată dacă n-aţi menţiona această vizită intimă fiului d-voastră. Doresc să-i fac din toate punctele de vedere o mare surpriză...”

Dna Lecca trimise plicul printr-un comisionar. Se întoarse apoi acasă, mai calmă, mai îngândurată.

*

Petru plecase devreme de-acasă, îndată după ce terminase masa. De câteva zile se simţea abătut, plictisit, exasperat, fără să înţeleagă el singur de ce. Era incapabil să rămână acasă, incapabil să suporte o prezenţă streină alături de el. Lipsise de la lecţie, ceea ce nu i se mai întâmplase niciodată până atunci. Simţea că i-ar fi fost peste putinţă să audă glasul Anişoarei sau al dnei Lecca; orice glas şi orice gest strein îl irita. Nu izbutea să asculte pe nimeni, nu se putea concentra. Dacă ar fi putut, s-ar fi închis singur într-o cameră şi n-ar fi răspuns niciunei vizite, niciunei chemări. Pentru că acasă îi era peste putinţă să se izoleze complet, rătăcea pe străzi, cu mâinile înfipte în buzunarele pardesiului, cu ochii în caldarâm, până ce îl dobora oboseala. Pe străzi, cel puţin se putea izola. Nu-l turbura nicio apropiere, nu i se cerea nicio atenţie la lumea din afară. Putea asculta în voie finalul *Ereticilor,* melodia aceea de o tragică simplitate, de o supremă împăcare cu păcatul şi cu durerea – pe care niciodată nu o bănuise atât de înaltă, atât de copleşitoare. De când auzise cea dintâi măsură a finalului, Petru trăia într-o permanentă fermecare; amuţise în el orice urmă de împotrivire faţă de destin, faţă de deznodăminte, faţă de mizeria zilnică. Nu spusese nimănui nimic, nu scrisese nici măcar în „Jurnal”. Şi cu toată dorinţa lui de lucru, era incapabil să scrie un singur portativ din această parte finală a *Ereticilor.*

Dna Anicet citise cu bucurie şi totuşi cu oarecare strângere de inimă

rândurile atât de neaşteptate ale dnei Lecca. Înţelese repede că e vorba de o comunicare importantă; poate o bursă de studii în streinătate pentru Petru, poate i se propune un concert. Era încurcată însă pentru că nu ştia cu ce să se îmbrace. Singura rochie nouă era cea pe care o purta în casă, rochie de curând dăruită de Petru. De ani de zile nu mai vizitase pe nimeni în afară de Felicia Baly. De la moartea lui Pavel nu-şi mai făcuse decât o singură rochie de stradă, de doliu. Nu avea de ales, trebuia s-o îmbrace tot pe aceea.

A ezitat multă vreme dacă trebuie să se ducă în vizită cu maşina. Ştia de la Petru că vila Tycho Brahe este foarte departe; maşina ar fi costat-o scump. Pe de altă parte, nu fusese niciodată acolo, şi cu tramvaiul s-ar fi încurcat; ar fi rătăcit multă vreme, ar fi ajuns cu mare întârziere, şi cu rochia stropită. Un orgoliu subit o făcu să roşească; văduva lui Francisc Anicet nu poate apărea stropită cu noroi în faţa protectoarei lui Petru, a femeii de care atârnă viitorul lui Petru. Se hotărî deci să meargă cu maşina. Luă tramvaiul până în centru şi de-acolo se sui într-un taxi. Se făcuse întuneric. Dna Anicet îşi muşca buzele cu cât se depărta mai mult de luminile bulevardelor principale. Zona obscură prin care trebuia să treacă i se părea mai îngheţată, mai primejdioasă, acum, când din minut în minut putea ajunge la o atât de importantă întâlnire. Vor aranja împreună plecarea lui Petrişor la Paris. Ea se va mulţumi cu mai puţin ca până acum. Ar putea intra într-un azil de bătrâne, până la întoarcerea lui Petrişor, până la definitiva lui biruinţă.

Şi-apoi, dacă se va însura, îşi va lua o fată bogată, va avea şi ea o odaie caldă (oh, mai ales o odaie caldă...) în casa lor, aproape de Petru...

— Aici e numărul, doamnă...

Se trezi. Avea de plătit cincizeci şi şase de lei. Se coborî din maşină ameţită, emoţionată, neştiind dacă trebuie să străbată tot parcul acela întunecat şi straniu ca să poată ajunge la ferestrele luminate. Poate o fi pe undeva şi o altă alee, fără atâţia pomi... Se hotărî anevoie şi începu să păşească înspăimântată, pe aleea principală. Fulgii de zăpadă cădeau aici mai rar, mai fragezi, mai nefireşti. Dna Anicet înainta cu o inexplicabilă panică. Fără îndoială, trebuie să mai existe şi o altă alee, poate prin altă

poartă, fără atâţia pomi, fără atâtea umbre...

— A fost greu, nu e aşa? o întrebă dna Lecca ieşindu-i înainte îndată ce auzi soneria. Aşa e întotdeauna la întâia vizită în cavoul ăsta... Noi ne-am obişnuit. Şi prietenii noştri s-au obişnuit...

Izbucni în râs, un râs fără seamăn, şi-şi răsturnă capul pe spate.

— Mai ales prietenii noştri, repetă ea înveselită deodată.

Dna Anicet zâmbea în neştire. Îi era puţin frig. Îi era teamă.

Se uită repede împrejur, să caute o figură umană de care să-şi sprijine privirile. Venise şi slujnica. Dna Anicet îi dădu haina, cu o privire de recunoştinţă. Oprindu-se brusc din râs, dna Lecca începu s-o măsoare, mirată.

— Dar cine ţi-a murit? o întrebă, surprinsă.

— Eu am rămas cu doliul, de-atunci, ştiţi... răspunse dna Anicet stingherită.

Ajunseră în salon. Erau aprinse toate lămpile. Era o lumină stridentă, sticloasă, şi dna Anicet se opri după câţiva paşi, închizând ochii.

— Să-ţi dau o vizieră, vorbi cordial dna Lecca. Eu am întotdeuna câteva la îndemână, pentru musafiri, se-nţelege...

— Nu, mulţumesc, am să mă obişnuiesc repede, şopti dna Anicet.

— Dar să nu-mi ceri să reduc lămpile, continuă dna Lecca, volubilă. Nu pot fără lumină. Eu din asta trăiesc, din luminile astea pe care le vezi... E hrana mea... Să nu-mi ceri să renunţ la ea... N-aş putea face asta nici măcar pentru mama lui Anicet...

Se opri brusc, parcă şi-ar fi amintit un lucru de mare importanţă. Se îndreptă către cele două uşi din fundul salonului şi le încercă. Erau încuiate. Zâmbi mulţumită şi se întoarse către dna Anicet, care rămăsese în mijlocul odăii, orbită, stingherită, sufocată de mirosul greu al uleiurilor. Fără voie, privi spre ferestre. Erau ferestre mari, fără perdele – dar se simţea că nu prea obişnuiau să fie deschise.

— Stai jos, stai jos, o îndemnă dna Lecca. Nici nu-ţi închipui ce plăcere mi-ai făcut. Vom fi numai noi două singure...

— Şi eu, doamnă, mă bucur că în sfârşit vă pot cunoaşte... Petrişor mi-a vorbit de atâtea ori de d-voastră...

— Asta nu e adevărat, o întrerupse dna Lecca. Ce-i păsa lui de mine?...

Dna Anicet roşi, din ce în ce mai încurcată.

— Oh, vă înşelaţi, şopti ea. Şi despre d-voastră, şi despre domnişoara mi-a vorbit de multe ori, foarte frumos...

— Anişoara e cu totul altceva, exclamă dna Lecca, şi izbucni în râs.

Dna Anicet încercă să zâmbească. Probabil că s-a gândit să-şi mărite fata cu Petrişor, îşi spuse ea. Încă n-ar fi fost prea rău. Are casa asta mare, care ar putea fi foarte uşor vândută. Şi apoi, Lecca sunt o familie onorabilă...

— Ai mai văzut din astea? întrebă brusc dna Lecca scoţând din buzunarul bluzei o monedă de aur şi arătându-i-o în palma bine întinsă.

Dna Anicet luă moneda şi o privi, silindu-se să nu-şi trădeze nedumerirea.

— Trebuie să recunosc că n-am mai văzut de mult bani de aur, răspunse ea politicos, înapoind moneda. Probabil că e un suvenir, de la cineva...

I se păru că a spus o prostie, şi roşi puternic. Dna Lecca o străpunse cu ochii.

— Un excelent suvenir, vorbi ea misterios, clipind din ochi. Un extraordinar suvenir. Într-adevăr, e bine spus...

Trecură câteva secunde, fără să-şi spună vreun cuvânt. Dna Lecca continuă s-o privească.

— E timpul să bem un ceai, vorbi ea în cele din urmă.

Sună şi intră servitoarea.

— Fă ceaiul. Şi să nu spui nimănui că am musafiri. Să nu laşi pe nimeni să intre. Nici pe domnişoare...

Tăcu apoi din nou, privind fix chipul şi îmbrăcămintea dnei Anicet. Bătrâna se pierduse tot mai mult sub aceste priviri reci, ciudate, dispreţuitoare. Îi păru rău că a venit. Îi era ruşine de rochia ei de doliu, de pantofii ei scâlciaţi. Începu să se uite pe pereţi, prefăcându-se că admiră tablourile. Nu înţelegea nimic din toate pânzele acelea ciudate, monstruoase. Trebuia totuşi să spună ceva.

— Aveţi o artă foarte personală, începu dna Anicet. Tot ce văd aici mă turbură nespus... Probabil că sunteţi o fire foarte expansivă, şi rămâneţi

necontenit tânără...

Dna Lecca începu să râdă, se ridică de pe scaun şi, apropiindu-se de dna Anicet, îi strânse cu putere mâna.

— Este extraordinar ce bine m-aţi înţeles, vorbi ea cu fervoare. Sunt într-adevăr o femeie care nu-mi pot accepta, sub niciun motiv, vârsta... Dar ce dracu face toanta aia de nu mai aduce ceaiul?!

Se repezi la uşă.

— Ţi-am spus să aduci ceaiul aici! ţipă ea din prag. Hai, grăbeşte-te!...

Era mai nervoasă ca de obicei. Se aşeză pe scaunul ei şi nu ştiu ce să facă. Dna Anicet crezu că e timpul să aducă vorba despre scopul acestei neprevăzute vizite.

— Am fost într-adevăr surprinsă când am primit scrisoarea, începu ea. Aţi fost atât de amabilă... Mă întrebam tocmai ce mult are să-l bucure pe Petrişor...

Dna Lecca sări în sus şi-i făcu semn, ducând degetul la gură.

— SsstL.

Servitoarea intrase cu ceaiul. Dna Anicet privea alarmată, neînţelegând pricina acestei bruşte întreruperi. După ce servitoarea se retrase, dna Lecca alergă la uşă, ascultă cu urechea lipită de lemn – şi se întoarse tiptil.

— E o chestie prea importantă, şopti ea. Nu trebuie să afle servitoarea. Nici nu trebuie să ştie cine sunteţi...

Îi servi ceaiul fără să o întrebe măcar câte bucăţi de zahăr obişnuieşte. Pe o farfurie cu marginile zimţuite se aflau câteva felii de cozonac, uscate. Dna Anicet căută cu ochii lămâia; ceaiul era aproape negru şi dulce ca o limonadă încălzită. Apucă tremurând ceaşca. Nu se putuse încă obişnui în odaia aceasta prea vastă, cu luminile orbitoare.

— Ştii că Anicet fură? întrebă dna Lecca în şoaptă. Mi-a furat nişte bijuterii de valoare şi câteva monede de aur...

Dna Anicet simţi că i se scurge deodată tot sângele din vine. Încercă să lase ceaşca jos, pe măsuţă, dar vărsă mai mult de jumătate pe rochie şi pe covor. Apa fierbinte, care îi stropi genunchii, îi mări spaima.

— Nu face nimic, interveni dna Lecca, dându-i un şervet să se şteargă. E ceai bun, nu pătează...

În mintea dnei Anicet înviaseră cu o dureroasă prospeţime scene vechi, de cinci, şase ani, când trăia încă Francisc, şi Petru fusese prins furând dintr-o casetă cu bani de aur, în care se strângeau monedele primite de copii la sărbători. Cât se rugase atunci să fie iertat Petrişor... Cine ştie ce demon îl îndemnase atunci să fure economiile lui şi ale lui Pavel şi să petreacă înhăitat cu două, trei haimanale din clasa lui... Nădăjduiseră toţi – şi ea, şi Francisc Anicet, şi Pavel – că a fost numai o greşeală de copil, că nu se va repeta. Şi acum, pe neaşteptate, când aproape uitase că Petrişor furase vreodată banii de aur – cuvintele acelea grele, pe care dna Lecca le şoptise atât de firesc... Trebuie să fac ceva, trebuie să protestez, să mă ridic de pe scaun şi să ţip, să fac ceva... Era totuşi incapabilă să se hotărască. Privea palidă, cu buzele strânse, chipul prea puternic luminat al dnei Lecca.

— Să vezi cum a fost, continuă aceasta pe acelaşi ton firesc. A pus-o pe Anişoara. Ştii cine e Anişoara... De altfel, copiii ăştia se iubesc, cred că se şi sărută...

Dna Anicet asculta mută, înfigându-şi unghiile în carne, încerca să-şi dea seama unde se află, încerca să înţeleagă ce s-a întâmplat. Parcă nu asista la o scenă reală. Parcă visa un vis urât şi grotesc, zbătându-se zadarnic să se deştepte.

— Fireşte, el a îndemnat-o să fure, continuă dna Lecca. D-tale nu ţi-a dat nimic, nici măcar o pereche de cercei?...

Întrebarea îmbujora puternic pe dna Anicet. Dar nu avu timp să răspundă. Uşa se deschise brusc şi apăru Teddy Lupescu. Rămase mirată în prag. Nu se aşteptase să găsească un musafir.

— Pe ce uşă ai intrat în sală?! întrebă răstit dna Lecca, îndreptându-se către ea. Că doar le-am închis pe toate!...

De abia acum dna Anicet începu să plângă. Teddy Lupescu se apropie cu pasul ei zgomotos.

— Ce s-a întâmplat? De ce plânge doamna?

— Fiche-moi la paix! şopti dna Lecca. *C’est la mère de cet imbécile d’Anicet. J’étaisjustement en train...*

Dna Anicet se ridică deodată în picioare, palidă, tremurând din tot

trupul.

*— Madame, il est peut-être mieux de vous confesser que je comprends un peu le français... spu*se ea încercând să se stăpânească.

Dar nu izbuti. Căzu din nou în fotoliu, începând să plângă cu hohote. Îşi acoperi faţa cu amândouă mâinile.

— Tant mieux pour vous, Madame, şi vous avez compris, vorbi dna Lecca. *Mais un vol sera un vol même şi...*

— Taci din gură! o întrerupse Teddy Lupescu smucindu-i braţul. Cum îţi poţi permite?!...

— Doamne! Doamne!... se auzi printre hohote.

Era atât de umilită, încât nici nu mai cuteza să ridice capul. Chiar dacă n-ar fi adevărat, chiar dacă n-ar fi adevărat... Cum ar putea uita vreodată ruşinea asta cu martori, într-o casă de oameni bogaţi?...

— Îngăduiţi-mi, doamnă, să vă spun că e o neînţelegere la mijloc! interveni Teddy Lupescu apropiindu-se de fotoliu.

— Nu poate fi nicio neînţelegere! exclamă binedispusă dna Lecca. Anişoara a furat bijuteriile şi banii şi le-a dat lui Anicet! Poliţia are să afle mai bine decât noi ce-a făcut Anicet cu ele...

— Pentru Dumnezeu, taci din gură! ţipă Teddy Lupescu repezindu-se către dna Lecca.

Ţipase atât de tare, încât se înspăimântă şi dna Anicet. Câteva clipe, nu-şi mai dădu deloc seama unde se află. Clătină din cap şi se întinse pierdută pe speteaza fotoliului. Leşină fără niciun spasm, fără să ofteze măcar. Teddy Lupescu continuă să ţipe.

— Eşti o criminală, eşti o femeie infamă, asta eşti! Pentru ambiţiile tale nenoroceşti o familie întreagă! Ai să pierzi şi pe Anişoara, să ştii c-ai s-o pierzi!...

Ţipetele ei nu treziră pe dna Anicet. În schimb, au fost auzite în toate odăile vecine, până jos la subsol şi la bucătărie. Slujnicele se priviră mirate. Cea mai tânără deschise uşa bucătăriei şi se îndreptă către salon. Se întâlni în faţa uşii cu Adriana.

— Ar trebui să chem pe conaşu’, spuse ea repede, scuzându-se.

Porni într-adevăr către bibliotecă, fără să se gândească ce s-ar putea

întâmpla dacă dna Lecca ar afla mai târziu că ea a atras atenţia profesorului. Îl găsi la birou, tuşind, în faţa unui pahar cu ceai. Avea o compresă la gât şi o haină veche de casă pe deasupra redingotei de lucru. Răcise în seara când aşteptase pe Anicet în parc. Tuşea încontinuu, convulsiv, dar nu voia sub niciun motiv să se aşeze în pat. Îi era spaimă de bolire; i se părea că, odată trântit în pat, nu se va mai ridica.

— Vă cheamă puţin cucoana mare, spuse slujnica. E în salonul cu pictură, are şi-o cucoană în vizită...

Dl Lecca era destul de mirat de această invitaţie neobişnuită. Sorbi o înghiţitură de ceai şi se îndreptă spre salon. Venise prin odăile laterale, din parc, şi găsi uşile închise. Auzea glasuri înlăuntru. Se simţi o clipă ispitit să le asculte cu atenţie, dar gestul i s-a părut atât de neonest, încât se depărtă repede de uşă şi se îndreptă către cealaltă intrare.

Ajunse, se opri o clipă ca să-şi potolească tusea şi bătu corect în uşă. Nu-l auzi nimeni. Îşi îngădui să intre după un minut de aşteptare. Tresări, cum dete cu ochii de figura necunoscută a dnei Anicet. Teddy Lupescu îi freca tâmplele cu apă de colonie, în odaie mirosea puternic a apă de colonie şi a ceai vărsat.

Într-adevăr, în timpul certei, cu câteva secunde înainte de venirea Adrianei, Teddy Lupescu răsturnase din întâmplare ceainicul pe parchet. Slujnica ştergea locul înmuind mai multe prosoape şi storcându-le într-un lighean. Dna Lecca privea tot ce se întâmpla cu un calm perfect, inspectând pe rând curăţenia parchetului, tablourile de pe şevalete şi faţa dnei Anicet. Adriana privea în jurul ei speriată, neştiind dacă mai poate rămâne. Asistase la o ceartă neobişnuită, între Teddy Lupescu şi dna Lecca. Aflase că bătrâna leşinată este mama lui Petru şi o examina cu un fel de respect împletit cu curiozitate.

Bătrânul Lecca rămase multă vreme lângă uşă, neobservat de nimeni. Dna Anicet îşi reveni. Plângea, tremura din tot trupul.

— Eu nu înţeleg ce v-a făcut să suferiţi atât, mărturisi dna Lecca, apropiindu-se de sofaua unde se odihnea dna Anicet.

— Eşti o inconştientă! exclamă Teddy Lupescu smucind-o de lângă sofa.

— I-am spus doar că Anicet a îndemnat-o pe Anişoara să fure şi atât!

vorbi dna Lecca.

Adriana se cutremură deodată şi voi să plece din odaie. Dl Lecca o opri însă cu un gest autoritar.

— Doamna mea, începu el grav şi foarte emoţionat, adresându-se soţiei, mă întreb ce demon v-a făcut să pronunţaţi asemenea cuvinte. Îndrăznesc chiar...

— Doamna Anicet, îl întrerupse Teddy Lupescu, este, după cum vezi, mama lui Petru, profesorul Anişoarei, mama lui bună...

Dl Lecca se înclină respectuos către bătrână, pipăindu-şi stânjenit legătura de la gât.

— Mă veţi ierta, venerabilă doamnă, vorbi el, dacă am îndrăznit să apar astfel în faţa d-niei voastre. Sunt de mult un biet...

Îl înecă un nou acces de tuse. Îşi duse amândouă palmele la gură, apăsându-le cu furie, ruşinat de boala lui, de slăbiciunea lui, de ţinuta nedemnă în care fusese nevoit să apară. Dna Anicet nu auzise precis ceea ce îi spusese. Rămăsese pe sofa, ameţită, răvăşită. Dacă s-ar putea sfârşi şi asta, dacă s-ar putea deschide pământul să mă înghită, dacă s-ar stinge măcar lămpile, să nu mai mă vadă, să nu-i mai văd...

— ... Dar dacă îmi îngăduiţi să vă spun şi eu cuvântul meu de stăpân al casei, continuă dl Lecca, vă cer din toată inima iertare pentru toate confuziile... mai bine zis, pentru greşeala fiicei noastre... Căci aşa este, greşeala a fost a fiicei noastre... în niciun caz dl Anicet nu poate fi făcut responsabil de această greşeală...

Se auzi un ţipăt ascuţit şi repede sugrumat, un ţipăt de copil alunecat în prăpastie. Ţipătul fusese atât de sfâşietor şi de scurt, încât toţi se înfiorară. Dna Anicet deschise ochii mari, îngrozită. Dl Lecca rămăsese cu mâna uşor suspendată. Îşi simţea tot sângele îngheţat în vine.

Găsiră pe Anişoara căzută în nesimţire lângă uşă.

VI

— Hai să mergem undeva, într-o cârciumă, să ne mai încălzim, spuse

Alexandru, ridicându-se de la masă.

Intrase în cafenea pentru că îl întâlnise pe Petru la staţia din Bulevardul Academiei, şi avea să-i spună prea multe lucruri ca să poată rămâne în stradă. Trebuia să-i povestească mai întâi ultimele faze ale despărţirii sale de Valentina, adică scrisoarea bătrânului Puşcariu către unchiul Dem, şi cearta cu David Dragu. Trebuia să-i spună apoi hotărârea lui fermă de a crea un cerc de acţiune politică, cerc organizat pe baze cu desăvârşire noi (şcoală de şefi, exaltarea personalităţii şi a valorilor individuale pe temeiul colectivităţii, tehnica fortificării individului, canalizând energia colectivităţii etc). Pe Anicet nu îl interesau amănuntele acestea politice. Nu-şi mai văzuse însă de mult prietenul şi se bucură nespus întâlnindu-l. Orice ar fi vorbit Alexandru, tot despre el vorbea, tot despre pasiunile şi îndrăznelile sale; şi lucrurile acestea îl interesau întotdeauna pe Petru. Mai ales într-o zi ca asta, când propria sa singurătate îl exaspera şi căuta pe cineva să-l poată zgudui, să-l poată scoate din sine.

Când ieşiră din cafenea, se înnoptase bine şi ninsoarea se înteţise. Ningea cu fulgi mari, ningea fin şi des, ca în toiul iernii. Trotuarele se acoperiseră repede cu o zăpadă nouă şi curată. Globurile electrice căpătaseră o lumină de far. Într-un singur ceas, Bucureştiul trecuse aproape în feerie.

— Tu ce spui de zăpada asta? întrebă Alexandru.

Petru îşi roti ochii, lărgi braţele în neştire, apoi şi le plesni de trup băieţeşte. Era cuprins de o dulce înfiorare. Se amestecau atâtea sentimente în bucuria lui, încât nu ştia ce să exprime mai întâi.

— Mă simt mult mai liber aşa, vorbi el la întâmplare. Parcă mă nasc din nou...

Renunţase să se mai întoarcă acasă, la masă. Noaptea aceasta o va petrece cu Alexandru. Nu-şi mai pierduse de mult o noapte cu un prieten; nu mai rămăsese de mult câteva ceasuri într-o tovărăşie virilă, stenică, creatoare de controverse şi confesiuni. De la dragostea lui cu Anişoara şi după despărţirea de Nora, Petru simţea cât de sufocantă este viaţa lui consumată între femei (mama, iubita) şi singurătate. Avea încă destui bani, rămaşi din cele douăsprezece mii de lei. Îi purta totdeauna cu el;

dnei Anicet nu-i lăsase decât o mie de lei pentru nevoile casei.

Alexandru îşi aduse aminte de numele unei cârciumi din dosul Gării de Nord, unde nu fusese niciodată, dar despre care i se vorbise de mai multe ori. Se urcară într-un taxi şi porniră. Alexandru se hotărî cel dintâi să rupă tăcerea.

— Ciudat, de când am terminat cu Valentina, mă gândesc mai puţin la Viorica... Ştii, Viorica Paraschivescu...

— Pasiunile mor mai multe laolaltă, vorbi Petru senin. Nu ştiu dacă psihologia a descoperit până acum legea aceasta; eu însă am verificat-o de nenumărate ori.

— Ţii aşa de mult la moartea pasiunilor? întrebă Alexandru. Eu mă simt încă destul de tânăr ca să le provoc şi să le înlocuiesc una prin alta...

Anicet nu răspunse imediat. Se gândi mult, urmărind parcă un gând prea stufos ca să-l mărturisească prietenului.

— Nu ştiu ce înţelegi tu prin înlocuirea pasiunilor, spuse el târziu. Eu aş vrea să le schimb esenţa, să le transform structura lor... nu ştiu prea bine cum să-ţi explic ce vreau... În niciun caz n-aş accepta să privesc lucrurile de la capăt, întotdeauna de la capăt... Moartea pasiunilor; da, poate fi vorba de o moarte, căci le transsubstanţializez, le ucid propria lor esenţă: dinamica lor, germenele lor tragic...

Maşina se opri în faţa cârciumii. Alexandru scoase punga să plătească. Ningea tot atât de frumos, de dens.

— ... Germenele lor tragic, tendinţa lor către sfărâmarea limitelor, către anihilarea insului... Oare nu e ăsta caracterul principal al pasiunilor? Întrebă Petru, foarte serios, foarte sincer.

Alexandru îl ascultase numai pe jumătate atent. Privise dintr-o singură aruncătură de ochi faţada cârciumii. Era mai puţin mizeră decât se aşteptase. Zăpada încă nu acoperise felinarele care luminau din două părţi firma. La stânga, se zărea o uşă de lemn verde; intrarea în grădina de vară, probabil. Un şir de butoaie cu pământ, purtând fiecare un oleandru pipernicit, surprins afară de zăpadă.

Alexandru luă braţul prietenului, şi-l împinse înăuntru. Lumini destul de puternice, mesele aproape toate ocupate, cu lume mijlocie; misiţi, jucători

de biliard, funcţionari săraci, un grup de plutonieri. Mirosea puternic a vin nou şi a pastramă. Ochii lui Petru se aprinseră deodată.

— Am o poftă nebună să mă îmbăt! spuse el.

Îşi scoaseră paltoanele şi chelnerul le alese o masă mai retrasă, îi servea foarte politicos. Câteva priviri îi urmăriră curioase când traversară cârciuma. Alexandru comandă repede ţuică fiartă, aperitive, pastrama şi vin nou.

— Îmi pare foarte bine că te văd, vorbi el apucând braţul lui Petru. E ciudat cât de perfect mă înţeleg cu tine...

— Nu, e numai o iluzie, zâmbi Petru. În fundul fundului sufletului meu, tu îmi eşti totuşi strein. Mi-este câteodată silă de vulgaritatea ta; de dorinţa asta nebună de a te amesteca cu oamenii, de a te pierde în ei, să-i poţi stăpâni...

— Dar şi tu vrei să te ridici deasupra oamenilor, să-i stăpâneşti, îl întrerupse Alexandru.

— Nu, eu nu vreau nimic. Eu mă *simt* ridicat deasupra oamenilor... Poate de aceea nici nu-i pot iubi aşa cum aş vrea câteodată... Mă simt atât de deosebit de ei, de oricare dintre ei, chiar de tine...

— Nu mi-ai spus asta niciodată, vorbi Alexandru.

— Ba da, dar tu uiţi mereu. Mă înţeleg cu tine în foarte multe lucruri esenţiale. Şi totuşi... Este ceva negativ în tine, ceva diabolic, adică ratat... Asta te îndeamnă necontenit către fapte, către oameni, către femei, mai ales... Poate, pentru că eşti incapabil să creezi... Aici ne deosebim, asta e marea graniţă dintre noi... Eu creez. Tu ce faci?...

Îl privi atât de brusc, atât de aspru, încât Alexandru simţi tot sângele năvălindu-i în obraji. Răspunse aproape mânios:

— Viaţa mea, pe care o încep acum, va fi mai grandioasă decât orice operă, decât orice creaţie. Va fi o viaţă eroică; a început deja să fie...

— Nu m-ai înţeles, vorbi Petru. Nu te-am întrebat de operă; asta n-are multă importanţă. Mă îndoiesc însă de viaţa ta... Ce înseamnă aia viaţă eroică? Şi DAnnunzio a avut o viaţă eroică, şi atâtea alte milioane de oameni care au murit în război... E altceva, e altceva, care îţi lipseşte ţie...

— Mă deprimi, râse Alexandru. Haide mai bine să ciocnim!...

Umplu două ceşti cu ţuică fiartă şi îşi îndemnă prietenul.

Petru bău pe nerăsuflate.

— ... îţi lipseşte ţie, continuă el, şi mult timp mi-a fost teamă că-mi lipseşte şi mie... Să creezi, să scrii cea mai bogată muzică de pe pământ, să realizezi ceea ce a visat Beethoven (singurul care contează, de altfel), să ai succes, să ai bani – ei!, pe urmă, pe urmă?*! Toate a*stea nu valorează prea mult, nu, scumpul meu Alexandru... Altceva visez eu; să poţi găsi ceva ultim, ceva fundamental şi neschimbător, în acest Univers al formelor...

Pronunţase ultima frază cu solemnitate, foarte grav şi foarte emoţionat, aşa cum nu-l auzise niciodată Alexandru. Îşi turnă repede o a doua ceaşcă, plină, din ulcica de pământ ars. O dădu peste cap, cu ochii larg deschişi, fără să se încrunte – ca şi cum ar fi vrut să se pedepsească de trădarea unei prea mari taine.

— Dar asta e metafizică, vorbi Alexandru. De când ţi-a intrat în cap şi otrava asta?

— Nu e metafizică, răspunse calm Petru. Este destinul Aniceţilor... Să nu crezi că vorbesc aşa ca să te impresionez, ori pentru că am înghiţit o sută de grame de alcool... Nu, e un lucru la care m-am gândit mereu în ultimul timp. Am înţeles de mult şi moartea tatei, şi sinuciderea lui Pavel... Am înţeles asta, de mult... Numai că eu n-am să mor, eu am să-i răzbun şi pe acest câmp de luptă...

Îşi turnă din nou ţuică. Zgomotele, fumul, mirosul de vin şi de fripturi, toate îl făceau să se simtă mai izolat, mai departe de oameni, de oricare dintre ei.

— ... Ei n-au creat, şi eu creez, continuă Petru cu glas mai răguşit. Ei n-au găsit realitatea aceea ultimă, pe care o găsesc eu... O găsesc chiar prin creaţie, Alexandre! (Ridică glasul.) Să poţi creea orice, *să poţ*i întrece oricare dintre geniile muzicale, şi totuşi să rămâi deasupr*a, indifer*ent faţă de opera ta, neutru, impasibil, asta e calea... N-ai dreptul să râzi de creaţie, până ce nu ai născut-o, până ce nu ai întrecut pe toţi creatorii lumii... Numai după aceea, izbuteşti să te apropii...

— Să te apropii de ce? întrebă Alexandru zâmbind.

— Nu ştiu. Simt însă că e ceva ultim, ceva *adevărat,* înapoia tuturor formelor şi vieţilor care vă consumă pe voi, vă consumă aşa, până la moarte... Dar, în sfârşit, lucrurile astea nu se pot comunica; şi apoi nu sunt deloc vesele... Să vorbim de altceva... Mă simt aproape fericit, în noaptea asta. Fericit şi însetat...

Începuse să mănânce pastramă, şi-şi turnă emoţionat primul pahar cu vin. Era un vin roşu, puţin turbure, mirosind încă a boabă de strugure.

*

Mitică Gheorghiu stătea de multă vreme la fereastră. Fumase câteva ţigări privind pe deasupra străzii, privind fulgii mari de zăpadă, măriţi şi mai mult de lumina globurilor electrice. Ninsoarea îl distra, îi risipea gândurile. Avusese o zi proastă. Directorul îi făcuse iar observaţii (bătrânul Gheorghiu căzuse în dizgraţie la conducerea partidului), „fetele” îi cerură din nou bani. Gheorghiu venise seara acasă abătut. Ninsoarea îl ajutase să-şi treacă uşor câteva ceasuri. Îşi revizui garderoba de iarnă, îşi încercă un pulover, făcu planuri pentru patinaj. Totul se putea schimba, totul va putea ajunge altfel, mai bun şi mai semnificativ. Străzile acoperite cu zăpadă, purificarea aceea neverosimilă a atâtor întunecimi, ruine şi murdării, îi dădea curaj. Cu puţin noroc, s-ar putea întâmpla aceeaşi totală schimbare şi în el.

De când se întorsese de la Viena, Mitică Gheorghiu încercase de mai multe ori să-şi vină în fire. Primele două nopţi le-a petrecut în cârciumi, îmbătându-se şi ascultând lăutarii. Înţelese însă curând că trebuie să pună frâu patimei acesteia, de care aflase atâta lume şi de care îi era şi lui ruşine. Se hotărâse atunci să nu mai bea. O zi se închisese în casă, încercând să citească, să facă exerciţii la *punching-ball,* să-şi pună corespondenţa în ordine. Izbutise să reziste până ce s-a întunecat bine. Îndată ce-a văzut însă aprinzându-se luminile oraşului, îndată ce-a zărit reclamele luminoase – i-a fost peste putinţă să mai lupte. Zadarnic şi-a îmbrăcat pijamaua, zadarnic a băut pe nerăsuflate câteva pahare cu limonadă. Simţea un mare foc devorându-i măruntaiele, o singurătate şi o nelinişte pe care n-o puteau alunga nici ţigările. Mâinile îi tremurau ca într-o puternică emoţie. A sărit din pat, s-a îmbrăcat repede şi a pornit pe jos

către cârciuma lui favorită. De-atunci, se îmbăta în fiecare noapte. Trebuia însă să schimbe cârciumile, căci „fetele” îl urmăreau câteodată şi-l aduceau acasă.

Întâlnirea cu „fetele” a fost emoţionantă. Gheorghiu rămăsese odată fără bani, într-o cârciumă de lângă Parcul Carol. Îl cunoştea însă patronul şi i-a îngăduit să plece lăsându-şi ceasul amanet. Întorcându-se acasă, pe jos, Gheorghiu şi-a adus aminte de „verişoarele din Devonshire”, şi a intrat să le vadă. I s-a spus că fetele plecaseră cu o lună mai înainte, hotărâte să-şi încerce norocul singure. Le-a aflat însă adresa, şi Gheorghiu a pornit chiar atunci să le caute. Când le-a văzut, a început să plângă şi le-a sărutat pe amândouă pe obraji. În salonaşul lor era un sublocotenent tânăr, care cânta romanţele la modă pe versuri făcute chiar de el. Au devenit repede prieteni şi când Gheorghiu le-a povestit cum ajunsese aici, una din fete s-a oferit să-l împrumute cu bani. Mitică a fost sincer mişcat de această încredere, dar a refuzat împrumutul. A doua seară, când s-a întors în Parcul Carol să-şi ridice ceasul, patronul i-a spus că suma fusese plătită de o domnişoară blondă. Gheorghiu a luat ceasul, dar a fost nevoit să facă o vizită fetelor, ca să le înapoieze banii. De-atunci le vizita mereu, mai ales că una din fete începuse să-i poarte de grijă şi nu-l mai lăsa să bea. Ştia întotdeauna unde să-l caute, când Gheorghiu nu venea până la o anumită oră.

Acum însă ningea frumos şi des, iar Bucureştiul era prea alb, prea curat, ca Gheorghiu să nu se simtă plin de nădejdi. Cu o seară mai înainte, se întorsese devreme acasă şi dormise. Fetele nu aveau voie să-l caute acasă. Gheorghiu le îngăduise numai să întrebe de el la portar sau la menajeră. Libertatea unui bărbat e mai preţioasă decât onoarea lui, le spusese într-o noapte.

Ningea. Mitică îşi aminti de o cârciumă unde se petrecea bine, descoperită de curând. Zvârli brusc ţigara şi plecă de la fereastră, îşi simţi deodată gâtlejul ars, uscat. Două zile de limonade şi ceaiuri ar fi fost prea mult. Ninsoarea de-afară îl chema. Se îmbrăcă repede, îşi numără banii şi se pregăti să coboare. Îl întâmpină, pe coridor, femeia de serviciu.

— Au întrebat două domnişoare de d-voastră. V-au aşteptat până

adineauri, jos...

Gheorghiu îi dădu, în glumă, o palmă peste umeri.

— Du-te şi vezi dacă au plecat!...

El rămase, prudent, pe coridor. Se plimba cu paşi mari, agitat, prea nervos ca să mai poată privi cum ninge...

*

Dna Anicet nu mai ştia de câte ceasuri umblă prin ninsoare. Nu mai simţea nici frig, nici cald, nu-şi mai simţea nici măcar carnea strivită. Inima îi zvâcnea câteodată mai puternic, ca un oftat înnăbuşit. Îi străbătea atunci din nou în minte şoapta dnei Lecca, figura ei puternic luminată, râsul ei spart. Auzea ţipătul Anişoarei, se trezea din nou atunci şi vedea în jurul ei oameni împleticindu-se alarmaţi, vedea pe Teddy Lupescu purtând pe braţe o fată leşinată, o fată cu picioarele goale... „Copila noastră a furat, e copila noastră...” parcă spunea dl Lecca. Rămăsese cu compresa în mână, neştiind ce-ar putea face cu ea, unde s-o ascundă. Dna Lecca îşi privea fiica aiurită, parcă s-ar fi trezit atunci dintr-un somn lung, parcă ar fi aşteptat să se dezlănţuie din clipă în clipă o altă nenorocire...

Plecase fără să prindă nimeni de veste. Se strecurase până în vestiar, îşi luă haina şi ieşi repede, tremurând. De abia la capătul parcului auzi pe cineva alergând după ea. Era Teddy Lupescu.

„Iertaţi-o, doamnă, vă rog, iertaţi-o! E o nebună, e o biată bolnavă!...” A răspuns? N-a răspuns? Nu-şi mai aduce aminte.

A simţit ceva rece, îngheţat, pe obraji. Câţiva fulgi mari căzuseră din văzduh, se opriseră lin pe obrajii ei. Ningea îndesat, cu fulgi grei, ca în miezul iernii. Brazii miroseau ciudat; a sanatoriu de munte, a pom de Crăciun. O călătorie prin munţi, iarna, cu Francisc, demult. S-au oprit la o cabană, cu un felinar care rămânea aprins şi în timpul zilei. *Madame et Monsieur Anicet, ingénieur, Roumanie* – scrisese Francisc în registrul călătorilor. *C’est la mère de cet imbecile... J’étais justement en train... Ciudat,* amintirea cuvintelor acestora n-o mai umilea, acum. Totul se năruise, de mult. Nici umilire, nici durere, nici măcar teamă – nu mai era nimic acum. Să pot merge aşa, mereu, mereu, să nu mai mă opresc niciodată...

I se păru că a auzit o sanie. Nu, e peste putinţă. De abia acum se aşterne zăpada. Şi e atât de ciudată ninsoarea... Miroase a zăpadă de munte, a zăpadă de ţară. O să răscumpăr Arvireştii, spusese Petru. O să-i aducem pe toţi acolo, spusese el. Şi pe mine, şi pe mine... Francisc păstra întotdeauna farfuriile afară, la prima ninsoare... Culegea zăpada în pumn şi se freca cu ea pe piept. Îl rostogolea pe Pavel, gol, în zăpadă. Dna Anicet se opri brusc, şi-şi zvârli privirile de jur împrejur. Nu era el. De mult nu mai era el...

...Icre negre, ca la Arvireşti... A furat a doua oară... Şi totuşi, nimic nu are nicio importanţă, nici furtul, nici scandalul, nici durerea... Băiatul meu, băiatul meu... Băiatul nostru din urmă, spunea Francisc... Are să-ţi fie greu, spunea el (patul acela cu spetează înaltă, galbenă; amurgul din ultimele sale zile înainte de moarte), are să-ţi fie greu să rămâi singură cu Petru...

Se trezi târziu, într-o piaţă luminată puternic. Observă că zăpada e colorată ciudat aici, şi-şi pierdea mirosul cu cât se apropia de centru. Băteau lumini roşii, albastre. Trebuie să fie târziu, se gândi cu mare indiferenţă. Nu ştia în ce parte a oraşului se află. Văzu un taxi, se îndreptă către el, dădu şoferului adresa, apoi se trânti strivită între perne. Dacă aş putea plânge... Nimic; nicio durere, nicio părere de rău... O extraordinară indiferenţă faţă de toţi şi de toate. O mare dorinţă de somn... Se gândi o clipă că va cheltui prea mult cu taxiurile. Îi va rămâne de-ajuns, îşi spuse, gândindu-se încă o dată la Petru. Nu ştia pe unde o duce maşina. Se uită de câteva ori pe fereastră, dar nu recunoscu nimic. Ningea tot mai puternic; ningea fără vânt, cu fulgi mari, ca snopii tăiaţi.

*

— ... Să contempli... vorbi Petru, să contempli după ce ţi-ai dovedit ţie însuţi că poţi crea, că poţi fi, aşadar, orice ai voi, ăsta e singurul meu vis, visul meu de maturitate... Deocamdată, am o poftă nebună de lucru, de creaţie. Este felul meu de a concepe acţiunea... Oric*e alt fel d*e acţiune mi se pare inferior; acţiune stimulată din afară, sau din deficienţele tale, din lipsurile tale. Există o singură acţiune eficace şi în care nu te umileşti, nu te pierzi pe tine; este creaţia, preaplinul visurilor şi al forţelor tale... Dar este şi asta o acţiune... Ah, să o poţi depăşi şi pe asta, să simţi că şi asta e

sub tine, e sub... sub... M-am îmbătat, nu prea îmi dau bine seama ce spun, ce vreau să spun... Şi totuşi ştiu că există altceva, altceva, Alexandre, înapoia ta, înapoia meu, înapoia... cum dracu' să-ţi spun eu asta?!...

— Te-ai îmbătat, îl întrerupse Alexandru, te-ai îmbătat... Ca şi mine, de altfel... Dar n-are nicio importanţă. Spui întotdeauna lucruri mai frumoase când eşti beat...

— Nu e vorba de lucruri frumoase, făcu plictisit Petru. Habar n-am ce numeşti tu lucruri frumoase... Eu însă îmi dau câteodată seama că am atâta forţă în mine, încât mă sperii. Am să am eu curajul s-o abandonez într-o bună zi? Voi putea eu renunţa vreodată la puterea asta de a mişca munţii din loc, de a face să plângă cerul, de a sili să se deschidă iadul?!... Căci, uneori, mă simt în stare să fac totul, totul!... Dacă ai şti cât am plătit pentru asta!...

Căută cu mâna sticla şi-şi umplu paharul până la vârf. Se pregătea să continue, dar un zgomot asurzitor îi făcu pe amândoi să tresară. O sticlă plină fusese aruncată cu furie de podea, la câteva mese depărtare de ei. Toată lumea întoarse speriată capul. Mitică Gheorghiu trântise sticla şi se ridicase de pe scaun, înalt, solemn, cu ţigara în mână.

— O plătesc, mă, că d-aia am spart-o, s-o plătesc... Şi am să mai sparg!!... De ce n-aveţi, mă, muzică?!...

Întrebase pe chelner, dar întrebase în acelaşi timp pe toată lumea din cârciumă. Privise destul de semnificativ pe Alexandru şi pe Petru, clipind cordial din ochi.

— Vine, coane, vine şi muzica, pe loc! îl linişti chelnerul, strângând bucăţile de sticlă.

Petru aşeză paharul pe masă, zâmbind.

— E faimos tipul, şopti el, e teribil de român!!... Probabil că suferă din amor...

— Eşti sigur că tu nu suferi de aceeaşi boală? îl întrebă Alexandru în glumă. Şi tu ai aceeaşi nevoie de muzică, întocmai ca şi ăsta... Vă suspectez grozav, pe voi, muzicanţii...

Petru nu răspunse. Îşi curăţă un măr, încet, cu grijă, amuzându-se să

constate în ce măsură îşi mai poate controla reflexele. Se simţea foarte bine. Băuse de-ajuns ca să uite singurătatea în care trăia de câteva zile. Vorbise mult, astă-noapte; îl iubise mult pe Alexandru, aflând toate câte i se întâmplaseră în ultimul timp. Oricum s-ar fi întrebat, era fericit.

— Contemplaţia asta... începu Alexandru, contemplaţia asta a ta, mi-e teamă să nu fie o prea rapidă depăşire a tinereţii... încearcă să mai rămâi aşa cum eşti, să rămâi huligan, vorba lui David Dragu.

Petru începu să râdă.

— Aşa ne spune el nouă? întrebă binedispus, apucând din nou paharul. Nu merităm nici atât...

*

Dna Anicet se dezbrăcă de haină cu gesturi lente, obosite. Aprinse lampa din antret. Trecu în odaia lui Petru. N-a venit; e mai bine aşa, că n-a venit... Deşi i-o fi frig, bietul băiat, fără palton, pe zăpada asta... I se păru că simte o lacrimă la colţul ochiului drept. Se şterse cu mâna; i se păruse, numai; nu era nicio lacrimă. Era doar frig în odaie; frig şi umezeală. Focul se stinsese de mult. Ar trebui să-l fac măcar în odaie la el... Căută chibriturile şi încercă să-l aprindă în soba din odaia lui Petru. Dar nu găsi decât hârtii şi câteva surcele. Era prea ostenită, prea slabă, ca să se ducă în curte, sub şopron, să aducă un braţ de lemne. Poate o fi multă zăpadă pe ele... Aprinse hârtiile şi-şi încălzi mâinile la flacără. Unde-o umbla băiatul ăla toată noaptea?!...

Se întoarse la ea în odaie, păşind încet, cu lampa în mână. Era frig, ferestrele mici fuseseră pe un sfert astupate cu zăpadă. Roti o privire lungă şi indiferentă de jur împrejur. Gândul bun, gândul de la început, singurul care îi dăduse puterea să ajungă până aici, să înfrângă toate obstacolele – îi reveni încă o dată în minte, stăruitor. Îşi făcu repede o cruce, mare şi nesigură. Căută cu ochii o foaie de hârtie albă. Întâlni calendarul: 16 noiembrie. Am uitat să rup foile. Se apropie de perete şi rupse fără grabă nouă foi. Apoi se întoarse în odaia lui Petru, luă un bloc de pe masa lui şi scrise cu greutate, muşcându-şi necontenit buza de jos: „Să ne iertăm unul pe altul, Petrişor mamă. Că ai rămas acum singur pe lume.” Aşeză blocul pe pian şi ieşi în vârful picioarelor, parcă s-ar fi temut

să nu deştepte pe cineva.

Cu cât treceau minutele, cu atât se simţea mai slabă, mai istovită, încerca să alunge gândul bun, gândul de la început. Dar mâine, Doamne, ce va fi *mâine?... Clă*tină din cap. Se îndreptă spre săliţa din dos, cu lampa tremurând în mână. Flacăra se zbătu o clipă. A început să viscolească, gândi dna Anicet, a început să bată vântul... Propti un scaun de perete şi înălţă mâna până deasupra dulapului cu rufe. Trase cu oarecare greutate frânghia. Era o frâghie lungă, grea, prea lungă pentru gândul ei. Oftă obosită când se coborî de pe scaun. Luă din nou lampa în mână şi începu să privească în sus, căutând.

*

Târziu după miezul nopţii, Mitică Gheorghiu se apropie de masa celor doi prieteni şi, fără să-şi ceară voie, îşi trase un scaun. Lăutarul încercă să-l urmeze, continuând acelaşi cântec care îi plăcea atât de mult astă-seară.

— Piei, mă, din faţa mea! urlă Mitică. Bea un chil şi du-te acasă, învaţă alta!...

Privi apoi cu înfrigurare pe cei doi prieteni. Parcă ar fi căutat ceva, scump şi urgent, pe care îl rătăcise de mult şi căruia nu mai ştia cum să-i dea de urmă.

— Cum vă cheamă pe voi, mă? se adresă întâi lui Alexandru, şi apoi lui Petru.

— Dragomirescu, spuse Alexandru.

— Şi pe mine tot Dragomirescu, exclamă Mitică.

Simţea nevoia să spargă ceva, să calce în picioare, sau să-şi pună capul pe masă şi să plângă. Era beat de-a binelea. Ce bine se simţea beat! De abia mai putea duce paharul la gură. Îl scăpase de mai multe ori pe masă şi pantalonii erau copios stropiţi. Mizeria aceasta fizică îi făcea bine, era aproape o voluptate.

Continuă multă vreme să-şi privească tovarăşii, fără să scoată un cuvânt. Apoi îşi duse mâna la frunte, ca şi cum şi-ar fi amintit brusc de un lucru de excepţională însemnătate şi exclamă:

— Ar trebui să le cunoaşteţi şi voi, mă Dragomirescu! Sunt fete pentru voi, fete subţiri a la Devonshire!

Izbucni în râs, şi râse câtăva vreme, gândindu-se delectat la toate complicaţiile care ar putea decurge dintr-o eventuală prezentare a verişoarelor.

— Sunt prietenele d-tale? întrebă Alexandru, ca să spună şi el ceva.

— Singurele mele prietene, spuse Gheorghiu abătut din senin. Am avut şi o iubită, măi, una pe care am iubit-o mult, de îmi ieşisem din minţi... Dar am despuiat-o odată într-o privată...

Se opri brusc şi duse amândouă mâinile la cap. Începeau să i se turbure gândurile. Începea să uite unde se află, cine sunt tinerii aceştia, beţi şi ei, care îl ascultă cu ţigara în gură şi coatele lăbărţate pe masă.

— Am despuiat-o, mă, şi mi-am făcut gustul cu ea... Şi tot aia e, mă, tot *aia!...*

Începu să plângă, atât de nefiresc, atât de departe, încât ceilalţi doi nici nu băgară de seamă la început că plânge.

— Toate la fel, mă, toate la fel!...

Hohotea. Paharul îi alunecă din mâini şi se vărsă întreg pe masă. Petru sări de pe scaun ca să-şi apere pantalonii. Alexandru se feri zâmbind.

— Ne-am încurcat rău de tot cu ăsta, spuse Petru. S-a îmbătat din amor. Am ghicit de minune...

Mitică ridică fruntea, semeţ şi încruntat. Îşi şterse ochii şi scuipă dispreţuitor lângă masă.

— Păcat, spuse el încet, ca pentru sine. Mare păcat!...

*

Aproape de zori, Petru ajunse cu maşina acasă. Frigul îi făcuse bine, îi risipise aromeala. Aveam mare nevoie de o noapte ca asta, îşi spunea el în maşină, de o noapte vulgară prin care să-mi curm singurătatea.

Plăti şoferului şi se opinti să deschidă poarta de la stradă. Bătuse multă zăpadă, acolo; aproape se înălţaseră troiene. Intră în casă cu băgare de seamă, să nu-şi deştepte mama. Aprinse un chibrit şi trecu direct în odaia lui. Îndată ce-şi scoase pardesiul şi-l agăţă în cuier, îşi dădu seama că e foarte frig. Se apropie de sobă; era îngheţată. Dna Anicet, mai ales de când adusese banii, nu lăsa niciodată să se stingă complet focul în odaia lui. O fi fost ostenită, săraca, şi o fi adormit. Se hotărî să se dezbrace

repede şi să intre sub plapumă. Dădu cu ochii de blocul aşezat pe pian; se apropie să citească. Dna Anicet îi lăsa adesea scurte informaţii (vreo vizită în lipsa lui, ceva urgent de făcut pentru a doua zi), scrise pe bloc şi aşezate pe pian. Petru citi de două ori mesajul fără să-l înţeleagă. Luă cutia de chibrituri şi ieşi din odaie, înspăimântat de presimţiri. Aprinse un chibrit în sală. Uşa de la odaia mamei era larg deschisă. Nu îndrăzni să intre. Aşteptă cu chibritul în mână până ce se stinse, frigându-l. Aprinse apoi un altul şi făcu câţiva paşi, intrând în odaie. Zări o umbră mare, coborând din tavan. Înima i se opri brusc. Voi să ţipe, dar nu mai avu putere şi se rezemă cu mâna de uşă. Totul a durat câteva secunde. Fugi apoi din odaie, deschise înspăimântat uşa de la antret şi ieşi în curte, alergând năuc prin zăpadă. Se opri lângă gard. Îşi frecă tâmplele şi rămase mult timp privind pomii albi. Începu apoi să se plimbe prin curte. Ningea acum mai rar, mai obosit, cu fulgi uşori, parcă s-ar fi scuturat o pădure nevăzută.

Târziu, îşi dete seama că e cu capul gol, în haină, şi că zăpada i-a trecut de mult prin pantofi. Dar nu avea încă curajul să intre în casă. Deschise atunci poarta şi se îndreptă către casa vecină. Locuia acolo, ştia bine în ce odaie, o moaşă, Coana Marina. O văzuse de mai multe ori în timpul verii. Găsi poarta încuiată şi sări gardul. Se îndreptă către geamul odăii. Bătu de mai multe ori, bătu cu putere. Auzi un glas înăuntru, dar nu distinse nimic. Continua să bată, din ce în ce mai tare. Am să mă spânzur, aşa spunea, ai să mă găseşti într-o zi spânzurată, aşa îl ameninţa ea. Uşa se deschise şi apăru capul bătrânei. — Iartă-mă, vorbi încet Petru. Mama s-a... a murit mama... Dacă vrei să vii să-mi ajuţi...

Porni apoi singur spre casă, grăbit, cu pasul ferm.

VII

Cerul era senin. Ninsese două zile în şir, apoi soarele apăruse deodată, neverosimil de roşu, de aprins. Mahalaua încă nu avusese timp să se murdărească.

În faţa casei se strânseseră oameni mulţi. Erau şi câteva maşini particulare. Dl Baly, grav, în haină neagră, sta afară pe trotuar.

— Să urmăreşti cortegiul până aproape de cimitir, şopti el şoferului. Apoi o iei la dreapta, îţi fac eu semn...

Purtară sicriul până la dric, prin curtea plină de oameni. Nu plângeau decât câteva vecine. Petru mergea alături, slab, nebărbierit, cu ochii adânciţi în cearcăne, dar fără să trădeze vreo emoţie. Privirile tuturora se adunară o clipă asupra lui. Petru nu vedea nimic. Păşea încet, cu braţele alăturate de corp. Prietenii îl lăsară să treacă plecând ochii în jos. Când ajunse la poartă, o femeie se repezi la el şi-i apucă mâna s-o sărute.

— Iartă-mă, Petruţă!

Era Nora; îmbrăcată în negru, cu faţa palidă, nefardată. Petru îi zâmbi şi îi puse mâna uşor, pe cap. Apoi trecu înainte. Privi cu mare linişte cum sunt aşezate coroanele. Pe una scria: „Familia Lecca, adânc îndurerată”. O jerbă uriaşă de flori naturale, cu iniţialele dlui Baly. Acelaşi protector al Aniceţilor de totdeauna; omul care plătea înmormântarea.

Pe trotuar, ghemuiţi unul într-altul, se aflau Liza, David Dragu, Adriana şi Alexandru.

— Să nu-i spuneţi nimic, vorbi şoptit Dragu.

Părea mai îmbătrânit. Părul îi aluneca şuviţe pe sub pălărie. Avea sub braţ o servietă. Venise la înmormântare direct de la liceu. În alt grup, dna Dragu, Getta şi alţi cunoscuţi. Adriana plângea, la braţul Lizei. Când s-a sfârşit de aşezat coroanele, şi a pornit dricul – cineva a încercat să ţipe, să înceapă un bocet.

Era vecina, Coana Marina. S-au întors câţiva ochi spre ea. Petru a aşteptat, rece şi respectuos, ca bocetul să se sfârşească, înainte de a lua pasul după dric. Dar strigătele s-au curmat ofilite. Convoiul a pornit agale. Dl Baly aranjase ca înmormântarea să se facă foarte devreme. Într-adevăr, înainte de trei jumătate, dricul pornise. Lumina bătea orbitoare deasupra zăpezii. Era încă frig. Oamenii mergeau strânşi unul într-altul.

— Să nu-i spuneţi nimic, şopti încă o dată David.

Se temea să nu se îmbulzească toţi către Petru ca să-l consoleze. Ce penibile situaţii i-ar prilejui bietului băiat!... E mai bine să-l lase singur,

înapoia dricului, şi numai la câţiva paşi în urma lui să vină ceilalţi. Nu erau, de altfel, decât prieteni, toţi tineri. Anişoara nu putuse veni; era încă bolnavă. Nici dl Lecca, pe care îl convinseseră doctorii să stea în pat. Venise însă mama Norei şi, la urma convoiului, încercând necontenit să se ascundă, Iorgu Zamfirescu.

Au ajuns la cimitir la cinci, aproape pe întuneric, deşi caii mânaseră destul de repede. Petru a trebuit să facă paşi mari, aproape să alerge, ca să se poată ţine după dric. A rămas tot timpul cu capul gol. Dl Baly a încercat de două ori să-l convingă să-şi pună pălăria. L-a refuzat zâmbind. Dl Baly a luat în cele din urmă pe Adriana în maşina lui. Liza n-a vrut să se urce. A mers alături de David, amândoi cu ochii în jos, vorbind rar. Se vedea bine că se gândeau mai mult la moartea maiorului Dragu şi la înmormântarea lui Pavel – decât la dna Anicet.

— Ce moarte tragică! spuse dl Baly în maşină Adrianei, care nu-şi putea cu niciun chip stăpâni plânsul. Parcă ar ameninţa un destin pe toţi Aniceţii...

Groapa era pregătită. Având pe Adriana cu el, dl Baly a fost nevoit să meargă până la cimitir, cu toate repulsiile lui faţă de asemenea spectacol. Dar nu s-a apropiat de groapă. Au asistat numai Petru, Alexandru, David şi Liza. Ceilalţi au rămas în zăpadă, departe. Fusese o singură înmormântare şi cimitirul era trist, sărac, întunecat. Lumânările începuseră să lumineze, o lumină pâlpâită, umedă.

Petru a sărutat pentru ultima oară fruntea mamei şi a sărit în lături. A făcut un semn, să se pună capacul mai repede.

— Ce bine are să se păstreze Madam’ Anicet acuma! vorbi Coana Marina, pe frigul ăsta până la primăvară stă întreagă şi frumoasă!...

Începuse ritualul, dar Petru nu auzi nimic. Auzi numai bulgării, şi zgomotul acesta îl liniştea, îl împăca. În sfârşit, acum, mama a ajuns cu bine, a scăpat de noi!... îşi aminti, în acea clipă, cu o extraordinară precizie, aproape cu căldura lor animală, figura bătrânului Anicet şi a lui Pavel. Erau tot atât de vii, tot atât de calde. Dar nu aici, nu vor putea rămâne aici...

Întoarse capul şi-şi dădu seama că cineva plânge cu hohote. Era Nora,

care se zbătea în braţele maică-sii.

— Iartă-mă, Petruţă! mai ţipă ea o dată. Spune măicuţii să mă ierte! Spune-i, că mă duc şi eu după ea, dacă nu-i spui!...

Petru o privi fără să înţeleagă. Îi făcu un semn, ca s-o liniştească. Bulgării continuau să cadă. Groapa era aproape plină. Şi cu cât se astupa groapa, cu atât se zbătea Nora. Căzuse în genunchi, în zăpadă. Preotul se apropie de Petru şi-i şopti:

— Îi e frică de ceva, poate de vreun blestem. Ajut-o d-ta, dezleag-o!...

Petru o privea tot atât de liniştit, dar fără să înţeleagă ceva. Se întuneca şi văzduhul acesta de iarnă îi umplea inima cu o nesfârşită împăcare.

— Spune-i moartei s-o ierte, şopti încă o dată preotul.

Petru se aplecă spre groapă, şi spuse tare:

— Iart-o, mamă!...

Nora îşi făcu cruce şi-şi plecă fruntea în zăpadă, ca într-o lungă mătanie.

Peste bulgări se aşezară coroanele. Oamenii se retraseră apoi în drum, aşteptând bacşişul. Un secretar al dlui Baly se depărtă discret de grupul cel mare şi începu să plătească bacşişurile.

Petru rămase în faţa gropii. Trebuia să-şi ia, printr-un fel sau altul, rămas-bun şi nu ştia cum. Închise ochii, se rugă câteva clipe, îşi făcu cruce şi voi să se întoarcă.

Prietenii îl aşteptau. Când îl văzu că se întoarce, Alexandru se apropie de el şi îi luă braţul. Voi să-i spună un cuvânt de încurajare; dar înainte ca să aibă timp să-l rostească, Petru îşi desprinse braţul de al prietenului, şi-i spuse:

— I-am făgăduit şi trebuie să mă ţin repede de cuvânt...

Se apropiară şi ceilalţi, dar Petru nu-i observă. Continuă să-i vorbească lui Alexandru.

— I-am făgăduit să-i aduc pe toţi la Arvireşti... O să am de furcă... În câţi ani crezi tu că se poate răscumpăra o moşie mare, aşa cum a fost a noastră?!...

Aici se sfârşeşte al doilea episod din ciclul întoarcerea din rai.

Mircea Eliade despre *Huliganii*

Cartea a apărut ieri. O veţi ceti desigur, iar cronica noastră literară vă va referi la timp şi pe larg asupra acestui roman care, şi prin problemele sale de viaţă, şi prin valoarea sa, e destinat să ocupe primul plan al actualităţii noastre literare.

Dar până atunci l-am rugat pe dl Mircea Eliade să ne dea anumite lămuriri prealabile asupra cărţii sale.

L-am întrebat în primul rând în ce măsură Huliganii *reprezintă, faţă de opera sa de până acum, o nouă etapă sau o nouă experienţă.*

— Vorbesc cu oarecare timiditate de *Huliganii,* căci romanul acesta e încă prea proaspăt pentru mine. Încă nu m-am putut depărta de el. Ultimele file le-am scris acum câteva săptămâni. Deznodământul acestui roman m-a terorizat o vară întreagă. A trebuit să-l accept şi să-l scriu într-o singură noapte, când peste patru sute de pagini erau deja culese iar primul volum gata tipărit. Este, după cum s-a şi anunţat, o continuare la *întoarcerea din Rai.* O continuare în alt ritm, cu alte personagii şi cu o altă tehnică epică. M-au amuzat oarecum prietenii şi criticii mei care reproşau *întoarcerei din Rai* „lipsa respiraţiei epice”. Mai mult pentru a le dovedi că genul acesta este infinit mai facil, am scris *Huliganii* ca pe un „roman” pur şi simplu. Am renunţat adică – numai pentru un răstimp, fireşte – la tehnica monologului interior, singura care mi se pare că mai poate deschide drumuri noi în epică. Aşa cum l-am scris, *Huliganii* a fost totuşi o muncă plăcută. Cred că va fi, pentru cetitor, o lectură tot atât de plăcută.

— *Vreţi să ne daţi oarecare lămuriri asupra titlului cărţii?*

— Titlul e cam riscant şi cam confuz, recunosc. „Huliganii” au îndeobşte o semnificaţie politică. Cu atât mai rău pentru oamenii care sunt obsedaţi de asemenea semnificaţii politice; mai precis, de confuziile create de gazetăria politică. „Huligan” este în primul rând un om viu, adică un om tânăr, stăpânit numai de biologia lui, fascinat de puterea lui obscură, de libertatea tinereţii sale, şi care nu recunoaşte, nu *poate* recunoaşte nicio rigoare din afară, nicio morală, nicio superstiţie legitimă. Acesta este sensul pe care i l-au dat poeţii ruşi, îndeosebi cei revoluţionari, şi acesta

este sensul pe care îl accept şi eu, deşi nu sunt nici poet, nici revoluţionar, şi nu am o prea exagerată stimă pentru poeţii ruşi revoluţionari. Nu ţin prea mult la acest termen de „huligan”, dar mi se pare că nu există, în nicio limbă europeană, un alt termen similar; care să exprime, adică, acel moment grandios de spargere, de rupere a tuturor limitelor exterioare, de negare a tuturor valorilor, de încredere oarbă în tinereţea ta, în forţa ta, în destinul tău, încredere care justifică, pentru tine, orice crimă şi orice violenţă. Nu este nici „adolescenţă”, nici „tinereţe”. Sunt tineri care n-au cunoscut deloc momentul huliganic. Tineri pe care, în paranteză fie spus, îi plâng din toată inima. Sunt alţii care depăşesc repede acest moment huliganic. Este cea mai penibilă criză a tinereţii această depăşire a huliganismului. E mult mai grav decât un amor defunct sau un an de foame... Acum, după ce am scris această carte, în care trei huligani şi-au făcut pretutindeni de cap, am căpătat o mai mare dragoste pentru ei şi am început chiar să-i stimez. Deşi, pentru mine, experienţa huliganică – cu toate freneziile şi voluptăţile ei biologice – este o experienţă de ordin inferior. Incapacitatea de con*templaţie în* suferinţă – iată viciul său esenţial. Pe un huligan, suferinţa îl îndârjeşte, îl bestializează, îl umileşte; în niciun caz nu-l ajută să contemple. Incapacitatea aceasta de contemplaţie în suferinţă nu e specifică numai huliganilor. Românul mijlociu, românul de treabă, mitocanul este tot atât de incapabil de contemplaţie în suferinţă. El se îmbată, umileşte sau omoară, ca să uite suferinţa, ca să se răzbune împotriva ei – dar nu o poate transcende, nu poate contempla...

— Ne-aţi vorbit până acum despre problema romanului. Aţi vrea să ne spuneţi câteva cuvinte şi despre subiectul lui?

— Nu mă întreba nimic de subiect, pentru că-mi este peste putinţă să-ţi spun ceva. Sunt trei acţiuni, cu trei grupuri de personagii, în marea lor majoritate tineri între şaptesprezece şi douăzeci şi şapte de ani, şi ar fi într-adevăr greu să-ţi rezum o carte de 570 pagini, stufoasă şi destul de bogată în fapte. Acţiunea se petrece aproape tot timpul în Bucureşti, în anii din urmă. Evident, nu e o acţiune politică. Eroii mei sunt preocupaţi numai de biologie şi morală; singurele realităţi care contează, de altfel,

dacă înţelegem „morala” aşa cum o înţeleg ei, adică metafizică. Politica nu mă interesează. Şi numai o mică parte din personagiile mele se interesează întâmplător şi de politică...

— Dacă aţi face critică literară şi dacă ar trebui să vă recenzaţi propria carte, ce aţi spune despre ea? Credeţi un asemenea efort de obiectivitate posibil?

— Sunt dintre acei scriitori care cred că pot formula o părere critică, deci obiectivă şi argumentată, asupra propriei lor creaţii literare. Dacă aş scrie o cronică asupra *Huliganilor*, nu mă îndoiesc că ar fi o cronică justă. Justă, adică explicativă. Mi-ar fi greu să-mi pun note. Mi-aş pune, fără îndoială, note prea mici, persecutat de scrupule. Dar aş putea explica şi justifica romanul cu destulă pricepere. Socotesc exerciţiul de a-ţi judeca şi înţelege propria-ţi operă unul din cele mai fascinante exerciţii de critică intelectuală. Am scris o lungă prefaţă la *Oceanografie* şi dacă s-ar retipări vreodată romanele mele mai vechi, le-aş preceda bucuros cu lungi prefeţe, în care nu numai că mi-aş face „critica”, dar aş îndrăzni să polemizez cu criticii mei. Am făcut asta de curând, la ediţia a II-a din *India* şi la *Şantier.* Cred că editorii ar trebui să ne oblige să publicăm „ediţia a doua” însoţită de prefeţe, comentarii şi polemici. Autorul are de multe ori cuvântul decisiv în judecarea propriei sale opere... Evident, acum, nu ţi-aş putea spune prea multe lucruri asupra Hul*iganilor. Nic*i nu prea e timp, şi apoi n-aş vrea să-mi descurajez editorul chiar din capul locului. Asta să nu te facă să crezi că am o părere proastă despre Hul*iganii. Dim*potrivă, o socotesc cea mai izbutită carte a mea, primul meu „roman” propriu-zis. Nu mă tem de destinul niciunei cărţi substanţiale, din oricare literatură. Succesul sau insuccesul de public privesc pe autor, privesc viaţa lui personală, confortul lui – în niciun caz destinul cărţilor sale... E plicticos să nu ai succes de public, pentru că viaţa e grea, şi mai ales e scurtă. Atâta tot. Mai curând sau mai târziu, ordinea se restabileşte de la sine...

„***, D. Mircea Eliade ne vorbeşte despre *Huliganii”, Rampa,* 7 decembrie 1935; reprodus în *Romanul românesc în interviuri. O istorie autobiografică*, vol. I, partea II, antologie, sinteze bibliografice şi indici de Aurel Sasu şi Mariana Vartic, Editura Minerva, Bucureşti, 1985, pp. 895-

898

Cred că un scriitor are dreptul – şi, uneori, chiar datoria – de a vorbi despre propriile sale cărţi. Nu mi se par deloc incompatibile aceste două funcţiuni: a criticii şi a creaţiei. Un scriitor obişnuit cu ideile şi pasionat de controverse – îşi poate păstra inteligenţa şi spiritul critic chiar când îşi cercetează propriile sale opere. Ceea ce se numeşte câteodată „subiectivitatea” scriitorului faţă de cărţile sale – face parte mai degrabă dintr-o tendinţă organică a sa de a dezbate pasionat unele probleme de artă literară. Niciodată n-am înţeles de ce se scuză pasiunea cu care un autor vorbeşte despre Stendhal sau Edgar Poe – şi se condamnă pasiunea cu care el vorbeşte despre cărţile sale. Nu e vorba de „subiectivitate”. Este vorba de interesul organic pe care un scriitor îl poartă faţă de anumite idei sau valori literare – fie că sunt ale lui, fie că sunt ale familiei spirituale din care el face parte.

Am mărturisit odată că orice scriitor ar trebui – atunci când republică într-o ediţie nouă una din cărţile sale – să adauge o prefaţă sau o postfaţă, în care să ia atitudine faţă de critică, să-şi comenteze opera, şi chiar să publice pagini de jurnal intim, scrisori sau orice fel de documente care ar lămuri geneza cărţii şi ar facilita contemplaţia ei. În ce mă priveşte, voi încerca să mă ţin de cuvânt; cel puţin faţă de acele cărţi ale mele care au fost mai inegal primite. Nu întotdeauna publicul este vinovat de neasimilarea unei cărţi. Sunt cazuri când autorul poartă o mare parte din vină. Exegeza lui este tot atât de preţioasă ca a multor critici de seamă. Şi această exegeză nu e justificată numai când e postumă...

Fireşte, răspunzând aici invitaţiei editorului meu, dl Ciornei, de a scrie despre *Huliganii* – nu voi putea vorbi decât provizoriu. Nici spaţiul nu mi-ar îngădui o discuţie mai amplă – şi nici starea actuală a acestei opere. *Huliganii* nu reprezintă decât o etapă din seria de romane „contemporane” care poartă titlul general de *întoarcerea din Rai.* Când opera va fi sfârşită – sau, măcar, când vor fi completate şi alte episoade principale – multe din aparentele incoerenţe şi cruzimi se vor lămuri de la sine. Ceea ce pare acum excesiv de sălbatic şi excesiv de „cardiac” în *Huliganii* – se va atenua când ciclul va fi completat. *Huliganii* nu reprezintă decât un

moment în creşterea unui anumit tineret, de care mă ocup în întreaga operă. După momentul abstract, impersonal, de excesivă şi haotică interiorizare – reprezentat prin romanul *Întoarcerea din Rai,* care a dat nume seriei întregi – urmează firesc un moment nespiritual, de izbucnire biologică, de luptă amorală. În profilul spiritual al unei generaţii, aceste momente biologice şi anarhice nu puteau fi neglijate. „Huliganismul" reprezintă o a doua adolescenţă; el reia motivele dominante ale adolescenţei (sexualitatea, egocentrismul, magnifica încredere în sine) şi le împleteşte cu un motiv nou, care nu exista în adolescenţă: teama ascunsă de ratare, groaza de a fi păcăliţi de viaţă. De aceea „huliganii" – adică, tinerii care cred că deschid o epocă nouă în istorie, că lumea există şi creşte prin ei – simt nevoia să-şi verifice necontenit forţele lor, să se asigure de libertatea şi puterea lor. Ei n-au descoperit, încă, dragostea; au redescoperit însă sexualitatea.

În aventurile erotice îşi verifică existenţa – deşi afectează o totală indiferenţă faţă de femeie. Dragostea singură i-ar putea pune faţă în faţă cu realitatea; le-ar putea oferi, adică, realităţi obiective, a căror existenţă nu depinde de forţa şi libertatea lor; realităţi în faţa cărora să-şi dea seama că omul e mic şi slab, că puterea lui e trecătoare şi poate chiar iluzorie. Huliganismul înseamnă, într-un cuvânt, o concepţie magică; o încredere fără margini în forţa şi libertatea omului. La această concepţie participă toţi tinerii care n-au întâlnit încă „obiectivitatea", „realitatea" – poate, care n-au iubit. De aceea – după cum momentului abstract, impersonal şi interiorizat al *întoarcerii din Rai*, i-a urmat momentul dinamic, biologic, egocentric al *Huliganilor* – tot aşa, acest roman va fi urmat de un moment cu altă dominantă. Etapa imediat următoare *Huliganilor* va fixa „ieşirea din magie", adică pierderea celor mai fructuoase iluzii, secătuirea elanului biologic, intrarea în viaţa concretă, neglorioasă. Dominanta va fi, acum, dragostea; căci dragostea este cel mai sigur drum în concret, în realitate. Iubind, îţi dai seama că există un altul, că există cu atâta forţă încât tu te pierzi în faţa lui, şi renunţi la „personalitatea" ta ca să te poţi contopi, spiritual, cu el.

Evident, „dominantele" acestea – care caracterizează un moment din

evoluţia unei generaţii, a oricărei generaţii – lasă totuşi loc unui număr însemnat de fapte şi psihologii care nu se integrează şi nu se explică prin ele. Inutil să adaug că *întoarcerea din Rai* nu e un ciclu de romane cu teză. Dacă am grupat faptele şi temperamentele sub semnul unor anumite dominante – am făcut-o în primul rând din motive de economie literară şi, în al doilea rând, pentru că aceste dominante corespund realităţii. Gruparea nu are însă nimic schematic şi arbitrar, decât în măsura în care e arbitrară orice încercare de a scrie „istorie spirituală”. Oamenii şi întâmplările trec uneori cu violenţă de cadrele autorului, şi se împotrivesc „momentului”. Aşa, de pildă, în *întoarcerea din Rai* se întâlnesc o serie întreagă de „huligani”; iar în *Huliganii* apar cel puţin o jumătate duzină de personaje care nu se încadrează deloc momentului spiritual dominant în acest roman.

Există deci – e aproape inutil de a mai aminti – nenumărate personaje autonome sau exterioare, şi alte multe personaje care fac legătura între „momentele” sau „etapele” prin care, cred eu, trebuie să treacă orice generaţie până ce ajunge la maturitate; până ce, adică, începe să creeze.

Cu etapa care urmează *Huliganilor* – etapă a dragostei, a ieşirii din magie – destinul personajelor mele începe să se clarifice. Sunt oameni care vor crea – şi alţii care vor rata. Sunt unii care vor trăi – sunt alţii care pot aştepta de-acum moartea.

Mircea ELIADE, „Huliganii”, *Cronicarul*, 11 mai 1936; reprodus în Mircea Handoca (editor), *„Dosarul” Eliade,* vol. IV, partea întâi: *1929-1936. Josfarsa!,* Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2000, pp. 225-227

Mă grăbeam deci. Nu numai pentru că aveam necontenit nevoie de bani, dar şi pentru că voiam să apuc să prezint începutul unei opere, adică o serie de cărţi din care să se poată înţelege ce gândesc, ce iubesc, ce cred şi sper eu că ar putea deveni cultura românească, dacă am avea timp, dacă am fi lăsaţi în pace. Dar mi-era teamă că nu voi apuca să prezint *opera* în întregimea ei. Mă întrebam adesea dacă n-ar trebui să procedez altfel; să mă concentrez, bunăoară, asupra unei, cel mult două cărţi. Dar asta ar fi însemnat să renunţ la întreg, să aleg doar câteva fragmente dintr-o *operă* care nu-şi găsea sens decât judecată în totalitatea

ei. Pe de altă parte, nu eram deloc sigur că, făcând efortul de a mă „concentra”, aş fi scris o capodoperă. În măsura în care, la acea vârstă, un autor e în stare să înţeleagă structura şi intenţia propriei sale creativităţi, înclinam să cred că nu perfecţia formală ar putea salva scrierile mele de caducitate. Am preferat să mă las condus de instinct, să scriu, adică, aşa cum scrisesem până atunci, oricare ar fi fost riscul. Ştiam că riscul e considerabil. Pentru că, dacă n-aş fi apucat să public destul, şi în diferite domenii, ca să înceapă să se contureze profilul *operei,* cărţile tipărite n-ar fi reuşit să-şi reveleze acea dimensiune secretă pe care n-o putea scoate la lumină decât totalitatea producţiei.

Mă întrebam: cum ar fi arătat opera lui Goethe dacă n-ar fi trecut de 40 de ani? Şi cum ar fi arătat opera lui Eminescu sau a lui Hasdeu, dacă şi unul, şi celălalt ar fi putut crea încă douăzeci de ani? (Creativitatea lui Hasdeu fusese mutilată, dacă nu chiar împietrită, prin moartea Iuliei, când Hasdeu abia împlinise 50 de ani.) Evident, orice *operă,* cât ar fi ea de completă, de „rotundă”, nu e „salvată” decât prin valoarea excepţională a câtorva din scrierile care o alcătuiesc. Lipsită de cele zece-douăsprezece capodopere,

La Comedie humaine ar fi fost de mult uitată. Citim cu interes *Physiologie du mariage* sau *Lesemployes,* pentru că există, *Cousine Bette, Pere Goriot* şi alte câteva de aceeaşi mărime. Iar, în cazul lui Goethe, ne interesează *Metamorfoza plantelor* sau textele despre minerale şi teoria culorilor, sau chiar *Egmont,* numai pentru că există *Faust, Iphigenia* şi capodoperele poetice. Datorită acestor piscuri, *orice* fragment din vasta şi polimorfa operă a lui Goethe dobândeşte greutate şi semnificaţie. Îmi spuneam că dacă voi reuşi să scriu o singură carte excepţională, fie roman, fie operă filosofică sau istorică, întreaga mea producţie ar putea fi „salvată”, în sensul că va continua să fie citită măcar de o mână de oameni, care, în acest caz, i-ar putea descifra mesajul revelat de totalitate.

Evident, cunoşteam prea bine riscurile. Nu uitam, bunăoară, lunga perioadă de sterilitate literară pe care a cunoscut-o Goethe, chiar în plină maturitate, datorită, probabil, excesivei lui preocupări pentru problemele ştiinţifice. Marele noroc al lui Goethe a fost că a mai trăit după aceea încă

vreo treizeci de ani, în care timp şi-a regăsit creativitatea şi a scris alte câteva capodopere. Mă întrebam dacă pasiunea, timpul, energia pe care le cheltuiam în cercetările mele extraliterare nu-mi vor anula, până la urmă, posibilităţile de scriitor. Nu puteam răspunde, dar ştiam că, oricare ar fi răspunsul, nu era nimic de făcut. Nu puteam renunţa la aceste aspecte ale „operei” mele, întocmai cum Goethe n-a putut niciodată abandona cercetările lui ştiinţifice. Exista, de asemenea, riscul de a muri înainte de vreme, aşa cum se întâmplase cu mulţi scriitori şi cărturari români. (Şi dintre cărturari mă gândeam numai la Pârvan, mort tânăr, dar după ce-şi tipărise *Getica* şi *Memoriale,* dar mai ales la V. Bogrea, „cel mai învăţat român”, cum îl numise Iorga, mort la 40 de ani, fără să fi apucat să publice o singură carte; publicase numai extraordinar de erudite recenzii şi scurte articole.)

Dar, în acest caz, nu era nimic de făcut. Speram doar că voi fi mai norocos decât atâţia din înaintaşii mei.

Ştiam însă un singur lucru: că va trebui să scriu măcar o „carte mare”. Din nefericire, de câte ori începeam să scriu o nouă carte, îmi spuneam: nu va fi nici asta. Va fi următoarea...

Îndată după ce mi-am încheiat cursul la Universitate, m-am apucat de *Yoga.* Generalul Condeescu îi vorbise Regelui Carol, care ştia de anii pe care-i petrecusem în India, şi citise, pare-se, entuziasmat, *Maitreyi.* Regele a sugerat ca *Yoga* să fie publicată de Fundaţii. Eu mă gândisem s-o tipăresc în Franţa şi-i scrisesem în acest sens lui Paul Geuthner. Dar Al. Rosetti m-a asigurat că totul se poate aranja; cartea va fi tipărită de Fundaţii şi distribuită în străinătate de „Librairie Orientaliste Paul Geuthner”. În câteva săptămâni de lucru, am pus la punct manuscrisul. Mai rămâneau de tradus ultimele capitole. Cum eram grăbit, şi nu îndrăzneam să le cer lui Wendy Noica şi Lydiei Lax să lucreze în timpul vacanţei de vară, am recurs la S. Rivain, pe care mi-l recomandase Alcalay. Rivain trăise mulţi ani în Franţa şi voise chiar să *traducă Maitreyi.* Mi-a tradus ultimele 150 de pagini în mai puţin de o lună şi am trimis manuscrisul la tipografie cu un oftat de uşurare. Lucrasem la cartea aceasta, cu intermitenţe, aproape şase ani.

Ca în fiecare vară, am urcat cu grupul de prieteni Bucegii şi ne-am instalat pentru zece zile la Casa Peştera. Ne-am întors la începutul lui august şi m-am apucat îndată să scriu *Huliganii.* Cunoşteam subiectul în liniile lui mari, dar îmi rămânea de precizat un număr considerabil de amănunte. Numai reacţiile, ideile şi aventurile lui Petru Anicet îmi erau limpezi, de la scena cu care se deschidea romanul – lecţia de pian în Vila „Tycho Brahe” – până la ultima scenă, la cimitir, după înmormântarea mamei. Acţiunea se concentra, de altfel, în jurul lui Petru şi al prietenului lui, Alexandru Pleşa. Fiecare din ei ilustra, în felul lui, un mod de a fi în lume, pe care-l numisem „huliganic”, pentru că implica în acelaşi timp o inconştienţă împinsă până la cruzime şi o încredere absolută în ei înşişi. Sensul curent al termenului huligan se referea la grupurile de tineri antisemiţi, gata să spargă geamuri sau capete, să atace şi să jefuiască sinagogi, să ardă cărţi. Nimic din toate acestea nu se întâmpla în romanul meu. Contextul politic, adică mai precis antisemit, al „huliganismului” era cu desăvârşire absent. Cu toate acestea, purtarea lui Petru Anicet, Pleşa sau Mitică Gheorghiu era tot atât de violentă şi de iresponsabilă ca a oricărui huligan de rând. Ceea ce deosebea personajele romanului meu de alţi tineri dinaintea lor sau contemporani cu ei era, pe de o parte, brutalitatea cu care intraseră în viaţă, iar, pe de altă parte, certitudinea lor că dacă „vor învinge” li se va da dreptate. Evident, nu era vorba de o victorie exterioară, dobândită prin parvenitism sau oportunism politic, ci de împlinirea propriului lor destin. Pentru Petru Anicet, bunăoară, „victoria” însemna realizarea geniului lui muzical şi totodată triumful lui social. Credea în posibilităţile lui creatoare şi, dacă ar fi descoperit într-o zi că e un compozitor de a doua mână, probabil că ar fi renunţat să mai compună. Dar, tocmai pentru că nu se îndoia de geniul lui, nu ar fi acceptat să trăiască o viaţă modestă, de „artist”. Când opera lui va începe să fie scrisă şi recunoscută, *trebuia* să aibă tot ce credea el că merită să aibă un geniu: glorie, notorietate şi avere. Deocamdată, era încă foarte tânăr şi trăia din lecţii de pian şi felurite expediente. Nu se sfia să primească bani de la o semiprostituată, căreia el îi spunea Nora, şi acceptase fără şovăire monezile de aur şi bijuteriile pe care o fetiţă

îndrăgostită de el le furase de acasă.

Acest strident amoralism i-a făcut pe unii critici, îndeosebi pe G. Călinescu, să vorbească de „gidismul” meu. Nu cred că aveau dreptate. Ca toţi tinerii de vârsta mea, citisem şi eu câteva cărţi de André Gide, dar în ceea ce mă privea admiram mai mult criticul şi eseistul din *Pretextes,* decât pe autorul romanelor „moraliste”. Comportamentul unui Petru Anicet se explică mai degrabă prin experienţele mele recente şi prin ideile pe care le aveam atunci cu privire la cultura românească. Cu doi ani mai înainte, trecusem printr-o mare încercare, pe care o soluţionasem asumând o anumită responsabilitate. Nu regretam deloc gestul meu, dar voiam să prezint câteva personaje în ochii cărora un asemenea gest ar fi părut ridicol. Pe de altă parte, voiam să dau un anumit prestigiu existenţial şi axiologic unor comportamente româneşti, care fuseseră până atunci interpretate exclusiv sociologic sau condamnate, moralizant, în literatură. Erau destui „¡moralişti” şi oportunişti care triumfaseră în jurul meu, dar triumful lor era aproape exclusiv de ordin politic, social sau economic. De altfel, cu rare excepţii, aceşti victorioşi nici nu s-ar fi sinchisit de altceva. Noţiunile de destin, operă, libertate interioară le erau indiferente sau inaccesibile. „Huliganii” mei existau însă pe un alt nivel. Ceea ce îi interesa în primul rând era dobândirea unui mod de a fi care le-ar fi îngăduit, pe de o parte, să „creeze”, iar, pe de altă parte, să „triumfe în Istorie”. Mai mult decât cu eroii lui Gide, „huliganii” mei se asemănau cu anumiţi eroi ai Renaşterii italiene.

Credeam în posibilităţile unei Renaşteri româneşti şi de aceea îmi îngăduiam să descriu asemenea eroi. Dar, pe de altă parte, îmi era teamă că „Istoria” ne va împiedica s-o înfăptuim. Cu deznădejde, încercam să-mi închipui ce-ar fi fost de făcut. De un singur lucru eram sigur: excesivul intelectualism al personajelor din *întoarcerea din Rai,* obsesiile şi ideosincraziile lor, teama lor de „ratare” – toate acestea erau depăşite. Retragerea în faţa Istoriei, acceptarea tradiţionalului destin al intelectualului român – de a „rata” sau de a supravieţui umil la periferia societăţii – nu mi se păreau o soluţie. Eterna înfrângere a „poetului”, eterna victorie a „politicianului” – laitmotivul romanului românesc de la

Vlahuţă la Cezar Petrescu – mă deprimau, deşi ştiam că sociologic prezentarea era corectă, îmi spuneam că, deocamdată, trebuia să ies din acest cerc vicios. „Intelectualul” care nu poate învinge, pentru că asta ar fi implicat anularea modului lui de a fi, de „intelectual”. Huliganii mei izbutiseră să rezolve dilema prin ceea ce numeam pe atunci „soluţia gordianică”. Dovedeau astfel că participă la un alt mod de a *exista româneşte* decât intelectualii din romanele lui Cezar Petrescu.

Scriam după-amiezele de la 2 la 8 şi, din nou, nopţile, între 3-4 dimineaţa. Scriam uneori douăzeci-treizeci de pagini în douăsprezece ore şi capitolele acestea mi se par şi astăzi cele mai reuşite. Dar veneau apoi zile şi nopţi de sterilă toropeală, când nu ştiam cum să ies din încurcătura provocată de vreun personaj, avântându-se în aventuri neprevăzute şi absurde. (Aşa, bunăoară, s-a întâmplat cu Mitică Gheorghiu, personaj care ameninţa să depăşească cu mult proporţiile pe care le fixasem la început.) Mihail Sebastian venea adesea la masă şi mă întreba „cum merge”. Se minuna şi mă invidia când auzea de douăzeci-treizeci de pagini scrise în ultimele douăzeci şi patru de ore. El scria greu, oftând, ridicându-se de la masă, plimbându-se disperat prin odaie, ştergând şi corectând necontenit. Eu, dimpotrivă – dacă vedeam, după câteva ceasuri de eforturi, că nu trecusem de o pagină, pe care, recitind-o, o găseam oarecare – rupeam foaia şi renunţam să mai scriu în acea zi. Nu era vorba numai de „inspiraţie”, ci mai ales de o prezenţă intensă, până la halucinaţie, a personajelor. Nu puteam scrie bine decât când *simţeam* personajele cu o intensitate aproape fizică, acolo, în faţa mea, lângă mine.

După vreo patru-cinci săptămâni, mă aflam la mijlocul romanului. Ştiam că va fi o carte ceva mai mare ca *întoarcerea din Rai.* Simţeam că numai dacă le voi îngădui „să existe” pe cinci-şase sute de pagini personajele mele vor reuşi să se „întrupeze”. Cum majoritatea erau intelectuali, gata oricând să se analizeze sau să discute, asemenea personaje ar fi părut artificiale dacă aş fi limitat romanul la trei sute de pagini. Nu-şi dobândeau relief şi autonomie decât dacă le lăsam suficient de mult în scenă. Pe de altă parte, încercam să prezint patru grupuri de personaje, mişcându-se în lumi diferite şi, cel puţin la început, fără legătură între ele. Către sfârşitul

cărţii, grupurile acestea aveau să se întâlnească, şi anumite personaje erau antrenate într-o acţiune comună. Asta implica *durată,* adică multe sute de pagini. (Şi nu mă îndoiesc că romanul ar fi câştigat considerabil dacă ar fi avut două-trei sute de pagini mai mult.)

Ultima parte am scris-o cu greutate, aproape bolnav. Brutalitatea anumitor scene, cruzimea unor personaje mă îmbolnăviseră. Dar mi-era peste putinţă să renunţ la ele sau să le atenuez sălbăticia. Voisem să scriu romanul „huliganilor" şi nu mai puteam da înapoi. Toate acele erori trebuiau să fie răscumpărate mai târziu, în *Viaţă nouă.* Era preţul pe care-l plăteau unele personaje ca să poată deveni ele însele.

Am terminat romanul cu un mare efort, chinuit, aşa cum mi-a fost dat să închei aproape toate cărţile mele. Şi de data aceasta volumul I era deja tipărit, în timp ce se culegea prima jumătate a volumului II, iar eu scriam ultimele capitole. Din fericire, cursul începea abia în noiembrie şi anunţasem un subiect care mă pasiona: *Simbolismul religios,* iar la seminar cartea a X-a din *Metafizica* lui Aristot. Dar de Sfântul Dumitru trebuia să ne mutăm. Nu mai eram de mult mulţumiţi de apartamentul din bulevardul Dinicu Golescu, şi găsisem, în strada Palade 43, tot la etajul al treilea, dar pe o stradă liniştită, cu mulţi arbori, cu o grădină în faţă, câteva camere neaşteptat de vaste şi de luminoase, care mă entuziasmaseră.

Huliganii au apărut câteva zile după ce ne instalaserăm în noua locuinţă. Succesul de public şi, în parte, şi de critică a fost destul de mare. Cele patru mii de exemplare s-au epuizat repede şi, după Crăciun, a apărut o nouă ediţie, într-un singur volum. Dar cruzimile şi excesele de tot felul au neliniştit pe mulţi. E. Lovinescu mi-a mărturisit într-o zi că citind *Huliganii* i-a fost tot timpul frică să n-aibă o criză cardiacă. „De la asemenea personaje, mi-a spus, te poţi aştepta la orice – şi totuşi fac întotdeauna tocmai ce *nu* te aşteptai." Ca şi la *Întoarcerea din Rai,* scenele erotice erau inutil de brutale, cel puţin pentru epoca în care fusese scris romanul. N. I. Herescu, cu care începusem a mă împrieteni, îmi mărturisea că, deşi nu era deloc un pudic, niciun puritan, concepţia pe care o avea despre artă îl silea să protesteze împotriva excesului de erotism. „Ce facem noi în viaţa

de toate zilele e altă poveste, spunea. Dar într-un roman nu e nevoie să le povestim pe toate...”

într-un anumit sens, le dădeam la amândoi dreptate. Dar, pe de altă parte, *Huliganii* era, şi trebuia să fie, o carte violentă, iar, pe de altă parte, inconştient, mă răzbunam, scriind-o, împotriva existenţei potolite, aşezate, pe care o acceptasem. Era un protest al unei părţi din mine împotriva celui care hotărâse să trăiască acest fel de viaţă. Dar, cum mi-am dat seama mai târziu, deocamdată era preferabil ca asemenea proteste să-şi găsească expresia într-un roman...

Mircea ELIADE, *Memorii. 1907-1960*, ediţia a II-a revăzută şi indici de Mircea Handoca, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999

Referinţe critice

Nu de mult, în prefaţa unui roman, dl Mircea Eliade se întreba dacă desfăşurarea unei inteligenţe n-ar fi o materie tot atât de rentabilă pentru un prozator ca şi existenţa unei femei sau a unui bolnav? De ce analiza sufletească a unei cocote, zicea, ar fi mai interesantă decât transcrierea justă a dramei lăuntrice a unui matematician sau metafizician? Mi se pare că am răspuns în ce chip cred eu că repulsia dlui Mircea Eliade pentru eroul instinctiv poate fi îndreptăţită. Dl Eliade însă, cu o perfectă inconsecvenţă scriitoricească, ne înfăţişează astăzi un roman în care eroii nu sunt nici metafizicieni, nici matematicieni, ci obişnuite suflete automatice, printre care chiar femei uşoare. E adevărat că autorul urmăreşte subteran o demonstraţiune în favoarea unei generaţiuni noi (eterna generaţie nouă care bântuie pe dl Mircea Eliade!) şi chiar titlul e menit să simbolizeze vârsta frumoasă de izbucnire a personalităţii şi de agresiune. Făcând bine socotelile, generaţia dlui Eliade nu-i totuşi decât „tinereţea”, şi problema metafizică a eroului nu este decât omeneasca ambiţie. Să nu mai încercăm dar să pricepem ce a voit autorul să realizeze, ci să citim romanul său aşa cum îl vede şi înţelege spiritul obştesc.

Văd că dl Mircea Eliade face din noua carte un episod din *Întoarcerea din rai.* Dacă cumva este vreo continuitate de idei şi de persoane cu vechiul roman, mărturisesc că din vina autorului nu voi fi în măsură să studiez desfăşurarea întregului ciclu, deoarece romanul acela nu mi-e cunoscut. Am chiar impresiunea că temele nu sunt istovite în romanul de faţă şi că şi de o parte şi de alta capetele sunt neînnodate, ceea ce modifică sensibil optica întregului şi pune în inferioritate pe cititorul părţilor izolate.

Sunt două chipuri de a fi prozator. Întâiul e acela numit talent literar, şi care constă în simţul cuvântului şi al ritmicii sufleteşti, în putinţa de a figura în frază orice detaliu al vieţii, de la reprezentările concrete până la reprezentările procesului interior. Numele potrivit pentru acest tip de prozator e acela de poet. Am înlăturat dinadins expresia artist, fiindcă nu-i vorba aci de anume însuşiri de culoare, ci de facultatea generală de a fi substanţial în fiece cuvânt. Nu mi se pare, deocamdată, că dl Mircea Eliade e un poet, deşi dânsul scrie frumos şi poate scoate un sunet sufletesc şi dintr-o pagină. D. Sa e prozatorul-grefier, a cărui vigoare bizuită pe faptul şi pe conceptul în sine iese în evidenţă la o sută de pagini. Dl Mircea Eliade nu face nicio oprire lirică, cum obişnuieşte adesea sadovenistul Cezar Petrescu, nu pare suspect de nicio sensibilitate, dacă nu considerăm ca atare fireasca febrilitate temperamentală, pe care o trece asupra eroilor. Când ne gândim că cea mai mare parte din creatorii universali sunt din această clasă prozaică a grefierilor, se va înţelege că răpind dlui Mircea Eliade o însuşire care uneori poate deveni o slăbiciune, îl aşezăm în anticamera onorabilă a celor mai severe posibilităţi.

În fraza dlui Eliade este uneori voinţa de a înşira faptele sec pe hârtie a dlui Camil Petrescu, împreună cu acea simulaţiune, evidentă în paranteze, a unei gândiri care se încalecă şi se ghemuieşte şi pe care autorul nu are intenţia deloc s-o scoată din dezordinea ei asociativă. În bună parte însă şi pe măsură ce înaintăm, paginile devin abundente şi vorbăreţe, furioase aproape de volubilitate. Înfrigurarea aceasta de a spune tot, de a deşerta toate ideile despre viaţă şi moarte în spatele eroilor e puţin înrudită cu maniera dlui Cezar Petrescu. Deosebirea este că dl Cezar Petrescu e

sfătos, în vreme ce dl Mircea Eliade e chinuit de întrebarea propriei personalităţi pe care o pune prin gura tuturor eroilor săi. Într-un anume fel romanul cuprinde o bună doză de autobiografie, nu de fapte desigur, dar de gânduri, pe care autorul le obiectivează îndeajuns, dar nu într-atât încât să nu vezi că anume disertaţiuni şi atitudini ar putea să lipsească faţă ca existenţa eroilor să sufere. Ar suferi însă puterea de germinaţiune a autorului, aerul general care mişcă şi motivează aceste pagini. Personală dlui Eliade este această obsesie a propriei existenţe de scriitor, căci eroul cărţii, compozitorul Petru Anicet, reprezintă de fapt fiinţa morală a autorului. Un roman ieşit din năzuinţa de a descrie nădejdile şi îndoielile scriitorului rămâne ameninţat de a cădea pe planul al doilea al existenţei şi de a fi ruinat de el însuşi, căci autorul e un factor pe care cititorul trebuie să-l uite întotdeauna şi care, apărând, răpeşte încrederea noastră în naturalitatea operei de artă. De această oglindă viţioasă, dl Mircea Eliade a scăpat adunând în eroul său nu concepţiunile artistului despre formaţiunea sa, ci impulsiunea sa instinctivă, care este universal inteligibilă. Această impulsiune am spus că este ambiţia.

Scrisă pe un număr considerabil de pagini, naraţiunea dlui Eliade este la început deconcertantă. Interesantă, cu etape hotărâte de desfăşurare, plină de adevăr şi de bună, chiar adâncă observaţiune, ea apare ca o pernă moale de fulgi în care capul se afundă şi se înăduşe. Discuţii înfierbântate, notaţiuni inutil abundente umflă volumul şi dau un sentiment de moliciune cu atât mai curios cu cât ideea generală e de un patetic clar, aspru. O luptă s-a dat între febrilitatea confesională a autorului şi dorinţa sa estetică (foarte aptă) de obiectivitate virilă. Izbutind în sensul obiectivităţii, d. Mircea Eliade a lăsat pe ici, pe colo urme de stângăcie, pe deplin explicabile de altfel, întrucât D. Sa se arată hotărât să se coboare la simplitatea eroilor, să facă obişnuita psihologie de stări comune. Ca să ne dăm seama de meritul său, să spunem pe scurt fabula romanului. Luând pilda vechii generaţii a dlui Rebreanu, dl Eliade a aşezat materia în câteva fire esenţiale, pe care a început apoi a le împleti după un principiu de alternare stabil. Aceasta dă impresiunea unei mari grosimi a acţiunii, a unei urzeli masive. Dacă n-ar fi acea umflare de fulgi de care

vorbeam, metoda aceasta ar fi şi mai eficace. Ar mai fi trebuit de altfel şi o ierarhie de planuri. În *Huliganii* multă vreme toate firele împletiturii sunt egale. O întâie linie, cea mai dramatică, e aceea pe care o trage Petru Anicet. Acesta e un tânăr muzicant de 19 ani, însă bine dezvoltat şi precoce, fiu de familie bună scăpătată, trăind într-o penibilă mizerie împreună cu mama sa. Petru începe a da lecţiuni în familia Lecca, şi anume d-rei Anişoara. Dna Lecca, mama, e o bătrână cochetă şi excentrică (pictează) care nutreşte numaidecât dorinţa de împerechere cu Petru. Aceeaşi dorinţă se trezeşte şi în simţurile d-rei Anişoara, care, mai tânără, izbuteşte să ofere tânărului virginitatea sa. Petru mai convieţuieşte însă cu o frumoasă şi relativ vulgară prostituată, de ajutorul bănesc al căreia, cu toată mândria lui, are adesea nevoie. Pentru a veni în ajutorul lui Petru, în vederea şi a unei fugi împreună, Anişoara fură de la dna Lecca câteva bijuterii, pe care Petru, cu ştiinţa provenienţei lor, le preface în bani, nutrindu-şi o vreme ceva mai puţin mizerabil pe mamă-sa care de necazuri începuse a deveni alcoolică. Dna Lecca descoperă furtul şi, cu toate că fata mărturiseşte numaidecât fapta tatălui ei şi obţine iertarea, din gelozie, invită pe mama tânărului la un ceai şi-i destăinuieşte cu maliţie fapta fiului său. Zdrobită de ruşine, dna Anicet se întoarce acasă şi se spânzură. Capitolul se încheie cu hotărârea lui Petru de a răzbi cu orice chip în viaţă. Oricare ar fi forma executării acestui episod, meritul dlui Mircea Eliade devine o realitate numai din invenţia temei. A găsi un subiect simplu, dar izbitor, în care orice element să pară necesar, e un prim dar al creatorului. Dl Mircea Eliade a găsit acest subiect care impresionează prin simpla lui enunţare, aşa cum te mişcă teza din *Crimă şi pedeapsă.* Odată descoperită ideea, ţi se pare că un scriitor oricât de mediocru va fi în stare s-o trateze cu demnitate. De altfel, între Petru Anicet şi Raskolnikov pare a fi o rudenie. Amândoi eroii sunt nişte ambiţioşi, exacerbaţi de mizerie. Fără să ucidă, Petru se gândeşte adesea la mijloace desperate de îmbogăţire, la relaţii cu o prostituată, de pildă, şi nu se sfieşte să îndemne pe Anişoara să fure. Prin urmare el găseşte îndreptăţită acţiunea religioasă a geniului, în vederea liberei lui manifestări. Mama lui Petru, dna de familie bună, sărăcită, umilită şi

alcoolizată e şi ea o rudă a eroilor dostoievskieni, precum este Nora, desfrânata, care iubeşte pe Petru şi-l urmăreşte cu mila ei, în ciuda sarcasmelor aristocratice ale dnei Anicet. Fireşte, nu e vorba de vreo imitaţie, de vreun sentiment neplăcut de contaminaţie literară. Preocuparea profund creştină lipseşte la dl Eliade. Petru e un ambiţios crunt, un artist care visează cu turbare gloria şi ieşirea din mizerie.

Un alt fir de împletitură ni-l dă grupul Mitică Gheorghiu – Marcella – Jean Ciutariu. Sportivul Mitică iubeşte pe facila actriţă Marcella, care însă se lasă sedusă de ieftinul cuceritor Jean Ciutariu. Mitică, sub aspectul aspru, e un senzitiv şi un timid. Întâmplarea îl răneşte, dar apoi se răzbună. În tren, în drum spre Viena, prinde pe Marcella şi o ruşinează în „toaletă”. Alexandru este eroul altui plan. O fată s-a sinucis din pricina lui. El e un egoist al independenţei şi are frică de căsătorie. În urma unui pariu, se logodeşte cu întâia fată întâlnită în cale, care se întâmplă a fi o fată de treabă. Însă hotărârea nu ţine şi Alexandru jigneşte şi pe această victimă a egoismului său viril, prin ruperea logodnei. Romanul se închide fără a rezolva drama lor. Scriitorul Dragu este dimpotrivă un afectuos al familiei şi un suflet delicat, rău ascuns sub un cinism superficial de paradoxuri. El iubeşte pe logodnica amăgită şi vreo urmare va înfăptui poate o apropiere între ei. Profesorul Dumitraşcu, de altă parte, e idealistul căzut la provincie şi căsătorit. El meditează un roman de mare temei, înconjurat de toate grijile şi afecţiile familiare, care totuşi îl turbură. Scrierea lui e puerilă, încât dl Mircea Eliade a voit a simboliza în el visătorul marii existenţe de artist în luptă cu mizeria vieţii zilnice, pe care idealismul însuşi îl împiedică să vadă adevăratul dramatism al vieţii. Alte multe personagii roiesc în jurul acestora.

E un roman, precum vedeţi, cu tendinţe monumentale, care dacă va fi continuat, oricât e de supărătoare tratarea ciclică, va putea să atingă o frumoasă masivitate. Anume mişcări sufleteşti, cum ar fi dorinţa la femeie şi gelozia, sunt prinse de autor cu îndemânare. Soţii Lecca sunt bine conturaţi, bărbatul abstras şi de o mare nobleţă sufletească, femeiea concupiscentă, sărită şi rea. Dl Eliade nu stă însă pe anume linii simple, nu documentează suficient fiecare erou, ocupat cum este de a alerga de la

unul la altul. Totuşi impresia generală este a unei mari vitalităţi, a unei autenticităţi indiscutabile a eroilor, oricât faptele lor sunt uneori cam senzaţionale, ca logodna extemporală a lui Alexandru. E o autenticitate nu de ordin verist, ci moral şi progresul dlui Mircea Eliade stă tocmai în această finalizare a conştiinţei eroilor săi. Desigur că frecvenţa reprezentărilor lascive, uneori de tot puerile, strică seriozităţii operei, satisfăcând ieftin pe cititorul comun. Toate aceste cusururi cad însă în umbră în faţa valorii excepţionale a episodului central, care după mine este moartea dnei Anicet. Deplina justificare a acestui deznodământ, printr-un exemplu de familie (un fiu se omorâse), prin mizerie şi mândrie rănită, este mişcătoare, mai mult, zguduitoare. Romanul lui Petru şi al mamei sale este un moment de profundă creaţiune şi ar trebui să citesc încă o dată cartea spre a-mi da seama dacă meritul rămâne numai parţial sau se răsfrânge asupra întregii cărţi. Oricum, acela care poate intui o situaţie morală atât de elementară şi de dramatică şi a o hrăni cu cea mai autentică ţesătură psihologică este un stăpânitor al talentului celui mai viguros, de la care putem aştepta capodopere.

G. CĂLINESCU, „Huliganii”, *Adevărul literar şi artistic,* nr. 784,15 decembrie 1935; reprodus în G. Călinescu, *Opere. Publicistică,* vol. II (1933-1935), ediţie coordonată de Nicolae Mecu, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Bucureşti, 2006, pp. 1173-1179

17. XII.1935

Mircea dragă,

Huliganii tăi m-au făcut să gândesc multe lucruri, despre toate şi toţi, dar mai ales despre tine. Aveam o serie întreagă de lucruri privitoare la tine, şi pe care trebuia să mi le lămuresc. Aveam, în primul rând, „cazul” tău.

De multă vreme tu nu încetezi de a fi pentru mine un caz. Prietenia pe care ţi-o port e de dată mai recentă. Nu mă puteam gândi la prietenie în anii de liceu, şi chiar după aceea, când distanţa dintre noi era mult prea mare. Nu-ţi pot ascunde însă, şi n-am de ce să ţi-o ascund, că m-am interesat de la început de cazul tău, cu atât mai mult cu cât acesta mă „fertiliza” într-o nebănuită măsură. Expresia e a ta, dar o adopt.

Acum, când trecerea anilor a nivelat mica noastră diferenţă de vârstă, interesul meu faţă de un om care a lăsat urme adânci în viaţa mea s-a complicat cu o prietenie dintre cele mai calde. Iată de ce am aşteptat şi am urmărit cu emoţie debutul tău prin *Huliganii.*

Nu trebuie să te surprindă că vorbesc despre debut. Pentru mine asta e prima ta carte, dacă las la o parte toată producţia – interesantă şi copleşitoare desigur, dar nu mai puţin imperfectă de extremă tinereţe. Eu nu uit că *întoarcerea din rai* e prelucrarea vechilor *Victorii.* Care carte de a ta nu e scrisă, începută sau gândită înainte de 25 (dacă nu 24 sau chiar 23) de ani?

Tu nu simţi poate lucrul acesta, dar eu îl văd cât se poate de clar: *Huliganii* sunt o răscruce pentru tine. Într-un anumit sens bănuiam lucrul acesta de astă-vară, de când îmi spuneai că scrii romanul. M-am gândit atunci că optezi prea repede pentru literatură şi ţi-aş fi dorit să nu scrii cartea. Ţi-am transmis gândul meu sub o formă cât am putut mai discretă, dar negreşit nu m-ai ascultat. Acum îmi dau seama că nu puteai să mă asculţi. Că nici n-avea sens să mă asculţi. Mihail Sebastian are dreptate: nu te poţi refuza literaturii, chiar dacă ar fi să nu mai dai nimic valabil într-alt plan.

Vom sta altă dată de vorbă, dacă vrei, asupra posibilităţilor pe care ţi le mai văd în afara literaturii. Astăzi trebuie să admit că, înăuntrul literaturii, ai posibilitate de a crea opera aceea pe care astă-vară noi doi o numeam: *Război şi Pace-,* tu conştient că ai să ajungi acolo, eu neîncrezător. Lectura *Huliganilor* m-a făcut să nu mai fiu neîncrezător.

Lucrurile nu pot fi lăsate fără oarecari lămuriri şi amănunte. Ţi le dau, cu riscul de a scrie o epistolă prea lungă. Ţi le dau mai ales pentru a te informa că n-am găsit numai calităţi, în *Huliganii.* Dimpotrivă. Dar cele câteva calităţi pe care le descopăr acolo mi se par atât de hotărâtoare, încât nu te mai pot sfătui astăzi ceea ce te sfătuiam ieri: fă literatură numai în orele libere. Ci: fă întâi literatură, sau: fă ce vrei, chiar numai literatură.

Să încep deci cu defectele [...].

Să trec însă la obiecţiile de fond. Trebuie să-ţi mărturisesc că nu-mi faci

impresia să fii – sau să poţi deveni – un artist al literaturii, după cum nu eşti un artist al frazei. Nu cizelezi destul detaliile, nu rotunjeşti o situaţie, nu echilibrezi bine, nu dozezi bine. Îţi ai tehnica ta, recunosc: monologul interior, mai puţin folosit aici ca în *întoarcerea...; alt*ernarea situaţiilor şi eroilor; sincronizarea întâmplărilor. Mai ales mijlocul acesta din urmă îl foloseşti în chip fericit. Ceea ce mă cucerise în înt*oarcerea... era sim*ultaneizarea întâmplărilor felurite prin acel fapt exterior: sirena de la Griviţa.

La fel în *Huliganii* cu: serata dnei Felicia, ploaia etc. Dar asta e mai mult tehnica ta decât tehnica literară obişnuită. Faţă de aceasta din urmă păcătuieşti deseori.

E destul să-ţi spun că, tocmai din această nepricepere tehnică a ta, primele trei capitole ale *Huliganilor* nu sunt deloc interesante şi nu reţin cititorul. N-ai niciun detaliu inteligent (literar inteligent). Primul lucru care m-a interesat a fost abia scena cu batista, jucată de Mitică Gheorghiu. [...] Apoi încetul cu încetul mi-am dat seama că eroii numeroşi pe care-i introduci aveau să se întâlnească într-o bună zi şi că lucrul nu va fi lipsit de interes. De aci încolo cartea m-a prins.

Nu m-am putut împiedica totuşi să mai găsesc câteva defecte. Aşa, nu înţeleg de ce recurgi la situaţii şarjate, prilejuite de oameni anormali. De ce dl Lecca trebuie să fie maniac! De ce Paşalega trebuie să fie şi el maniac! De ce toate fetele, absolut toate, cedează! Cu un astfel de material uman e evident că poţi ajunge la orice situaţie. Numai că, procedeul de a declara oamenii nebuni spre a avea situaţii interesante e un procedeu care deseori nu convinge cititorul. Ce are Adriana? Mi se pare că n-o spui nicăieri lămurit. În aceste condiţii nu mă mir că ajungi la scene, ca cea a băii lui Petru [...] în casa Lecca, scene pe care cititorul e silit să le accepte fiindcă i-o cere autorul.

Dar iată ceva mai grav. Recunosc că *Huliganii* sunt străbătuţi de un puternic suflu epic; e unul din meritele mari ale cărţii. Dar mă tem că deseori faci epică pentru ea însăşi, fără a te mai gândi la interesele romanului. Creezi tipuri pe care nu le utilizezi (le vei utiliza altă dată, în vreo urmare a romanului?); tipuri cari nu slujesc ideea romanului. Anton

Dumitraşcu e un huligan şi nici nu aduce vreun element nou în desfăşurarea vieţii huliganilor. E fratele Marcellei, vei spune. Dar Marcella nu interesează decât prin Mitică Gheorghiu, care poate fi orice numai huligan nu e. Admit că acesta e un tip interesant şi că deseori scoţi efecte bune din el. Dar ce-are el a face cu huliganii? Se întâlneşte cu ei într-o cârciumă, e drept, spre sfârşitul cărţii. Dar se întâlneşte pentru a nu comunica nimic. El istoriseşte ce are pe inimă şi ceilalţi spun: e beat! La ce bun, atunci, să pregăteşti atâta vreme un tip?

Dar Dumitraşcu şi Gheorghiu, mai ales, ocupă întinderi prea mari din roman pentru ca să nu-mi închipui că au în mintea ta o justificare deplină. Numai că, dragă Mircea, ai uitat să ne dai şi nouă justificarea ta. Poate ne-o va aduce continuarea *Huliganilor.*

Acum să-ţi enumăr calităţile nu-i aşa? Dar ajungând aci îmi dau seama că n-am decât un lucru de spus: ceea ce faci tu este literatură. În ciuda celor câteva defecte, cari, de altfel, nu atârnă prea greu.

Nu te-am crezut până acum capabil de literatură. *Maitreyi* mi s-a părut bună pentru că era autobiografică. *Întoarcerea... poa*te tot de aceea. Credeam deci că scrii literatură în chip accidental şi că e o urmare a experienţei tale bogate. Mă întrebam, chiar, ce ai să te faci acum, când te-ai potolit!

Aşadar eşti capabil de epică, de plăsmuire a vieţii, de literatură. Te felicit pentru surpriza pe care ne-ai făcut-o nouă tuturor şi-ţi doresc, simplu, succes. Îţi doresc să nu fii obligat să scrii trei cărţi pe an, mai ales. Restul vine de la sine.

Nu văd ce aş putea să-ţi spun mai mult deocamdată. Te îmbrăţişez deci cu dragoste şi sporită încredere.

Dinu

Constantin NOICA, Scrisoare către Mircea Eliade, din 17. XII.1935, aflată în Arhiva Mircea Handoca; publicată în Mircea Handoca (editor),

„Dosarul" Eliade, vol. IV, partea întâi: *¡929-1936. Jos farsa!* Editura Curtea

Veche, Bucureşti, 2000, pp. 200-204

Fără să fie un romancier „tezist", [Mircea Eliade] angajează în opera sa

teme de ordin moral, social ori politic, ce sunt prin ele însele interesante. Dar acesta este un aspect, pe care prefer să-l las în sarcina unei cercetări deosebite. *Huliganii* este o operă de suficientă întindere materială şi de prea complexă cuprindere psihologică, pentru ca să nu permită a fi considerată din mai multe puncte de vedere. Pentru moment (şi cu conştiinţa de-a găsi abia un exerciţiu preliminar în cunoaşterea acestei cărţi), să primim *Huliganii* exclusiv sub raportul problemelor de literatură.

Tehnic vorbind, romanul acesta reprezintă în opera dlui Eliade, un moment decisiv.

A fost totdeauna în scrisul său o extraordinară abundenţă vitală, o imensă bogăţie de forţe şi de sentimente, dar această abundenţă avea ceva năvălitor şi obscur. Era o impresie de furtună şi de făgaşuri rupte. Cuprins într-o deslănţuire, pe care o provocase, dar pe care nu o putea stăpâni, autorul părea covârşit de material şi de la un moment dat nu mai avea controlul exact al cărţii sale. De aici venea acea atmosferă nebuloasă, în care intrau spre sfârşit, ca într-o ceaţă, unele din romanele sale precedente (şi îndeosebi *Lumina ce se stinge).*

Veţi regăsi în *Huliganii* aceeaşi bogăţie febrilă de evenimente şi gânduri, aceeaşi diversitate de ritmuri, aceeaşi amploare de material, dar le veţi găsi organizate într-un cadru de o preciziune şi de o logică, ce merge până la virtuozitate.

Huliganii e un roman vast, construit pe mai multe planuri. El cuprinde trei direcţii epice principale şi considerabil de multe ramificări. Cuprinde câteva grupuri familiare distincte, câteva medii sociale de atmosferă deosebită, câteva conflicte autonome. Cuprinde în sfârşit o serie de personaje de prim-plan şi, apoi, o mulţime de figuri secundare. E o întreagă geografie umană – foarte colţuroasă, foarte variată, ca un relief agitat, ce merge de la întinderea plană, la depresiune şi apoi la ridicare muntoasă. Harta acestui roman este într-adevăr complexă.

Ei bine, în această aglomerare romanul reuşeşte să-şi păstreze tot timpul, cu o perfectă claritate, drumurile sale atât de sinuoase.

Chiar atunci când merg spre episodic sau spre digresiv, aceste drumuri nu rup integritatea operei. Simţi, depărtate, surde, dar mereu prezente,

fluviile paralele ce străbat subteran romanul. Pentru ca alternativ să răzbească la lumină, după un foarte mare ritm ciclic.

Sunt în această tehnică de roman elemente din Huxley şi Dos Passos, dar nici unele, nici altele nu merg până la „influenţă”, căci este prea organică şi prea strictă construcţia cărţii dlui Eliade, pentru a o readuce la o formulă sau la un tip.

Consider episodul recepţiei de la Felicia Bolly (care ocupă o bună parte din al doilea volum) o izbândă unică în literatura noastră, prin dificultăţile magistral soluţionate. Romancierul face să coincidă aici toate liniile operei sale şi le urmăreşte simultan într-o viziune de o mobilitate şi de o precizie, care aparţine – sunt convins – numai unui foarte mare scriitor epic.

M-am ocupat până aici de schema cărţii, de scheletul ei. Trebuie să vă spun că nu este lucrul cel mai valoros al operei. Niciodată tehnica nu este, de altfel, mai interesantă decât substanţa unei opere. Dar *Huliganii* reprezintă şi ca substanţă epică – sau mai ales ca substanţă epică – o realizare excepţională. Oamenii pe care îi prezintă, situaţiile, conflictele, dramele şi comediile, ce fac materialul de viaţă al romanului, sunt de o remarcabilă varietate psihologică şi de o putere expresivă ce ajunge uneori la bruscheţe, la brutalitate. *Huliganii* e o carte cu relieful net. Caracterele au ceva liniar şi dramatic în preciziunea lor. Oamenii sunt prinşi lapidar, cu o siguranţă uneori simplificatoare, dar totdeauna direct vizuală.

Nu am intenţia să rezum ceea ce se numeşte „subiectul” cărţii. Prefer să subliniez lucrurile, pe care le reţin îndeosebi, la primă lectură, pentru interesul lor epic sau pentru semnificaţia lor psihologică.

Există în romanul dlui Eliade un mic grup, ce reprezintă un tablou de familie nou în literatura noastră: familia Lecca. Deşi schiţat cu uşoare note caricaturale, acest grup familiar ascunde secrete de viaţă şi adâncimi de psihologie, capabile să furnizeze material unui întreg roman. Raporturile dintre soţ şi soţie, dintre părinţi şi copii, dintre soră şi soră, sunt indicate în câteva scurte scene revelatoare, ce aruncă lumină asupra unei întregi vieţi intime, în care s-au surpat vechi drame, vechi suferinţe, vechi nelinişti. Sunt obscure tragedii în această familie Lecca, iar intrarea lui Petru Anicet

în extravaganta casă de la şosea nu face altceva decât să le precipite. Puţină demenţă, anumită exasperare, nu ştiu ce latentă, ce difuză senzualitate este în familia Lecca, până ce tânărul Petru va deschide largi uşile dezastrului.

Prezenţa lui Petru în casa Lecca este un moment de subită declanşare. Ritmul acestui episod este halucinant. E o tensiune nervoasă, care simţi că trebuie să spargă. Acest grup de femei pe jumătate înnebunite de apropierea bărbatului, care vine din ploaie, aducând parcă nu ştiu ce fluid electric din furtuna de afară, formează unul din punctele nevralgice ale cărţii.

În ordinea realizării obiective, voi reţine, după familia Lecca, figura lui Mitică Gheorghiu.

Ce este de recunoscut în acest Mitică este mediocritatea lui – mediocritate în care autorul descoperă resurse de energie, de intensitate şi de decizie de-a dreptul tragice. Personajul este probabil cel mai complet din întreaga galerie, pe care ne-o prezintă dl Eliade. El evoluează între episodul, aproape emoţionant prin candoare, al călătoriei la Bârlad, şi episodul grotesc şi sălbatec al călătoriei la Viena. Deşi acest Mitică trece prin câteva experienţe, el rămâne complet în mediocritatea lui iniţială – ceea ce mi se pare că este ca observaţie psihologică foarte adevărat, iar ca realizare extrem de dificil.

Sunt convins că nu mă înşel. Dl Eliade dă literaturii româneşti în acest Mitică Gheorghiu un tip de semnificaţie umană foarte curentă, un tip în multe privinţe reprezentativ, un tip în sfârşit care ar putea foarte bine să devină o realitate fizică, aşa cum eroii lui Caragiale sunt pentru noi realităţi fizice.

Apropierea aceasta de nume nu este întâmplătoare – căci, în anumit sens, Mitică Gheorghiu vine din Caragiale, dar trece mai departe în regiuni de viaţă, pe care niciodată nu le-am fi lămurit deschise mahalalei. Nu încape îndoială. Mitică al dlui Eliade este un mahalagiu evoluat, dar organic, persistent şi fundamental mahalagiu.

Este asta o concepţie care prin comprehensiune şi obiectivitate devine o figură general valabilă.

Nu pot trece în revistă nu toate personajele principale ale romanului, dar nici măcar pe cele centrale – eroii „protagonişti” ai romanului. Îi las pentru un studiu viitor. Poate pentru capitolul dedicat dlui Mircea Eliade în cele două volume de critică, pe care le voi publica despre romanul românesc.

Nu voi vorbi prin urmare aici nici despre Petru Anicet (probabil eroul care ne rezervă cele mai mari surprize în desfăşurarea viitoare a operei), nici despre Alexandru Pleşa (puţin schematic acesta şi oarecum demonstrativ). Nu voi vorbi despre personajele feminine atât de felurite, de la patetica doamnă Anicet, până la lamentabila Marcella. Opera dlui Mircea Eliade devine cu *Huliganii* atât de densă, încât o cercetare atentă ar cere un adevărat repertoriu de personaje. Îmi e cu neputinţă să-l fac acum. Dar voi sublinia încă o dată extraordinara varietate de tipuri psihologice, pe care această carte le cuprinde şi voi spune că în dl Mircea Eliade societatea românească actuală îşi găseşte romancierul capabil să-i exprime toate aspectele.

Mihail SEBASTIAN, „Huliganii”, *Rampa,* 21 decembrie 1935; reprodus în Mihail *Sebastian, Jurnal de epocă. Publicistică,* ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Cornelia Ştefănescu, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Bucureşti, 2002, pp. 308-310

Mai întâi, care e semnificaţia cuvântului „huligan” în concepţia lui Mircea Eliade. E adevărat că acest cuvânt a fost, oarecum, denaturat, sau înţeles în alt sens, decât în adevăratul sens al accepţiei sale. În ruseşte „huligan” e cu totul altceva decât ceea ce se înţelege la noi. Mircea Eliade dă acestui cuvânt semnificaţia rusească în cartea sa şi nu pe cea românească, falsă şi curentă. „Huligan” înseamnă pentru Mircea Eliade o structură, o vocaţie specială de a intra în viaţă şi de a se comporta faţă de viaţă, care constă dintr-o ignorare totală a convenţiunilor sociale, a moralei oficiale, a părerii oamenilor celorlalţi, care, mai precis, porneşte dintr-un egocentrism orgolios şi plin de vitalitate, de fertilitate, de optimism şi încredere oarbă în sine. Nu ştiu în ce măsură supraomul lui Nietzsche nu s-ar putea supranumi şi huligan, în această privinţă, după cum de asemenea – pe alt plan, bineînţeles – toţi adolescenţii lui Gide şi

tot amoralismul acestuia influent în *Huliganii,* în mod foarte evident! — nu s-ar putea spune că pornesc dintr-o experienţă huliganică.

Pericle MARTINESCU, „Huliganii”, *Reporter,* 25 decembrie 1935; reprodus în Mircea Handoca *(editor), „Dosarul” Eliade,* vol. IV, partea întâi: *1929-1936. Josfarsa!* Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2000, p. 208

Îţi mulţumesc mult pentru roman, pentru dedicaţie şi pentru clipele petrecute citindu-l. Un roman aşa de bine scris, atât de rotunjit şi de complet şi care este în acelaşi timp revelaţia putregaiului nostru, a ratării noastre ascunse, a fatalităţii noastre secrete. *Huliganii* m-a făcut trist, fiindcă m-a făcut să-mi dau seama cât suntem de pierduţi, cât ireparabil ascund frământările generaţiei noastre, în ce măsură suntem condamnaţi. Petru Anicet mi-a plăcut mult: n-are pasiuni istorice şi e foarte puţin român.

Emil CIORAN către Mircea Eliade [1935]; reprodus în *Mircea Eliade şi corespondenţii săi,* vol. 1, ediţie îngrijită, cuvânt înainte, note şi indici de Mircea Handoca, Editura Minerva, Bucureşti, 1993, p. 189

Este surprinzător saltul pe care-l face dl Mircea Eliade de la *întoarcerea din rai* la *Huliganii*, prin mulţimea şi varietatea tipurilor, a mediilor sociale, ca şi prin dramatica dezbatere a atâtor probleme psihologice. Viziunea sa epică cuprinde un material uman de o mare autenticitate şi oricâtă ideologie se mai scutură încă între filele acestei fresce – ea nu întunecă limpedele contur al personagiilor; o tensiune puternică a vieţii însăşi dă celor două tomuri un ritm interior, rareori relaxat, iar ficţiunii întregi o detaşare şi o plenitudine nemaiîntâlnite în opera sa de romancier. Prin *Huliganii* d. Eliade se afirmă ca cel mai complex, mai turburător şi divers romancier al generaţiei sale; e poate prea vast câmpul faptelor şi destinelor omeneşti pe care le îmbrăţişează, prea multe personaje se îmbulzesc în conştiinţa sa epică şi prea felurite planuri se-ntretaie în acţiunile convergente ale densei sale povestiri.

Însă dl Eliade dă o deplină dovadă de stăpânire a materialului epic, până şi în prezentarea tipurilor extrem episodice, de care romanul său abundă. Liniile lui generale sunt atât de precise, iar acţiunile multiple se diversifică şi se înnoadă spre finaluri organic pregătite.

Aş fi ispitit să văd în *Huliganii* un roman antiburghez, un roman al destrămării familiei, prin tot ceea ce implică ea ca ipocrizie, ca forţă socială inertă şi constrângere a individualităţii; o totală răsturnare de norme, de habitudini o devastează, sub impulsul tinerilor care făţiş sau pe ascuns pornesc să se realizeze personal, căutând o nouă etică a vieţii; poate acesta să fie şi sensul, alterat de la accepţia lui comună, al „huliganismului" lor. Ţinând seamă de această voinţă anarhică (în raport cu o altă ordine) a tineretului din romanul dlui Eliade, ne explicăm şi rolul de *raisonneur* al lui David Dragu, obsedat de probleme etice, refulat în toate instinctele lui primare şi ducând o viaţă de asceză spirituală; între atâţia „huligani", care tind să se realizeze dincolo de responsabilităţi şi sancţiuni, el este singurul „înţelept", care-şi reprimă pornirile prea omeneşti, dar prea contradictorii. Numai în interpretarea aceasta văzut, romanul dlui Eliade îşi justifică prezentarea atâtor familii, dinamitate de impudica sinceritate a tinereţii. Dintre toate, cea mai interesantă este, desigur, familia Lecca, acea ciudată rămăşiţă a burgheziei antebelice, cu un tată maniac erudit, cu o mamă adulterină şi înclinată spre viciu şi cu două fete desprinse din normele unei ipocrizii tacit acceptate. Intrarea lui Petru Anicet, amoralistul, în casa Lecca aduce un vânt de tinereţe, un ferment de anarhie activă în această desuetă formă a familiei. Conflictul dintre societatea veche şi individul în căutare de alte orizonturi străbate şi familiile Pleşa, Dragu, Baly, Dumitraşcu (contaminând deci şi provincia) şi Paşalega, înlăuntrul cărora viaţa anarhizată pătrunde ca o molimă, distrugând obiceiuri şi norme stabile; iar familia Anicet, din care a mai rămas numai Petru şi declasata lui mamă, după moartea tatălui şi sinuciderea lui Pavel, reprezintă procesul cel mai înaintat al descompunerii sociale şi morale. Prăpastia între generaţii, între bătrâni şi tineri şi conştiinţa încă haotică a acestora – iată destinul sub care se desfăşoară dramatic, intens, romanul dlui Eliade. În familia Lecca, Adriana şi Anişoara îşi caută viaţa în afara clanului; cea mai tânără, Anişoara, i se dă lui Petru, fură pentru el, căutând să evadeze dintr-un cerc vicios, prin monotonia lui. Alexandru Pleşa lasă-n provincie, unde-şi făcuse stagiul militar, o iubită moartă, introduce un vânt de dezechilibru în sufletul Valentinei Puşcariu,

logodnică subit cucerită şi tot atât de repede părăsită. Liza şi Getta Dragu, surorile lui Dav, nu mai au nimic solidar cu familia. Felicia Baly şi-a omorât sufletul, într-o penibilă aventură erotică, rămânându-i din dragoste numai incapacitatea de a iubi. Marcella Streinu (alias Dumitraşcu) acceptă aventura de dorul carierei artistice, iar Petru Anicet calcă-n picioare orice morală tradiţională, interesându-l numai realizarea lui, creaţia muzicală. Suferinţele nu deprimă însă pe nimeni din cei tineri; durerea lor are un paradoxal efect stenic: îi stimulează să nu se fixeze, să nu cedeze, trecând peste scrupule, peste îndoieli, peste principii, ca nişte bolnavi lucizi, ce-şi caută necontenit salvarea. Acesta ni se pare a fi sensul epic şi spiritual al *Huliganilor;* însăşi generala obsesie sexuală a eroilor (din care unii au făcut o vină romanului) n-are altă semnificaţie decât aceea a unei frenezii vitale în derută, dar care îşi explică ruperea zăgazurilor prin aceeaşi căutare de sine.

Unul din capitolele de mare sugestie, de expresie colectivă şi simbolică din roman este acela al seratei dată în casele familiei Baly şi prezidată de Felicia. Atmosfera orgiacă, exuberanţa tinerească, insatisfacţia sexuală a partenerilor în contrast cu bătrânii, sunt adevărate tururi de forţă tehnică ale romancierului, care exprimă aci o intuiţie psihologică de mare adâncime.

Am căutat mai ales, în cele spuse până acum, să desprindem semnificaţia globală a *Huliganilor*, atât de bogat în episoade epice şi în sensuri psihologice. Ea reprezintă elementul nou, diferenţial, din romanul dlui Eliade şi exprimă autenticitatea sa de scriitor.

Dar nu toate personajele se bucură de o atenţie de prim-plan; dinamica generală a romanului le dă tuturora aproape aceeaşi direcţie unică, spre acelaşi sens lăuntric, însă dramele esenţiale, tipurile mai amplu urmărite sunt numai câteva. În primul rând este Petru Anicet şi mai ales dna Anicet, cea mai umană figură din tot romanul; descompunerea ei morală, până la umilinţa supremă (când dna Lecca o cheamă acasă şi-i divulgă rolul moral al lui Petru, în furtul Anişoarei), sinuciderea ei şi înmormântarea alcătuiesc o unitate epică deplin realizată. Observarea mediului ca şi a reacţiunilor sufleteşti ale dnei Anicet sunt atât de pregnante, încât episodul acesta

singur mărturiseşte mijloacele mari, de epică pură, ale dlui Eliade.

Oricât de reliefată, de umană în stupida ei suferinţă este drama lui Mitică Gheorghiu, oricât de cu tact susţinută este umilinţa penibilă a Marcellei Streinu, urmărită şi posedată, din răzbunare, de tragicomicul ei iubit refuzat – este ceva caricatural în toată povestea lor, şi ceva demonstrativ în prezentarea bărbatului dezolat din dragoste. De altfel, cu toată intenţia dlui Eliade de a scoate în evidenţă „miticismul” lui Gheorghiu, suferinţa lui depăşeşte comicul printr-un autentic tragic; de aceea mă-ntreb: întru cât este mai puţin „miticism” în seninătatea paradoxelor facile ale lui Alexandru Pleşa, prin care îşi justifică libertatea în iubire, fiind, din punct de vedere epic, desigur, mai puţin autentic, mai puţin viu decât însuşi caricaturalul Mitică Gheorghiu? De vină poate este aci şi ascunsa intenţie de contrast psihologic între dezaxatul Mitică şi ceilalţi „huligani”, fortificaţi prin suferinţă. Simbolul însă este arbitrar, căci „miticismul”, în accepţia lui caragialiană înseamnă chiul şi resemnare uşoară, chiar în problemele sentimentale. Dacă n-ar fi avut un accent prea tematic, tipul lui Gheorghiu ar fi mult mai uman şi de o plenitudine simbolică mai mare.

Romanul *Huliganii* este o mare izbândă a dlui Mircea Eliade; într-un fel, este şi primul său adevărat roman, iar controlul expresiei, ritmul lui interior şi uşurinţa de a utiliza mai multe tehnici, spre un scop unic, îl fixează printre cele mai bune şi mai autentice opere ale epicei noastre tinere.

Pompiliu CONSTANTINESCU, *Vremea,* nr. 420, 12 ianuarie 1936; reprodus în Pompiliu Constantinescu, *Scrieri,* vol. II, ediţie îngrijită de Constanţa Constantinescu, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1967, pp. 524-526

Încă de la *Isabel şi apele Diavolului,* scrisul dlui Mircea Eliade s-a situat între literatură şi ideologie, între epică şi speculaţie filosofică, depăşind – intenţional – cadrul unei viziuni pur estetice, în ceea ce priveşte creaţia. Iubind prea mult digresiunea livrescă, influenţat de cele mai proaspete capodopere ale literaturii apusene, D-sa transpunea în carte o anumită fervoare, care nu putea fi intitulată propriu-zis creaţie, ci mai mult

expresia unei prezenţe spirituale fără diferenţiere, haotică şi totuşi ciudat de antrenantă. Dl M.E. Ne arăta, prin articolele sale, că dispreţuieşte literatura, că a face roman e ceva inferior şi artificial – exagerând până la a cere o nudă autenticitate, de document, noilor forme de literatură – lucruri, bineînţeles, asimilate cu convingeri de la Gide, Papini etc., cărora le este, şi astăzi, organic tributar. Or, a fost dat ca autorul acestor articole să se realizeze mai din plin tot în literatură. Se vede însă, că toate aceste bovarisme ale dlui M.E. I-au folosit la ceva, deoarece – lărgindu-i intenţiunile – au dus la realizări ce includ onorabil diversitatea preocupărilor.

Am făcut aceste mici precizări nu dintr-un spirit de şicană, ci pentru a mări semnificaţia romanului de faţă, care încununează – într-un fel – o parte din activitatea şi din sforţările Dsale. Pentru că, dacă toate cele spuse pot fi – în mod iniţial – defecte, odată ce ni se prezintă o carte ca *Huliganii,* în care planurile ideologice, ale filosofării, se topesc nesimţit în cele ale epicului pur (în „literatură” adică) sensurile se răstoarnă şi deficienţele, sau marotele, devin calităţi.

Deoarece, dacă preferăm o carte numai de literatură care să fie bună, uneia cu pretenţii superioare, dar ratată (cum era *Întoarcerea din Rai)* – în clipa în care ne aflăm în faţa unei cărţi şi bune şi cu simboluri spirituale înseamnă că am fost răsplătiţi îndoit.

Acestea, din pricină că literatura realizată salvează orice (şi mediocritatea, şi incultura) pe când „o atitudine” nu se salvează şi nu se susţine nici măcar pe ea însăşi.

Ca să împlinească toate acestei intenţii, dlui M.E. Îi trebuia timp mult; trebuia să parcurgă acel drum dificil, întortocheat, care duce spre accentul simplu şi adânc al ideilor carnale, al expresiei cu efect direct, fără artificii sau morbidităţi.

Făcând un popas surprinzător cu *Maitreyi,* dl M.E. Dă înapoi prin *întoarcerea din Rai*, în care se întrevedeau, totuşi, aproape toate biruinţele din prezentul roman. *Huliganii,* după cum a dorit şi autorul, devine romanul unei generaţii, deşi prin viabilitatea eroilor atinge valorile general umane.

Continuând, indirect, viaţa personajelor din *întoarcerea din Rai,* dl M.E. Pune accentul mai ales pe Petru Anicet, fratele mai mic al lui Pavel Anicet, a cărui construcţie interioară seamănă oarecum cu nihilismul eroilor dostoievskieni – deşi ambianţa e cu totul românească şi mai ales contemporan românească. Sunt capitole cari fac faţă de mare roman. Ceea ce voim însă să relevăm este un singur capitol, acela în care o ploaie torenţială îl surprinde pe Petru Anicet în drum spre Anişoara, capitol în care se văd toate defectele vechi ale autorului, de neverosimilitate livrescă. Este aproape ridicol să pui toate problemele metafizice în sarcina eroului, frica aceea cosmică de moarte şi de inadaptare, în mijlocul unei simple ploi torenţiale. E o frenezie inutilă şi cu toate acestea marele talent al dlui M.E. Reuşeşte să convingă tocmai prin celelalte elemente, neliterare, ale accentului cald carnal, care-i sunt caracteristice. În afară de acest capitol, romanul se menţine la temperaturi înalte şi nu ne îndoim că în viitor, continuarea va constitui o surpriză şi mai netă.

Tehnica planurilor convergente, altădată atât de vizibil jamesjoiceană, a căpătat nu ştiu ce aer de originalitate personală, de meşteşug nou sub condeiul dlui M.E. Ceea ce înseamnă că destinul oricărei influenţe este de a rămâne condamnabilă când se realizează minor, iar când ea devine majoră, poate să se prefacă într-un element cu atât mai vârtos personal. Scrisesem odată, vizând îndeosebi pe dl M.E., despre veşnica rotaţie a faptului că în cultura românească nu se face decât o pastişă a culturilor străine.

Ei bine, cu *Huliganii,* amărăciunea acestei constatări cade deoarece în faţa unei valori „moderne” care totuşi poate fi şi românească, orice influenţă devine nesemnificativă.

Dan PETRAŞINCU, „Huliganii”, *Capitala nouă,* 1 martie 1936; reprodus în Mircea Handoca (editor), *„Dosarul” Eliade,* vol. IV, partea întâi: *1929-1936. Josfarsa!* Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2000, p. 219-221

Pătrunsă de temeinicia dictonului clasic „Le moi est hai’ssable” – de când cu exhibiţionismul eruptiv al tinerelor generaţii – prefer să dau gândurilor mele, celor mai personale, servitutea unor adnotaţii pe o carte.

Romanul dlui Eliade, *Huliganii,* oferă stimulentul necesar acelui joc de

atracţii şi repulsii spirituale, asemeni dansului bobiţelor de soc, electrizate la distanţă.

Am certitudinea că materialul uman pus în scenă corespunde – dincolo de conflictul livresc – unei realităţi obiective; de aceea am ales această carte, în care mă voi război, nu cu autorul, nici cu ficţiunile sale, ci cu modelele din dosul lor.

Trebuie să vă previn însă că textul e o dezamăgire, pentru acei cari sperau să afle, la sugestia titlului sonor, spectacolul unor lupte de stradă.

Huliganismul, în accepţia dlui Eliade, capătă o interpretare mai largă, mai frumoasă, dintr-un anume punct de vedere, viril.

Sau... cel puţin, aceasta a fost intenţia autorului; dacă însă îndrăzneala teoriilor ne face simpatică realitatea personajelor, se va vedea mai la urmă.

Deocamdată, să trecem la subiect, cu toate că un subiect nu există. Există mai multe cicluri de vieţi paralele, care revin sub ochii cititorului, cum vin perechile, la bâlci, în scrânciob, după fiecare învârtitură de roată. Nu înseamnă că eroii dlui Eliade au ritmul vulgar şi alegru al serbărilor populare. Din contră! — Sunt oameni chinuiţi, chinuiţi de idei, de instincte, de sărăcie sau ereditate, dar mai presus de toate, chinuiţi de ambiţie.

Acesta e semnul distinctiv al generaţiei. Blazonul luciferic.

Conflictul dintre neputinţă şi orgoliu deşteaptă în sufletul acestor tineri voinţa de a face rău, conştient, ostentativ.

Cel mai strălucitor în aparenţe, Alexandru trece peste cinstea şi viaţa iubitelor sale, cu eleganţa cinică a unui fumător, care azvârle o ţigară. Şi totuşi acest suflet sterp, incapabil de un gest altruist, crede în miracolul comuniunii cu masa – în higiena vieţii de turmă. Cum poţi practica o morală socială de la om la oameni, nesocotind morala evanghelică de la om la om? — Dvs. Înţelegeţi? Eu nu!

Este totuşi ceva demn de admirat în caracterul lui Alexandru: o linie fermă (în rele), o virilitate superbă, absolută.

În schimb cel de al doilea huligan, Petru, e slab. Şi el se crede tare, fiindcă fură, umileşte, minte – dar Petru nu e tare; Petru e robul instinctelor sale, dublate de un orgoliu, fără margini. Petru crede că se

poate înota spre ideal, prin mocirlă. Dar înainte de a ajunge la ţinta sforţărilor sale – creaţia muzicală talentatul compozitor Anicet devine un adevărat Quasimodo moral.

Aceştia să fie huliganii, în sensul, pe care dl Eliade îl numea „frumos”? — Desigur! — Nişte tineri deasupra moralei? — Fără îndoială! — Oameni noi? — Fie!... dar mai sunt ei încă, oameni? Când unul îşi sacrifică iubita şi celălalt mama, de dragul unui destin problematic – unde le e aportul pozitiv, creaţia?

Nu văd un *plus* în viaţa lor. Ei înşişi se flatează cu: minus-morala, minus-răspunderea, minus-pudoarea, minus-remuşcarea, minus-mila...

Să mă ierte autorul, dar singurul erou simpatic e Dragu, care *nu poate* fi huligan. „La 25 de ani, când n-avea familie, slujbă, datorii, era şi el liber”... adică amoral? adică luciferic?

Cu toate aceste confesiuni, care strică în portretul lui Dragu, după cum oarecare profesiune de credinţă morală distonează în gura lui Petru, Dragu rămâne o apariţie mesianică, în arena noastră de fiare; parcă prevesteşte un ev nou. Dar nu vă lăsaţi înşelaţi de cuvinte: nou, de data asta înseamnă vechi, foarte vechi – de două mii de ani. Înseamnă reacţia la „Omul Nou”, care s-a învechit de când strigă, urcat pe acoperişuri: „Uitaţi-vă la mine! Eu sunt primul şi ultimul om de talent!” – înseamnă restaurarea într-o lumină nouă, şi totuşi eternă, a valorilor morale, astăzi perimate.

Cum nu s-a sfiit dl Eliade, să pună în scenă un puritan, astăzi, când, a vorbi de virtute sau milă, e cel mai sigur mijloc de a te compromite? Arbitrii modei luciferice nu vor întârzia să-l condamne pe Dragu la ridicol. Pentru noi însă Dragu e o promisiune, un ochi de cer senin, într-o noapte de vrajbă. Curaj, Dragu! Nu te lăsa intimidat de falsele valori ridicate pe steaguri! O lume întreagă, resemnată, aşteaptă să se stingă flagelul. Niciun om, aşezat, nu îndrăzneşte să ridice glasul, contra tinerilor pionieri ai urii.

Odinioară, era o formulă, spusă pe nerăsuflate: „Tinerimea generoasă!” Cui i-ar mai trece, azi, prin minte să adreseze generaţiilor luciferice omagiul consacrat?

Ele însele s-ar simţi confundate, coborâte la nivelul comun. Ura e un fel

de insignă nobilă, care distinge tinerimea de astăzi, de tineretul dintotdeauna.

Dar când am pornit aceste rânduri, nu m-am gândit la ura celor câteva cămăşi roşii sau verzi, contra altor câteva cămăşi brune sau albastre.

Deşi atât de zgomotos, cazul huliganismului politic mă îngrijorează mai puţin, fiindcă la ura de rasă, ca şi la ura de clasă, participă o minoritate de tineri, cu sânge aprins.

Şi apoi, *în teorie*, fiecare are dreptate: şi Eleazar şi Pleşa şi adversarii lor, cari susţin argumente contrarii. Babilonia începe însă, din momentul în care unii dintre ei se cred în posesia adevărului integral, uitând că adevărul integral e un curcubeu, în care intră şi roşu şi verde şi brun şi albastru. Decât, acela ce l-ar poseda, ar fi silit de echilibrul reciproc al nuanţelor, să se comporte neutral... Dl Eliade spune cam acelaşi lucru, în alte cuvinte: „... Să poţi uita adevărurile, să ai atâta viaţă în tine, încât adevărurile să nu te poată pătrunde, nici intimida – iată vocaţia de huligan!”

Dar vroiam să ajung la un aspect mai grav şi mai perfid ascuns al problemei: la ura nemaiîntâlnită în Istorie, dintre părinţi şi copii, dintre tineri şi bătrâni, dintre femei şi bărbaţi. Cel din urmă caz e copios ilustrat în romanul *Huliganii.* Ar fi destul să menţionăm felul cum rezumă una dintre eroine experienţele sale amoroase: „Atâtea amintiri... atâ*tea jignirii” Dar* pentru completarea fişei psihologice, lăsăm pe tinerii eroi să se prezinte singuri. Iată cum anunţă Petru lui Alexandru o dragoste nouă: „După cum vezi, o nouă tragedie, din care nu voi suferi eu, ci partenerele mele”. Şi iată ce-i răspunde Alexandru, în plină emulaţie virilă: „Bagă de seamă, Petru... Dacă ţii puţin la ea, fii crud de pe acum; jigneşte-o cât mai adânc... nu te îndupleca în faţa niciunei suferinţe... Tu nu ai nicio obligaţie, eşti liber, eşti stă*pân”.*

Mă întreb, numai, dacă această nălucă „Omul liber”, a avut vreodată un conţinut, vreo corespondenţă cu viaţa? — Dar de ajutat ştiu că nu le poţi ajuta nefericiţilor închinători ai himerei; sunt prea mândri de sângerările lor.

Cât despre celălalt aspect al urii contemporane, duşmănia nefirească

dintre tineri şi bătrâni, am mai vorbit o dată, cu prilejul biografiei lui Fr. Werfel, din *Vremea* (iunie 1935). Dar calculele tipografice ale spaţiului au suprimat tocmai acest pasaj. Nu vom mai reveni. Flagelul e în aer; îl poate constata oricine: în presă, pe stradă, la tribună.

Mă întreb: oare ce bătrâneţe va avea tineretul astăzi răzvrătit contra legilor fireşti? Sau crede generaţia „teribilă” că va opri timpul în loc?

Efectele surde şi ameninţătoare ale urii dintre părinţi şi copii au început să se simtă în fiecare casă; spectrul rebeliunii s-a instalat la cămin. Şi în timp ce, la noi, se încearcă distrugerea pietăţii filiale, a ierarhiei naturale, a tainei conjugale, în stânga Nistrului, ruşii, care au introdus cele mai adânci schisme în viaţa familială – rai la cămin! Dovada că ura, atâta vreme întreţinută artificial, a cedat.

Şi dincoace de Nistru, am impresia că ura se întreţine artificial. E o modă! Sorel, Marx şi Nietzsche supralicitează. Care dă mai mult? Tinerimea astăzi cere drepturi, cât mai multe drepturi. E grăbită să ajungă – şi prin orice mijloace – laposturi de comandă. Odinioară, „Tinerimea generoasă” dădea! Azi cere, batjocoreşte şi ia!

Nu pot uita minunatele concluzii ale lui Ortega y Gasset:

„La démocratie a des droits, la noblesse des devoirs!”

Unde e tânărul care să tălmăcească esenţa acestor cuvinte? Să înţeleagă că nobleţea a fost totdeauna de partea celui care dă? Unde e tânărul, care să facă începutul – a ceea ce a mai fost, demult? Ar fi, poate, Dragu, dacă ar exista...

Tânărul acesta întrevede un pisc al eroismului uman, pe care numai Brand l-a urcat – ştiţi, Brandt, neînţelesul erou al lui Ibsen. Discipolilor care îl îndeamnă să plece la Roma, să clădească acolo o biserică „mare”, demnă de el, îndârjitul apostol le răspunde cu fapta: ridică acea simbolică bisericuţă, pe cel mai arid colţ de stâncă, al oropsitului său cătun – pentru un pâlc de oameni obscuri şi refractari, ca şi solul natal.

Şi tinerii noştri visează o biserică nouă – dar nu pe locul întunecat şi sterp unde i-a azvârlit Dumnezeu, – ei vor să clădească în sunet de surle şi tobe, sub ploaia de lumină a Gloriei – dacă se poate – în forum, la Roma!

E timpul să înceteze odată, această mascaradă luciferică, a cărei arie

falsă ne zgârie timpanul, ca o placă de gramofon, uzată.

Suntem sătui de „noutăţi”, de tineri cu talente strălucite şi suflet găunos, de oameni prea inteligenţi – şi amorali.

Graziella SOTIRIU, „Când Lucifer e la modă”, *Vremea*, 29 martie 1936; reprodus în Mircea Handoca (editor), *„Dosarul” Eliade,* vol. IV, partea întâi:

1929-1936. Jos farsa!, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2000, pp. 221-225

Dl Mircea Eliade a vrut, prin noul său roman, să facă o cronică a celei mai tinere generaţii de intelectuali români. Aceştia, în vârstă de nouăsprezece, douăzeci sau, cel mult, douăzeci şi doi de ani, nu mai înţeleg deloc nici măcar pe tinerii de douăzeci şi cinci de ani, cărora li se opun, de care se deosebesc fundamental, de valorile cărora sunt cu desăvârşire streini. Opoziţia aceasta este concretizată prin Alexandru Pleşa şi David Dragu, tânărul mai bătrân care „nu mai poate să stăpânească” pe Alexandru Pleşa.

Tinerii de douăzeci de ani – „huliganii” – sunt oameni care vor să se „elibereze de orice şantaj pasional”, care „afirmă că lumea începe prin ei, fiindcă au o vitalitate orgolioasă”, care vor „să nu te poată intimida adevărurile” [...], „să nu respecţi nimic, să nu crezi decât în tine, în tinereţea ta, în biologia ta” [...]. Şi, parvenind, dacă acesta e cuvântul, la „o totală ignorare a adevărurilor, a ordinii, a maturităţii” [...], să devină adevăraţi „huligani”, şi a fi huligan „înseamnă a te simţi creator, în viaţa intimă, în inteligenţă” [...]. Adevăratul huligan, omul complet eliberat de toate valorile, de toate „adevărurile”, poate deveni un om perfect, căci suprema libertate generează „perfecţiunea”. Omul neliber e imperfect. Dar libertatea individuală este o imperfectă libertate colectivă a speciei umane" [...].

Fără să fie noi, aceste idei sunt şi de o exactitate aproximativă, – dar aceasta nu ne interesează. Căci, făcând un „hronic”, – autorul nu a vrut să fie original, unic, pătrunzător pe contul său propriu, ci reprezentativ, să ne prezinte un tablou al ideilor dinamice actuale, şi printre idei, câţiva oameni. Şi într-adevăr, aceste idei vor fi mai tari decât scepticismul, decât spiritualitatea celor de peste douăzeci şi cinci de ani. Zadarnic va spune

luciditatea: „nu simţi că nu înseamnă nimic omul nou al dumitale... totul s-a făcut pe acest pământ, şi s-a făcut prost, pe jumătate, în apă caldă” [...], zadarnic această conştiinţă a inutilităţii tuturor adevărurilor va fi întărită de sentimentul singurătăţii şi al morţii: „nimic nu mă va putea ţine un minut mai mult în viaţă, în ceasul când va trebui să mor... Asta e singurătatea” [...] zadarnic, de asemenea, David Dragu va încerca să-l încătuşeze pe Alexandru Pleşa în moral, în omenescul aşa cum era înţeles până la el „omenescul” – căci tinerii vor găsi, în ideile de mai sus, justificările tuturor „eliberărilor”, tuturor acţiunilor lipsite de conştiinţa morală, tuturor încercărilor de a răsturna lumea veche, de a instaura o lume nouă, un nou echilibru, „ceva definitiv printre toate formele universului”.

Din ce trebuie să se rupă eroii acestui roman? Ce-i face „neliberi”? Ce-i împiedică să creeze, să fie „oameni perfecţi”? Două lucruri: mediocritatea şi pasiunea, dragostea, instinctele. Majoritatea eroilor din *Huliganii* sunt îndrăgostiţi până la patimă, la împotmolire: Mitia Gheorghiu va fi desfigurat de dragostea pentru Marcella; Alexandru va fi în pericol să nu poată deveni liber; Irina e ridicolă din dragoste; Anişoara se viciază; Nora îşi pierde „orice libertate şi demnitate umană”; Victoria se sinucide; dna Lecca devine cvasicriminală... etc. În toţi aceştia, strigă un demon al trupului, pe toţi îi frământă o mare tortură a cărnii. Îmbrăţişările sexuale nu au, în descriere, cum greşit s-a spus, un caracter pornografic, ci unul dramatic, acablant de bestial, de inuman. E vorba de foame sexuală; amanţii „căutând drumuri în carnea celuilalt... aveau mădularele grele. Parcă o febră ascunsă îi surpase oasele” (lui Petru) [...]. Şi ceea ce este întristător este că pasiunile exercită un şantaj; şi de aceea e neapărat necesar ca pasiunile, instinctele, să piardă caracterele lor tragice, omul „să-şi facă de cap”. De fapt, spune un personaj: „nu observi că legea, datoria, obligaţia, toate acestea sunt idei sau sentimente create de femei, de prezenţa femeilor, de apropierea lor fizică? Este destinul femeilor de a umili, de a îngenunchea, de a robi.”

Iată de ce, cine nu poate să fugă de prezenţa femeii, să refuze femeia, să se elibereze de ea – se împotmoleşte în obligaţii (Dav Dragu, Anton

Dumitraşcu), îşi pierde fiinţa (Mitică Gheorghiu), se atenuează (prof. Lecca). Adevăraţii oameni tari nici nu pot suporta prezenţa femeii şi nu sunt obligaţi nici faţă de femeia a cărei sinucidere o cauzează (Alexandru), sau alţii ca Petru Anicet „îşi fac de cap". Hotărât, insul cel mai reprezentativ al huliganismului este Alexandru Pleşa. Vrea să se înregimenteze în colectiv, în batalioanele de asalt numai pentru că nu-l satisface propria sa fiinţă, într-adevăr, omul acesta este cu desăvârşire insensibil. Îl caracterizează o fundamentală incapacitate de a participa; îl caracterizează un fundamental egoism (atât de specific *Şantier-ului),* o credinţă senină, plată, că e de o esenţă superioară oamenilor; ar vrea să sufere cu oamenii de lângă el (odată la mărturisirile dnei Anicet) şi nu poate; de altfel, aceeaşi incapacitate de participare la durerile străine o au şi celelalte personaje eliadeşti: dna Anicet e insesibilă la durerile Norei; Petru însuşi n-are nicio milă pentru Nora care l-a iubit, l-a întreţinut („vrei să te plesnesc aici, în stradă?" [...]); şi toată această stare este concretizată de Alexandru Pleşa: „în fond, ce mă interesează pe mine toate astea" [...].

Şi aceasta clar ne arată că tăria omului ar consta numai în insensibilitate, după semnificaţia *Huliganilor.* Şi avem, iată, o deplină justificare a egoismului. În realitate însă, această atitudine este cea mai facilă, cea mai ieftină, cea mai comodă cu putinţă. Eroii nu depăşesc nimic, nu trăiesc nimic. Neutru, Alexandru trece prin toate, fără ca nimic să-l atingă; iar Petru Anicet trece prin toate, plin de febră, de nervi şi inconştient. Mai mult, când Alexandru are ocazia să înfrângă o condiţie (căsătoria), să o depăşească, se degajează de orice dificultate sub pretextul libertăţii inteligenţei sale.

Nimic nu înving eroii „tari" ai acestui roman. Ci fug de toate, sau refuză să vadă, să participe. Acest refuz de a comunica cu oamenii, de a fi „interesat" de oameni nu poate fi justificat decât de un singur lucru: sentimentul morţii care e mai tare decât viaţa, care face inutilă lupta pentru cultură, pentru adevăruri. Dar, paradoxal, eroii romanului văd, în sentimentul prezenţei morţii, tocmai forţa de organizare a vieţii. Dar organizarea vieţii înseamnă tocmai stabilirea de adevăruri. Nu se poate

trăi fără adevăruri, cu conştiinţa inutilităţii adevărurilor nu se poate decât muri. Iată confuzia eroilor acestui roman.

De fapt, ei nu trăiesc o „ignorare a adevărurilor”, ci „o ignoranţă liberă, liniştită”. O „întoarcere la zoologie”. Şi în această insensibilitate ce ar trebui mărturisită mai lucid, curios, neadevărat sună învinuirea pe care unul dintre tarii oameni de acţiune o adresează intelectualilor: „Trece viaţa pe lângă voi, viaţa atâtor milioane de oameni ofticaţi de mizerie şi bătaie, şi voi scrieţi ca să vă citească zece oameni ca voi!” într-adevăr, am văzut că Alexandru, d. [e] p. [ildă], e insensibil şi tare („ce mă interesează toate astea”), iar fraza de mai sus e o frază de compătimire – compătimire-clişeu, dar compătimire – de sensibilitate.

Din punct de vedere literar (punctul de vedere care ne preocupă), această liberă, lină detaşare de morală, este dăunătoare valoarei cărţii. Dacă în *LImoraliste* al lui André Gide teribila luptă dintre nevoia de libertate şi milă, morală, obligaţie dădea caracterul dramatic, conflictual al cărţii şi constituia însăşi arhitectura acestei opere, în *Huliganii*, amoralitatea câştigată de la început face ca, adesea, romanul să nu intereseze, să nu doară, să nu aibă valoare, ci numai să enerveze pe lectorul ale cărui poziţii ideologice, sociale etc. Sunt diferite cu ale autorului. Tot din pricina acestei dificultăţi interioare, cartea nu se organizează niciodată, episoadele parcă se desfac să mai cuprindă altele şi aşteptăm mereu, inutil, până la sfârşit să înceapă ceva. Aceste obiecţii nu pot scădea însă încercarea de obiectivitate epică a autorului, povestirea calmă, neutrală care dă libertate oamenilor să se mişte, să vieze. Tot astfel, nu va muri interesul documentar al mediocrităţii intelectualilor vremii noastre, de la care mântuirea nu mai poate veni, care nu au „pasiuni”, ci numai „instincte”, care sunt „comozi şi meschini”, deşi se cred liberi şi inteligenţi; care se eschivează când nu pot depăşi.

Eugen IONESCU, „Huliganii”, *Facla,* nr. 1552, 30 martie 1936; reprodus în Eugen Ionescu, *Război cu toată lumea. Publicistică românească,* vol. I, ediţie îngrijită de Mariana Vartic şi Aurel Sasu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, pp. 254-257

Dl Mircea Eliade dă cu *Huliganii* o dezvoltare neaşteptat de viguroasă a

portretului generaţiei noi, întreprins în *întoarcerea din Rai.* Huliganii Dsale sunt luaţi nu în accepţia social-politică, curentă, ci în înţelesul metafizic: este huligan cine nu respectă convenţii, valori, ierarhii, canoane şi nu crede decât în sine, biologic şi etic. „Unii sparg geamuri, alţii afirmă că lumea începe prin ei” [...]. Individualismul generaţiei noi, sub aspectul specific de astăzi, este ceea ce-şi propune a reda autorul. Accentul subiectiv din înt*oarcerea din Rai a d*eterminat din partea noastră o îndoială asupra fidelităţii portretelor şi anexarea cărţii la romanul cerebral. De la o carte la alta asistăm însă la un proces notabil de obiectivare.

Dl Mircea Eliade reuşeşte să se desprindă de personajele sale, până în ajun simple personificări ale propriilor sale probleme şi îndoieli, dar astăzi detaşate de dânsul. Amatorii de literatură confesională vor fi poate dezamăgiţi de noua îndrumare a scriitorului, în care noi însă recunoaştem un incontestabil progres epic. În ceea ce ne priveşte, plecând de la aprecierea autorului *Maitreyiei,* a *Şantierului,* cu substanţă confesională, şi a *Luminii ce se stinge*, roman în care se întretaie planul vieţii cu planul fantastic, imputându-i autorului deficienţele epice din prima parte a romanului său ciclic, eram înclinaţi a crede că dl Mircea Eliade se va mlădia cu greu cerinţelor romanului obiectiv. Dezminţirea pe care ne-o aduce astăzi tânărul autor este spre cinstea sa. Nemaisimţindu-se patetic solidar cu fiecare din personajele sale, romancierul a păstrat numai ceea ce se cuvine, simpatia, de la înălţimea însă a unei viziuni limpezi de ansamblu. De bună seamă, depăşind capul de foc al propriilor sale experienţe, navigatorul a ajuns la limanul unei seninătăţi care îi îngăduie selecţionarea materialului de viaţă. Dl Mircea Eliade nu mai este actorul „trăirii”, cabotinul tuturor aventurilor spirituale şi carnale, care să se producă cu precaritate epică, sfărâmându-şi în cioburi personalitatea, pentru ca să adune din bucăţi plăsmuiri fantomatice, în care să-l recunoaştem pe el însuşi descompus. Această imagine ne-a dat-o *întoarcerea din Rai. Huliganii* însă sunt o autentică frescă, în care eroii se individulizează, născându-se la o viaţă proprie. Ceea ce riscă să pară pentru profesioniştii „trăirilor” camuflate o împuţinare, nouă ni se înfăţişează ca un spor. Că dl Mircea Eliade va părea mai puţin „autentic” în

câmpul huliganilor autenticităţii, adică a dezmăţului obiectiv, aceasta nu are a face, soldându-se cu un beneficiu de autenticitate epică. Într-adevăr, dl Mircea Eliade a ieşit din zona critică a plăsmuirii subiective, dăunătoare când este vorba de a zugrăvi în frescă portrete diferenţiate şi vii.

Portretistul ideoplastic din *întoarcerea din Rai* sau, altminteri zis, constructorul de oameni pornind de la idei preconcepute, s-a transformat, mai repede decât s-ar fi crezut, în adevărat pictor, care interpretează după natură. Aşa se face că, păstrându-şi autonomia faţă de toate personajele sale fără deosebire, manifestându-se parţial, în favoarea unora sau în defavoarea altora, îşi desfăşoară egal forţa de creaţie. Să exemplificăm cu Mitică Gheorghiu, personaj fără ideologie, în tribulaţiile-i de îndrăgostit respins, care până mai ieri ar fi fost în afară de interesul autorului.

Faptul că dl Mircea Eliade îi dă un loc în galeria sa de tipuri, că urmăreşte cu răbdare fazele puţin eroice ale pasiunii sale neîmpărtăşite, situându-l pe planul ierarhic cel mai de jos al vieţii, nu în mod sumar, ci bine circumstanţiat, ni-l arată pe autor credincios unei estetici veriste a romanului. Pe de altă parte atenţia pe care o acordă de rândul acesta inşilor de altă vârstă decât a generaţiei tinere, este încă un indiciu de maturizare epică. Lărgind cadrul observaţiei sale, fără accentuarea tendenţioasă a impenetrabilităţii generaţiilor, dl Mircea Eliade iese din arenă pentru a se fixa mai durabil printre făuritorii de viaţă. În schimb, cu cât câştigă în preciziune şi contur fizionomiile din fresca *Huliganilor,* după ce autorul s-a limpezit de febra simpatiei frenetice, a *întoarcerii din Rai.* Nu mai simţim un ton de perversă adeziune la delinevescenţa făptuirilor sale, trăsătură statornică de la *Isabel şi apele Diavolului* până la *întoarcerea din Rai,* în care se recunoşteau urmele unor maeştri streini, ca Gide şi Kierkegaard. Imoralismului lui Petru Anicet, eroul principal din *Huliganii,* care se împacă prea lesne cu practica furtului, i se opune consecinţa teribilă a sinuciderii mamei sale. Ideea de responsabilitate morală se ridică avertizatoare în ultimele pagini ale romanului. Viaţa serveşte dezminţiri şi învăţăminte tineretului care a crescut în beţia aberantă a individualismului. Fără să pună concluzii personale şi să se manifeste tendenţios, dl Mircea Eliade lasă evenimentele să vorbească. În serviciul

ambiţiei sale îndreptăţite de zugrăvitor al unei generaţii (şi nu de exponent rezumativ al ei, ca în trecut), D-sa aduce pe lângă sporul de obiectivitate pomenit, un puternic simţ al proporţiilor, care desăvârşeşte construcţia romanului. Lucrând într-un material viu de intuiţii şi de semnificaţii morale, D-sa ridică cu acuitate psihologică harta topografică a unui rând de tineri, reprezentativi prin felul lor de comportare şi de gândire. Strălucitul eseist, care a dezbătut în ultimii zece ani toate problemele generaţiei sale, a celor de sub treizeci de ani, adeseori punând în circulaţie sugestii personale, îi este dat să dreseze bilanţul moral al ei, într-o operă epică neterminată, dar de pe acum remarcabilă şi vrednică de cele mai bune aşteptări. *Huliganii* adaugă un panou izbutit la fresca întreprinsă.

Şerban CIOCULESCU, „Huliganii", *Revista Fundaţiilor Regale,* nr. 3, martie 1936; reprodus în Mircea Handoca (editor), *„Dosarul" Eliade,* vol. III: *(1928-1944). Elogii şi acuze,* Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2000, pp. 48-50

Dl Mircea Eliade şi-a construit romanul după metoda care consistă în a conduce simultan câteva acţiuni, continuându-le pe sărite, astfel că niciun capitol nu continuă capitolul anterior. Este, de altfel, cea mai bună metodă când e vorba să descrii mai multe existenţe paralele, să aduni laolaltă în paginile aceluiaşi roman personaje care nu se întâlnesc, sau nu se cunosc sau nu se influenţează unele pe altele, dar trăiesc totuşi în aceeaşi atmosferă. În cazul *Huliganilor*, atmosfera aceasta există. Este, de altfel, elementul pe care autorul l-a realizat cel mai bine. Cartea dlui Eliade este înainte de toate o carte de atmosferă. Între toţi tinerii aceştia este o evidentă înrudire sufletească, este într-adevăr un spirit de generaţie, care îi apropie şi câteodată aproape îi confundă, dându-le aspecte asemănătoare, din care cauză poate, ei apar uneori nu destul de diferenţiaţi. Ai câteodată chiar impresia că autorul joacă şah cu mai mulţi parteneri deodată, trecând de la un tablou la altul, cu repeziciune şi măiestrie. Poate chiar că la câteva mese joacă cu întruchipări felurite ale lui însuşi, totuşi nu atât de felurite încât să nu poarte pecetea unei origini comune...

Totuşi un personaj central există şi aici, chiar în această carte construită

după procedeul împrăştierii, ceea ce dovedeşte încă o dată banala lege a romanului care cere neapărat un erou principal. Acesta este Petru Anicet, vlăstar al unei familii de boieri scăpătaţi, familie peste care autorul lasă să plutească un destin tragic. Fratele lui Petru s-a omorât de curând. Anicet e muzician; sărac, locuieşte cu mama lui într-o casă dărăpănată, într-o fundătură şi visează glorie şi bogăţie. În el e un amestec de pasiune egoistă pentru artă şi de cinic materialism. Face rău cu candoare şi e de o imoralitate ingenuă şi firească. Provoacă numai catastrofe şi nu se lasă influenţat de nicio remuşcare, pentru că nu ştie ce e remuşcarea. [...]

Alexandru Pleşa, prietenul lui Anicet, e mai slab conturat. Dar e făcut din aceeaşi stofă. Şi el e catastrofal. O fată care l-a iubit s-a omorât pentru el. Bogat şi indolent, el apare când instinctual, când cerebral, incoerent în faptele lui, dar tot aşa de amoral ca şi Anicet. Autorul a vrut să facă din el un Don Juan al grupului de huligani, dar, nu ştiu dacă cu sau fără voie, a făcut din acest Alexandru Pleşa un ins cam caricatural şi, în orice caz, cu mult mai puţin accent individual decât Anicet. Totuşi, deşi acţionând mai puţin (sau acţionând mai puţin verosimil), şi poate tocmai din pricina aceasta, Pleşa este crainicul ideolog al grupului. El e acela care formulează şi expune în discuţii atitudinea de viaţă a huliganilor. Pleşa are gânduri cinic-amuzante şi de un perfect amoralism când îşi aduce aminte de amanta care s-a omorât pentru el [...].

Amoralismul acesta nu este dezgustător. Autorul ştie cu multă iscusinţă să-l înfăţişeze ca o forţă covârşitoare a naturii, care, în ciuda argumentărilor ideologice ale eroilor, rămâne animalic şi candid. Toţi aceşti tineri, care trăiesc în prezent cu o superbă indiferenţă pentru trecut, se înrădăcinează într-o fericită animalitate primitivă. La toţi se observă dispreţul pentru sentimente. Mai mult chiar: o ignoranţă şi o indiferenţă pentru tot ce e afectivitate. Dar ne întrebăm atunci: ce pun în loc? Vorbe de felul acesta:

„Sunt şi alte lucruri esenţiale pentru un tânăr, continuă Alexandru. Sunt lucruri care îl privesc mai direct decât dragostea. Majoritatea oamenilor de astăzi sunt umiliţi de societate, sunt jucaţi de evenimente. Aproape nimeni dintre noi nu mai poate creşte în voie, nu-şi mai poate împlini destinul lui.

Ideile care circulă astăzi fără a mai întâmpina o rezistenţă, sentimentele-tipar, mari şi sterpe, care ne copleşesc – atentatul acesta la fiinţa noastră e mult mai grav.”

Acestea sunt vorbe care au mai răsunat şi în gura altor generaţii, nu numai în aceea a „huliganilor” de astăzi. Este o stare de suflet care la douăzeci de ani se manifestă întotdeauna prin dorinţa de a distruge ceva. Huliganii dlui Mircea Eliade au pornit lupta împotriva sentimentelor. Alţii, mai demult, porniseră împotriva raţiunii reci şi a materialismului. Vezi romanticii. Tinereţea are nevoie de o mistică şi de mituri. Mitul Aniceţilor e lupta contra sentimentelor. Când Aniceţii vor avea patruzeci de ani, mitul tineretului va fi cu siguranţă altul.

Discuţii în spiritul pasajelor citate se întâlnesc des în cartea dlui Eliade. Nu voi înnoi decât numai pentru o parte din ele consideraţiile făcute mai sus cu privire la valoarea literară a acestui element. Multe din vorbele tinerilor dlui Eliade sunt interesante. Autorul gândeşte de multe ori prin personajele lui şi gândeşte de multe ori interesant, dacă nu totdeauna constructiv. De altfel, de construcţie nici nu poate fi vorba. Cartea e scrisă cu spirit de distrugere şi de revizuire. Autorul a vrut să zugrăvească acest spirit de furie tinerească şi l-a zugrăvit minunat. Huliganii aceştia care dau cu barda în Dumnezeu şi se răţoiesc cu naiva convingere că lumea începe de la ei, [...] sunt stăpâniţi în fond de un individualism desfrânat, nu ştiu ce vor şi vor lucruri contradictorii şi nelămurite. O stare de spirit anarhică, în dosul căreia se ascunde o aprigă dorinţă de juisare materială. Va fi fiind aceasta spiritul specific al generaţiei care are azi douăzeci de ani? Cred, mai degrabă, că în aceşti huligani, cuprinşi de ambiţia de a cuceri şi de a supune viaţa şi de a o schimba, sunt elemente care nu aparţin numai tinerilor de azi. [...] Tinerii dlui Mircea Eliade, cel puţin, sunt amorali cu sinceritate. Dar şi ei, sunt oare reprezentativi? La întrebarea aceasta nu se poate încă răspunde.

Despre alte personaje ale romanului nu voi vorbi. Sunt multe, prea multe. Unele din ele ar putea chiar să lipsească fără ca economia generală a romanului să sufere. Unul singur dintre tinerii aceştia trăieşte mai intens, şi lucru ciudat, e cel mai puţin huligan dintre toţi, e singurul care nu urăşte

sentimentele şi chiar îşi dezechilibrează viaţa din cauza unei iubiri. Şi, natural, e cel mai uman dintre toţi. Toţi ceilalţi sunt mai mult construiţi decât creaţi. Nu e prima oară când un personaj secundar trăieşte, în unele privinţe, mai intens decât eroii.

Deşi tinerească, această carte este deprimantă. Îţi lasă o impresie de împrăştiere, manifestată chiar şi prin structura romanului. Impresia aceasta este, de altfel, în logica însăşi a cărţii.

Dar acestea sunt consideraţii afective ce nu ating deloc valoarea literară a romanului, care e mare. Mă gândesc mai ales la felul cum e zugrăvită familia Lecca: bizară adunare de personaje crepusculare şi groteşti, apoi la sinuciderea doamnei Anicet, tratată minunat cu mijloace atât de simple, precum şi la alte câteva pasaje care conţin frumuseţi literare de primul rang.

Al. PHILIPPIDE, „Huliganii”, *Viaţa Românească,* nr. 6-8, iunie-august 1936; reprodus în Mircea Handoca (editor), *„Dosarul” Eliade,* vol. IV, parteaântâi: *1929-1936. Jos farsa!* Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2000, pp. 235-238

Activitatea epică propriu-zisă a scriitorului nu începe decât cu apariţia *întoarcerii din rai* (1934), în care, după ce a fost animatorul generaţiei sale, făcând-o să se recunoască în parte în preocupările lui şi fracţionând-o pe spaţii limitate de ani, a încercat să o fixeze şi literar. Confundând-o cu propria-i personalitate, ca să dea impresia realizării epice, şi-a descompus-o în elemente constitutive şi adesea contradictorii pentru a le proiecta apoi în individualităţi independente; crescuţi în atmosfera cafenelei Corso şi dezbaterilor publice ale *Criterion-uhu,* pulbere planetară desfăcută din incandescenţa însăşi a autorului, câţiva dintre tinerii eroi ai romanului îl reprezintă în diversele lui aspiraţii. Paralizat în voinţă şi în acţiune, Pavel Anicet e frământat de problema existenţei metafizice şi îşi rezolvă năzuinţa spre unitate prin sinucidere; Emilian îşi caută realizarea în act, fie el şi de natură anarhică; prins în mişcarea comunistă de la Atelierele „Griviţa”, nu are, la urmă, curajul faptei şi se retrage învins. La fel şi David Dragu, Lazarovici etc., reprezintă soluţiuni diferite pentru problematica vieţii împinse la termenul final al abdicării, al înfrângerii... Dacă romanul

conţine şi indicaţii de realizare epică (unele tipuri de tineri de la Corso, descripţia revoltei de la Atelierele „Griviţa” etc.) tehnica este însă vizibil şi acceptabil influenţată de maniera lui Aldous Huxley din Con*trapunct, da*r şi inacceptabil, de cea a lui Joyce, a monologului interior şi a interferenţei supărătoare a persoanei întâi cu a treia.

Indicaţia din *Întoarcerea din rai* devine siguranţă în *Huliganii* (huligani, în înţelesul arbitrar al autorului, sunt toţi cei ce nu respectă comandamentele sociale, ierarhiile etc). Drumul spre epic este precizat printr-o realizare de mult aşteptată; romancierul „generaţiei” sale a reuşit, în sfârşit, să creeze o serie de figuri bine definite, deşi unele îl proiectează tot pe dânsul, într-o vastă naraţie epică, influenţată încă de tehnica lui Huxley, dar nu şi de a lui Joyce. Oricât ar fi vorba de o frescă, compoziţia e încă exagerat de slobodă şi mai reuşită în ceea ce nu-i esenţial. Lunga povestire de dragoste a lui Gheorghiu, de pildă, în nicio legătură cu tinerimea ideologică, şi vag subiectivă, deci cu adevăratul obiect al romanului, e zugrăvită mai pregnant decât cea a celorlalţi eroi, indicând cu mult mai mult asupra viitorului epic al scriitorului. Supărătoare în această frescă, altfel viguros implicată, e iarăşi influenţa excesivă a lui André Gide, individualismul, imoralismul teoretic al tuturor tinerilor împins până la cinism şi fanfaronadă, care dezgustă, dacă îl credem, şi nu interesează, dacă îl luăm drept poză. Atât de echivoc şi de obsedant în întreaga lui operă, erotismul devine şi el fornicaţie universală şi aproape un scop în sine.

E. LOVINESCU, *Istoria literaturii române contemporane. 1900-1937,*
Editura Librăriei Socec & Co., Bucureşti, 1937, pp. 297-298

Cu *întoarcerea din rai* (1934) *şi Huliganii* (1935), Mirceaeliade încearcă altă formulă de roman, mai direct obiectiv şi în totalitate fixat în problematica românească. Sub raport tehnic, noul ciclu (ciclul purta iniţial titlu *Victorii)* echivalează cu trecerea de la ceea ce prozatorul numeşte într-un interviu *literatura personală* (autobiografică), scrisă la persoana întâi, la *romanul-roman,* notat la persoana a III-a, adică la romanul de observaţie şi la creaţia de tipuri. Critica din epocă (Pompiliu Constantinescu, Şerban Cioculescu) recunoaşte programul, dar nu

validează estetic creaţia. Şi chiar ideea de autenticitate este pusă în discuţie, căci, zice Pompiliu Constantinescu, ce proză nu este autentică?! Chiar snobismul, estetismul lui Wilde sunt autentice în măsura în care traduc o experienţă, exprimă, în fine, acte existenţiale. Conceptul ar fi deci prea larg şi imprecis pentru a putea sugera o formulă epică şi a indica o direcţie.

Reproşul nu-i lipsit de oarecare îndreptăţire: este, într-adevăr, autentic tot ce există bun sau rău în sfera realului. Şi chiar ce nu există în mod vizibil, dar poate fi în imaginaţia creatorului şi poate deveni, prin creaţie, verosimil, în acest sens, orice este autentic şi, într-adevăr, conceptul de autenticitate nu particularizează un program estetic. Totuşi, Mircea Eliade înţelege [...] ceva mai mult prin literatura autenticităţii. O literatură bazată, întâi, pe o experienţă trăită, o „ardere albă”, cum zice el într-un eseu din Ins*ula lui Euthanasius, tr*ăită adică în planul spiritului. În acest caz, romanul plin de întâmplări devine, inevitabil, un roman „cerebral, teoretic, cu probleme”, indiferent de sursa lui de inspiraţie. [...]

Huliganii rezistă şi azi la lectură în primul rând ca roman de atmosferă. E bine prinsă o lume ce se destramă, o societate românească în care copiii nu mai vor să ştie nimic despre valorile morale apărate de părinţi, în fine, romanul aduce în prim-plan o generaţie tânără frenetică şi confuză, obsedată de tragismul ei. Chiar dacă tezele se văd prea clar în pagină şi sunt formulate de multe ori abuziv eseistic (o veritabilă retorică a discursurilor!), romanul trăieşte estetic mai ales prin aceste confruntări ideologice în cadrul unei naraţiuni de tip existenţialist. Prima de acest fel [...] în literatura română. În fond, Eliade are curajul să spună că ideile fac parte din destinul omului modern.

Eugen SIMION, *Mircea Eliade. Nodurile şi semnele prozei,* [1995], ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2005, pp. 105-106,129

Dacă primele două romane, nepublicate de Eliade însuşi (*Romanul adolescentului miop* şi *Gaudeamus),* sunt neglijabile artistic, de un interes strict biografic, *Isabel şi apele diavolului* (1930), *întoarcerea din Rai* (1934) şi *Huliganii* (1935) sunt romane cu teză, ilustrând conştiincios

generaţionismul agresiv din *Itinerariu [spiritual].* Critica matură a vremii l-a primit favorabil pe cel dintâi (Perpessicius, Cioculescu). Obiecţii majore au ridicat E. Lovinescu şi G. Călinescu, dacă nu luăm în considerare pamfletul lui Nichifor Crainic veştejind popeşte pornografia junelui autor. S-a remarcat gidismul. Protagonistul e disponibil pentru felurite experienţe erotice, veritabil ¡moralist precum eroul lui Gide, cu o conştiinţă a păcatului mai mult evocată decât trăită, cum se întâmplă la scriitorul francez. Va trebui să aşteptăm romanele lui Nicolae Breban pentru a avea primii experimentatori de această factură literară valabili şi memorabili. Sexualitatea e multiplă, nelipsind lesbianismul, pedofilia, violul. Tinerii sunt opiomani. Romanul dezvoltă aproape numai latura vitalistă, notată de Cioculescu în comentariul la *Itinerariu.* Familia Isabelei este de altfel riguros catolică, tânărul Tom, abuzat sexual, este şi el un fervent catolic, cu tot aerul sportiv. Problema metafizică, cel puţin în intenţia autorului, a protagonistului, care este un corupător de joasă speţă, incapabil de afecţiune ori senzualitate („Menirea mea e să tulbur sufletele, dar să fiu absent din conflict”), decade finalmente în psihologismul holbanian al gelosului. Eliade n-a avut tot timpul aceeaşi concepţie despre roman. În tinereţe el punea psihologismul la zid, ca de altfel şi într-o pagină din 1973 din *Journalul* de la Gallimard, referindu-se la Faulkner, care-i displăcea. În anii ’30 astfel de note erau frecvente: „De ce «analiza sufletească» a unei cocote ar fi mai interesantă decât transcrierea justă a dramei lăuntrice a unui matematician sau metafizician”, se întreabă Eliade în 1935 la prefaţa la *Şantier* („roman-indirect”, după recomandarea autorului, în care nu este nicio dramă a metafizicianului Dasgupta, profesorul său de la Calcutta, dar destule drame de cocote din pensiunea de pe Ripon Street iar un profesor erudit se pasionează de *Lady Chatterley’s Lover*). Mai ales sufletul comun e neinteresant pentru Eliade, care nu putea fi de acord că existenţa lui Popescu, impiegat CFR, e subiect de roman iar viaţa lui Eminescu, nu, după cum susţinea Călinescu: „Să nu-mi vorbească de suferinţa oamenilor, de tragediile Bucureştilor, asta, nu, Vlădescule!”, exclamă unul din personajele *întoarcerii din rai.* Cu o astfel de concepţie nu poţi scrie roman realist şi politic ca *Huliganii* ori *Noaptea de Sânziene.* Năzuind la o

„demnitate metafizică a naraţiunii” ori la reinstalarea ei ca „formă a mitului şi mitologiei în conştiinţa modernă”, Eliade preconiza un alt tip de roman decât acela clasic şi chiar decât acela camilpetrescian din care generaţia ’27 îşi va face titlul de glorie. Niciunul din romanele lui Eliade nu se conformează ideii de roman a autorului, cu excepţia poate a celui din *Lumina ce se stinge... în* mai multe se protestează contra vorbirii sterile şi se proclamă superioritatea faptei. Dar începând cu Isa*bel şi apele diavolului, toat*e suferă de vorbărie şi ne reţin mai curând prin febrilitatea ideilor decât prin obiectivitatea întâmplărilor ori adâncimea caracterelor. Afară de oarece stânjenitor esoterism, nu este nicăieri o mitologie subiacentă îndeajuns de consistentă. Din contra, până şi acte gratuite ca sinuciderea lui Anicet din înt*oarcerea se* consumă ca nişte fapte diverse.

Dacă în *Isabel* acţiunea se petrece în India (unde romanul a fost scris), *întoarcerea din rai* e cu adevărat romanul tinerei generaţii româneşti de la începutul anilor ’30. Teza este şi mai evidentă decât în *Isabel.* Tinerii se revoltă contra bătrânilor. „Dacă aş avea puteri i-aş schilodi, declară unul dintre ei. Aş pune dinamită la Universitate, aş arde Academia şi aş biciui pe toţi necredincioşii.” Minus latura religioasă, atitudinea o anticipează frapant pe a celor din generaţia 2000. Sexualitatea, beţiile, drogurile şi un *spleen* perpetuu caracterizează personajele romanului care nu ştiu, evident, ce să facă cu viaţa lor. Experienţele, pe cât de numeroase, sunt pe atât de lipsite de învăţăminte. Unele din motivele din *Isabel* sunt reluate cu mai multă obiectivitate. Romancierul generaţiei nu este Pavel Anicet, aflat în centrul acţiunii şi care se sinucide comiţând un act gratuit în maniera lui Lafcadio, ci Emilian. O oarecare distanţă faţă de moravurile generaţiei Eliade pune abia acum. În partea a doua, avem primul nostru roman politic. Opţiunile tinerilor (anarhişti, comunişti, naţionalişti etc.) se văd acum mai bine. Emilian, care e militant comunist, o violează pe servitoarea familiei pe fondul sirenelor de la Griviţa, apoi fură revolverul tatălui şi ucide un jandarm. Astfel de teribilisme sunt în spiritul cărţii. De altfel, Eliade ştie exact ce trebuie să conţină romanul: „oglinda vieţii [...], realitatea oricărui tânăr”; „Orice altceva e literatură, orice nu izvorăşte din senzaţiile proaspete, tactile, imediate. Experienţe, mâl sau soare, dar

numai experienţe. Autenticitate; jurnal intim, spovedanie despre tot şi toate. Scrie repede; film carnal şi mâniat, revelaţiile nopţii”. Isa*bel era* unul din primele romane personale în această manieră autentică şi jurnalieră. Înt*oarcerea e m*ai clasic ca formulă. Ionicul cedează pasul doricului. Dar vehemenţa contestării e mai vizibilă: „Emilian scrie acum cu furie pornografică – şi deasupra lui se pleacă imagini de dascăli, de profesori universitari, de autori, de coduri morale, şi iarăşi dascăli, dascăli – şi el îi vede, îi aude, şi o bucurie iconoclastă îi înfrigurează mâna ştiind că îi va jigni cu revelaţiile lui de canal, îi va umili.” Antiliteratura fusese teoretizată şi de Camil Petrescu şi plutea în aer: „Dar tocmai acesta e meritul meu, venerabililor, că nu fac literatură, spune acelaşi Emilian. Aţi făcut voi de-ajuns. Geniul literar şi geniul viciului sunt laurii voştri...” E interesant cum se repetă peste generaţii turghenievianul conflict între părinţi şi copii. După nici trei sferturi de veac şi fără neapărat o legătură directă, romanul românesc al generaţiei 2000 seamănă izbitor ca problematică şi ca formulă cu acela al generaţiei lui Eliade.

Nici *Huliganii,* care continuă deliberat *întoarcerea,* cu aceiaşi eroi, nu e neapărat un roman izbutit. Oasele ideologiei răzbat prin pielea romanului, la fel de tezist. Deosebirea este de amploare, cu mai multe personaje şi destine. Orice pretenţie de roman-jurnal este abandonată. În plus, aspectul monden al existenţei acestor tineri în general de bani gata precumpăneşte asupra celui politic. Generaţia descrisă în roman este una complet emancipată. S-a vorbit mult despre Nory Baldovin, fata cu basc din romanele Hortensiei Papadat-Bengescu, dar, în comparaţie cu eroinele lui Eliade, eroina din *Rădăcini* este o fată cuminte şi de familie bună. De familie bună sunt şi Irina, Anişoara şi celelalte din *Huliganii,* dar ele au moravuri cu desăvârşire libere şi pretându-se la experienţe sexuale în particular sau în grup cu nonşalanţa tinerilor bărbaţi din mediul lor. Niciunul din romanele epocii nu e, în această privinţă, atât de îndrăzneţ ca *Huliganii.* Nu există nicio umbră de romantism ori de idealism în comportamentul personajelor lui Eliade. Teza huliganismului o propune David Dragu, fiu de ofiţer, ca Eliade însuşi. Rădăcina tezei este în acelaşi refuz al bătrânilor şi al valorilor lor. „Simt şi eu câteodată că avem nevoie

de o nouă morală, recunoaşte Alexandru Pleşa care aflase de la Dragu despre huliganism. Suntem oameni noi, asta e. Buni sau răi, nu ştiu şi nici nu mă interesează. Dar ştiu că suntem oameni noi şi ne deosebim fundamental de înaintaşii noştri [...] Am început să facem porcăriile pe contul nostru. Ceilalţi făceau porcării pe contul Statului, pe spinarea colectivităţii şi se trudeau să fie cât mai morali în viaţa lor privată. Lăsau să se fure miliarde, sau chiar ei delapidau zeci de milioane, dar trăiau în cea mai perfectă şi ipocrită moralitate; se căsătoreau la biserică, plăteau taxe la şcoli, contribuiau la societăţile de binefacere şi mai ştiu eu ce...” Între această libertate absolută pe plan individual şi destinul generaţiei este o contradicţie de care Eliade pare să fi fost conştient destul de devreme, în fond, libertăţile pe care Pleşa, Petru Anicet şi ceilalţi şi le iau sunt meschine şi ticăloase. Pleşa pariază că se va logodi cu prima fată întâlnită la un bal, îi oferă norocoasei inelul, dar apoi se răzgândeşte (căci e liber şi să-şi calce angajamentele, nu e aşa?), abandonând-o în umilinţa ei. Petru o împinge pe Anişoara, căreia îi predă lecţii de pian şi care-i devine amantă, el socotindu-se un compozitor de viitor, aşadar la fel de liber de orice om, să fure bijuterii de familie, pe care le vinde pe urmă. Huliganii sunt în fond nişte amoralişti, propovăduind morala lor „nouă”, a celor tari, de origine nietzscheeană, nişte puştani plini de bani şi lipsiţi de scrupule, dar pe care îi pândeşte o soartă incomparabil mai oribilă decât soarta oricărei generaţii dinaintea lor. Acelaşi Pleşa spune premonitoriu: „... Moartea noastră, a tinereţii de astăzi, va fi cu totul alta [...] Noi vom muri cu toţii, milioane de tineri, vom muri strânşi unul într-altul, şi nimeni nu se va mai simţi singur în acel ceas... Tu nu observi ce frumos se pregăteşte tinerimea, în toate ţările, de moarte? Ce sunt miliţiile şi batalioanele de asalt, legiunile şi armatele lumii de astăzi, decât mase tinereşti strâns legate între ele, legate mai ales prin destinul care le aşteaptă, moartea laolaltă? Niciodată lumea n-a pregătit cu mai multă izbândă oamenii tineri pentru o moarte colectivă...” Între dezmăţul ca experienţă de viaţă şi această „moarte colectivă” este distanţa de la revolta juvenilă, individualistă şi moralistă, proclamată deja în Itinerariu, şi *viziunea ap*ocalipsei hitleriste şi comuniste. În Muntele vrăjit, *roman care*

nu i-a plăcut unui personaj al lui Eliade, Thomas Mann pune premoniţia „morţii colective” în gura lui Naphta. Doar că acolo exista replica lui Settembrini. Chiar dacă cel mai imoral dintre toţi eroii Huliganilor, Al*exandru Pleşa*, devine teoreticianul gândirii huliganice şi creează apoi partidul „Acţiunea”, exclusiv al tinerilor, fireşte, teza politică din final nu se potriveşte cu eroul disponibil gidian, cu actul gratuit. Cel care se duce la război şi se pierde definitiv în mulţimea de tineri mutilaţi ori ucişi este Hans Castorp, nu Lafcadio sau Pavel Anicet.

Nicolae MANOLESCU, „Mircea Eliade”, *România literară,* nr. 13,

6 aprilie 2007; reprodus în *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură,* Paralela 45, Piteşti, 2008, pp. 859-861

CUPRINS